

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

روش جدید برای حفظ و آموزش آیات طوی

کلید واژه‌ی

زیادت علمی

در قرآن کریم

جلد اول

مقدمه استاد محقق
علامه حاج شیخ علی اکبر مهدی پور

تألیف: سید محمد حسن روشانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلید واژه‌های آیات علوی در قرآن کریم : روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

نویسنده:

محمد جعفر روضاتی

ناشر چاپی:

اعتقاد ما

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۵	کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم : روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم جلد ۱
۱۵	مشخصات کتاب
۱۶	اشاره
۲۰	فهرست مطالب
۴۷	تقریظ آیت الله حاج سید محمود بحرالعلوم میردامادی دام بقائه
۴۷	اشاره
۴۸	مقدمه استاد علامه علی اکبر مهدی پور دام عزه
۴۸	سیمای ملکوتی مولای متقیان در آیات نورانی قرآن
۵۰	کتابنامه
۶۰	پیشگفتار
۷۹	سوره مبارکه حمد
۷۹	شماره: ۱ - کد آیه: ۱/۶ - اسم آیه: صراط مستقیم
۸۲	شماره: ۲ - کد آیه: ۱/۷ - اسم آیه: نعمت ولایت
۸۳	سوره مبارکه بقره
۸۳	شماره: ۳ - کد آیه: ۲/۲ - اسم آیه: هدایت کننده متقین
۸۵	شماره: ۴ - کد آیه: ۲/۸ - اسم آیه: منافقان در غدیر
۸۹	شماره: ۵ - کد آیه: ۲/۹ - اسم آیه: دسیسه در غدیر
۹۲	شماره: ۶ - کد آیه: ۲/۱۰ - اسم آیه: دلهای مریض
۹۹	شماره: ۷ - کد آیه: ۲/۳۰ - اسم آیه: خلیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله)
۱۰۲	شماره: ۸ - کد آیه: ۲/۳۱ - اسم آیه: اسم حضرت علی(علیه السلام)
۱۰۳	شماره: ۹ - کد آیه: ۲/۳۷ - اسم آیه: کلمات
۱۰۷	شماره: ۱۰ - کد آیه: ۲/۴۰ - اسم آیه: وفادار بولایت علی(علیه السلام)
۱۰۹	شماره: ۱۱ - کد آیه: ۲/۴۳ - اسم آیه: اولین رکوع کننده

- شماره: ۱۲ - کد آیه: ۲/۴۵ - اسم آیه: خاشعان ۱۱۰
- شماره: ۱۳ - کد آیه: ۲/۵۸ - اسم آیه: درگاه توبه ۱۱۳
- شماره: ۱۴ - کد آیه: ۲/۸۱ - اسم آیه: گناه بزرگ ۱۱۵
- شماره: ۱۵ - کد آیه: ۲/۸۲ - اسم آیه: اولین مؤمن ۱۱۸
- شماره: ۱۶ - کد آیه: ۲/۸۳ - اسم آیه: بهتر از پدر ۱۲۰
- شماره: ۱۷ - کد آیه: ۲/۱۰۵ - اسم آیه: رحمت مخصوص ۱۲۴
- شماره: ۱۸ - کد آیه: ۲/۱۱۵ - اسم آیه: وجه خدا ۱۲۵
- شماره: ۱۹ - کد آیه: ۲/۱۲۱ - اسم آیه: تلاوت کننده قرآن ۱۲۷
- شماره: ۲۰ - کد آیه: ۲/۱۲۴ - اسم آیه: کلمات ۱۲۸
- شماره: ۲۱ - کد آیه: ۲/۱۳۲ - اسم آیه: دین ۱۳۲
- شماره: ۲۲ - کد آیه: ۲/۱۳۸ - اسم آیه: رنگ ولایت ۱۳۳
- شماره: ۲۳ - کد آیه: ۲/۱۴۳ - اسم آیه: شاهدان الهی _ امت وسط ۱۳۵
- شماره: ۲۴ - کد آیه: ۲/۱۵۹ - اسم آیه: کتمان حقیقت ۱۳۷
- شماره: ۲۵ - کد آیه: ۲/۱۶۶ و ۱۶۷ - اسم آیه: عاقبت دشمنان علی (علیه السلام) ۱۳۸
- شماره: ۲۶ - کد آیه: ۲/۱۸۵ - اسم آیه: راحتی و آسایش در ولایت ۱۴۱
- شماره: ۲۷ - کد آیه: ۲/۱۸۹ - اسم آیه: خانه ی ولایت ۱۴۳
- شماره: ۲۸ - کد آیه: ۲/۲۰۷ - اسم آیه: جان بر کف ۱۴۵
- شماره: ۲۹ - کد آیه: ۲/۲۰۸ - اسم آیه: سلامت در سایه ولایت ۱۴۸
- شماره: ۳۰ - کد آیه: ۲/۲۱۳ - اسم آیه: هدایت به راه راست ۱۵۰
- شماره: ۳۱ - کد آیه: ۲/۲۳۸ - اسم آیه: نماز میانی ۱۵۱
- شماره: ۳۲ - کد آیه: ۲/۲۵۳ - اسم آیه: فضیلت ۱۵۲
- شماره: ۳۳ - کد آیه: ۲/۲۵۶ - اسم آیه: دستگیره ی محکم ۱۵۵
- شماره: ۳۴ - کد آیه: ۲/۲۵۷ - اسم آیه: نور ولایت ۱۵۷
- شماره: ۳۵ - کد آیه: ۲/۲۶۵ - ۱۶۰
- شماره: ۳۶ - کد آیه: ۲/۲۶۹ - اسم آیه: حکمت ۱۶۲
- شماره: ۳۷ - کد آیه: ۲/۲۷۴ - اسم آیه: انفاق ۱۶۴

- سورة مباركة آل عمران - - - - - ۱۶۶
- شماره: ۳۸ - کد آیه: ۳/۷ - اسم آیه: راسخون - - - - - ۱۶۶
- شماره: ۳۹ - کد آیه: ۳/۱۸ - اسم آیه: عالم - - - - - ۱۶۷
- شماره: ۴۰ - کد آیه: ۳/۱۹ - اسم آیه: دین - - - - - ۱۶۹
- شماره: ۴۱ - کد آیه: ۳/۳۳ - اسم آیه: برگزیدگان - - - - - ۱۷۰
- شماره: ۴۲ - کد آیه: ۳/۶۱ - اسم آیه: نفس پیامبر(صلی الله علیه و آله) - - - - - ۱۷۲
- شماره: ۴۳ - کد آیه: ۳/۶۸ - اسم آیه: سزاوارترین - - - - - ۱۷۵
- شماره: ۴۴ - کد آیه: ۳/۸۱ - اسم آیه: میثاق نصرت - - - - - ۱۷۶
- شماره: ۴۵ - کد آیه: ۳/۱۰۳ - اسم آیه: ریسمان الهی - - - - - ۱۷۹
- شماره: ۴۶ - کد آیه: ۳/۱۱۲ - اسم آیه: ریسمانی برای مردم - - - - - ۱۸۴
- شماره: ۴۷ - کد آیه: ۳/۱۲۸ - اسم آیه: صاحب اختیار - - - - - ۱۸۵
- شماره: ۴۸ - کد آیه: ۳/۱۴۴ - اسم آیه: ارتداد - - - - - ۱۸۹
- شماره: ۴۹ - کد آیه: ۳/۱۵۷ - اسم آیه: راه خدا - - - - - ۱۹۱
- شماره: ۵۰ - کد آیه: ۳/۱۶۲ - اسم آیه: منکر حقّ علی(علیه السلام) - - - - - ۱۹۳
- شماره: ۵۱ - کد آیه: ۳/۱۸۵ - اسم آیه: بهترین برادر - - - - - ۱۹۵
- شماره: ۵۲ - کد آیه: ۳/۱۹۱_۱۹۵ - اسم آیه: مرد مهاجر - - - - - ۱۹۸
- شماره: ۵۳ - کد آیه: ۳/۲۰۰ - اسم آیه: ارتباط - - - - - ۲۰۵
- سورة مباركة نساء - - - - - ۲۰۷
- شماره: ۵۴ - کد آیه: ۴/۲۶ - اسم آیه: اعلم از پیامبران - - - - - ۲۰۷
- شماره: ۵۵ - کد آیه: ۴/۳۳ - اسم آیه: عهد و پیمان - - - - - ۲۰۹
- شماره: ۵۶ - کد آیه: ۴/۴۷ - اسم آیه: نور آشکار - - - - - ۲۱۰
- شماره: ۵۷ - کد آیه: ۴/۴۸ - اسم آیه: منکر ولایت - - - - - ۲۱۱
- شماره: ۵۸ - کد آیه: ۴/۵۴ - اسم آیه: حسادت به مقام ولایت - - - - - ۲۱۵
- شماره: ۵۹ - کد آیه: ۴/۵۹ - اسم آیه: اولی الامر - - - - - ۲۱۸
- شماره: ۶۰ - کد آیه: ۴/۶۵ - اسم آیه: تسلیم ولایت - - - - - ۲۲۲
- شماره: ۶۱ - کد آیه: ۴/۶۹ - اسم آیه: صدیق - - - - - ۲۲۶

- شماره: ۶۲ - کد آیه: ۴/۸۳ - اسم آیه: صاحبان امر ۲۳۰
- شماره: ۶۳ - کد آیه: ۴/۸۳ - اسم آیه: فضل و رحمت خدا ۲۳۲
- شماره: ۶۴ - کد آیه: ۴/۱۳۷ - اسم آیه: منکران ولایت ۲۳۴
- شماره: ۶۵ - کد آیه: ۴/۱۵۹ - اسم آیه: دیدن حقیقت ۲۳۶
- شماره: ۶۶ - کد آیه: ۴/۱۷۴ و ۱۷۵ - اسم آیه: نور امامت ۲۴۱
- سورة مباركة مائده ۲۴۳
- شماره: ۶۷ - کد آیه: ۵/۱ - اسم آیه: عهد ولایت ۲۴۳
- شماره: ۶۸ - کد آیه: ۵/۳ - اسم آیه: دین کامل ۲۴۴
- شماره: ۶۹ - کد آیه: ۵/۵ - اسم آیه: زیانکاران ۲۵۳
- شماره: ۷۰ - کد آیه: ۵/۳۵ - اسم آیه: وسیله ۲۵۵
- شماره: ۷۱ - کد آیه: ۵/۳۷ - اسم آیه: دشمنان حضرت علی (علیه السلام) در عذاب دائم ۲۵۷
- شماره: ۷۲ - کد آیه: ۵/۵۴ - اسم آیه: حضرت علی (علیه السلام) محب پروردگار ۲۵۹
- شماره: ۷۳ - کد آیه: ۵/۵۵ - اسم آیه: ولی الله ۲۶۱
- شماره: ۷۴ - کد آیه: ۵/۵۶ - اسم آیه: حزب خدا ۲۶۸
- شماره: ۷۵ - کد آیه: ۵/۶۷ - اسم آیه: ابلاغ ولایت حضرت علی (علیه السلام) ۲۷۱
- شماره: ۷۶ - کد آیه: ۵/۶۸ - اسم آیه: کافرین به نزول ولایت ۲۷۸
- سورة مباركة انعام ۲۷۹
- شماره: ۷۷ - کد آیه: ۶/۲۸ - اسم آیه: دروغ منکر ولایت ۲۷۹
- شماره: ۷۸ - کد آیه: ۶/۴۴ - اسم آیه: ترک ولایت ۲۸۲
- شماره: ۷۹ - کد آیه: ۶/۸۲ - اسم آیه: ایمان آلوده ۲۸۳
- شماره: ۸۰ - کد آیه: ۶/۱۲۲ - اسم آیه: جاهلان بولایت مرده اند ۲۸۵
- شماره: ۸۱ - کد آیه: ۶/۱۴۹ - اسم آیه: حجت بالغه ۲۸۷
- شماره: ۸۲ - کد آیه: ۶/۱۵۱ - اسم آیه: پدر ائمت ۲۸۸
- شماره: ۸۳ - کد آیه: ۶/۱۵۳ - اسم آیه: راه راست ۲۹۰
- شماره: ۸۴ - کد آیه: ۶/۱۵۸ - اسم آیه: ایمان بی فایده ۲۹۳
- شماره: ۸۵ - کد آیه: ۶/۱۵۹ - اسم آیه: جدایی از حضرت علی (علیه السلام) ۲۹۶

- سورة مباركة اعراف ----- ۲۹۸
- شماره: ۸۶ - کد آیه: ۷/۴۳ - اسم آیه: شکر نعمت هدايت به ولايت ----- ۲۹۸
- شماره: ۸۷ - کد آیه: ۷/۴۴ - اسم آیه: مؤذن ----- ۳۰۰
- شماره: ۸۸ - کد آیه: ۷/۴۶ - اسم آیه: مردان اعراف ----- ۳۰۴
- شماره: ۸۹ - کد آیه: ۷/۶۹ - اسم آیه: ولايت، بزرگترين نعمت ----- ۳۰۸
- شماره: ۹۰ - کد آیه: ۷/۱۲۸ - اسم آیه: متقين و وارثين زمين ----- ۳۰۹
- شماره: ۹۱ - کد آیه: ۷/۱۵۷ - اسم آیه: نور نازل شده ----- ۳۱۲
- شماره: ۹۲ - کد آیه: ۷/۱۷۲ - اسم آیه: ميثاق الست ----- ۳۱۵
- شماره: ۹۳ - کد آیه: ۷/۱۸۰ - اسم آیه: زيباترين اسم ----- ۳۱۸
- شماره: ۹۴ - کد آیه: ۷/۱۸۱ - اسم آیه: فرقه ی نجات يافته ----- ۳۲۰
- سورة مباركة انفال ----- ۳۲۲
- شماره: ۹۵ - کد آیه: ۸/۷ - اسم آیه: كلمات ----- ۳۲۲
- شماره: ۹۶ - کد آیه: ۸/۱۱ - اسم آیه: آب پاک کننده ----- ۳۲۴
- شماره: ۹۷ - کد آیه: ۸/۲۴ - اسم آیه: دعوت به حيات ----- ۳۲۷
- شماره: ۹۸ - کد آیه: ۸/۲۵ - اسم آیه: فتنه ----- ۳۲۹
- شماره: ۹۹ - کد آیه: ۸/۳۲ و ۳۳ - اسم آیه: نزول سنگ بر سر منکر ولايت ----- ۳۳۱
- شماره: ۱۰۰ - کد آیه: ۸/۴۱ - اسم آیه: ذی القربى ----- ۳۳۵
- شماره: ۱۰۱ - کد آیه: ۸/۶۲ - اسم آیه: ياور پیامبر(صلى الله عليه و آله) ----- ۳۳۷
- شماره: ۱۰۲ - کد آیه: ۸/۶۴ - اسم آیه: حامى پیامبر(صلى الله عليه و آله) ----- ۳۳۹
- شماره: ۱۰۳ - کد آیه: ۸/۷۵ - اسم آیه: بهترين خويشان ----- ۳۴۰
- سورة مباركة توبه ----- ۳۴۶
- شماره: ۱۰۴ - کد آیه: ۹/۳ - اسم آیه: اذان ----- ۳۴۶
- شماره: ۱۰۵ - کد آیه: ۹/۱۶ - اسم آیه: وليجه ----- ۳۵۰
- شماره: ۱۰۶ - کد آیه: ۹/۱۹ - اسم آیه: مقايسه ----- ۳۵۲
- شماره: ۱۰۷ - کد آیه: ۹/۲۳ - اسم آیه: ايمان ----- ۳۵۷
- شماره: ۱۰۸ - کد آیه: ۹/۳۲ - اسم آیه: نور خدا ----- ۳۵۹

- شماره: ۱۰۹ - کد آیه: ۹/۳۶ - اسم آیه: ماه حرام - ۳۶۲
- شماره: ۱۱۰ - کد آیه: ۹/۱۰۰ - اسم آیه: اولین پیشگام - ۳۶۵
- شماره: ۱۱۱ - کد آیه: ۹/۱۰۵ - اسم آیه: عرضه ی اعمال - ۳۷۲
- شماره: ۱۱۲ - کد آیه: ۹/۱۱۹ - اسم آیه: صادقین - ۳۷۶
- سورة مبارکه یونس - ۳۷۹
- شماره: ۱۱۳ - کد آیه: ۱۰/۲ - اسم آیه: مقام راستین - ۳۷۹
- شماره: ۱۱۴ - کد آیه: ۱۰/۷ - اسم آیه: آیات - ۳۸۰
- شماره: ۱۱۵ - کد آیه: ۱۰/۱۵ - اسم آیه: غیر از حضرت علی (علیه السلام) - ۳۸۱
- شماره: ۱۱۶ - کد آیه: ۱۰/۲۵ - اسم آیه: راه مستقیم - ۳۸۳
- شماره: ۱۱۷ - کد آیه: ۱۰/۳۵ - اسم آیه: هادی به حق - ۳۸۴
- شماره: ۱۱۸ - کد آیه: ۱۰/۵۳ - اسم آیه: جانشین بر حق - ۳۸۹
- شماره: ۱۱۹ - کد آیه: ۱۰/۵۸ - اسم آیه: رحمت خدا - ۳۹۱
- شماره: ۱۲۰ - کد آیه: ۱۰/۶۲ - اسم آیه: اولیای خدا - ۳۹۵
- شماره: ۱۲۱ - کد آیه: ۱۰/۶۳ و ۶۴ - اسم آیه: رستگاری بزرگ - ۳۹۷
- شماره: ۱۲۲ - کد آیه: ۱۰/۹۴ - اسم آیه: سؤال از ولایت در شب معراج - ۴۰۱
- شماره: ۱۲۳ - کد آیه: ۱۰/۱۰۱ - اسم آیه: آیات - ۴۰۴
- سورة مبارکه هود - ۴۰۵
- شماره: ۱۲۴ - کد آیه: ۱۱/۳ - اسم آیه: صاحب فضیلت - ۴۰۵
- شماره: ۱۲۵ - کد آیه: ۱۱/۱۲ - اسم آیه: نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ابلاغ ولایت - ۴۰۷
- شماره: ۱۲۶ - کد آیه: ۱۱/۱۷ - اسم آیه: شاهد - ۴۱۱
- سورة مبارکه یوسف - ۴۲۱
- شماره: ۱۲۷ - کد آیه: ۱۲/۱۰۸ - اسم آیه: پیروی با بصیرت - ۴۲۱
- سورة مبارکه رعد - ۴۲۴
- شماره: ۱۲۸ - کد آیه: ۱۳/۴ - اسم آیه: شجره - ۴۲۴
- شماره: ۱۲۹ - کد آیه: ۱۳/۷ - اسم آیه: هادی - ۴۲۵
- شماره: ۱۳۰ - کد آیه: ۱۳/۱۹ - اسم آیه: مقایسه - ۴۳۰

- شماره: ۱۳۱ - کد آیه: ۱۳/۲۰ - اسم آیه: میثاق ولایت ۴۳۲
- شماره: ۱۳۲ - کد آیه: ۱۳/۲۸ - اسم آیه: آرامش دلها ۴۳۴
- شماره: ۱۳۳ - کد آیه: ۱۳/۲۹ - اسم آیه: بهترین سعادت ۴۳۶
- شماره: ۱۳۴ - کد آیه: ۱۳/۴۳ - اسم آیه: تمام علم ۴۳۹
- سورة مباركة ابراهيم ۴۴۷
- شماره: ۱۳۵ - کد آیه: ۱۴/۱۸ - اسم آیه: عامل بطلان اعمال ۴۴۷
- شماره: ۱۳۶ - کد آیه: ۱۴/۲۴ - اسم آیه: شجره ی طیبه ۴۵۰
- شماره: ۱۳۷ - کد آیه: ۱۴/۲۷ - اسم آیه: ایمان ثابت، اعتقاد ثابت ۴۵۲
- شماره: ۱۳۸ - کد آیه: ۱۴/۲۸ - اسم آیه: نعمت ۴۵۷
- شماره: ۱۳۹ - کد آیه: ۱۴/۳۵ - اسم آیه: نتیجه ی دعای حضرت ابراهیم(علیه السلام) ۴۵۹
- شماره: ۱۴۰ - کد آیه: ۱۴/۳۷ - اسم آیه: دلهای عاشق ولایت ۴۶۱
- سورة مباركة حجر ۴۶۶
- شماره: ۱۴۱ - کد آیه: ۱۵/۴۱ - اسم آیه: راه مستقیم ۴۶۶
- شماره: ۱۴۲ - کد آیه: ۱۵/۴۷ - اسم آیه: برادر رسول خدا(صلی الله علیه و آله) ۴۶۹
- شماره: ۱۴۳ - کد آیه: ۱۵/۷۵ - اسم آیه: متوسم ۴۷۲
- سورة مباركة نحل ۴۷۶
- شماره: ۱۴۴ - کد آیه: ۱۶/۱۶ - اسم آیه: علامت ۴۷۶
- شماره: ۱۴۵ - کد آیه: ۱۶/۲۲ - اسم آیه: مستکبران ۴۷۸
- شماره: ۱۴۶ - کد آیه: ۱۶/۴۳ - اسم آیه: اهل ذکر ۴۸۱
- شماره: ۱۴۷ - کد آیه: ۱۶/۶۸ - اسم آیه: امیر نحل ۴۸۴
- شماره: ۱۴۸ - کد آیه: ۱۶/۷۶ - اسم آیه: مقایسه ۴۸۷
- شماره: ۱۴۹ - کد آیه: ۱۶/۸۳ - اسم آیه: نعمت خدا ۴۸۹
- شماره: ۱۵۰ - کد آیه: ۱۶/۸۸ - اسم آیه: مضاعف برای مخالفین ولایت ۴۹۳
- شماره: ۱۵۱ - کد آیه: ۱۶/۸۹ - اسم آیه: شاهد و گواه ۴۹۴
- شماره: ۱۵۲ - کد آیه: ۱۶/۸۹ - اسم آیه: تبیان ۴۹۵
- شماره: ۱۵۳ - کد آیه: ۱۶/۹۰ - اسم آیه: احسان ۴۹۸

- شماره: ۱۵۴ - کد آیه: ۱۶/۹۲ - اسم آیه: پیمان شکنان ----- ۵۰۲
- سورة مباركة اسراء ----- ۵۰۹
- شماره: ۱۵۵ - کد آیه: ۱۷/۹ - اسم آیه: هدايت ----- ۵۰۹
- شماره: ۱۵۶ - کد آیه: ۱۷/۲۶ - اسم آیه: اسراف در ولايت ----- ۵۱۲
- شماره: ۱۵۷ - کد آیه: ۱۷/۳۶ - اسم آیه: بازپرسی از ولايت ----- ۵۱۳
- شماره: ۱۵۸ - کد آیه: ۱۷/۴۸ - اسم آیه: راه ----- ۵۱۵
- شماره: ۱۵۹ - کد آیه: ۱۷/۶۴ - اسم آیه: شريك شيطان ----- ۵۱۶
- شماره: ۱۶۰ - کد آیه: ۱۷/۷۱ - اسم آیه: امام ----- ۵۱۸
- شماره: ۱۶۱ - کد آیه: ۱۷/۷۳ - اسم آیه: وسوسه ی دشمنان ----- ۵۲۳
- شماره: ۱۶۲ - کد آیه: ۱۷/۸۰ - اسم آیه: ياور رسول خدا(صلی الله عليه و آله) ----- ۵۲۵
- شماره: ۱۶۳ - کد آیه: ۱۷/۸۱ - اسم آیه: حق ----- ۵۲۶
- شماره: ۱۶۴ - کد آیه: ۱۷/۸۹ - اسم آیه: كفر به ولايت ----- ۵۲۸
- شماره: ۱۶۵ - کد آیه: ۱۷/۱۱۰ - اسم آیه: اسرار ولايت ----- ۵۳۰
- شماره: ۱۶۶ - کد آیه: ۱۸/۲ - اسم آیه: نگهبانی استوار ----- ۵۳۳
- شماره: ۱۶۷ - کد آیه: ۱۸/۲۹ - اسم آیه: انتخاب حق ----- ۵۳۴
- شماره: ۱۶۸ - کد آیه: ۱۸/۳۷ - اسم آیه: كفر به ولايت ----- ۵۳۷
- شماره: ۱۶۹ - کد آیه: ۱۸/۴۴ - اسم آیه: ولايت خدا ----- ۵۴۱
- شماره: ۱۷۰ - کد آیه: ۱۸/۴۶ - اسم آیه: بهترين عمل ----- ۵۴۳
- شماره: ۱۷۱ - کد آیه: ۱۸/۸۸ - اسم آیه: بهترين پاداش ----- ۵۴۵
- شماره: ۱۷۲ - کد آیه: ۱۸/۱۰۱ - اسم آیه: نابينا ----- ۵۴۷
- شماره: ۱۷۳- کد آیه: ۱۸/۱۱۰ - اسم آیه: عمل صالح ----- ۵۵۰
- سورة مباركة مريم ----- ۵۵۲
- شماره: ۱۷۴ - کد آیه: ۱۹/۵ - اسم آیه: پسر عمو ----- ۵۵۲
- شماره: ۱۷۵ - کد آیه: ۱۹/۵۰ - اسم آیه: بهترين اسم ----- ۵۵۴
- شماره: ۱۷۶ - کد آیه: ۱۹/۷۳ - اسم آیه: غرور منکران ولايت ----- ۵۵۷
- شماره: ۱۷۷ - کد آیه: ۱۹/۹۶ - اسم آیه: محبت قلبی ----- ۵۵۹

- سورة مباركة طه ۵۶۸
- شماره: ۱۷۸ - کد آیه: ۲۰/۳۲_۲۰/۲۵ - اسم آیه: وزیر ۵۶۸
- شماره: ۱۷۹ - کد آیه: ۲۰/۵۴ - اسم آیه: صاحب خرد ۵۷۴
- شماره: ۱۸۰ - کد آیه: ۲۰/۸۲ - اسم آیه: هدایت به ولایت ۵۷۶
- شماره: ۱۸۱ - کد آیه: ۲۰/۱۰۸ - اسم آیه: داعی ۵۸۱
- شماره: ۱۸۲ - کد آیه: ۲۰/۱۲۴ - اسم آیه: نتیجه ی دوری از ولایت ۵۸۲
- شماره: ۱۸۳ - کد آیه: ۲۰/۱۳۲ - اسم آیه: اهل بیت (علیهم السلام) ۵۸۶
- شماره: ۱۸۴ - کد آیه: ۲۰/۱۳۵ - اسم آیه: راه مستقیم ۵۸۹
- سورة مباركة انبياء ۵۹۳
- شماره: ۱۸۵ - کد آیه: ۲۱/۷ - اسم آیه: اهل ذکر ۵۹۳
- شماره: ۱۸۶ - کد آیه: ۲۱/۱۰ - اسم آیه: اطاعت ۵۹۴
- شماره: ۱۸۷ - کد آیه: ۲۱/۲۴ - اسم آیه: معیت ۵۹۵
- شماره: ۱۸۸ - کد آیه: ۲۱/۷۳ - اسم آیه: پیشوایان هدایت ۵۹۶
- شماره: ۱۸۹ - کد آیه: ۲۱/۱۰۱ - اسم آیه: وعده نیک ۶۰۱
- شماره: ۱۹۰ - کد آیه: ۲۱/۱۰۳ - اسم آیه: روز خوشحالی شیعیان ۶۰۳
- سورة مباركة حج ۶۰۵
- شماره: ۱۹۱ - کد آیه: ۲۲/۱۵ - اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۶۰۵
- شماره: ۱۹۲ - کد آیه: ۲۲/۱۹ - اسم آیه: عذاب دشمن ولایت ۶۰۷
- شماره: ۱۹۳ - کد آیه: ۲۲/۲۴ - اسم آیه: راه پسندیده ۶۰۹
- شماره: ۱۹۴ - کد آیه: ۲۲/۲۵ - اسم آیه: عذاب منکر امیر المؤمنین (علیه السلام) ۶۱۱
- شماره: ۱۹۵ - کد آیه: ۲۲/۴۰ - اسم آیه: ظلم به امیر المؤمنین (علیه السلام) ۶۱۲
- شماره: ۱۹۶ - کد آیه: ۲۲/۴۱ - اسم آیه: برپا دارنده ی دستورات خدا ۶۱۴
- شماره: ۱۹۷ - کد آیه: ۲۲/۴۵ - اسم آیه: چاه متروک ۶۱۸
- شماره: ۱۹۸ - کد آیه: ۲۲/۵۲ - اسم آیه: محدث ۶۲۲
- شماره: ۱۹۹ - کد آیه: ۲۲/۵۷ - اسم آیه: عذاب منکر ولایت ۶۲۷
- شماره: ۲۰۰ - کد آیه: ۲۲/۶۰ - اسم آیه: یاری خداوند ۶۲۸

- شماره: ۲۰۱-کد آیه: ۲۲/۶۷-اسم آیه: راه مستقیم ----- ۶۲۹
- شماره: ۲۰۲-کد آیه: ۲۲/۷۲-اسم آیه: خشم و عصبانیت در چهره کفار ----- ۶۳۱
- شماره: ۲۰۳-کد آیه: ۲۲/۷۷و۷۸-اسم آیه: شاهدان الهی ----- ۶۳۳
- سورة مباركة مؤمنون ----- ۶۳۷
- شماره: ۲۰۴-کد آیه: ۲۳/۱-اسم آیه: رستگاران ----- ۶۳۷
- شماره: ۲۰۵-کد آیه: ۲۳/۶۰-اسم آیه: اطاعت همراه با ولایت ----- ۶۴۴
- شماره: ۲۰۶-کد آیه: ۲۳/۶۱-اسم آیه: سابق ----- ۶۴۹
- شماره: ۲۰۷-کد آیه: ۲۳/۷۴-اسم آیه: انحراف از ولایت ----- ۶۵۳
- شماره: ۲۰۸-کد آیه: ۲۳/۹۳-۹۵-اسم آیه: جنگ با حضرت علی(علیه السلام) ----- ۶۵۶
- شماره: ۲۰۹-کد آیه: ۲۳/۱۱۱-اسم آیه: صبر رستگاران ----- ۶۶۱
- سورة مباركة نور ----- ۶۶۳
- شماره: ۲۱۰-کد آیه: ۲۴/۱۰-اسم آیه: رحمت خدا ----- ۶۶۳
- شماره: ۲۱۱-کد آیه: ۲۴/۳۵-اسم آیه: مصباح ----- ۶۶۵
- شماره: ۲۱۲-کد آیه: ۲۴/۳۶-اسم آیه: خانه حضرت علی(علیه السلام) ----- ۶۷۰
- شماره: ۲۱۳-کد آیه: ۲۴/۴۰-اسم آیه: ظلم به حضرت علی(علیه السلام) ----- ۶۷۲
- شماره: ۲۱۴-کد آیه: ۲۴/۵۴-اسم آیه: پیمان معهود ----- ۶۷۴
- شماره: ۲۱۵-کد آیه: ۲۴/۵۵-اسم آیه: خلیفه ----- ۶۷۶
- سورة مباركة فرقان ----- ۶۷۸
- شماره: ۲۱۶-کد آیه: ۲۵/۸و۹-اسم آیه: گمراهان از ولایت ----- ۶۷۸
- شماره: ۲۱۷-کد آیه: ۲۵/۱۱-اسم آیه: اشرف ساعات ----- ۶۸۰
- شماره: ۲۱۸-کد آیه: ۲۵/۲۰-اسم آیه: صبر حضرت علی(علیه السلام) ----- ۶۸۲
- شماره: ۲۱۹-کد آیه: ۳۰-۲۵/۲۷-اسم آیه: راه پیامبر(صلی الله علیه و آله) _ ذکر ----- ۶۸۴
- شماره: ۲۲۰-کد آیه: ۲۵/۵۰-اسم آیه: انکار ولایت ----- ۶۸۹
- جدول فهرست سوره های قرآن کریم ----- ۶۹۱
- درباره مرکز ----- ۶۹۸

کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم جلد ۱

مشخصات کتاب

سرشناسه: روضاتی، سیدمحمدجعفر، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم / تالیف سیدمحمدجعفر روضاتی؛ تقریظ سیدمحمود بحرالعلوم میردامادی؛ مقدمه علی اکبر مهدی پور.

مشخصات نشر: مشهد: اعتقادما، ۱۳۹۸ -

مشخصات ظاهری: ۲ ج.

شابک: ۱۹۰۰۰۰۰ ریال، دوره. ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۲-۹؛ ج. ۱-۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۳-۶؛ ج. ۲-۹۷۸-۶۲۲-۶۰۶۲-۳۴-۳:

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم.

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی -- احادیث

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching -- Hadiths

موضوع: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- جنبه های قرآنی

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۰۰-۶۶۱ -- Qur'anic teaching

موضوع: قرآن. برگزیده ها -- ترجمه ها

موضوع: Qur'an. Selections -- Translations

موضوع: قرآن -- حفظ

موضوع: Qur'an -- Memorizing

شناسه افزوده: میردامادی، سید محمود، ۱۳۳۶ -

شناسه افزوده: مهدی پور، علی اکبر، ۱۳۲۴ -، مقدمه نویس

رده بندی کنگره: BP۸/۸۰

رده بندی دیویی: ۱۵۱/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۱۳۰۵۶

ص: ۱

اشاره

کلیدواژه های آیات علوی در قرآن کریم

روشی جدید برای حفظ و آموزش آیات علوی در قرآن کریم

تالیف سیدمحمدجعفر روضاتی

تقریظ سید محمود بحر العلوم میردامادی

مقدمه علی اکبر مهدی پور

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

تقديم به محضر مقدسه اولين مدافع ولايت علوى، حضرت فاطمه الزهراء (سلام الله عليها)

ص: ٤

تقریظ آیت الله حاج سید محمود بحر العلوم میردامادی دام بقائه ۲۰

مقدمه استاد علامه علی اکبر مهدی پور دام عزّه ۲۱

سیمای ملکوتی مولای متّقیان در آیات نورانی قرآن. ۲۱

کتابنامه ۲۳

پیشگفتار. ۳۳

سوره مبارکه حمد ۵۱

۱_ کد آیه: ۱/۶ اسم آیه: صراط مستقیم ۵۱

۲_ کد آیه: ۱/۷ اسم آیه: نعمت ولایت.. ۵۴

سوره مبارکه بقره ۵۵

۳_ کد آیه: ۲/۲ اسم آیه: هدایت کننده متّقین. ۵۵

۴_ کد آیه: ۲/۸ اسم آیه: منافقان در غدیر. ۵۷

۵_ کد آیه: ۲/۹ اسم آیه: دسیسه در غدیر. ۶۱

۶_ کد آیه: ۲/۱۰ اسم آیه: دل‌های مریض.... ۶۴

۷_ کد آیه: ۲/۳۰ اسم آیه: خلیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۷۱

- ۸_ کد آیه: ۲/۳۱ اسم آیه: اسم حضرت علی (علیه السلام) ۷۴
- ۹_ کد آیه: ۲/۳۷ اسم آیه: کلمات.. ۷۵
- ۱۰_ کد آیه: ۲/۴۰ اسم آیه: وفادار بولایت علی (علیه السلام) ۷۹
- ۱۱_ کد آیه: ۲/۴۳ اسم آیه: اولین رکوع کننده ۸۱
- ۱۲_ کد آیه: ۲/۴۵ اسم آیه: خاشعان. ۸۲
- ۱۳_ کد آیه: ۲/۵۸ اسم آیه: درگاه توبه ۸۵
- ۱۴_ کد آیه: ۲/۸۱ اسم آیه: گناه بزرگ. ۸۷
- ۱۵_ کد آیه: ۲/۸۲ اسم آیه: اولین مؤمن. ۹۰
- ۱۶_ کد آیه: ۲/۸۳ اسم آیه: بهتر از پدر. ۹۲
- ۱۷_ کد آیه: ۲/۱۰۵ اسم آیه: رحمت مخصوص.... ۹۶
- ۱۸_ کد آیه: ۲/۱۱۵ اسم آیه: وجه خدا ۹۷
- ۱۹_ کد آیه: ۲/۱۲۱ اسم آیه: تلاوت کننده قرآن. ۹۹
- ۲۰_ کد آیه: ۲/۱۲۴ اسم آیه: کلمات.. ۱۰۰
- ۲۱_ کد آیه: ۲/۱۳۲ اسم آیه: دین. ۱۰۴
- ۲۲_ کد آیه: ۲/۱۳۸ اسم آیه: رنگ ولایت.. ۱۰۵
- ۲۳_ کد آیه: ۲/۱۴۳ اسم آیه: شاهدان الهی _ امت وسط. ۱۰۷
- ۲۴_ کد آیه: ۲/۱۵۹ اسم آیه: کتمان حقیقت.. ۱۰۹
- ۲۵_ کد آیه: ۱۶۷ و ۲/۱۶۶ اسم آیه: عاقبت دشمنان علی (علیه السلام) ۱۱۰
- ۲۶_ کد آیه: ۲/۱۸۵ اسم آیه: راحتی و آسایش در ولایت.. ۱۱۳
- ۲۷_ کد آیه: ۲/۱۸۹ اسم آیه: خانهی ولایت.. ۱۱۵

۲۸_ کد آیه: ۲/۲۰۷ اسم آیه: جان بر کف.. ۱۱۷

ص: ۶

۲۹_ کد آیه: ۲/۲۰۸ اسم آیه: سلامت در سایه ولایت.. ۱۲۰

۳۰_ کد آیه: ۲/۲۱۳ اسم آیه: هدایت به راه راست.. ۱۲۲

۳۱_ کد آیه: ۲/۲۳۸ اسم آیه: نماز میانی.. ۱۲۳

۳۲_ کد آیه: ۲/۲۵۳ اسم آیه: فضیلت.. ۱۲۴

۳۳_ کد آیه: ۲/۲۵۶ اسم آیه: دستگیری محکم ۱۲۷

۳۴_ کد آیه: ۲/۲۵۷ اسم آیه: نور ولایت.. ۱۲۹

۳۵_ کد آیه: ۲/۲۶۵ اسم آیه: مرضات الله... ۱۳۲

۳۶_ کد آیه: ۲/۲۶۹ اسم آیه: حکمت.. ۱۳۴

۳۷_ کد آیه: ۲/۲۷۴ اسم آیه: انفاق. ۱۳۶

سوره مبارکه آل عمران. ۱۳۸

۳۸_ کد آیه: ۳/۷ اسم آیه: راسخون. ۱۳۸

۳۹_ کد آیه: ۳/۱۸ اسم آیه: عالم ۱۳۹

۴۰_ کد آیه: ۳/۱۹ اسم آیه: دین. ۱۴۱

۴۱_ کد آیه: ۳/۳۳ اسم آیه: برگزیدگان. ۱۴۲

۴۲_ کد آیه: ۳/۶۱ اسم آیه: نفس پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۱۴۴

۴۳_ کد آیه: ۳/۶۸ اسم آیه: سزاوارترین. ۱۴۷

۴۴_ کد آیه: ۳/۸۱ اسم آیه: میثاق نصرت.. ۱۴۸

۴۵_ کد آیه: ۳/۱۰۳ اسم آیه: ریسمان الهی. ۱۵۱

۴۶_ کد آیه: ۳/۱۱۲ اسم آیه: ریسمانی برای مردم ۱۵۶

۴۷_ کد آیه: ۳/۱۲۸ اسم آیه: صاحب اختیار. ۱۵۷

۴۸_ کد آیه: ۳/۱۴۴ اسم آیه: ارتداد ۱۶۱

ص: ۷

۴۹_ کد آیه: ۳/۱۵۷ اسم آیه: راه خدا ۱۶۳

۵۰_ کد آیه: ۳/۱۶۲ اسم آیه: منکر حقّ علی (علیه السلام) ۱۶۵

۵۱_ کد آیه: ۳/۱۸۵ اسم آیه: بهترین برادر. ۱۶۷

۵۲_ کد آیه: ۳/۱۹۱_۱۹۵ اسم آیه: مرد مهاجر. ۱۷۰

۵۳_ کد آیه: ۳/۲۰۰ اسم آیه: ارتباط. ۱۷۷

سورة مبارکه نساء. ۱۷۹

۵۴_ کد آیه: ۴/۲۶ اسم آیه: اعلم از پیامبران. ۱۷۹

۵۵_ کد آیه: ۴/۳۳ اسم آیه: عهد و پیمان. ۱۸۱

۵۶_ کد آیه: ۴/۴۷ اسم آیه: نور آشکار. ۱۸۲

۵۷_ کد آیه: ۴/۴۸ اسم آیه: منکر ولایت.. ۱۸۳

۵۸_ کد آیه: ۴/۵۴ اسم آیه: حسادت به مقام ولایت.. ۱۸۷

۵۹_ کد آیه: ۴/۵۹ اسم آیه: اولی الامر. ۱۹۰

۶۰_ کد آیه: ۴/۶۵ اسم آیه: تسلیم ولایت.. ۱۹۴

۶۱_ کد آیه: ۴/۶۹ اسم آیه: صدیق. ۱۹۸

۶۲_ کد آیه: ۴/۸۳ اسم آیه: صاحبان امر. ۲۰۲

۶۳_ کد آیه: ۴/۸۳ اسم آیه: فضل و رحمت خدا ۲۰۴

۶۴_ کد آیه: ۴/۱۳۷ اسم آیه: منکران ولایت.. ۲۰۶

۶۵_ کد آیه: ۴/۱۵۹ اسم آیه: دیدن حقیقت.. ۲۰۸

۶۶_ کد آیه: ۴/۱۷۴ و ۱۷۵ اسم آیه: نور امامت.. ۲۱۳

سورة مبارکه مائده ۲۱۵

۶۷_ کد آیه: ۵/۱ اسم آیه: عهد ولایت.. ۲۱۵

ص: ۸

۶۸_ کد آیه: ۵/۳ اسم آیه: دین کامل. ۲۱۶

۶۹_ کد آیه: ۵/۵ اسم آیه: زیانکاران. ۲۲۵

۷۰_ کد آیه: ۵/۳۵ اسم آیه: وسیله ۲۲۷

۷۱_ کد آیه: ۵/۳۷ اسم آیه: دشمنان حضرت علی (علیه السلام) در عذاب دائم ۲۲۹

۷۲_ کد آیه: ۵/۵۴ اسم آیه: حضرت علی (علیه السلام) محبّ پروردگار. ۲۳۱

۷۳_ کد آیه: ۵/۵۵ اسم آیه: ولیّ الله... ۲۳۳

۷۴_ کد آیه: ۵/۵۶ اسم آیه: حزب خدا ۲۴۰

۷۵_ کد آیه: ۵/۶۷ اسم آیه: ابلاغ ولایت حضرت علی (علیه السلام) ۲۴۳

۷۶_ کد آیه: ۵/۶۸ اسم آیه: کافرین به نزول ولایت.. ۲۵۰

سوره مبارکه انعام ۲۵۱

۷۷_ کد آیه: ۶/۲۸ اسم آیه: دروغ منکر ولایت.. ۲۵۱

۷۸_ کد آیه: ۶/۴۴ اسم آیه: ترک ولایت.. ۲۵۴

۷۹_ کد آیه: ۶/۸۲ اسم آیه: ایمان آلوده ۲۵۵

۸۰_ کد آیه: ۶/۱۲۲ اسم آیه: جاهلان بولایت مرده اند ۲۵۷

۸۱_ کد آیه: ۶/۱۴۹ اسم آیه: حجّت بالغه ۲۵۹

۸۲_ کد آیه: ۶/۱۵۱ اسم آیه: پدر امت.. ۲۶۰

۸۳_ کد آیه: ۶/۱۵۳ اسم آیه: راه راست.. ۲۶۲

۸۴_ کد آیه: ۶/۱۵۸ اسم آیه: ایمان بی فایده ۲۶۵

۸۵_ کد آیه: ۶/۱۵۹ اسم آیه: جدایی از حضرت علی (علیه السلام) ۲۶۸

سوره مبارکه اعراف.. ۲۷۰

۱۶_ کد آیه: ۷/۴۳ اسم آیه: شکر نعمت هدایت به ولایت.. ۲۷۰

ص: ۹

۸۷_ کد آیه: ۷/۴۴ اسم آیه: مؤذّن. ۲۷۲

۸۸_ کد آیه: ۷/۴۶ اسم آیه: مردان اعراف.. ۲۷۶

۸۹_ کد آیه: ۷/۶۹ اسم آیه: ولایت، بزرگترین نعمت.. ۲۸۰

۹۰_ کد آیه: ۷/۱۲۸ اسم آیه: متّقین و وارثین زمین. ۲۸۱

۹۱_ کد آیه: ۷/۱۵۷ اسم آیه: نور نازل شده ۲۸۴

۹۲_ کد آیه: ۷/۱۷۲ اسم آیه: میثاق الست.. ۲۸۷

۹۳_ کد آیه: ۷/۱۸۰ اسم آیه: زیباترین اسم ۲۹۰

۹۴_ کد آیه: ۷/۱۸۱ اسم آیه: فرقهی نجاتیافته ۲۹۲

سورة مبارکه انفال. ۲۹۴

۹۵_ کد آیه: ۸/۷ اسم آیه: کلمات.. ۲۹۴

۹۶_ کد آیه: ۸/۱۱ اسم آیه: آب پاککننده ۲۹۶

۹۷_ کد آیه: ۸/۲۴ اسم آیه: دعوت به حیات.. ۲۹۹

۹۸_ کد آیه: ۸/۲۵ اسم آیه: فتنه ۳۰۱

۹۹_ کد آیه: ۳۳ و ۸/۳۲ اسم آیه: نزول سنگ بر سر منکر ولایت.. ۳۰۳

۱۰۰_ کد آیه: ۸/۴۱ اسم آیه: ذی القربی. ۳۰۷

۱۰۱_ کد آیه: ۸/۶۲ اسم آیه: یاور پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۳۰۹

۱۰۲_ کد آیه: ۸/۶۴ اسم آیه: حامی پیامبر(صلی الله علیه و آله) ۳۱۱

۱۰۳_ کد آیه: ۸/۷۵ اسم آیه: بهترین خویشان. ۳۱۲

سورة مبارکه توبه ۳۱۸

۱۰۴_ کد آیه: ۹/۳ اسم آیه: اذان. ۳۱۸

۱۰۵_ کد آیه: ۹/۱۶ اسم آیه: ولیجه ۳۲۲

ص: ۱۰

۱۰۶_ کد آیه: ۹/۱۹ اسم آیه: مقایسه ۳۲۴

۱۰۷_ کد آیه: ۹/۲۳ اسم آیه: ایمان. ۳۲۹

۱۰۸_ کد آیه: ۹/۳۲ اسم آیه: نور خدا ۳۳۱

۱۰۹_ کد آیه: ۹/۳۶ اسم آیه: ماه حرام ۳۳۴

۱۱۰_ کد آیه: ۹/۱۰۰ اسم آیه: اولین پیشگام ۳۳۷

۱۱۱_ کد آیه: ۹/۱۰۵ اسم آیه: عرضهی اعمال. ۳۴۴

۱۱۲_ کد آیه: ۹/۱۱۹ اسم آیه: صادقین. ۳۴۸

سوره مبارکه یونس.. ۳۵۱

۱۱۳_ کد آیه: ۱۰/۲ اسم آیه: مقام راستین. ۳۵۱

۱۱۴_ کد آیه: ۱۰/۷ اسم آیه: آیات.. ۳۵۲

۱۱۵_ کد آیه: ۱۰/۱۵ اسم آیه: غیر از حضرت علی (علیه السلام) ۳۵۳

۱۱۶_ کد آیه: ۱۰/۲۵ اسم آیه: راه مستقیم ۳۵۵

۱۱۷_ کد آیه: ۱۰/۳۵ اسم آیه: هادی به حق. ۳۵۶

۱۱۸_ کد آیه: ۱۰/۵۳ اسم آیه: جانشین بر حق. ۳۶۱

۱۱۹_ کد آیه: ۱۰/۵۸ اسم آیه: رحمت خدا ۳۶۳

۱۲۰_ کد آیه: ۱۰/۶۲ اسم آیه: اولیای خدا ۳۶۷

۱۲۱_ کد آیه: ۱۰/۶۳ و ۶۴ اسم آیه: رستگاری بزرگ. ۳۶۹

۱۲۲_ کد آیه: ۱۰/۹۴ اسم آیه: سؤال از ولایت در شب معراج. ۳۷۳

۱۲۳_ کد آیه: ۱۰/۱۰۱ اسم آیه: آیات.. ۳۷۶

سوره مبارکه هود ۳۷۷

۱۲۴_ کد آیه: ۱۱/۳ اسم آیه: صاحب فضیلت.. ۳۷۷

ص: ۱۱

۱۲۵_ کد آیه: ۱۱/۱۲ اسم آیه: نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ابلاغ ولایت ۳۷۹

۱۲۶_ کد آیه: ۱۱/۱۷ اسم آیه: شاهد ۳۸۳

سوره مبارکه یوسف.. ۳۹۳

۱۲۷_ کد آیه: ۱۲/۱۰۸ اسم آیه: پیروی با بصیرت.. ۳۹۳

سوره مبارکه رعد ۳۹۶

۱۲۸_ کد آیه: ۱۳/۴ اسم آیه: شجره ۳۹۶

۱۲۹_ کد آیه: ۱۳/۷ اسم آیه: هادی.. ۳۹۷

۱۳۰_ کد آیه: ۱۳/۱۹ اسم آیه: مقایسه ۴۰۲

۱۳۱_ کد آیه: ۱۳/۲۰ اسم آیه: میثاق ولایت.. ۴۰۴

۱۳۲_ کد آیه: ۱۳/۲۸ اسم آیه: آرامش دلها ۴۰۶

۱۳۳_ کد آیه: ۱۳/۲۹ اسم آیه: بهترین سعادت.. ۴۰۸

۱۳۴_ کد آیه: ۱۳/۴۳ اسم آیه: تمام علم ۴۱۱

سوره مبارکه ابراهیم ۴۱۹

۱۳۵_ کد آیه: ۱۴/۱۸ اسم آیه: عامل بطلان اعمال. ۴۱۹

۱۳۶_ کد آیه: ۱۴/۲۴ اسم آیه: شجره طیبه ۴۲۲

۱۳۷_ کد آیه: ۱۴/۲۷ اسم آیه: ایمان ثابت، اعتقاد ثابت.. ۴۲۴

۱۳۸_ کد آیه: ۱۴/۲۸ اسم آیه: نعمت.. ۴۲۹

۱۳۹_ کد آیه: ۱۴/۳۵ اسم آیه: نتیجهی دعای حضرت ابراهیم (علیه السلام) ۴۳۱

۱۴۰_ کد آیه: ۱۴/۳۷ اسم آیه: دلهای عاشق ولایت.. ۴۳۳

سوره مبارکه حجر. ۴۳۸

۱۴۱_ کد آیه: ۱۵/۴۱ اسم آیه: راه مستقیم ۴۳۸

ص: ۱۲

۱۴۲_ کد آیه: ۱۵/۴۷ اسم آیه: برادر رسول خدا(صلی الله علیه و آله) ۴۴۱

۱۴۳_ کد آیه: ۱۵/۷۵ اسم آیه: متوسّم ۴۴۴

سورة مبارکه نحل. ۴۴۸

۱۴۴_ کد آیه: ۱۶/۱۶ اسم آیه: علامت.. ۴۴۸

۱۴۵_ کد آیه: ۱۶/۲۲ اسم آیه: مستکبران. ۴۵۰

۱۴۶_ کد آیه: ۱۶/۴۳ اسم آیه: اهل ذکر. ۴۵۳

۱۴۷_ کد آیه: ۱۶/۶۸ اسم آیه: امیر نحل. ۴۵۶

۱۴۸_ کد آیه: ۱۶/۷۶ اسم آیه: مقایسه ۴۵۹

۱۴۹_ کد آیه: ۱۶/۸۳ اسم آیه: نعمت خدا ۴۶۱

۱۵۰_ کد آیه: ۱۶/۸۸ اسم آیه: عذابی مضاعف برای مخالفین ولایت.. ۴۶۵

۱۵۱_ کد آیه: ۱۶/۸۹ اسم آیه: شاهد و گواه ۴۶۶

۱۵۲_ کد آیه: ۱۶/۸۹ اسم آیه: تبیان. ۴۶۷

۱۵۳_ کد آیه: ۱۶/۹۰ اسم آیه: احسان. ۴۷۰

۱۵۴_ کد آیه: ۱۶/۹۲ اسم آیه: پیمان شکنان. ۴۷۴

سورة مبارکه اسراء. ۴۸۱

۱۵۵_ کد آیه: ۱۷/۹ اسم آیه: هدایت.. ۴۸۱

۱۵۶_ کد آیه: ۱۷/۲۶ اسم آیه: اسراف در ولایت.. ۴۸۴

۱۵۷_ کد آیه: ۱۷/۳۶ اسم آیه: بازپرسی از ولایت.. ۴۸۵

۱۵۸_ کد آیه: ۱۷/۴۸ اسم آیه: راه ۴۸۷

۱۵۹_ کد آیه: ۱۷/۶۴ اسم آیه: شریک شیطان. ۴۸۸

۱۶۰_ کد آیه: ۱۷/۷۱ اسم آیه: امام ۴۹۰

ص: ۱۳

۱۶۱_ کد آیه: ۱۷/۷۳ اسم آیه: وسوسہی دشمنان. ۴۹۵

۱۶۲_ کد آیه: ۱۷/۸۰ اسم آیه: یاور رسول خدا(صلی اللہ علیہ و آلہ) ۴۹۷

۱۶۳_ کد آیه: ۱۷/۸۱ اسم آیه: حقّ. ۴۹۸

۱۶۴_ کد آیه: ۱۷/۸۹ اسم آیه: کفر بہ ولایت.. ۵۰۰

۱۶۵_ کد آیه: ۱۷/۱۱۰ اسم آیه: اسرار ولایت.. ۵۰۲

۱۶۶_ کد آیه: ۱۸/۲ اسم آیه: نگہبانی استوار. ۵۰۵

۱۶۷_ کد آیه: ۱۸/۲۹ اسم آیه: انتخاب حق. ۵۰۶

۱۶۸_ کد آیه: ۱۸/۳۷ اسم آیه: کفر بہ ولایت.. ۵۰۹

۱۶۹_ کد آیه: ۱۸/۴۴ اسم آیه: ولایت خدا ۵۱۳

۱۷۰_ کد آیه: ۱۸/۴۶ اسم آیه: بہترین عمل. ۵۱۵

۱۷۱_ کد آیه: ۱۸/۸۸ اسم آیه: بہترین پاداش.. ۵۱۷

۱۷۲_ کد آیه: ۱۸/۱۰۱ اسم آیه: نابینا ۵۱۹

۱۷۳_ کد آیه: ۱۸/۱۱۰ اسم آیه: عمل صالح. ۵۲۲

سورۃ مبارکہ مریم ۵۲۴

۱۷۴_ کد آیه: ۱۹/۵ اسم آیه: پسر عمو. ۵۲۴

۱۷۵_ کد آیه: ۱۹/۵۰ اسم آیه: بہترین اسم ۵۲۶

۱۷۶_ کد آیه: ۱۹/۷۳ اسم آیه: غرور منکران ولایت.. ۵۲۹

۱۷۷_ کد آیه: ۱۹/۹۶ اسم آیه: محبت قلبی. ۵۳۱

سورۃ مبارکہ طہ ۵۴۰

۱۷۸_ کد آیه: ۲۰/۲۵_۳۲ اسم آیه: وزیر. ۵۴۰

۱۷۹_ کد آیه: ۲۰/۵۴ اسم آیه: صاحب خرد ۵۴۶

ص: ۱۴

۱۸۰_ کد آیه: ۲۰/۸۲ اسم آیه: هدایت به ولایت.. ۵۴۸

۱۸۱_ کد آیه: ۲۰/۱۰۸ اسم آیه: داعی. ۵۵۳

۱۸۲_ کد آیه: ۲۰/۱۲۴ اسم آیه: نتیجهی دوری از ولایت.. ۵۵۴

۱۸۳_ کد آیه: ۲۰/۱۳۲ اسم آیه: اهل بیت (علیهما السلام) ۵۵۸

۱۸۴_ کد آیه: ۲۰/۱۳۵ اسم آیه: راه مستقیم ۵۶۱

سوره مبارکه انبیاء. ۵۶۵

۱۸۵_ کد آیه: ۲۱/۷ اسم آیه: اهل ذکر. ۵۶۵

۱۸۶_ کد آیه: ۲۱/۱۰ اسم آیه: اطاعت.. ۵۶۶

۱۸۷_ کد آیه: ۲۱/۲۴ اسم آیه: معیت.. ۵۶۷

۱۸۸_ کد آیه: ۲۱/۷۳ اسم آیه: پیشوایان هدایت.. ۵۶۸

۱۸۹_ کد آیه: ۲۱/۱۰۱ اسم آیه: وعده نیک. ۵۷۳

۱۹۰_ کد آیه: ۲۱/۱۰۳ اسم آیه: روز خوشحالی شیعیان. ۵۷۵

سوره مبارکه حج. ۵۷۷

۱۹۱_ کد آیه: ۲۲/۱۵ اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۵۷۷

۱۹۲_ کد آیه: ۲۲/۱۹ اسم آیه: عذاب دشمن ولایت.. ۵۷۹

۱۹۳_ کد آیه: ۲۲/۲۴ اسم آیه: راه پسندیده ۵۸۱

۱۹۴_ کد آیه: ۲۲/۲۵ اسم آیه: عذاب منکر امیر المؤمنین (علیه السلام) ۵۸۳

۱۹۵_ کد آیه: ۲۲/۴۰ اسم آیه: ظلم به امیر المؤمنین (علیه السلام) ۵۸۴

۱۹۶_ کد آیه: ۲۲/۴۱ اسم آیه: برپا دارندهی دستورات خدا ۵۸۶

۱۹۷_ کد آیه: ۲۲/۴۵ اسم آیه: چاه متروک. ۵۹۰

١٩٨_ كد آيه: ٢٢/٥٢ اسم آيه: محدث.. ٥٩٤

ص: ١٥

۱۹۹_ کد آیه: ۲۲/۵۷ اسم آیه: عذاب منکر ولایت.. ۵۹۹

۲۰۰_ کد آیه: ۲۲/۶۰ اسم آیه: یاری خداوند ۶۰۰

۲۰۱_ کد آیه: ۲۲/۶۷ اسم آیه: راه مستقیم ۶۰۱

۲۰۲_ کد آیه: ۲۲/۷۲ اسم آیه: خشم و عصبانیت در چهره کفار. ۶۰۳

۲۰۳_ کد آیه: ۲۲/۷۷ و ۷۸ اسم آیه: شاهدان الهی. ۶۰۵

سوره مبارکه مؤمنون. ۶۰۹

۲۰۴_ کد آیه: ۲۳/۱ اسم آیه: رستگاران. ۶۰۹

۲۰۵_ کد آیه: ۲۳/۶۰ اسم آیه: اطاعت همراه با ولایت.. ۶۱۶

۲۰۶_ کد آیه: ۲۳/۶۱ اسم آیه: سابق. ۶۲۱

۲۰۷_ کد آیه: ۲۳/۷۴ اسم آیه: انحراف از ولایت.. ۶۲۵

۲۰۸_ کد آیه: ۲۳/۹۳-۹۵ اسم آیه: جنگ با حضرت علی (علیه السلام) ۶۲۸

۲۰۹_ کد آیه: ۲۳/۱۱۱ اسم آیه: صبر رستگاران. ۶۳۳

سوره مبارکه نور. ۶۳۵

۲۱۰_ کد آیه: ۲۴/۱۰ اسم آیه: رحمت خدا ۶۳۵

۲۱۱_ کد آیه: ۲۴/۳۵ اسم آیه: مصباح. ۶۳۷

۲۱۲_ کد آیه: ۲۴/۳۶ اسم آیه: خانه حضرت علی (علیه السلام) ۶۴۲

۲۱۳_ کد آیه: ۲۴/۴۰ اسم آیه: ظلم به حضرت علی (علیه السلام) ۶۴۴

۲۱۴_ کد آیه: ۲۴/۵۴ اسم آیه: پیمان معهود ۶۴۶

۲۱۵_ کد آیه: ۲۴/۵۵ اسم آیه: خلیفه ۶۴۸

سوره مبارکه فرقان. ۶۵۰

۲۱۶_ کد آیه: ۲۵/۸ و ۹ اسم آیه: گمراهان از ولایت.. ۶۵۰

ص: ۱۶

۲۱۷_ کد آیه: ۲۵/۱۱ اسم آیه: اشرف ساعات.. ۶۵۲

۲۱۸_ کد آیه: ۲۵/۲۰ اسم آیه: صبر حضرت علی (علیه السلام) ۶۵۴

۲۱۹_ کد آیه: ۲۵/۲۷-۳۰ اسم آیه: راه پیامبر (صلی الله علیه و آله)_ ذکر ۶۵۶

۲۲۰_ کد آیه: ۲۵/۵۰ اسم آیه: انکار ولایت.. ۶۶۱

جدول فهرست سوره های قرآن کریم... ۶۶۳

ص: ۱۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وله الحمد والصلوة والسلام على نبينا ابي القاسم
محمد وآله الطاهرين لاسما بقية الله في الارضين
ولعنة الله على اعدائهم اجمعين
فقد در بزرگيهاى بزرگ هسنى و اندسته در
شخصى كه « فيه كرام القآن وهو كثر الرحمن »
يعنى مولاي متقيان ، امير مؤمنان حضرت

« علي بن ابي طالب عليه السلام »

ممدوح حق تعالى است و آنست غذاى اين فكر
است و مهندسى اين اندسته بشمارى آيد آيات
ولايت و امامت است .

بايد همگان بويته نسل جوان به غذاى فكرشان
نگاه كنند كه عنبر از قرآن و روايات نباست ،
قال الله تعالى : فاسئلوا اهل الذكر - نجوموس
در امام شناسى ، اقوال اين قرآن و دور افتادگان
از تسليح براى اهل تفقه به فائده و بگله مضمرى باشد
كتاب شريف : كليات وارثه آيات علوى در قرآن كريم

تاليف سلالة السادات حجة الاسلام والسلمين جناب آقاى
حاج سيد محمد روضانى دام عزه براى امام شناسى راه
راهدار نموده است ، سزاوار است طلاب

و دانشويان عزيز از اين كتاب استفاده نمايند
براي مؤلف محترم توفيق بيمس از بيمس از خداوند متعال
حفا سارم والسلام عليه وعلى جميع احوالنا المؤمنين

مخيف استوف - ربيع الثانى ۱۴۴۰
مسئله محمود محمد العلوم مدير ادارى

محمد

بسم الله الرحمن الرحيم

وله الحمد و الصلوة و السلام على نبينا ابي القاسم محمد و آله الطاهرين لاسيما بقيه الله في الارضين و لعنه الله على اعدائهم اجمعين.

فكر در بزرگی های بزرگ هستی و اندیشه در شخصیتی که «فیه كرائم القرآن و هو كنز الرحمن»، یعنی مولای متقیان، امیر مؤمنان حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ممدوح حق تعالی است و آنچه غذای این فکر است و مهندسی این اندیشه بشمار می آید، آیات ولایت و امامت است.

باید همگان بویژه نسل جوان به غذای فکرشان نگاه کنند که غیر از قرآن و روایات نباشد، قال الله تعالی: «فاسئلوا اهل الذکر»، بخصوص در امام شناسی، اقوال این و آن و دور افتادگان از تشیع برای اهل تفقه بی فایده و بلکه مضر می باشد.

کتاب شریف «کلید واژه آیات علوی در قرآن کریم» تألیف سلاله السادات حجه الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج سید جعفر روضاتی دام عزّه برای امام شناسی راه را هموار نموده است، سزاوار است طلاب و دانشجویان عزیز از این کتاب استفاده نمایند. برای مؤلف محترم توفیق بیش از پیش از خداوند متعال خواستارم.

و السلام علیه و علی جمیع اخواننا المؤمنین

نجف اشرف _ ربیع الثانی ۱۴۴۰

سید محمود بحر العلوم میر دامادی

حافظ عبید الله حسکانی از بزرگان اهل سنت در قرن پنجم هجری در دیباچه ی کتابش: «شواهد التنزیل» انگیزه ی تألیف کتابش را این گونه بیان می کند:

یکی از اصحاب ابن کرام که بر عده ای از عوام ریاست دارد، در این ایام در مجلسی که جمع کثیری از عوام گرداگرد او جمع شده بودند، در مقام اغوای آن ها پس از اهانت به نقیب علوی ها، گامی فراتر نهاده به نیاکانش نیز اهانت کرده با کمال گستاخی گفت:

احدی از مفسران نگفته که سوره ی «هل اتی» در حقّ حضرت علی و اهل بیتش نازل شده است!!

سپس گامی فراتر نهاده گفت:

نه، هرگز چیزی از قرآن در این رابطه نازل نشده است!!

از جسارت، جرأت، تهمت و گستاخی اش بسیار شگفت زده شدم، منتظر ماندم که برخی از علمای بزرگ در ردّ سخنان بی پایه اش کتابی بنویسند و مطالب پوچش را ردّ کنند، ولی چیزی منتشر نشد، به جز سخنان عتاب آمیزی از قاضی ابو العلاء صاعد بن محمد که خطاب به افرادی که

در جلسات وی حاضر می شدند، گفته بود و آن ها را از حضور در جلسات آن فرد منحرف نهی کرده بود.

لذا بر خود وظیفه دیدم که این شبهه را رد کنم و این کتاب را در این رابطه تألیف نمودم. (۱)

آنگاه ۸۵ حدیث در کثرت فضائل مولا- در قرآن کریم نقل کرده (۲) سپس به ترتیب سوره های قرآن، آیات نازل شده در مورد مولای متقیان و خاندانش را بر اساس احادیث واصله از بزرگ مفسر قرآن، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) بر شمرده است.

این کتاب در سه جلد چاپ شده است. (۳)

در این کتاب ۲۱۰ آیه به استناد ۱۱۶۰ حدیث در فضائل و مناقب مولای متقیان نقل شده است.

غیرت دینی حافظ حسکانی بسیار ستودنی است که چون مطلع می شود که شیادی منکر نزول آیه ای در شأن مولای متقیان شده است، دامن همت به کمر می بندد و کتاب ارزشمندی در رد او تألیف می کند و نسخه ی دست نویس آن در طول هزار سال باقی می ماند و در زمان ما به زیور طبع آراسته می شود.

پیش از ایشان دو تن دیگر از بزرگان اهل سنت غیرت به خرج داده و در رد افکار پوچ هم کیشان خود اثر فاخری نوشته اند:

۱- حافظ احمد بن شعیب نسائی (۲۱۵-۳۰۳ق) صاحب کتاب «سنن نسائی» یکی از صحاح سته، وقتی که وارد دمشق شد و غربت مولای متقیان را در آن سامان

ص: ۲۲

۱- حافظ حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۹.

۲- همان، ص ۲۱-۷۲.

۳- چاپ وزارت ارشاد، تهران، ۱۴۱۱ هـ، ۱۵۰۶ صفحه ی وزیر (۱۵۰۶ = ۴۱۱ + ۵۱۱ + ۵۸۴).

مشاهده کرد، کتاب ارزشمندی به نام «خصائص امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)» نوشت، از او خواستند که کتابی نیز در حق معاویه بنویسد، امتناع کرد، آن قدر لگد زدند که در زیر ضربات لگد هم کیشان خود به شهادت رسید. (۱)

۲- محمد بن جریر طبری (۲۲۴-۳۱۰ق) صاحب «تاریخ طبری» وقتی مطلع شد که ابن ابی داود، بر بهاری و برخی دیگر از حنبلی ها در مورد حدیث غدیر خم تشکیک کرده اند، کتاب ارزشمندی به نام «الولایه» نوشت و حدیث غدیر را از ۷۵ طریق در دو مجلد بزرگ تألیف کرد، چون وفات نمود عوام حنبلی ها از دفن او در قبرستان مسلمان ها جلوگیری کردند!! و لذا در حیاط خانه اش او را به خاک سپردند. (۲)

در زمینه ی فضائل و مناقب مولای متقیان در آیات نورانی قرآن کریم آثار ارزشمندی از علمای شیعه و سنی در طول قرون و اعصار تألیف شده که با اسامی تعدادی از آن ها در زیر آشنا می شویم:

کتابنامه

در این رابطه آثار ارزشمند فراوانی به رشته ی تحریر در آمده و شماری از آن ها به زیور طبع آراسته شده است، که محقق فرزانه مؤلف ارجمند، تعداد ۱۹ عنوان از آن ها را در مقدمه ی کتاب به عنوان نمونه آورده است. اینک تعداد دیگری به عنوان نمونه و استدراک در این جا معرفی می شود:

۱- اربعون آیه فی فضائل امیر المؤمنین (علیه السلام)، از مؤلفی ناشناخته. (۳)

ص: ۲۳

۱- ابن کثیر، البدایه و النهایه، ج ۱۱، ص ۱۲۴.

۲- همان، ص ۱۴۶.

۳- الدرر المعانی، ج ۱۱، ص ۴۹.

٢_ أربعون آيه في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، به نام شرف الدین گلستانه تألیف شده است. (١)

٣_ أسماء أمير المؤمنين (عليه السلام) في كتاب الله، تأليف: محمد بن احمد بن ابى الثلج بغدادى. (٢)

٤_ إمامه أمير المؤمنين (عليه السلام) من القرآن، تأليف: شيخ مفيد. (٣)

٥_ أوضح دليل في ما جاء في عليّ و آله من التنزيل، تأليف: شيخ علي بن شيخ جعفر قطيفى. (٤)

٦_ حدائق اليقين في فضائل امام المتقين و الآيات النّازله في شأن أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو طالب استرآبادى. (٥)

٧_ خصائص أمير المؤمنين (عليه السلام) من القرآن المبين، تأليف: حاكم نيشابورى. (٦)

٨_ خصائص الوحي المبين في مناقب أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابن بطريق. (٧)

٩_ الدر الثمين في ذكر خمس مائه آيه نزلت من كلام ربّ العالمين في فضائل أمير

ص: ٢٤

١- _ الدرّيعه، ج ١٧، ص ٢٦٤.

٢- _ الدرّيعه، ج ١١، ص ٧٥ و ج ٤، ص ٤٥٤.

٣- _ الدرّيعه، ج ٢، ص ٣٤١ و ج ١٢، ص ١٨٣.

٤- _ نسخه ى خطّى آن در كتابخانه ى استاد اشكورى موجود است (ما نزل من القرآن في أهل البيت، ص ١٣ مقدمه).

٥- _ الدرّيعه، ج ٦، ص ٢٩٢.

٦- _ الدرّيعه، ج ٧، ص ١٦٦.

٧- _ الدرّيعه، ج ٧، ص ١٧٥.

المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: حافظ رجب برسى. (١)

١٠_ الدر الثمين فى أسرار الأنزع البطين، تلخيص كتاب پیشین، توسط: تقى الدين عبد الله حلبى. (٢)

١١_ ذكر الآيات النازلہ فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، از مؤلفى نا شناخته، به نقل از ابن طاووس. (٣)

١٢_ سيمای امام على (عليه السلام) در قرآن، تأليف: حاكم حسانى، ترجمه: يعقوب جعفرى. (٤)

١٣_ على فى القرآن، تأليف: سيد صادق حسینی شیرازى. (٥)

١٤_ ما أنزل الله من القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو الحسين احمد بن محمد بن احمد قزوینى. (٦)

١٥_ ما نزل فى القرآن فى على (عليه السلام)، تأليف: هارون بن عمر بن عبد العزيز مجاشعى، از اصحاب امام رضا (عليه السلام). (٧)

١٦_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو جعفر محمد بن اؤرمه ى

ص: ٢٥

١- _ الذريعة، ج ٨، ص ٦٤.

٢- _ الذريعة، ج ٨، ص ٦٥.

٣- _ سعد السعود، ص ٣٦.

٤- _ چاپ قم، انتشارات اسوه.

٥- _ چاپ بيروت، انتشارات دار العلوم.

٦- _ ضيافه الاخوان و هديه الخلان، ص ٢٨٠، به نقل از كتاب «التدوين»، ج ٢، ص ٢٢٧.

٧- _ رجال نجاشى، ص ٤٣٩.

١٧_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو اسحاق ثقفى، متوفى ٣٨٣ق. (٢)

١٨_ ما نزل فى القرآن فى على (عليه السلام)، تأليف: حسين بن حكم جبرى، متوفى ٢٨٦ق. (٣)

١٩_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: عبد العزيز بن يحيى جلودى، متوفى ٣٣٢ق. (٤)

٢٠_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: محمد بن احمد بن ابى الثلج، متوفى ٣٢٥ق. (٥)

٢١_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو الفرج اصفهانى، متوفى ٣٥٦ق. (٦)

٢٢_ ما نزل فى القرآن فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو عبد الله مرزبانى، متوفى ٣٧٨ق. (٧)

ص: ٢٦

١- _ رجال نجاشى، ص ٣٣٠.

٢- _ الدرّيعه، ج ١٩، ص ٢٨.

٣- _ چاپ قم، انتشارات مجمع الذّخائر.

٤- _ معالم العلماء، ص ٨١.

٥- _ الدرّيعه، ج ١٩، ص ٢٨.

٦- _ الدرّيعه، ج ١٩، ص ٢٨.

٧- _ الدرّيعه، ج ١٩، ص ٢٩.

۲۳_ ما نزل فی القرآن فی أمير المؤمنين (عليه السلام)، تأليف: ابو نعيم اصفهاني، متوفای ۴۳۰ق. (۱).

۲۴_ ما نزل فی القرآن فی عليّ (عليه السلام)، تأليف: محمد بن مؤمن شیرازی، قرن ششم. (۲).

۲۵_ ما نزل فی القرآن فی عليّ (عليه السلام)، تأليف: مظفر بن ابی بکر حنفي آقسرائي، متوفای ۶۳۱ق. (۳).

و اینک جالب ترین و جامع ترین و پربارترین آن ها، کتاب ارزشمند:

«کلید واژه ی آیات علوی در قرآن کریم»؛

تأليف منيف سلاله الأطياب، حاج سيد محمد جعفر روضاتي، محقق فرزانه و مؤلف فرهیخته، از دودمان جلیل صاحب روضات قدس سرّه، را در دست دارید، که به شیوه ای مبتکرانه و محققانه در این رابطه تدوین شده است.

نخستین اثری که از مؤلف محترم در این رابطه منتشر شده، کتاب پربار: «کلید واژه ی آیات مهدوی در قرآن کریم» می باشد (۴) که در آن سیمای نورانی حضرت مهدی؟ عج؟ در ۲۴۰ آیه از آیات نورانی قرآن با استناد به احادیث اهل بیت (علیهم السلام) بررسی شده است.

دومین اثر ایشان در این زمینه، کتاب ارزشمند: «کلید واژه ی آیات رجعت در قرآن

ص: ۲۷

۱- _ معالم العلماء، ص ۲۵.

۲- _ مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۳۲.

۳- _ نسخه ی خطی آن را محقق طباطبائی در کتابخانه ی سلیمانیه، بخش لاله لی، در ضمن مجموعه ای به شماره ی ۳۷۳۹ در استانبول دیده است. (أهل البيت فی المكتبة العریبه، ص ۴۵۴).

۴- _ انتشارات عطر عترت، قم، ۱۴۳۴ق.

کریم» می باشد، که در ضمن آن هنگامه ی رجعت در ۸۰ آیه بر اساس احادیث واصله از معصومین (علیهم السلام) بررسی شده است. (۱)

سومین اثر پربار ایشان کتاب نفیس و فاخر: «کلید واژه ی آیات علوی در قرآن کریم» می باشد که در آن سیمای ملکوتی مولای متقیان امیر مؤمنان (علیه السلام) در ۴۴۰ آیه از آیات نورانی قرآن به استناد احادیث بزرگ مفسر قرآن، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیشوایان معصوم از خاندان عصمت و طهارت، بر صفحات کتاب نقش بسته است.

نیازی به توضیح ندارد که آیات علوی در قرآن کریم به این تعداد منحصر نیست، آنچه مؤلف توانسته در این صفحات محدود منعکس نماید، این تعداد می باشد و گرنه آب دریا در یک سبو نمی گنجد، که مولای متقیان اقیانوس بیکران همه ی فضائل انسانی است که جز منطق وحی نمی تواند آن فضائل بی شمار را احصا کند.

برای تقریب به ذهن یادآور می شویم که سید هاشم بحرانی در کتاب گرانسنگ: «اللوامع النورانیة فی أسماء علی و أهل بیته القرآنیة»، ۱۶۱۹ حدیث فقط در مورد اسامی آن حضرت در قرآن کریم آورده است. (۲)

از این احادیث ارتباط تنگاتنگ مولای متقیان با قرآن کریم و رابطه ی جدایی ناپذیر آن دو از یک دیگر روشن می شود.

بزرگ مفسر قرآن، خاتم پیامبران، این حقیقت را با یک تعبیر نغز و پر مغز بیان فرموده:

عَلَى مَعَ الْقُرْآنِ؛

علی با قرآن است.

ص: ۲۸

۱- انتشارات اعتقاد ما، مشهد مقدس، ۱۴۳۶ق.

۲- چاپ مکتبه ی رضویّه، قم، ۱۴۲۹ق. ۹۴۱ صفحه ی وزیری.

وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ؛

و قرآن نیز با علی است.

لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلِيَّ الْحَوْضَ؛

قرآن و علی، هرگز از یک دیگر جدا نمی شوند، تا در حوض کوثر بر من وارد شوند.

این حدیث شریف با اندک اختلافی در تعبیر، در ده ها منبع سنی و صدها منبع شیعی با اسناد صحیح از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده است. (۱)

منابع حدیث شریف:

«عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ، لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلِيَّ الْحَوْضَ»

این حدیث شریف از طریق اهل بیت (علیهم السلام) و از طریق اهل سنت، از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با سند صحیح روایت شده و در صدها منبع نقل شده، که به تعدادی از منابع اهل سنت اشاره می کنیم:

۱- إتحاف الجماعة بما جاء في الفتن و الملاحم، ج ۱، ص ۱۸۱-۱۸۴.

۲- إتحاف المهرة بأطراف العشرة، از ابن حجر عسقلانی، ج ۱۸، ص ۱۷۹.

۳- إجمال الاصابه في أقوال الصحابه، ج ۱، ص ۵۵.

۴- أسنى المطالب، از شمس الدین جزری، ج ۱، ص ۱۸۵.

۵- تاریخ الخلفاء، از جلال الدین سیوطی، ص ۱۷۳.

ص: ۲۹

۱- کاظم عبود الفتلاوی، الکشاف المنتقى لفضائل علی المرتضی، ص ۲۷۷-۲۷۸.

- ۶_ تفریح الأحباب فی مناقب الآل و الأصحاب، از محمد قرشی هاشمی هندی، ص ۳۵۳.
- ۷_ تلخیص المستدرک، از شمس الدین ذهبی، در هامش مستدرک، ج ۳، ص ۱۲۴.
- ذهبی تصریح کرده که اسناد آن صحیح است.
- ۸_ التَّنْوِیر، شرح الجامع الصَّغیر، ج ۷، ص ۳۳۴.
- ۹_ توضیح الدلائل علی ترجیح الفضائل، از شهاب الدین ایجی، ص ۲۸۶.
- ۱۰_ التَّیسیر بشرح الجامع الصَّغیر، ج ۲، ص ۱۴۶، با تصریح به صحت اسناد آن.
- ۱۱_ الجامع الصَّغیر، از جلال الدین سیوطی، ج ۱، ص ۸۲۴ و ج ۲، ص ۶۹ و ص ۳۴۶.
- ۱۲_ جمع الفوائد، از محمد بن سلیمان بن فاسی مغربی، ج ۲، ص ۵۱۶.
- ۱۳_ جواهر العقدين، از سمهودی، ج ۲، ص ۸۸.
- ۱۴_ جوهره الکلام، از محمود بن وهیب حنفی، ص ۵۷.
- ۱۵_ دلیل الواعظ الی ادله المواعظ، ج ۲، ص ۲۶۷.
- ۱۶_ سُبُل الهدی و الرّشاد، از صالحی شامی، ج ۱۱، ص ۲۹۷.
- ۱۷_ السّراج المنیر، از علی بن احمد عزیزی، ج ۲، ص ۴۵۹.
- ۱۸_ سمط النّجوم العوالی، از عبد الملک عصامی، ج ۲، ص ۵۰۳.
- ۱۹_ شرح الزّرقانی علی المواهب اللدنیّه بالمنح، ج ۲، ص ۵۴۲.
- ۲۰_ شواهد التّنزیل، از عبید الله حسکانی، ج ۳، ص ۹.

۲۱_ الصّواعق المحرّقه، از ابن حجر مکی، ج ۲، ص ۳۶۱ و ۳۶۸.

۲۲_ الفتح الکبیر، از یوسف نبهانی، ج ۲، ص ۲۴۲.

۲۳_ الفتح الرّبّانی من فتاوی الامام الشّوکانی، ج ۸، ص ۴۰۸۵.

۲۴_ الفتوحات الاسلامیّه، از زینی دحلان، ج ۲، ص ۵۱۶.

۲۵_ فرائد السّمطین، از حموی، ج ۱، ص ۱۷۷.

۲۶_ الفردوس، از شیرویه، ج ۳، ص ۲۸۲.

۲۷_ فیض القدیر، از عبد الرّحیم مناوی، ج ۴، ص ۴۷۰.

۲۸_ کفایه الطّالب، از گنجی شافعی، ص ۲۵۴.

۲۹_ کنز العمّال، از متقی هندی، ج ۶، ص ۱۵۳.

۳۰_ الکواکب الدّرّیّه، از مناوی، ج ۱، ص ۳۹.

۳۱_ مجلّه الجامعه الاسلامیّه بالمدينه المنوره، شماره ی ۵۲، ج ۲۳، ص ۴۴۰.

۳۲_ مجمع الزوائد، از هیثمی، ج ۹، ص ۱۳۴.

۳۳_ المستدرک علی الصّحیحین، از حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۱۲۴.

حاکم تصریح کرده که اسناد حدیث صحیح می باشد.

۳۴_ المعجم الأوسط، از طبرانی، ج ۵، ص ۱۲۵، با تصریح به این که سندش حسن است.

۳۵_ المعجم الصّغیر، از طبرانی، ج ۲، ص ۲۸.

۳۶_ مناقب سیدنا علیّ، از عینی، ص ۳۸.

۳۷_ مناقب علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از ابن مردویه، ص ۱۱۷.

۳۸_ مناقب علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از أخطب خوارزمی، ص ۱۵۴.

۳۹_ نور الأبصار، از شبلنجی، ص ۸۰.

۴۰_ ینابیع المودّه، از قندوزی، ج ۱، ص ۲۶۹ و ج ۲، ص ۳۹۶، ۳۹۷ و ۴۰۳.

در این حدیث شریف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تأکید می کند بر این که مولای متّقیان همواره با قرآن و قرآن با اوست، هرگز از یکدیگر جدا نمی شوند، تا در حوض کوثر بر آن حضرت وارد شوند.

چنین تعبیری هرگز در مورد احدی از دیگر اصحاب وارد نشده است.

ما این حدیث را از چهل منبع از منابع اهل سنت نقل کردیم، اگر منابع شیعه را بر آن می افزودیم، از مرز یکصد منبع بالاتر می رفت.

در پایان مزید توفیقات روز افزون مؤلف را از خداوند منان مسألت نموده، برای ناشر محترم و دست اندر کاران طبع و نشر این کتاب، سعادت و سلامتی و توفیق خدمت به قرآن و اهلیت را بیش از پیش خواستارم.

دهم ربیع الثانی ۱۴۴۰ قمری

سالروز ارتحال جانگداز کریمه ی اهلیت حضرت معصومه (سلام الله علیها)

حوزه ی علمیّه ی قم

علی اکبر مهدی پور

ص: ۳۲

«حمد و سپاس خداوندی را که اوّل است، و چیزی پیش از او وجود نداشت، و آخر است و پس از او موجودی نخواهد بود، چنان آشکار است که فراتر از او چیزی نیست، و چنان مخفی و پنهان است که مخفی تر از او یافت نمی شود.»^(۱)

و

«سپاس خداوندی را که سخوران، از ستودن او عاجزند، و حسابگران، از شمارش نعمت های او ناتوانند، و تلاشگران از ادای حق او درمانده اند. خدایی که افکار ژرف اندیش، ذات او را درک نمی کنند، و دست غوّاصان دریای علوم، به او نخواهد رسید. پروردگاری که برای صفات او حدّ و مرزی وجود ندارد، و برایش تعریف کاملی نمی توان یافت.»^(۲)

و

«ستایش خدایی را سزاست که نبخشیدن، بر مال او نیافزاید، و بخشش، او را فقیر نسازد، زیرا هر بخشنده ای جز او، اموالش کاهش یابد، و جز او، هر کس از بخشش دست کشد، مورد نکوهش قرار گیرد. اوست بخشنده انواع نعمت ها،

ص: ۳۳

۱- نهج البلاغه، خطبه ی ۹۶.

۲- نهج البلاغه، خطبه ی ۱.

و بهره های فزاینده، و تقسیم کننده رزق و روزی پدیده ها، مخلوقات همه جیره خوار سفره او هستند، که روزی همه را تضمین، و اندازه اش را تعیین فرمود.»(۱)

و

«ستایش می کنم خداوند را، برای تکمیل نعمت هایش، و تسلیم بودن در برابر بزرگیش، و ایمن ماندن از نافرمانی او. و در رفع نیازها از او یاری می طلبم، زیرا کسی را که خدا هدایت کند، هرگز گمراه نگردد، و هر که را خدا دشمن دارد، هرگز نجات نیابد، و هر آن کس را که خداوند بی نیاز گرداند، نیازمند نخواهد شد.

پس ستایش خداوند، گران سنگ ترین چیز است، و برترین گنجی است که ارزش ذخیره شدن دارد، و گواهی می دهم که جز خدای یکتای بی شریک، معبودی نیست، شهادتی که اخلاص آن آزموده، و پاکی و خلوص آن را باور داریم، و تا زنده ایم بر این باور استواریم، و آن را برای صحنه های هولناک روز قیامت ذخیره می کنیم، زیرا شهادت به یگانگی خدا، نشانه استواری ایمان، بازکننده درهای احسان، مایه خشنودی خدای رحمان، و دور کننده شیطان است.

و شهادت می دهم که، محمد(صلی الله علیه و آله) بنده خدا، و فرستاده اوست. خداوند او را با دینی آشکار، و نشانه ای پایدار، و قرآنی نوشته شده و استوار، و نوری درخشان، و چراغی تابان، و فرمانی آشکار کننده فرستاد، تا شک و تردیدها را نابود سازد، و با دلایل روشن استدلال کند، و با آیات الهی مردم را پرهیز دهد، و

ص: ۳۴

معمولاً مقدمه هر کتابی را با حمد و ثنای خداوند متعال، و شکر و سپاس او شروع می کنند، و سپس به موضوع آن کتاب و مختصری از تاریخچه و اهداف نگارش می پردازند.

ولی حقیر وقتی خواستم مقدمه این کتاب شریف را شروع نمایم، و خداوند متعال را به خاطر این نعمت عظمی و این توفیق بزرگ، شکر و سپاس بگویم، ذهن و فکرم از کار افتاد، و نتوانستم کلمه ای در حمد و سپاس الهی، که در شأن این کتاب باشد، بنویسم.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى جَعَلَ لِأَخِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَضَائِلَ، لَا يَحْصِي عَدَدَهَا غَيْرُهُ، فَمَنْ ذَكَرَ فَضِيلَهُ مِنْ فَضَائِلِهِ مُقْرَأً بِهَا، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ، وَ لَوْ وَافَى الْقِيَامَةَ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ، وَ مَنْ كَتَبَ فَضِيلَهُ مِنْ فَضَائِلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَسْتَغْفِرُ لَهُ مَا بَقِيَ لِكَتَابِهِ رَسْمٌ، وَ مَنْ اسْتَمَعَ إِلَى فَضِيلِهِ مِنْ فَضَائِلِهِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِي اكْتَسَبَهَا بِالِاسْتِمَاعِ، وَ مَنْ نَظَرَ إِلَى كِتَابِهِ فِي فَضَائِلِهِ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ الَّتِي اكْتَسَبَهَا بِالنَّظَرِ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) النَّظَرُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) عِبَادَةٌ، وَ ذِكْرُهُ عِبَادَةٌ، وَ لَا يَقْبَلُ إِيمَانُ عَبْدٍ، إِلَّا بِوَلَايَتِهِ وَ الْبِرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِهِ. (۲)

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: خداوند برابردرم علی بن ابی طالب (عليه السلام) فضائل بیشمارى مقرر کرده، هر کس يك فضیلت از فضائل

ص: ۳۵

۱- نهج البلاغه، خطبه ۲.

۲- الأمالی (للصدوق)، ص ۱۳۸، مجلس ۲۸، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۹۶، ح ۴؛ جامع الأخبار (للشعیری)، ص ۱۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۱۲۲.

او را ذکر کند و به آن ایمان داشته باشد، خداوند گناهان گذشته و آینده اش را بیامرزد، گرچه با گناه جن و انس به محشر آید، و هر که یک فضیلت از فضائل او را بنویسد، تا زمانی که آن نوشته بماند، فرشتگان برایش آمرزش جویند، و هر که به فضیلتی از فضائل او گوش فرا دهد، خداوند گناهایی که به وسیله گوش، مرتکب شده را بیامرزد، و هر که به یک فضیلت از فضائل او نگاه کند، خداوند گناهایی که با چشم انجام داده را بیامرزد.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: نگاه به سیمای علی بن ابی طالب (علیه السلام) عبادت است، و ذکر و یاد او عبادت است، و ایمان هیچ بنده ای پذیرفته نیست، جز به ولایت او، و برائت از دشمنان او.

چون موضوع این کتاب در باره فضائل و مناقب مولای متقیان، اسد الله، اذن الله، عین الله، ید الله، وجه الله، ولی الله، حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، در قرآن کریم است، لذا با خود گفتم، باید از جملاتی که حضرتش، در موارد مختلف، خداوند متعال را ستایش نموده اند، استفاده نمایم.

لذا به کتاب شریف نهج البلاغه مراجعه نمودم، و همانطور که ملاحظه فرمودید، بخشی از بیانات زیبای آن حضرت، که در حمد، سپاس، شکر و وصف خداوند متعال فرموده بودند را، انتخاب نمودم، تا از این طریق، هم از زبان مولایم امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، حمد و سپاس پروردگار را گفته باشم، و هم اینکه هر خواننده محترم و منصفی که، این جملات زیبا را مطالعه می کند، به بزرگی و عظمت مقام الهی آن حضرت ایمان آورد، که اینها فقط، قطره ای از اقیانوس بی کران مقامات و کرامات علمی و الهی آن امام همام، می باشد.

نه خدا توانمش خواند

متحیرم چه نامم

نه بشر توانمش گفت

شه ملک لافتی را

حال، به این سه روایت توجه فرماید:

۱_ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مَهْرَانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ: إِنَّ أُمَّةَ مُوسَى (عليه السلام)، افترقت بعده على إحدَى و سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ افترقت أُمَّةُ عِيسَى (عليه السلام) بَعْدَهُ عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ إحدَى وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ إِنَّ أُمَّتِي سَتَفْتَرِقُ بَعْدِي عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ. (۱)

از سلیمان بن مهران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان، از جدشان، از پدرشان حضرت حسین بن علی (علیهما السلام)، روایت است که فرمودند: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: به راستی که امت حضرت موسی (علیه السلام) پس از او به هفتاد و یک گروه پراکنده شدند، که یک گروه از آنها رهایی یافته و هفتاد گروه دیگر در دوزخ خواهند بود، و امت حضرت عیسی (علیه السلام) پس از او به هفتاد و دو گروه پراکنده شدند، که یک گروه از آنان نجات یافته و هفتاد و یک گروه دیگر در آتش خواهند بود، و به زودی امت من پس از من به هفتاد و سه گروه پراکنده می شوند، که فقط یک گروه از آنها رهایی یافته و هفتاد

ص: ۳۷

و دو گروه دیگر در آتش دوزخ اند.

۲_ رُوی عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ لِأَسْرِ الْيَهُودِ: عَلَى كَمْ افْتَرَقْتُمْ؟ فَقَالَ: عَلَى كَذَا وَ كَذَا فِرْقَةً، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): كَذَبْتَ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ! لَوْ تَبَيَّنَتْ لِي الْوِسَادَةُ، لَفَضَيْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِتَوْرَاتِهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ، وَ بَيْنَ أَهْلِ الْقُرْآنِ بِقُرْآنِهِمْ.

افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، سَبْعُونَ مِنْهَا فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ نَاجِيَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ يَوْشَعَ بْنَ نُونٍ، وَ صَبِي مُوسَى (عليه السلام).

وَ افْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ بِالْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ شَمْعُونَ الصَّفَا، وَ صَبِي عِيسَى (عليه السلام).

وَ تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ الَّتِي اتَّبَعَتْ وَصِي مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم)، وَ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، كُلُّهَا تَنْتَحِلُ مَوَدَّتِي وَ حُبِّي، وَاحِدَةٌ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ، وَ هِيَ النَّمَطُ الْأَوْسَطُ، وَ اثْنَتَا عَشْرَةَ فِي النَّارِ. (۱)

از حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) نقل است که به رئیس یهودیان فرمودند:

ص: ۳۸

۱_ الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسي)، ج ۱، ص ۲۶۳؛ الأمالی (للطوسي)، ص ۵۲۳، مجلس ۱۸، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۴، ح ۵؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۲۱۶؛ كتاب سليم بن قيس الهلالي، ج ۲، ص ۸۰۳، ح ۳۲.

شما در دینتان چند فرقه شدید؟ او گفت: بر فلان و فلان فرقه.

حضرت (علیه السلام) فرمودند: دروغ گفتمی! سپس روی به مردم نموده و فرمودند: به خدا قسم! اگر برای من مسند بیاندازند و بر آن بنشینم، هر آینه، میان اهل تورات، با توراتشان، و میان اهل انجیل، با انجیلشان، و میان اهل زبور، با زبورشان، و میان اهل قرآن، با قرآن قضاوت و داوری می نمایم.

یهود، هفتاد و یک فرقه شدند، که هفتاد فرقه اش جهنمی و تنها یک فرقه اش اهل بهشت است، و آن همان فرقه ای است که از یوشع بن نون، وصی موسی (علیه السلام) پیروی کردند.

و نصاری، هفتاد و دو فرقه شدند، هفتاد و یک فرقه اش اهل دوزخ اند و تنها یک فرقه ایشان اهل بهشت شدند، و آن همان گروهی که از شمعون، وصی عیسی (علیه السلام) پیروی کردند.

و این امت نیز هفتاد و سه فرقه خواهند شد، که هفتاد و دو تای آنها در آتش اند و فقط یک فرقه اش اهل بهشت اند، و آن فرقه ای است که از وصی محمد (صلی الله علیه و آله) پیروی خواهند کرد، در این حال دست مبارک خود را بر سینه شان زدند و سپس فرمودند:

سیزده فرقه از آن هفتاد و سه فرقه، تماماً دوستی و مودت مرا می پذیرند، که تنها یکی از این سیزده فرقه اهل بهشت اند، و ایشان گروه میانه رو هستند، و دوازده فرقه الباقی، همه اهل آتش خواهند بود.

۳_ عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَاثِلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: ... ثُمَّ قَالَ: إِنَّ

الْيَهُودَ تَفَرَّقُوا مِنْ بَعْدِ مُوسَى (عليه السلام) عَلَى إِحْدَى وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً مِنْهَا، فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتِ النَّصَارَى بَعْدَ عِيسَى (عليه السلام) عَلَى اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، فِرْقَةٌ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ وَ إِحْدَى وَ سَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَ تَفَرَّقَتِ هَذِهِ الْأُمَّةُ بَعْدَ نَبِيِّهَا (عليهما السلام) عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِي النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً تَتَّحِلُّ وَ لَا يَتَنَا وَ مَوَدَّتَنَا، اثْنَتَا عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنْهَا فِي النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ سِتُونَ فِرْقَةً مِنْ سَائِرِ النَّاسِ فِي النَّارِ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: امام باقر (عليه السلام) فرمودند: همانا یهود پس از حضرت موسی (عليه السلام) هفتاد و یک فرقه شدند، که یک فرقه آنها در بهشت هستند و هفتاد فرقه دیگر در آتش دوزخ جا دارند، و نصاری پس از حضرت عیسی (عليه السلام) هفتاد و دو فرقه شدند، که یک فرقه آنها در بهشت، و هفتاد و یک فرقه دیگر در دوزخ هستند، و این امت پس از پیغمبرشان هفتاد و سه فرقه شدند، که هفتاد و دو فرقه در آتش، و یک فرقه در بهشت اند، و از این هفتاد و سه فرقه سیزده فرقه آنها دوستی و محبت ما را با خود دارند، که دوازده فرقه آنها در دوزخ اند و یک فرقه در بهشت جای دارند، و شصت فرقه از سایر مردم نیز در دوزخ اند. (که دوزخیان جمعاً همان هفتاد و دو فرقه می شوند)

با دقت در این سه روایت، کمی به اهمیت این موضوع می رسیم، که اعتقاد به ولایت و امامت بلا فصل حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام)، و یازده امام پاک، از نسل

ص: ۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۱۳، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۰۷، ح ۹۲۰۷؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۲۴، ح ۲۸۳.

آن حضرت، موجب فلاح و رستگاری، و نجات از عذاب دوزخ می شود.

پس هر کسی که طالب هدایت، سعادت و بهشت است، و دوست دارد در زمرة فرقه ناجیه ای باشد، که خداوند متعال در روز قیامت به آنها ایمنی از عذابش را مرزده داده است، باید در راستای شناخت و معرفت امام و پیشوای این فرقه، تلاش نماید.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): دَخَلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيَّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ (عليه السلام): يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَلَا أُخْبِرُكَ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرْعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»، (۱) قَالَ: بَلَى، يَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ! جُعِلْتُ فِدَاكَ! فَقَالَ: الْحَسَنَةُ مَعْرِفَةُ الْوَلَايَةِ وَحُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَالسَّيِّئَةُ انْكَارُ الْوَلَايَةِ وَبُغْضُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ. (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امام باقر (علیه السلام) فرمودند: ابو عبد الله جدلی بر امیر المؤمنین (علیه السلام) وارد شد، حضرت فرمودند: ای ابو عبد الله! آیا نمی خواهی ترا خبر دهم از فرمایش خدای عز و جل: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرْعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ»، «وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»؟ عرض کرد: بله، ای امیر مؤمنان!

ص: ۴۱

۱- ۲۷/۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۰۴، ح ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۳۲، ح ۸۰۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۰۴، ح ۱۲۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۲۲، ح ۱۴؛ الوافی، ج ۲، ص ۸۹، ح ۱۳.

قربانت کردم، حضرت فرمودند: «حسنه»، شناختن ولایت و دوستی ما اهل بیت است، و «سیئه»، انکار ولایت و دشمنی ما اهل بیت است، و باز هم آن آیه را تلاوت فرمودند.

و چون پیامبر رحمت (صلی الله علیه و آله) در آخرین وصیتشان همه ما را به دو چیز سفارش فرمودند، یکی قرآن کریم، و دیگری اهل بیت شان:

۱_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ عَلَيْنَا، فَقَالَ: مَعَاشِرَ أَصْحَابِي! أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ، فَمَنْ عَمِلَ بِهَا فَازَ وَ غَنِمَ وَ أَنْجَحَ، وَ مَنْ تَرَكَهَا حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ، فَالْتَمِسُوا بِالتَّقْوَى السَّلَامَةَ مِنْ أَهْوَالِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَكَأَنِّي أُدْعَى فَأُجِيبُ، وَ إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ، كِتَابَ اللَّهِ وَ عِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا، وَ مَنْ تَمَسَّكَ بِعِثْرَتِي مِنْ بَعْدِي كَانَ مِنَ الْفَائِزِينَ، وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُمْ كَانَ مِنَ الْهَالِكِينَ. (الحديث) (۱)

از حذیفه بن یمان نقل است که گفت: ما با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) (به جماعت) نماز خواندیم، سپس با صورت مبارکش رو به ما نمودند و فرمودند: ای اصحابم! من شما را به تقوای الهی و اطاعت از او، سفارش می کنم، هر که به این سفارش رفتار کند بهره مند و رستگار می شود، و هر که واگذارد، پشیمانی بر او رواست، پس به وسیله تقوا و پرهیزکاری از هولها و وحشتهای قیامت، سلامتی طلب کنید، من، به همین زودی،

ص: ۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۳۱، ح ۱۹۱؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۴، ص ۸۱، باب ۱۴، ح ۱؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمة الإثنی عشر، ص ۱۳۶؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۳۸۲، ح ۶۱۷.

به سوی خداوند خوانده می شوم، و دعوت حق را اجابت می کنم، و من دو چیز گران بها در میان شما می گذارم: کتاب خدا و عترت من اهل بیتم، تا زمانی که به آن دو چنگ زبید هرگز گمراه نمی شوید، و هر که پس از من، به عترت من چنگ زند، از زمره رستگاران خواهد بود، و هر که از ایشان دوری و تخلف کند، از زمره نابودشدگان است.

۲_ عَنِ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، عَنْ آيَاتِهِ (عليهما السلام)، عَنِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) قَالَ: سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَنْ مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنِّي مُخَلِّفٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ، كِتَابَ اللَّهِ وَعِترَتِي، مَنِ العِترَةُ؟ فَقَالَ: أَنَا وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَالْأئِمَّةُ التَّسْعَةُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ، تَاسٍ (عليهم السلام) مَهْدِيَهُمْ وَقَائِمُهُمْ، لَا يَفَارِقُونَ كِتَابَ اللَّهِ، وَلَا يَفَارِقُهُمْ حَتَّى يَرِدُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَوْضَهُ. (۱)

از غیاث بن ابراهیم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از پدرانشان (علیهم السلام)، روایت کرده اند که حضرت حسین بن علی (صلی الله علیه و آله) فرمودند: شخصی از حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در باره معنی این کلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که: «من دو شیء نفیس در میان شما نهادم، کتاب خدا و عترتم»، پرسید، که عترت چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: من، حسن، حسین و ائمه نه گانه ای که از فرزندان حسین هستند، و نهمین آنها مهدی و قائم آنهاست، از کتاب خدا جدا

ص: ۴۳

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۷۲، ح ۲۰۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۴۷، ح ۱۱۰؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۵۷، ح ۲۵؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۴۰، ح ۶۴؛ معانی الأخبار، ص ۹۰، ح ۴.

نشوند، و کتاب خدا نیز از آنها جدا نشود، تا آنکه بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) کنار حوض کوثر وارد شوند.

۳_ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ حُبَيْشِ (حنش) بْنِ الْمُعْتَمِرِ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبِيَا ذَرَّ الْغُفَّارِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، آخِذًا بِحَلْقِهِ بَابِ الْكَعْبَةِ، وَهُوَ يَقُولُ: أَلَا مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَأَنَا أَبُو ذَرٍّ جُنْدَبُ بْنُ السَّكَنِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَقُولُ: إِنِّي خَلَّفْتُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي، وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ، أَلَا وَ إِنَّ مَثَلَهُمَا فِيكُمْ كَسَيِّفِيهِ نُوحٍ، مَنْ رَكَبَ فِيهَا نَجَا، وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ. (۱)

از ابو اسحاق حُبَيْش (حنش) بن معتمر نقل است که گفت: ابو ذر غفاری را دیدم که حلقهٔ درب کعبه را گرفته بود و می گفت: هر که مرا می شناسد که می شناسد، و هر که مرا نمی شناسد بداند که من ابو ذر جندب بن سکن هستم، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: من در میان شما دو شیء نفیس می گذارم: کتاب خدا و عترتم اهل بیتم را، و آن دو از یکدیگر جدا نمی شوند، تا آنکه در حوض کوثر بر من در آیند، بدانید که مثل آن دو، مانند کشتی نوح است، که هر که بر آن سوار شود نجات یابد، و هر که از آن تخلف ورزد غرق شود.

به همین جهت تصمیم گرفتیم، تا در بارهٔ آیاتی که در شأن و منقبت مولای انس و جان، امیر مؤمنان، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، کتابی آماده نمایم.

البته تا کنون کتابهای زیادی در بارهٔ این موضوع، به رشتهٔ تحریر و تألیف در آمده

ص: ۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۳۵، ح ۷۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۷، ح ۷۹؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۳۹، ح ۵۹.

است، به طور مثال:

۱_ آیات الباهره من وحی سید العتره الطاهره، تألیف: عبدالله عتیق المالکی، لبنان، ناشر: مؤسسه التاریخ العربی، عربی، وزیری، ۵۴۳ صفحه.

۲_ آیات الفضائل یا فضائل علی (علیه السلام) در قرآن، تألیف: سید محمد حسینی بهارانچی، قم، ناشر: مؤلف، فارسی، وزیری، ۸۳۲ صفحه.

۳_ آیات قرآن مجید در شأن حضرت علی (علیه السلام)، تألیف: علیرضا جذبی، مشهد، ناشر: سلسله الرضا (علیه السلام)، فارسی، وزیری، ۲۰۳ صفحه.

۴_ آیات الولایه (در پرتو فضائل امیرالمؤمنین علی (علیه السلام))، تألیف: کاظم ارفع، تهران، ناشر: فیض کاشانی، فارسی، وزیری، ۴۱۰ صفحه.

۵_ آیاتی در شأن امیرالمؤمنین (علیه السلام)، تألیف: اعظم غم شکن، مشهد، مرکز آموزشی: مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواران، فارسی، رحلی، ۱۶۰ صفحه.

۶_ الأربعون المنتقاه فی سید الولاه اربعون آیه من القرآن الکریم نزلت فی علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، تألیف: عبدالامیر رحیم خزاعی، عراق، ناشر: امانه مسجد السهله المعظم، عربی، وزیری، ۳۵۰ صفحه.

۷_ امامت علی (علیه السلام) در آینه عقل و قرآن، تألیف: محمد جواد مغنیه، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۸۰ صفحه.

۸_ امام علی (علیه السلام) در قرآن از دیدگاه اهل سنت، تألیف: ابوالفضل یغمایی، قم، ناشر: احسن الحدیث، فارسی، وزیری، ۲۰۸ صفحه.

۹_ الامام علی (علیه السلام) فی القرآن و السنه، ۲ جلدی، تألیف: محمد علی اسبر، بیروت، ناشر: دارالاصاله، عربی، وزیری، ۴۸۹ صفحه.

ص: ۴۵

۱۰_ الامام علی (علیه السلام) مرآه القرآن، تألیف: طالب خان، تهران، ناشر: دارمحبی الحسین (علیه السلام)، عربی، رقعی، ۱۸۴ صفحه.

۱۱_ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در قرآن، ترجمه کتاب (۵۰۰ آیه نزلت فی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام))، تألیف: رجب بن محمد برسی حلی (حافظ)، مترجم: اکبر منفرد، قم، ناشر: طلعه سبز، فارسی، وزیری، ۳۲۰ صفحه.

۱۲_ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فی القرآن و السنه، تألیف: جمعیه القرآن الکریم للتوجیه و الارشاد، بیروت، ناشر: جمعیه القرآن الکریم لتوجیه و الارشاد، عربی، رقعی، ۴۸ صفحه.

۱۳_ بررسی و استخراج مصادر روایات وارده در فضائل علی (علیه السلام) در تفسیر الدر المنثور، تألیف: رؤیا جعفری، قم، ناشر: دانشکده اصول دین، فارسی، رحلی، ۳۲۸ صفحه.

۱۴_ البیان الجلی فی ما انزل الله فی علی (علیه السلام) ۳جلدی، تألیف: علی عبد الزهرا بدری، بیروت، ناشر: عربی، وزیری، مؤلف، ۴۰۰ صفحه.

۱۵_ خورشید ایمان، ترجمه علی (علیه السلام) و القرآن، تألیف: محمد جواد مغنیه، مترجم یوسف صدیق گیلانی، قم، مصطفوی، ۲۲۲ صفحه.

۱۶_ رهبری امام علی (علیه السلام) در قرآن و سنت، تألیف: سید شرف الدین موسوی، مترجم: محمد جعفر امامی، ناشر: سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، ۵۵۸ صفحه.

۱۷_ علی (علیه السلام) و قرآن، تألیف: رضا تقوی دامغانی، تهران، احیاء کتاب ۱۸_ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، تألیف: مرحوم

علامه سید هاشم حسینی بحرانی، دارالتفسیر، ۵۶۰ صفحه، وزیری.

۱۹ _ ۱۰۰۰ آیه نزلت فی الامام علی (علیه السلام)، تألیف: مرحوم سید هاشم بن سلیمان حسینی بحرانی، بیروت، ناشر: دارالجوادین (صلی الله علیه و آله)، عربی، وزیری، ۵۴۲ صفحه.

و ...

ولی کتابی که در دست دارید، با بکارگیری روشی جدید، راه را جهت آموزش و حفظ آیات علوی در قرآن کریم، برای اساتید گرامی و آموزگاران محترم هموار نموده، تا به کمک این روش، کُد آیات علوی را به خاطر بسپارند، و آنها را به همه جویندگان معارف علوی، به خصوص جوانان و دانشجویان عزیز، آموزش دهند، و شناخت و معرفتشان، نسبت به اولین امام و مقتدایشان، حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، بیشتر شود، و شبهات و انحرافات دشمنان، بر اعتقاداتشان اثر نگذارد.

در این روش برای هر آیه ای یک «اسم»، و یک «کُد» تعریف شده است، که اسم آیه، بیانگر موضوع و محتوای آن آیه است، و کُد آیه، که از یک عدد صحیح و یک عدد اعشاری تشکیل شده است، آدرس آیه را در قرآن کریم، به ما نشان می دهد.

عدد صحیح، معرّف شماره سوره قرآن، در ردیف فهرست سور قرآنی است، و عدد اعشاری، شماره آیه را نشان می دهد.

به طور مثال: کُد: ۵/۵۵، که عدد ۵ یعنی سوره مائده که پنجمین سوره قرآن است، و عدد ۵۵ شماره آیه مورد نظر را نشان می دهد.

البته چون شماره آیات در بعضی از نسخه های قرآن کریم، متفاوت است، ما این شماره ها را، از نسخه «عثمان طه» انتخاب نمودیم، تا عزیزان به راحتی بتوانند آیه

ص: ۴۷

و باز هم شکر بی پایان و سپاس فراوان می گویم خداوند متعال را، که به بنده حقیر، توفیق نگارش سوّمین اثر از مجموعه «کلید واژه ها» را، با عنوان «کلید واژه آیات علوی در قرآن کریم»، عنایت فرمود، تا پس از تألیف کتب شریف «کلید واژه آیات مهدوی در قرآن کریم»، که به معرّفی و شرح ۲۴۰ کُده، از آیات قرآن کریم در موضوع مهدویت، و «کلید واژه آیات رجعت در قرآن کریم»، که به معرّفی و شرح ۸۰ کُده، از آیات قرآن کریم در موضوع رجعت، پرداختم، این کتاب شریف را، در دو جلد به رشته تحریر در آورم، که در این دو جلد، به ۴۴۰ آیه در باره ی حضرت مولا امیر المؤمنین علی (علیه السلام) اشاره نموده ام، و البته این ها تنها بخشی از فضائل و مناقب آن حضرت، در قرآن کریم می باشد.

در اینجا بر خود لازم می دانم، تا از کارشناس مباحث امامت و ولایت، جناب استاد، علامه حاج شیخ علی اکبر مهدی پور دام بقائه، تقدیر و تشکر فراوان نمایم، که همیشه بنده را مورد لطف و عنایت خویش قرار داده، و این بار نیز مقدمه این کتاب شریف را، با قلم محققانه و عالمانه خویش، مزین فرموده اند، و از درگاه خداوند متعال، برای ایشان، و همه خدمت گزاران آستان مولانا امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، آرزوی صحّت و عافیت و طول عمر با عزّت، می نمایم.

امید است این اثر ولائی، مورد قبول پروردگار متعال قرار گیرد، و توشه ای برای روز رستاخیز باشد، ان شاء الله.

قم مقدّسه

سید محمّد جعفر روضاتی

ص: ۴۸

روش جدید برای حفظ و آموزش آیات فاطمی

کلید واژه‌ی

آیات علوی

در قرآن کریم

جلد اول

«اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»

ما را به راه راست هدایت کن.

۱- عَنِ حَمَادِ بْنِ عِيسَى عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ مَعْرِفَتُهُ، وَ الدَّلِيلُ عَلَى أَنَّهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَوْلُهُ (عز وجل): «وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ»، (۱) وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي أُمِّ الْكِتَابِ، فِي قَوْلِهِ (عز وجل): «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ». (۲)

از حماد بن عیسی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ»،

فرمودند: مقصود، امیر المؤمنین (علیه السلام) و شناختن آن حضرت است، و دلیل بر این، فرمایش خداوند است: «وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَى حَكِيمٍ» (و همانا قرآن در لوح محفوظ که نزد ما است بلند پایه و اساسش محکم است)، و منظور آن امیر المؤمنین (علیه السلام) است که در ام کتاب، «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» مذکور شده است.

ص: ۵۱

۱- ۴۳/۴.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۵، ح ۶۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲، ح ۴ و ج ۳۵، ص ۳۷۳، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۰۷، ح ۲۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۲، ص ۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱، ح ۹۰ و ج ۴، ص ۵۹۲، ح ۶؛ معانی الأخبار، ص ۳۲، ح ۳.

۲_ عَنْ يَاسِرِ الْخَادِمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيِّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ وَ أَنْتَ بَابُ اللَّهِ وَ أَنْتَ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ وَ أَنْتَ النَّبِيُّ الْعَظِيمُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ وَ أَنْتَ الْمَثَلُ الْأَعْلَى، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ إِمَامُ الْمُسْلِمِينَ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ سَيِّدُ الصَّدِيقِينَ، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ وَ أَنْتَ الصَّدِيقُ الْأَكْبَرُ، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي وَ أَنْتَ قَاضِي دِينِي وَ أَنْتَ مُنْجِزُ عِدَاتِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَظْلُومُ بَعْدِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمُفَارِقُ بَعْدِي، يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَحْجُورُ بَعْدِي، أَشْهَدُ اللَّهُ تَعَالَى وَ مَنْ حَضَرَ مِنْ أُمَّتِي أَنَّ حِزْبَكَ حِزْبِي وَ حِزْبِي حِزْبُ اللَّهِ وَ أَنَّ حِزْبَ أَعْدَائِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ. (۱)

از یاسر، خادم امام رضا (علیه السلام)، نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهما السلام)، از حضرت حسین بن علی (علیهما السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! توئی باب خدا، و توئی راه به سوی خدا، و توئی نباء عظیم، و توئی صراط مستقیم، و توئی مثل الاعلی، و توئی امام المسلمین و امیر المؤمنین، و توئی بهترین اوصیاء و سرور و آقای صدیقان.

ای علی! توئی فاروق اعظم، و توئی صدیق اکبر، یا علی! توئی خلیفه من بر امت من، و توئی ادا کننده قرض من، و توئی به جا آورنده و ثابت کننده وعده های من. ای علی! توئی که بعد از من به تو ستم کنند. ای علی! توئی که بعد از من از تو

ص: ۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۱، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۵۶۵، ح ۱۱۳۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۲۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۰، ص ۱۹۴، و ج ۱۴، ص ۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۸۰، و ج ۵، ص ۴۹۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۶، ح ۱۳.

فاصله گیرند. ای علی! توئی که بعد از من تو را تنها گذارند.

ای علی! گواه می گیرم خدا را، و آن کسانی که از امت من حاضرند، همانا حزب تو، حزب من است، و حزب من، حزب خدا است، و حزب دشمنان تو، حزب شیطان هستند.

۳_ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنِ الصِّرَاطِ، فَقَالَ: هُوَ الطَّرِيقُ إِلَى مَعْرِفَةِ اللَّهِ (عز وجل) وَهُمَا صِرَاطَانِ، صِرَاطٌ فِي الدُّنْيَا وَصِرَاطٌ فِي الْآخِرَةِ، وَ أَمَّا الصِّرَاطُ الَّذِي فِي الدُّنْيَا، فَهُوَ الْإِمَامُ الْمُفْتَرَضُ الطَّاعِمَهُ، مَنْ عَرَفَهُ فِي الدُّنْيَا وَاقْتَدَى بِهُدَاهُ، مَرَّ عَلَى الصِّرَاطِ الَّذِي هُوَ جَسِيرٌ جَهَنَّمَ فِي الْآخِرَةِ، وَ مَنِ لَمْ يَعْرِفْهُ فِي الدُّنْيَا زَلَّتْ قَدَمُهُ عَنِ الصِّرَاطِ فِي الْآخِرَةِ، فَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم، صراط چیست؟ حضرت فرمودند: راهی به سوی شناختن خدای بزرگ است، و صراط دو گونه است: یک صراط در دنیا و دیگری صراط در سرای آخرت، و اما صراط دنیا امام می باشد، که فرمانبرداری از او واجب است، هر کس که در دنیا او را شناخت و رهنمودهای او را بکار بست، در آخرت از صراط که پلی است به روی جهنم خواهد گذشت، و هر کس در اینجا امام خود را نشناخت، هنگام گذشتن از صراط آخرت گامش خواهد لغزید و در آتش دوزخ خواهد افتاد.

ص: ۵۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۱۳۰؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۶۶، ح ۳ و ج ۲۴، ص ۱۱، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۱۳، ح ۲۸۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۸۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱، ح ۹۱؛ معانی الأخبار، ص ۳۲، ح ۱.

«صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»

راه کسانی که آنان را مشمول نعمت خود ساختی نه کسانی که بر آنان غضب کرده ای و نه گمراهان.

فی تفسیر فرات بن ابراهیم، عَنْ عَبْدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله)... «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»، قَالَ: شِيعَةُ عَلِيِّ الدِّينِ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) لَمْ تَغْضَبْ عَلَيْهِمْ وَ لَمْ يَضِلُّوا. (۱)

تفسیر فرات از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت کرده که حضرت در باره آیه «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ»، فرمودند: منظور شیعیان علی (علیه السلام) هستند که ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) بر آنان ارزانی شده است و خداوند بر آنان غضب نمی کند و گمراه نمی شوند.

ص: ۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۷، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۱۲۸، ح ۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۲۹۳؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۲، ح ۱۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۴، ح ۱۰۳؛ معانی الأخبار، ص ۳۶، ح ۸.

«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»

آن کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد و مایه هدایت پرهیزکاران است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ»، قَالَ: «الْكِتَابُ» عَلَيَّ لَا شَكَّ فِيهِ، «هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ» قَالَ (عليه السلام): بَيَانٌ لِشِيعَتِنَا. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال: «ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ»، فرمودند: کتاب، علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است که هیچ شکی در حقیقت او نیست، «هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»، بیان وصف است برای شیعیان ما، که به وسیله آن حضرت هدایت شده اند.

۲- عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «الْم ذَلِكِ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ» ... فَقَالَ: «الْمُتَّقُونَ» شِيعَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

ص: ۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۲۳، ح ۳۱۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۱۰۸.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۵، ص ۷۲، ح ۹۳؛ بحار الأنوار، ج ۵۱، ص ۵۲، ح ۲۹ و ج ۵۲، ص ۱۲۴، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۲۴، ح ۳۱۵؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۱۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱، ح ۱۲؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۱۸ و ج ۲، ص ۳۴۰، ح ۲۰.

از یحیی بن ابا القاسم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال: «الم»،
«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: متقین شیعیان حضرت علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۵۶

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»

گروهی از مردم کسانی هستند که می گویند: «به خدا و روز رستاخیز ایمان آورده ایم.» در حالی که ایمان ندارند.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ الْعَالِمُ، مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لَمَّا أَوْقَفَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) فِي يَوْمِ الْغَدِيرِ، مَوْقِعَهُ الْمَشْهُورَ الْمَعْرُوفَ، ثُمَّ قَالَ: يَا عِبَادَ اللَّهِ! انْشُبُونِي.

فَقَالُوا: أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ.

ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ؟ وَ أَنَا مَوْلَاكُمْ وَ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْكُمْ بِأَنْفُسِكُمْ؟ قَالُوا: بَلَىٰ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ، وَ قَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ، يَقُولُ هُوَ ذَلِكَ، وَ هُمْ يَقُولُونَ ذَلِكَ، ثَلَاثًا، ثُمَّ قَالَ: أَلَا! مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ وَ أَوْلَىٰ بِهِ، فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ أَوْلَىٰ بِهِ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، وَ انصُرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَ اخْذِلْ مَنْ خَذَلَهُ.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ، يَا أَبَا بَكْرٍ! فَبَايَعْ لَهُ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَامَ، فَبَايَعْ لَهُ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ، يَا عُمَرُ! فَبَايَعْ لَهُ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَامَ، فَبَايَعْ لَهُ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ.

ثُمَّ قَالَ: بَعْدَ ذَلِكَ لِتَمَامِ التَّسْعَةِ، ثُمَّ لِرُؤْسَاءِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ، فَبَايَعُوا كُلَّهُمْ.

فَقَامَ مِنْ بَيْنِ جَمَاعَتِهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: بَخَّ بَخَّ لَكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ!

أَصْبَحَتْ مَوْلَاىَ وَ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ. ثُمَّ تَفَرَّقُوا عَن ذَلِكِ، وَ قَدْ وَكَّدَتْ عَلَيْهِمُ الْعُهُودُ وَ الْمَوَاقِيقُ.

ثُمَّ إِنَّ قَوْمًا مِنْ مُتَمَرِّدِيهِمْ وَ جَبَابِرَتِهِمْ تَوَاطَّطُوا بَيْنَهُمْ: لَئِنْ كَانَتْ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) كَائِنَةٌ، لَيُدْفَعَنَّ هَذَا الْأَمْرَ عَن عَلِيٍّ، وَ لَا يَتْرُكُونَهُ لَهُ. فَعَرَفَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ مِنْ قَبْلِهِمْ، وَ كَانُوا يَأْتُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ يَقُولُونَ: لَقَدْ أَقَمَّتْ عَلَيْنَا أَحَبَّ خَلْقِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيْكَ وَ إِلَيْنَا، كَفَيْتِنَا بِهِ مَثْوَاهُ الظَّلْمَةِ لَنَا، وَ الْجَائِرِينَ فِي سِيَاسَتِنَا، وَ عَلِمَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ قُلُوبِهِمْ خِلَافَ ذَلِكَ، وَ مِنْ مَوَاطِئِهِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ، أَنَّهُمْ عَلَى الْعِدَاوَةِ مُقِيمُونَ، وَ لِدَفْعِ الْأَمْرِ عَن مُسْتَحِقِّهِ مُؤَثِّرُونَ.

فَأَخْبَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُحَمَّدًا عَنْهُمْ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ»، الَّذِي أَمَرَكَ بِنُصْبِ عَلِيٍّ إِمَامًا، وَ سَائِسًا لِأُمَّتِكَ وَ مُدَبِّرًا، «وَ مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»، بِذَلِكَ، وَ لَكِنَّهُمْ يَتَوَاطَّطُونَ عَلَى إِهْلَاكِكَ وَ إِهْلَاكِهِ، يَوَطِّنُونَ أَنْفُسَهُمْ عَلَى التَّمَرُّدِ عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، إِنَّ كَانَتْ بِكَ كَائِنَةٌ. (١)

حضرت امام حسن عسکری (عليه السلام) فرمودند: امام موسى بن جعفر (عليهما السلام) فرمودند: وقتی در روز غدیر رسول خدا (صلى الله عليه و آله) امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (عليه السلام) را در آن جایگاه معروف قرار دادند، خطاب به مردم فرمودند: ای بندگان خدا! نسب مرا بیان کنید، آنها عرض کردند: شما، محمد بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف هستید. پس رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: ای مردم! آیا من از شما بر خودتان اولی نبوده، مولای شما و از شما بر خودتان سزاوارتر، نیستم؟ همه عرض کردند: بله، ای رسول خدا! پس پیامبر (صلى الله عليه و آله)

ص: ۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۱، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۳۲۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۶۰؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (عليه السلام)، ص ۱۱۱، ح ۵۸.

رو به سوی آسمان کردند و سه مرتبه فرمودند: خدایا! گواه باش که این بنده ات چنین گفت، و آنها نیز چنین گفتند.

سپس فرمودند: آگاه باشید! هر که من مولای او، و از او بر خودش سزاوارتر هستم، این علی، مولای او و از او بر خودش سزاوارتر است. خدایا! دوستدار او را دوست بدار، و دشمنش را دشمن باش، یار او را یاور باش، و خوارکننده او را خوار گردان.

سپس فرمودند: ای ابوبکر! برخیز و با او در مقام امیر مؤمنان، بیعت کن. وی برخاست و چنین کرد. سپس فرمودند: ای عمر! برخیز و با او در مقام امیر مؤمنان، بیعت کن. وی برخاست و بیعت کرد. بعد از آن، به همه آن نُه نفر، و سپس به سران مهاجرین و انصار، فرمودند، و همه آنها بیعت کردند.

از میان آن جمع، عمر بن خطاب برخاست و گفت: مبارک باشد، مبارک باشد، ای پسر ابوطالب! تو مولای من و مولای هر مرد و زن مؤمن هستی.

سپس در حالی که این عهد و پیمان بر آنان گران بود، از آن جا بیرون رفته و پراکنده شدند. بعد از آن رویداد، گروهی از سرکشان ستمگر آن قوم، در میان خویش دسیسه چیدند و گفتند: اگر در محمد (صلی الله علیه و آله) شائبه ای وجود داشت، (و انتقال ولایت به حضرت علی (علیه السلام) منشأ وحیانی نداشت)، محمد (صلی الله علیه و آله) قطعاً این مقام را به علی (علیه السلام) نمی سپرد، و در این صورت، آنان توطئه کنندگان نیز، اجازه نمی دادند علی (علیه السلام) به این مقام برسد، و در این جایگاه بماند.

اما خداوند متعال، از دل‌های آنان و آنچه در آن می گذشت، آگاه بود. آنها نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می آمدند و می گفتند: به راستی که علی (علیه السلام) را نزد خداوند، و خود، و ما، محبوبترین آفریدگان قرار دادی، و او را برای در امان نگاه داشتن ما، از حکومت بیدادگران و ستمگران، کافی دانستی. خداوند متعال می دانست آنان در دل، خلاف گفته هایشان، و در سر، دسیسه ای داشته، راه دشمنی در پیش گرفته اند، و برآند تا

این مرد شایسته را، از این امر کنار زنند.

پس خداوند، حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) را، از نیت آنها با خبر ساخت، و فرمود: ای محمد! «وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ»، اوست که تو را فرمان داد، تا علی(علیه السلام) را امام و مهتر و پیشوای امت گردانی، حال آن که، «وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ»، یعنی به ولایت علی(علیه السلام) ایمان ندارند، بلکه بر کشتن تو و او، تباری کرده اند، و خود را آماده کرده اند، تا اگر شائبه ای در تو بینند، از علی(علیه السلام) سرپیچی کنند.

ص: ۶۰

«يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ»

می خواهند خدا و مؤمنان را فریب دهند در حالی که جز خودشان را فریب نمی دهند (اما) نمی فهمند.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): فَاتَّصَلَ ذَلِكَ مِنْ مُوَاطَاتِهِمْ وَقِيلِهِمْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ سُوءِ تَدْبِيرِهِمْ عَلَيْهِ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم)، فَدَعَاهُمْ وَ عَاتَبَهُمْ، فَاجْتَهَدُوا فِي الْإِيمَانِ.

وَ قَالَ أَوْلَاهُمْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ اللَّهُ مَا اعْتَدَدْتُ بِشَيْءٍ كَاعْتِدَادِي بِهِذِهِ الْبَيْعَةِ، وَ لَقَدْ رَجَوْتُ أَنْ يَفْسَحَ اللَّهُ بِهَا لِي فِي قُصُورِ الْجَنَانِ، وَ يَجْعَلَنِي فِيهَا مِنْ أَفْضَلِ النَّزَالِ وَ السُّكَّانِ.

وَ قَالَ ثَانِيهِمْ: يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا وَثِقْتُ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ، وَ النَّجَاهِ مِنَ النَّارِ إِلَّا بِهَذِهِ الْبَيْعَةِ، وَ اللَّهُ! مَا يَسُرُّنِي إِِنْ نَقَضْتَهَا، أَوْ نَكَثْتَ بَعْدَ مَا أُعْطِيتُ مِنْ نَفْسِي مَا أُعْطِيتُ، وَ إِِنْ كَانَ لِي طِلَاعٌ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لَأَلِي رَطْبُهُ وَ جَوَاهِرُ فَاحِرَةٌ.

وَ قَالَ ثَالِثُهُمْ: وَ اللَّهُ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَقَدْ صَرَزْتُ مِنَ الْفَرَحِ بِهَذِهِ الْبَيْعَةِ مِنَ السُّرُورِ وَ الْفَسْحِ مِنَ الْأَمَالِ فِي رِضْوَانِ اللَّهِ، مَا أَيْقَنْتُ أَنَّهُ لَوْ كَانَتْ ذُنُوبُ أَهْلِ الْأَرْضِ كُلِّهَا عَلَى لِمُحَصَّتٍ عَنِّي بِهَذِهِ الْبَيْعَةِ.

وَ حَلَفَ عَلَى مَا قَالَتْ مِنْ ذَلِكَ، وَ لَعَنَ مَنْ بَلَغَ عَنْهُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) خِلَافَ مَا حَلَفَ عَلَيْهِ. ثُمَّ تَتَابَعُ بِمِثْلِ هَذَا الْإِعْتِدَارِ، مِنْ بَعْدِهِمْ مِنَ الْجَبَابِرَةِ وَ الْمُتَمَرِّدِينَ.

فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «يَخَادِعُونَ اللَّهَ»، يَعْنِي: يَخَادِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِإِيمَانِهِمْ خِلَافَ مَا فِي جَوَانِحِهِمْ، «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، كَذَلِكَ أَيْضاً، الَّذِينَ سَيَدُهُمْ وَفَاضِلُهُمْ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، ثُمَّ قَالَ: «وَمَا يَخَادِعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ»، وَ مَا يَضُرُّونَ بَيْتَكَ الْخَدِيعَةَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ غَنَى عَنْهُمْ وَعَنْ نُصَيْرَتِهِمْ، وَ لَوْ لَا إِمْتِهَالُهُ لَهُمْ لَمَا قَدَرُوا عَلَى شَيْءٍ مِنْ فُجُورِهِمْ وَ طُغْيَانِهِمْ، «وَمَا يَشْعُرُونَ»، أَنَّ الْأَمْرَ كَذَلِكَ، وَ أَنَّ اللَّهَ يَطَّلِعُ نَبِيَّهُ عَلَى نِفَاقِهِمْ وَ كَذِبِهِمْ وَ كُفْرِهِمْ، وَ يَأْمُرُهُ بِلَغْنِهِمْ فِي لَغْنِهِ الظَّالِمِينَ النَّاكِثِينَ، وَ ذَلِكِ اللَّغْنُ لَمَا يَفَارِقُهُمْ، فِي الدُّنْيَا يَلْعَنُهُمْ خِيَارُ عِبَادِ اللَّهِ، وَ فِي الْآخِرَةِ يَبْتَلُونَ بِشِدَائِدِ عِقَابِ اللَّهِ. (١)

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: خبر دسیسه چینی و یاوه گویی و بداندیشی آنها، علیه حضرت علی (علیه السلام) به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسید، آن حضرت، آنها را فراخواندند و سرزنش کردند.

ولی آنها در تلاش برای اثبات ایمان خود، برآمدند، و یکی از آنها عرض کرد: ای رسول خدا! به خدا سوگند! تاکنون به هیچ بیعتی، همچون این بیعت، اطمینان نداشته ام، و امید دارم، که خداوند به خاطر آن، دری از قصرهای بهشت را به روی من بگشاید، و مرا از برترین ساکنان و مقیمان آن قرار دهد.

دومی عرض کرد: پدر و مادرم به فدایت! ای رسول خدا! تنها پس از این بیعت بود، که از راه یافتن خود به بهشت، و نجات یافتن از دوزخ، اطمینان یافتم، و به خدا سوگند! در ازای سر باز زدن، و روی بر تافتن از این بیعت، هیچ عطا و پاداشی مرا

ص: ۶۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۱، ذیل ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۳۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۶۷؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۱۱۳، ح ۵۹.

خوشحال نمی کند، حتی اگر برایم سرتاسر زمین و آسمان را آکنده از مرواریدهای تر، و گوهرهای درخشان کنند.

سومی عرض کرد: ای رسول خدا! به خدا سوگند! پس از این بیعت، شادمانی در جانم، جای هراس را گرفت، و امید به بهشت خداوند متعال در دلم، پر گشود، و اطمینان یافتم، که اگر بار گناه تمامی اهل زمین بر دوش من باشد، با این بیعت از همه آنها پاک شده ام، سپس بر راستی گفتار خود، سوگند خورد، و به کسی که خلاف آن را به عرض رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسانده بود، لعنت فرستاد. دیگر ستمگران و سرکشان نیز، پس از این سه تن، پوزش خواستند و چنین سخنانی گفتند.

خداوند عز و جل به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود: «يَخَادِعُونَ اللَّهَ»، یعنی با سوگند خوردن بر آن چه که خلاف باورشان است، قصد دارند رسول خدا را فریب دهند، «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، و نیز آنان را که علی بن ابی طالب (علیهما السلام) سرور و مهترشان است، سپس فرمود: «وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ»، یعنی: نیرنگ آنها، تنها به خودشان زیان می رسانند، چرا که خداوند تبارک و تعالی از آنها و یاریشان بی نیاز است، و اگر نبود فرصتی که حق تعالی به آنها داده است، هرگز، یارای گستاخی و گردن کشی نداشتند، «وَمَا يَشْعُرُونَ»، ماجرا این گونه بود، و خداوند پیامبرش را از دورویی و کفرورزی و دروغگویی آنها، آگاه ساخت، و فرمان داد تا آنان را در جرگه ستمکاران و عهد شکنان، لعنت گوید، لعنتی که در دنیا از آنها جدا نشود، و بر زبان بندگان برگزیده خداوند، جاری شود، و در آخرت، به سخت ترین عذاب خداوند، گرفتار آیند.

«فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»

در دل‌های آنان یک نوع بیماری است خداوند بر بیماری آنان افزوده و به خاطر دروغ‌هایی که میگفتند، عذاب دردناکی در انتظار آنهاست.

قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): قَالَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لَمَّا اعْتَدَرَ هَؤُلَاءِ الْمُتَنَافِقُونَ بِمَا اعْتَدَرُوا، تَكَرَّمَ عَلَيْهِمْ بِأَنْ قَبِلَ ظَوَاهِرَهُمْ، وَوَكَّلَ بِوَأْطِنَهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ، لَكِنْ جَبْرَيْلُ (عليه السلام) أَتَاهُ فَقَالَ:

يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ الْعَلِيَّ الْأَعْلَى يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: «مُخْرِجُ هَؤُلَاءِ الْمَرَدَةِ، الَّذِينَ اتَّصَلَ بِكَ عَنْهُمْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، عَلَى نَكْتِهِمْ لِيَبْعَثَهُ، وَتُوطِنَهُمْ نَفْسِيَهُمْ عَلَى مُخَالَفَتِهِمْ عَلِيًّا، لِيُظْهَرَ مِنْ عَجَائِبِ مَا أَكْرَمَهُ اللَّهُ بِهِ، مِنْ طَاعَةِ الْأَرْضِ وَالْجِبَالِ وَالسَّمَاءِ لَهُ، وَسَائِرِ مَا خَلَقَ اللَّهُ، لَمَّا أَوْفَقَهُ مَوْقِفَكَ وَأَقَامَهُ مَقَامَكَ، لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَلِيَّ اللَّهِ عَلِيًّا، غَنِيَّ عَنْهُمْ، وَأَنَّهُ لَا يَكْفُ عَنْهُمْ ائْتِقَامَهُ مِنْهُمْ، إِلَّا بِأَمْرِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ فِيهِ وَفِيهِمُ التَّدْبِيرُ الَّذِي هُوَ بِالْغَيْهِ، وَالْحِكْمَةُ الَّتِي هُوَ عَامِلٌ بِهَا، وَمُمْتَصٍ لِمَا يُوْجِبُهَا.

فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) الْجَمَاعَةَ مِنَ الَّذِينَ اتَّصَلَ بِهِ عَنْهُمْ مَا اتَّصَلَ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَالْمُؤَاطَاةِ عَلَيَّ مُخَالَفَتِهِ بِالْخُرُوجِ.

فَقَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام)، لَمَّا اسْتَقَرَّ عِنْدَ سَفْحِ جِبَالِ الْمَدِينَةِ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ هَؤُلَاءِ بِنُصْرَتِكَ وَ مُسَاعَدَتِكَ، وَ الْمُؤَاطَاةِ عَلَيَّ خِدْمَتِكَ، وَالْجِدِّ فِي طَاعَتِكَ، فَإِنْ أَطَاعُوكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُمْ، يَصْتَبِرُونَ فِي جَنَانِ اللَّهِ مُلُوكًا خَالِدِينَ نَاعِمِينَ، وَإِنْ خَالَفُوكَ فَهُوَ

شَرُّ لَهُمْ، يَصِيرُونَ فِي جَهَنَّمَ خَالِدِينَ مُعَذَّبِينَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِتِلْكَ الْجَمَاعَةِ: اعْلَمُوا، أَنَّكُمْ إِنْ أَطَعْتُمْ عَلِيًّا (عليه السلام) سَعِدْتُمْ، وَإِنْ خَالَفْتُمُوهُ شَقِيتُمْ، وَأَعْنَاهُ اللَّهُ عَنْكُمْ بِمَنْ سَيَّرِكُمُوهُ، وَبِمَا سَيَّرِكُمُوهُ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! سَلِ رَبِّكَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ، الَّذِينَ أَنْتَ بَعِيدٌ مُحَمَّدٍ سَيِّدُهُمْ، أَنْ يَقْلَبَ لَكَ هَذِهِ الْجِبَالَ مَا شِئْتَ.

فَسَالَ رَبُّهُ تَعَالَى ذَلِكَ فَاِنْقَلَبَتْ فِيْضَهُ.

ثُمَّ نَادَتْهُ الْجِبَالُ: يَا عَلِيُّ! يَا وَصِيَّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ! إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعَدَّ لَكَ إِنْ أَرَدْتَ إِنْفَاقَنَا فِي أَمْرِكَ، فَمَتَى دَعَوْتَنَا أَجْبِنَاكَ لِتَمْضِي فِيْنَا حُكْمَكَ، وَتَنْفِذَ فِيْنَا قَضَاءَكَ، ثُمَّ انْقَلَبْتَ ذَهَبًا أَحْمَرَ كُلُّهَا، وَقَالَتْ مَقَالَةَ الْفِضَّةِ، ثُمَّ انْقَلَبْتَ مِسْكًَا وَعَنْبَرًا وَعَبِيرًا وَجَوَاهِرَ وَيَاقِيَتَ، وَكُلُّ شَيْءٍ مِنْهَا يَنْقَلِبُ إِلَيْهِ يَنَادِيهِ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ! نَحْنُ الْمُسِيخَرَاتُ لَكَ، اذْعُنَا مَتَى شِئْتَ لِتَنْفِقَنَا فِيْمَا شِئْتَ نُجْبِكَ، وَتَنْحَوَّلَ لَكَ إِلَى مَا شِئْتَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَرَأَيْتُمْ قَدْ أَعْنَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلِيًّا بِمَا تَرَوْنَ، عَنْ أَمْوَالِكُمْ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلِهِ يَا عَلِيُّ! سَلِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ، الَّذِينَ أَنْتَ سَيِّدُهُمْ بَعِيدٌ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، أَنْ يَقْلَبَ لَكَ أَشْجَارَهَا رِجَالًا شَاكِي الْأَسْلِحَةِ، وَصُخُورَهَا أُسُودًا وَنُمُورًا وَأَفَاعِي.

فَدَعَا اللَّهُ عَلِيَّ (عليه السلام) بِذَلِكَ، فَاِمْتَلَأَتْ تِلْكَ الْجِبَالُ وَالْهَضْبَابُ، وَقَرَارُ الْأَرْضِ مِنَ الرِّجَالِ الشَّاكِي الْأَسْلِحَةِ، الَّذِينَ لَا يَفِيءُ الْوَاحِدَ مِنْهُمْ عَشْرَةَ آلَافٍ مِنَ النَّاسِ الْمُعْهُودِينَ، وَمِنَ الْأُسُودِ وَالنُّمُورِ وَالْأَفَاعِي، حَتَّى طَبَقَتْ تِلْكَ الْجِبَالُ وَالْأَرْضُونَ وَالْهَضْبَابُ بِذَلِكَ، كُلُّ يَنَادِي:

يَا عَلِيُّ! يَا وَصِي رَسُولِ اللَّهِ! هَا نَحْنُ قَدْ سَخَّرْنَا اللَّهُ لَكَ، وَ أَمَرْنَا بِإِجَابَتِكَ، كُلَّمَا دَعَوْتَنَا إِلَى اضْطِطَامِ كُلِّ مَنْ سَلَطْنَا عَلَيْهِ، فَمَتَى شِئْتَ فَادْعْنَا نُجِيبَكَ، وَ بِمَا شِئْتَ فَأْمُرْنَا بِهِ نُطِيعُكَ.

يَا عَلِيُّ! يَا وَصِي رَسُولِ اللَّهِ! إِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الشَّأْنِ الْعَظِيمِ، مَا لَوْ سَأَلْتَ اللَّهَ أَنْ يَصِيرَ لَكَ أَطْرَافَ الْأَرْضِ وَ جَوَائِبَهَا، هَيْئَةً وَاحِدَةً كَصَيْرِهِ كَيْسَ لَفَعْلٍ، أَوْ يَحِطَّ لَكَ السَّمَاءُ إِلَى الْأَرْضِ لَفَعْلٍ، أَوْ يَرْفَعَ لَكَ الْأَرْضَ إِلَى السَّمَاءِ لَفَعْلٍ، أَوْ يَقْلِبَ لَكَ مَا فِي بَحَارِهَا الْأُجَاجَ مَاءً عَذْبًا أَوْ زُبْقًا بَانًا، أَوْ مَا شِئْتَ مِنْ أَنْوَاعِ الْأَشْرِبَةِ وَ الْأَذْهَانِ لَفَعْلٍ.

وَ لَوْ شِئْتَ أَنْ يَجْمَدَ الْبِحَارَ، وَ يَجْعَلَ سَائِرَ الْأَرْضِ هِيَ الْبِحَارَ لَفَعْلٍ، فَلَا يَخْزُنُكَ تَمَرُّدُ هَؤُلَاءِ الْمُتَمَرِّدِينَ، وَ خِلَافُ هَؤُلَاءِ الْمُخَالِفِينَ، فَكَأَنَّهُمْ بِالْأَرْضِ إِذَا انْقَضَتْ عَنْهُمْ، كَأَنْ لَمْ يَكُونُوا فِيهَا وَ كَأَنَّهُمْ بِالْآخِرَةِ إِذَا وَرَدَتْ عَلَيْهِمْ، كَأَنْ لَمْ يَزَالُوا فِيهَا.

يَا عَلِيُّ! إِنَّ الَّذِي أَنْمَهَلَهُمْ مَعَ كُفْرِهِمْ وَ فِسْقِهِمْ، فِي تَمَرُّدِهِمْ عَنْ طَاعَتِكَ، هُوَ الَّذِي أَنْمَهَلَ فِرْعَوْنَ ذَا الْأَوْتَادِ، وَ نَمْرُودَ بْنَ كَنْعَانَ، وَ مَنْ أَدْعَى إِلَالِهِيَّةَ مِنْ ذَوِي الطُّغْيَانِ، وَ أَطْعَى الطُّغْيَانَ إِثْلِيْسَ رَأْسِ الضَّلَالَةِ.

وَ مَا خُلِفْتَ أَنْتَ وَ لَا هُمْ لِإِدَارِ الْفَنَاءِ، بَلْ خُلِفْتُمْ لِإِدَارِ الْبَقَاءِ، وَ لِكِنَّكُمْ تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ، وَ لَا حَاجَةَ لِرَبِّكَ إِلَى مَنْ يَسُوسُهُمْ وَ يَرْعَاهُمْ، وَ لِكِنَّهُ أَرَادَ تَشْرِيفَكَ عَلَيْهِمْ، وَ إِبَانَتَكَ بِالْفَضْلِ فِيهِمْ وَ لَوْ شَاءَ لَهَدَاهُمْ.

قَالَ: فَمَرَضَتْ قُلُوبُ الْقَوْمِ لِمَا شَاهَدُوهُ مِنْ ذَلِكَ، مُضَافًا إِلَى مَا كَانَ فِي قُلُوبِهِمْ مِنْ مَرَضٍ حَسَرَ بِهِمْ لَهُ وَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، فَقَالَ اللَّهُ عِنْدَ ذَلِكَ: «فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ»، أَيْ فِي قُلُوبِ هَؤُلَاءِ الْمُتَمَرِّدِينَ الشَّاكِينَ، النَّاكِثِينَ لِمَا أَخَذَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْعِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا»، بِحَيْثُ تَاهَتْ لَهُ قُلُوبُهُمْ، جَزَاءً بِمَا أَرَبْتَهُمْ مِنْ هَذِهِ الْآيَاتِ وَ الْمُعْجَزَاتِ، «وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ»، مُحَمَّدًا وَ

يَكْذِبُونَ فِي قَوْلِهِمْ: إِنَّا عَلَى الْبَيْعَةِ وَالْعَهْدِ مُقِيمُونَ. (۱)

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: وقتی آنان برای پوزش طلبی، خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسیدند، حضرت، بزرگ منشانه، آن چه در ظاهرشان دیدند، پذیرفتند، و باطن آنها را به خداوند واگذار نمودند، آنگاه جبرئیل (علیه السلام) فرود آمد و عرض کرد: ای محمد! خداوند علی اعلی، بر تو سلام می فرستد، و می فرماید: ستمکارانی را که در رابطه با علی (علیه السلام)، و پوزش طلبی به خاطر شکستن بیعتشان با او، و عذرخواهی به خاطر زمینه سازی برای مخالفت با او، نزد تو آمده اند، بیرون کن، تا امری شگفت، بر آنها آشکار گردد، و بدانند! خداوند آنچه علی (علیه السلام) را گرامی داشته، که زمین و آسمان و کوه و دیگر آفریده های خود را، به فرمان او در آورده است، و این گونه او را در جایگاهی نهاده، که تو را نهاده است، و مقامی بخشیده، که تو را بخشیده است، و بگذار تا بدانند، ولی خدا، علی (علیه السلام) از آنها بی نیاز است، و آنها از پس دادن تاوان رفتار خود، با علی (علیه السلام) رهایی نمی یابند، مگر آن که خداوند بخواهد. خدایی که سامان امور همگان در دست اوست، و علی (علیه السلام) در این راه بنده کوشای اوست، و خدایی که حکمت امور نزد اوست، و علی (علیه السلام) بر این اساس، کار گزار او، و تحقق بخش فرامین اوست.

آنگاه، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به آن گروه که در رابطه با حضرت علی (علیه السلام) و پوزش خواهی، به خاطر دسیسه چینی علیه او، خدمت ایشان آمده بودند، خطاب کردند و فرمودند تا با ایشان بیرون روند. حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم) بر دامنه کوهی در مدینه ایستادند و به

ص: ۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۴۴، ذیل ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۳۸، ح ۳۳۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص ۱۷۹؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۱۱۴، ح ۶۰؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۲۹۵.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! خداوند متعال، اینان را فرمان داده، تا یار و یاور تو باشند، و کمر به خدمت تو بندند، و در فرمان بری از تو بکوشند، پس نفع آنها در این است که از تو پیروی کنند، تا در بهشت خدا، همچون فرمانروایانی جاوید، در ناز و نعمت به سر برند، و زیانشان در این است که از تو سرپیچی کنند، تا در جهنم خدا، تا ابد عذاب کشند.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آن گروه فرمودند: بدانید! اگر از علی اطاعت کنید، سعادت‌مند خواهید شد، و اگر با او مخالفت کنید، سیه روز خواهید شد، و خداوند او را از شما، با آن کس و آن چیز که بزودی خواهید دید، بی نیاز می‌سازد، سپس فرمودند: ای علی! به حق محمد و خاندان پاکش، که تو پس از محمد، سرورشان هستی، از خداوند درخواست کن، تا این کوه را به هر چه که می‌خواهی تبدیل کند، پس حضرت علی (علیه السلام) چنین کردند، و کوه سرتاسر نقره شد.

سپس کوه‌ها رو به حضرت علی (علیه السلام) نمودند، و چنین زبان گشودند: ای علی! ای جانشین فرستاده پروردگار جهانیان! خداوند ما را برای تو فراهم نموده، اگر خواهی ما را در کار خود خرج کن، که هر گاه ما را فراخوانی، تو را پاسخ خواهیم داد، تا به وسیله ما، قصد خود را محقق سازی، و خواست خود را برآوری، سپس سرتاسر طلا شدند، و کلام کوه‌های نقره را تکرار کردند. سپس به مُشک و عنبر و عبیر و جواهر و یاقوت تبدیل شدند، و گفتند: ای أبا الحسن! ای برادر رسول خدا! ما در اختیار تو هستیم، هر گاه خواستی ما را فراخوان.

سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! به حق محمد و خاندان پاکش، که تو پس از محمد سرور ایشان، از خداوند درخواست کن که این درختانش را، به مردانی تا دندان مسلح، و صخره‌هایش را، به شیر و پلنگ و افعی تبدیل کند، و حضرت

علی (علیه السلام) از خداوند چنین خواستند، آنگاه، کوه ها و دشت ها و پستی و بلندی های زمین، سراسر آکنده از مردانی تا دندان مسلح شد، که ده هزار مرد عادی، توان رویارویی با یک تن از آنها را نداشت، و کوه ها و دشت ها و آن سرزمین ها، پُر از شیر و پلنگ و افعی شدند، و هر یک ندا دادند: ای علی! ای جانشین رسول خدا! خداوند ما را گوش به فرمان تو قرار داده و به ما فرمان داده، تا تو را اجابت گوئیم، و هر که را به زیر دستان ما نهادی، بنیادش برافکنیم، هر گاه خواستی، ما را فراخوان، تا تو را پاسخ دهیم، و هر چه خواستی، دستور ده، تا تو را اطاعت کنیم.

ای علی! ای جانشین رسول خدا! تو در نظر خدا چنان جایگاه والایی داری، که اگر از او بخواهی، برایت سرتاسر زمین را به شکلی، همچون قوچ در آورد، یا آسمان را بر زمین فرود آورد، یا زمین را به سوی آسمان بالا ببرد، بدون شک، چنین خواهد کرد.

یا اگر از او درخواست کنی، که آب دریاها را، به آبی گوارا، یا سیماب، یا خردل، یا هر نوع نوشیدنی، و یا به روغن تبدیل کند، مسلماً چنین خواهد کرد. از سرکشی این نافرمانان، و سربیزی این گردن کشان، غمگین مباش، گمان کن، چنان از صفحه روزگار پاک شده اند، که گویا هیچگاه در آن نبوده اند، و یا آنگاه که در صحنه آخرت قرار گیرند، گویا همیشه در آن بوده اند.

ای علی! بدان! آن کسی که، آنها را با وجود کفر و بد کاریشان، و سربیزی کردن از فرمان تو، مهلت داده است، همان کسی است که به فرعون ذوالاوتاد، و نمرود بن کنعان، و دیگر یاغیان مدعی خدایی، مهلت داد، همانگونه که به نافرمان ترین سرکشان، یعنی شیطان، که سرآغاز گمراهی ها بود، مهلت داد.

نه تو و نه آنان، هیچکدام برای ماندن در این سرای گذرا آفریده نشده اید، بلکه برای سفر به سرای جاودان، به دنیا آمده اید، و از سرایی به سرایدیگر خواهید رفت.

پروردگار تو، به این که، کسی آنان را سرپرستی کند، نیاز ندارد، او می خواهد تو به آنان افتخار دهی، و برتری ات را در میانشان هویدا سازی، اگر پروردگارت می خواست، هدایتشان می کرد.

سپس فرمودند: دیدن آن صحنه، مرضی بر دل هایشان افکند، افزون بر مرضی که از حسد و کینه محمد (صلی الله علیه و آله) و علی بن ابی طالب (علیهما السلام) بر تن هایشان بود، در این هنگام خداوند متعال فرمود: «فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ»، یعنی در دل های آن سرکشان پر ادعای پیمان شکن، به خاطر بیعتی که با علی (علیه السلام) از آنان گرفتی، «فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا»، آنگونه که دل هایشان به خاطر آن نشانه ها و معجزه هایی که نشانشان دادی، سرگردان شد، «وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»، در آنچه که گفتند: ما بر عهد و پیمان خود استواریم.

ص: ۷۰

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ...»

(به خاطر بیاور) هنگامی را که پروردگارت به فرشتگان گفت: «من در روی زمین، جانشینی (نماینده ای) قرار خواهم داد».

عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الرَّضَا (عليه السلام) عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أُمِّشِي مَعَ النَّبِيِّ (عليهما السلام) فِي بَعْضِ طُرُقَاتِ الْمَدِينَةِ، إِذْ لَقِينَا شَيْخًا طَوَالَ كَثِّ اللَّحْيَةِ بَعِيدًا مَا بَيْنَ الْمُنْكَبِينَ، فَسَلَّمْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَرَحَّبَ بِهِ، ثُمَّ التَّفَتَ إِلَيَّ وَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَابِعَ الْخُلَفَاءِ! وَرَحِمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ، أَلَيْسَ كَذَلِكَ هُوَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) بَلَى! ثُمَّ مَضَى، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذَا الَّذِي قَالَ لِي هَذَا الشَّيْخُ وَتَضِدُّ يَقُوكَ لَهُ؟

قَالَ: أَنْتَ كَذَلِكَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) قَالَ فِي كِتَابِهِ: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»، وَالْخَلِيفَةُ الْمَجْعُولُ فِيهَا آدَمُ (عليه السلام) وَقَالَ (عز وجل): «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ»، (۱) فَهُوَ الثَّانِي، وَقَالَ (عز وجل): حِكَايَهُ عَنْ مُوسَى (عليه السلام) حِينَ قَالَ لِهَارُونَ: «اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ» فَهُوَ هَارُونَ إِذَا اسْتَخْلَفَهُ مُوسَى (عليه السلام) فِي قَوْمِهِ، وَهُوَ الثَّلَاثُ، وَقَالَ (عز وجل): «وَإِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيمَ أَنِ اسْلُكُوا الْبَيْتَ الَّذِي بَارَأْنَا لِقَوْمِكَ مِنْهُمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّهُمْ فِي اللَّهِ لَدِينٌ وَهُوَ الثَّلَاثُ، وَ أَنْتَ وَصِيٌّ وَوَزِيرٌ وَ قَاضِي دِينِي وَ الْمُوَدِّي

ص: ۷۱

عَنِّي، وَ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلِهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، فَأَنْتَ رَابِعُ الْخُلَفَاءِ كَمَا سَلَّمَ عَلَيْكَ الشَّيْخُ، أَوْ لَا تَدْرِي مَنْ هُوَ؟
قُلْتُ: لَأ، قَالَ: ذَاكَ أَخُوكَ الْخَضِرُ (عليه السلام) فَأَعْلَمَ. (١)

حضرت علی بن موسی الرضا(علیه السلام) از آباء گرامی شان از حضرت علی بن ابی طالب(علیهما السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: روزی من در یکی از کوچه های مدینه با پیغمبر(صلی الله علیه و آله) می رفتم، ناگهان پیرمردی بلند قد که ریش انبوهی داشت و چهار شانه بود، به ما برخورد و سلام کرد بر پیغمبر و بعد از احوال پرسی با آن جناب، روی به من نمود و گفت: (السلام علیک یا رابع الخلفاء و رحمه الله و برکاته)، سلام بر تو ای چهارمین خلفاء، و رو کرد به رسول خدا و عرض کرد: آیا چنین نیست یا رسول الله!؟

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: بلی! چنین است پس از آن از ما گذشت و رفت، من عرض کردم: یا رسول الله! این چه مطلبی بود که این شیخ به من گفت و تصدیق شما چه معنی داشت؟

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: الحمد لله! توئی متصف به این صفت که حق تعالی در کتاب خود فرموده: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»، و آن خلیفه را که حق تعالی در روی زمین قرار داد حضرت آدم(علیه السلام) بود و حق تعالی فرموده: «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ»، پس داود(علیه السلام) دومین خلیفه می باشد و حق تعالی حکایت از موسی(علیه السلام) می فرماید هنگامی که به هارون گفت: «اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ»، ای هارون در میان قوم من خلیفه باش و اصلاح کن، پس هارون سومین خلیفه است که موسی(علیه السلام) او را در میان قوم خود، خلیفه قرار داد، و باز

ص: ٧٢

١- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ٣، ص ٣٠، ح ١٠٨؛ بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ٤١٧، ح ٢؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٢، ص ٧٣٥، ح ٤٤٣١؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ١، ص ٣٢٢؛ تفسیر نور الثقلین، ج ١، ص ٤٨، ح ٧٣؛ عیون أخبار الرضا(علیه السلام)، ج ٢، ص ١٠، ح ٢٣؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ٢، ص ٤١٩، ح ٦٤٨.

حق تعالی می فرماید: «وَ أَذَانُ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، بی زار بودن خدا و رسول خدا از مشرکین، اعلامی است از خدا و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به سوی مردم در روز حج بزرگ.

پس توئی تبلیغ کننده از جانب خدا و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و توئی وصی من و وزیر من و قضاکننده قرض من، و اداکننده امانات از جانب من، و توئی نسبت به من به منزلت هارون نسبت به موسی، مگر این که پیغمبری بعد از من نیاید.

پس توئی چهارمین خلیفه، چنان که آن پیرمرد بر تو سلام کرد و این مطلب را گفت. آیا ندانستی آن پیر مرد کیست؟ من عرض کردم: نه! حضرت فرمودند: این برادر تو خضر (علیه السلام) بود، پس بدان این معنی را.

«وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ»

سپس

علم اسماء را همگی به آدم آموخت، بعد آنها را به فرشتگان عرضه داشت و فرمود: اگر راست می گوئید، اسامی اینها را به من خبر دهید!

قال الإمام أبو محمد العسكري (عليه السلام): ... فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا»، أَسْمَاءَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ، وَ أَسْمَاءَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَعَلَى وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، وَ الطَّيِّبِينَ مِنْ آلِهِمْ، وَ أَسْمَاءَ خِيَارِ شَيَعَتِهِمْ وَ عَتَاهِ أَعْدَائِهِمْ. (الحديث) (۱)

امام حسن عسکری (علیه السلام) در تفسیر آیه: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا»، فرمودند: اسامی پیامبران الهی، و اسامی محمد (صلی الله علیه و آله) و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، و اسامی پاکان از خاندان ایشان، و اسامی خوبان از شیعیانشان، و اسامی طغیانگران از دشمنانشان.

ص: ۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۱۷، ح ۴۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۶۴، ح ۳۶۸؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۲۱۷، ح ۱۰۰.

«فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ»

سپس آدم از پروردگارش کلماتی دریافت داشت و خداوند توبه او را پذیرفت چرا که خداوند توبه پذیر و مهربان است.

۱- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله) عَنِ الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، قَالَ: سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالحُسَيْنِ إِلَّا تُبَّتْ عَلَيَّ فَتَابَ عَلَيَّ. (۱)

از سعید بن جبیر، از قول ابن عباس نقل است که گفت: از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) پرسیدم، کلماتی که آدم از پروردگار خود دریافت نمود و به برکت آن کلمات خداوند توبه آدم را پذیرفت چه بود؟ حضرت فرمودند: از خداوند درخواست کرد که بار الها به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین توبه ام را بپذیر و خداوند توبه اش را پذیرفت.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْإِمَامِ الْعُسْكُرِيِّ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ اللَّهُ (عز وجل): «فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» التَّوَّابُ الْقَابِلُ لِلتَّوْبَاتِ الرَّحِيمُ بِالتَّائِبِينَ فَلَمَّا زَلَّتْ

ص: ۷۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۷۶، ح ۲۲ و ج ۲۶، ص ۳۲۴، ح ۴ و ج ۹۱، ص ۲۰، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۹۳، ح ۴۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۸، ح ۱۴۷؛ الخصال، ج ۱، ص ۲۷۰، ح ۸؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۵، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۹۹، ح ۸۸۴۳.

مِنْ آدَمَ الْخَطِيئَةَ فَاعْتَدِرْ إِلَى رَبِّهِ (عز وجل) قَالَ: يَا رَبُّ تَبَّ عَلَيَّ وَاقْبَلْ مَعِيدَتِي وَاعِدْنِي إِلَى مَرْتَبَتِي وَارْفَعْ لَدَيْكَ دَرَجَتِي فَلَقَدْ تَبَيَّنَ نَقْصُ الْخَطِيئَةِ وَذِلَّتْهَا بِأَعْضَائِي وَ سَائِرِ بَدَنِي.

قَالَ اللَّهُ (عز وجل): يَا آدَمُ! أَمَا تَذَكُرُ أَمْرِي إِيَّاكَ أَنْ تَدْعُوَنِي بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ عِنْدَ شِدَائِدِكَ وَ دَوَاهِيكَ وَ فِي النَّوَازِلِ الَّتِي تَبْهَظُكَ، قَالَ آدَمُ: بَلَى يَا رَبُّ! قَالَ اللَّهُ (عز وجل): فَهَمُّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهم السلام) خُصُوصاً اذْعُنِي أَجْبُكَ إِلَى مُلْتَمَسِكَ وَ أَزِدْكَ فَوْقَ مُرَادِكَ.

فَقَالَ آدَمُ: يَا رَبُّ وَ إِلَهِي! فَقَدْ بَلَغَ عِنْدَكَ مِنْ مَحَلِّهِمْ أَنْكَ بِالتَّوَسُّلِ بِهِمْ تَقْبِيلُ تَوْبَتِي وَ تَغْفِيرُ خَطِيئَتِي، وَ أَنَا الَّذِي أَشْجَدَتْ لَهُ مَلَائِكَتِكَ وَ أَبْحَثَهُ جَنَّتِكَ وَ زَوَّجْتَهُ أُمَّتِكَ وَ أَخْدَمْتَهُ كِرَامَ مَلَائِكَتِكَ.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا آدَمُ! إِنَّمَا أَمَرْتُ الْمَلَائِكَةَ بِتَعْظِيمِكَ بِالسُّجُودِ إِذْ كُنْتَ وَعَاءً لِهَيْدِهِ الْأَنْوَارِ وَ لَوْ كُنْتَ سَأَلْتَنِي بِهِمْ قَبْلَ خَطِيئَتِكَ أَنْ أَعْصِمَكَ مِنْهَا وَ أَنْ أَفْطِنَكَ لِإِدْوَاعِي عِدْوُوكِ إِبْلِيسَ حَتَّى تَخْتَرِزَ مِنْهَا لَكُنْتَ قَدْ فَعَلْتَ ذَلِكَ وَ لَكِنَّ الْمَعْلُومَ فِي سَابِقِ عِلْمِي يَجْرِي مُوَافِقاً لِعِلْمِي فَالآنَ فِيهِمْ فَادْعُنِي لِأَجْبِيكَ.

فَعِنْدَ ذَلِكَ، قَالَ آدَمُ: اللَّهُمَّ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ الطَّيِّبِينَ مِنْ آلِهِمْ لَمَّا تَفَضَّلْتَ عَلَيَّ بِقَبُولِ تَوْبَتِي وَ غُفْرَانِ زَلَّتِي وَ إِعَادَتِي مِنْ كَرَامَاتِكَ إِلَى مَرْتَبَتِي.

فَقَالَ اللَّهُ (عز وجل): قَدْ قَبِلْتُ تَوْبَتِكَ وَ أَقْبَلْتُ بِرِضْوَانِي عَلَيْكَ وَ صَيَّرْتُ آلَعَائِي وَ نَعْمَائِي إِلَيْكَ وَ أَعِيدْتُكَ إِلَى مَرْتَبَتِكَ مِنْ كَرَامَاتِي وَ وَفَّرْتُ نَصِييَكَ مِنْ رَحْمَاتِي فَذَلِكَ قَوْلُ

اللَّهِ (عز وجل): «فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» (۱).

در تفسیر امام حسن عسکری (علیه السلام) ذیل این آیه چنین آمده است: حضرت آدم (علیه السلام) چون خطا کرد و خواست که به درگاه الهی عذرخواهی کند، گفت: خدایا! توبه و عذر مرا بپذیر و مرا به مقام خود بازگردان و به درگاه خودت رفعت بخش که همانا اثر گناه و ذلت خطا در ظاهر و باطن من آشکار گردیده است، و چون چنین گفت، خطاب آمد:

ای آدم! مگر امر مرا به یاد نداری، که در سختی ها و مشکلات مرا به حق محمد (صلی الله علیه و آله) و آل پاکش بخوانی؟
آدم عرض کرد: بلی!

خطاب آمد: ای آدم! مرا به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین، مخصوصاً بخوان تا تو را اجابت کنم و پیش از خواسته ات به تو کرم نمایم.

آدم عرض کرد: خدایا! آیا مقام آنها نزد تو به اندازه ای است، که با توسل به ایشان توبه مرا بپذیری و از خطای من در گذری؟ در حالی که مرا مسجود ملائکه ساختی، و بهشت را برای من مباح کردی، و حوا را همسرم قرار دادی، و ملائکه را به خدمت من گماشتی؟

خطاب شد: ای آدم! همانا من به ملائکه امر کردم که به خاطر تکریم و تعظیم تو، در برابر تو سجده کنند، چون تو ظرف این انوار مقدس بودی، و اگر پیش از خطایت به آنها توسل جسته بودی، و از من خواسته بودی که تو را از خطا حفظ کنم، و از حیلۀ

ص: ۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۹۱، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۱۹۵، ح ۴۲۷؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۷۵؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ۲۲۵، ح ۱۱.

شیطان آگاه سازم، چنین می کردم، اما آنچه می دانستم مطابق آن انجام شد. پس اکنون به آنان توسّل جو، و مرا با نام آنان بخوان تا تو را اجابت کنم.

پس آدم گفت: اللهم بجاه محمّد و علی و فاطمه و الحسن و الحسين و الطّیّبین من آلهم لما تفضلت بقبول توبتی و غفران زلتی و اعادتی من کراماتک الی مرتبتی.

خطاب آمد: توبه تو را پذیرفتم و از تو خوشنود شدم، و نعمتهای ظاهری و باطنی خود را به تو باز گرداندم، و تو را به مقام و مرتبه اکرام و رحمت خود رساندم.

سپس امام حسن عسکری (علیه السلام) فرمودند: این است معنای آیه شریفه: «فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ».

«يا بني إسرائيل اذكروا نعمتي التي أنعمت عليكم وأوفوا بعهدي أوف بعهدكم وإني أفرهون»

ای فرزندان اسرائیل! نعمتهایی را که به شما ارزانی داشتم به یاد آورید! و به پیمانی که با من بسته اید وفا کنید، تا من نیز به پیمان شما وفا کنم، و تنها از من بترسید!

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أَوْفٍ بِعَهْدِكُمْ» ... إِلَى أَنْ قَالَ (صلى الله عليه وآله)

أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ عَلِيًّا سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ، وَقَائِدُ الْعُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، وَمَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ، وَلِيُّهُ وَلِيٌّ، وَوَلِيُّيَّ وَلِيُّ اللَّهِ، وَعَدُوُّهُ عَدُوُّيَّ، وَوَلِيُّيَّ عَدُوُّ اللَّهِ، أَيُّهَا النَّاسُ! أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ فِي عَلِيٍّ يَوْفَ لَكُمْ فِي الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (۱).

از ابن عباس نقل است که گفت: وقتی خداوند تبارک و تعالی آیه: «وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أَوْفٍ بِعَهْدِكُمْ»، را نازل کرد، پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای مردم! همانا علی سرور همه اوصیاء، و پیشوای روسفیدان و پرهیزکاران، و مولای مؤمنان است، و دوستدار او دوستدار من، و دوستدار من دوست خدا است، و دشمن او دشمن من، و دشمن من دشمن خدا است، ای مردم! به پیمانی که خدا در باره علی از شما گرفته وفا کنید، خدا هم روز قیامت برای شما در بهشت وفا خواهد کرد.

ص: ۷۹

۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۲۹، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۰، ح ۴۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۲، ح ۱۵۹؛ معانی الأخبار، ص ۳۷۲، ح ۱.

۲_ قَالَ سَمَاعَةُ بْنُ مِهْرَانَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَوْفُوا بِعَهْدِكُمْ»، قَالَ: أَوْفُوا بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) فَرُضًا مِنَ اللَّهِ أَوْفٍ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ. (۱)

از سماعه بن مهران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «أَوْفُوا بِعَهْدِكُمْ» سؤال کردم، حضرت فرمودند: به ولایت علی بن ابی طالب (عليهما السلام)، که از جانب خداوند واجب شده، وفا کنید، تا خداوند برای شما در بهشت وفا نماید.

ص: ۸۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۴۰، ح ۵۸۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۷، ح ۳۵ و ص ۱۳۰، ح ۸۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۴۴۱؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۲۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۴۲، ح ۳۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۹، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۹۵.

«وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ»

و نماز را بپا دارید، و زکات را پردازید، و همراه رکوع کنندگان رکوع کنید.

عَبْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: «ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ»، نَزَلَتْ فِي رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) خَاصَّةً، وَ هُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّى وَ رَكَعَ. (۱)

از ابن عباس نقل شده است که گفت: این آیه شریفه، در شأن رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) بخصوص، نازل گردیده است، زیرا آن دو بزرگوار، نخستین نمازگزار، و رکوع کننده هستند.

ص: ۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۷، ح ۲۴ و ج ۳۶، ص ۱۶۶، ح ۱۵۱ و ج ۳۸، ص ۲۰۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۴۵۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۵۹، ح ۲۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۱، ح ۱۲۴؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۳.

«وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَأِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»

از صبر و نماز یاری جوئید و این کار، جز برای خاشعان، گران است.

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَأِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، وَالْخَاشِعُ، الدَّلِيلُ فِي صَلَاتِهِ الْمُقْبِلُ إِلَيْهَا، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَآمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از ابن عباس و حضرت باقر (عليه السلام) درباره آیه: «وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَأِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، روایت است که: (خاشع) کسی است که در نماز خود فروتن باشد و به آن روی آورد، یعنی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین علی (عليه السلام).

۲- رَوَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلَ أَبُو ذَرٍّ الْعِفَارِيُّ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! مَا مَعْرِفَةُ الْأَمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِالنُّورَانِيَّةِ؟ قَالَ: يَا جُنْدُبُ! فَأَمُضْ بِنَا حَتَّى نَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ، قَالَ: فَأَتَيْنَاهُ فَلَمْ نَجِدْهُ، قَالَ: فَانْتَظِرْنَاهُ حَتَّى جَاءَ، قَالَ (عليه السلام): مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالَا: جِئْنَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ نَسْأَلُكَ عَنْ مَعْرِفَتِكَ بِالنُّورَانِيَّةِ؟ قَالَ (عليه السلام): مَرْحَبًا بِكُمْ مِنْ وَلِيِّنَا مُتَعَاهِدِينَ لِدِينِهِ! لَسْتُمَا بِمَقْصَرَيْنِ، لَعَمْرِي! إِنَّ ذَلِكَ

ص: ۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۸، ح ۲۷؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۲۰۹، ح ۴۶۲؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۶۰، ح ۲۱؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۱، ص ۴۱۰؛ حليه الأبرار في أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۱۸۵، ح ۷؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۱۲۶؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۰.

وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ.

ثُمَّ قَالَ (عليه السلام): يَا سَلْمَانَ! وَيَا جُنْدَبُ! قَالَا: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ (عليه السلام): إِنَّهُ لَا يَشِيءُ تَكْمِلُ أَحَدٌ الْإِيْمَانَ حَتَّى يَعْرِفَنِي كُنْهَ مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَةِ، فَإِذَا عَرَفَنِي بِهَذِهِ الْمَعْرِفَةِ، فَقَدْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيْمَانِ، وَ شَرَحَ صِدْرَهُ لِلْإِيْمَانِ، وَ صَارَ عَارِفًا مُسْتَبْصِرًا، وَ مَنْ قَصَرَ عَنِ مَعْرِفَةِ ذَلِكَ، فَهُوَ شَاكٍ وَ مُزْتَابٍ، يَا سَلْمَانَ! وَيَا جُنْدَبُ! قَالَا: لَبَّيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ (عليه السلام): مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَةِ مَعْرِفَةُ اللَّهِ (عز وجل) وَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ (عز وجل) مَعْرِفَتِي بِالنُّورَانِيَةِ وَ هُوَ الدِّينُ الْخَالِصُ ...

... الى ان قال سلمان:

قُلْتُ: يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ! وَ مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ أَقَامَ وَ لَأَيْتِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا سَلْمَانَ! تَصِدِّقُ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى فِي الْكِتَابِ الْعَزِيزِ «وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ»، فَالصَّبْرُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ الصَّلَاةُ إِقَامَةُ وَ لَأَيْتِي، فَمِنْهَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ وَ لَمْ يَقُلْ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ، لِأَنَّ الْوَلَايَةَ كَبِيرَةٌ حَمْلُهَا إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ، وَ الْخَاشِعُونَ هُمُ الشَّيْعَةُ الْمُسْتَبْصِرُونَ. (الحديث) (١)

از محمد بن صدقه روايت است كه ابوذر غفارى از سلمان فارسى (كه خداوند از هر دوى آنها خوشنود باد) پرسيد: اى ابا عبدالله! معرفت امير المومنين على (عليه السلام) به نورانيت چيست؟ سلمان گفت: اى جندب (ابوذر)! بيا با هم برويم تا اين را از خود آن حضرت پرسيم، سپس به سوى منزل آن حضرت رفتيم ولى او را نيافتيم، پس به انتظار ايشان مانديم تا آن حضرت آمدند. حضرت فرمودند: چه امرى شما را به اينجا كشانده است؟

ص: ٨٣

١- _ إلزام الناصب، ج ١، ص ٣٦؛ بحار الأنوار، ج ٢٦، ص ١، باب ١٤، ح ١؛ المناقب (للعلوى)، ص ٦٧، ح ١١.

ابوذر و سلمان گفتند: ای امیرمؤمنان! به نزد شما آمدیم تا در مورد معرفتتان به نورانیت سؤال کنیم.

حضرت فرمودند: آفرین بر شما دو دوست وفادار به دین خویش که کوتاهی نمی کنید. به جان خودم سوگند! که این معرفت بر هر مرد و زن مؤمن واجب است.

سپس حضرت فرمودند: ای سلمان و ای جندب! هر دو عرض کردند: بله ای امیر مؤمنان! حضرت (علیه السلام) فرمودند: هیچ کس ایمان را به حد کمال خویش نمی رساند تا آنکه مرا به عمق معرفتم بشناسد. سپس آن گاه که مرا به این معرفت شناخت هر آینه خداوند قلب او را با ایمان آزموده، سینه اش را برای اسلام گشاده ساخته، و عارفی روشن بین گردیده است، و هر کس که از شناخت آن کوتاهی نمود و به آن نرسید، شک کننده و تردیدگر است. ای سلمان و ای جندب! عرض کردند: بله ای امیر المؤمنین!

حضرت فرمودند: معرفت من به نورانیت، معرفت خداوند (عز وجل) است و معرفت خداوند (عز وجل) معرفت من به نورانیت است، و این همان دین خالص است.

... تا آنجا که سلمان گفت: عرض کردم: ای برادر رسول خدا! هر کس نماز را به پاداشت، ولایت شما را به پا داشته است؟ حضرت فرمودند: آری ای سلمان! این سخن خدای تعالی در قرآن عزیز تصدیق کننده این حقیقت است که فرمود: به وسیله صبر و نماز یاری و مدد بجویید و هر آینه آن جز بر خاشعان بزرگ و سنگین است، (صبر) رسول خدا و (نماز) بر پا داشتن ولایت من است، بدین خاطر خداوند متعال فرموده: و هر آینه آن بزرگ و سنگین است، و نفرمود: هر آینه آن دو بزرگ و سنگین می باشند، زیرا هر آینه ولایت حملش جز بر خاشعان بزرگ و سنگین است، و خاشعان همان شیعیان روشن بین و اهل بصیرت می باشند.

«وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ ۗ وَسَيَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ»

و (به خاطر بیاورید) زمانی را که گفتیم: «در این شهر (بیت المقدس) وارد شوید! و از نعمتهای فراوان آن، هر چه می خواهید بخورید! و از در (معبد بیت المقدس) با خضوع و خشوع وارد گردید! و بگویید: «خداوندا! گناهان ما را بریز!» تا خطاهای شما را ببخشیم و به نیکوکاران پاداش بیشتری خواهیم داد.»

۱_ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الرَّضَا عَلِيِّ بْنِ مُوسَى (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِكُلِّ أُمَّةٍ صِدِّيقٌ وَفَارُوقٌ، وَصِدِّيقُ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَفَارُوقُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، وَإِنَّهُ سَيَفِينُهُ نَجَاتِهَا وَبَابُ حِطَّتِهَا، وَإِنَّهُ يُوَشِّعُهَا وَشَمْعُونُهَا وَذُو قَرْيَتِهَا.

مَعَاشِرَ النَّاسِ! إِنَّ عَلِيًّا خَلِيفَةُ اللَّهِ وَخَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ بَعْدِي، وَإِنَّهُ لَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَخَيْرُ الْوَصِيِّينَ، مَنْ نَارَعَهُ فَقَدْ نَارَعَنِي، وَ مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدْ ظَلَمَنِي، وَ مَنْ غَابَهُ فَقَدْ غَابَنِي، وَ مَنْ بَرَّهَ فَقَدْ بَرَّنِي، وَ مَنْ جَفَاهُ فَقَدْ جَفَانِي، وَ مَنْ عَادَاهُ فَقَدْ عَادَانِي، وَ مَنْ وَالَاهُ فَقَدْ وَالَانِي، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ مَخْلُوقٌ مِنْ طِينَتِي، وَ كُنْتُ أَنَا وَ هُوَ نُورًا وَاحِدًا. (۱)

از حسین بن خالد روایت است که گفت: حضرت علی بن موسی از پدران گرامیشان (علیهم السلام) از امیر مؤمنان (علیه السلام) نقل کردند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: برای هر امتی صدیق و فاروقی است، و صدیق و فاروق این امت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است و او

ص: ۸۵

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۳۱، ح ۱۰۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۲، ح ۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۱۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۸۲، ح ۲۰۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳، ح ۳۰.

کشتی نجات و باب حطه (درگاه توبه) این امت است، و نیز او یوشع و شمعون و ذو القرنین این امت می باشد.

ای مردم! علیّ برگزیده خدا و جانشین من پس از من است، و او همان امیر مؤمنان و بهترین اوصیاء است، هر کس با او به ستیز برخیزد با من به ستیز برخاسته، و هر کس به او ستم کند بیگمان به من ستم کرده است، و هر کس بر او چیرگی کند با من چیرگی نموده، و هر آن کس که به وی نیکی نماید به من نیکی کرده، و هر کس به او جفا کند به من جفا کرده است، و هر کس با او دشمنی نماید با من دشمنی ورزیده است، و هر کس او را دوست بدارد مرا دوست داشته، زیرا او برادر و پشتیبان من است، و از طینت من آفریده شده و من و او یک نور واحدیم.

۲_ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَقُولُ: إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي فِيكُمْ كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ وَمَثَلِ بَابِ حِطَّةٍ مَنْ دَخَلَهَا نَجَا وَمَنْ لَمْ يَدْخُلْهَا هَلَكَ. (۱)

ابوذر گوید: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: مثل اهل بیت من در میان شما، مانند کشتی نوح است، هر که سوار آن شد، نجات یافت و هر که تخلف نمود، غرق شد و مانند درب حطه است، هر که داخل گردید نجات یافت و کسی که داخل نشد هلاک گردید.

ص: ۸۶

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۱۳۳، ح ۳۹۷؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۶۰، مجلس ۲، ح ۵۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۰۵، ح ۳ و ص ۱۲۰، ح ۴۰؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۸۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹۷؛ نوادر الأخبار، ص ۱۲۲، ح ۱۲.

«بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

آری، کسانی که کسب گناه کنند، و آثار گناه، سراسر وجودشان را بپوشاند، آنها اهل آتشند و جاودانه در آن خواهند بود.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ: «بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ»، قَالَ: إِذَا جَحَدَ إِمَامَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ». (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، یا حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ»، فرمودند: وقتی امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را انکار کنند، «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».

۲- عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) أَنَّهُ تَلَّمَا هَيْدَةَ الْمَايَةِ «فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَصْحَابُ النَّارِ؟ قَالَ: مَنْ قَاتَلَ عَلِيًّا بَعْدِي، أُولَٰئِكَ

ص: ۸۷

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۵۸، ح ۲۰ و ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۲۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۵۲۰؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۳؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۹۳، ح ۲۵۸؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۹، ح ۸۲؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۲۸، ح ۱۶۱۳.

هُم أَضِحَابُ النَّارِ مَعَ الْكُفَّارِ فَقَدْ كَفَرُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ، أَلَمْأَ وَإِنَّ عَلِيًّا مِنِّي فَمَنْ حَارَبَهُ فَقَدْ حَارَبَنِي وَ أَسِيخَطَ رَبِّي، ثُمَّ دَعَا عَلِيًّا (عليه السلام) فَقَالَ: يَا عَلِيُّ حَرْبُكَ حَرْبِي، وَ سَلْمُكَ سَلْمِي، وَ أَنْتَ الْعَلَمُ فِيمَا بَيْنِي وَ بَيْنَ أُمَّتِي بَعْدِي. (١)

حضرت علی (علیه السلام) روایت کرده اند که پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) این آیه را خواندند: «و آنان اصحاب دوزخ اند که در آتش جاودانه اند» پرسیده شد: ای رسول خدا! اصحاب دوزخ چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: کسانی که پس از من با علی بجنگند، آنان کسانی هستند که به همراه کافران اهل دوزخ اند، کسانی که چون حق به سویشان آمد، کافر گشتند. بدانید که علی از من است، و هر کس با او جنگیده، پروردگرم را به خشم آورده است. سپس علی (علیه السلام) را خواندند و فرمودند: ای علی! جنگ با تو، جنگ با من و سازش با تو، سازش با من است، و تو پس از من، نشانه میان من و امت هستی.

٣- قَالَ الْإِمَامُ الْعَسْكَرِيُّ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَ أَحَاطَتْ بِهِ خَاطِئُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، قَالَ: السَّيِّئَةُ، الْمُحِيطَةُ بِهِ أَنْ تُخْرِجَهُ عَنِ جُمْلَةِ دِينِ اللَّهِ، وَ تَنْزَعَهُ عَنِ وَلَمَايَةِ اللَّهِ، وَ تَزِمِيهِ فِي سَيِّخَطِ اللَّهِ، وَ هِيَ الشَّرْكَ بِاللَّهِ، وَ الْكُفْرُ بِهِ، وَ الْكُفْرُ بِبُيُوتِهِ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم) وَ الْكُفْرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْ هَذِهِ سَيِّئَةٍ تُحِيطُ بِهِ، أَى تُحِيطُ بِأَعْمَالِهِ فَتَبْطُلُهَا وَ تَمْحَقُهَا، «فَأُولَئِكَ»، عَامِلُو هَذِهِ السَّيِّئَةِ الْمُحِيطَةِ، «أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ». (٢)

ص: ٨٨

- ١- _ الأمالی (للطوسی)، ص ٣٦٤، مجلس ١٣، ح ١٤؛ بحار الأنوار، ج ٢٧، ص ٢٠٣، ح ٣ و ج ٣٨، ص ١١٧، ح ٥٨؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ١، ص ٢٦١، ح ٥٢١؛ تفسیر نور الثقلین، ج ١، ص ٢٦٦.
- ٢- _ بحار الأنوار، ج ٨، ص ٣٥٨، ح ١٩؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ١، ص ٢٦٠، ح ٥١٩ و ج ٤، ص ٦٠١، ح ٨٩٩٤؛ التفسیر الإمام الحسن العسکری (علیه السلام)، ص ٣٠٤، ح ١٤٧؛ تفسیر الصافی، ج ١، ص ١٤٩.

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، فرمودند: گناه، همان گناهی است که او را از دین خدا خارج می کند، و از ولایت خداوند بی بهره می سازد، و در خشم او می افکند، آن گناه، شرک و کفر به خدا و کفر به نبوت حضرت محمد (علیهما السلام)، و کفر به ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیهما السلام)، است، که هر گوشه ای از آن او را در میان می گیرد، یعنی اعمالش را فرا می گیرد و همه را باطل می کند و از بین می برد، «فَأُولَئِكَ»، یعنی: پس آنان که این گناه فراگیر را مرتکب می شوند، «أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، چنین کسانی در آتش اند، و در آن ماندگار خواهند بود.

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

و آنها که ایمان آورده، و کارهای شایسته انجام داده اند، آنان اهل بهشتند و همیشه در آن خواهند ماند.

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام): فِي قَوْلِهِ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، ایشان نخستین مؤمن و نخستین نمازگزار هستند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام) خَاصَّةً، وَ هُوَ أَوَّلُ مُؤْمِنٍ وَ أَوَّلُ مُصَلٍّ بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام). (۲)

ص: ۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۳۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۷۷، ح ۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۸، ح ۲۷ و ج ۳۸، ص ۲۰۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۷۷، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۶۰، ح ۲۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۷، ح ۱۲۷؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۴.

ابن عباس در باره فرمایش خداوند: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، گفت: این آیه مخصوص حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نازل شده، و او نخستین کسی بود که ایمان آورد و نخستین نمازگزار پس از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بود.

ص: ۹۱

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...»

و (به یاد آورید) زمانی را که از بنی اسرائیل پیمان گرفتیم که جز خداوند یگانه را پرستش نکنید و به پدر و مادر نیکی کنید.

۱_ فی تفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، قَالَ اللَّهُ (عز وجل): «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَفْضَلُ وَالِدَيْكُمْ وَ أَحَقُّهُمَا لِشُكْرِكُمْ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر امام حسن عسکری (علیه السلام)، راجع به آیه: «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا»، نقل است که پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) فرمودند: بهترین و سزاوارترین پدر و مادر شما به سپاسگزاری، محمد و علی (علیهما السلام) هستند.

۲_ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام): سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَقُولُ: أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَ لَحَقْنَا عَلَيْهِمْ أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ أَبِيهِمْ وَ لِمَادَتِهِمْ، فَإِنَّا نُنْقِذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ، وَ نُلْحِقُهُمْ مِنَ الْعُبُودِيَةِ بِخِيَارِ الْأَخْرَارِ. (۲) حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) فرمودند: از پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) شنیدم که

ص: ۹۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۹، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۲۶۴، ح ۵۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۵؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹، ح ۸ و ج ۳۶، ص ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۳؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۵۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۶۵.

می فرمودند: من و علی دو پدر این امت هستیم، حق ما بر مردم بیشتر از حق پدر و مادری است که آنها را به دنیا آوردند، زیرا ما آنها را در صورت اطاعت، از جهنم نجات می دهیم، و به بهشت برین رهنمون می کنیم و از بندگی رهائی می بخشیم و آزادی را به ایشان ارزانی می داریم.

۳_ قَالَتْ فَاطِمَةُ (سَلامُ اللهِ عَلَيْهَا): أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ مُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ (عَلَيْهِمَا السَّلامُ)، يَقِيمَانِ أَوْدَهُمْ وَيَنْقِذَانِهِمْ مِنَ الْعَذَابِ الدَّائِمِ إِنْ أَطَاعُوهُمَا وَيَبِيحَانِهِمُ النَّعِيمَ الدَّائِمَ إِنْ وَاَفَّقُوهُمَا. (۱)

حضرت فاطمه (سلام الله عليها) فرمودند: دو پدر این امت، محمد و علی (علیهما السلام) هستند، اگر امت مطیع آندو باشند، آنها را از انحراف باز می دارند، و از عذاب دائم نجاتشان می دهند، و آنها را به نعمت جاوید می رسانند.

۴_ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلامُ): مُحَمَّدٌ وَعَلِيٌّ (عَلَيْهِمَا السَّلامُ)، أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ، فَطُوبَى لِمَنْ كَانَ بِحَقِّهِمَا عَارِفًا، وَ لَهْمَا فِي كُلِّ أَحْوَالِهِ مُطِيعًا، يَجْعَلُهُ اللهُ مِنْ أَفْضَلِ سُكَّانِ جَنَّاتِهِ، وَيَسْعِدُهُ بِكَرَامَاتِهِ وَ رِضْوَانِهِ. (۲)

حضرت امام حسن (علیه السلام) فرمودند: دو پدر این امت، محمد و علی (علیهما السلام) هستند، خوشا به حال کسی که عارف به حق آنها باشد، و در تمام احوال از ایشان اطاعت

ص: ۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۵۹ و ج ۳۶، ص ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۴؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۰ و ج ۳۶، ص ۹، ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۰۷، ح ۸۲۴۵؛ التفسیر الإمام العسکری (علیه السلام)، ص ۳۳۰، ح ۱۹۲.

کند، خدا او را از بهترین ساکنین بهشت قرار می دهد، و سعادت و لطف و عنایت خدا را در می یابد.

۵_ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام): مَنْ عَرَفَ حَقَّ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ (عليهما السلام)، وَ أَطَا (عليهم السلام) أَحَقَّ طَاعَتِهِ قِيلَ لَهُ: تَبْحِجْ فِي أَيِّ الْجَنَانِ شِئْتَ. (۱)

حضرت امام حسین (علیه السلام) فرمودند: هر کس حق دو پدر شایسته تر خود، محمد و علی (علیهما السلام) را بشناسد، و به حقیقت از ایشان اطاعت کند، به او می گویند: هر کجای بهشت که مایلی ساکن شو.

۶_ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): إِنْ كَانَ الْأَبَوَانِ إِثْمًا عَظِيمًا حَقُّهُمَا عَلَيَّ أَوْلَادِهِمَا، لِإِحْسَانِهِمَا إِلَيْهِمْ، فَإِحْسَانُ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ إِلَيَّ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَجَلٌ وَأَعْظَمُ، فَهُمَا بَأْسٌ يَكُونُنَا أَبَوَيْهِمْ أَحَقُّ. (۲)

حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام) فرمودند: اگر حق پدر و مادر زیاد است، به خاطر نیکی و احسان آنها به فرزند است، پس احسان و نیکی محمد و علی (علیهما السلام) به امت، بیشتر از آنها است، پس آن دو شایسته ترند که دو پدر امت باشند.

۷_ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام): مَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْلَمَ كَيْفَ قَدْرُهُ عِنْدَ اللَّهِ، فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ قَدْرُ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ عِنْدَهُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَعَلِيٍّ (عليه السلام). (۳)

ص: ۹۴

۱- __ همان.

۲- __ همان.

۳- __ همان.

حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) فرمودند: هر کس می خواهد بداند چقدر در نزد خداوند متعال، مقام دارد، ببیند به دو پدر شایسته خود، حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام)، چه قدر احترام می گذارد.

ص: ۹۵

«... وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ»

و خداوند، رحمت خود را به هر کس بخواهد، اختصاص می دهد و خداوند، صاحب فضل بزرگ است.

عَنْ حَمَادِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الرَّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ»، قَالَ: الْمُخْتَصُّ بِالرَّحْمَةِ، نَبِيُّ اللَّهِ وَ وَصِيُّهُ وَ عِتْرَتُهُمَا (عليهما السلام)، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ مِائَةَ رَحْمَةٍ، تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ رَحْمَةً عِنْدَهُ مِذْحُورَةٌ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ عِتْرَتِهِمَا، وَ رَحْمَةٌ وَاحِدَةٌ مَبْسُوطَةٌ عَلَى سَائِرِ الْمَوْجُودِينَ. (۱)

از حماد بن عثمان نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) از قول پدرشان، از جد بزرگوارشان، از حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) در باره آیه: «يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ»، فرمودند: کسانی که رحمت خدا به آنها اختصاص دارد، پیامبر اکرم و وصی او و عترت ایشان (علیهم السلام) هستند، همانا خداوند تعالی یکصد رحمت آفریده، که نود و نه قسمت آن، برای حضرت محمد و علی و عترت آنها (علیهم السلام) ذخیره شده است، و یک رحمت برای سایر مردم گشوده شده است.

ص: ۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۲، ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۰۰، ح ۵۷۴؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۸۱؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۲، ص ۱۱۴.

«وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ»

مشرق و مغرب، از آن خداست! و به هر سو رو کنید، خدا آنجاست! خداوند بی نیاز و داناست!

عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) أَنْتُمْ الصَّلَاةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل)؟ وَأَنْتُمْ الزَّكَاةُ؟ وَأَنْتُمْ الْحَجُّ؟

فَقَالَ: يَا دَاوُدُ! نَحْنُ الصَّلَاةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل)، وَنَحْنُ الزَّكَاةُ، وَنَحْنُ الصِّيَامُ، وَنَحْنُ الْحَجُّ، وَنَحْنُ الشَّهْرُ الْحَرَامُ، وَنَحْنُ الْبَلَدُ الْحَرَامُ، وَنَحْنُ كَعْبَةُ اللَّهِ، وَنَحْنُ قِبْلَةُ اللَّهِ، وَنَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ، قَالَهُ اللَّهُ تَعَالَى: «فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ»، وَنَحْنُ الْآيَاتُ، وَنَحْنُ الْبَيِّنَاتُ.

وَ عَدُوْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ (عز وجل): الْفَحْشَاءُ وَ الْمُنْكَرُ وَ الْبَغْيُ وَ الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ الْأَنْصَابُ وَ الْأَزْلَامُ وَ الْأَصْنَامُ وَ الْأَوْثَانُ وَ الْجِبْتُ وَ الطَّاغُوتُ وَ الْمَيْتَةُ وَ الدَّمُ وَ لَحْمُ الْخِنْزِيرِ.

يَا دَاوُدُ! إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا، فَأَكْرَمَ خَلْقَنَا، وَ فَضَّلَنَا وَ جَعَلَنَا أُمَّةً وَ حَفِظْتَهُ وَ خَزَانَهُ عَلَى مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ، وَ جَعَلَ لَنَا أَضْدَادًا وَ أَعْدَاءً، فَسَيَمَانَا فِي كِتَابِهِ، وَ كُنِّي عَنْ أَسْمَائِنَا بِأَحْسَنِ الْأَسْمَاءِ وَ أَحَبِّهَا إِلَيْهِ، وَ سَمَى أَضْدَادَنَا وَ أَعْدَاءَنَا فِي كِتَابِهِ، وَ كُنِّي عَنْ أَسْمَائِهِمْ، وَ ضَرَبَ لَهُمُ الْأَمْثَالَ فِي كِتَابِهِ فِي أَبْغَضِ الْأَسْمَاءِ إِلَيْهِ، وَ إِلَى عِبَادِهِ

از داود بن کثیر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: آیا شما در قرآن نماز هستید و شما زکات و حج هستید؟

حضرت فرمودند: ای داود! ما در قرآن نماز و زکات، روزه، حج، ماه حرام و شهر حرام و کعبه و قبله و وجه الله هستیم، و خداوند فرموده: «فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ»، ما آیات و بینات هستیم.

و دشمن ما در قرآن فحشاء و منکر و بغی و خمر و میسر و انصاف و ازلام و اصنام و اوثان و جبت و طاغوت و مردار و خون و گوشت خوک هستند.

خداوند ما را آفرید و به ما امتیاز بخشید، ما را امناء و نگهبانان و خزینه داران آسمانها و زمین قرار داد، برای ما دشمنان و مخالفین قرار داد، ما را در کتاب خود نام برد، و از نامهای ما به بهترین چیزها که دوست داشت، کنایه آورد، دشمنان و مخالفین ما را نیز در کتاب خود به کنایه نام برد، به نام های بدترین چیزها در نزد خود، و نزد بندگان پرهیزگار.

ص: ۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۰۳، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲، ح ۱۸۱؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۰۶.

«الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»

آنان که کتابشان داده ایم و آن را چنانکه سزاوار آن است می خوانند، همینانند که به آن ایمان می آورند، و هر که بدان کافر شود ایشانند زیانکاران.

فی تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي وَلَادٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ»، قَالَ: هُمُ الْأَائِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر عیاشی، از ابو ولاد نقل شده که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ»، سؤال کردم، حضرت

فرمودند: آنها ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۹۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۶، ح ۶۸۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۹، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۱۵، ح ۵۹۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۵۷، ح ۸۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۱۳۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۲۰، ح ۳۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۱۵۳۱.

«وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»

و هنگامی که خداوند، ابراهیم را با وسایل گوناگونی آزمود. و او به خوبی از عهده این آزمایشها برآمد. خداوند به او فرمود: «من تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم!» ابراهیم عرض کرد: «از دودمان من (نیز امامانی قرار بده!)» خداوند فرمود: «بیمان من، به ستمکاران نمی رسد!».

۱_ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عَمَرَ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ» مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ؟

قَالَ (عليه السلام): هِيَ الْكَلِمَاتُ الَّتِي تَلَقَّاها آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، وَ هُوَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَبِّ! أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِيَّا تَبَّتْ عَلَيَّ، فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَابُ الرَّحِيمُ. (الحديث) (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خداوند: «و اذا ابتلى ابراهيم ربه بكلمات فاتمهن» و هنگامی که ابراهیم را پروردگارش به کلماتی آزمایش کرد و آن را به پایان رسانید.» پرسیدم، که این کلمات

ص: ۱۰۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۶۵، ح ۱۷۸؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۱۷۷، ح ۲۴ و ج ۱۲، ص ۶۶، ح ۱۲ و ج ۲۴، ص ۱۷۷، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۶۰۳؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱، ص ۳۸۳ و ج ۲، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۸، ح ۱۴۸ و ج ۱، ص ۱۲۰، ح ۳۳۸؛ الخصال، ج ۱، ص ۳۰۵، ح ۸۴؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۸، باب ۳۳، ح ۵۷؛ معانی الأخبار، ص ۱۲۶، ح ۱.

حضرت فرمودند: آنها سخنانی بود که حضرت آدم از جانب پروردگارش دریافت کرد و سپس بوسیله آنها توبه نمود و آنها عبارت بودند از این کلمات: یا رب اسألك بحق محمد و علی و فاطمه و الحسن و الحسين الأتبت علی (پروردگارا به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین از تو درخواست می کنم که توبه مرا بپذیری) پس خداوند توبه او را پذیرفت که او بسیار توبه پذیر و مهربان است.

۲_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ الرَّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَةَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي يَدَيْهِ مَقْدَمَنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْأِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ حَوْضَ النَّاسِ فِيهِ، فَتَبَسَّمَ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ! جَهَلِ الْقَوْمُ، وَخُدِعُوا عَنْ آرَائِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ نَبِيَّهُ حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فِيهِ تَبَيَانُ كُلِّ شَيْءٍ، بَيْنَ فِيهِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَالْحُدُودَ وَالْأَحْكَامَ وَ جَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًّا...

... ساق الحديث إلى أن قال:

إِنَّ الْأِمَامَةَ أَجَلُ قَدْرًا وَ أَعْظَمُ شَأْنًا وَ أَعْلَى مَكَانًا وَ أَمْنَعُ جَانِبًا وَ أَبْعَدُ عَوْرًا مِنْ أَنْ يَبْلُغَهَا النَّاسُ بِعُقُولِهِمْ، أَوْ يَنَالُوهَا بِآرَائِهِمْ، أَوْ يَقِيمُوا إِمَامًا بِاخْتِيَارِهِمْ، إِنَّ الْأِمَامَةَ حَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عليه السلام) بِعَيْدِ النَّبُوَّةِ وَ الْحُلَّةِ، مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَ فَضِيلَةً شَرَفَةً بِهَا، وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ، فَقَالَ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، فَقَالَ الْخَلِيلُ (عليه السلام) سِرُّورًا بِهَا: «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»، فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ إِمَامَةَ

كُلُّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَصَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: در زمان حضرت علی بن موسی الرضا (صلی الله علیه و آله و سلم) در مرو بودیم، از ابتدای ورود ما، روز جمعه ای، در مسجد جامع آن شهر گرد آمده بودیم، که مردم در باره امامت و اختلافات زیاد مردم در آن مورد، بحث و گفتگو می کردند، من نزد آقا و سرورم حضرت رضا (علیه السلام) رفتم، و گفتگوهای مردم را، به عرض ایشان رساندم، حضرت تبسمی کردند و سپس فرمودند: ای عبد العزیز! مردم اطلاعی ندارند، از دین خود فریب خورده و گمراه شده اند، خداوند تبارک و تعالی پیامبر خود را قبض روح نکرد، مگر بعد از اینکه دین را برای او کامل گردانید، و قرآن را، که بیان همه چیز در آن است، بر او نازل فرمود، حلال و حرام، حدود و احکام و آنچه مردم به آن نیاز دارند را، به طور تمام و کمال، در آن بیان فرمود و ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید، که فرمودند:

همانا امامت، قدرش بالاتر، و شأنش بزرگتر، و جایگاهش بلندتر، و محیطش منیع تر، و غوطه ور شدن در آن دوردست تر از آن است که مردم بتوانند با عقلهایشان به آن برسند، و یا با رأی هایشان انتخابش کنند، و یا به اختیار خودشان، امامی را تعیین نمایند.

امامت، همان است که خداوند، ابراهیم خلیل را، پس از نبوت و خلت با سومین رتبه، مخصوصش فرمود، و با این مقام او را بسیار گرامی داشت، و در قرآنش بدان

ص: ۱۰۲

۱- _ الأُمالی (لِلصَّدُوقِ)، ص ۶۷۴، المجلس ۷۹، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۲۲، ح ۶۰۷؛ عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۲۱۶، ح ۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ معانی الأخبار، ص ۹۶، ح ۲.

اشاره نموده، می فرماید: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (من تو را برای مردم، امام قرار خواهم داد)، حضرت ابراهیم(علیه السلام)، که به خاطر رسیدن به این مقام، بسیار شاد و خرسند شده بود، عرض کرد: «وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، یعنی: آیا از فرزندان من نیز، امام قرار می دهی؟ و خداوند فرمود: «لا- يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»، یعنی: عهد من، (یعنی امامت) در دسترس ستمگران، قرار نمی گیرد.

با این آیه، امامت هر ستمگری، تا روز قیامت، باطل شد، و خداوند متعال آن را، در برگزیدگان و پاکان از فرزندان حضرت ابراهیم(علیه السلام)، قرار داد.

ص: ۱۰۳

«وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»

و ابراهیم و یعقوب، فرزندان خود را به این آیین، وصیت کردند (و هر کدام به فرزندان خویش گفتند: «فرزندان من! خداوند این آیین پاک را برای شما برگزیده است و شما، جز به آیین اسلام، از دنیا نروید!»)

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»، بَوْلَايِهِ عَلَيَّ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ»، فرمودند: یعنی حضرت ابراهیم و یعقوب (علیهما السلام)، فرزندان خود را به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، سفارش کردند.

ص: ۱۰۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۱، ح ۴۸ و ج ۳۸، ص ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۶، ح ۶۴۷؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۸۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۱۶۳؛ مناقب آل أبی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۵۳.

«صَبَّغَهُ اللَّهُ ﷻ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبَّغَهُ ﷻ وَنَحْنُ لَهُ ﷻ عَابِدُونَ»

رنگ خدایی، و چه رنگی از رنگ خدایی بهتر است؟! و ما تنها او را عبادت می کنیم.

۱- فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «صَبَّغَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبَّغَهُ»، قَالَ: الصَّبَّغَةُ مَعْرِفَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، بِالْوَلَايَةِ فِي الْمِيثَاقِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «صَبَّغَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبَّغَهُ»، فرمودند: رنگ الهی، معرفت امیر المؤمنین (علیه السلام) به ولایت، در زمان عهد و میثاق است.

۲- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «صَبَّغَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبَّغَهُ»، قَالَ: صَبَّغَ الْمُؤْمِنِينَ بِالْوَلَايَةِ فِي الْمِيثَاقِ. (۲)

ص: ۱۰۵

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳، ص ۲۸۱، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۹، ح ۶۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۶۲، ح ۱۰۹.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۳۸، ح ۶۵۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۱۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۳۲، ح ۳۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۷، ح ۵۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۳، ح ۱۵۴۶.

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای (عز وجل): «صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»، فرمودند: رنگی که خداوند، مؤمنین را، در زمان عهد و میثاق، بر آن سرشته است، ولایت است.

ص: ۱۰۶

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...»

همان گونه شما را نیز، امت میانه ای قرار دادیم، تا بر مردم گواه باشید و پیامبر هم بر شما گواه است.

۱- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، قَالَ: نَحْنُ الْأَئِمَّةُ الْوَسَطُ، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ. (۱)

از بُریدِ عَجَلی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره ی فرمایش خدای تبارک و تعالی: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، سؤال کردم، پس آن حضرت فرمودند: مائیم امت و گروهی که افضل امت ها و اشرف ایشانیم، و گواهان خدا بر خلقش، و حجت های او در زمینش، ما هستیم.

۲- عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِيَانَا عَنِّي بِقَوْلِهِ: «لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، فَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) شَاهِدٌ عَلَيْنَا، وَنَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ وَنَحْنُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ

ص: ۱۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۲، ح ۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۴۳، ح ۶۶۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۶۳، ح ۱۱.

فِيهِمْ: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» (۱).

از سلیم بن قیس هلالی نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: همانا خداوند در این سخن خود: «لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»، ما را اراده فرموده است، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گواه بر ما هستید، و ما گواهان خدا بر مردم، و حجت او در زمینش هستیم، و ما همان کسانی هستیم که خداوند درباره آنان فرموده: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا».

ص: ۱۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۴۴۱ و ج ۲۳، ص ۳۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۱۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۴۰۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۱۹، ح ۱۲۹؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۹۴۴، ح ۸۰؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۷.

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ»

کسانی که دلایل روشن، و وسیله هدایتی را که نازل کرده ایم، بعد از آنکه در کتاب برای مردم بیان نمودیم، کتمان کنند، خدا آنها را لعنت می کند و همه لعن کنندگان نیز، آنها را لعن می کنند.

فی تفسیر العیاشی، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ»، فِي عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

تفسیر عیاشی روایت نموده که حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (عليه السلام) نازل شده است.

ص: ۱۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۷۶، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۶۵، ح ۷۳۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۱، ح ۱۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۷۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۷.

وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْيَابُ»، «وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأُ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤْنَا مِنْكَ كَذَلِكَ يَرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَ مَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ». (۱)

از ابان بن عثمان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: وقتی که روز قیامت فرا می رسد منادی از درون عرش، ندا می دهد: خلیفه خداوند در زمینش کجاست؟

پس داود پیامبر (علیه السلام) برمی خیزد، پس از جانب خداوند (عز وجل) ندا می آید: منظور ما تو نیستی، هر چند که تو خلیفه خداوند بوده ای، بار دوم ندا می رسد: خلیفه خداوند در زمینش کجاست؟

در این هنگام، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) برمی خیزند، از جانب خدای (عز وجل) ندا می رسد: ای آفریدگان، این علی بن ابی طالب خلیفه خدا در زمین او، و حجتش بر بندگان او است، پس هر که در دنیا به ریسمان (ولایت) او آویخته، امروز نیز به ریسمان او بیاویزد، تا از نور او روشنی گیرد، و به دنبال او به درجات بلند بهشتی راه یابد.

حضرت فرمودند: پس گروهی از مردم که در دنیا به ریسمان (ولایت) او آویخته بودند برخاسته، و به دنبال آن حضرت، به بهشت می روند. سپس از جانب خداوند جل جلاله ندا رسد: آگاه باشید! هر کس در دنیا به دنبال پیشوائی راه افتاده (امروز نیز) به دنبال او به هر جا که بخواهد و او را ببرد، راه بیفتد.

ص: ۱۱۱

۱- _ الأُمالی (للطوسی)، ص ۶۳، مجلس ۳، ح ۱ و ص ۹۹، مجلس ۴، ح ۷؛ الأُمالی (للمفید)، ص ۲۸۵، مجلس ۳۴، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۰، ح ۳ و ج ۳۱، ص ۶۵۲، ح ۱۹۴ و ج ۴۰، ص ۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۶۸، ح ۷۵۱؛ بشاره المصطفی لشیعته المرتضی، ج ۲، ص ۲؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۲۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۰، ح ۴۸۵؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۴۱.

اینجاست که «پیشوایان از پیروان بیزاری جویند، و عذاب را ببینند، و همه اسباب و وسائل از دسترسی آنان دور و بریده باشد»، «و پیروان آنان گویند: ای کاش ما را بازگشتی بود (به دنیا) تا از آنان بیزاری می جستیم، همان گونه که از ما بیزاری جستند، این چنین خداوند اعمال آنان را، حسرت بر آنان بنمایاند، و آنان از آتش دوزخ بیرون نخواهند شد».

۲_ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ؟» قَالَ: عَيْدُؤُ (أَعْدَاءُ) عَلِيٍّ (عليه السلام)، هُمْ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، أَبَدَ الْأَبْدِينَ وَ دَهْرَ الدَّاهِرِينَ. (۱)

از منصور بن حازم نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: منظور از آیه: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آنها، دشمنان حضرت علی (علیه السلام) هستند، که همواره در آتش جهنم، در عذابند، و در آن جاودان می مانند.

ص: ۱۱۲

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۶۲، ح ۳۷ و ج ۳۰، ص ۲۲۱، ح ۸۷ و ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۱ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۷۰، ح ۷۵۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۳، ح ۱۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۲۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۸۸.

«... يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ»

خدا برای شما آسانی می خواهد و برای شما دشواری نمی خواهد، و تا شمار آن را تمام کنید و خدای را به پاس آنکه شما را راه نمود به بزرگی بستاید و باشد که سپاس گزارید.

۱_ فی تفسیر فرات بن ابراهیم: عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، قَالَ: فَذَلِكَ الْيُسْرُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

در تفسیر فرات بن ابراهیم، آمده: از یونس بن یعقوب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، فرمودند: آسایش و راحتی، حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

۲_ عَنْ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، قَالَ:

ص: ۱۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۸، ح ۷۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۶۳، ح ۲۸.

«الْيَسْرُ» أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «الْعُسْرُ» فَلَانٌ وَ فَلَانٌ. (١)

از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) روایت است که در باره فرمایش خدای متعال: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ»، فرمودند: آسایش امیر المؤمنین (عليه السلام) است، و سختی و دشواری فلان و فلان هستند.

ص: ١١٤

١- بحار الأنوار، ج ٣١، ص ٦٢٣، ح ١١٣ و ج ٣٦، ص ١٠٣؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ١، ص ٣٩٣، ح ٨٦٨؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ٣، ص ١٠٣.

«... وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

و نیکی آن نیست که به خانه ها از پشت آنها در آید، و لیکن نیکی از آن کس است که پرهیزگاری کند، پس به خانه ها از درهای آنها در آید و از خدا پروا کنید، باشد که رستگار شوید.

عَنْ أَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَجَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مِنَ الْبُيُوتِ فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»؟ قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): نَحْنُ الْبُيُوتُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا أَنْ تُؤْتَىٰ مِنْ أَبْوَابِهَا، نَحْنُ بَابُ اللَّهِ وَبُيُوتُهُ الَّتِي يُؤْتَىٰ مِنْهُ، فَمَنْ تَابَعَنَا وَاقْرَأَ بَوْلَانِنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا، وَمَنْ خَالَفَنَا وَفَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا فَقَدْ أَتَى الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا. (الحديث) (۱)

اصبغ بن نباته گفت: خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام) نشسته بودم که ابن کواء وارد شد، عرض کرد: یا امیر المؤمنین! معنی این آیه چیست: «وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»، حضرت فرمودند: ما همان خانه هائی هستیم که خداوند دستور داده از درب آن وارد شوید، ما باب الله و بیوت

ص: ۱۱۵

۱- _ الإحتجاج (للطبرسی)، ج ۱، ص ۲۲۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۸، ح ۹ و ج ۲۴، ص ۲۴۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۰۸، ح ۹۱۶؛ تأویل الآیات، ص ۹۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۴۲، ح ۱۷۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۷۷، ح ۶۲۰.

خدائیم، که از اینجا باید به سوی او رفت، هر کس با ما بیعت کند و اقرار به ولایت ما آورد از درب خانه وارد شده، و هر که مخالف ما باشد و دیگری را بر ما مقدم دارد از پشت وارد خانه شده است.

ص: ۱۱۶

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ»

بعضی از مردم، جان خود را به خاطر خشنودی خدا می فروشند و خداوند نسبت به بندگان مهربان است.

۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) حِينَ بَاتَ عَلِيٌّ فِرَاشَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱)

از حکیم بن جبیر نقل است که گفت: حضرت علی بن حسین (علیهما السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، فرمودند: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، هنگامی که در شب هجرت رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) در بستر آن حضرت خوابیدند.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَاتَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لَيْلَةَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَى الْمُشْرِكِينَ عَلِيٌّ فِرَاشِهِ لِيَعْمَى عَلِيٌّ قُرَيْشٍ، وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ»

ص: ۱۱۷

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۴۴۶، مجلس ۱۶، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۵۴، ح ۱۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۴۴۲، ح ۱۰۷۲؛ حليه الأبرار في أحوال محمد وآله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۳۵، ح ۲؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۰۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۷۵۷.

از ابن عباس نقل است که گفت: شبی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به سوی مشرکان خارج شدند، علی (علیه السلام) در بسترشان خوابیدند تا قریش را از کشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) منحرف سازد و در این باره این آیه نازل شد: «بعضی از مردم در طلب خشنودی خدا جان خود را می فروشند».

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبِي رَافِعٍ وَ هِنْدِ بْنِ أَبِي هَالَةَ، أَنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ جِبْرَائِيلَ وَ مِيكَائِيلَ أَنِّي آخِيْتُ بَيْنَكُمَا وَ جَعَلْتُ عُمَرَ أَخِي كَمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمَرَ صَاحِبِهِ، فَأَيُّكُمْ يَأْتِي أَخَاهُ؟ فَكَلَاهُمَا كَرِهًا الْمَوْتَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمَا أَلَّا تُكْتَمَا مِثْلَ وَلِيِّ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ آخِيْتُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ فَأَثَرَهُ بِالْحَيَاةِ عَلَى نَفْسِهِ ثُمَّ ظَلَّ أَوْ رَقَدَ عَلَى فِرَاشِهِ يَقِيهِ بِمُهْجَتِهِ اهْبِطَا إِلَى الْأَرْضِ جَمِيعًا فَاحْفَظَاهُ مِنْ عَدُوِّهِ فَهَبَطَ جِبْرَائِيلُ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ وَ مِيكَائِيلُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَ جَعَلَ جِبْرَائِيلُ يَقُولُ: يَخُ بَخٍ مَنْ مِثْلَكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ وَ اللَّهُ يَبَاهِي بِكَ الْمَلَائِكَةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ائْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» (۲).

از ابن عباس و ابی رافع و هند بن ابی هاله روایت است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خداوند به جبرئیل و میکائیل وحی کرد: همانا من شما دو نفر را برادر هم قرار

ص: ۱۱۸

-
- ۱- احقاق الحق، ج ۲۰، ص: ۱۱۰؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۲۵۲، مجلس ۹، ح ۴۳؛ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۵۶، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۳، ح ۱۰۷۵.
- ۲- الأمالی (للطوسی)، ص ۴۶۹، مجلس ۱۶، ذیل ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۴۳، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۴، ح ۱۰۸۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۲۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۶۵.

داده ام و عمر یکی از شما را از دیگری طولانی تر کرده ام، پس کدام یک از شما دیگری را به زنده بودن بر می گزیند؟ هر دو تای آنان زندگی را انتخاب کردند و آن را برای خود خواستند، پس خداوند به آنان وحی کرد که چرا شما مانند علی بن ابی طالب نیستید، او را با پیامبر خودم محمد برادر کردم پس او در بستر محمد خوابید تا او را با جان خود حفظ کند، شما به زمین فرود آیید و او را از دشمنش حفظ کنید، پس جبرئیل نزد سر او و میکائیل نزد پاهای او قرار گرفتند و جبرئیل ندا می داد: آفرین به کسی مانند تو که خداوند با وجود تو به فرشتگان مباحثات می کند، پس خدا این آیه را نازل کرد: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ».

ص: ۱۱۹

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ»

ای کسانی که ایمان آورده اید همگی در صلح و آشتی در آید! و از گامهای شیطان، پیروی نکنید که او دشمن آشکار شماست.

۱_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ (عَلَيْهِ السَّلَام) يَقُولُ فِي قَوْلِهِ (عز وجل): «ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً»، قَالَ: ادْخُلُوا فِي وَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، «وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، أَيْ لَا تَتَّبِعُوا غَيْرَهُ. (۱)

از محمد بن ابراهیم نقل است که گفت: شنیدم از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز وجل): «ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً»، فرمودند: در ولایت علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، داخل شوید، «وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، یعنی از غیر او پیروی نکنید.

۲_ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ»، قَالَ: أَتَدْرِي مَا السَّلَامُ؟ قَالَ: قُلْتُ: أَنْتَ أَعْلَمُ! قَالَ: وَلَعَايَةُ عَلِيٍّ وَالأَائِمَّةِ الأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعِيدِهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، قَالَ: وَ «خُطَوَاتُ الشَّيْطَانِ»، وَ

ص: ۱۲۰

۱- _ الأُمَالِي (للطوسِي)، ص ۲۹۹، مجلس ۱۱، ح ۳۸؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۲، ح ۱۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۴۴۶، ح ۱۰۸۶؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۹۹؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۱۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۷۶۶.

ابو بصیر گفت: از حضرت صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَ لَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ»، ای مؤمنین همگی داخل در سلم شوید و پیروی از گامهای شیطان ننمائید، فرمودند: میدانی سلم چیست؟ عرض کردم: شما بهتر می دانید! فرمودند: ولایت علی و ائمه (علیهم السلام) جانشینان بعد از او، می باشد، و فرمودند: «خُطُواتِ الشَّيْطَانِ»، به خدا قسم! ولایت فلانی و فلانی است.

۳_ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عليهما السلام)، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) عَنْ جَبْرِئِيلَ عَنْ مِيكَائِيلَ عَنْ إِسْرَافِيلَ عَنِ اللُّوحِ عَنِ الْقَلَمِ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ (عز وجل): وَلَايَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ حِصْنِي فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي. (۲).

علی بن بلال، از حضرت علی بن موسی الرضا (علیهما السلام)، از موسی بن جعفر (علیهما)

السلام)، از جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از محمد بن علی (علیهما السلام)، از علی بن حسین (علیهما

السلام)، از حسین بن علی (علیهما السلام)، از علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از جبرئیل، از میکائیل، از اسرافیل، از لوح از قلم، روایت نموده که خداوند عز و جل می فرماید: ولایت و دوستی علین ابی طالب قلعه محکم من است، هر کس در آن داخل شود، از عذابم در امان است.

ص: ۱۲۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۷، ح ۶۹۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۹، ح ۱ و ج ۳۱، ص ۶۰۴، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۴۶، ح ۱۰۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۴۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۰۲، ح ۲۹۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۷۶۷.

۲- _ الأمالی (للصدوق)، ص ۲۳۵، مجلس ۴۱، ح ۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۴۶، ح ۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۳۹، ح ۵۰؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳۶، باب ۳۸، ح ۱.

«... وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»

و خداوند هر که را بخواهد به راه راست هدایت می کند.

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَا تَنْتَخِضُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: إِنَّ تَوَلَّوْا عَلَيَّ، تَجِدُوهُ هَادِيًا مَهْدِيًا يَسِيلُ بِكُمْ الطَّرِيقَ الْمُسْتَقِيمَ. (۱)

از حذیفه بن یمان نقل است که گفت: از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) پرسیدند: یا رسول الله! آیا برای خلافت علی (علیه السلام) را نصب نمی کنید؟ حضرت فرمودند: اگر شما او را به ولایت و خلافت انتخاب کنید، او را هادی و مهدی خویش می یابید، که شما را به راه مستقیم، سوق می دهد.

ص: ۱۲۲

۱- _ إثبات الهداء، ج ۳، ص ۲۲۳، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۳۸، ذیل ح ۹۸؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۱۵۵ و ص ۱۶۱.

«حَافِظُوا عَلَيَّ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»

بر نمازها و نماز میانه مواظبت کنید، و خاضعانه برای خدا به پا خیزید.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «حَافِظُوا عَلَيَّ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، قَالَ: الصَّلَاةُ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (عليهما السلام)، وَ الْوُسْطَىٰ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ قَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، طَائِعِينَ لِأَثَمِهِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «حَافِظُوا عَلَيَّ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، فرمودند: نماز، رسول خدا و امیر المؤمنین و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) هستند، و نماز میانی، حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، «وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ»، یعنی در راه اطاعت ائمه (علیهم السلام)، بپا خیزید.

ص: ۱۲۳

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۹۸، ح ۱۳۲۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۲۸، ح ۴۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۳۷، ح ۹۴۱.

بِرُوحِ الْقُدْسِ وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَ لَكِنْ اِخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ؟
فَلَمَّا وَقَعَ الْاِخْتِلَافُ كُنَّا نَحْنُ أَوْلَىٰ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) وَ بِالْكِتَابِ، وَ بِالْحَقِّ، فَنَحْنُ الَّذِينَ آمَنُوا، وَ هُمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا، وَ شَاءَ اللَّهُ قِتَالَهُمْ بِمَشِيئَتِهِ وَ إِرَادَتِهِ. (۱)

از اصبح بن نباته روایت است که گفت: مردی نزد حضرت علی (علیه السلام) آمد و گفت: ای امیر مؤمنان! این گروه که شما با آنها می جنگید، در دعوت (توحید)، و فرستاده، و نماز، و حج با ما یکی هستند، پس (اگر مسلمان نیستند)، آنها را چه بنامیم؟ حضرت فرمودند: آنها را به همان نامی بخوانید، که خداوند در کتاب خود ایشان را نامیده است، عرض کردم: من به هر آنچه در قرآن آمده، آگاهی ندارم، حضرت فرمودند: آیا نشنیده ای که خداوند می فرماید: «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ...»، این پیامبران را برخی بر بعضی برتری و فضیلت دادیم ...

تا آنجا که فرماید: «... وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَ لَكِنْ اِخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَ مِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ...»، و اگر خدا می خواست پس از فرستادن پیامبران و معجزات آشکار، مردم با یکدیگر در مقام خصومت و قتال بر نمی آمدند. ولی با یکدیگر به اختلاف و دشمنی برخاستند، و برخی ایمان آورده و برخی کافر شدند.

پس هنگامی که اختلاف واقع شد، ما سزاوارترین اشخاص به خداوند و پیامبر و کتاب

ص: ۱۲۵

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۱۹۷، مجلس ۷، ح ۳۹؛ الأمالی (للمفید)، ص ۱۰۱، مجلس ۱۲، ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۰۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۹، ص ۴۵۵ و ج ۳۲، ص ۳۱۹، ح ۲۹۰ و ص ۴۹۳، ح ۴۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۱۴، ح ۱۳۷۸؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۱؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۱، ص ۶۲، ح ۱۲۴۲۷.

و حق، بودیم، پس ما کسانی هستیم که ایمان آورده ایم، و آنان کسانی هستند که کافر شدند، و خدا خواست که با مشیت و اراده ی او، با آنان به مقابله و جنگ پردازیم.

۲_ عَنْ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا أَفْضَلَ مِنِّي، وَ لَا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي، قَالَ عَلِي (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَنْتَ أَفْضَلُ أَمْ جَبْرَيْلُ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) يَا عَلِي! إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَضَّلَ أَنْبِيَاءَهُ الْمُؤَسِّلِينَ عَلَى مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ، وَ فَضَّلَنِي عَلَى جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَ الْمُؤَسِّلِينَ، وَ الْفَضْلُ بَعْدِي لَكَ، يَا عَلِي! وَ لِلْأَيْمَةِ مِنْ بَعْدِكَ، وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَخُدَّامُنَا وَ خُدَّامُ مُجِبِّيْنَا. (۱)

حضرت امیر المؤمنین، علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خداوند، کسی را برتر و گرامی تر از من نیافریده است، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس من عرض کردم: ای رسول خدا! آیا شما برتر هستید یا جبرئیل؟

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! خداوند، پیامبران مرسل خود را بر ملائکه مقربین فضیلت و برتری داده، و مرا بر همه ی پیامبران و مرسلین فضیلت و برتری داده است، و این فضیلت، بعد از من، ای علی! از برای تو و ائمه ی بعد از تو، می باشد، و همانا ملائکه، خادمان ما، و خادمان دوستان و محبان ما هستند.

ص: ۱۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۳۴۵، ح ۵۶ و ج ۲۶، ص ۳۳۵، ح ۱ و ج ۵۷، ص ۳۰۳، ح ۱۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۸۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۳۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۵۴، ح ۱۰۱۲ و ج ۳، ص ۱۷۵، ۲۵۴؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۵، ح ۱؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۶۲، ح ۲۲؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۵۴، ح ۴.

«... فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لِأَنْفِصَامٍ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»

به دستگیره محکمی چنگ زده است، که گسستن برای آن نیست. و خداوند، شنوا و داناست.

۱_ قَالَ الرضا(عليه السلام): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَمَسَّكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى، فَلْيَتَمَسَّكَ بِحُبِّ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ أَهْلِ بَيْتِي. (۱)

امام رضا(عليه السلام) روایت کرده اند که رسول خدا(صلى الله عليه و آله) فرمودند: هر کس دوست دارد که به دستاویز محکمی چنگ بزند، پس باید به دوستی و محبت علی(عليه السلام) و اهل بیت من(عليهما السلام)، چنگ زند.

۲_ عَنِ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرضا(عليه السلام)، عَنِ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنِ آيَاتِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْكَبَ سَيْفِيْنَ النَّجَاهِ، وَيَشْتِمَسَّكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى، وَيَعْتَصِمَ بِحَبْلِ اللَّهِ الْمَتِينِ، فَلْيُؤَالَ عَلِيًّا بَعْدِي وَ لِيُعَادِ عِدُوَّهُ، وَ لِيَأْتَمَّ بِالْأَيْمَةِ الْهُدَاهِ مِنْ وُلْدِهِ، فَإِنَّهُمْ خُلَفَائِي وَ أَوْصِيَاءِي وَ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ بَعْدِي، وَ سَادَةُ أُمَّتِي، وَ قَادَةُ

ص: ۱۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۷۹، ح ۱۴؛ تأويل الآيات الظاهره، ص ۱۰۲؛ عيون أخبار الرضا(عليه السلام)، ج ۲، ص ۵۸، ح ۲۱۶؛ مناقب آل أبي طالب(عليهم السلام)(لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۶.

الْآتِقِيَاءِ إِلَى الْجَنَّةِ حَزْبُهُمْ حَزْبِي وَ حَزْبِي حَزْبُ اللَّهِ وَ حَزْبُ أَعْدَائِهِمْ حَزْبُ الشَّيْطَانِ. (۱)

از حضرت رضا(علیه السلام) روایت است، از اجداد گرامی شان(علیهما السلام)، از امیر المؤمنین(علیه السلام) که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر که دوست دارد، سوار کشتی نجات شود و به دستگیره محکم چنگ زند و به ریسمان محکم الهی درآویزد، پس باید بعد از من علی را دوست بدارد و دشمن او را دشمن بدارد، و باید به ائمه هدایت از اولاد او، اقتدا کند که ایشان خلفاء و اوصیاء منند و حجج الهی بر خلق بعد از من هستند و سادات امت منند و پیشرو انبیاء به سوی بهشتند، حزب ایشان حزب من است و حزب من حزب حق تعالی، و حزب اعداء ایشان حزب شیطان است.

ص: ۱۲۸

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۵۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۹، مجلس ۵، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۴۴، ح ۱۰۰ و ج ۳۸، ص ۹۲، ح ۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۴۴۰، ح ۵؛ عیون أخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۹۲، ح ۴۳؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۲، ص ۲۹۵.

«اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»

خداوند، ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده اند آنها را از ظلمتها، به سوی نور بیرون می برد. (اما) کسانی که کافر شدند، اولیای آنها طاغوتها هستند که آنها را از نور، به سوی ظلمتها بیرون می برند آنها اهل آتشند و همیشه در آن خواهند ماند.

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا»، بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) «أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ»، نَزَلَتْ فِي أَعْدَائِهِ وَ مَنْ تَبَّ (عليهم السلام) أَخْرَجُوا النَّاسَ مِنَ النُّورِ، وَ النُّورُ وَ لَايَةُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَصَارُوا إِلَى الظُّلْمَةِ وَ لَايَةِ أَعْدَائِهِ. (۱)

امام باقر (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال که فرمود: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا»، فرمودند: کسانی که به ولایت و امامت حضرت علی ابن ابیطالب (عليه السلام) کفر ورزیدند رهبران ایشان عصیانگر و طاغوتند، این آیه در باره دشمنان امیر مؤمنان (عليه السلام) و پیروان ایشان نازل شده است، که مردم را از روشنائی خارج کردند، و روشنائی همان ولایت حضرت علی (عليه السلام) است، پس دشمنان ولایت و امامت به سوی تاریکی رفته و جزو پیروان عصیانگران و طاغوت شدند.

ص: ۱۲۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۵، ح ۱۴۲۰؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۱.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنِّي أَخَالِطُ النَّاسَ، فَيَكْتُرُ عَجَبِي مِنْ أَقْوَامٍ لَا يَتَوَلَّوْنَكُمْ، وَ يَتَوَلَّوْنَ فَلَانًا وَ فُلَانًا، لَهُمْ أَمَانَةٌ وَ صِدْقٌ وَ وَفَاءٌ، وَ أَقْوَامٌ يَتَوَلَّوْنَكُمْ، لَيْسَ لَهُمْ تِلْكَ الْأَمَانَةُ وَ لَا الْوَفَاءُ وَ الصِّدْقُ.

قَالَ: فَاسْتَوَى أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) جَالِسًا، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ كَالْعُضْبَانِ، ثُمَّ قَالَ: لَا دِينَ لِمَنْ دَانَ اللَّهُ بِوَلَايَةِ إِمَامٍ جَائِرٍ لَيْسَ مِنَ اللَّهِ، وَ لَا عَتَبَ عَلَيَّ مَنْ دَانَ بِوَلَايَةِ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنَ اللَّهِ.

قُلْتُ: لِمَا دِينَ لِأَوْلِيَيْكَ، وَ لِمَا عَتَبَ عَلَيَّ هَؤُلَاءِ؟! قَالَ: نَعَمْ، لَا دِينَ لِأَوْلِيَيْكَ، وَ لَا عَتَبَ عَلَيَّ هَؤُلَاءِ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا تَسْمَعُ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ حَجَلَّ: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»؟ يَعْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الذُّنُوبِ إِلَى نُورِ التَّوْبَةِ وَ الْمَغْفِرَةِ، لِوَلَايَتِهِمْ كُلِّ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنَ اللَّهِ، وَ قَالَ: «وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أُولِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ»، إِنَّمَا عَنَى بِهَذَا، أَنَّهُمْ كَانُوا عَلَى نُورِ الْإِسْلَامِ، فَلَمَّا أَنْ تَوَلَّوْا كُلِّ إِمَامٍ جَائِرٍ لَيْسَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ حَجَلَّ، خَرَجُوا بِوَلَايَتِهِمْ إِيَّاهُ مِنْ نُورِ الْإِسْلَامِ إِلَى ظُلُمَاتِ الْكُفْرِ، فَأَوْجَبَ اللَّهُ لَهُمُ النَّارَ مَعَ الْكُفَّارِ، فَ «أَوْلِيَيْكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ». (۱)

از عبدالله بن ابی یعفور نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم که: من با مردم آمیزش و معاشرت دارم، و تعجب من بسیار می شود از گروهی چند که شما را دوست نمی دارند، و فلانی و فلانی را دوست می دارند، ولی امانتدار و راستگو و وفادار هستند، و گروهی دیگر که شما را دوست می دارند، ولی آن

ص: ۱۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۲، ح ۳۹ و ج ۶۵، ص ۱۰۴، ح ۱۸ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۲، ح ۱۴۰۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۰۲؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۸۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۳۸، ح ۴۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۶۶، ح ۱۰۷۰؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۱۳۲، ح ۱۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۱۵، ح ۳؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۵۸۱.

راوی می گوید که: حضرت صادق(علیه السلام)، درست نشستند و مانند کسی که خشمناک است، رو به من نمودند، و فرمودند: هر که خدا را عبادت کند، با دوستی امام ستمگری، که از جانب خدا نیست، دین ندارد. و هر که دینداری کند، با دوستی امام عادل که از جانب خدا باشد، عتابی بر او نیست.

عرض کردم: گروهی که دوستی امام ستمگر را دارند، دین ندارند، و جماعتی که دوستی امام عادل را دارند، عتاب ندارند؟

حضرت فرمودند: آری، آن گروه دین ندارند، و این گروه سرزنش و عتابی ندارند. بعد از آن فرمودند: آیا نشنیده ای سخن خداوند(عز وجل) را که می فرماید: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ»، یعنی: خداوند، مؤمنان را، از تاریکی های گناهان به سوی نور توبه و آمرزش، به جهت دوستی ایشان با هر امام عادل که از جانب خدای(عز وجل) باشد، بیرون می برد.

سپس می فرماید: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ»، جز این نیست که به این، قصد فرموده که ایشان بر نور اسلام بودند، پس چون، هر امام ستمگری که از جانب خدا نیست، برگزیدند، به سبب پذیرش ولایت او، از نور اسلام به سوی تاریکی های کفر، خارج شدند، پس خداوند، آتش جهنم را، بر آنان به همراه کافران، واجب گردانید، «أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ».

اسم آیه: مرضات الله

«وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَفِيهَا آتٌ أَكُلُهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ»

و (کار) کسانی که اموال خود را برای خشنودی خدا، و تثبیت روح خود، انفاق می کنند، همچون باغی است که در نقطه ی بلندی باشد، و باران های درشت به آن برسد، و میوه ی خود را دو چندان دهد، و خداوند به آنچه انجام می دهید، بیناست.

۱- تفسیر العیاشی، عَنْ سَلَامِ بْنِ الْمُسْتَنَبِرِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

تفسیر عیاشی، از سلام بن مستنیر نقل کرده که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، فرمودند: این آیه در وصف حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام)، نازل شده است.

۲- تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَدِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: «وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»، قَالَ: عَلِيٌّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَفْضَلُهُمْ، وَهُوَ مِمَّنْ يُنْفِقُ

ص: ۱۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۴، ح ۱۴۷۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۸۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۳۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۱۴۴.

تفسیر عیاشی، از ابو بصیر، از حضرت صادق (علیه السلام) روایت کرده که حضرت در باره آیه: «وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ اِيْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ»، فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) بهترین آنهاست و او از کسانی بود که مال خود را برای جلب خوشنودی های خدا انفاق می کرد.

ص: ۱۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۴، ح ۱۴۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۴۸، ح ۴۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۴۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۴، ح ۱۱۱۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۱۴۵.

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ»

(خداوند) دانش و حکمت را به هر کس که بخواهد می دهد و به هر کس دانش داده شود، خیر فراوانی داده شده است. و جز خردمندان، (این حقایق را درک نمی کنند، و) متذکر نمی گردند.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، فَقَالَ: هِيَ طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از تفسیر فرمایش خداوند: «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: حکمت، طاعت خداوند و شناخت و معرفت امام است.

۲- فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، قَالَ: الْخَيْرُ الْكَثِيرُ مَعْرِفَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَيْمَّةِ (عليهما السلام). (۲)

ص: ۱۳۴

۱- اثبات الهداه، ج ۱، ص ۱۰۶، ح ۲۹؛ بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۲۲ و ج ۲۴، ص ۸۶، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۸، ح ۱۴۹۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۹۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷، ح ۱۱۳۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۵، ح ۱۱.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۴۹، ح ۱۴۹۶؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۹۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۹۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷.

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر فرمایش خداوند تعالی: «يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَ مَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»، می گوید: خیر کثیر، شناخت و معرفت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) است.

۳_ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) آخِذًا بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) وَ هُوَ يَقُولُ: هَذَا أَمِيرُ الْبُرَرِ، وَ قَاتِلُ الْفَجَرِ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصِرَهُ، مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ. ثُمَّ رَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ: أَنَا مَدِينَةُ الْحِكْمَةِ، وَ عَلِيٌّ بَابُهَا، فَمَنْ أَرَادَ الْحِكْمَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ. (۱)

جابر بن عبد الله انصاری گوید: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را دیدم که دست علی (علیه السلام) را گرفتند و فرمودند: این است امیر نیکوکاران، و کشنده کافران، هر که او را یاری نماید یاری می شود، و هر که او را بی یاور گذارد خوار و ذلیل می گردد، سپس صدایشان را بلند کردند و فرمودند: من شهر حکمتم و علی درب آن است، هر کس حکمت می خواهد باید از درب آن وارد شود.

ص: ۱۳۵

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۰۹، ح ۴۳۴؛ الأمالی (للطوسی)، ص ۴۸۳، مجلس ۱۷، ح ۲۴؛ بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۲۰۱، ح ۳ و ص ۲۰۶، ح ۱۳.

«الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»

آنها که اموال خود را، شب و روز، پنهان و آشکار، انفاق می کنند، مزدشان نزد پروردگارشان است نه ترسی بر آنهاست، و نه غمگین می شوند.

۱- تفسیر العیاشی، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: كَانَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ لَمْ يَمْلِكْ غَيْرَهَا، فَتَصَدَّقَ بِدِرْهَمٍ لَيْلًا وَبِدِرْهَمٍ نَهَارًا وَبِدِرْهَمٍ سِرًّا وَبِدِرْهَمٍ عَلَانِيَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: إِنْجَازُ مَوْعُودِ اللَّهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ». (۱)

تفسیر عیاشی، از ابو اسحاق روایت نموده که گفت: نزد حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) جز چهار درهم نبود، پس درهمی را شب، درهمی را روز، درهمی را پنهانی و درهمی را آشکارا صدقه دادند، پس به پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) رسیدند، حضرت به او فرمودند: چه چیزی تو را وادار به این کار کرد؟ علی بن ابی طالب (علیهما السلام) گفتند: می خواستم وعده خداوند را بر خود مسلم کنم، پس خداوند این آیه را نازل نمود:

ص: ۱۳۶

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۵۱، ح ۱۵۰۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۰۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۵۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۴۵۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۹۰، ح ۱۱۵۳؛ وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۴۰۳، باب ۱۴، ح ۹.

«الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ».

۲_ فى عيون أخبار الرضا (عليه السلام) بِإِسْنَادِ التَّمِيمِ عَنِ الرُّضَا (عليه السلام) عَنْ آبَائِهِ (عليهم السلام) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) تَزَلَّتْ «الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً» فِي عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

حضرت رضا (عليه السلام) از اجدا طاهرينشان (عليهم السلام) روايت نموده اند، كه پيامبر خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: آيه «الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً» در باره حضرت على (عليه السلام) نازل شده است.

ص: ۱۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۳۵، ح ۸؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۱، ص ۵۵۱، ح ۱۵۰۷؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۲، ص ۶۲، ح ۲۵۲.

«... وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ...»

در حالی که تفسیر آن را، جز خداوند و راسخان در علم، نمی دانند.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: «الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةُ (عليهم السلام) مِنْ بَعْدِهِ. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: راسخون در علم، امیر المؤمنین (عليه السلام) و ائمه (عليهم السلام) بعد از آن حضرت می باشند.

۲- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَ نَحْنُ نَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ. (۲)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: ما راسخون در علم هستیم، و ما تأویل آن را می دانیم.

ص: ۱۳۸

-
- ۱- تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۳، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۳۶، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۲، ح ۴؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۹، باب ۱۳، ح ۷.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۹، ح ۳۱ و ج ۸۹، ص ۹۲، ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۹۷، ح ۱۵۹۸ و ص ۶۰۰، ح ۱۶۱۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۲۱ و ص ۳۱۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۴، ح ۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۱۶، ح ۳۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۳، ح ۱.

«شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۗ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»

خداوند، گواهی می دهد که معبودی جز او نیست و فرشتگان و صاحبان دانش، گواهی می دهند در حالی که قیام به عدالت دارد معبودی جز او نیست، که هم توانا و هم حکیم است.

۱_ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ»، فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَشْهَدُ بِهَا لِنَفْسِهِ وَهُوَ كَمَا قَالَ فَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَالْمَلَائِكَةُ» فَإِنَّهُ أَكْرَمَ الْمَلَائِكَةِ بِالتَّسْلِيمِ لِرَبِّهِمْ وَصَدَّقُوا وَشَهِدُوا كَمَا شَهِدَ لِنَفْسِهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ»، فَإِنَّ أَوْلَى الْعِلْمِ، الْأَنْبِيَاءَ وَالْأَوْصِيَاءَ وَهُمْ قِيَامٌ بِالْقِسْطِ، وَالْقِسْطُ هُوَ الْعِدْلُ فِي الظَّاهِرِ، وَالْعِدْلُ فِي الْبَاطِنِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: خداوند گواهی می دهد که خدائی جز ذات یکتایش نیست و همین طور هم هست، ملائکه نیز همین گواهی را می دهند، خداوند به آنها احترام گذارده که تسلیم به پروردگارانند و گواهی دارند، اما این قسمت آیه: «أُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا

ص: ۱۳۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۴، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۴، ح ۱۶۳۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۶۶.

بِالْقِسْطِ»، صاحبان علم انبیاء و اوصیائند، و آنها به پا دارنده قسط هستند، و قسط در ظاهر عدل و دادگری است، و عدل در باطن امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: نَحْنُ أَوْلُو الذُّكْرِ، وَ نَحْنُ أَوْلُو الْعِلْمِ، وَ عِنْدَنَا الْحَلَالُ وَ الْحَرَامُ. (۱)

از عبد الله بن عطاء نقل است که گفت: از امام باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: ما صاحبان ذکریم، و ما صاحبان علم هستیم، و علم به حلال و حرام الهی نزد ما است.

ص: ۱۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۲، ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۴، ح ۱۶۳۳؛ مختصر البصائر، ص ۲۱۰، ح ۲۰۰.

«إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ...»

دین در نزد خدا، اسلام (و تسلیم بودن در برابر حق) است.

قال الباقِرُّ (عليه السلام)، في قوله: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»، قال: التَّسْلِيمُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْوَلَايَةِ (۱).

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ»، فرمودند: مقصود، پذیرش و تسلیم، در برابر ولایت علی بن ابی طالب (عليهما السلام)، است.

ص: ۱۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۰۵، ح ۱۶۳۶؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۵.

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»

خداوند، آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برتری داد.

۱_ فی حدیثِ طویل: عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: ... فَلَمَّا قَضَىٰ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نُبُوتَهُ وَاسْتُكْمِلَتْ أَيَامُهُ، أَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَيْهِ: يَا مُحَمَّدُ! قَدْ قَضَيْتَ نُبُوتَكَ وَاسْتُكْمِلْتَ أَيَامَكَ، فَاجْعَلِ الْعِلْمَ الَّذِي عِنْدَكَ وَالْإِيمَانَ وَالِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَمِيرَاثَ الْعِلْمِ وَآثَارَ عِلْمِ النَّبِيِّ فِي أَهْلِ بَيْتِكَ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، فَإِنِّي لَمْ أَقْطَعِ الْعِلْمَ وَالِإِيمَانَ وَالِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَمِيرَاثَ الْعِلْمِ وَآثَارَ عِلْمِ النَّبِيِّ، مِنْ الْعَقَبِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ، كَمَا لَمْ أَقْطَعْهَا مِنْ بُيُوتَاتِ الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ كَانُوا بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَبِيكَ آدَمَ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»، «ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ». (الحدیث) (۱)

در حدیثی طولانی، از ابو حمزه ثمالی نقل است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ... پس چون دوران پیامبری حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) سپری گشت و روزگارشان به پایان رسید، خداوند تبارک و تعالی به او وحی کرد که: ای محمد! دوران پیامبری تو سپری گشته، و روزگارت پایان یافته است، پس علم، ایمان، اسم اکبر، میراث علم و نشانه های دانش پیامبری را در میان خاندانت، نزد علی بن ابی طالب (علیهم السلام) به ودیعت بگذار، که من علم، ایمان، اسم اکبر، میراث علم و نشانه های دانش پیامبری را هرگز از

ص: ۱۴۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۲، ح ۷۷؛ بحار الأنوار، ج ۴۰، ص ۲۱۷، ح ۱۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۶۸، ح ۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۶۸، ح ۳۱؛ الکافی، ج ۸، ص ۱۱۷، ح ۹۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۸۷، ح ۹.

نسل تو بیرون نبرم، چنان که از خاندان پیامبرانی که میان تو و پدرت آدم (علیه السلام) بودند، بیرون نبردم، و این فرموده پروردگار است که: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ»، «ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ».

۲_ فی عیون الأخبار، فی باب ذکر مجلس الرضا (علیه السلام) مع المأمون، فی الفرق بین العتره و الأئمه، فی حدیث طویل و فیهِ: فَسَأَلَ الْمَيَّمُونَ: هَلْ فَضَّلَ اللَّهُ الْعِتْرَةَ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ؟ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام): إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) أَبَانَ فَضْلَ الْعِتْرَةِ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ، فَقَالَ لَهُ الْمَيَّمُونَ: وَ أَيْنَ ذَلِكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ فَقَالَ لَهُ الرُّضَا (علیه السلام): فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل) «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» (۱).

در کتاب عیون اخبار الرضا (علیه السلام)

در حدیثی طولانی در ذکر مجلس آن جناب با مأمون ملعون در فرق میان عترت و امت، گوید: مأمون پرسید: آیا خداوند عترت را بر سایر مردم برتری داده است؟ حضرت فرمودند: خداوند (عز وجل) برتری عترت را بر سایر مردم در کتابش آشکارا بیان کرده است، مأمون گفت: در کجای قرآن است؟ حضرت فرمودند: در این آیه: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَ نُوحًا وَ آلَ إِبْرَاهِيمَ وَ آلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ»، خداوند آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برگزید، آنان نسلی هستند که از یک دیگر می باشند، و خداوند شنوا و داناست.

ص: ۱۴۳

۱- _ الأمالی (للصدوق)، ص ۵۲۴، مجلس ۷۹، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۲۲، ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۱۲، ح ۱۶۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۲۸، ح ۹۹؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۳۰، باب ۲۳، ح ۱.

«فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ»

هر گاه بعد از علم و دانشی که به تو رسیده، کسانی با تو به محاجّه و ستیز برخیزند، به آنها بگو: «بیایید ما فرزندان خود را دعوت کنیم، شما هم فرزندان خود را ما زنان خویش را دعوت نمایم، شما هم زنان خود را ما از نفوس خود دعوت کنیم، شما هم از نفوس خود آن گاه مباحله کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار دهیم.»

۱- عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، عَنِ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنِ حَيْدَةَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، عَنِ عَمِّهِ الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: قَالَ الْحَسَنُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): ... فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَحِينَ جَحَدَهُ كَفَرَهُ أَهْلِيلِ الْكِتَابِ وَ حَيَا جَوْهُ: «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ».

فَمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ) مِنَ الْأَنْفُسِ مَعَهُ أَبِي، وَ مِنَ الْبَيْنِ إِيَّايَ وَ أَخِي، وَ مِنَ النِّسَاءِ أُمِّي فَاطِمَةَ مِنَ النَّاسِ جَمِيعًا، فَنَحْنُ أَهْلُهُ وَ لَحْمُهُ وَ دَمُهُ وَ نَفْسُهُ، وَ نَحْنُ مِنْهُ وَ هُوَ مِنَّا. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت جعفر بن محمد (علیهما السلام) از

ص: ۱۴۴

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۵۶۴، مجلس ۲۱، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۴۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۳۰، ح ۱۷۱۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۷۵، باب ۹، ح ۱.

قول پدرشان، از قول جدشان حضرت علی بن حسین (علیهما السلام)، از قول عمویشان امام حسن مجتبی (علیه السلام) حدیثی طولانی را روایت نموده اند، تا آنجا که امام حسن (علیه السلام) فرمودند: خداوند موقعی که اهل کتاب، نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را انکار کردند، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهَلُ فَنَجْعَلُ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ».

پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای مباحله با خود، مصداق انفس پدرم حضرت علی (علیه السلام) را، و مصداق ابناء من و برادرم را، و مصداق زنان مادرم را، از میان تمام مردم، به همراه بردند، پس ما خانواده آن حضرت هستیم، و گوشت و خون و نفس ایشان هستیم، ما از آن حضرت هستیم و آن حضرت از ما هستند.

۲_ فی عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، فی حدیث طویل، قال مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (علیهما السلام): ... لَمْ يَدَّعِ أَحَدٌ أَنَّهُ أَدْخَلَ النَّبِيَّ (صلی الله علیه و آله) تَحْتَ الْكِسَاءِ عِنْدَ الْمُتَبَاهِلَةِ لِلنَّصِيَارَى، إِلَّا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ (علیهما السلام)، فَكَانَ تَأْوِيلُ قَوْلِهِ تَعَالَى: أَبْنَاءَنَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ، وَ نِسَاءَنَا فَاطِمَةَ، وَ أَنْفُسَنَا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیهما السلام). (۱)

در کتاب عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، در حدیث طولانی، حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) می فرمایند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هنگام مباحله با نصاری نجران، کسی را زیر کساء داخل نمودند بغیر از علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین (علیهما السلام)، پس تأویل «ابنائنا»، حسن و حسین است، و تأویل «نساءنا»، حضرت فاطمه هستند، و

ص: ۱۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۳۶، ح ۱۷۲۴ و ج ۲، ص ۷۱۹، ح ۴۳۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۴۸، ح ۱۶۲؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۸۵، ح ۹.

تأویل «انفسنا»، حضرت علی (علیه السلام) می باشند.

۳_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: جَاءَ الْعَاقِبُ وَالسَّيِّدُ أُسَيْفًا نَجْرَانَ يَدْعُوَانِ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) إِلَى الْمَلَاعِنِ، فَقَالَ الْعَاقِبُ لِلسَّيِّدِ: إِنَّ لِمَاعِنَ بَأْضٍ حَابِهِ فَلَيْسَ بِنَبِيِّ، وَإِنْ لِمَاعِنَ بِأَهْلٍ بَيْتِهِ فَهُوَ نَبِيٌّ! فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَمَدَّ عَاقِبًا، فَقَامَهُ عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ دَعَا الْحَسَنَ فَقَامَهُ عَنْ يَسَارِهِ، ثُمَّ دَعَا الْحُسَيْنَ فَقَامَهُ عَنْ يَمِينِ عَلِيٍّ، ثُمَّ دَعَا فَاطِمَةَ فَقَامَهَا خَلْفَهُ، فَقَالَ الْعَاقِبُ لِلسَّيِّدِ: لَأُتْلِعَنَّكَ إِنْ لَاعَنْتَهُ لَأُفْلِحَنَّحْنُ وَ لَأُعْقَابُنَا! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَوْ لَاعَنُونِي مَا بَقِيَتْ بِنَجْرَانَ عَيْنٌ تَطْرِفُ. (۱)

حذیفه بن یمان گفت: عاقب و سید، دو اسقف مسیحیان نجران آمدند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به ملاعنه و مباحله دعوت کردند، عاقب به سید گفت: اگر او با اصحاب خود برای ملاعنه و مباحله آمد پیامبر نیست، ولی اگر با اهل بیت خود بیاید پیامبر است، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برخاستند و حضرت علی (علیه السلام) را صدا زدند و ایشان را در طرف راست خود قرار دادند، سپس حسن (علیه السلام) را خواندند و او را در طرف چپ خود قرار دادند، پس از آن حسین (علیه السلام) را صدا زدند و او را در طرف راست حضرت علی (علیه السلام) قرار دادند، آنگاه حضرت فاطمه (سلام الله علیها) را صدا زدند و او را پشت سر خود قرار دادند، پس عاقب به سید گفت: با او ملاعنه مکن، اگر ملاعنه کنی هرگز ما و نسل ما رستگار نخواهیم شد!

پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اگر ملاعنه می کردند اثری از مسیحیان نجران باقی نمی ماند.

ص: ۱۴۶

«إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ»

سزاوارترین مردم به ابراهیم، آنها هستند که از او پیروی کردند، و این پیامبر و کسانی که (به او) ایمان آورده اند (از همه سزاوارترند) و خداوند، ولی و سرپرست مؤمنان است.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا»، قَالَ: هُمُ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، وَ مَنْ اتَّبَعَ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ). (۱)

از عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا»، فرمودند: آنها ائمه (علیهم السلام) هستند، و کسانی که از آنها پیروی می کنند.

ص: ۱۴۷

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۸، ح ۴۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۲۵، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۴۰، ح ۱۷۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۱۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۵۳، ح ۱۸۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۶، ح ۲۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۱۵۲۹.

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمِهِ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ» قَالَ أَأَقْرَضْتُمْ
وَآخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَضْنَا قَالُوا فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ»

به یاد آرید هنگامی که خداوند از پیامبران و امت هایشان پیمان مُحکم گرفت که: هرگاه کتاب و حکمت به شما عطا کردم، سپس در آینده پیامبری برای شما آمد که آنچه از کتاب های آسمانی نزد شماست تصدیق کرد باید به او ایمان بیاورید، و لزوماً او را یاری دهید، آن گاه خداوند فرمود: آیا اقرار کردید؟ و بر این حقیقت پیمان مُحکم مرا به شرط وفای به آن دریافت نمودید؟ گفتند: اقرار کردیم. خداوند فرمود: پس بر این پیمان گواه باشید، و من هم با شما از گواهانم.

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسِيكَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمِهِ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، قَالَ: مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا مِنْ لَدُنْ آدَمَ (عليه السلام)، إِلَّا وَ يَزْجُعُ إِلَى الدُّنْيَا، فَيَنْصُرُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ هُوَ قَوْلُهُ: «لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، يَعْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

ص: ۱۴۸

۱- الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه، ص ۳۳۲، ح ۴۵؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۲۵، ح ۴ و ج ۵۳، ص ۵۰، ح ۲۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۶۴۶، ح ۱۷۶۶؛ تفسير الصافي، ج ۱، ص ۳۵۱؛ تفسير القمي، ج ۱، ص ۲۵ و ص ۱۰۶؛ تفسير كنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۵۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۳۵۹، ح ۲۱۸؛ مختصر البصائر، ص ۱۵۰، ح ۱۱۶.

از عبد الله بن مسكان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در تفسیر این آیه: «هنکامی که خدا از پیامبران پیمان گرفت که این کتاب و حکمتی را که به شما دادم، اگر پیغمبری سویتان آمد و آنچه نزد شما است تصدیق کرد باید به وی ایمان آرید و یاریش کنید»، فرمودند: از زمان حضرت آدم (علیه السلام) تا کنون، خداوند هیچ پیامبری را نفرستاده، جز این که به دنیا برمی گردد و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) را، یاری می کند، پس تأویل «لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ»، یعنی باید به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان بیاورید، و «لَتَنْصُرُنَّهُ»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام) را، یاری کنید.

۲_ عَنْ فَيْضِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) يَقُولُ: «وَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ»، الْآيَةَ قَالَ: لِيُؤْمِنَنَّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ لِيَنْصُرُنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، قُلْتُ: وَ لِيَنْصُرُنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) قَالَ (علیه السلام): نَعَمْ، وَ اللَّهُ! مِنْ لَدُنْ آدَمَ فَهَلُمَّ جَزًّا، فَلَمْ يَبْعَثِ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَا رَسُولًا إِلَّا رَدَّ جَمِي (عليهم السلام) إِلَى الدُّنْيَا، حَتَّى يِقَاتِلُوا بَيْنَ يَدَيِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام). (۱)

فیض بن ابی شیبہ روایت کرده که شنیدم حضرت صادق (علیه السلام) آیه: «وَ إِذِ اخَذَ اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ» را تلاوت نمودند و سپس فرمودند: تمام پیغمبران، به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان می آورند و علی (علیه السلام) را یاری می نمایند و بعد فرمودند: آری، و الله! خداوند از زمان آدم تا پیغمبر خاتم هر پیغمبری را که مبعوث گردانید دوباره به دنیا برمی گرداند، تا در رکاب امیر المؤمنین (علیه السلام) جهاد کنند.

ص: ۱۴۹

۱- _ الإيقاظ من الهجعة بالبرهان على الرجعة، ص ۳۶۰، ح ۱۱۰؛ بحار الأنوار، ج ۵۳، ص ۴۱، ح ۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۶۴۶، ح ۱۷۶۷؛ مدینه معاجز الأئمة الإثني عشر، ج ۳، ص ۱۰۰، ح ۷۶۳.

۳- عَنْ فَرَجِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) وَقَدْ تَلَا هَذِهِ آيَةَ: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمِهِ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، يَعْنِي وَصِيَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَلَمْ يَبْعَثِ اللَّهُ نَبِيًّا وَ لَمْ يَرْسُولًا إِلَّا وَ أَخَذَ عَلَيْهِ الْمِيثَاقَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِالْتَّبَوُّهِ وَ لِعَلِيِّ (عليه السلام) بِالْإِمَامَةِ. (۱)

فرج بن ابی شیبہ گفت: شنیدم از حضرت صادق (علیه السلام) پس از تلاوت این آیه: «وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ حِكْمِهِ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ»، فرمودند: یعنی ایمان به پیامبر اکرم (صلى الله عليه وآله) و آله (بیاورید، «وَلَتَنْصُرُنَّهُ»، یعنی وصی و جانشینش امیر المؤمنین (علیه السلام) را یاری کنید، سپس فرمودند: خداوند هیچ پیامبر و رسولی را مبعوث نکرد مگر اینکه از او پیمان گرفت به رسالت حضرت محمد (صلى الله عليه وآله) و امامت حضرت علی (علیه السلام).

ص: ۱۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۲، ح ۷۰ و ج ۲۶، ص ۲۹۷، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۴۷، ح ۱۷۶۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۴۸.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...»

و همگی به ریسمان خدا، چنگ زنید، و پراکنده نشوید!

۱- قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا وَمَعَهُ أَصْحَابُهُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: يَطَّلِعُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْبَابِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، يَسْأَلُ عَمَّا يَغْنِيهِ، فُطِّلِعَ رَجُلٌ طَوَالَ يَشْبِهِ بِرِجَالِ مُضَرَ، فَتَقَدَّمَ فَسَلَّمَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَجَلَسَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ (عز وجل) يَقُولُ فِيمَا أَنْزَلَ: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، فَمَا هَذَا الْحَبْلُ الَّذِي أَمَرْنَا اللَّهَ بِالْإِعْتِصَامِ بِهِ وَ أَلَّا نَتَفَرَّقَ عَنْهُ؟ فَأَطْرَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَلِيًّا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَقَالَ: هَذَا حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي مَنْ تَمَسَّكَ بِهِ عَصِمَ بِهِ فِي دُنْيَاهُ وَ لَمْ يَضِلَّ بِهِ فِي آخِرَتِهِ، فَوَثَبَ الرَّجُلُ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَاحْتَضَنَهُ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِهِ وَ هُوَ يَقُولُ: اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِ اللَّهِ وَ حَبْلِ رَسُولِهِ، ثُمَّ قَامَ فَوَلَّى وَ خَرَجَ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلْحَقَّهُ فَأَسْأَلُهُ أَنْ يَشْتِغِفَ لِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِذَا تَجِدُهُ مُؤَفَّقًا، فَقَالَ: فَلَاحِقَهُ الرَّجُلُ، فَسَأَلَهُ أَنْ يَشْتِغِفَ اللَّهُ لَهُ! فَقَالَ لَهُ: أَفَهَيْتَ مَا قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ مَا قُلْتَ لَهُ؟! قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنْ كُنْتَ مُتَمَسِّكًا بِذَلِكَ الْحَبْلِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ وَ إِلَّا فَلَا يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ! (۱)

حضرت علی بن الحسین (صلى الله عليه و آله) فرمودند: روزی رسول خدا (صلى الله عليه و آله) با اصحاب خود در مسجد نشسته بودند پس فرمودند: مردی از اهل بهشت از این در بر شما وارد می شود

ص: ۱۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۰، ح ۱۸۶۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۶؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۴۲، باب ۲، ح ۲.

و در بارهٔ مسائلی که به او مربوط است پرسش می‌کند، در این هنگام مرد بلند قامتی که به مردان قبیله مضرّ شباهت داشت، وارد شد، نزدیک آمده و به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) سلام کرد و نشست، بعد گفت: ای رسول خدا! من شنیده‌ام خداوند در کتابی که فرو فرستاده می‌فرماید: «همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و از هم جدا نشوید» این ریسمانی که خداوند چنگ زدن به آن و متفرّق نشدن از گردن آن را به ما امر فرموده چیست؟ پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) مدّتی سر به زیر افکندند و خاموش ماندند، سپس سر مبارک را بلند کردند و با دست خویش به علیّ بن ابی طالب(علیهما السلام) اشاره فرمودند و گفتند: این همان ریسمان خدا است که هر کس به آن چنگ زند، در دنیا محفوظ و در آخرت از گمراهی مصون است، پس آن مرد به علیّ(علیه السلام) نزدیک شده و او را از پشت سر در آغوش گرفته و می‌گفت: من به ریسمان خدا و رسولش آویختم، سپس برخاست و از مسجد بیرون رفت، پس از رفتن او مردی به پا خاست و عرض کرد: ای رسول خدا! اجازه می‌دهید خود را به او رسانده و از او بخواهم برای من طلب آموزش نماید؟ رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: در صورتی که موفق شوی او را پیدا کنی! راوی گوید: آن مرد خود را به او رساند و از او درخواست کرد که از خدا برایش آموزش طلبد، آن مرد گفت: آیا فهمیدی که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به من چه فرمودند و من به ایشان چه گفتم؟ مرد جواب داد: آری! آنگاه اضافه کرد: اگر تو به همان ریسمان چنگ بزنی خداوند تو را می‌آمزد، در غیر این صورت خدا تو را نخواهد بخشید.

۲_ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي خُطْبَتِهِ: أَنَا الْهَادِي، وَأَنَا الْمُهْتَدِي، وَأَنَا أَبُو الْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَزَوْجُ الْأَرَامِلِ، وَأَنَا مَلَجَأُ كُلِّ ضَعِيفٍ وَمَأْمُنُ كُلِّ خَائِفٍ، وَأَنَا قَائِدُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْجَنَّةِ، وَأَنَا حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ، وَأَنَا

عُزْوَةُ اللَّهِ الْوُثْقَىٰ وَ كَلِمَةُ التَّقْوَىٰ، وَ أَنَا عَيْنُ اللَّهِ وَ لِسَانُهُ الصَّادِقُ وَ يَدُهُ. (الحديث) (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام) در یکی از خطبه هایشان فرمودند: من هدایت کننده و هدایت شده هستم، و من پدر یتیمان و مسکینان و همسر بیوه زنان هستم، و من پناه هر ضعیف هستم، و من محل امن برای هر ترسیده ای هستم، و من پیشوای مؤمنین به سوی بهشت هستم، و من حبل الله المتین (ریسمان محکم خدا) هستم، من محل اتکا و چنگ زدن مطمئن خداوند و کلمه تقوای او هستم، و من چشم خدا و زبان صادق او و دست او هستم...

۳- عَيْنُ أَبِي الْجَارُودِ عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ عَيْنُ أَبِيهِ عَيْنُ جَدِّهِ (عليهما السلام)، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ فِي هَيْئِهِ أَعْرَابِي إِلَى النَّبِيِّ (عليهما السلام) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي! مَا مَعْنَى «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا»، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (عليهما السلام): أَنَا نَبِيُّ اللَّهِ وَ عَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ حَبْلُهُ، فَخَرَجَ الْأَعْرَابِيُّ وَ هُوَ يَقُولُ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِهِ. (۲)

ابو جارود روایت کرده از امام باقر از پدرشان از جدشان (علیهم السلام) که فرمودند: مردی شبیه اعراب، نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد و عرض کرد: ای رسول خدا! پدر و مادرم فدایتان! معنی «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» چیست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او فرمودند: من پیامبر خدا هستم و علی بن ابی طالب ریسمان خداست، پس اعرابی خارج شد

ص: ۱۵۳

۱- _ الإختصاص، ص ۲۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۴، ص ۹، ح ۱۸ و ج ۲۴، ص ۱۹۹، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۱۷، ح ۹۲۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۱۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۴۹۴، ح ۸۲؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۶۵، باب ۲۲، ح ۲؛ معانی الأخبار، ص ۱۷، ح ۱۴.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۸، ح ۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۹۰، ح ۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۷.

در حالی که می گفت: به خدا و پیامبرش ایمان آوردم و به ریسمانش چنگ زدم.

۴- فی تفسیر العیاشی، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: آلُ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمُ السَّلَام) هُمُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي أُمِرَ بِالْاِعْتِصَامِ بِهِ، فَقَالَ: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱).

در تفسیر عیاشی، جابر از امام باقر (علیه السلام) روایت کرده که حضرت فرمودند: آن ریسمان الهی که امر شده به آن چنگ بزنید، آل محمد (علیهم السلام) هستند، سپس آیه را تلاوت فرمودند: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا».

۵- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدِ الْغِفَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَا حُذَيْفَةُ! إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ بَعِيدِي عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، الْكُفْرُ بِهِ كُفْرٌ بِاللَّهِ، وَالشُّرُوكُ بِهِ شُرُوكٌ بِاللَّهِ، وَالشَّكُّ فِيهِ شَكٌّ فِي اللَّهِ، وَالْإِلْحَادُ فِيهِ إِلْحَادٌ فِي اللَّهِ، وَالْإِنْكَارُ لَهُ إِنْكَارٌ لِلَّهِ، وَالْإِيْمَانُ بِهِ إِيْمَانٌ بِاللَّهِ، لِأَنَّهُ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ وَوَصِيَّهُ وَإِمَامُ أُمَّتِهِ وَمَوْلَاهُمْ، وَهُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ، وَعَزْوَتُهُ الْوُثْقَى الَّتِي لَا انْفِصَامَ لَهَا، وَسَيِّهْلِكُ فِيهِ اثْنَانِ، وَلَا ذَنْبَ لَهُ مُحِبٌّ غَالٍ وَمَقْصُرٌ، يَا حُذَيْفَةُ! لَا تُفَارِقَنَّ عَلِيًّا فَتُفَارِقَنِي، وَلَا تُخَالِفَنَّ عَلِيًّا فَتُخَالِفَنِي، إِنَّ عَلِيًّا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، مَنْ أَسْخَطَهُ فَقَدْ أَسْخَطَنِي، وَمَنْ أَرْضَاهُ فَقَدْ أَرْضَانِي (۲).

از حذیفه بن اسید غفاری روایت است که، رسول خدا (صلی الله علیه وآله) فرمودند: ای حذیفه!

ص: ۱۵۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۵، ح ۹ و ج ۶۵، ص ۲۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۲، ح ۱۰۹۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۲۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۷۷، ح ۳۰۴.
- ۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۶۰، ح ۲۵۵؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۹۷، مجلس ۳۶، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۷، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۱۴۰۹.

به راستی حجت خدا بعد از من بر شما علی بن ابی طالب است، کفر به او کفر به خداست، شرک به او شرک به خداست، شک در او شک در خداست، و الحاد در او الحاد در خداست، انکار او انکار خداست، ایمان به او ایمان به خداست، زیرا او برادر رسول خدا و وصی او و امام امت او و سرور آنها است، و او است حبل الله المتین و عروه الوثقی است که هیچ وقت قطع نمی شود، و دو کس در باره او هلاک شوند و او تقصیر ندارد، یکی دوست غلو کننده و دیگری مقصر، ای حذیفه! از علی جدا مشو که از من جدا شوی، و با او مخالفت مکن که مخالف من باشی، علی از من است و من از علی، هر کس او را خشمگین کند مرا به خشم آورده، و هر که خشنودش کند مرا خشنود کرده.

۶_ فی تفسیر العیاشی، عَنِ ابْنِ یزید، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا»، قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِين. (۱)

ابن یزید گوید: از حضرت ابا الحسن الرضا (علیه السلام) در باره آیه: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: ریسمان محکم الهی، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۱۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۲، ح ۱۸۶۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۱۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۱۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۷۷، ح ۳۰۳.

«ضَرَبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةَ أَيْنَ مَا تُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ...»

آنها هر کجا یافته شوند، مهر ذلت و خواری بر آنها خورده است، مگر آنکه به ریسمانی از جانب خدا، و یا ریسمانی از سوی مردم (چنگک زنند).

فی تفسیر العیاشی، عَنْ یونسِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَدِّهِ مِنْ أَضْيَحَانِبا رَفَعُوهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ»، قَالَ: الْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُ اللَّهِ، وَالْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ هُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. (۱)

در تفسیر عیاشی روایت است که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ»، فرمودند: حبل خدا قرآن است، و حبل مردم علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۱۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۵، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۷۷، ح ۱۸۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۶، ح ۱۳۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۰۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۳، ح ۳۳۰.

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ»

هیچ گونه اختیاری برای تو نیست، مگر اینکه (خدا) بخواهد آنها را ببخشد، یا مجازات کند، زیرا آنها ستمگرند.

۱_ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَوْلُهُ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، فَسَرَّهُ لِي، قَالَ: فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): يَا جَابِرُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) كَانَ حَرِيصًا عَلَيَّ أَنْ يَكُونَ عَلَيَّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ بَعْدِهِ عَلَيَّ النَّاسِ، وَكَأَنَّ عِنْدَ اللَّهِ خِلَافٌ مَا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَسَلَّمَ قَالَ: قُلْتُ: فَمَا مَعْنَى ذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، عَنِّي بِمِثْلِكَ قَوْلَ اللَّهِ لِرَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، يَا مُحَمَّدُ! فِي عَلَيَّ الْأَمْرِ إِلَى فِي عَلَيَّ وَفِي غَيْرِهِ، أَلَمْ أَنْزِلْ إِلَيْكَ، يَا مُحَمَّدُ! فِيمَا أَنْزَلْتُ مِنْ كِتَابِي إِلَيْكَ؟: «الْم»، «أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَلِيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ»، (۱) قَالَ: فَوَضَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْأَمْرَ إِلَيْهِ. (۲)

از جابر نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: این آیه که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، را برایم تفسیر فرمائید، حضرت فرمودند: ای جابر! پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) خیلی دوست داشتند که

ص: ۱۵۷

۱- ۳_ ۲۹/۱

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۱۲، ح ۲۳ و ج ۲۴، ص ۲۳۱، ح ۳۷ و ج ۲۵، ص ۳۳۸، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۸۷، ح ۱۹۱۱؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷، ح ۱۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۲۱۷ و ج ۱۰، ص ۱۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۸، ح ۳۴۸ و ج ۴، ص ۱۴۹، ح ۱۰.

حضرت علی (علیه السلام)، پس از ایشان فرمانروای مردم شوند، ولی خدا می دانست چنین نخواهد شد.

عرض کردم: پس معنی آیه چیست؟ حضرت فرمودند: بلی، منظور این است که می فرماید: یا محمد! این کار بسته به میل تو نیست، در مورد علی (علیه السلام) زمام و اختیار دست من است، در مورد او و دیگران، مگر در آیات قرآن بر تو نازل نکردم آیه: «الم»، «أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يَتْرُكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، تا «وَلِيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ»، فرمودند: پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) کار را به خدا واگذار نمودند.

(منظور اینست که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مایل بودند که بدون مزاحمت مخالفان، حضرت علی (علیه السلام) جانشین ایشان شوند، ولی خداوند می خواست مردم آزمایش شوند، و منافقین از مؤمنین شناخته شوند).

۲_ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَرَأْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَوْلَ اللَّهِ: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، قَالَ: بَلَى، وَاللَّهِ! إِنَّ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَيْئًا وَشَيْئًا وَشَيْئًا، وَ لَيْسَ حَيْثُ ذَهَبَتْ وَ لَكِنِّي أُخْبِرُكَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا أَمَرَ نَبِيَّهُ (صلی الله علیه و آله) أَنْ يَظْهَرَ وَ لِمَا يَهُ عَلِيَّ (علیه السلام) فَكَرَّرَ فِي عِدَاوَةِ قَوْمِهِ لَهُ، وَ مَعْرِفَتِهِ بِهِمْ، وَ ذَلِكَ لِلَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ بِهِ عَلَيْهِمْ فِي جَمِيعِ خِصَالِهِ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ بَمَنْ أَرْسَلَهُ، وَ كَانَ أَنْصَرَ النَّاسِ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ، وَ أَقْتَلَهُمْ لِعِدُوهِمَا، وَ أَشَدَّهُمْ بُغْضًا لِمَنْ خَالَفَهُمَا، وَ فَضَّلَ عِلْمَهُ الَّذِي لَمْ يَسَاوِهِ أَحَدٌ وَ مَنَاقِبَهُ، الَّتِي لَا تُحْصِي شَرَفًا، فَلَمَّا فَكَّرَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) فِي عِدَاوَةِ قَوْمِهِ لَهُ، فِي هَذِهِ الْخِصَالِ وَ حَسَدِهِمْ لَهُ عَلَيْهَا، ضَاقَ عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرَ اللَّهُ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ شَيْءٌ، إِنَّمَا الْأَمْرُ فِيهِ إِلَى اللَّهِ أَنْ يَصِيرَ عَلِيًّا وَصِيَّهُ وَ وَلِيَّ الْأَمْرِ بَعْدَهُ، فَهَذَا عَنِ اللَّهِ، وَ كَيْفَ لَا يَكُونُ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ، وَ قَدْ فَوَّضَ اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ جَعَلَ مَا أَحَلَّ، فَهُوَ حَلَالٌ، وَ مَا حَرَّمَ، فَهُوَ حَرَامٌ، قَوْلُهُ:

«ما آتاكم الرسول فخذوه و ما نهاكم عنه فانتهوا» (۱). (۲)

از جابر جعفی نقل است که گفت: در نزد امام باقر (علیه السلام) آیه: «لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ»، را تلاوت کردم، امام باقر (علیه السلام) فرمودند: بله، قسم به خدا! برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) چیزها وجود داشت و اینطور نیست که تو خیال کرده ای، اما من به تو خبر می دهم که (اصل موضوع از این قرار است)، هنگامی که خداوند، پیامبرش را مأمور به اظهار و ابلاغ ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) نمود، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در حیرت ماندند که با عداوت و دشمنی قومشان با حضرت علی (علیه السلام)، چه باید کرد؟!!

زیرا فضائلی را که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در باره ی حضرت علی (علیه السلام)، سراغ داشتند، همه و همه باعث طغیان و دشمنی و حسادت مردم می شد، و آن فضائل عبارت بودند از اینکه حضرت علی (علیه السلام) اوّل کسی بودند که به خدا و رسولش ایمان آورده بودند، و حضرت علی (علیه السلام) بهترین یار خدا و رسول بودند، و رزمنده ترین افراد با دشمنان خدا و رسول، و سرسخت ترین افراد با مخالفین بودند، و همچنین مقام علمی آن حضرت، که هیچ کس را، یارای هموردی با ایشان نبود، و سایر مناقبی که از حد شمارش بیشتر است.

وقتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به فکر دشمنی آنها با حضرت علی (علیه السلام) افتادند، که بر او رشک می برند، دلتنگ شدند، پس خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اطلاع داد که این امر مربوط به او نیست، این بستگی به خدا دارد که علی (علیه السلام) وصی و ولیّ امر بعد از او باشد، منظور از

ص: ۱۵۹

۱- ۵۹/۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۱۱، ح ۲۲ و ج ۲۵، ص ۳۳۷، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۸۶، ح ۱۹۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۷۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷، ح ۱۳۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۲۱۷، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۸۸، ح ۳۴۷.

آیه این است که چگونه ممکن است او اختیاری نداشته باشد با اینکه به او تفویض نموده که هر چه را حلال کند حلال است، و هر چه را حرام کند حرام است، به دلیل این آیه: «مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا».

ص: ۱۶۰

«وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ»

و محمد (صلی الله علیه و آله) جز فرستاده ای نیست که پیش از او نیز، فرستادگانی بوده اند آیا اگر او بمیرد و یا کشته شود، شما به عقب برمی گردید؟ (از عقیده ی خود باز می گردید) و هر کس به عقب باز گردد، هرگز به خدا ضرری نمی زند و خداوند بزودی سپاس گزاران را پاداش دهد.

حَنَانٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: كَانَ النَّاسُ أَهْلَ رِدِّهِ بَعْدَ النَّبِيِّ (عليهما السلام) إِلَّا ثَلَاثَةً، فَقُلْتُ: وَمَنِ الثَّلَاثَةُ؟ فَقَالَ: الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيُّ، وَ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ عَرَفَ أَنَا بَعْدَ يَسِيرٍ، وَ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ دَارَتْ عَلَيْهِمُ الرَّحَى، وَ أَبُو أَنْ يَبَايَعُوا، حَتَّى جَاءُوا بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مُكْرَهًا فَبَايَعُوا، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ» (۱)

حنان از پدرش نقل کرده که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: همه مردم پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دین برگشتند جز سه نفر. عرض کردم: آن سه نفر چه کسانی بودند؟

ص: ۱۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۳۳، ح ۴۵ و ص ۳۵۱، ح ۷۶ و ج ۲۸، ص ۲۳۶، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۶۹۸، ح ۱۹۳۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۸۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۹، ح ۱۴۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۳۹۶، ح ۳۸۰؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۴۵، ح ۳۴۱؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۹۸، ح ۲۱.

حضرت فرمودند: مقداد بن اسود، ابو ذر غفاری و سلمان فارسی، که رحمت خدا و برکاتش بر ایشان باد، و بعد اندکی از آنها معرفت پیدا نموده و از ارتداد برگشتند، حضرت فرمودند: اینان همان کسانی بودند که چرخ دین بر محور آنها می گردید و از بیعت (با خلیفهٔ اول) روی گردانند، تا آن گاه که امیر المؤمنین (علیه السلام) را به زور و تهدید بیاوردند تا از آن حضرت بیعت بگیرند، و این است معنای این فرمودهٔ پروردگار که: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ».

«وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»

اگر هم در راه خدا کشته شوید یا بمیرید، آمرزش و رحمت خدا، از تمام آنچه آنها (در طول عمر خود)، جمع آوری می کنند، بهتر است!

۱_ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ»، قَالَ لِي: يَا جَابِرُ! أَ تَدْرِي مَا سَبِيلُ اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: لِمَا أَعْلَمُ، إِلَّا أَنْ أَسْمِعَهُ مِنْكَ، فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام): سَبِيلُ اللَّهِ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَ ذُرِّيَّتُهُ (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، مَنْ قُتِلَ فِي وَوَلَايَتِهِمْ، قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ مَنْ مَاتَ فِي وَوَلَايَتِهِمْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره تفسیر فرمایش خدای (عز وجل): «وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو می دانی راه خدا کدام است؟ جابر گفت: عرض کردم: نمی دانم، مگر آنکه آن را از شما بشنوم، حضرت فرمودند: راه خدا و «سبیل الله» علی (علیه السلام) و فرزندان او (علیهم السلام) می باشند، و کسی که در راه ولایت ایشان کشته شود، در راه خدا مقتول گردیده و هر کس که در ولایت ایشان بمیرد در راه خدا جان داده است.

۲_ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي

ص: ۱۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۰۵، ح ۱۹۵۹ و ص ۷۰۶، ح ۱۹۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۲، ح ۱۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۴۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۴، ح ۴۰۷؛ معانی الأخبار، ص ۱۶۷، ح ۱.

سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمٌ»، قَالَ: أَتَدْرِي يَا جَابِرُ! مَا سَبِيلُ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهِ! إِلَّا أَنْ أَسْمِعَهُ مِنْكَ، قَالَ: سَبِيلُ اللَّهِ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَ دُرَيْتُهُ (عليهما السلام)، فَمَنْ قُتِلَ فِي وَلَايَتِهِ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ مَنْ مَاتَ فِي وَلَايَتِهِ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَيْسَ مَنْ يُؤْمِنُ مِنْ هَيْدِهِ الْأُمَّه، إِلَّا وَ لَهُ قِتْلَةٌ وَ مِيتَةٌ، قَالَ: إِنَّهُ مَنْ قُتِلَ يَنْشُرُ حَتَّى يَمُوتَ، وَ مَنْ مَاتَ يَنْشُرُ حَتَّى يَقْتَلَ. (١)

جابر گوید: از حضرت باقر (علیه السلام) تفسیر آیه: «وَلَمَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمٌ»، سؤال شد، حضرت فرمودند: ای جابر! آیا می دانی راه خدا کدام است؟ عرض کردم: نه به خدا! مگر اینکه از شما بشنوم، حضرت فرمودند: راه خدا، علی (علیه السلام) و اولاد اوست، هر کس در راه محبت او کشته شود، در راه خدا کشته شده است، و هیچ کس نیست که ایمان به این آیه داشته باشد، مگر اینکه کشته شدن و مرگی در پیش دارد، به این معنی که اگر کشته شود دوباره برانگیخته می شود تا بمیرد، و اگر بمیرد، برانگیخته می شود تا اینکه کشته شود.

ص: ۱۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۱، ح ۱۵ و ج ۵۳، ص ۴۰، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۰۵، ح ۱۹۶۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۲، ح ۱۶۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۳، ح ۴۰۵، مختصر البصائر، ص ۱۱۱، ح ۸۵.

«أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»

آیا کسی که از رضای خدا پیروی کرده، همانند کسی است که به خشم و غضب خدا بازگشته؟! و جایگاه او جهنم، و پایان کار او بسیار بد است.

۱_ فی تفسیر العیاشی عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل) «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»، فَقَالَ: هُمْ الْأَائِمَّةُ، وَاللَّهُ! يَا عَمَّارُ! دَرَجَاتٌ لِلْمُؤْمِنِينَ عِنْدَ اللَّهِ، وَبِمَوَالِيَتِهِمْ وَبِمَعْرِفَتِهِمْ إِيَّانَا يَصْأَعِفُّ اللَّهُ لِلْمُؤْمِنِينَ حَسَنَاتِهِمْ، وَيَرْفَعُ لَهُمُ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى، وَأَمَّا قَوْلُهُ يَا عَمَّارُ! «كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ إِلَى قَوْلِهِ الْمَصِيرُ» فَهُمْ وَاللَّهِ! الَّذِينَ جَحَدُوا حَقَّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَحَقَّ الْأَائِمَّةِ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ، فَبَاءُوا لِدَلِكِ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ. (۱)

از عمار بن مروان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از تفسیر آیه شریفه: «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: ای عمار! سوگند به خداوند! آنها امامان هستند، ای عمار! درجات مؤمنان در نزد خداوند به اندازه محبت و مغفرت آنها در باره ما می باشد، که خداوند حسنات آنها را زیاد و درجات آنها را بالا می برد.

ص: ۱۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۶۶، ص ۱۷۱، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۰، ح ۱۹۷۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۳۹۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۰۵، ح ۱۴۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۶، ح ۴۲۰.

ای عمار! گفتار خداوند، در باره کسانی است که، حقّ علی (علیه السلام) و امامان از اهل بیت (علیهم السلام) را انکار کردند، و حق آنها را نشناختند، و برای همین جهت مورد خشم و غضب خداوند متعال قرار گرفتند.

۲_ عَنْ عَمَّارِ السَّابِطِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسِيِّئَاتٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ»، فَقَالَ: الَّذِينَ اتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ هُمُ الْأَتَمَّةُ (عليهم السلام) وَهُمْ وَاللَّهُ يَا عَمَّارُ! دَرَجَاتٌ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَبَوْلَاتِهِمْ وَمَعْرِفَتِهِمْ إِيَّانَا يَضَاعِفُ اللَّهُ لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ، وَيَرْفَعُ اللَّهُ لَهُمُ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى. (۱)

عمار ساباطی گفت: از حضرت صادق (علیه السلام)، تفسیر این آیه را پرسیدم: «أَفَمَنْ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسِيِّئَاتٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ، هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ»، حضرت فرمودند: کسانی که در پی خشنودی خداوند بودند، و ایشان، ای عمار! به خدا سوگند، که درجه ها و پایه های بلندند از برای مؤمنان، و به دوستی ایشان با ما و شناختن ایشان ما را، خداوند اعمال ایشان و ثواب آن را از برای ایشان، دو برابر می کند، و پایه های بلند را از برای ایشان بلند می سازد.

ص: ۱۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۹۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۰، ح ۱۹۷۴؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۰۶، ح ۴۲۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۴؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۱۷۹.

«... فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۖ...»

پس هر که را از آتش به دور دارند و در بهشت درآوردند قطعاً کامیاب شده است.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَدْعَى مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) فَيَكْسَى حُلَّةً وَرَدِيَّةً، ثُمَّ يَقَامُ عَلَى يَمِينِ الْعَرْشِ، ثُمَّ يَدْعَى بِإِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَيَكْسَى حُلَّةً بِيضَاءً، فَيَقَامُ عَنِ يَسَارِ الْعَرْشِ، ثُمَّ يَدْعَى بِعَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَيَكْسَى حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ النَّبِيِّ (عليهما السلام)، ثُمَّ يَدْعَى بِإِسْمَاعِيلَ فَيَكْسَى حُلَّةً بِيضَاءً، فَيَقَامُ عَلَى يَسَارِ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ يَدْعَى بِالْحَسَنِ (عليه السلام) فَيَكْسَى حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ثُمَّ يَدْعَى بِالْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَيَكْسَى حُلَّةً وَرَدِيَّةً، فَيَقَامُ عَلَى يَمِينِ الْحَسَنِ (عليه السلام) ثُمَّ يَدْعَى بِالْأَيْمَةِ فَيَكْسُونَ حُلَّةً وَرَدِيَّةً، وَيَقَامُ كُلُّ وَاحِدٍ عَلَى يَمِينِ صَاحِبِهِ، ثُمَّ يَدْعَى بِالشَّيْعَةِ فَيَقُومُونَ أَمَامَهُمْ، ثُمَّ يَدْعَى بِفَاطِمَةَ وَنِسَائِهَا مِنْ ذُرِّيَّتِهَا وَشَيْعَتِهَا، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، ثُمَّ يَنَادِي مُنَادٍ مِنْ بَطْنَانِ الْعَرْشِ مِنْ قَبِيلِ رَبِّ الْعِزَّةِ وَالْأَفُقِ الْأَعْلَى: نِعْمَ الْأَبُ أَبُوكَ يَا مُحَمَّدُ! وَهُوَ إِبْرَاهِيمُ، وَنِعْمَ الْأَخُ أَخُوكَ وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَنِعْمَ السَّبْطَانِ سَبْطَاكَ وَهُمَا الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَنِعْمَ الْجَنِينُ جَنِينُكَ وَهُوَ مُحَسِّنٌ، وَنِعْمَ الْأَيْمَةُ الرَّاشِدُونَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ وَهُمْ فُلَانٌ وَفُلَانٌ، وَنِعْمَ الشَّيْعَةُ شَيْعَتُكَ، أَلَا إِنَّ مُحَمَّدًا وَصِيَّهُ وَ سَبْطِيهِ وَالْأَيْمَةَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ هُمُ الْفَائِزُونَ، ثُمَّ

يَوْمَ مَرُّ بِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ: «فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ» (۱).

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: روز قیامت که می شود پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را می خوانند پس حله ای گلرنگ بر پیکر او می پوشانند و در طرف راست عرش می ایستد، سپس ابراهیم خلیل (علیه السلام) را می خوانند، او را حله ای سفید می پوشانند و در طرف چپ عرش می ایستد، بعد علی بن ابی طالب (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گلرنگ نیز بر پیکر او می پوشانند و در طرف راست پیامبر (صلی الله علیه و آله) می ایستد.

آنگاه حضرت اسماعیل (علیه السلام) را می خوانند، و حله ای سفید بر تن او می پوشانند و در طرف چپ حضرت ابراهیم (علیه السلام) می ایستد، بعد حضرت امام حسن (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گل رنگ به او می پوشانند و در طرف راست امیر المؤمنین (علیه السلام) می ایستد، بعد حضرت امام حسین (علیه السلام) را می خوانند و حله ای گلرنگ بر او می پوشانند و طرف راست حضرت امام حسن (علیه السلام) می ایستد، بعد یکایک ائمه (علیهم السلام) را می خوانند و به هر کدام حله ای گلرنگ می پوشانند و در طرف راست هم دیگر می ایستند.

بعد شیعیان را می خوانند و در مقابل ائمه (علیهم السلام) می ایستند، آنگاه حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و زنان از نژاد آن سرور و ارادتمندانش را می خوانند، پس اینان داخل بهشت می شوند، بدون حساب.

آنگاه یک منادی از طرف پروردگار، از دل عرش و افق اعلی، فریاد می زند: خوب

ص: ۱۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۲۸، ح ۳ و ج ۱۲، ص ۶، ح ۱۴ و ج ۲۳، ص ۱۳۰، ح ۶۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۷۱۹، ح ۲۰۰۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۲۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۲۰، ح ۴۷۱.

پدري داشته اي محمّد! كه ابراهيم است، و خوب برادري داري كه علي است، و خوب فرزندان دي داري كه حسن و حسين هستند، و خوب بچه اي در نهاد مادر داشته كه محسن است، و خوب پيشواياني هستند از نژاد تو كه فلان و فلان نام دارند، و خوب شيعياني هستند شيعيان تو.

اي مردم آگاه باشيد! كه محمّد و وصي او و دو فرزندش و ائمه از اولاد او رستگارند، سپس دستور صادر مي شود كه به جانب بهشت رهسپار شوند، و اين آيه اشاره به همان است: «فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ».

ص: ۱۶۹

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...» الى قوله: «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ ۖ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِنْدَهُ ۖ حُسْنُ الثَّوَابِ ۝۱۹۵»

همانها که خدا را در حال ایستاده و نشسته، و آن گاه که بر پهلو خوابیده اند، یاد می کنند و در اسرار آفرینش آسمانها و زمین می اندیشند ... تا آنجا که فرمود: خداوند، درخواست آنها را پذیرفت (و فرمود:) من عمل هیچ عمل کننده ای از شما را، زن باشد یا مرد، ضایع نخواهم کرد شما ممنوعید، و از جنس یکدیگر! آنها که در راه خدا هجرت کردند، و از خانه های خود بیرون رانده شدند و در راه من آزار دیدند، و جنگ کردند و کشته شدند، بیقین گناهانشان را می بخشم و آنها را در باغهای بهشتی، که از زیر درختانش نهرها جاری است، وارد می کنم. این پاداشی است از طرف خداوند و بهترین پاداشها نزد پروردگار است.

فی الامالی الطوسی ... فَلَمَّا أَتَاهُ كِتَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) تَهَيَّأَ لِلْخُرُوجِ وَ الْهَجْرَةِ، فَمَا ذَنْ مَنْ كَانَ مَعَهُ مِنْ ضِعْفَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَتَسَلَّلُوا وَ يَتَخَفَّفُوا إِذَا مَلَأَ اللَّيْلُ بَطْنَ كُلِّ وَادٍ إِلَى ذِي طُوًى، وَ خَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) بِفَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ أُمُّهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ

أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ، وَفَاطِمَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَقَدْ قِيلَ هِيَ ضُبَاعَةُ، وَتَبِ (عليهم السلام) أَيْمَنُ ابْنُ أُمِّ أَيْمَنَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَأَبُو وَاقِدٍ، رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَجَعَلَ يَسُوقُ بِالرَّوْحِ لِأَعْنَفِ بِهِمْ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): ارْفُقْ بِالنِّسْوَةِ يَا أَبَا وَاقِدٍ! إِنَّهُنَّ مِنَ الضَّعَائِفِ. قَالَ: إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَدْرِكَنَا الطَّلَبُ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): ارْبَعْ عَلَيْكَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) قَالَ لِي: يَا عَلِيُّ! إِنَّهُمْ لَنْ يَصِلُوا مِنَ الْمَأْنِ إِلَيْكَ بِمَا تَكْرَهُهُ، ثُمَّ جَعَلَ يَغْنِي عَلِيًّا (عليه السلام) يَسُوقُ بِهِنَّ سَوْقًا رَفِيقًا وَهُوَ يَزْتَجِرُ وَيَقُولُ:

لَيْسَ إِلَّا اللَّهُ فَارْفَعْ ظَنِّكَ يَكْفِيكَ رَبُّ النَّاسِ مَا أَهَمَّكَ

وَ سَيَّارَ فَلَمَّا شَارَفَ ضَجَّجَانِ أَدْرَكَهُ الطَّلَبُ، وَ عَدِدُهُمْ سَبْعَةُ فَوَارِسٍ مِنْ قُرَيْشٍ مُشْتَلِمِينَ، وَ ثَامِنُهُمْ مَوْلَى لِحَرْبِ بْنِ أُمِيَّةَ يَدْعَى جَنَاحًا، فَأَقْبَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) عَلَى أَيْمَنَ وَ أَبِي وَاقِدٍ، وَ قَدْ تَرَاءَى الْقَوْمُ، فَقَالَ لَهُمَا: أَيْخَا الْأَبْلِ وَ اعْقِلَاهَا، وَ تَقَدَّمَ حَتَّى أَنْزَلَ النِّسْوَةَ، وَ دَنَا الْقَوْمُ فَاسْتَقْبَلَهُمْ (عليه السلام) مُنْتَضِعًا سَيْفَهُ، فَأَقْبَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا: أَظَنَنْتَ أَنَّكَ يَا عُذْرُ نَاجِ بِالنِّسْوَةِ! ارْجِعْ لَأَبَا لَكَ، قَالَ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ، قَالُوا: لَتَرْجِعَنَّ رَاغِمًا، أَوْ لَتَرْجِعَنَّ بِأَكْثَرِكِ شَعْرًا وَ أَهْوُنُ بِكَ مِنْ هَالِكِ، وَ دَنَا الْفَوَارِسُ مِنَ النِّسْوَةِ وَ الْمَطَايَا لِيُثْرُوها، فَحَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهُمَا، فَأَهْوَى لَهُ جَنَاحَ سَيْفِهِ، فَرَاعَ عَلِيٌّ (عليه السلام) عَنْ ضَرْبِهِ وَ تَحْتَلَّهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَضْرَبَهُ عَلَى عَاتِقِهِ، فَأَشْرَعَ السَّيْفُ مُضْطَّعًا فِيهِ حَتَّى مَسَّ كَاتِبَةَ فَرْسِهِ، فَكَانَ (عليه السلام) يَشُدُّ عَلَى قَدَمِهِ شَدَّ الْفَرْسِ، أَوْ الْفَارِسِ عَلَى فَرْسِهِ، فَشَدَّ عَلَيْهِمْ بِسَيْفِهِ وَ هُوَ يَقُولُ:

خَلُّوا سَبِيلَ الْجَاهِدِ الْمُجَاهِدِ آلَيْتُ لَا أَعْبُدُ غَيْرَ الْوَاحِدِ

فَتَصَدَّعَ عَنْهُ الْقِسْمُ وَ قَالُوا لَهُ: أَعْنِ عَنَّا نَفْسِيكَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ! قَالَ: فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ إِلَى ابْنِ عَمِّي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ آلهِ (عليه السلام) بِبَيْتِ رَبِّ، فَمَنْ سَيَّرَهُ أَنْ أَفْرَى لِحَمِّهِ وَ أُرِيقَ دَمِهِ، فَلْيَتَعَقَّبْنِي أَوْ فَلْيَدْنُ مِنِّي. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى صِيَّاحِيهِ أَيْمَنَ وَ أَبِي وَاقِدٍ، فَقَالَ لَهُمَا: أَطْلِقَا مَطَايَاكُمَا. ثُمَّ سَارَ ظَاهِرًا قَاهِرًا حَتَّى نَزَلَ ضَجَّجَانِ، فَتَلَوَّمَ بِهَا قَدْرَ يَوْمِهِ وَ لَيْلَتِهِ، وَ لِحَقَّ بِهِ نَفْرٌ مِنْ

الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَ فِيهِمْ أُمَّ أَيْمَنَ مَوْلَاهُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَظَلَّ لَيْلَتَهُ تِلْكَ هُوَ وَ الْفَوَاطِمُ: أُمُّهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ، وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ، طَوْرًا يَصِلُونَ وَ طَوْرًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ، فَلَمْ يَزَالُوا كَذَلِكَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ فَصَلَّى (عليه السلام) بِهِمْ صِلْمَةَ الْفَجْرِ، ثُمَّ سَارَ لَوَجْهِهِ يَجُوبُ مَنْزِلًا بَعْدَ مَنْزِلٍ، لَا يَفْتُرُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، وَ الْفَوَاطِمُ كَذَلِكَ وَ غَيْرُهُمْ مِمَّنْ صَحِبَهُ حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، وَ قَدْ نَزَلَ الْوَحْيُ بِمَا كَانَ مِنْ شَأْنِهِمْ قَبْلَ قُدُومِهِمْ بِقَوْلِهِ تَعَالَى:

«الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِهِمْ وَ يَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ» إِلَى قَوْلِهِ: «فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى»، الذِّكْرُ عَلَى، وَ الْأُنْثَى الْفَوَاطِمُ الْمُتَقَدِّمُ ذِكْرُهُنَّ، وَ هُنَّ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ، وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ الزُّبَيْرِ «بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ» يَقُولُ:

عَلَى مِنْ فَاطِمَةَ أَوْ قَالَ: الْفَوَاطِمُ وَ هُنَّ مِنْ عَلِيٍّ «فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَ أُودُوا فِي سَبِيلِي وَ قَاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأَكْفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ اللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ»، وَ تَلَمَّا (صلى الله عليه و آله) «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ». (١)

قَالَ: وَ قَالَ: يَا عَلِيُّ! أَنْتَ أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ، وَ أَوْلَاهُمْ هِجْرَةَ إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ، وَ آخِرُهُمْ عَهْدًا بِرَسُولِهِ، لَا يَحْبُكَ، وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! إِلَّا مُؤْمِنٌ قَدِ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلإِيْمَانِ، وَ لَا يَبْغِضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ أَوْ كَافِرٌ. (٢) مرحوم شيخ طوسي؟ ق؟، در كتاب امالي نقل کرده كه: ... رسول خدا (صلى الله عليه و آله) در مسير

ص: ١٧٢

١- ٢/٢٠٧.

٢- _ الأمالي (للطوسي)، ص ٤٧٠، مجلس ١٦، ح ٣٧؛ بحار الأنوار، ج ١٩، ص ٦٥، ح ١٨؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٦٧٧، ح ٤٢٥١؛ حليه الأبرار في أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ١، ص ١٤٩، ح ٧.

هجرت به نزدیکی مدینه رسیدند و در قُبا ابتدا مهمان خانهٔ عمرو بن عوف شدند، ابوبکر اصرار داشت که مسیر را ادامه دهند و وارد مدینه شوند، ولی پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست او را رد کردند و فرمودند: وارد یثرب نمی شوم تا آن که پسرعمو و برادرم و دخترم بیایند.

با فرا رسیدن شب، ابوبکر از پیامبر جدا شد و به مدینه رفت، اما پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قُبا ماندند، حضرت از همان جا، توسط ابو واقد لیبی، نامه ای به حضرت علی (علیه السلام) فرستادند، و به آن حضرت فرمودند که درنگ نکند و هر چه زودتر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ملحق شوند.

وقتی نامهٔ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) رسید، برای بیرون آمدن از مکه و هجرت آماده شدند، از مؤمنان ناتوانی که تا آن روز در مکه مانده بودند، خواستند که در تاریکی شب به طور پنهانی، خود را به ذی طوی برسانند، و حضرت علی (علیه السلام) به همراه فاطمه، دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و مادرشان، فاطمه بنت اسد بن هاشم، و فاطمه، دختر زبیر بن عبد المطلب، که گاهی او را ضباعه می گفتند، بیرون آمدند، و ایمن پسر ام ایمن، غلام رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و ابو واقد، فرستادهٔ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز، به دنبال ایشان آمدند.

ابو واقد، شروع به راندن شترها کرد و بر آنان سخت گرفت، که حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای ابو واقد! با زنان مهربانی کن که آنان ناتوانند.

او عرض کرد: من می ترسم کسی به ما برسد، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: با شتر خود بتاز (ولی با ما کاری نداشته باش)، زیرا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به من فرمودند: ای علی! آنان زبانی به تو نخواهند رساند. سپس خود حضرت به آرامی شتر زنان را راندند، و چنین می خواندند:

هیچ معبودی جز خدای یکتا نیست، پس بدگمان مباش، که پروردگار مخلوقات، تو را به آن چه که اهمیت می دهی کفایت می کند.

وقتی به ضحجان رسیدند، جاسوسان مکه آنان را یافتند، که تعدادشان هفت سوار قریشی جامه رزم پوشیده، بود، و هشتمین نفر، غلام حرب بن امیه، بود، که جناح نام داشت.

پس حضرت علی (علیه السلام)، به نزد ایمن و ابو واقد، آمدند و درحالی که به همدیگر می نگرستند، به آنان فرمودند: شتران را بخوابانید و پاهایشان را ببندید، و با سرعت زنان را پیاده کردند، آن گروه نزدیک شدند و حضرت با شمشیر برهنه، به پیشواشان رفتند.

آنان به حضرت رو کرده، گفتند: ای خائن! آیا گمان کردی که می توانی این زنان را نجات دهی؟! باز گرد که تو را پدری نیست، حضرت فرمودند: و اگر برنگردم؟ آنان گفتند: به زور باز می گردی، یا فقط موهایت را باز می گردانیم، و کشتن تو آسان تر است. آن گاه، آن سواران به زنان و شتران نزدیک شدند، تا آنها را برگردانند، که ناگهان حضرت علی (علیه السلام)، میان آنان و شتران قرار گرفتند، و هنگامی که جناح شمشیرش را به سوی حضرت دراز کرد، حضرت علی (علیه السلام)، از آن ضربت کنار کشیدند و فریض دادند، و سپس ضربه ای بر شانه اش زدند، و شمشیر چنان در آن فرو رفت، که به نزدیک زین اسبش رسید. پس آن حضرت، بر روی پاهایشان، همچون سواری بر اسبش، حمله بردند، و با شمشیر بر آنان تاختند، در حالی که می فرمودند:

باز کنید راه مبارز رزم آور را، من سوگند خورده ام که جز آن یکتا را نپرستم. پس آن گروه از او گریختند و گفتند: ای پسر ابو طالب! دست از سر ما بردار. حضرت فرمودند:

همانا من به سوی پسر عمویم، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در یثرب می روم، و هرکس دوست دارد که گوشتش را پاره کنم، و خونش را بریزم، دنبالم بیاید، یا به من نزدیک

شود. سپس به دو همراهشان، ایمن و ابو واقد، رو کردند و فرمودند: شترانتان را برانید.

پس آنان، به پشت و عقب عقب رفتند، تا در ضحجان فرود آمدند، و یک شب و یک روز در آن جا ماندند، و گروهی از مؤمنان ناتوان، که امّ ایمن، کنیز رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نیز، در میانشان بود، به آنان پیوستند.

آن شب را، حضرت و سه فاطمه: مادرش فاطمه دختر اسد، و فاطمه دختر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و فاطمه دختر زبیر، چنان سپری کردند، که گاه نماز می خواندند، و هرگاه ایستاده و نشسته و بر پهلو خوابیده، خدا را یاد می کردند، و پیوسته چنین بودند تا سپیده زد.

سپس حضرت علی(علیه السلام)، نماز صبح را با آنان خواندند، و بعد حرکت کردند. منزل به منزل می رفتند، و از یاد خدا، سستی نمی کردند و آن سه فاطمه و همراهان دیگر نیز، چنین بودند تا اینکه به مدینه رسیدند.

درحالی که پیش از رسیدنشان خداوند در شأن آنان، وحی فرستاده بود، آنجا که فرمود: «آنان که ایستاده و نشسته و به پهلو خفته، خدا را یاد می کنند و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند»، تا آن جا که فرمود: «و پروردگارشان درخواست آنان را پذیرفت، که من کار هیچ کس را خواه زن یا مرد، تباه نمی کنم»، که منظور از مرد، حضرت علی(علیه السلام) هستند، و منظور از زن، سه فاطمه ای که ذکرشان گذشت، و آنان فاطمه دختر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و فاطمه دختر اسد، و فاطمه دختر زبیر بودند، که بعضی از یکدیگرند، می فرماید: علی(علیه السلام) از فاطمه(سلام الله علیها) است، یا فرمود: آن سه فاطمه، و آن زنان، از علی(علیه السلام) هستند.

«و کسانی که هجرت کردند و از خانه هایشان رانده شدند و در راه من آزار شدند و کشتند و کشته شدند گناهشان را می بخشم و به باغ هایی که از زیر درخت هاشان

نهرهایی روان است، می برم و پاداش نیکو نزد خداوند است»، و حضرت خواندند: «و از مردم کسانی در طلب خشنودی خداوند جان خود را می فروشند و خداوند نسبت به بندگانش مهربان است».

و فرمودند: ای علی! تو در ایمان به خدا و رسولش، نخستین نفر از این امت هستی، و نخستین کسی هستی که به سوی خدا و رسولش هجرت کرد، و در پای بندی به رسول خدا نیز، تا آخر می مانی. سوگند به کسی که جانم در دست او است! تو را جز مؤمنی که خداوند دلش را برای ایمان آزموده است، دوست نمی دارد، و جز کسی که منافق یا کافر است، با تو دشمنی نمی کند.

ص: ۱۷۶

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید، صبر کنید و دیگران را هم به صبر و شکیبایی وادارید، و با یکدیگر پیوند و ارتباط برقرار کنید، و از خدا پروا نمایید، تا رستگار شوید.

۱- عَنْ أَبِي السَّفَاتِجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا»، قَالَ: اصْبِرُوا عَلَى الْفَرَائِضِ، وَصَابِرُوا عَلَى الْمَصَائِبِ، وَرَابِطُوا عَلَى الْأَيْمَةِ (عليهما السلام). (۱)

از ابو السفاتج نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا»، فرمودند: در به جا آوردن واجبات، صبر پیشه کنید، و در برابر مشکلات و مصائب، یکدیگر را به شکیبایی و صبر دعوت نمایید، و ارتباط و پیوند خودتان را، با ائمه (عليهما السلام)، حفظ نمایید.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: فِي تَفْسِيرِهِ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا»، عَلَى مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) «وَ اتَّقُوا اللَّهَ»، فِي مَحَبَّةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ

ص: ۱۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۱، ح ۲۲ و ج ۶۸، ص ۱۹۵، ح ۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۱، ص ۷۳۰، ح ۲۰۴۷؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۳۰۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۵۰۴؛ الكافي، ج ۲، ص ۸۱، ح ۳؛ الوافي، ج ۴، ص ۳۲۱، ح ۲۰۱۶؛ وسائل الشيعة، ج ۱۵، ص ۲۵۹، ح ۲۰۴۴۶.

ابن عباس در تفسیر سخن خداوند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا»، گفت: یعنی بر محبت علی بن ابی طالب (علیه السلام) شکیبایی کنید، «وَ اتَّقُوا اللَّهَ»، یعنی در محبت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و فرزندان او (علیهما السلام)، از خدا پروا کنید.

ص: ۱۷۸

«يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبينَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

خداوند می خواهد (احکام خود را) برای شما آشکار سازد، و شما را به روش های (نیکوی) پیشینیان، رهنمون گرداند، و توبه شما را بپذیرد، و خداوند دانا و حکیم است.

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): يَمْضُونَ التَّمَادَّ وَيَدْعُونَ النَّهْرَ الْعَظِيمَ، قِيلَ لَهُ: وَمَا النَّهْرُ الْعَظِيمُ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَالْعِلْمُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ، إِنَّ اللَّهَ (عز وجل) جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) سُنَنَ النَّبِيِّينَ مِنْ آدَمَ، وَهَلَمَّ جَزْأً إِلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) قِيلَ لَهُ: وَمَا تِلْكَ السُّنَنُ؟ قَالَ: عِلْمُ النَّبِيِّينَ بِأَسْرِهِ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) صَيَّرَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَعْلَمُ، أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): إِسْمِعُوا مَا يَقُولُ! إِنَّ اللَّهَ يَفْتَحُ مَسَامِعَ مَنْ يَشَاءُ، إِنِّي حَدِيثُهُ أَنَّ اللَّهَ جَمَعَ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) عِلْمَ النَّبِيِّينَ، وَ أَنَّهُ جَمَعَ ذَلِكَ كُلَّهُ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ هُوَ يَسْأَلُنِي أ هُوَ أَعْلَمُ، أَمْ بَعْضُ النَّبِيِّينَ. (۱)

امام باقر (عليه السلام) فرمودند: مردم آب قلیل، که به هیچ چشمه ای متصل نیست را

ص: ۱۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۶۶، ح ۲۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۱۷، ح ۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۳۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۷۱، ح ۱۹۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۲، ح ۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۱۳، ح ۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۵۱، ح ۵.

می‌مکند، و نهر بزرگ را رها می‌کنند، شخصی عرض کرد: نهر بزرگ چیست؟ حضرت فرمودند: مقصود، رسول خدا(صلی الله علیه و آله) هستند، و علمی که خداوند به ایشان عطا فرموده است. همانا خدای(عز و جل) تمام سنت های پیامبران گذشته، از آدم تا خاتم، را در وجود مبارک حضرت محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) جمع نموده است.

عرض شد: آن سنتها چیست؟ حضرت فرمودند: علوم تمام پیامبران، که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) تمام آن علوم را، نزد امیر المؤمنین(علیه السلام) گذارده اند.

مردی پرسید: ای پسر رسول خدا! آیا امیر المؤمنین أعلم است، یا بعضی از پیامبران؟

امام باقر(علیه السلام) (به اطرافیان توجه کردند و) فرمودند: گوش کنید این مرد چه می‌گوید؟! همانا خدا گوشهای هر که را بخواهد باز می‌کند.

من به او می‌گویم: خداوند علم تمام پیامبران را، برای حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) جمع نموده، و آن حضرت، همه را به امیر المؤمنین(علیه السلام)، تحویل داده اند، باز او از من می‌پرسد که علی(علیه السلام) أعلم است، یا بعضی از پیامبران؟! (و نمی‌فهمد که معنی سخن من اینست که آنچه همه ی پیامبران می‌دانستند، حضرت علی(علیه السلام) به تنهایی می‌دانند).

توضیح: مقصود از مکیدن آب قلیل این است که علمی که ابوحنیفه و امثالش، از راه قیاس و اجتهاد و آراء و افکار خود، به دست آورده اند، مانند رطوبت و نمی است که در گودالی باقی مانده، و منبع و سرچشمه ندارد، و پیروان آنها، با عشق و علاقه ی فراوانی، مانند عشق و علاقه ی نوزاد به پستان مادر، برای یاد گرفتن آنها می‌کوشند، ولی علوم ما، که به خاطر اتصالش به اقیانوس علم خدا، مانند نهری بزرگ، در جریان است را، رها می‌کنند.

(خداوند! رشته اتصال ما را، تا قیامت، از این اقیانوس بزرگ، قطع فرما).

«وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَ-أَتَوْهُمْ نَصِيحُهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا»

برای هر کسی، وارثانی قرار دادیم، که از میراث پدر و مادر و نزدیکان ارث ببرند و (نیز) کسانی که با آنها پیمان بسته اید، نصیبشان را پردازید! خداوند بر هر چیز، شاهد و ناظر است.

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ»، قَالَ: إِنَّمَا عَنَى بِذَلِكَ الْأَيْمَةَ (عليهما السلام)، بِهِمْ عَقَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَيْمَانَكُمْ. (۱)

از حسن بن محبوب نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای عز و جل: «وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: همانا، مقصود از آن، ائمه (علیهم السلام) هستند، که خداوند عز و جل، عهد و پیمان شما را، با ایشان بسته است.

ص: ۱۸۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲، ح ۲۳۴۵؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱؛ وسائل الشیعه، ج ۲۶، ص ۲۴۷، ح ۳۲۹۳۱.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ...»

ای کسانی که به شما کتاب داده شده است، به آنچه فرو فرستادیم و تصدیق کننده همان چیزی است که با شماست، ایمان بیاورید.

عَنْ مُنْخَلٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِهَيْدِهِ الْآيَةَ هَكَذَا: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا فِي عَلِيٍّ نُورًا مُبِينًا». (۱)

از مُنْخَل نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: جبرئیل (عليه السلام)، این آیه را، بر حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) این چنین فرود آورد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ءَامِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا فِي عَلِيٍّ نُورًا مُبِينًا»، یعنی: ای اهل کتاب! ایمان بیاورید به آنچه فرو فرستادیم در شأن علی (عليه السلام)، در حالی که آن نوری است آشکارا.

ص: ۱۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۵۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۷، ح ۲۴۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۷، ح ۲۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۲۹، ح ۲۷؛ مناقب آل ابی طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۹، ح ۲۴.

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ» وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا»

خداوند هرگز مشرک را نمی بخشد و پائین تر از آن را برای هر کس بخواد می بخشد و هر که برای خدا شریک قرار دهد، مرتکب افترا و گناه بزرگ شده است.

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ قَالَ: حَجَّجْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَلَمَّا صَرَّوْنَا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ صَدَّ عَلَيَّ جَبَلٌ فَأَشْرَفَ فَنَظَرَ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ الضَّجِيجِ وَ أَقَلَّ الْحَجِيجِ، فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ الرَّقِّيُّ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ يَشْتَجِبُ اللَّهُ دُعَاءَ هَذَا الْجَمْعِ الَّذِي أَرَى؟ قَالَ: وَيْحَكَ! يَا أَبَا سُلَيْمَانَ! «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ»، الْجَاهِلُ لَوْلَا يَهُ عَلِي (عليه السلام) كَعَابِدِ الْوَثْنِ. قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! هَلْ تَعْرِفُونَ مُجِبَّكُمْ وَ مُبْغِضَكُمْ؟

قَالَ: وَيْحَكَ، يَا أَبَا سُلَيْمَانَ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدِ يُولَعْدُ إِلَّا كُتِبَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَدْخُلُ إِلَيْنَا بَوْلَاتِنَا وَ بِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْيَادِنَا فَتَرَى مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، (۱) نَعْرِفُ عَدُوَّنَا مِنْ وَلِينَا. (۲)

از عبد الرحمن بن كثير نقل است که گفت: در خدمت حضرت امام جعفر

ص: ۱۸۳

۱- ۱۵/۷۵.

۲- الإختصاص، ص ۳۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، ح ۱ و ج ۲۷، ص ۱۸۱، ح ۳۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۳۷۹، ح ۵۹۰۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۸، ح ۱۵؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، ص ۱۵۷، ح ۲۴۷.

صادق(علیه السلام) به حج مشرف شدم، در بین راه، امام(علیه السلام) بر فراز کوهی رفتند و به جمعیت مردم نگاه کردند، سپس فرمودند: چه قدر سر و صدا زیاد است ولی حاجی کم است.

داود رقی عرض کرد: ای پسر رسول خدا! آیا خداوند دعای این جمعیت را مستجاب می کند؟ حضرت فرمودند: وای بر تو! ای ابا سلیمان! خداوند نمی آمرزد کسی را که برایش شریک قرار دهد، و منکر ولایت علی(علیه السلام) مانند بت پرست است.

عرض کردم: فدایتان شوم! آیا شما دوستان و دشمنان خود را می شناسید؟

حضرت فرمودند: وای بر تو، ای ابا سلیمان! هر انسانی که متولد می شود در پیشانی اش نوشته است که مؤمن است یا کافر.

شخصی که با ولایت ما و بیزاری از دشمنانمان، پیش ما می آید، ما می بینیم در پیشانی اش نوشته است مؤمن است یا کافر، خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، ما دوست را از دشمن تشخیص می دهیم.

۲_ عَيْنُ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَيْنُ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ) عَنْ أَبِيهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ:

... الْمُؤْمِنُ عَلَى أَى حَالٍ مَاتَ، وَفِي أَى سَاعَةٍ قُبِضَ، فَهُوَ شَهِيدٌ، وَ لَقَدْ سَمِعْتُ حَبِيبِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَقُولُ: إِنَّ
الْمُؤْمِنَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا وَ عَلَيْهِ مِثْلُ ذُنُوبِ أَهْلِ الْأَرْضِ، لَكَانَ الْمَوْتُ كَفَّارَةً لِّتِلْكَ الذُّنُوبِ، ثُمَّ قَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَنْ
قَالَ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بِالْإِخْلَاصِ فَهُوَ بَرِيءٌ مِنَ الشُّرْكِ، وَ مَنْ خَرَجَ مِنَ الدُّنْيَا لَا يَشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «إِنَّ
اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ»، وَ هُمْشِيَعَتُكَ وَ مُحِبُّوكَ يَا عَلِيُّ!

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا لِشَيْعَتِي؟! فَقَالَ: إِي، وَ رَبِّي! لِشَيْعَتِكَ وَ مُجْبِيكَ خَاصَّةً، وَ إِيَّاهُمْ لِيَخْرُجُونَ مِنْ قُبُورِهِمْ، وَ هُمْ يَقُولُونَ: لِمَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلِيٌّ وَ لِيِ اللَّهِ، فَيُؤْتُونَ بِحُلَلِ خُضْرٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ أَكَالِيلٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ تِيحَانٍ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ يَلْبَسُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ حُلَّةً خُضْرَاءَ، وَ تَاجَ الْمَلِكِ، وَ إِكْلِيلَ الْكَرَامَةِ، وَ يَرْكَبُونَ النَّجَابِ، فَتَطِيرُ بِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ، «لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» (١). (٢).

امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: مؤمن در هر حال و هر ساعتی که بمیرد، شهید مرده است، همانا از حبیبم رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که می فرمودند: اگر مؤمن در حالی از دنیا خارج شود که گناہانی بمانند گناہان اهل زمین را با خود داشته باشد، هر آینه مرگ، کفاره آن گناہان خواهد بود، سپس فرمودند: کسی که از سر اخلاص بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» او از شرک منزّه است، و هر کس بدون شرک از دنیا برود وارد بهشت می گردد، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ»، ای علی! ایشان از شیعیان و دوستان تو اند، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پس گفتیم: یا رسول الله! این امتیاز برای شیعیان و من است؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آری، به پروردگام قسم! این برای شیعیان و محبان تو است، و ایشان در روز قیامت در حالی از قبرهایشان خارج می شوند که می گویند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلِيٌّ وَ لِيِ اللَّهِ»، پس در این هنگام لباسهای سبزی از بهشت برای آنها می آورند و تاج هائی بر سر آنها می گذارند، هر یک از آنها آن لباسها را در بر کرده و آن تاج ها را بر سر نهاده سوار بر

ص: ۱۸۵

۱- ۲۱/۱۰۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۱۴۰، ح ۸۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۹۰، ح ۲۴۱۸؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۴۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸۸، ح ۲۹۱؛ من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۱۱، ح ۵۸۹۶؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۷۰، ح ۴.

مرکبهای بهشتی می گردند و به طرف بهشت پرواز می کنند، و ترس روز قیامت ایشان را محزون نمی سازد، و فرشتگان به استقبال ایشان می آیند و می گویند: این، همان روزی است که به شما وعده می دادند.

۳- قَمَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) قَالَ: مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ قَوْلِهِ (عز وجل): «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ». (۱)

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: در قرآن آیه ای نزد من محبوب تر از این آیه نیست: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ».

ص: ۱۸۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۹۰، ح ۲۴۱۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸۷، ح ۲۸۱؛ التوحید (للصدوق)، ص ۴۰۹، باب ۶۳، ح ۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۰، ص ۴۲.

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»

یا اینکه نسبت به مردم (پیامبر و خاندانش)، و بر آنچه خدا از فضلش به آنان بخشیده، حسد می ورزند؟ ما به آل ابراهیم، کتاب و حکمت دادیم و حکومت عظیمی در اختیار آنها قرار دادیم.

۱- عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): يَا أَبَا الصَّبَّاحِ! نَحْنُ قَوْمٌ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَنَا، لَنَا الْأَنْفَالُ وَ لَنَا صِيْفُ الْمَالِ، وَ نَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَ نَحْنُ الْمُحْسُودُونَ، الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ». (۱)

از ابو صباح کنانی نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: ای ابو صباح! ما گروهی هستیم که خداوند اطاعت از ما را، واجب نموده است، انفال از آن ماست، و اموال برگزیده و نفیس، به ما اختصاص دارد، و ما راسخین در علم هستیم، و ما هستیم که مورد رشک و حسد مردم قرار گرفته ایم، که خداوند در باره ی ما فرموده: «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ».

ص: ۱۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۴، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴۵، ح ۱۴۲ و ج ۲، ص ۹۳، ح ۲۴۲۹ و ص ۹۷، ح ۲۴۴۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۰۲، باب ۱۰، ح ۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۴۷، ح ۱۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۲۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۱، ح ۳۰۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۶، ح ۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۸۵.

۲- فی تفسیر القمی، ... قَالَ: «أُمُّ يَحْسُدُونَ النَّاسَ»، يَعْنِي بِالنَّاسِ هَاهُنَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام). (۱)

در تفسیر قمی روایت کرده که: «یا رشک بر مردم می برند»، منظور از مردم، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

۳- فی تفسیر فرات، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَا تَقُولُ فِي هَذِهِ آيَةِ: «أُمُّ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»؟ قَالَ (عليه السلام): نَحْنُ النَّاسُ، الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ، وَ نَحْنُ الْمُحْسُدُونَ، وَ نَحْنُ أَهْلُ الْمُلْكِ، وَ نَحْنُ وَرَثَةُ النَّبِيِّينَ، وَ عِنْدَنَا عَصَا مُوسَى، وَ إِنَّا لَخَزَانُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، لَسَيُنَا بِخَزَانٍ عَلَى ذَهَبٍ وَ لَا فِضَّةٍ، وَ إِنَّ مِنَّا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيًّا وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام). (۲)

فرات کوفی در تفسیرش آورده که، از ابراهیم نقل نموده که او گفت: به حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) عرض کردم: فدایتان شوم! در مورد این آیه: «أُمُّ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ آتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا»، چه می فرمائید؟ حضرت فرمودند: منظور از ناس در این آیه، ما هستیم، که به ما رشک می برند، ما صاحب ملک و وارث پیامبرانیم، در نزد ما عصای موسی است، و ما گنجینه های خدا در زمین هستیم، نه گنج طلا و نقره، از ما خانواده است پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) و امیر المؤمنین و امام حسن و امام حسین (عليهما السلام).

ص: ۱۸۸

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۳، ح ۳۷ و ج ۲۳، ص ۳۷۰، ح ۴۵؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۳۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۰، ح ۲۹۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۹، ح ۵۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۰۷، ح ۱۰۱؛ تفسیر کتر الدقائق، ج ۳، ص ۴۳۱.

۴_ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: نَظَرَ خُزَيْمَةُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): أَمَا تَرَى كَيْفَ أَحْسَدُ عَلِيَّ فَضَّلَ اللَّهُ بِمَوْضِعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، وَ مَا رَزَقَنِيهِ اللَّهُ مِنَ الْعِلْمِ فِيهِ؟ فَقَالَ خُزَيْمَةُ:

رَأَوْا نِعْمَةَ اللَّهِ لَيْسَتْ عَلَيْهِمْ

عَلَيْكَ وَ فَضْلاً بَارِعاً لَأُتَارَعُهُ

مِنَ الدِّينِ وَ الدُّنْيَا جَمِيعاً لَكَ المُنَى

وَ فَوْقَ المُنَى أَخْلَاقُهُ وَ طَبَائِعُهُ

فَعَضُّوا مِنَ الغَيْظِ الطَّوِيلِ أَكْفَهُمْ

عَلَيْكَ وَ مَنْ لَمْ يَرْضَ فَاللَّهُ خَادِعُهُ (۱)

خزیمه به علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نگاه کرد، حضرت علی (علیه السلام) به او فرمودند: آیا می بینی که چگونه به خاطر فضل خدا مورد حسد واقع شده ام؟ (و این به سبب) موقعیت من نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به سبب علمی است که خداوند به من روزی کرده است، پس خزیمه عرض کرد:

نعمت خدا را که آنان ندارند و نیز فضیلت والایی را که کسی نمی تواند درباره آن با تو نزاع کند، بر تو دیدند.

از دین و دنیا آنچه مورد آرزوست، تو داری و بالاتر از آرزو اخلاق و طبیعت آن است.

آنان از خشم طولانی خود دست های خود را درباره تو بر هم زدند و هر کس راضی نباشد، خداوند خوار کننده اوست.

ص: ۱۸۹

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ ءِآخِرِ ۖ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»

ای کسانی که ایمان آورده اید! اطاعت کنید خدا را! و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولو الامر (اوصیای پیامبر) را! و هر گاه در چیزی نزاع داشتید، آن را به خدا و پیامبر بازگردانید (و از آنها داوری بطلبید) اگر به خدا و روز رستاخیز ایمان دارید! این (کار) برای شما بهتر، و عاقبت و پایانش نیکوتر است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) قُلْتُ لَهُ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ لَنَا: فَمَا مَنَعَهُ أَنْ يَسْمِيَ عَلِيًّا وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فِي كِتَابِهِ؟ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): قُولُوا لَهُمْ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ عَلَى رَسُولِهِ الصَّلَاةَ وَ لَمْ يَسْمِ ثَلَاثًا وَ لَا أَرْبَعًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) هُوَ الَّذِي فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ، وَ نَزَلَ عَلَيْهِ الرَّكَاهُ وَ لَمْ يَسْمِ لَهُمْ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دَرَاهِمًا حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَ أَنْزَلَ الْحَجَّ فَلَمْ يَنْزِلْ طُوفُوا أُسْبُوعًا حَتَّى فَسَّرَ ذَلِكَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَ أَنْزَلَ «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام). (الحدیث) (۱)

ص: ۱۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۱۰، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۱، ح ۲۴۹۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۰، ح ۱۶۹؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۱۰، ح ۱۱۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۲۰۳.

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: در باره علی بن ابی طالب (علیهما السلام) نازل شده است، به حضرت عرض کردم: مردم می گویند: چرا نام علی و خانواده اش در قرآن برده نشده؟ حضرت فرمودند: به آنها بگو: آیه نماز، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد و سه رکعتی و چهار رکعتی آن بیان نشد، تا اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود برای مردم بیان کردند، و آیه زکات بر آن حضرت نازل شد و بیان نشد که زکات از هر چهل درهم یک درهم است، تا اینکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را برای مردم شرح دادند، و امر به حج نازل شد و به مردم نگفت هفت دور طواف کنید، تا اینکه خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای آنها توضیح دادند، و آیه: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، که نازل شد، در باره حضرت علی و حسن و حسین (علیهم السلام) نازل شد.

۲_ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل) عَلَيَّ نَبِيَّهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! عَرَفْنَا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، فَمَنْ أُولُو الْأَمْرِ الَّذِينَ قَرَنَ اللَّهُ طَاعَتَهُمْ بِطَاعَتِكَ؟ قَالَ: هُمْ خُلَفَائِي يَا جَابِرُ! وَ أئِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ بَعْدِي، أَوْلَهُمْ عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

جابر بن یزید جعفی گوید: از جابر بن عبد الله انصاری شنیدم که گفت: چون خدای تعالی این آیه را بر پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نازل فرمود: «ای کسانی که ایمان آورده اید خدای را اطاعت کنید و پیغمبر و صاحبان امر خویش را فرمان برید» عرض کردم: ای

ص: ۱۹۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۷۴؛ ح ۲۱۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۵۰؛ ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۰۳، ح ۲۴۷۶؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۴۱؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۵۱؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمة الإثني عشر، ص ۵۳؛ کمال الدین، ج ۱، ص ۲۵۳، ح ۳.

رسول خدا! ما خدا و پیغمبر را شناخته ایم، (اکنون بیان فرما) صاحبان امری که خداوند فرمانبرداری ایشان را به فرمانبرداری خودش همراه و قرین کرده کیانند؟ حضرت فرمودند: ای جابر! آنها جانشینان و امامان مسلمین بعد از من هستند، که نخستین آنها علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است ...

۳_ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِهِ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، قَالَ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ الْأَوْصِيَاءُ مِنْ بَعْدِهِ. (۱)

از عمرو بن سعید نقل است که گفت: از حضرت امام کاظم (علیه السلام) در باره آیه: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: منظور، علی بن ابی طالب (علیهما السلام) و اوصیاء بعد از آن حضرت می باشند.

۴_ عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): ... «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، إِيَّانَا عَنِّي خَاصَّةً، أَمَرَ جَمِيعَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ بِطَاعَتِنَا. (الحديث) (۲) بريد عجلي گوید: از امام باقر (علیه السلام) پرسیدم منظور از فرمایش خداوند تعالی: «يا أيها

ص: ۱۹۲

-
- ۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۷۰۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۳، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۴، ح ۲۵۰۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۳، ح ۱۷۶.
 - ۲- _ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۰۵، ح ۲۴۷۹؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۱۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۳۲۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۴، باب ۶۴، ح ۱.

الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ»، چیست؟ حضرت فرمودند: مقصود از اولی الامر فقط ما اهل بیت (علیهم السلام) هستیم، که خداوند همه مؤمنان را تا قیامت به اطاعت از ما امر فرموده ...

ص: ۱۹۳

«فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»

به پروردگارت سوگند که آنها مؤمن نخواهند بود، مگر اینکه در اختلافات خود، تو را به داوری طلبند و سپس از داوری تو، در دل خود احساس ناراحتی نکنند و کاملاً تسلیم باشند.

۱_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ النَّجَّاشِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، قَالَ: عَنِّي بِهَا عَلِيًّا (عليه السلام). (۱)

از عبد الله نجاشی نقل است که گفت: از امام صادق (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از آن، حضرت علی (علیه السلام) هستند.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ النَّجَّاشِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي

ص: ۱۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۶، ح ۳۱؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۲۵۲۵؛ بصائر الدرجات في فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۵۲۰، ح ۲؛ اللوامع النورانية في أسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ۱۷۵، ح ۳۲۸؛ مختصر البصائر، ص ۲۲۰، ح ۲۰۹.

أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا» (١)، یعنی: وَ اللَّهُ! فُلَانًا وَ فُلَانًا، «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنْتَهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا» (٢)، یعنی: وَ اللَّهُ! النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيًّا (عليه السلام) مِمَّا صَنَعُوا، أَى لَوْ حَيَّاءُوكَ بِهَا، يَا عَلِيُّ! فَاسْتِغْفِرُوا اللَّهَ، مِمَّا صَنَعُوا، وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ، لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوكَ فِيمَا شَجَرِ بَيْنَهُمْ».

فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): هُوَ، وَ اللَّهُ! عَلِيُّ بِعَيْنِهِ، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ»، عَلَى لِسَانِكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! يَعْنِي: بِهِ مِنْ وَّلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «وَ يَسَلُّمُوا تَسْلِيمًا»، لِعَلِيٍّ (عليه السلام). (٣)

از عبد الله نجاشی نقل است که گفت: از امام صادق (عليه السلام)، شنیدم که در باره گفتار خدای عز و جل: «أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ عِظْهُمْ وَ قُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا»، فرمودند: به خدا سوگند! مقصود، فلانی و فلانی هستند، (و در آیه بعد)، «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنْتَهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتِغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، فرمودند: به خدا قسم! مقصود، پیامبر (صلى الله عليه و آله) و علی (عليه السلام)، هستند، که در پیش آنها (بیایند و) از اعمال خود آمرزش خواهند، یعنی: ای علی! اگر به نزد تو می آمدند، و از کردار خود، از خدا آمرزش می خواستند، و پیامبر (صلى الله عليه و آله) نیز، برای ایشان آمرزش خواسته بود، حتماً

ص: ۱۹۵

۱- ۴/۶۳

۲- ۴/۶۴

۳- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۷۱، ح ۱۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۱۹، ح ۲۵۲۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۵۵، ح ۱۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۱۰، ح ۳۶۹؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۳۵، ح ۵۲۶؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۴۸۹، ح ۵۲۶؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۳۶، ح ۱۶۳۱.

خدا را توبه پذیر و مهربان می یافتند، (و در آیه بعد از آن)، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوا بِمَا شَجَرْنَا بَيْنَهُمْ».

سپس امام صادق (علیه السلام) فرمودند: مقصود از اختلاف میان آنها، همان علی (علیه السلام) است، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، یعنی: به زبان تو ای رسول خدا! یعنی: در باره اعلام ولایت علی (علیه السلام)، «وَيَسْأَلُونَكَ تَسْلِيمًا»، یعنی: تسلیم ولایت و خلافت حضرت علی (علیه السلام)، بشوند.

۳- عَنْ زُرَّارَةَ أَوْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ قَالَ: لَقَدْ خَاطَبَ اللَّهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي كِتَابِهِ، قَالَ: قُلْتُ: فِي أَيِّ مَوْضِعٍ؟ قَالَ: فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوا بِمَا شَجَرْنَا بَيْنَهُمْ»، فِيمَا تَعَاقَدُوا عَلَيْهِ لِيُنَّ أَمَاتَ اللَّهُ مُحَمَّدًا، أَلَّا يُزِدُوا هَذَا الْأَمْرَ فِي بَيْتِ هَاشِمٍ، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، عَلَيْهِمْ مِنَ الْقَتْلِ أَوْ الْعُقُوبِ، «وَيَسْأَلُونَكَ تَسْلِيمًا». (۱)

از زراره یا برید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: به تحقیق، خداوند در کتابش، امیر المؤمنین (علیه السلام) را، مخاطب خود قرار داده است، عرض کردم: در کجای قرآن؟ حضرت فرمودند: در این آیه: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا»، «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا

ص: ۱۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۲۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۲۵۲۴ و ج ۵، ص ۸۶۵، ح ۱۲۱۲۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۳۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۴۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۱۱، ح ۳۷۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۹۱، ح ۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۸۳، ح ۷؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۱۳، ح ۵۷۳.

يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يَحْكُمُوا فِيهَا شَجَرَتَيْنِ بَيْنَهُمَا، یعنی در پیمانی که بسته بودند، و آن پیمان این بود که، زمانی که محمد (علیهما السلام) از دنیا برود، دیگر امر خلافت را به بنی هاشم باز نگردانند، «ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ»، در باره آنها به کشتن یا بخشیدن حکم نمودی، «وَيَسْأَلُوكَ تَسْلِيمًا».

ص: ۱۹۷

«وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ □ وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا»

و کسی که خدا و پیامبر را اطاعت کند، همنشین کسانی خواهد بود که خدا، نعمت خود را بر آنان تمام کرده از پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان و آنها رفیقهای خوبی هستند!

۱_ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ سُبحَانَهُ: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا»، قَالَ: «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ»، أَنَا «وَالصِّدِّيقِينَ»، عَلَى بِنِ أَبِي طَالِبٍ «وَالشُّهَدَاءِ»، الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ «وَالصَّالِحِينَ»، حَمَزُهُ «وَ حَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا»، الْأَثْمَةُ الْإِثْنَا عَشَرَ بَعْدِي. (۱)

ام سلمه گوید: از پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) در باره آیه: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ»، من هستم، «وَالصِّدِّيقِينَ»، علی است، «وَالشُّهَدَاءِ»، حسن و حسین هستند، «وَالصَّالِحِينَ»، حمزه است، «وَ حَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا»، ائمه دوازده گانه بعد از من هستند.

ص: ۱۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۴۷، ح ۲۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۲۵۴۴؛ کفایه الأثر فی النص علی الأئمه الإثنی عشر، ص ۱۸۳؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۱، ص ۲۸۳.

۲_ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ صِلْمَاءَ الْفَجْرِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُفَسِّرَ لَنَا قَوْلَهُ تَعَالَى: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا»، فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) أَمَّا النَّبِيُّونَ فَأَنَا، وَ أَمَّا الصَّادِقُونَ فَأَخِي عَلِيٌّ، وَ أَمَّا الشُّهَدَاءُ فَعَمِّي حَمْزَةُ، وَ أَمَّا الصَّالِحُونَ فَابْنَتِي فَاطِمَةُ وَ أَوْلَادُهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ، قَالَ: وَ كَانَ الْعَبَّاسُ حَاضِرًا فَوَثَبَ وَ جَلَسَ بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ قَالَ: أَلَسْنَا أَنَا وَ أَنْتَ وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ مِنْ نَبْعِهِ وَاحِدِهِ؟ قَالَ: وَ مَا ذَاكَ يَا عَمُّ؟ قَالَ: لِأَنَّكَ تُعْرِفُ بِعَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ دُونَنَا، قَالَ: فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ! وَ قَالَ: أَمَّا قَوْلُكَ يَا عَمُّ! أَلَسْنَا مِنْ نَبْعِهِ وَاحِدِهِ، فَصَدَقْتَ! وَ لَكِنْ يَا عَمُّ! إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنِي وَ خَلَقَ عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ (عليه السلام) حِينَ لَمَّا سَمَاءَ مَنِيَّةً وَ لَا أَرْضَ مَدْحِيَّةً وَ لَا ظُلْمَةَ وَ لَا نُورَ وَ لَا شَمْسَ وَ لَا قَمَرَ وَ لَا جَنَّةَ وَ لَا نَارَ. (الحديث) (۱)

از انس بن مالک روایت است که گفت: روزی با پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) نماز صبح را خواندیم، در این موقع آن جناب صورت مبارکش را به جانب ما گرداندند، من عرض کردم: یا رسول الله! برای ما این آیه را تفسیر بفرمائید: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» حضرت فرمودند: منظور از پیامبران، من هستم، و صدیقین، برادر من علی است، اما شهداء، عمویم حمزه می باشد، و صالحین، دخترم فاطمه و اولاد او حسن و حسین (علیهما السلام) هستند.

چون این سخنان را عباس، عموی پیامبر (صلى الله عليه و آله) شنید، از جای خود برخاست و

ص: ۱۹۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱، ح ۲ و ج ۳۷، ص ۸۳، ح ۵۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۲۵۴۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۶۴؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۴، ص ۹۷، باب ۱، ح ۱؛ مدینه معجز، ج ۳، ص ۲۲۱، ح ۸۴۰.

مقابل آن حضرت نشست و عرض کرد: مگر ما و شما و علی و فاطمه و حسن و حسین از یک منبع نیستیم؟ رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: چطور، ای عمو!؟

عباس عرض کرد: شما تنها علی و فاطمه و حسن و حسین را معرفی می کنید و ما را از خودتان نمی دانید! رسول خدا(صلی الله علیه و آله) تبسم نمودند و فرمودند: اما اینکه گفتم ما از یک منبع و ریشه هستیم، راست می گویی، و لکن خداوند، من و علی و فاطمه و حسن و حسین را قبل از خلقت آدم آفرید، در حالی که هنوز آسمان و زمین و نور و ظلمت و خوشید و ماه و بهشت و جهنم و ... را خلق نکرده بود.

۳_ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِكُلِّ أُمَّةٍ صِدِّيقٌ وَفَارُوقٌ، وَصِدِّيقٌ هَٰذِهِ الْأُمَّةِ وَفَارُوقُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: برای هر امتی صدیق و فاروقی است، و صدیق و فاروق این امت علی بن ابی طالب(علیهما السلام) است.

۴_ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ذَاتَ يَوْمٍ، وَقَدْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَٰذِهِ الْآيَةُ: «فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصُّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا» فَأَقْرَأْنِيهَا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي! مَنْ هَٰؤُلَاءِ إِنْى أَجِدُ اللَّهَ بِهِمْ حَفِيًّا؟! قَالَ: يَا حُذَيْفَةُ! أَنَا مِنَ النَّبِيِّينَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ص: ۲۰۰

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۳۱، ح ۱۰۹ و ص ۱۳۶، ح ۵۶۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۱۲، ح ۴۷؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۶۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۲، ص ۱۸ و ج ۳، ص ۴۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۸۲، ح ۲۰۸ و ص ۵۱۵، ح ۳۹۲ و ج ۳، ص ۲۹۵، ح ۲۱۰؛ عیون أخبار الرضا(علیه السلام)، ج ۲، ص ۱۳، باب ۳۰، ح ۳۰.

أَنَا أَوْلَاهُمْ فِي النَّبِيِّ وَآخِرُهُمْ فِي الْبُعْثِ، وَ مِنَ الصَّادِقِينَ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ، وَ لَمَّا بَعَثَنِي اللَّهُ (عز وجل) بِرِسَالَتِهِ كَمَا نَ أَوْلَ مَنْ صِدَّقَ بِي، ثُمَّ مِنَ الشُّهَدَاءِ حَمَزُهُ وَ جَعْفَرُ، وَ مِنَ الصَّالِحِينَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، «وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا» الْمَهْدِي فِي زَمَانِهِ (١).

حذیفه بن یمان گفت: روزی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) رفتم و این آیه نازل شده بود: «فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا» پیامبر (صلی الله علیه و آله) این آیه را به من یاد دادند، عرض کردم: ای پیامبر خدا! پدر و مادرم فدای تو باد! اینان چه کسانی هستند که من خدا را به اینان مهربان می بینم؟ حضرت فرمودند: ای حذیفه! من از پیامبرانی هستم که خدا به آنان نعمت داده است، من نخستین آنان در نبوت و آخرین آنان در مبعوث شدن هستم، و از صدیقان علی بن ابی طالب (علیهما السلام) است، که چون خداوند مرا به رسالت خود مبعوث نمود، او نخستین کسی بود که مرا تصدیق کرد، سپس از شهدا حمزه و جعفر هستند، و از صالحان حسن و حسین (علیهما السلام) سروران جوانان اهل بهشت هستند، «وَ حَسَنٌ أَوْلَيْكَ رَفِيقًا»، مهدی؟ عج؟، در زمان خودش است.

ص: ۲۰۱

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّعَوْا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۖ...»

و هنگامی که خبری، چه ایمنی و چه ترس به آنها برسد، آن را در همه جا فاش می کنند. و حال آنکه اگر در آن به پیامبر و اولو الامرشان رجوع می کردند، حقیقت امر را از آنان درمی یافتند.

۱_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ»، قَالَ: هُمْ الْأئِمَّةُ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

از عبد الله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره آیه: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ»، فرمودند: آنها، ائمه (علیهم السلام) هستند.

۲_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ قَالَ: ... أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ»، يَعْنِي آلَ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) وَهُمْ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَ مِنْهُمْ الْقُرْآنَ، وَيَعْرِفُونَ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ، وَ

ص: ۲۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۵، ح ۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۵، ح ۲۵۸۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۵؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۲۰۰، ح ۳۳۵۹۲.

عبد الله بن جندب، در حدیثی از امام رضا (علیه السلام) روایت کرده که حضرت فرمودند: ... خداوند در قرآن می فرماید: «وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ»، یعنی، آل محمد (علیهم السلام)، و آنان کسانی هستند که از قرآن استنباط می کنند، و حلال و حرام را تشخیص می دهند، و حجت خداوند بر مردم هستند.

ص: ۲۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۹۶، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۶، ح ۲۵۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۸۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۲۹؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۱، ح ۳۳۵۱۹.

«... وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»

و اگر فضل و رحمت خدا نبود، جز اندکی، همگان از شیطان پیروی می کردند.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضِيلٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْكَاظِمِ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»، قَالَ: «الرَّحْمَةُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَ «الْفَضْلُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا»، فرمودند: رحمت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، و فضل، امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند.

۲- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام)، وَ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، قَالَ: فَضْلُ اللَّهِ، رَسُولُهُ، وَرَحْمَتُهُ، وَلَايَةُ الْأَئِمَّةِ (عَلَيْهِمَا السَّلَام). (۲)

زراره از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، و حمران از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، روایت کرده اند که آن حضرات در باره آیه: «لَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فرمودند:

ص: ۲۰۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۸، ح ۲۵۸۸؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۴۷۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۲۰۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۴۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۰، ح ۴۰ و ج ۲۴، ص ۶۲، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۳۷، ح ۲۵۸۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۱.

فضل خداوند، رسولش است، و رحمتش، ولایت ائمه (علیهم السلام) می باشد.

۳- ابْنُ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فَضْلُ اللَّهِ، مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَرَحْمَتُهُ، عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَقِيلَ: فَضْلُ اللَّهِ، عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَرَحْمَتُهُ، فَاطِمَةُ (سَلَامَ اللَّهُ عَلَيْهَا). (۱)

ابن عباس در باره آیه: «وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، گفت: فضل خداوند، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، و رحمتش علی (علیه السلام)، و گفته شد: فضل خداوند، علی (علیه السلام) هستند، و رحمتش فاطمه (سلام الله علیها).

ص: ۲۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۴، ذیل ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۷۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

آیه در بارهٔ فلان و فلان و فلان نازل شده، که اوّل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان آوردند، ولی وقتی ولایت بر آنها عرضه شد، کافر شدند، موقعی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر که من مولای اویم، علی مولای اوست، به وسیلهٔ بیعت با امیر المؤمنین (علیه السلام) ایمان آوردند، باز کافر شدند، موقعی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از دنیا رفت، بیعت خود را انکار نمودند، بعد در کفر خود افزودند، چون بیعت گرفتند برای خود، از کسانی که با علی (علیه السلام)، بیعت کرده بودند، آنها دیگر از ایمان، ذره ای برایشان باقی نماند.

ص: ۲۰۷

«وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»

و هیچ یک از اهل کتاب نیست مگر آنکه پیش از مرگش به او ایمان آورد و عیسی در روز قیامت به ایمانشان گواهی خواهد داد.

۱- فی تفسیر العیاشی، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي قَوْلِهِ: «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»، قَالَ: لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ مِّنْ جَمِيعِ الْأَدْيَانِ يَمُوتُ، إِلَّا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) وَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) حَقًّا مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خداوند متعال: «وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا»، فرمودند: هیچ کس از ادیان گذشته، از اولین و آخرین نمی میرد، جز آنکه در وقت مرگ، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) را بر حق خواهد دید.

۲- عَنْ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ الْبَاقِرِينَ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) قَالَا: حَرَامٌ عَلَيَّ رُوحٌ أَنْ تَفَارِقَ جَسَدَهَا،

ص: ۲۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۸، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۱۹۸، ح ۲۸۳۶؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۱۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۸۴، ح ۳۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۲، ح ۶۶۴.

حَتَّى تَرَى مُحَمَّدًا وَ عَلِيًّا وَ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا (عليهما السلام)، بِحَيْثُ تَقَرُّ عَيْنُهَا. (۱)

از فضیل بن یسار نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، و حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: بر روح، حرام است که از جسد جدا شود، مگر اینکه حضرات محمد و علی و حسن و حسین (علیهم السلام) را، ببیند، به طوری که چشمهایش روشن شود.

۳_ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِحَارِثِ الْهَمْدَانِيِّ:

يَا حَارِ هَمْدَانَ مَنْ يُمْتُ يَرِنِي مِنْ مُؤْمِنٍ أَوْ مُنَافِقٍ قُبُلًا

يَعْرِفُنِي طَرَفُهُ وَ أَعْرِفُهُ بِنَعْتِهِ وَ اسْمِهِ وَ مَا عَمِلَا (۲)

حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) به حارث همدانی فرمودند:

ای حارث همدانی هر کس، چه مؤمن و چه منافق، پیش از مرگش مرا در مقابل و روبرو خواهد دید.

او مرا با دیدگان خود می بیند، و من او را با تمام صفات و نام و نشان و کردار و عملش می شناسم.

ص: ۲۰۹

۱- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۶۲۸، مجلس ۳۰، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۹۱، ح ۳۷ و ج ۳۹، ص ۲۴۲، ذیل ح ۲۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۵؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۲۳.

۲- _ الأُمَالِي (للطوسي)، ص ۶۲۷، مجلس ۳۰، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۴، ص ۴۳۲، ح ۷۴ و ج ۳۹، ص ۲۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۸۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۲، ح ۶۶۳.

۴_ عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يَا عَلِيُّ! مَثَلُكَ فِي أُمَّتِي، مَثَلُ الْمَسِيحِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، افْتَرَقَ قَوْمُهُ ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةُ مُؤْمِنُونَ وَ هُمُ الْحَوَارِيُّونَ، وَ فِرْقَةُ عَادُوهُ وَ هُمُ الْيَهُودُ، وَ فِرْقَةُ غَلَوُا فِيهِ فَخَرَجُوا عَنِ الْإِيمَانِ، وَ إِنَّ أُمَّتِي سَيَتَفَرَّقُ فِيكَ ثَلَاثَ فِرَقٍ: فِرْقَةُ شِيعَتِكَ وَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ، وَ فِرْقَةُ عَدُوِّكَ وَ هُمُ الشَّاكُونَ، وَ فِرْقَةُ تَغْلَوُ فِيكَ وَ هُمُ الْجَاهِلُونَ، وَ أَنْتَ فِي الْجَنَّةِ، يَا عَلِيُّ! وَ شِيعَتُكَ وَ مُحِبُّ شِيعَتِكَ، وَ عَدُوُّكَ وَ الْغَالِي فِي النَّارِ. (۱)

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! مثل تو در امت من، همانند عیسی بن مریم (علیهما السلام) است، که امتش به سه فرقه تقسیم شدند: گروه مؤمنان، که حواریون بودند، گروهی که دشمن او بودند، یعنی یهودیان، و گروهی که در باره او غلو کردند، و با این اعتقاد، از دایره ایمان بیرون رفتند.

همانا امت من نیز در مورد تو، به سه گروه تقسیم می شوند: گروه شیعیان تو، که آنان مؤمنان هستند، گروه دشمنان تو، که همان تردید کنندگان هستند، و گروهی که در مورد تو غلو می کنند، که آنان منکر، و کافرند.

تو، ای علی! در بهشتی، و شیعیان تو و دوستان شیعیان نیز، در بهشت هستند، و دشمنان تو و غلو کنندگان نسبت به تو، در آتش جهنم اند.

۵_ عَنْ رَبِيعَةَ بِنِ نَاجِدٍ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: دَعَانِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ لِي: يَا عَلِيُّ! إِنَّ فِيكَ مِنْ عِيسَى مَثَلًا، أَبْغَضْتَهُ الْيَهُودُ، حَتَّى بَهْتُوا أُمَّهُ، وَ أَحْبَبْتَهُ النَّصَارَى، حَتَّى أَنْزَلُوهُ

ص: ۲۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۶۴، ح ۴؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه؟ عهم؟، ص ۸۰، المنقبه ۴۸.

بِالْمَنْزِلَةِ الَّتِي لَيْسَتْ لَهُ.

وَ قَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّهُ يَهْلِكُ فِي مُحِبِّ مُطْرِ يَقْرَظُنِي بِمَا لَيْسَ فِي، وَ مُبْغِضٍ مُفْتَرٍ يَحْمِلُهُ سَنَانِي عَلَيَّ أَنْ يَبْهَتَنِي.

أَلَمْ! وَ إِنِّي لَسْتُ نَبِيًّا، وَ لَمَّا يُوْحَى إِلَيَّ، وَ لَكِنِّي أَعْمَلُ بِكِتَابِ اللَّهِ مَا اشْتَطَعْتُ، فَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ، فَحَقُّ عَلَيْكُمْ طَاعَتِي، فِيمَا أَحْبَبْتُمْ وَ فِيمَا كَرِهْتُمْ، وَ مَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ أَوْ غَيْرِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، فَلَمَّا طَاعَهُ فِي الْمَعْصِيَةِ بِهِ، الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ، الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ، ثَلَاثًا. (۱)

از امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) روایت است که فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مرا فرا خوانده، فرمودند: ای علی! همانا، در تو مثال و شباهتی به عیسی بن مریم (صلی الله علیه و آله) است، که یهود او را دشمن داشتند، تا جایی که به مادر او تهمت زده، و نسبت ناسزا دادند، و نصاری او را به حدی دوست داشتند، که منزلت و مقامی برای او قائل شدند، که در شأن و جایگاه او نبود.

سپس علی بن ابیطالب (علیه السلام) فرمودند: درباره ی من نیز، دو گروه به هلاکت می رسند، اول دوستی که در دوستی آنقدر زیاده روی کند، تا مرا در تحسین و تعریف به حدی رساند، که در حد من نیست، و دوم دشمن و مبغضی که بغض و عداوت، او را وادار کند که به من تهمت زند، و نسبت ناروا دهد.

آگاه باشید! من پیامبر نیستم، و به من وحی نمی شود، بلکه تا آنجا که توانایی داشته باشم، به دستورات قرآن عمل می کنم، پس هر وقت شما را به اطاعت از خداوند دعوت نمودم، از من اطاعت کنید، اگرچه آن کار را دوست داشته باشید و یا

ص: ۲۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۴، ص ۳۶۲؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۲۹، ح ۸۶۲؛ الغارات، ج ۲، ص ۴۰۲.

از آن ناراحت شوید.

اما اگر من و یا دیگری، شما را به معصیت و نافرمانی خدا دعوت نمود، از او اطاعت نکنید، زیرا در معصیت نباید از کسی اطاعت نمود، و اطاعت فقط در اعمال صالح و نیک می باشد، و سه بار این جمله را تکرار فرمودند.

ص: ۲۱۲

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ۱۷۴ فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةِ مِنْهُ وَفَضْلِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۱۷۵»

ای مردم! دلیل روشن از طرف پروردگارتان برای شما آمد و نور آشکاری به سوی شما نازل کردیم. (۱۷۴) اما آنها که به خدا ایمان آوردند و به آن چنگ زدند، بزودی همه را در رحمت و فضل خود، وارد خواهد ساخت و در راه راستی، به سوی خودش هدایت می کند. (۱۷۵)

۱_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَوْلُهُ: «قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا» قَالَ: الْبُرْهَانُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) وَ النُّورُ عَلِيٌّ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا»، قَالَ: الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ عَلِيٌّ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله بن سلیمان نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: «قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا»، تفسیرش چیست؟ حضرت فرمودند: برهان، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و نور، علی (علیه السلام) است، گفتم: «صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا» چیست؟ فرمودند: صراط مستقیم، علی (علیه السلام) است.

ص: ۲۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۷، ح ۴۷ و ج ۳۵، ص ۳۶۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۰۴، ح ۲۸۵۵؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۲۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۸۵، ح ۳۰۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۹۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۹، ح ۷۰۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹۳.

۲_ فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْقُمِيِّ فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا»، فَالْنُّورُ، إِمَامُهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، ثُمَّ قَالَ: «فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ اعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيَدْخُلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ»، هُمُ الَّذِينَ تَمَسَّكُوا بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ الْإِثْمَةَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر فرمایش خداوند تعالی: «یا ایها الناس قد جاءکم برهان من ربکم و انزلنا الیکم نورا مبینا»، گفته: مقصود از نور، امامت امیر المؤمنین (علیه السلام) است و سپس در باره: «فاما الذين آمنوا بالله و اعتصموا به فسیدخلهم فی رحمہ»، گفته: آنها کسانی هستند که، به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام)، تمسک می جویند.

ص: ۲۱۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۰۴، ح ۲۸۵۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۵۹؛ تفسیر الصافی، ج ۱، ص ۵۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۳، ص ۵۹۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۷۹، ح ۶۹۹.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید، به عهد و پیمان خود وفادار باشید.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (عليهما السلام) عَقَدَ عَلَيْهِمْ لِعَلِي (عليه السلام) فِي الْخِلَافَةِ، فِي عَشْرَةِ مِوَاطِنَ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، الَّتِي عُقِدَتْ عَلَيْكُمْ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

حضرت جواد الائمه (عليه السلام) در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، فرمودند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در ده موضع، از مردم، برای خلافت و جانشینی حضرت علی (عليه السلام) اقرار گرفتند، سپس خداوند این آیه را نازل فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، به آن عهدها و پیمانهای که، شما با امیر المؤمنین (عليه السلام) بستید، وفادار باشید.

ص: ۲۱۵

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۶، ح ۶۰۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۲، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۱۶، ح ۲۸۷۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۵؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۶۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۳، ح ۹.

«... الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...»

امروز، دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما پذیرفتم.

۱_ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَدْ أَرْمَضَنِي اخْتِلَافُ الشَّيْعَةِ فِي مَذَاهِبِهَا، فَقَالَ: يَا جَابِرُ! أَلَمْ أَفُكَّكَ عَلَى مَعْنَى اخْتِلَافِهِمْ مِنْ أَيْنَ اخْتَلَفُوا وَمِنْ أَى جِهَةٍ تَفَرَّقُوا؟ قُلْتُ: بَلَى يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَالَ: فَلَا تَخْتَلِفْ إِذَا اخْتَلَفُوا يَا جَابِرُ! إِنَّ الْجَاحِدَ لِصَاحِبِ الزَّمَانِ كَالْجَاحِدِ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي أَيَّامِهِ، يَا جَابِرُ! اسْمِعْ وَعِ، قُلْتُ: إِذَا شِئْتُ، قَالَ: اسْمِعْ وَعِ وَبَلِّغْ حَيْثُ انْتَهَتْ بِكَ رَاحِلَتُكَ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حَطَبَ النَّاسِ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ مِنْ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَذَلِكَ حِينَ فَرَّغَ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ وَتَأْلِيفِهِ، فَقَالَ: ...

... فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى حَجَّةِ الْوَدَاعِ، ثُمَّ صَارَ إِلَى غَدِيرِ خُمٍّ فَأَمَرَ فَأُصْلِحَ لَهُ شَيْبَةُ الْمُنْبَرِ ثُمَّ عَلِمَاهُ وَأَخَذَ بَعْضَ بَدِي حَتَّى رُبِّي بِيَاضٍ إِبْطِيهِ رَافِعًا صَوْتَهُ قَائِلًا فِي مَحْفَلِهِ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِي مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عِيَادِ مَنْ عِيَادَاهُ، فَكَانَتْ عَلَيَّ وَلِيَّتِي وَلِإِيَّتِي وَ لِمَا يَهُ اللَّهُ، وَ عَلَيَّ عِيَادَاتِي عِيَادَةُ اللَّهِ، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل) فِي ذَلِكِ الْيَوْمِ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»، فَكَانَتْ وَلِيَّتِي

از جابر بن یزید نقل است که گفت: بر حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) وارد شدم و عرض کردم: ای فرزند پیامبر! اختلاف شیعه در مذاهب گوناگون مرا گداخته است، پس حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو را به مفهوم اختلاف آنها و خاستگاه این اختلاف و جهت پراکندگی مسلمانان آگاه نسازم؟

عرض کردم: آری ای فرزند پیامبر! حضرت فرمودند: ای جابر! اگر آنها به راه جدایی و اختلاف رفتند تو به راه آنها مرو، ای جابر! منکر امام زمان (علیه السلام) همچون منکر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است در زمان حیاتش. ای جابر! گوش کن و در یاد نگهدار. عرض کردم: اگر بخواهید چنین کنم.

حضرت فرمودند: گوش دار و در یاد نگهدار، و تا آنجا که مرکب می رود آن را به دیگران برسان. همانا امیر المؤمنین (علیه السلام) هفت روز پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) پس از فراغت از گردآوری و تألیف قرآن برای مردم مدینه چنین خطبه خواند: ... پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حجه الوداع از مکه بیرون آمدند و از غدیر خم گذر کردند و دستور دادند برای ایشان شبه منبری بپا کنند و سپس بر منبر رفتند و بازوی مرا گرفتند تا سپیدی زیر دو بغلم دیده شد، و صدایخویش را در این انجمن چنین بلند فرمودند: هر که را من سرور اویم علی سرور اوست، خدایا دوست بدار هر که او را دوست دارد و دشمن بدار هر که او را دشمن می دارد.

پس معیار دوستی خدا دوستی من شد، و معیار دشمنی خدا دشمنی با من، و خداوند در همان روز این آیه را فرو فرستاد: الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ

ص: ۲۱۷

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۰، ح ۷۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۸، ح ۷۷۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۸، ح ۲۸؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۷، ح ۴؛ مرآة العقول، ج ۲۵، ص ۶۰، ح ۴.

نِعْمَتِي وَرَضِيَتْ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا، پس ولایت من کمال دین و رضایت پروردگار متعال گردید.

۲_ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أُعْطِيَتْ تَشِيْعًا، لَمْ يَعْطَ أَحَدٌ قَبْلِي، سِوَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) لَقَدْ فُتِحَتْ لِي السُّبُلُ، وَ عَلِمْتُ الْمَنَائِي، وَ الْبَلَايَا، وَ الْأَنْسَابَ، وَ فَضْلَ الْخِطَابِ، وَ لَقَدْ نَظَرْتُ فِي الْمَلَكُوتِ بِإِذْنِ رَبِّي، فَمَا غَابَ عَنِّي مَا كَانَ قَبْلِي وَ لَا مَا يَأْتِي بَعْدِي، وَ أَنَّ بَوْلَايَتِي أَكْمَلَ اللَّهُ لِهَيْدِهِ الْأُمَّةَ دِينَهُمْ، وَ أَتَمَّ عَلَيْهِمُ النَّعْمَ، وَ رَضِيَ لَهُمْ إِسْلَامَهُمْ، إِذْ يَقُولُ يَوْمَ الْوَلَايَةِ لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ أَنِّي أَكْمَلْتُ لَهُمُ الْيَوْمَ دِينَهُمْ، وَ أَتَمَمْتُ عَلَيْهِمُ النَّعْمَ، وَ رَضِيَتْ إِسْلَامَهُمْ، كُلَّ ذَلِكَ مِنْ اللَّهِ بِهِ عَلَيَّ فَلَهُ الْحَمْدُ. (۱)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: امیر المؤمنین (عليه السلام) فرموده اند: به من نه چیز عطا شده، که پیش از من به هیچ کس، جز پیامبر (صلى الله عليه وآله و سلم) عطا نشده است: راه ها به روی من باز شده، و علم انساب به من یاد داده شده، و ابرها برای من به حرکت درآمده، و علم مرگ ها و بلاها و فصل خطاب (تعیین کننده حق) را می دانم، و با اذن پروردگارم در ملکوت نظر کردم، هیچ چیز از من پنهان نشد، چه آنچه پیش از من بوده، و چه آنچه پس از من می آید، و خداوند با ولایت من، دین این امت را کامل نمود، و نعمت ها را بر آنان تمام نمود، و به اسلام

ص: ۲۱۸

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۲۰۵، المجلس الثامن، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۴۱، ح ۱۴ و ج ۳۹، ص ۳۳۶، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۲۹۰۶؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۱۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۳، ص ۵۷؛ الخصال، ج ۲، ص ۴۱۴، ح ۴.

آنان راضی شد، و این هنگامی بود که در روز ولایت (روز غدیر خم) به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود: یا محمد! از من به آنان خبر بده که امروز دینشان را کامل کردم، و به اسلام به عنوان دین آنان راضی شدم، و نعمت خود را بر آنان تمام کردم.

همه اینها، نعمت هایی است که خداوند آنها را بر من مانت نهاده است، پس سپاس خدا را.

۳_ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، عَلَيَّ إِكْمَالِ الدِّينِ وَ إِتْمَامِ النُّعْمَةِ وَ رِضَى الرَّبِّ بِرِسَالَتِي وَ وَلَعَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَعِيدِي وَ قَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ أَنْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ. (۱)

ابو سعید خدری گفت: وقتی این آیه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد، حضرت فرمودند: الله اکبر، بر کامل شدن دین و تمام شدن نعمت و خوشنودی پروردگار به رسالت من و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) پس از من، سپس فرمودند: هر کس که من مولای اویم علی مولای اوست، خداوندا! دوست بدار کسی را که او را دوست بدارد و دشمن بدار کسی را که او را دشمن بدارد و کمک کن کسی را که او را کمک کند و خوار کن کسی را که او را خوار کند.

ص: ۲۱۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۲۵، ح ۴۹۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۲۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۴۳، ح ۲۹۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۸۹، ح ۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۲۱۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۸۲۸، ح ۳۹؛ مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴۶.

٤_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا (عليه السلام) بِمَرْوَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيْدِي (عليه السلام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَانَ النَّاسِ، فَتَبَسَّسَ (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ! جَهْلَ الْقَوْمِ وَخُدْعُو عَنْ أَدْيَانِهِمْ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَقْبِضْ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى أَكْمَلَ لَهُ الدِّينَ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فِيهِ تَفْصِيلٌ كُلُّ شَيْءٍ، بَيْنَ فِيهِ الْحَمَالِ وَالْحَرَامِ وَالْحُدُودَ وَالْأَحْكَامَ، وَجَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ كَمَلًّا، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ» (١) وَأَنْزَلَ فِي حِجَبِ الْوَدَاعِ وَهِيَ آخِرُ عُمُرِهِ (صلى الله عليه وآله) «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا» (٢) فَأَمَرَ الْإِمَامَةَ مِنْ تَمَامِ الدِّينِ وَ لَمْ يَمُضِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى بَيْنَ لِأُمَّتِهِ مَعَالِمَ دِينِهِمْ، وَأَوْضَحَ لَهُمْ سَبِيلَهُمْ، وَتَرَكَهُمْ عَلَى قَصْدِ الْحَقِّ، وَأَقَامَ لَهُمْ عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَمًا وَإِمَامًا، وَمَا تَرَكَ شَيْئًا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَّا بَيْنَهُ، فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَكْمِلْ دِينَهُ، فَقَدْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ الْعَزِيزِ، وَمَنْ رَدَّ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ كَافِرٌ. (الحديث) (٣)

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت رضا (عليه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمدیم، و حاضران مجلس از مسئله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (عليه السلام) وارد شدم و ایشان را از گفتگوهای مردم با

ص: ٢٢٠

١- ٦/٣٨

٢- ٥/٣

٣- الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسي)، ج ٢، ص ٤٣٣؛ الأمالی (للصدوق)، ص ٦٧٤، مجلس ٩٧، ح ١؛ بحار الأنوار، ج ٢٥، ص ١٢٠، ح ٤؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ٢٨٢، ح ٨١٨٢؛ عیون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ١، ص ٢١٦، باب ٢٠، ح ١؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ٢، ص ٦٧٥، ح ٣٢؛ الکافی، ج ١، ص ١٩٨، ح ١؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ٢، ص ٣٧٦، ح ١؛ الوافی، ج ٣، ص ٤٨٠، باب ٥٤، ح ١.

خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند:

ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و فریب عقائد خود را خورده اند، به راستی خداوند جلیل و عزیز، پیامبرش را قبض روح نکرد تا اینکه دین اسلام را برایش به کمال رسانید و کامل ساخت، و قرآن را که حاوی تفصیل هر چیزی هست بر او نازل ساخته، و در آن حلال و حرام، حدود و احکام، و جمیع نیازمندیهای مردم به طور کلی بیان شده است، و فرمود: «در کتاب هیچ گونه کوتاهی نکرده ایم»، در آخرین سفر حج، که اواخر عمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود نیز این آیه را نازل فرمود: «امروز دین شما را به کمال رساندم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را دین شما پسندیدم»، پس مسئله امامت از تمامیت دین است.

و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از دنیا نرفتند تا اینکه برای امتشان دانستیهای دین را بیان فرمودند، و راهشان را آشکار ساخته و در مسیر حق قرارشان دادند، و حضرت علی (علیه السلام) را برای ایشان نشانه و پرچم راهنما و امام، تعیین فرمودند، و هیچ چیزی را که امت بدان نیازمند شوند فرو نگذاشتند، جز اینکه آن را روشن ساختند، پس هر که گمان کند که خداوند دینش را کامل نکرده، در حقیقت او کتاب خدا را انکار نموده، و منکر کتاب خدا، کافر است.

۵_ عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ عَنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ أَنَّهُ قَالَ فِي مَجْلِسٍ عَظِيمٍ فِيهِ أَكْثَرُ مِنْ مِائَتِي رَجُلٍ فِي زَمَانِ عُمَانَ، ...

... الی ان قال (علیه السلام): ثُمَّ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ فِي غَدِيرِ خُمٍّ، ...

فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ (عَزَّ وَجَلَّ) مَوْلَايَ وَ أَنَا مَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ، وَ أَنَا أَوْلَى بِهِمْ مِنْ

أَنْفُسِهِمْ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: قُمْ يَا عَلِي! فَقُمْتُ، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِي مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، فَقَامَ سَلْمَانُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلِمَاءَ كَمَاذَا؟ قَالَ: وَلِمَاءَ كَوَلَمَائِي، مَنْ كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْ نَفْسِهِ فَعَلِي أَوْلَى بِهِ مِنْ نَفْسِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل): «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»، فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ تَمَامٌ تُبَوِّتِي وَ تَمَامٌ دِينَ اللَّهِ وَ لِيَاهُ عَلِي بَعْدِي.

فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ قَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذِهِ الْآيَاتُ خَاصَّةٌ فِي عَلِي!؟ قَالَ: بَلَى! فِيهِ وَ فِي أَوْصِيَائِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (١)

سليم بن قيس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلى الله عليه و آله) با حضور بیش از دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ... و بعد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) در غدیر خم خطابه ای ایراد کردند و فرمودند:

ای مردم! آیا می دانید که خداوند (عز وجل) صاحب اختیار من است و من صاحب اختیار مؤمنین هستم و من از خود آنان به ایشان صاحب اختیار ترم؟ گفتند: بلی، یا رسول الله!

پس فرمودند: برخیز، ای علی! من برخاستم و حضرت فرمودند: «هر کس من صاحب اختیار او هستم این علی صاحب اختیار اوست. پروردگارا! هر کس او را دوست می دارد دوست بدار و هر کس او را دشمن می دارد دشمن بدار.»

(در روز غدیر خم) سلمان برخاست و عرض کرد: یا رسول الله! ولایتو صاحب

ص: ۲۲۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۸۲، ح ۲۲۸؛ الإحتجاج (طبرسی)، ج ۱، ص ۱۴۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۱۰، ح ۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۶۴۴، ح ۱۱؛ کمال الدین (صدوق)، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۲۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۵، ح ۲۶۱.

اختیاری او چگونه است؟ پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: ولایت و صاحب اختیاری او همچون ولایت من است. هر کس من نسبت به او از خودش صاحب اختیارترم علی هم نسبت به او از خودش صاحب اختیارتر است.

خداوند تعالی هم این آیه را نازل کرد: **الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا**، «امروز دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام کردم و اسلام را بعنوان دین شما راضی شدم.» پیامبر(صلی الله علیه و آله) سه مرتبه تکبیر گفتند و فرمودند: **الله أكبر**، کمال نبوت من و تکمیل دین خدا ولایت علی بعد از من است.

ابو بکر و عمر برخاستند و گفتند: یا رسول الله! آیا این آیات به خصوص در باره علی است؟! حضرت فرمودند: آری! در باره او و جانشینانم تا روز قیامت است.

۶- عَنْ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَقُولُ: بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسِ خِصَالٍ، عَلَى الشَّهَادَتَيْنِ، وَالْقَرِيبَتَيْنِ، قِيلَ لَهُ: أَمَّا الشَّهَادَتَانِ فَقَدْ عَرَفْنَاهُمَا، فَمَا الْقَرِيبَتَانِ؟

قَالَ: الصَّلَاةُ، وَالزَّكَاةُ، فَإِنَّهُ لَا يَقْبَلُ أَحَدُهُمَا إِلَّا بِالْأُخْرَى، وَالصِّيَامَ، وَحَجَّ بَيْتِ اللَّهِ مِنْ اسْتِطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا، وَخُتِمَ ذَلِكَ بِالْوَلَايَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: **«الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»**. (۱)

حضرت علی امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که فرمودند: اسلام، بر پنج خصلت بنا شده است، شهادتین و دو قرینه آن.

ص: ۲۲۳

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۵۱۸، المجلس الثامن العشر، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۳۷۹، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۲۹۰۷.

گفته شد: ای رسول خدا! شهادتین را می دانیم، ولی قرینه آن را نمی دانیم، آن چیست؟

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: آن، نماز و زکات است، که هیچ یک، بدون دیگری پذیرفته نمی شود، و روزه و حج خانه خدا، برای کسی که توانائی دارد، باید آنها را انجام دهد، و همه این ها با ولایت ختم می گردد، که خداوند در این مورد فرموده: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا».

ص: ۲۲۴

«... وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ ۖ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»

و کسی که انکار کند آنچه را باید به آن ایمان بیاورد، اعمال او تباه می گردد و در سرای دیگر، از زیانکاران خواهد بود.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، قَالَ: تَفْسِيرُهَا فِي بَطْنِ الْقُرْآنِ، يَعْنِي مَنْ يَكْفُرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ عَلِيٌّ هُوَ الْإِيمَانُ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره فرمایش خداوند تبارک و تعالی: «وَمَنْ يَكْفُرُ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: تفسیرش در باطن قرآن این است که، یعنی هر کس به ولایت علی (علیه السلام) کافر شود، چون علی (علیه السلام) همان ایمان هستند، اعمالش از بین رفته و از خاسرین و زیانکاران است.

ص: ۲۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۹، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۹۶۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۷، ح ۵؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۴۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۹۵، ح ۶۵.

۲_ عن جابر عن أبي جعفر (عليه السلام) قال: سألته عن تفسير هذه الآية: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ»، يعني بولايه علي (عليه السلام)، «وَهُوَ فِي الْأَخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۱).

از جابر نقل است که گفت: از امام باقر (عليه السلام) از تفسیر آیه شریفه: «وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: یعنی کسانی که به ولایت علی (عليه السلام) کافر شدند در آخرت زیان خواهند کرد، و از ایمان خود سودی نخواهند برد.

ص: ۲۲۶

۱_ بحار الأنوار، ج ۶۹، ص ۹۸، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۵۳، ح ۲۹۶۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۹۷، ح ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۹۵، ح ۶۳.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! از خدا بپرهیزید! و وسیله ای برای تقرب به او بجوئید! و در راه او جهاد کنید، باشد که رستگار شوید!

۱- عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» (۱)، فَقَالَ: أَنَا هُوَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ، وَ قَدْ صَدَّقَهُ اللَّهُ، وَ أَعْطَاهُ الْوَسِيلَةَ فِي الْوَصِيَّةِ، وَ لَا يَخْلِي أُمَّتَهُ مِنْ وَسِيلَتِهِ إِلَيْهِ وَ إِلَى اللَّهِ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ» (۲).

از سلمان فارسی نقل است که گفت: امیر المؤمنین (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تبارک و تعالی: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: آن کسی که تمام علم کتاب نزد اوست، من هستم، و منم آنکه خداوند او را تصدیق نمود، و او را در وصیت، وسیله عطا نمود، پس هیچگاه امتش، از این وسیله اش، که از سوی او و خداوند است، بی نیاز نمی شوند، که خداوند می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ».

ص: ۲۲۷

۱- ۱۳/۴۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۹ و ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۵۰؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲۱.

۲_ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، أَنَا وَسَيْلَتُهُ. (۱)

امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: «وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، من وسیله او هستم.

۳_ فی تفسیر علی بن ابراهیم قوله: «اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، فقال: تقربوا الیه بالإمام. (۲)

علی بن ابراهیم در باره آیه شریفه: «اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ»، می فرماید: یعنی به وسیله امام، به خداوند نزدیک شوید.

ص: ۲۲۸

-
- ۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۸؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۵.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۳۰۷۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۳؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۱۰۴، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۷۹.

«يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ»

آنها همواره می خواهند از آتش بیرون آیند، ولی نخواهند توانست از آن خارج شوند، و برای آنان عذابی دائم و پایدار است.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، يَقُولُ: أَعْدَاءُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، هُمُ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، قَالَ اللَّهُ: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا». (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: دشمنان حضرت علی (علیه السلام)، همیشه در آتش جهنم هستند، و خداوند می فرماید: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا».

۲- عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حِازِمٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ؟» قَالَ: عِيدُو (أَعْدَاءُ) عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، هُمُ الْمُخَلَّدُونَ فِي النَّارِ، أَبَدَ الْأَبْدِينَ وَدَهْرَ الدَّاهِرِينَ. (۲)

ص: ۲۲۹

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۰ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۲۹۴، ح ۳۰۸۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۱۰۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۸۰.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۶۲، ح ۳۷ و ج ۳۰، ص ۲۲۱، ح ۸۷ و ج ۳۱، ص ۶۴۸، ح ۱۸۱ و ج ۶۹، ص ۱۳۵، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۷۰، ح ۷۵۷ و ج ۲، ص ۲۹۴، ح ۳۹۸۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۷۳، ح ۱۴۵ و ج ۱، ص ۳۱۷، ح ۱۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۲، ص ۲۱۵ و ج ۴، ص ۱۰۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۸۸ و ج ۱، ص ۶۲۷، ح ۱۸۱.

از منصور بن حازم نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض کردم: منظور از آیه: «وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آنها دشمنان حضرت علی (علیه السلام) هستند، که همواره در آتش جهنم، در عذابند، و در آن جاودان می مانند.

ص: ۲۳۰

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَزِدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ۖ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید! هر کس از شما، از آیین خود بازگردد، پس خداوند جمعیتی را می آورد که آنها را دوست دارد و آنان (نیز) او را دوست دارند، در برابر مؤمنان متواضع، و در برابر کافران سرسخت و نیرومندند.

۱_ فُرَاتٌ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ بَنٍ سَعِيدٍ مُعْتَمَرًا، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، قَالَ: عَلِيٌّ (عليه السلام) وَ شِيعَتُهُ. (۱)

فرات کوفی گوید: حسین بن سعید معنعنًا روایت کرده، از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند متعال که می فرماید: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، فرمودند: ایشان، حضرت علی (علیه السلام) و شیعیانش هستند.

۲_ قَالَ الثَّغَلْبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» قَالَ: هُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

ص: ۲۳۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۲، ح ۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۲۳، ح ۱۳۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۲، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۵، ح ۳۱۶۱؛ الکشف و البیان عن تفسیر القرآن (ثعلبی)، ج ۴، ص ۷۸، عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۲۸۸، ح ۴۷۰؛ نهج الحق و کشف الصدق، ص ۱۸۶، ح ۲۲.

ثعلبی در تفسیرش در باره آیه شریفه: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ»، می گوید: او، علی بن ابیطالب (علیه السلام) است.

ص: ۲۳۲

«أَنَا وَلِيُّكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»

سرپرست و ولی شما، تنها خداست و پیامبر او و آنها که ایمان آورده اند همانها که نماز را برپا می دارند، و در حال رکوع، زکات می دهند.

۱_ عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رَبِيعٍ، قَالَ: بَيْنَمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ، جَالِسٌ عَلَى شَفِيرِ زَمْزَمَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِذَا قَبَلَ رَجُلٌ مُتَعَمِّمٌ بِعِمَامَةٍ، فَجَعَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَّا قَالَ الرَّجُلُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَأَلْتُكَ بِاللَّهِ! مَنْ أَنْتَ؟ فَكَشَفَ الْعِمَامَةَ عَنْ وَجْهِهِ، وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي، وَمَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي، فَأَنَا جُنْدَبُ بْنُ جُنَادَةَ الْبَدْرِيُّ أَبُو ذَرِّ الْعِفَارِي، سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله وسلم) بِهَاتَيْنِ وَإِلَّا فَصَمْتًا، وَرَأَيْتُهُ وَإِلَّا فَعَمِيئًا، وَهُوَ يَقُولُ: عَلَى قَائِدِ الْبِرِّرَةِ وَقَاتِلِ الْكُفْرَةِ، مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ وَمَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ.

أَمَّا إِنِّي صَدَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَوْمًا مِنَ الْأَيَّامِ، صَيَّمَا الظُّهْرَ، فَسَأَلْتُ فِي الْمَسْجِدِ، فَلَمْ يَعْطِهِ أَحَدٌ، فَرَفَعْتُ السَّائِلُ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ أَنِّي سَأَلْتُ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ يَعْطِنِي أَحَدٌ شَيْئًا.

وَكَانَ عَلَيَّ رَاكِعًا، فَأَوْمَى إِلَيْهِ بِخُنْصِرِهِ الْيُمْنَى، وَكَانَ يَتَخَنَّمُ فِيهَا، فَأَقْبَلَ السَّائِلُ حَتَّى أَخَذَ الْخَاتَمَ مِنْ خُنْصِرِهِ، وَذَلِكَ بَعَيْنِ النَّبِيِّ فَلَمَّا فَرَّغَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) مِنْ صِيَلَاتِهِ، رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ أَخِي مُوسَى سَأَلَكَ، فَقَالَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَيسِّرْ لِي أَمْرِي»، «وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي»، «يَفْقَهُوا قَوْلِي»، «وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي»،

«هَارُونَ أَخِي»، «اشْدُدْ بِهِ أَرْزِي»، «وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي»، (١) فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ قُرْآنًا نَاطِقًا: «سَيَنْشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ»، (٢) اللَّهُمَّ وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِيِّكَ وَ صَفِيكَ، اللَّهُمَّ فَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي ... وَ اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي عَلِيًّا أَخِي اشْدُدْ بِهِ أَرْزِي.

قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَوَ اللَّهُ! مَا اسْتَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) الْكَلَامَ، حَتَّى هَبَطَ عَلَيْهِ جَبْرَائِيلُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، وَ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! هُنِيئًا لَكَ مَا وَهَبَ اللَّهُ لَكَ فِي أَخِيكَ، قَالَ: وَ مَا ذَاكَ جَبْرَائِيلُ؟ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ أُمَّتَكَ بِمَوَالَاتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ أَنْزَلَ قُرْآنًا عَلَيْكَ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ». (٣)

ابو اسحاق احمد بن محمد بن محمد بن ثعلبي، در تفسيرش آورده كه: يك روز عبد الله بن عباس در كنار زمزم نشسته بود و مي گفت: پيامبر خدا (صلى الله عليه و آله) چنين فرمودند: در اين هنگام مردى كه عمامه بر روى صورت كشيده بود، آمد و هر وقت كه ابن عباس مى گفت: پيامبر خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند، او نيز مى گفت: پيامبر خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند.

ابن عباس گفت: تو را به خدا تو كيستى؟ او عمامه از صورت خود كنار زد و گفت: مردم هر كس مرا شناخت كه شناخته، و هر كس مرا نمى شناسد من جناب بن جناده بدرى، ابو ذر غفارى هستم.

ص: ٢٣٤

١- ٢٥/٢٠-٣٢.

٢- ٣٥/٢٨.

٣- _ إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمي)، ج ٢، ص ٢٢٠؛ بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ١٩٤، ح ١٥؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٢، ص ٣١٩، ح ٣١٧١؛ تأويل الآيات الظاهره، ص ١٥٧؛ شواهد التنزيل، ج ١، ص ٢٢٩، ح ٢٣٥؛ الطوائف فى معرفه مذاهب الطوائف، ج ١، ص ٤٧، ح ٤٠؛ عمده عيون صحاح الأخبار فى مناقب إمام الأبرار، ص ١٢٠، ح ١٥٨؛ الكشف و البيان عن تفسير القرآن (ثعلبى)، ج ٤، ص ٨٠؛ كشف الغمه فى معرفه الأئمه، ج ١، ص ٣١١؛ كشف اليقين فى فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ٩٨.

از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) با این دو گوشم شنیدم و گرنه کر شوند، و نیز با این دو چشمم دیدم و گرنه کور شوند که فرمودند: علی رهبر نیکان و کشنده کافران است، هر کس او را یاری کند، یاری می شود، و هر کس او را خوار سازد خوار می شود.

آگاه باشید! که من در روزی از روزها نماز ظهر را با پیامبر خدا خواندم، سائلی در مسجد سؤال کرد و کسی به او چیزی نداد، سائل دست خود را به سوی آسمان دراز کرد و گفت: خدایا! گواه باش که در مسجد پیامبر خدا سؤال کردم و کسی چیزی به من نداد.

در این هنگام علی (علیه السلام) در حال رکوع بود، و به انگشت کوچک دست راست خود که انگشتری در آن بود، اشاره کرد، پس سائل جلو آمد و انگشتر را از انگشت او در آورد، و این کار مقابل چشمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، و چون پیامبر از نماز فارغ شد سر خود را به سوی آسمان بلند کرد، و گفت: خدایا! برادرم موسی از تو تقاضایی کرد و گفت:

«پروردگارا سینه مرا گشاد کن» «و کار مرا آسان ساز» «و از زبان من لکنت را باز کن» «تا سخن مرا در یابند» «و برای من وزیری از خاندان خودم قرار بده» «هارون برادرم را» «و به وسیله او پشت مرا محکم کن» «و او را در کار من شریک ساز»، پس تو به او قرآن ناطق نازل کردی (و گفتی): «به زودی پشت تو را به وسیله برادرت محکم خواهیم کرد».

خدایا! من محمد پیامبر تو و برگزیده تو هستم، خدایا! سینه مرا وسعت بخش (یعنی صبر و تحمل مرا زیاد کن) و کار مرا آسان نما و برای من از خاندانم وزیری قرار بده، علی برادرم را، به وسیله او پشت مرا محکم کن.

ابوذر می گوید: به خدا سوگند! هنوز سخن پیامبر (صلی الله علیه و آله) تمام نشده بود که جبرئیل از جانب خدا بر او نازل شد و گفت: یا محمد! آنچه خداوند راجع به برادرت بر تو بخشید، گوارایت باد، گفت: آن چیست ای جبرئیل؟ گفت: خداوند امت تو را تا روز

قيامت به ولايت او امر کرده و قرآن بر تو نازل کرده: «إِنَّمَا وَلِيكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ».

۲_ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ (عز وجل): «إِنَّمَا وَلِيكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا» الْآيَةَ، قَالَ: إِنَّ رَهْطًا مِنَ الْيَهُودِ أَشْلَمُوا مِنْهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ وَ أَسَدٌ وَ ثَعْلَبَةٌ وَ ابْنُ يَامِينَ وَ ابْنُ صُورِيَا، فَأَتُوا النَّبِيَّ (عليهما السلام) فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّ مُوسَى (عليه السلام) أَوْصَى إِلَى يَوْشَعَ بْنِ نُونٍ، فَمَنْ وَصَّيَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! وَمَنْ وَلِينَا بَعْدَكَ؟ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّمَا وَلِيكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ».

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): قُومُوا، فَقَامُوا فَأَتُوا الْمَسْجِدَ، فَإِذَا سَائِلٌ خَارِجٌ، فَقَالَ: يَا سَائِلُ! أَمَا أَعْطَاكَ أَحَدٌ شَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ هَذَا الْخَاتَمُ، قَالَ: مَنْ أَعْطَاكَهُ؟ قَالَ: أَعْطَانِيهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ الَّذِي يَصِلُنِي، قَالَ: عَلَى أَيِّ حَالٍ أَعْطَاكَ قَالَ: كَانَ رَاكِعًا، فَكَبَّرَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) وَ كَبَّرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ فَقَالَ النَّبِيُّ (عليهما السلام): عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ وَلِيكُمْ بَعْدِي، قَالُوا: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَ بِالْإِسْلَامِ دِينًا وَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا وَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَلِيًّا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (عز وجل): «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»، (۱) فَرَوَى عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ قَالَ: وَاللَّهِ! لَقَدْ تَصَيَّدْتُ بِأَرْبَعِينَ خَاتَمًا وَ أَنَا رَاكِعٌ لِيُنزَلَ فِي مَا نَزَلَ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَمَا نَزَلَ. (۲)

ص: ۲۳۶

۱- ۵/۵۶

۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۵۸، ح ۲۴۵؛ الأملی (للصدوق)، ص ۱۲۴، مجلس ۲۶، ح ۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۸۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۷، ح ۳۱۶۷؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۱۵۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق، ج ۴، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۷، ح ۲۶۹؛ الوافی، ج ۲، ص ۲۷۸.

حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) در تفسیر فرمایش خدای (عز و جل): «همانا ولیّ شما، خدا و رسول او هستند، آنان که ایمان دارند»، تا آخر آیه، فرمودند: جمعی از یهودیان که تازه مسلمان شده بودند، مانند عبد الله بن سلام، اسد، ثعلبه، بن یامین و بن صوریاء، و نزد پیغمبر (صلی الله علیه و آله) آمدند و گفتند: یا نبی الله! موسی (علیه السلام) یوشع بن نون را وصیّ خود قرار داد، وصی شما کیست؟ چه کسی پس از شما سرپرست ما است؟

در این هنگام این آیه نازل شد که: «ولّیّ شما، خدا و رسول او هستند و آن کسانی که گرویدند و نماز برپا داشتند و زکات پرداختند و در رکوع اند»، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: برخیزید، برخاستند و به مسجد آمدند، ناگاه سائلی بیرون می آمد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای سائل! کسی چیزی به تو نداد؟

گفت: چرا! این انگشتر را داد، حضرت فرمودند: انگشتر را چه کسی به تو داد؟ سائل عرض کرد: این مردی که نماز می خواند، حضرت فرمودند: او انگشتر را در چه حالی به تو بخشید؟ گفت: در حال رکوع، پیامبر (صلی الله علیه و آله) تکبیر گفتند و اهل مسجد هم تکبیر گفتند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پس از من ولیّ شما است، آنها گفتند: به پروردگاری خدا خوشنودیم، و به دین اسلام، و به پیغمبری محمّد و به ولایت علی بن ابی طالب، خدا این آیه را فرستاد: «هر که خدا را ولیّ خود داند و رسولش و آنها که گرویدند به راستی حزب خدا غالبند».

از عمر بن خطاب روایت شده که گفت: من چهل انگشتر در حال رکوع صدقه دادم، تا در باره من هم آنچه در باره علی (علیه السلام) نازل شد، نازل شود و چیزی نازل نشد. ۳_ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ

حَدَّثَهُ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا» (١)، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، اجْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ كَفْرَنَا بِهَذِهِ الْآيَةِ نَكْفُرُ بِسَائِرِهَا، وَإِنْ آمَنَّا فَإِنَّ هَذَا ذُلٌّ حِينَ يَسْلُطُ عَلَيْنَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالُوا: قَدْ عَلِمْنَا أَنَّ مُحَمَّدًا صَادِقٌ فِيَمَا يَقُولُ، وَ لَكِنَّا نَتَوَلَّاهُ وَ لَا نَطِيعُ عَلَيْهِا فِيمَا أَمَرَنَا، قَالَ: فَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، يَعْرِفُونَ يَعْنِي وَلَمَّا يَهُ عَلَى بَيْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، بِالْوَلَايَةِ (٢).

از احمد بن عيسى نقل است که گفت: حديث کرد مرا جعفر بن محمد (عليهما السلام)، از پدرشان، از جدشان (عليهما السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، که حضرت ابا عبد الله الحسين (عليه السلام) فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ»، عدّه ای از اصحاب رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در مسجد مدینه جمع شدند و به یکدیگر می گفتند: در باره این آیه چه می گوید؟ بعضی از آنها گفتند: اگر به این آیه کافر شویم و قبول نکنیم، لازم می آید که به سایر آیات قرآن نیز کافر شویم، و اگر ایمان آوریم و آن را قبول کنیم، همین خواری و ذلت بزرگی است، در هنگامی که پسر ابوطالب بر ما مسلط شود، و ما از او اطاعت کنیم. بعد از آن گفتند: ما می دانیم که محمد (عليهما السلام)، هر چه می گوید راست و حقیقت

ص: ۲۳۸

۱- ۱۶/۸۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۳، ح ۴۹ و ج ۳۵، ص ۱۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۳۱۶۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۱۴۵ و ج ۷، ص ۲۵۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۶۴۴، ح ۲۶۰ و ج ۳، ص ۷۲، ح ۱۶۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۷۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۵، ح ۷۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۴.

است، و او را دوست می داریم ولی، امر او در باره علی را اطاعت نمی کنیم، و نمی پذیریم.

حضرت فرمودند: پس، این آیه نازل شد: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، و فرمودند: مقصود از نعمت خدا، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، یعنی: و بیشتر آنها به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) ایمان نیاوردند و کافر شدند.

۴_ قَالَ الثَّغَلْبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ: ... وَقَالَ السُّدِّيُّ وَعُتْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ وَغَالِبُ بْنُ عَدِيدٍ اللَّهُ: إِنَّمَا عَنِيَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) لِأَنَّهُ مَرَّ بِهِ سَائِلٌ وَهُوَ رَاكِعٌ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَعْطَاهُ خَاتَمَهُ. (۱)

ثعلبی در تفسیرش ذیل آیه: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، می گوید: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده است، زیرا هنگامی که سائلی از کنار آن حضرت رد شد و ایشان در حالت رکوع بودند، پس انگشترشان را به او دادند.

ص: ۲۳۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۲۹۱، ذیل ح ۴۱۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۱۹۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۱۸، ح ۲۲۶؛ الطوائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۴۷، ح ۳۹؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۱۹، ح ۱۵۷.

«وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»

و کسانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد باایمان را بپذیرند، پیروزند (زیرا) حزب و جمعیت خدا پیروز است.

۱- عَنِ أَبِي سَعِيدٍ عَقِيصَةَ عَيْنِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ طَالِبٍ، عَنْ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَا عَلِيُّ! أَنْتَ أَخِي وَأَنَا أَخُوكَ، أَنَا الْمُصْطَفَى لِلنَّبِيِّ وَأَنْتَ الْمُجْتَبَى لِلْإِمَامَةِ، وَأَنَا صَاحِبُ التَّنْزِيلِ وَأَنْتَ صَاحِبُ التَّوْوِيلِ، وَأَنَا وَأَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ.

يا عَلِيُّ! أَنْتَ وَصِيْبِي وَخَلِيْفَتِي وَوَزِيْرِي وَوَارِثِي وَأَبُو وُلْدِي، شَيْعَتُكَ شَيْعَتِي وَأَنْصَارُكَ أَنْصَارِي وَأَوْلِيَاؤُكَ أَوْلِيَائِي وَأَعْدَاؤُكَ أَعْدَائِي.

يا عَلِيُّ! أَنْتَ صِيْحَابِي عَلَى الْحَوْضِ عَدَاءً، وَأَنْتَ صِيْحَابِي فِي الْمَقَامِ الْمُحْمُودِ وَأَنْتَ صَاحِبُ لَوَائِي فِي الْآخِرَةِ كَمَا أَنْتَ صَاحِبُ لَوَائِي فِي الدُّنْيَا لَقَدْ سَعِدَ مَنْ تَوَلَّكَ وَشَقِيَ مَنْ عَادَاكَ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَقْرَبُ إِلَى اللَّهِ تَقَدَّسَ ذِكْرُهُ بِمَحَبَّتِكَ وَوَلَايَتِكَ وَاللَّهُ إِنَّ أَهْلَ مَوَدَّتِكَ فِي السَّمَاءِ لَأَكْثَرُ مِنْهُمْ فِي الْأَرْضِ.

يا عَلِيُّ! أَنْتَ أَمِينُ أُمَّتِي وَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهَا بَعْدِي، قَوْلُكَ قَوْلِي وَأَمْرُكَ أَمْرِي وَطَاعَتُكَ طَاعَتِي وَزَجْرُكَ زَجْرِي وَنَهْيُكَ نَهْيِي وَمَعْصِيَتُكَ مَعْصِيَتِي وَحِزْبُكَ حِزْبِي

وَ حِزْبِي حِزْبُ اللَّهِ: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ» (۱).

ابو سعید عقیصا از حضرت سید الشهداء امام حسین (علیه السلام) روایت کرده که امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: یا علی! تو برادر منی و من برادر تو، من برای نبوت بر گزیده شده ام و تو برای امامت، من صاحب تنزیلم و تو صاحب تأویل، من و تو دو پدر این امت هستیم.

ای علی! تو وصی و خلیفه و وزیر و وارث منی، و پدر دو فرزندم، شیعیان شیعیان من اند و یاران یارانم و دوستان دوستانم و دشمنان دشمنانم.

ای علی! تو کنار من هستی سر حوض در روز قیامت، تو همراه منی در مقام محمود، تو پرچمدار منی در آخرت، چنانچه پرچمدار منی در دنیا، خوشبخت است هر که تو را دوست داشته باشد، و بدبخت است هر که دشمنت دارد، فرشتگان در آسمان به دوستی تو تقرب جویند، و به ولایت تو، به خدا دوستداران در آسمان بیشترند از زمین.

ای علی! تو امین امت منی و حجت خدا بر آنها بعد از من، گفتار تو گفتار من است و امرت امر من و طاعتت طاعت من، غدقنت غدقن من و نهیت نهی من و نافرمانیت نافرمانی من و حزبت حزب من و حزب من حزب خدا: «هر که دوست گیرد خدا و رسولش و کسانی که گرویدند بر راستی حزب خدا همانا آنها پیروزند»^۲ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ، يَغْنَى يَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَغْنَى»

ص: ۲۴۱

۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۶۳، ح ۲۶۴؛ الأمالی (شیخ صدوق)، ص ۳۳۲، مجلس ۵۳، ح ۱۳، بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۹۳، ح ۳ و ج ۴۰، ص ۵۳، ح ۸۸، بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۵۵.

مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَالَّذِينَ آمَنُوا»، يَعْنِي وَيَحِبُّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ»، يَعْنِي شَيْعَةَ اللَّهِ وَشَيْعَةَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَشَيْعَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُمُ الْغَالِبُونَ، يَعْنِي الْغَالِبُونَ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ، الظَّاهِرُونَ عَلَى الْمُخَالِفِينَ لَهُمْ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَيَدَأُ اللَّهُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ بِنَفْسِهِ، ثُمَّ تَنَى بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) ثُمَّ ثَلَّثَ بِعَلِيٍّ (عليه السلام) (ثُمَّ قَالَ): فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) رَحِمَ اللَّهُ عَلِيًّا، اللَّهُمَّ أَدِرِ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ. (١)

ابن عباس گفت: «و من يتولَّ الله»، یعنی خدا را دوست بدارید و «رسوله» یعنی محمد (صلى الله عليه وآله) را، «و الذين آمنوا»، یعنی علی بن ابی طالب (عليه السلام) را دوست داشته باشید، «فان حزب الله هم الغالبون»، یعنی شیعه خدا و شیعه محمد (صلى الله عليه وآله) و آل (عليه وآله) و شیعه علی (عليه السلام) آنان هستند که پیروزند، یعنی بر تمام بندگان برتر و بر مخالفانشان چیره اند. ابن عباس گفت:

خداوند در این آیه از خودش شروع کرد، در مرحله دوم حضرت محمد (صلى الله عليه وآله) و در مرحله سوم علی (عليه السلام) را گفت، او اضافه کرد: وقتی این آیه نازل شد، پیامبر خدا (صلى الله عليه وآله) فرمودند: خدا رحمت کند علی را، خدایا حق را با او بگردان هر کجا که بگردد.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به روایت شماره ۲، ذیل آیه قبل نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۲۴۲

«يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۚ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۗ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»

ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، کاملاً (به مردم) برسان! و اگر نکنی، رسالت او را انجام نداده ای! خداوند تو را از مردم، نگاه می دارد و خداوند، جمعیت کافران را هدایت نمی کند.

۱- عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (صلى الله عليه وآله وسلم) عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام) قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَهُوَ يَمْشِي، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! إِمَّا أَنْ تَرْكَبَ وَإِمَّا أَنْ تَنْصَرِفَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ تَرْكَبَ إِذَا رَكِبْتُ وَتَمْشِيَ إِذَا مَشَيْتَ وَتَجْلِسَ إِذَا جَلَسْتَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَيْدٌ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لَا بُدَّ لَكَ مِنَ الْقِيَامِ وَالْقُعُودِ فِيهِ وَمَا أَكْرَمَنِي اللَّهُ بِكَرَامِهِ إِلَّا وَقَدْ أَكْرَمَكَ بِمِثْلِهَا ...

... ساق الحديث إلى أن قال:

وَلَقَدْ أَمَرَنِي رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ أَفْتَرِضَ مِنْ حَقِّكَ مَا أَفْتَرِضُهُ مِنْ حَقِّي، وَإِنَّ حَقِّكَ لَمَفْرُوضٌ عَلَيَّ مِنْ آمَنَ، وَلَوْلَاكَ لَمْ يَعْرِفْ حِزْبُ اللَّهِ، وَبِكَ يَعْرِفُ عَيْدُ اللَّهِ، وَمَنْ لَمْ يَلْقَهُ بِوَلَايَتِكَ لَمْ يَلْقَهُ بِشَيْءٍ، وَلَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، يَعْنِي فِي وِلَايَتِكَ يَا عَلِيُّ، «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ» وَلَوْ لَمْ أُبَلِّغْ مَا أُمِرْتُ بِهِ مِنْ وِلَايَتِكَ لَحَبِطَ عَمَلِي، وَمَنْ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِغَيْرِ وِلَايَتِكَ فَحَبِطَ عَمَلُهُ، وَعَيْدٌ يَنْجِزُ لِي، وَمَا أَقُولُ إِلَّا قَوْلَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى، وَإِنَّ الَّذِي أَقُولُ لَمِنْ

محمد بن فیض بن مختار از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) نقل کرده که حضرت فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از منزلشان، سواره، خارج شدند و حضرت علی (علیه السلام) نیز به همراه ایشان پیاده راه می رفتند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: یا علی! یا سوار شو یا برگرد، زیرا خداوند به من دستور داده که سوار شوی موقعی که من سوارم، و پیاده باش وقتی من پیاده ام و بنشین وقتی من نشسته ام، مگر در بعضی از مأموریت‌های الهی، که چاره ای از قیام و قعود در آن نداری.

خداوند هر فضیلت و امتیازی به من داده، به تو نیز مانند آن را داده است، ...

... تا آنجا که فرمودند:

خداوند مرا مأمور کرده که آن حقی که برای خودم واجب است را برای تو نیز واجب بگردانم، حق تو لازم است بر هر کس ایمان به من آورده باشد، اگر تو نبودی دشمن خدا شناخته نمی شد، هر که خدا را بدون ولایت تو ملاقات کند با دست خالی به پیشگاه او رفته، خداوند این آیه را بر من نازل کرد: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، یعنی برسان آن دستوری که به تو داده ایم در مورد ولایت علی (علیه السلام)، «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»، اگر تبلیغ آن دستور را در مورد ولایت تو نمی رساندم عملم از میان می رفت، و هر کس خدا را بدون ولایت تو ملاقات کند عملش از میان رفته و عملش موجب فاصله او از خدا می شود، من آن چه می گویم از جانب خدا است و آنچه می گویم خدا در باره تو نازل کرده است.

ص: ۲۴۴

۱- _ الأمالی شیخ صدوق، ص ۴۹۴، مجلس ۷۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۴، ح ۵۰ و ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۳۶، ح ۳۲۱۵؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰.

٢_ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ خَمْسًا، أَخَذُوا أَرْبَعًا وَ تَرَكُوا وَاحِدًا.

قُلْتُ: أَتَسَمِيهِنَّ لِي، جُعِلَتْ فِتْدَاكَ! فَقَالَ: الصَّلَاةُ، وَ كَانَ النَّاسُ لَمَّا يَدْرُونَ كَيْفَ يَصِلُونَ، فَنَزَلَ جَبْرَائِيلُ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ بِمَوَاقِيتِ صِلَاتِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَتِ الزَّكَاةُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْهُمْ مِنْ زَكَاتِهِمْ مَا أَخْبَرْتَهُمْ مِنْ صَلَاتِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَ الصَّوْمُ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِذَا كَانَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ بَعَثَ إِلَى مَا حَوْلَهُ مِنَ الْقُرَى، فَصَامُوا ذَلِكَ الْيَوْمَ، فَنَزَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ بَيْنَ شَعْبَانَ وَ شَوَّالٍ، ثُمَّ نَزَلَ الْحَجُّ، فَنَزَلَ جَبْرَائِيلُ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَخْبِرْهُمْ مِنْ حَجِّهِمْ مَا أَخْبَرْتَهُمْ مِنْ صَلَاتِهِمْ وَ زَكَاتِهِمْ وَ صِيَوْمِهِمْ، ثُمَّ نَزَلَتِ الْوَلَايَةُ، وَ إِنَّمَا آتَاهُ ذَلِكَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ بِعَرَفَةَ، أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» (١)، وَ كَانَ كَمَا أَلِ الدِّينَ بَوْلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: عِنْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ آله) أُمَّتِي حَدِيثُ عَهْدٍ بِالْجَاهِلِيَّةِ، وَ مَتَى أَخْبَرْتَهُمْ بِهَذَا فِي ابْنِ عَمِّي؟ يَقُولُ قَائِلٌ وَ يَقُولُ قَائِلٌ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْطَقَ بِهِ لِسَانِي، فَاتَّيَنِي عَزِيمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَنَلَهُ، أَوْعَدَنِي إِنْ لَمْ أُبَلِّغْ أَنْ يَعَذِّبَنِي، فَنَزَلَتْ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَ اللَّهُ يَعْصِي مُرْكَ مِنَ النَّاسِ إِنْ أَلَّا - يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»، فَاتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ آله) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِمَّنْ كَانَتْ قَبْلِي إِلَّا وَ قَدْ عَمَّرَهُ اللَّهُ، ثُمَّ دَعَا، فَاجَابَهُ، فَأَوْشَكَ أَنْ أَدْعَى فَأَجِيبَ، وَ أَنَا مَسْئُولٌ وَ أَنْتُمْ مَسْئُولُونَ، فَمَاذَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ؟

فَقَالُوا: نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ وَ نَصَّيْحَتَ وَ أَدَيْتَ مَا عَلَيْكَ، فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ جَزَاءِ الْمُؤْسِلِينَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ! هَذَا وَلِيكُمْ مِنْ

ص: ٢٤٥

از ابوالجارود نقل است، از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام)، که گفت: شنیدم از آن حضرت (علیه السلام) که می فرمودند: خداوند (عز وجل)، پنج چیز را بر بندگانش واجب گردانید، پس چهار چیز را عمل نموده و یکی را وا گذاشتند.

عرض کردم: فدای شما کردم! آیا آنها را برای من نام می برید؟ حضرت فرمودند: نماز، و مردم نمی دانستند که چگونه نماز بخوانند، پس از آن، جبرئیل (علیه السلام) فرود آمد و گفت: ای محمّد! ایشان را به اوقات نمازی که باید به جا آورند، خبر ده.

بعد از آن فرمان زکات را، فرود آورد، و گفت: ای محمّد! آنها را از امر زکاتشان خبر ده، همان گونه که نسبت به امر نمازشان مطلع ساختی.

بعد از آن، وجوب روزه فرود آمد، پس چون روز عاشورا می رسید (روز دهم محرم)، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آبادی های اطراف را فرا می خواندند، و آن روز را روزه می گرفتند. تا اینکه، وجوب روزه ماه مبارک رمضان، که در میانه ماه شعبان و شوال است، نازل شد.

بعد از آن، وجوب حج، فرود آمد، پس جبرئیل نازل شد و گفت که: ایشان را خبر ده از کیفیت حج، همان طور که آنان را، از چگونگی نماز و زکات و روزه ایشان، آگاه نمودید.

سپس، ولایت و وجوب اظهار آن را نازل نمود، و این امر، در روز جمعه در عرفه، بر او وحی شد، و خداوند (عز وجل)، در این باره فرو فرستاد: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتَمَّمْتُ

ص: ۲۴۶

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۳، ح ۲۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۳۳۴، ح ۳۲۱۴؛ تفسير الصافي، ج ۲، ص ۵۲؛ تفسير كثر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۳ و ج ۴، ص ۱۶۷؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۵۸۷، ح ۲۶ و ج ۱، ص ۶۵۱، ح ۲۹۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۲۹۰، ح ۶؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۶؛ الوافي، ج ۲، ص ۲۷۳، ح ۷۴۶.

عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي»، و کمال دین، با ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بود، و آن زمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اَمّت من هنوز، از زمان جاهلیت، خیلی دور نشده اند، و زمانی که این امر را، که در مورد پسر عمویم است، به آنها خبر دهم، هر یک از آنها سخنی خواهد گفت، پس حضرت فرمودند: من این مطلب را در دل خویش گفتم، بدون آنکه زیانم به آن گویا شود. پس از جانب خداوند (عز وجل)، اراده ای قاطع و دستوری روشن رسید، و مرا تهدید کرد، که اگر آن را ابلاغ نکنم، مرا عذاب کند.

پس این آیه، فرود آمد: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِي مُمْكٍ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دست علی (علیه السلام) را گرفتند، و فرمودند: ای مردم! به درستی که خداوند به همه پیامبرانی که پیش از من بوده اند، عمری طولانی عطا نمود، سپس آنان را به سوی خود فرا خواند، و آنان هم اجابت کردند، و نزدیک است که من نیز فرا خوانده شوم و اجابت کنم، و از من سؤال خواهد شد و از شما نیز سؤال می شود، پس شما در جواب چه خواهید گفت؟

پس همه گفتند: شهادت می دهیم که شما ابلاغ رسالت خدا کردید و نصیحت و خیرخواهی نمودید، و آنچه بر دوش شما بود، به جا آوردید. پس خداوند شما را، بیش از همه پیامبران، جزای خیر و پاداش دهد.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) سه مرتبه فرمودند: خدایا، شاهد باش. سپس فرمودند: ای گروه مسلمانان! این شخص، پس از من، ولی و صاحب اختیار شما است، پس باید هر که در این جمع حضور دارد، غایبان را مطلع سازد.

۳_ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ (عليهما السلام) قَالَ: لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ، سَمِعْتُ (نِدَاءً مِنْ)

تَحْتَ الْعَرْشِ، أَنْ عَلِيًّا رَأَاهُ الْهُدَى، وَ حَبِيبٌ مَنْ يُؤْمِنُ بِي، بَلِّغْ يَا مُحَمَّدُ! قَالَ: فَلَمَّا نَزَلَ النَّبِيُّ (عليهما السلام) أَسِرَّ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ»، فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ» (١).

از ابو هريره نقل است که گفت: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: در شب معراج، آن هنگام که در آسمان سیر می کردم، ندایی جذاب از زیر عرش بگوشم رسید، که چنین می گفت: به درستی که علی (علیه السلام) علم هدایت و حبیب و محبوب مؤمن به من است، ای محمد! پیامت را ابلاغ کن.

چون پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به زمین بازگشتند، این پیام را سرّی نگه داشتند و کتمان کردند، تا این که خدای سبحان آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ» را در باره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل فرمود، و در ادامه فرمان داد: «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ».

٤- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ، الْآيَةَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام) أَنْ يَبْلُغَ فِيهِ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ. (٢)

از ابن عباس روایت است که در باره آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...» گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده است، زمانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأموریت یافت، ولایت را درباره او ابلاغ کند، پس دست او را گرفت و

ص: ۲۴۸

١- شواهد التنزیل، ج ١، ص ۲۴۹، ح ۲۴۴.

٢- بشاره المصطفی لشیعته المرتضی، ج ۲، ص ۲۴۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ١، ص ۲۵۱، ح ۲۴۵.

گفت: هر کس که من مولای اویم علی مولای اوست، خدایا! هر کس که او را دوست دارد دوست بدار، و هر کس که او را دشمن بدارد دشمن بدار.

۵_ تَفْسِيرِ التَّعَالِي: قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): مَعْنَاهُ بَلَّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ فِي فَضْلِ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ، أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) يَدَ عَلِي (عليه السلام)، فَقَالَ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَ مَوْلَاهُ. (۱)

در تفسیر ثعالبی روایت است که امام صادق (علیه السلام) فرمودند: معنای این آیه چنین است که آنچه در فضیلت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است را، ابلاغ کن، پس چون این آیه نازل شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند، و فرمودند: هر کس من مولای او هستم، پس این علی مولای اوست.

ص: ۲۴۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۵۵، ذیل ح ۳۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱.

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۖ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»

ای اهل کتاب! شما هیچ آیین صحیحی ندارید، مگر اینکه تورات و انجیل و آنچه را از طرف پروردگارتان بر شما نازل شده است، برپا دارید. ولی آنچه بر تو از سوی پروردگارت نازل شده، (نه تنها مایه بیداری آنها نمی گردد، بلکه) بر طغیان و کفر بسیاری از آنها می افزاید. بنا بر این، از این قوم کافر، (و مخالفت آنها)، غمگین مباش!

عَنْ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَ لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَ كُفْرًا»، قَالَ: هِيَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از حمران نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر در باره فرمایش خدای متعال: «يا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَ لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَ كُفْرًا»، فرمودند: منظور، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است.

ص: ۲۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۱۹۸، ح ۵۳ و ج ۳۶، ص ۹۵، ح ۳۰ و ص ۱۴۸، ح ۱۲۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۴۰، ح ۳۲۲۸ و ح ۳۲۳۰؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۴، ح ۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۳۴، ح ۱۵۶.

«بَلْ بَدَأَ لَهُمْ مَا كَانُوا يُحْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»

بلکه اعمال و نیاتی که قبلاً پنهان می کردند، در برابر آنها آشکار شد، و اگر باز گردند، به همان اعمالی که از آن نهی شده بودند، بازمی گردند، آنها دروغگو هستند.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ خَارِجٌ مِنَ الْكُوفَةِ، فَتَبِعْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ حَتَّى صَارَ إِلَى جَبَانَةِ الْيَهُودِ، وَوَقَفَ فِي وَسِطِهَا وَنَادَى: يَا يَهُودُ! فَأَجَابُوهُ مِنْ جَوْفِ الْقُبُورِ: لَبَّيْكَ! لَبَّيْكَ! مُطَاعٌ، يَعْنُونَ بِذَلِكَ يَا سَيِّدَنَا، فَقَالَ: كَيْفَ تَرَوْنَ الْعَذَابَ؟

فَقَالُوا: بَعْضُ يَأْتِنَا لَكَ كَهَارُونَ فَنَحْنُ وَمَنْ عَصَاكَ فِي الْعِزَابِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ صَاحَ صَيْحَةً كَادَتْ السَّمَاوَاتُ يَتَّقِلْنَ، فَوَقَعَتْ مَغْشِيًا عَلَى وَجْهِهِ مِنْ هَوْلٍ مَا رَأَيْتُ، فَلَمَّا أَفْقَتْ رَأَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَلَى سَرِيرٍ مِنْ يَأْقُوتِهِ حُمْرَاءَ، عَلَى رَأْسِهِ إِكْلِيلٌ مِنَ الْجَوْهَرِ، وَعَلَيْهِ حُلٌّ خُضْرٌ وَصُفْرٌ، وَوَجْهُهُ كَدَارِهِ الْقَمَرِ، فَقُلْتُ: يَا سَيِّدِي! هَذَا مُلْكٌ عَظِيمٌ!

قَالَ: نَعَمْ، يَا جَابِرُ! إِنَّ مُلْكَنَا أَعْظَمُ مِنْ مُلْكِ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ، وَسُلْطَانَنَا أَعْظَمُ مِنْ سُلْطَانِهِ، ثُمَّ رَجَعَ، وَدَخَلْنَا الْكُوفَةَ، وَدَخَلْتُ خَلْفَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَجَعَلَ يَخْطُو

خُطَوَاتٍ، وَ هُوَ يَقُولُ: لَا وَاللَّهِ! لَا فَعَلْتُ، لَا وَاللَّهِ! لَا كَانَ ذَلِكَ أَبَدًا.

فَقُلْتُ: يَا مَوْلَايَ! لِمَنْ تُكَلِّمُ، وَ لِمَنْ تُخَاطِبُ، وَ لَيْسَ أَرَى أَحَدًا؟! فَقَالَ: يَا جَابِرُ! كُشِفَ لِي عَنْ بَرَهَوْتٍ، فَرَأَيْتُ شَيْبُوِيَه وَ حَبْتَرَ، وَ هُمَا يَعِيدَانِ فِي جَوْفِ تَابُوتٍ فِي بَرَهَوْتٍ، فَنَادِيَانِي: يَا أَبَا الْحَسَنِ! يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! رُدُّنَا إِلَى الدُّنْيَا نُقَرِّ بِفَضْلِكَ وَ نُقَرِّ بِالْوَلَايَةِ لَكَ، فَقُلْتُ: لَا، وَاللَّهِ! لَا فَعَلْتُ، لَا، وَاللَّهِ! لَا كَانَ ذَلِكَ أَبَدًا، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»، يَا جَابِرُ! وَ مَا مِنْ أَحَدٍ خَالَفَ وَصِي نَبِيِّ، إِلَّا حُشِرَ أَعْمَى، يَتَكَبَّرُ فِي عَرَصَاتِ الْقِيَامَةِ. (١)

از جابر بن عبدالله، که رحمت خدا بر او باد، روایت شده است که گفت: حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) را، هنگامی که از کوفه بیرون می آمدند، دیدم، به دنبال ایشان راه افتادم، تا این که به قبرستان یهودیان رسیدند، و در وسط آن ایستادند، و ندا سر دادند: ای یهودیان! ای یهودیان! پس از داخل قبرهایشان، جواب دادند: بله، بله، ای مطلع ما! یعنی: ای سرور ما!

حضرت فرمودند: چگونه عذاب را چشیدید؟ گفتند: به علت سرکشی و نافرمانی از شما، که به منزله هارون هستید، ما و آنان که از شما نافرمانی کردند، تا روز قیامت در عذاب به سر خواهیم برد.

سپس فریادی بر آوردند که نزدیک بود آسمانها شکافته شوند، پس من از آن صحنه هولناک، بی هوش با صورت بر زمین افتادم، و هنگامی که به هوش آمدم، امیرالمؤمنین (علیه السلام) را دیدم که بر تختی از یاقوت سرخ نشسته اند، و بر سرشان تاجی از

ص: ۲۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۳۰۶، ح ۱۱ و ج ۴۱، ص ۲۲۲، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۱۲، ح ۳۴۴۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۶۸؛ مدینه معجز الأئمه الإثنی عشر، ج ۲، ص ۹۷، ح ۴۲۲.

جواهر است، و حله های سبز و زرد بر تن دارند، و چهره ایشان مانند قرص ماه می درخشد.

پس عرض کردم: ای سرورم! این ملک، بس عظیم است! حضرت فرمودند: آری، ای جابر! ملک ما، از ملک سلیمان فرزند داود، بزرگتر است، و سلطنت ما، از سلطنت او عظیم تر است.

سپس بازگشته و وارد کوفه شدیم، و من به دنبال ایشان وارد مسجد شدم، ایشان چند گام برداشتند، در حالی که می فرمودند: به خدا قسم! این کار را نمی کنم، نه، به خدا، این کار، هیچ گاه از من سر نزنند.

عرض کردم: ای سرورم! با چه کسی صحبت می کنید؟ و چه کسی را مورد خطاب قرار می دهید؟ در حالی که من کسی را نمی بینم!

حضرت فرمودند: ای جابر! حجابها کنار رفت، و برهوتی برای من نمایان شد، پس شنبویه و حبترا دیدم، در حالی که در آن برهوت، در درون تابوتی، شکنجه می شدند، پس مرا صدا زدند: ای ابا الحسن! ای امیر مؤمنان! ما را به دنیا برگردان تا به فضیلت و ولایت تو اقرار و اعتراف کنیم. پس گفتم: به خدا قسم! این کار را نمی کنم، نه، به خدا! این کار هیچگاه از من سر نزنند. سپس این آیه را خواندند: «وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ»، ای جابر! هیچ کسی با وصی یکی از پیامبران، مخالفت نکند، مگر این که خداوند او را در روز قیامت، نابینا محسور می کند، تا در صحنه های قیامت، افتان و خیزان بر زمین بخورد.

«فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمَ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ...»

پس چون آنچه را بدان پند داده شدند فراموش کردند درهای همه چیز را بر آنان بگشودیم.

عَنْ أَبِي حَمْرَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمَ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، قَالَ: «أَمَّا قَوْلُهُ: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ»، يَعْنِي فَلَمَّا تَرَكُوا وَلَايَةَ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَقَدْ أُمِرُوا بِهِ، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمَ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، يَعْنِي دَوْلَتَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَمَا بُسِطَ لَهُمْ فِيهَا. (الْحَدِيثُ) (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمَ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: «أَمَّا فرمایش خداوند: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ»، یعنی هنگامی که ولایت و امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) را ترک کردند و نپذیرفتند، در حالی که مأمور به قبول و پذیرش آن بودند، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمَ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ»، یعنی دولت آنها در دنیا و آنچه در آن برای آنها فراهم شده است.

ص: ۲۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۳، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۱۹، ح ۳۴۶۹؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۲۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۰۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۱۸، ح ۸۲.

«الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»

آنها که ایمان آوردند، و ایمان خود را با شرک و ستم آلوده نکردند، ایمنی فقط برای آنهاست، و آنها هدایت یافتگانند!

۱- عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ»، قَالَ: بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله) مِنَ الْوَلَايَةِ، وَ لَمْ يَخْلُطُوهَا بِوَلَايَةِ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ، فَهُوَ الْمُلْتَبَسُ بِالظُّلْمِ. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای (عز و جل): «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ»، فرمودند: یعنی کسانی که فقط، به آن ولایتی ایمان دارند، که آن را حضرت محمد (صلى الله عليه و آله و سلم) آورده اند، (یعنی ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام))، و آن را با پذیرش ولایت فلان و فلان، نیامیخته باشند، پس اگر کسی چنین کند، ایمانش را به ظلم و ستم تیره کرده است.

۲- عَنِ أَبِي إِبْرَاهِيمَ بْنِ تَغْلِبٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ»، قَالَ

ص: ۲۵۵

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۶، ح ۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۱، ح ۴۹ و ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۴۴۴، ح ۳۵۳۹؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۱۷۰؛ تفسير الصافي، ج ۲، ص ۱۳۶؛ تفسير العياشي، ج ۱، ص ۳۶۶، ح ۴۹؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۷۹؛ تفسير نور الثقلين، ج ۱، ص ۷۴۰، ح ۱۵۸؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۳.

أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا! أَنْتُمْ تَقُولُونَ هُوَ الشِّرْكَ بِإِلَّهِ، وَنَحْنُ نَقُولُ هَذِهِ آيَةٌ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، لِأَنَّهُ لَمْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ قَطُّ، وَ لَمْ يَعْبُدِ اللَّاتَ وَالْعُزَّى، وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَهُ فَهَذِهِ آيَةٌ نَزَلَتْ فِيهِ. (١)

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره فرمایش خداوند متعال: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ»، گفتم، حضرت فرمودند: ای ابان! شما می گوید آن، شرک به خدا است، و ما می گوئیم این آیه، درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده است، زیرا آن حضرت، به اندازه چشم به هم زدنی هم، به خدا شرک نوزیدند، و لحظه ای، لات و عزی را نپرستیدند، ایشان، اولین کسی بودند که با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نماز خواندند، و اولین کسی بودند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) را تصدیق کردند، پس این آیه در خصوص ایشان، نازل شد.

ص: ۲۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۴، ح ۱۵۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۳۸۱.

«أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ۚ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

آیا کسی که مرده بود، سپس او را زنده کردیم، و نوری برایش قرار دادیم که با آن در میان مردم راه برود، همانند کسی است که در ظلمتها باشد و از آن خارج نگردد؟! این گونه برای کافران، اعمال (زشتی) که انجام می دادند، تزئین شده (و زیبا جلوه کرده) است.

۱- عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَمَّا يَعْرِفُ هَذَا الشَّأْنَ يَعْنِي هَذَا الْأَمْرَ، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا»، إِمَامًا يَأْتُمُّ بِهِ يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام)، قُلْتُ: فَقَوْلُهُ «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، فَقَالَ: بِيَدِهِ هَكَذَا، هَذَا الْخَلْقُ الَّذِي لَا يَعْرِفُونَ شَيْئًا. (۱)

از برید عجلی نقل است که گفت: از امام باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: میت، کسی است که این مقام را نمی شناسد، یعنی این امر را، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»

ص: ۲۵۷

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۴، ح ۲۵ و ج ۶۴، ص ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۷۶، ح ۳۶۴۹؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۵۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۷۶، ح ۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۶۴، ح ۲۷۲؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۲۱۷، ح ۳۲۸.

جَعَلْنَا لَهُ نُورًا»، یعنی امامی که به او اقتدا می کند، یعنی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، گفتیم: پس این سخن خداوند: «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، یعنی چه؟ حضرت (درحالی که با دستشان اشاره می کردند) فرمودند: این مردمی هستند که چیزی نمی دانند.

۲_ عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ قَالَ: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَا يَعْرِفُ هَذَا الشَّأْنَ.

قَالَ: أَمْ تَدْرِي مَا يَعْنِي مَيِّتًا؟ قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! لَأَ، قَالَ: الْمَيِّتُ الَّذِي لَا يَعْرِفُ شَيْئًا فَأَحْيَيْنَاهُ بِهَذَا الْأَمْرِ، «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، قَالَ: إِمَامًا يَأْتُمُّ بِهِ، قَالَ: «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، قَالَ: كَمَثَلِ هَذَا الْخَلْقِ الَّذِينَ لَا يَعْرِفُونَ الْإِمَامَ. (۱)

از برید عجللی، نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، فرمودند: میت، کسی است که این مقام (امامت) را نمی شناسد، سپس فرمودند: آیا می دانی «میتا» یعنی چه؟ عرض کردم: قربانت کردم! خیر، فرمودند: میت، کسی است که چیزی را نمی داند، پس ما او را با شناخت امام زنده می کنیم. «وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ»، فرمودند: برایش امامی قرار می دهیم که از او پیروی کند، «كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا»، فرمودند: مانند این مردمی که امام را نمی شناسند.

ص: ۲۵۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۰، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۷۵، ح ۳۶۴۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۸۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۱۷، ح ۳۲۷.

«قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۖ فَلَوْ شَاءَ لَهَدِيكُمْ أَجْمَعِينَ»

بگو، حجت بالغه و دلیل قاطع از آن خداست، پس اگر او بخواهد همه شما را (از طریق اجبار) هدایت می کند.

عَنْ سَيِّدِيٍّ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَا أَنْتُمْ؟ قَالَ (عليه السلام): نَحْنُ خُزَّانُ عِلْمِ اللَّهِ، وَ نَحْنُ تَرَاجِمُهُ وَحَى اللَّهِ، وَ نَحْنُ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ عَلَى مَنْ دُونَ السَّمَاءِ وَ مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ. (۱)

از سدید نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: فدای شما کردم! شما چه صفاتی دارید؟ حضرت فرمودند: ما خزانه دار علم خدا هستیم، ما مترجم وحی خدا هستیم، ما حجت رسای پروردگاریم، بر هر کسی که زیر آسمان، و هر کسی که روی زمین است.

ص: ۲۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۰۵، ح ۴؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟، ج ۱، ص ۱۰۴، ح ۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۶۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۶، ح ۳۳۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۷، ح ۳.

«قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ ۖ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...»

بگو: بیایید آنچه را پروردگارتان بر شما حرام کرده است برایتان بخوانم: اینکه چیزی را شریک خدا قرار ندهید! و به پدر و مادر نیکی کنید!

۱_ عَنْ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، عَنْ سَيِّدِ النَّبِيِّينَ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (عليهما السلام)، خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ عَلَيْكُمْ طَاعَتِي، وَنَهَاكُمْ عَنْ مَعْصِيَتِي، وَأَوْجَبَ عَلَيْكُمْ اتِّبَاعَ أَمْرِي، وَفَرَضَ عَلَيْكُمْ مِنْ طَاعَتِهِ عَلَيَّ بَعْدِي، مَا فَرَضَهُ مِنْ طَاعَتِي، وَنَهَاكُمْ مِنْ مَعْصِيَتِي، عَمَّا نَهَاكُمْ عَنْهُ مِنْ مَعْصِيَتِي، وَجَعَلَهُ أُخِي وَوَزِيرِي وَصِيِّي وَوَارِثِي، وَهُوَ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، حُبُّهُ إِيمَانٌ، وَبُغْضُهُ كُفْرٌ، وَمُحِبُّهُ مُحِبِّي، وَمُبْغِضُهُ مُبْغِضِي، وَهُوَ مَوْلَى مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ، وَأَنَا مَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، وَأَنَا وَإِيَاهُ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ. (۱)

از حضرت مولا امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) نقل است که فرمودند: روزی، خاتم الانبیاء، حضرت محمد بن عبد الله (علیهما السلام) فرمودند: همانا خدای تبارک و تعالی، اطاعت از مرا، بر شما واجب فرموده، و شما را از نافرمانی من نهی نموده، و فرمانبرداری از امر مرا، بر شما لازم دانسته است، و پس از من، اطاعت از علی (علیه السلام) را بر شما واجب فرموده، همانگونه که اطاعت مرا واجب فرموده بود، و شما را از نافرمانی

ص: ۲۶۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۵۴، ح ۲۱۸؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۱۴، مجلس ۴، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۲۶۴، ح ۴۹ و ج ۳۸، ص ۹۱، ح ۴ و ج ۳۸، ص ۱۵۱، ح ۱۲۴؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۱۶۰؛ كنز الفوائد، ج ۲، ص ۱۳.

علی (علیه السلام) نهی نموده، همانگونه که ترک نافرمانی مرا بر شما فرض و لازم دانسته بود، و خداوند او را برادر و وزیر و وصی و وارث من قرار داده است، او از من است و من از اویم، حبّ و دوستی او ایمان است، و بغض و دشمنی نسبت به او کفر است، دوستدار او دوستدار من است، و دشمن او دشمن من، و او مولا و آقای هر کسی است که من مولا و آقای اویم، و من مولای هر زن و مرد مسلمانم، و من و او دو پدر این امت هستیم.

۲_ عَنْ جَابِرِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): حَقُّ عَلِيٍّ (عليه السلام) عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ، كَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: حق علی (علیه السلام) بر این امت، مثل حق پدر بر فرزندش است.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر، می توانید به روایات ذیل آیه ۲/۸۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۲۶۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۹۷، ح ۳۷۷؛ الأملی (للطوسی)، ص ۵۴، مجلس ۲، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵، ح ۱ و ص ۱۱؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۵، ص ۲۹۶، ح ۱ و ح ۴؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۵.

«وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۗ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»

این راه مستقیم من است، از آن پیروی کنید! و از راه های پراکنده پیروی نکنید، که شما را از طریق حق، دور می سازد! این چیزی است که خداوند شما را به آن سفارش می کند، شاید پرهیزگاری پیشه کنید!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ»، قَالَ: هُوَ وَاللَّهِ عَلَى الْمِيزَانِ وَالصِّرَاطُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره تفسیر آیه: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! منظور علی (علیه السلام) است که او میزان و صراط مستقیم است.

۲- عَنْ بُرَيْدِ الْعِجَلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»، قَالَ: أَتَدْرِي مَا يَعْنِي بِ «صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا»؟ قُلْتُ: لَأ، قَالَ: وَلَا يَهْ عَلِي (عليه السلام) وَالْأَوْصِيَاءَ (عليهما السلام)، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «فَاتَّبِعُوهُ»؟ قُلْتُ: لَأ، قَالَ: يَعْنِي عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»؟ قُلْتُ: لَأ، قَالَ: وَلَا يَه فُلَانٍ وَفُلَانٍ، قَالَ: وَتَدْرِي مَا يَعْنِي «فَتَفَرَّقَ بِكُمْ

ص: ۲۶۲

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۷، ح ۵۸۷۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹ و ج ۱، ص ۵۱۲، ح ۲۵؛ تفسیر کز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۹، ح ۳۴۶.

عَنْ سَبِيلِهِ؟ قَالَ: يَعْنِي سَبِيلَ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از برید عجلی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: «وَ أَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»، آیا می دانی منظور از «صراطی مستقیماً» چیست؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و اوصیای ایشان (علیهم السلام) است.

سپس حضرت فرمودند: و آیا می دانی منظور از «فاتبعوه» چیست؟ عرض کردم: خیر، فرمودند: یعنی، از علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پیروی کنید، باز حضرت فرمودند: و آیا می دانی منظور از «وَ لَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» چیست؟ عرض کردم: خیر، فرمودند: قسم به خدا! ولایت فلانی و فلانی است.

آنگاه فرمودند: آیا می دانی منظور از «فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» چیست؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: یعنی از راه علی (علیه السلام).

۳_ ابن شهر آشوب، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يَحْكُمُ وَ عَلَى بَيْنَ يَدَيْهِ مُعَابَلَتُهُ، وَ رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ، وَ رَجُلٌ عَنْ شِمَالِهِ، فَقَالَ: الْيَمِينُ وَ الشِّمَالُ مَضَلَّةٌ، وَ الطَّرِيقُ الْمُسْتَوِيُّ الْجَادَّةُ، ثُمَّ أَشَارَ بِيَدِهِ، وَ أَنَّ هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ فَاتَّبِعُوهُ. (۲)

ابن شهر آشوب، از ابن عباس نقل کرده است که: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) قضاوت

ص: ۲۶۳

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۹، ح ۷۰۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۷۱، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۹۸، ح ۳۷۲۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۸۴، ح ۱۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۸، ح ۳۴۳.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۶، ذیل ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۴۹۹، ح ۳۷۳۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۴.

می کردند، درحالی که علی (علیه السلام) در برابر ایشان، و مردی در سمت راست و مردی دیگر در سمت چپشان، نشسته بودند، پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: جهت راست و چپ، موجب گمراهی می شود، و راه درست، همان راه مستقیم است، سپس با دست خود به امیر المؤمنین (علیه السلام) اشاره کردند و فرمودند: همانا راه علی (علیه السلام) راه راست و مستقیم است، پس از او پیروی کنید.

ص: ۲۶۴

«هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ اتَّبِعُوا إِنَّا فَتْنَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُهْتَكَمُونَ»

آیا انتظاری غیر از این دارند که فرشتگان به سویشان بیایند، یا پروردگارت بیاید، یا برخی از نشانه های پروردگارت بیاید؟! روزی که برخی از نشانه های پروردگارت (پدید) آید، آن وقت کسی که قبلاً ایمان نیاورده، یا در ایمانش نیکی کسب نکرده است، ایمان آوردنش دیگر سودی نخواهد داشت، بگو: منتظر باشید! که ما (هم) منتظریم.

۱- عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ»، يَعْنِي فِي الْمِيثَاقِ، «أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا»، قَالَ: الْإِقْرَارُ بِالْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَاصَّةً، قَالَ: لَا يَنْفَعُ إِيْمَانُهَا لِأَنَّهَا سُلِبَتْ. (۱)

از هشام بن حکم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ»، یعنی در میثاق، «أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا»، فرمودند: مقصود اعتقاد به انبیاء و اوصیاء (علیهم السلام)،

ص: ۲۶۵

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۰، ح ۳۷۳۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۸۲، ح ۳۶۰.

و به خصوص ایمان به امیر المؤمنین (علیه السلام)، است، و فرمودند: آنکه ایمانش سودی نمی دهد، چون ایمانش گرفته شده، و بی ایمان از دنیا می رود.

۲- عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: كُنْتُ مَعَهُ جَالِسًا، فَرَأَيْتُ أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَدَّمَ قَامًا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَبَا الرَّبِيعِ! حَدِيثٌ تَمَّضَعُهُ الشَّيْعَةُ بِالسَّنَنِهَا، لَا تَدْرِي مَا كُنْهَهُ، قُلْتُ: مَا هُوَ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ!؟

قَالَ: قَوْلُ أَبِي، عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): إِنَّ أَمْرَنَا صِغْبٌ مُسْتَضِيْعٌ، لَا يَحْتَمِلُهُ، إِلَّا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، أَوْ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، أَوْ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ.

يَا أَبَا الرَّبِيعِ! أَلَمْ تَرَى أَنَّهُ يَكُونُ مَلَكٌ وَ لَمْ يَكُنْ مُقَرَّبًا، وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُقَرَّبٌ، وَ قَدَّ يَكُونُ نَبِيٌّ وَ لَيْسَ بِمُرْسَلٍ، وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُرْسَلٌ، وَ قَدَّ يَكُونُ مُؤْمِنٌ وَ لَيْسَ بِمُتَّحِنٍ وَ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ قَدْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ. (۱)

از ابو ربیع شامی نقل است که گفت: در محضر حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) نشسته بودم، که ناگهان حضرت برخاستند و سرشان را بلند کردند، و فرمودند: ای ابو ربیع! شیعیان حدیثی را به زبانشان جاری می کنند، ولی حقیقت آن را درک نمی کنند.

عرض کردم: خداوند مرا فدای شما گرداند، آن حدیث چیست؟

حضرت فرمودند: فرمایش پدرم، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است که فرمودند: همانا امر ما سخت و دشوار است، و فقط برای فرشته مقرب، و یا پیامبر مرسل، و یا بنده ای

ص: ۲۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲، ص ۱۹۷، ح ۴۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۶، ح ۱؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۷۹۴، ح ۲.

که خداوند قلبش را با ایمان امتحان کرده باشد، قابل تحمّل است.

ای ابو ربیع! آیا می دانی که گاهی ممکن است فرشته باشد، ولی مقرب نباشد، پس فقط فرشته ای که مقرب است، می تواند تحمّل کند، و گاهی پیامبر است ولی مرسل نیست، پس فقط پیامبر مرسل می تواند آن را تحمّل کند، و گاهی شخص مؤمن است، ولی مورد امتحان الهی قرار نگرفته است، پس فقط مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان امتحان کرده باشد، می تواند آن را تحمّل نماید.

ص: ۲۶۷

«إِنَّ الَّذِينَ فَزَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ۚ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ»

کسانی که آئین خود را پراکنده ساختند، و به دسته های گوناگون

تقسیم شدند، تو هیچ گونه رابطه ای با آنها نداری! سر و کار آنها، تنها با خداست سپس خدا آنها را از آنچه انجام می دادند، با خبر می کند.

۱_ العیاشی: عَنْ كَلِيبِ الصَّيْدَاوِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّ الَّذِينَ فَزَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) يَقْرؤها: «فَارَقُوا دِينَهُمْ»، قَالَ: فَارَقَ وَاللَّهِ الْقَوْمَ دِينَهُمْ. (۱)

عیاشی: از کلب صیداوی آورده است که: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای عز و جل: «إِنَّ الَّذِينَ فَزَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: علی (علیه السلام) این آیه را این گونه می خواندند: «فارقوا دینهم»، و فرمودند: به خدا قسم! قوم از دینشان جدا شدند.

۲_ فی تفسیر القمی: قَوْلُهُ: «إِنَّ الَّذِينَ فَزَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا»، قَالَ: فَارَقُوا أَمِيرَ

ص: ۲۶۸

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۰۸، ح ۷۸ و ج ۳۱، ص ۵۸۴، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۳، ح ۳۷۴۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۳۸۵، ح ۱۳۱؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۴.

الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ صَارُوا أُخْرَابًا. (١)

علی بن ابراهیم، درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَ كَانُوا شِيَعًا»، گفت: از امیر المؤمنین (علیه السلام) جدا شدند و گروه گروه شدند.

ص: ۲۶۹

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۰۸، ح ۷۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۰۳، ح ۳۷۴۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۷۴؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۲۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۹۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۸۲، ح ۳۶۱.

«... وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رَبَّنَا بِالْحَقِّ وَالْحَقُّ وَتُودُوا أَنْ تَتَّكُمُ الْجِنَّهُ أَوْرَثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»

و گفتند: ستایش مخصوص خدایی است که ما را به این (نعمت ها) رهنمون شد و اگر خدا ما را راهنمایی نکرده بود، ما هرگز هدایت نمی یافتیم، مسلماً فرستادگان پروردگار ما، حق را آوردند، و (آنگاه) به آنان ندا داده می شود که: این بهشت است که آن را به سبب آنچه همواره انجام می دادید، آن را به ارث داده شدید.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، فَقَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، دُعِيَ بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) وَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ بِالْأئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ (عليهما السلام)، فَيَنْصَبُونَ لِلنَّاسِ، فَإِذَا رَأَتْهُمْ شَيْعَتُهُمْ، قَالُوا: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، يَعْنِي هَدَانَا اللَّهُ فِي وِلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ (عليهما السلام). (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش

ص: ۲۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۲، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۵، ح ۳۸۸۶؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۱، ح ۱۱۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۸، ح ۳۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۳۳، ح ۳۳.

خدای (عز وجل): «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، فرمودند: هنگامی که روز قیامت بر پا شود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین (علیه السلام) و ائمه از فرزندان ایشان، را می طلبند، و ایشان را برای (شفاعت) مردم، منصوب می نمایند، پس، چون شیعیان نشان، آنها را ببینند، می گویند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، یعنی: سپاس خدایی را که ما را به وسیله ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان از فرزندان ایشان، هدایت فرمود.

«وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»

و بهشتیان دوزخیان را صدا می زنند که: «آنچه را پروردگارمان به ما وعده داده بود، همه را حق یافتیم، آیا شما هم آنچه را پروردگارتان به شما وعده داده بود حق یافتید؟!» گفتند: آری، در این هنگام، ندادهنده ای در میان آنها ندا می دهد که: «لعنت خدا بر ستمگران باد!»

۱- رَوَى أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسْكَانِيُّ، بِإِسْنَادِهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، أَنَّهُ قَالَ: أَنَا ذَلِكُ الْمُؤَذِّنُ. (۱)

حاکم ابو القاسم حسکانی، با سند خود، از محمد بن حنفیه، از حضرت علی (علیه السلام)، روایت کرده است که آن حضرت فرمودند: من، آن مؤذّن هستم.

۲- الْحَسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى

ص: ۲۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۳۱ و ج ۳۹، ص ۲۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶؛ ح ۳۸۹۱؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۱؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۱۹۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۹۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۲؛ ح ۱۲۳؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۷۴؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۷؛ ح ۲۶۱؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۶.

الظَّالِمِينَ»، قَالَ: الْمُؤَذِّنُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (١)

حسین بن محمد، از معلی بن محمد، از وشاء، از احمد بن عمر حلال روایت کرده است که گفت: سؤال کردم از حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) از فرمایش خدای تعالی: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، حضرت فرمودند: «آن آواز دهنده، امیر المؤمنین (علیه السلام) است».

٣- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام) قَالَ: الْمُؤَذِّنُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، يُوذِّنُ أَذَانًا يَسْمَعُ الْخَلَائِقُ كُلُّهَا، وَالدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي سُورَةِ بَرَاءةٍ: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، (٢) فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): كُنْتُ أَنَا الْأَذَانُ فِي النَّاسِ. (٣)

از علی بن ابراهیم نقل است که گفت: پدرم از محمد بن فضیل، از حضرت ابو الحسن (علیه السلام) روایت کرده است که فرمودند: مؤذِّن، امیر مؤمنان (علیه السلام) است، که اذانی را سر می دهد که همه آفریدگان آن را می شنوند، و دلیل این ادعا، سخن خدای عز و جل در سوره براءت (توبه) است: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ»، پس امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: اذان مردم، من بودم.

ص: ٢٧٣

١- بحار الأنوار، ج ٨، ص ٣٣٩، ح ١٩ و ج ٢٤، ص ٢٦٩، ح ٣٨؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٢، ص ٥٤٥، ح ٣٨٨٨؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٩٠؛ تفسیر نور الثقلین، ج ٢، ص ٣٢، ح ١٢٢؛ الکافی، ج ١، ص ٤٢٦، ح ٧٠؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ٥، ص ٨٧، ح ٧٠.

٢- ٩/٣.

٣- بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ٦٣، ح ١؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٢، ص ٥٤٥، ح ٣٨٨٧؛ تفسیر القمی، ج ١، ص ٢٣١.

۴- عَيْنُ حَبْرِ ابْنِ الْجَعْفِيِّ عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) قَالَ: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) بِالْكُوفَةِ بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنَ النَّهْرَوَانِ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ، يَسْتَبِيهُ وَيَلْعَنُهُ وَيَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، فَقَامَ خَطِيْبًا فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) و ... الى ان قال (عليه السلام):

وَ أَنَا الْمُؤَذِّنُ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، أَنَا ذَلِكَ الْمُؤَذِّنُ. (۱)

از جابر جعفی، روایت شده است که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیه السلام) در هنگام ترک نهروان این خطبه را ایراد فرمودند، زیرا به ایشان خیر رسیده بود، که معاویه به وی دشنام می دهد، و از او خرده می گیرد، و اصحابش را به قتل می رساند، سپس به ایراد خطبه پرداختند، تا این جا که گفتند: مؤذن در دنیا و آخرت من ام، خدای عز و جل می فرماید: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، و آن مؤذن، من هستم، و نیز می فرماید: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ»، من هستم.

۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ لِعَلِيَّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَسْمَاءً، لَمَا يَعْرِفُهَا النَّاسُ، مِنْهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ» فَهُوَ الْمُؤَذِّنُ بَيْنَهُمْ، يَقُولُ: أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ

ص: ۲۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۲۸۴، ح ۵۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶، ح ۳۸۸۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۳۴؛ معانی الأخبار، ص ۵۹، ح ۹.

عَلَى الَّذِينَ كَذَبُوا بَوَلَايَتِي، وَاسْتَخَفُّوا بِحَقِّي. (۱)

از ابن عباس روایت کرده است که گفت: علی بن ابی طالب (علیه السلام) در کتاب خدا نام هایی دارد که مردم آنها را نمی شناسند، و از آن جمله است این سخن خدای تبارک و تعالی: « فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ »، و او همان مؤذن (ندا دهنده) است که در میان مردم اذان سر می دهد و می گوید: آگاه باشید، لعنت خدا بر کسانی باد که ولایت مرا تکذیب کردند و حقم را پایمال نمودند.

ص: ۲۷۵

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۸۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۸، ح ۲۶۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۶.

«وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ ۖ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ۖ وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ»

و در میان آن دو (بهشتیان و دوزخیان)، حجابی است و بر «اعراف» مردانی هستند که هر یک از آن دو را از چهره شان می شناسند و به بهشتیان صدا می زنند که: «درود بر شما باد!» اما داخل بهشت نمی شوند، در حالی که امید آن را دارند.

۱_ الْحَسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهورٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ مُقَرِّنٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: حِيَاءُ ابْنِ الْكَوَّاءِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ»، فَقَالَ: نَحْنُ عَلَى الْأَعْرَافِ، نَعْرِفُ أَنْصَارَنَا بِسِيمَاهُمْ، وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ الَّذِي لَا يَعْرِفُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِنَا، وَنَحْنُ الْأَعْرَافُ يَعْرِفُنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الصِّرَاطِ، فَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفَنَا وَعَرَفْنَا، وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرْنَا وَ أَنْكَرْنَا، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَوْ شَاءَ لَعَرَّفَ الْعِبَادَ نَفْسَهُ، وَ لَكِنْ جَعَلْنَا أَبْوَابَهُ وَ صِرَاطَهُ وَ سَبِيلَهُ وَ الْوَجْهَ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، فَمَنْ عَمِلَ عَنْ وَ لَاتِنَا أَوْ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا، فَإِنَّهُمْ «عَنِ الصِّرَاطِ لَنَّا كِبُونَ» (۱)، فَلَا سَوَاءَ مَنْ اعْتَصَمَ النَّاسُ بِهِ، وَ لَا سَوَاءَ حَيْثُ ذَهَبَ النَّاسُ إِلَى عُيُونِ كَدِرِهِ يَفْرُغُ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ، وَ ذَهَبَ مَنْ ذَهَبَ إِلَيْنَا إِلَى عُيُونِ

ص: ۲۷۶

محمد بن یعقوب کلینی: از حسین بن محمّد، از معلی بن محمّد، از جمهور، از عبد الله بن عبد الرحمان اصم، از هیثم بن واقد، از مقرن نقل کرده است که گفت: از حضرت ابو عبد الله الصادق (علیه السلام) شنیدم که فرمودند: ابن کواء نزد امیر مؤمنان (علیه السلام) آمد، و به آن حضرت عرض کرد: ای امیر مؤمنان! تفسیر آیه: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ»، چیست؟

حضرت فرمودند: ما بر روی اعراف هستیم، و ما یارانمان را با نشانه هایشان می شناسیم، اعراف، ما هستیم، که خداوند متعال جز از راه معرفت و شناخت ما، شناخته نمی شود، و ما اعراف هستیم، که خداوند در روز قیامت، ما را بر روی صراط نگاه می دارد، هیچ کس وارد بهشت نمی شود، مگر آن کسی که ما را شناخته، و ما او را شناخته ایم، و هیچ کس وارد آتش جهنم نمی شود، مگر کسی که ما را انکار کرده، و ما نیز او را انکار کرده ایم.

به درستی که اگر خدای تبارک و تعالی بخواهد، می تواند خود را به مردم معرفی کند تا او را بشناسند و به در خانه اش بیایند، ولی او، ما را ابواب و راه و گذرگاه، به در خانه خود قرار داده، که از آن درب و گذرگاه باید بیایند، هر که از ولایت ما منحرف شود، و یا دیگران را بر ما ترجیح دهد، همانا او از صراط و راه راست منحرف شده است، کسانی که مردم به آنها پناه بردند، یکسان نیستند، و نیز یکسان نیست این که مردم به سوی چشمه های گل آلود که همدیگر را خالی و تهی می کنند، بروند، یا این که به سوی ما

ص: ۲۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۳، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۷، ح ۳۸۹۴؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۹.

بیایند. کسی که به سوی ما بیاید به سوی چشمه های صاف و زلالی رفته است که به امر پروردگار جاری است، چشمه هایی که هیچ گاه پایان پذیر نیست و همواره جاری است.

۲- عَنْ أَبِي بصيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسَيِّمَاهُمْ»، قَالَ: نَحْنُ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ، فَمَنْ عَرَفْنَاكَ كَانَ مِنَّا، وَمَنْ كَانَ مِنَّا كَانَ فِي الْجَنَّةِ، وَمَنْ أَنْكَرْنَا فِي النَّارِ. (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) که درباره آیه: «وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسَيِّمَاهُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: اصحاب اعراف ما هستیم، هر که ما را می شناسد، از ما است، و هر که از ما شد سرنوشتش بهشت است و هر که ما را انکار کند، سرنوشتش آتش است.

۳- عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: أَقْسِمُ بِاللَّهِ! لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! إِنَّكَ وَالْأَوْصِيَاءَ مِنْ بَعْدِي، أَوْ قَالَ: مِنْ بَعْدِكَ، أَعْرَافٌ، لَا يَعْرِفُ اللَّهُ إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِكُمْ، وَأَعْرَافٌ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفْتُمُوهُ وَعَرَفْتُمْكُمْ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرْتُمْ وَأَنْكَرْتُمُوهُ. (۲)

از اصبع بن نباته، از سلمان فارسی نقل شده است که گفت: به خدا قسم! من از

ص: ۲۷۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۱، ح ۱۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۹، ح ۱۳.

۲- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۱۴۸، ح ۴۶۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۲، ح ۱۵؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۵۵۰، ح ۳۹۰۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۷.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) شنیدم که به حضرت علی(علیه السلام) فرمودند: ای علی! تو و اوصیای پس از من، یا اینکه فرمودند: پس از تو، اعراف اند و خداوند شناخته نمی شود، مگر از راه معرفت و شناخت تو.

اعراف کسانی هستند که کسی از شما وارد بهشت نمی شود، مگر کسی که او را شناخته است و او نیز شما را شناخته است، و کسی وارد آتش نمی شود، مگر کسی که او شما را انکار کرده است و شما نیز او را انکار کرده اید.

۴_ فی تفسیر العیاشی، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام)، قَالَ: أَنَا يَعْشُوبُ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَنَا أَوَّلُ السَّابِقِينَ، وَ خَلِيفَةُ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَأَنَا قَسِيمُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، وَأَنَا صَاحِبُ الْأَعْرَافِ. (۱)

در تفسیر عیاشی: از مسعده بن صدقه، از حضرت امام جعفر بن محمد(علیهما السلام)، از پدرشان(علیه السلام)، از پدر بزرگشان(علیه السلام)، از حضرت امام علی(علیه السلام) روایت کرده که آن حضرت فرمودند: من پیشوا و رئیس و زعیم مؤمنین هستم، و من اول سبقت گیرنده در اسلام هستم، و خلیفه رسول پروردگار جهانیان هستم، و من تقسیم کننده بهشت و جهنم هستم، و من صاحب اعراف هستم.

ص: ۲۷۹

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص: ۳۳۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص: ۵۵۳، ح ۳۹۱۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص: ۱۷، ح ۴۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص: ۹۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص: ۳۳، ح ۱۳۰.

«... فَادْكُرُواْ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ»

پس نعمتهای خدا را به یاد آورید، شاید رستگار شوید!

عَنْ أَبِي يُوْسُفَ الْبَزَّازِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ (عليه السلام) قَالَ: تَلَّمَا أَبُو عَبِيدِ اللّٰهِ (عليه السلام) هَيْدَةَ الْآيَةِ: «فَادْكُرُواْ اللّٰهَ»، قَالَ: أ تَدْرِي مَا آلَاءُ اللّٰهِ؟ قُلْتُ: لَأ، قَالَ: هِيَ أَكْبَرُ نِعْمِ اللّٰهِ عَلَي خَلْقِهِ، وَ هِيَ وَلَايَتُنَا. (۱)

از ابو یوسف بزاز نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که: ایشان این آیه را خواندند: «فَادْكُرُواْ اللّٰهَ»، و فرمودند: آیا معنای «آلاء الله» را می دانی؟ عرض کردم: خیر، حضرت فرمودند: آن، بزرگترین نعمت خدای متعال، بر آفریدگان خویش است، و آن، ولایت ما می باشد.

ص: ۲۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۹، ح ۳۶ و ج ۶۴، ص ۱۴۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۶۰، ح ۳۹۳۷؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۸۱، ح ۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۴، ح ۱۷۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۸، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۸، ح ۱۰۷۰.

«... إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»

همانا زمین از آن خداست، و آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد، واگذار می کند و سرانجام (نیک) برای پرهیزکاران است!

۱- عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابِلِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: وَجَدْنَا فِي كِتَابِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»، أَنَا وَأَهْلُ بَيْتِي الَّذِينَ أَوْرَثْنَا الْأَرْضَ وَنَحْنُ الْمُتَّقُونَ، وَالْأَرْضُ كُلُّهَا لَنَا، فَمَنْ أَحْيَا أَرْضًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَلْيَعْمُرْهَا وَلْيُؤَدِّ خَرَاجَهَا إِلَى الْإِمَامِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، وَ لَهُ مَا أَكَلَ مِنْهَا، فَإِنْ تَرَكَهَا أَوْ أَخْرَبَهَا، فَأَخَذَهَا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ بَعْدِهِ فَعَمَرَهَا وَأَحْيَاهَا، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا مِنَ الَّذِي تَرَكَهَا، فَلْيُؤَدِّ خَرَاجَهَا إِلَى الْإِمَامِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، وَ لَهُ مَا أَكَلَ، حَتَّى يَطْهَرَ الْقَائِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْ أَهْلِ بَيْتِي بِالسَّيْفِ، فَيُحْوِيهَا وَيَمْنَعَهَا وَيُخْرِجَهُمْ مِنْهَا، كَمَا حَوَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَوَسَّعَتْهُمَا، إِلَّا مَا كَانَ فِي أَيْدِي شَيْعَتِنَا، فَإِنَّهُ يَقَاطِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) عَلَى مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَ يَتْرُكُ الْأَرْضَ فِي أَيْدِيهِمْ. (۱)

از ابو خالد کابلی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ما در کتاب حضرت علی (علیه السلام) این نوشته را «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ

ص: ۲۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۵۸، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۷۰، ح ۳۹۶۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۱۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵، ح ۶۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۶، ح ۲۲۲؛ الکافی، ج ۵، ص ۲۷۹، ح ۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۹، ص ۳۷۰، ح ۵؛ الوافی، ج ۱۰، ص ۲۸۵، ح ۹۵۸۹ و ج ۱۸، ص ۹۸۲، ح ۱۸۶۷۶.

لِلْمُتَّقِينَ»، یافته ایم، که آن حضرت، در آن کتاب فرموده اند: خداوند زمین را، به من و اهل بیتم به ارث داد، و پرهزکاران، ما هستیم، و همه زمین از آن ما است، پس هر که زمینی از زمینهای مسلمانان را احیا و آباد کند، خراج آن را باید به یکی از ائمه اهل بیت (علیهم السلام) بپردازد، و آنچه از آن (زمین) استفاده کند و بخورد، برای او است، و اگر آن را پس از آبادی، ترک و یا خراب کرد، و شخص دیگری از مسلمانان پس از او، آن را گرفت و آباد و احیا کرد، او به آن زمین، از کسی که آن را ترک کرده است، شایسته تر است، البته او نیز باید خراج آن را به امام از اهل بیتم بپردازد، و آن چه را که از حاصل آن می خورد، برای او است، تا زمانی که قائم (علیه السلام) از اهل بیتم، که سلام و درود خدا بر آنان باد، با شمشیر ظاهر شود و آن را مالک شود، و از آن محافظت کند، و او را از آن خارج کند، همچنان که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آن را صاحب شده، و از آن محافظت کرده بود، مگر آن چه در دست شیعیان ما باشد، که آن حضرت، با ایشان مقاطعه می کند و قراردادی بنا می گذارد، بر آنچه در دست ایشان است، و زمین را در دست ایشان وا می گذارد.

۲_ عَنْ عَمَارِ السَّابِطِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ»، قَالَ: فَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ لِرَسُولِهِ وَ مَا كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ فَهُوَ لِلْإِمَامِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله و سلم) (۱).

از عمار ساباطی نقل کرده است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)

ص: ۲۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، ص ۵۸، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۷۱، ح ۳۹۶۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۲۷، تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵، ح ۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۶؛ ح ۲۲۱.

شنیدم که فرمودند: «إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ»، آنچه که برای خدا است، برای رسولش نیز هست، و آنچه برای رسول او است، برای امام پس از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نیز، هست.

ص: ۲۸۳

«الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۗ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»

همانها که از فرستاده (خدا)، پیامبر «امی» پیروی می کنند پیامبری که صفاتش را، در تورات و انجیلی که نزدشان است، می یابند آنها را به معروف دستور می دهد، و از منکر باز می دارد اشیاء پاکیزه را برای آنها حلال می شمرد، و ناپاکیها را تحریم می کند و بارهای سنگین، و زنجیرهایی را که بر آنها بود، (از دوش و گردنشان) بر می دارد، پس کسانی که به او ایمان آوردند، و حمایت و یاریش کردند، و از نوری که با او نازل شده پیروی نمودند، آنان رستگارانند.

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بِإِسْنَادِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «... وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، قَالَ: النُّورُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ، عَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ الْأَيْمَةُ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

ص: ۲۸۴

۱- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۵، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۱۰، ح ۱۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۵۹۳، ح ۴۰۰۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۸۳، ح ۳۰۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۲؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۵۴، ح ۲.

علی بن ابراهیم با سند خود از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که درباره این فرمایش خدای عز و جل: «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيَجْلُلُ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيَحْرُمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ ...» تا این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَاتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، حضرت فرمودند: نور در این جا امیر مؤمنان (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) هستند.

۲- عَنْ أَبِي بصيرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام): «النُّورُ، هُوَ عَلِيٌّ (علیه السلام)». (۱)

از ابو بصیر نقل شده است که امام باقر (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ» فرمودند: نور، همان علی (علیه السلام) است.

۳- فِي تَفْسِيرِ الْقَمِي، عَلِيٌّ بِنُ إِبراهيم: فِي مَعْنَى الْآيَةِ، ... ثُمَّ قَالَ: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ» يَعْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام)، «وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)، «أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، فَأَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام) عَلَى الْأَنْبِيَاءِ أَنْ يَخْبُرُوا أُمَّهَتَهُمْ وَيَنْصُرُوهُ، فَفَعَدَّ نَصِيرَتَهُ بِالْقَوْلِ، وَآمَرُوا أُمَّهَتَهُمْ بِذَلِكَ، وَسَيَرْجِعُ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) وَيَرْجِعُونَ وَيَنْصُرُونَهُ فِي الدُّنْيَا. (۲)

ص: ۲۸۵

- ۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۴۳، ح ۵۹۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۴، ح ۲۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۵۹۵، ح ۴۰۱۱؛ تفسير العياشي، ج ۲، ص ۳۱، ح ۸۸؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۸۵، ح ۳۰۴.
- ۲- الإيقاظ من الهجعه بالبرهان على الرجعه، ص ۳۴۱، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۹، ح ۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۵۹۴، ح ۴۰۰۸؛ تفسير القمي، ج ۱، ص ۲۴۲.

علی بن ابراهیم در تفسیرش می گوید: ... سپس فرمود: «فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ» یعنی آنان که به او یعنی به پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ایمان آورند، «وَعَزَّوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ»، یعنی مراد از آن نور، امیر المؤمنین (علیه السلام)، است، «أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ»، خداوند تبارک و تعالی از پیمبران پیمان گرفت، که امتشان را به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت دهند و او را یاری کنند، آنان او را با سخن یاری دادند و امت هایشان را به این کار مکلف کردند، و طولی نمی کشد که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به دنیا برمی گردند و آنان نیز برخواهند گشت و او را در همین دنیا یاری خواهند کرد.

«وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ»

و زمانی که پروردگارت از پشت و صلب فرزندان آدم، ذریه ی آنها را برگرفت و آنها را گواه بر خویشتن ساخت (و فرمود): «آیا من پروردگار شما نیستم؟» گفتند: «آری، گواهی می دهیم!» تا روز قامت نگویند: «ما از این، (حقیقت آشکار) بی خبر و غافل بودیم.

۱_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: لِمَ سَمِّيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: اللَّهُ سَمَّاهُ، وَ هَكَذَا أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ: «وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ»، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولِي، وَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. (۱)

از جابر نقل است که از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) روایت شده است که گفت: به ایشان عرض کردم: چرا به امیر المؤمنین (علیه السلام)، امیر المؤمنین گفته شده است؟

حضرت فرمودند: خداوند متعال، او را نامگذاری کرده است، و در کتابش اینچنین نازل نموده: «وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ»، که همانا، محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) رسول من، و علی (علیه السلام)، امیر المؤمنین است.

ص: ۲۸۷

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۰۸، ح ۴۰۵۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۲، ح ۳۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۲، ح ۴؛ مختصر البصائر، ص ۴۱۸، ۳۹۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۳۷۰، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۶۶۸، ح ۱۲۷۱.

۲_ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): يَا جَابِرُ! لَوْ يَعْلَمُ الْجَهَّالُ مَتَى سُمِّيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، لَمْ يَنْكِرُوا حَقَّهُ. قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! مَتَى سُمِّيَ؟

فَقَالَ لِي: قَوْلُهُ: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ إِلَىٰ أَلْسِنَتِهِمُ بَرَبِّكُمْ»، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولِي، وَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ.

قَالَ: ثُمَّ قَالَ لِي: يَا جَابِرُ! هَكَذَا وَ اللَّهُ! جَاءَ بِهَا مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) (۱).

از جابر نقل شده است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ای جابر! اگر نادانان می دانستند که از چه زمانی، حضرت علی (علیه السلام)، امیر المؤمنین نامگذاری شد، حق او را انکار نمی کردند. گفت: عرض کردم: فدایتان شوم! کی نامگذاری شد؟

حضرت فرمودند: این سخن خدای تبارک و تعالی که فرمود: «وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا»، همانا، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) رسول من است، و علی (علیه السلام)، امیر المؤمنین است.

سپس به من فرمودند: ای جابر! به خدا قسم! حضرت محمد (علیهما السلام)، آن را این چنین آورده اند.

۳_ عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصِيرِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) إِنَّ أُمَّتِي عُرِضَتْ عَلَيَّ عِنْدَ الْمِيثَاقِ، وَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِي وَ صَدَّقَنِي عَلَيَّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَ كَانَ

ص: ۲۸۸

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۴۳، ح ۵۹۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۳۳۳، ذیل ح ۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۴، ح ۴۰۷۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۴۱، ح ۱۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۹۸، ح ۳۶۰؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۶۱، ح ۱۰.

أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي حَيْثُ بُعِثْتُ، فَهُوَ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ. (۱)

از عبد الرحيم قصير نقل است كه گفت: حضرت امام محمّد باقر (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: همانا، امت من، در هنگام گرفتن پيمان بر من عرضه شدند، و على (عليه السلام) اولين كسى بود كه به من ايمان آورد، و مرا در هنگام بعثت، باور داشت و تصديق كرد، پس او، صديق اكبر است.

ص: ۲۸۹

۱- _ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۲۶، ح ۳۰؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۲، ص ۶۱۴، ح ۴۰۷۸؛ بصائر الدرجات فى فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۸۴، ح ۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۳۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۹۸، ح ۳۶۱؛ كشف الغمه فى معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۸۹؛ مختصر البصائر، ص ۴۰۷، ح ۴۶۹.

«وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذُرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۖ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

و برای خدا، نامهای نیکی است، خدا را به آن (نامها) بخوانید! و کسانی را که در اسماء خدا تحریف می کنند، رها سازید! آنان به زودی جزای اعمالی را که انجام می دادند، می بینند!

۱- عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا تَقُولُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: ذَاكَ نَفْسِي، قُلْتُ: فَمَا تَقُولُ فِي الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَام)؟ قَالَ: هُمَا رُوْحَاي، وَ فَاطِمَةُ أُمَّهُمَا ابْنَتِي، يَسُوْفُونِي مَا سَاءَ هَا، وَ يَسُرُّنِي مَا سَرَّهَا، أَشْهَدُ اللَّهُ أَنَّي حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَهُمْ، وَ سَلِّمْ لِمَنْ سَأَلَهُمْ.

یا جابِر! إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ فَيَسْتَجِيبَ لَكَ، فَادْعُهُ بِأَسْمَائِهِمْ، فَإِنَّهَا أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (۱)

از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) روایت است که فرمودند: جابر بن عبد الله انصاری

گفت: به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کردم: ای رسول خدا! درباره علی ابن ابی طالب (علیه السلام) چه می فرمائید؟ حضرت فرمودند: او خود من است، عرض کردم:

پس درباره حسن و حسین (علیهما السلام) چه می گوئید؟ حضرت فرمودند: آنان جان من هستند، و مادرشان فاطمه (سلام الله علیها)، دختر من است، و هر چه او را ناراحت می کند، مرا نیز

ص: ۲۹۰

۱- _ الإختصاص، ص ۲۲۲، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۳۴۷، ح ۶۳ و ج ۳۷، ص ۷۶، ح ۴۳ و ج ۹۱، ص ۲۱، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۸، ح ۴۰۹۵.

ناراحت می کند، و هر چه موجب خوشحالی او است، موجب خوشحالی من نیز هست، خدا را گواه می گیرم که با کسی که با آنان می جنگد، در جنگم و با کسی که به صلح با آنان رفتار می کند، در صلحم.

ای جابر! اگر خواستی خدا را بخوانی و دعایت را مستجاب کند، با نام های آنان دعا کن، زیرا که نام ایشان، دوست داشتنی ترین نام ها نزد خدای عزّ و جل است.

۲_ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا»، قَالَ: نَحْنُ، وَ لِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ، الَّتِي لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ عَمَلًا، إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا. (۱)

از معاویه بن عمار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا»، فرمودند: قسم به خدا! اسامی حسنی ما هستیم، و خدا عمل کسی از بندگان را نمی پذیرد، مگر با معرفت و شناخت نسبت به ما.

ص: ۲۹۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۷، ح ۴۰۹۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۱۹۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۵۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۰۳، ح ۳۷۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۴۳، ح ۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۱۱۶، ح ۴.

«وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ»

و از آنها که آفریدیم، گروهی به حق هدایت می کنند، و به حق اجرای عدالت می نمایند.

۱- عَنْ زَادَانَ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) قَالَ: تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَّةَ عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً، اثْنَتَانِ فِي النَّارِ، وَ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَ هُمُ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ»، وَ هُمْ أَنَا وَ شِيعَتِي. (۱)

از زاذان نقل است که گفت: حضرت امام علی (علیه السلام) فرمودند: این امت، هفتاد و سه فرقه، می شود، که هفتاد و دو فرقه ی آن، در آتش اند، و یک فرقه در بهشت است، و آنها کسانی هستند که خداوند عز و جل، درباره آنان فرموده: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ»، و ایشان، من و شیعیانم هستیم.

۲- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً»، قَالَ: يَعْنِي مِنَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ، أُمَّةً، يَعْنِي: عَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ، «يَهْدُونَ بِالْحَقِّ»، يَعْنِي: يَدْعُونَ بِعَدْلِكَ، يَا

ص: ۲۹۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۶، ح ۱۸ و ج ۳۶، ص ۱۸۶، ح ۱۸۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۹، ح ۴۱۰۶؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۱۹۵؛ كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۸۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۲.

مُحَمَّدًا! إِلَى الْحَقِّ، «وَبِهِ يَغْدُلُونَ»، فِي الْخِلَافَةِ بَعْدَكَ. (۱)

از ابن عباس نقل است که درباره سخن خدای عزّ و جل: «وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً»، گفت: یعنی: از اّمت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) امّتی است، یعنی علی بن ابی طالب (علیه السلام)، «يَهْدُونَ بِالْحَقِّ»، یعنی: ای محمد! پس از تو، به حق دعوت خواهند کرد، «وَبِهِ يَغْدُلُونَ»، یعنی: در خلافت پس از تو.

ص: ۲۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۹، ذیل ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۱۹، ح ۴۱۰۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۶۹، ح ۲۶۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۴.

«... وَیُرِیدُ اللّٰهُ اَنْ یُّحِقَّ الْحَقَّ بِکَلِمَاتِهِ وَیَقْطَعَ دَابِرَ الْکَافِرِینَ»

ولی خداوند می خواهد حق را با کلمات خود تقویت، و ریشه کافران را قطع نماید.

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ، فِي قَوْلِ اللّٰهِ: «يُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): تَفْسِيرُهَا فِي الْبَاطِنِ يُرِيدُ اللّٰهُ، فَإِنَّهُ شَىْءٌ يُرِيدُهُ، وَ لَمْ يَفْعَلْهُ بَعْدُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي يَحِقُّ حَقُّ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «بِكَلِمَاتِهِ»، قَالَ: كَلِمَاتُهُ فِي الْبَاطِنِ، عَلَيَّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، هُوَ كَلِمَةُ اللّٰهِ فِي الْبَاطِنِ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ يَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، فَيَعْنِي بَنِي أُمَيَّةَ هُمُ الْكَافِرُونَ، يَقْطَعُ اللّٰهُ دَابِرَهُمْ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ» (۱)، فَإِنَّهُ يَعْنِي لِيُحِقَّ حَقُّ آلِ مُحَمَّدٍ، حِينَ يَقُومُ الْقَائِمُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ يَبْطِلُ الْبَاطِلَ» (۲)، يَعْنِي الْقَائِمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَإِذَا قَامَ يَبْطِلُ الْبَاطِلَ بِنِي أُمَيَّةَ وَ ذَلِكَ: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَ يَبْطِلُ الْبَاطِلَ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ» (۳). (۴)

از جابر نقل کرده است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره تفسیر این آیه

ص: ۲۹۴

۱- ۸/۸.

۲- همان.

۳- همان.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷۸، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۵۹، ح ۴۲۱۱؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۰، ح ۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۸۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۳۶، ح ۲۸.

شریفه: «وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه تفسیر باطنی دارد، که همان چیزی است که خداوند می خواهد، ولی آن را هنوز انجام نداده است، اما منظور از این سخن خدای تبارک و تعالی: «يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ»، آن است که حق آل محمد (علیهما السلام)، را احقاق کرده و آن را ثابت و محقق می کند، و در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «بِكَلِمَاتِهِ» فرمودند: کلمات او در باطن، حضرت علی (علیه السلام) هستند، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»، منظور از کافران، بنی امیه است که خدا خواست ریشه آنان را از بین ببرد.

و این فرموده خدای عزّ و جلّ: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ»، یعنی حق آل محمد (علیهما السلام)، را در زمان قیام قائم (علیه السلام)، احقاق می کند، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَيُبْطِلُ الْبَاطِلَ»، یعنی حضرت قائم (علیه السلام) هنگامی که قیام می کند، باطل بنی امیه را ابطال خواهد کرد، و این همان سخن اوست که: «لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ».

«إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»

و (یاد آورید) هنگامی را که خواب سبکی که مایه ی آرامش از سوی خدا بود، شما را فراگرفت و آبی از آسمان برایتان فرستاد، تا شما را با آن پاک کند و پلیدی شیطان را از شما دور سازد و دلهایتان را محکم، و گامها را با آن استوار دارد!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ فِي الْبَطْنِ: «وَيُنزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، قَالَ: السَّمَاءُ، فِي الْبَاطِنِ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله و سلم) وَالْمَاءُ، عَلِيٌّ (عليه السلام)، جَعَلَ اللَّهُ عَلِيًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله و سلم) فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ»، فَذَلِكَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، يَطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ قَلْبَ مَنْ وَالَاهُ، وَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي مَنْ وَالَى عَلِيًّا (عليه السلام)، يَذْهِبُ الرَّجْزَ عَنْهُ، وَيَقْوَى قَلْبَهُ، «وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي عَلِيًّا (عليه السلام)، مَنْ وَالَى عَلِيًّا يَرْبِطُ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ، فَيُثَبِّتُ عَلَى وِلَايَتِهِ (عليه السلام). (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) مفهوم باطنی این آیه را پرسیدم: «وَيُنزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ»

ص: ۲۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۶، ح ۱۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۰، ح ۴۲۱۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۰، ح ۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۸۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۳۷، ح ۳۱.

لِيُرَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، حضرت فرمودند: منظور از آسمان در باطن آیه، رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) و منظور از آب، علی(علیه السلام) است، که خدا او را از رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «مَاءٌ لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ»، منظور، حضرت علی(علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی(علیه السلام) پیروی کند، خدا ناپاکی را از او دور می سازد و قلبش را تقویت می کند، اما مقصود از این سخن خداوند: «وَ يَذْهَبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، حضرت علی(علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی(علیه السلام)، تبعیت کند، خداوند قلبش را به وسیله آن حضرت، استوار می سازد، و بر ولایتش ثابت قدم می ماند.

۲_ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلِيهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ: «وَ يَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ وَ يَذْهَبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ لِيُرَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، قَالَ: أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ يَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً»، فَإِنَّ السَّمَاءَ فِي الْبُطْنِ، رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سلم) وَ الْمَاءُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلِيهِ السَّلَامُ)، جَعَلَ عَلِيًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سلم) فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَ يَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً»، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ»، فَذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلِيهِ السَّلَامُ) يَطَهَّرُ اللَّهُ بِهِ قَلْبَ مَنْ وَالَاهُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ يَذْهَبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي مَنْ وَالَى عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عَلِيهِ السَّلَامُ) أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ الرَّجْسَ وَ تَابَ عَلَيْهِ. (۱)

از حضرت امام محمد باقر(علیه السلام) در باره این آیه: «وَ يَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ لِيَطَهَّرَ كُمْ بِهِ وَ يَذْهَبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَ لِيُرَبِّطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَ يَتَّبِعَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، روایت است که آن حضرت فرمودند: اما در باره فرمایش خدای تعالی: «وَ يَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً»، پس همانا منظور از آسمان در باطن آیه، رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و منظور از آب، امیر

ص: ۲۹۷

المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که خدا آن حضرت را، از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار داده است، و این سخن خدای تبارک و تعالی: «مَاءٌ لِيَطَهَّرَكُم بِهِ»، منظور حضرت علی (علیه السلام) هستند، یعنی هر که از حضرت علی (علیه السلام) پیروی کند، خداوند قلبش را به وسیله آن حضرت، پاک می سازد، و اما مقصود از این سخن خداوند: «وَيَذُوبُ عَنْكُمُ رِجْسَ الشَّيْطَانِ»، حضرت علی (علیه السلام) هستند، پس هر که از حضرت علی (علیه السلام)، تبعیت کند، خداوند ناپاکی را از او دور می سازد، و گناهانش را می بخشد.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ...»

ای کسانی که ایمان آورده اید! دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می خواند که شما را حیات می بخشد!

۱- عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي وِلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (الحديث) (۱)

از ابو الربيع شامی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای عز و جل: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه، در باره ولایت حضرت علی (عليه السلام)، نازل شد.

۲- عَنْ أَبِي الْحِزَّازِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، يَقُولُ: وِلَايَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَإِنَّ اتِّبَاعَكُمْ

ص: ۲۹۹

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۲۲، ح ۷۸؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۶۶۴، ح ۴۲۳۳؛ تفسير كثر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۵۰؛ الكافي، ج ۸، ص ۲۴۸، ح ۳۴۹؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۲۱۹، ح ۳۴۹؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۰۳، ح ۱۵۷۱ و ج ۲۶، ص ۴۳۷، ح ۲۵۵۲۸.

إِيَّاهُ وَوَلَايَتَهُ أَجْمَعُ لِأَمْرِكُمْ، وَ أَبْقَى لِلْعَدْلِ فِيكُمْ. (الحديث) (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: امام باقر (علیه السلام) در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، می فرمودند: منظور، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، پس همانا پیروی شما از آن حضرت و پذیرش ولایتش، موجب وحدت هر چه بیشتر شما می گردد، و موجب پایداری عدالت، در بین شما خواهد بود.

ص: ۳۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۰، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۴، ح ۴۲۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۵۲.

«وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»

و از فتنه ای بپرهیزید که تنها به ستمکاران شما نمی رسد (بلکه همه را فرا خواهد گرفت)، و بدانید همانا خداوند، سخت کیفر است!

۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْهُ (عَنْ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)) فِي قَوْلِهِ: «وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، قَالَ: أَصَابَتْ النَّاسَ فِتْنَةٌ بَعِيدٌ مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيَّهُ، حَتَّى تَرَكَوْا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَ يَأْيَعُوا غَيْرَهُ، وَ هِيَ الْفِتْنَةُ الَّتِي فُتِنُوا بِهَا، وَ قَدْ أَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ أَتْبَاعِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ). (۱)

از عبد الرحمان بن سالم نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، فرمودند: پس از این که خداوند، پیامبرش را قبض روح نمود، مردم دچار فتنه شدند، و حضرت علی (علیه السلام) را رها کردند، و با شخص دیگری بیعت کردند، و این همان فتنه ای است که به آن مبتلا شدند، در حالی که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) آنان را به پیروی از حضرت علی (علیه السلام) و اوصیاء از آل محمد (علیهما السلام)، دستور داده بودند.

ص: ۳۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۳۳۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۶، ح ۴۲۴۴؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۵۳، ح ۴۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۴۲، ح ۵۸.

۲_ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ ظَلَمَ عَلِيًّا (عليه السلام)، مَقَعَدِي هَذَا بَعْدَ وَفَاتِي، فَكَأَنَّمَا جَحَدَ نُبُوتِي، وَ نُبُوءَةَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي. (۱)

از سعید بن مسیب، از ابن عباس نقل کرده است که گفت: هنگامی که این آیه: «وَأَتَّقُوا فِتْنَةً»، نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر کس پس از درگذشت من، به حضرت علی (علیه السلام)، که جانشین من است، ستم کند، مثل این است که نبوت من و همه پیامبران قبل از من را، انکار کرده باشد.

ص: ۳۰۲

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲۷، ح ۵۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۵۷۵، ذیل ح ۳ و ج ۳۸، ص ۱۵۵، ح ۱۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۶۷، ح ۴۲۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۹۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۲۷۱، ح ۲۶۹؛ مناقب آل أبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۱۶.

«وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنَّ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۳۲ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ۳۳»

و (به خاطر بیاور) زمانی را که گفتند: «پروردگارا! اگر این حق است و از طرف توست، بارانی از سنگ از آسمان بر ما فرود آر! یا عذاب دردناکی برای ما بفرست!» (۳۲) ولی (ای پیامبر!) تا تو در میان آنها هستی، خداوند آنها را مجازات نخواهد کرد و (نیز) تا استغفار می کنند، خدا عذابشان نمی کند. (۳۳)

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسًا، إِذْ أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِنَّ فِيكَ شَبَهًا مِنْ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، وَ لَوْ لَمَا أَنْ تَقُولَ فِيكَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِي، مَا قَالَتِ النَّصِيَاةُ فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ (عليهما السلام)، لَقُلْتُ فِيكَ قَوْلًا لَمَا تَمُرُّ بِمَلَأٍ مِنَ النَّاسِ، إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ، يَلْتَمِسُونَ بِذَلِكَ الْبَرَكَةَ.

قَالَ: فَغَضِبَ الْأَعْرَابِيَانِ، وَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ، وَ عِدَّةٌ مِنْ قُرَيْشٍ م (عليهم السلام)، فَقَالُوا: مَا رَضِيَ أَنْ يَضْرِبَ لِابْنِ عَمِّهِ مَثَلًا إِلَّا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَ: «وَ لَمَا ضَرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ»، «وَ قَالُوا أَلَيْهِنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ»، «إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَ جَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ»، يَغْنَى مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، «مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ

يُخْلَفُونَ»(١)، قَالَ: فَغَضِبَ الْحَارِثُ بْنُ عَمْرِو الْفَهْرِي، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ»، أَنْ بَنِي هَاشِمٍ يَتَوَارَثُونَ هِرْقَلًا بَعْدَ هِرْقَلٍ، «فَأَمِطْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بَعْدَ أَلِيمٍ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَقَالَةَ الْحَارِثِ وَنَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ: «وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَ مَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ»، ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا ابْنَ عَمْرٍو! إِمَّا تَبْتَ وَ إِمَّا رَحَلْتَ؟

فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! بَلْ تَجْعَلُ لِسَائِرِ قُرَيْشٍ شَيْئًا مِمَّا فِي يَدَيْكَ، فَقَدْ ذَهَبَتْ بَنُو هَاشِمٍ بِمَكْرَمَةِ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ آلِهِ لَيْسَ ذَلِكَ إِلَيَّ، ذَلِكَ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! قَلْبِي مَا يَتَابِعُنِي عَلَى التَّوْبَةِ، وَ لَكِنْ أَرْحَلُ عَنْكَ، فَدَعَا بِرَاحِلَتِهِ فَوَكَّبَهَا، فَلَمَّا صَارَ بَطْنُهَا بِطَهْرِ الْمَدِينَةِ، أَتَتْهُ جَنَدَلَةٌ، فَوَضَعَتْ هَامَتَهُ، ثُمَّ أَتَى الْوَحْيَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) فَقَالَ: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِلْكَافِرِينَ _ بَوْلَايِهِ عَلَيَّ _ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، «مَنْ اللَّهُ ذِي الْمَعَارِجِ»(٢).

قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّا لَا نَقْرُؤُهَا هَكَذَا، فَقَالَ: هَكَذَا وَ اللَّهُ نَزَلَ بِهَا جَبْرَائِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) وَ هَكَذَا هُوَ وَ اللَّهُ مُبْتَلٍ فِي مُصْحَفِ فَاطِمَةَ (سَلَامَ اللَّهُ عَلَيْهَا).

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) لِمَنْ حَوْلَهُ مِنَ الْمُنَافِقِينَ: انْطَلِقُوا إِلَى صَاحِبِكُمْ، فَقَدْ آتَاهُ مَا اسْتَفْتَحَ بِهِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ اسْتَفْتَحُوا وَ خَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ»(٣). (٤)

ص: ٣٠٤

١- _ ٤٣/٥٧_٦٠

٢- _ ٧٠/١_٣

٣- _ ١٤/١٥

٤- _ بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٣٢٣، ح ٢٢؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٦٨٠، ح ٤٢٥٨ و ج ٣، ص ٢٩٢، ح ٥٦٩٦ و ج ٤، ص ٨٧٦، ح ٩٦٤٩ و ج ٥، ص ٤٨٣، ح ١١٠٦١؛ تفسير الصافي، ج ٢، ص ٢٩٩؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٣٣٦ و ج ٧، ص ٤٠ و ج ١٢، ص ٨٣؛ الكافي، ج ٨، ص ٥٧، ح ١٨؛ مدينة معجز الأئمة الإثنى عشر، ج ٢، ص ٢٦٥، ح ٥٤٤؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٥، ص ١٢٥، ح ١٨؛ الوافي، ج ٣، ص ٩٣٢، ح ١٦٢١.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام صادق (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند که امیر المؤمنین (علیه السلام) نزد ایشان آمدند، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا تو، به عیسی بن مریم (علیهما السلام) شباهت داری، و اگر ترس این نبود که ممکن است گروه هایی از امت من، در باره تو بگویند، آنچه که مسیحیان در باره عیسی بن مریم (علیهما السلام) گفتند، سخنی در وصف تو می گفتم، که از میان مردم گذر نکنی، مگر آنکه خاک پایت را برای تبرک برمی داشتند.

امام (علیه السلام) فرمودند: پس آن دو مرد عرب و مغیره بن شعبه و تعدادی از قریشیان که همراه آنان بودند، به خشم آمدند، و گفتند: کسی را به عنوان مثال برای پسر عمویش جز عیسی بن مریم، نیافته است، پس خداوند این آیه ها را بر پیامبرش (صلی الله علیه و آله) نازل کرد: «وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُونَ»، «وَقَالُوا آلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ»، «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ»، «وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ - يَعْنِي ابْنِي هَاشِمٍ - مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلَفُونَ».

حضرت فرمودند: پس حارث بن عمرو فهری خشمگین شد و گفت: خدایا! اگر این حکم درست است و از نزد تو آمده است، که مقرر شده بنی هاشم، پیشوایی امت را مانند هراکلیوس پس از هراکلیوس، به ارث ببرند (یعنی به رسم پادشاهان روم)، پس، از آسمان بر سر ما سنگ باران، یا عذاب دردناکی بر ما فرود آر. پس خداوند گفته حارث را بر او نازل کرد، و این آیه نازل شد: «وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ».

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او فرمودند: ای ابن عمرو! توبه می کنی و یا این جا را ترک می کنی؟ پس گفت: ای محمّد! چیزی از آنچه در دست توست، برای قریش باقی بگذار، زیرا که بنی هاشم افتخارات عرب و عجم را از آن خود ساخته اند. پس پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فرمودند: این در اختیار من نیست، بلکه در اختیار خدای تبارک و تعالی است.

پس گفت: ای محمّد! دلم نمی خواهد توبه کنم، ولی از کنار تو می روم. پس شترش را خواست تا برایش بیاورند و بر آن سوار شد. هنگامی که از مدینه خارج شد، تکه سنگی بر سر او سقوط کرد و سرش را شکست، سپس وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد و خداوند چنین فرمود: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ»، «لِّلْكَافِرِينَ» _ به ولایت علی _ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ»، «مَنْ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ»

ابو بصیر می گوید: گفتیم: فدایت شوم! ما آن را این چنین نمی خوانیم؟ پس حضرت فرمودند: به خدا سوگند! جبرئیل آن را بر حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) این چنین فرو فرستاد، و به خدا سوگند! در مصحف حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نیز، چنین ثبت شده است.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به منافقینی که پیرامون ایشان بودند، فرمودند: به سوی دوست تان بروید، که آنچه را خواست، به سرش آمد، خداوند می فرماید: «وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ».

«وَأَعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ ۖ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

و بدانید هر گونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای ذی القربی و یتیمان و مسکینان و واماندگان در راه است، اگر به خدا و آنچه بر بنده خود در روز جدایی حق از باطل، روز درگیری دو گروه (باایمان و بی ایمان) نازل کردیم، ایمان آورده اید، و خداوند بر هر چیزی توانا است!

۱_ فِی كِتَابِ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام): ... وَ سِيَاقَ الْحَدِيثِ الطَّوِيلِ إِلَىٰ أَنْ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام): وَ لَمْ أُعْطِ سَيِّئَهُمْ ذَوَى الْقُرْبَىٰ، إِلَّا مَنْ أَمَرَ اللَّهُ بِإِعْطَائِهِ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ: «إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ»، فَخُنَّ الَّذِينَ عَنِ اللَّهِ بِ«ذِي الْقُرْبَىٰ وَ الْيَتَامَىٰ وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ»، فِينَا خَاصَّةً، لِأَنَّهُ لَمْ يَجْعَلْ لَنَا فِي سَهْمِ الصَّدَقَةِ نَصِيبًا، أَكْرَمَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) وَ أَكْرَمَنَا أَنْ يُطْعَمَنَا أَوْ سَاخَ أَيْدِي النَّاسِ. (۱)

سليم بن قيس هلالی از امير مؤمنان (عليه السلام) روايت کرده است که: خدای عز و جل فرمودند: «إِنْ كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ»، به

ص: ۳۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۹۳، ص ۲۰۳، ذیل ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۹۶، ح ۴۳۰۸؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۰۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۵۵، ح ۹۷؛ تهذیب الأحکام (تحقیق خراسان)، ج ۴، ص ۱۲۶، ح ۳؛ عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیه، ج ۳، ص ۱۲۴، ح ۳؛ الکافی، ج ۸، ص ۵۸، ح ۲۱؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۷۱۸ تا ص ۷۲۳، ح ۱۸.

خدا قسم! ما هستیم که خداوند از ذی القربی قصد کرده، و ما را با نام ذی القربی و یتیمان و مساکین و درراه ماندگان، ذکر کرده است، و این آیه فقط درباره ما نازل شده است، و در صدقه برای ما نصیبی قرار نداده است، خداوند پیامبرش (صلی الله علیه و آله) را و ما اهل بیت را، بالاتر از آن دانسته است که چرک و کثافات مردم (یعنی پول باقی مانده در دست مردم) را به ما بخوراند.

۲_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (۱)

عبد الرحمن بن کثیر از حضرت صادق (علیه السلام) نقل کرده که حضرت در باره آیه شریفه: «وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى»، فرمودند: امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۳۰۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۶۹۰، ح ۴۲۷۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۴، ح ۱۲.

«وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ ۗ هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»

و اگر بخواهند تو را فریب دهند، خدا برای تو کافی است او همان کسی است که تو را، با یاری خود و مؤمنان، تقویت کرد.

۱- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: مَكْتُوبٌ عَلَى الْعَرْشِ: أَنَا اللَّهُ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَخِيْدِي لَأ شَرِيكَ لِي، وَ مُحَمَّدٌ عَبْدِي وَ رَسُولِي، أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ»، فَكَانَ النَّصْرُ عَلِيًّا (عليه السلام)، وَ دَخَلَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ، فَدَخَلَ فِي الْوَجْهِينِ جَمِيعًا. (۱)

از ابو صالح، از ابو هريره، نقل است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: بر روی عرش خداوند چنین نوشته شده است: همانا من خدا هستم و هیچ خدائی جز من نیست، یگانه ام و شریکی برای من نیست و محمد (صلی الله علیه و آله) بنده و پیامبر من است، او را به وسیله علی (علیه السلام) تأیید کردم، سپس خدای عز و جل این آیه را نازل فرمود: «هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ»، که منظور از نصر، علی (علیه السلام) است و در مفهوم مؤمنان نیز وارد شده، پس در هر دو وجه وارد است.

۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنَّهُ قَالَ: مَكْتُوبٌ عَلَى الْعَرْشِ: لَأ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

ص: ۳۰۹

۱- الأمالی (شیخ صدوق)، ص ۲۱۵، ح ۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۰۷، ح ۴۳۵۷؛ روضه الواعظین و بصیره المتعظین، ج ۱، ص: ۴۲.

وَخَدَهُ لَأَشْرِيكَ لَهُ، مُحَمَّدٌ عَبْدِي وَرَسُولِي، أَيَدُّهُ بَعْلِي بِنِ أَبِي طَالِبٍ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ: «هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»، يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از ابو هريره، نقل است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: بر روی عرش پروردگار، این عبارت نوشته شده است: خدایی جز الله نیست، محمد (صلی الله علیه و آله) رسول خداست، او را به وسیله علی (علیه السلام) تأیید و یاری نمودم، و این همان سخن خدای تبارک و تعالی است: «هُوَ الَّذِي أَيْدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ»، یعنی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

ص: ۳۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۰، ح ۲۳؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۰۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۶۶.

«يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»

ای پیامبر! خداوند و مؤمنانی که از تو پیروی می کنند، برای حمایت تو کافی هستند.

۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

حضرت جعفر بن محمد (عليهما السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، نقل می کنند که آن حضرت در باره ی این سخن خدای متعال: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، فرمودند: این آیه، درباره حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، نازل شده است.

۲- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ (عليه السلام): ... وَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»، قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ هُوَ رَأْسُ الْمُؤْمِنِينَ. (۲)

ابن عباس و حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»،

فرمودند: ایشان، حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام) است، که سرور مؤمنان می باشد.

ص: ۳۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۴، ح ۹؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۰۱، ح ۳۰۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۱، ح ۳؛ كشف الغمه في معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۳۱۲.

«وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَاجِرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

و کسانی که بعداً ایمان آوردند و هجرت کردند و با شما جهاد نمودند، از شما هستند و خویشاوندان نسبت به یکدیگر، در احکامی که خدا مقرر داشته، (از دیگران) سزاوارترند خداوند به همه چیز داناست.

۱_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَيِّدَانٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: دَخَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَرَضِهِ، وَقَدْ أُغْمِيَ عَلَيْهِ، وَرَأْسُهُ فِي حَجْرِ جَبْرِئِيلَ، وَجَبْرِئِيلُ فِي صُورِهِ دَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، قَالَ لَهُ جَبْرِئِيلُ: دُونَكَ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، فَجَلَسَ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَأَخَذَ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي حَجْرِهِ، فَلَمَّ يَزُلُّ رَأْسُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي حَجْرِهِ، حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلَهُ أَفَاقَ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، فَنَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا عَلِيُّ! أَيْنَ جَبْرِئِيلُ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا رَأَيْتُ إِلَّا دَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ، دَفَعَ إِلَيَّ رَأْسِيكَ، قَالَ: يَا عَلِيُّ! دُونَكَ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ لَهُ مِنِّي، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، فَجَلَسْتُ وَأَخَذْتُ رَأْسِيكَ، فَلَمَّ يَزُلُّ فِي حَجْرِي حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلَهُ أَفَاقَ؟ فَقَالَ: لَا: قَالَ: فَمَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ؟ فَقَالَ: قَدْ أُغْمِيَ عَلَيْكَ، فَكَانَ رَأْسُكَ فِي حَجْرِي، فَكَرِهْتُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَرِهْتُ أَنْ أَقُومَ وَأَصِلِّي وَأَضَعُ رَأْسَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَآلَهُ اللَّهُمَّ إِنَّ عَلِيًّا كَانَ فِي طَاعَتِكَ وَطَاعَةِ رَسُولِكَ، حَتَّى فَاتَتْهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ، اللَّهُمَّ فَرِّدْ عَلَيْهِ

الشَّمْسُ، حَتَّى يَصِلَ إِلَى الْعَصْرِ فِي وَقْتِهَا، قَالَ: فَطَلَعَتِ الشَّمْسُ، فَصَارَتْ فِي وَقْتِ الْعَصْرِ بَيْضَاءَ نَقِيَّةٍ، وَنَظَرَ إِلَيْهَا أَهْلُ الْمَدِينَةِ، وَإِنَّ عَلِيًّا قَامَ وَصَلَّى، فَلَمَّا انْصَرَفَ غَابَتِ الشَّمْسُ وَصَلُّوا الْمَغْرِبَ. (۱)

از عبدالله بن سنان، از امام صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیهم السلام) روایت کرده است که فرمودند: حضرت علی (علیه السلام)، در زمان بیماری رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نزد ایشان آمدند، در حالی که آن حضرت بی هوش بودند و سرشان در آغوش جبرئیل قرار داشت، و جبرئیل به شکل دحیة کلبی بود.

وقتی که حضرت علی (علیه السلام) وارد شدند، جبرئیل به ایشان عرض کرد: سرِ پسر عمویتان را بگیرید، چرا که شما، به آن شایسته تر هستید، زیرا خدا در کتابش می فرماید: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ».

حضرت علی (علیه السلام) نشستند و سرِ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را گرفتند و در دامان خود نهادند، پس سرِ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) همچنان در آغوششان بود، تا خورشید غروب کرد، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به هوش آمدند، سرشان را بلند کردند و به حضرت علی (علیه السلام) نگاه کردند و فرمودند: ای علی! جبرئیل کجاست؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: ای رسول خدا! من کسی را جز دحیة کلبی ندیدم، و او سرتان را در دامان من قرار داد، و گفت: ای علی! سرِ پسر عمویت را بگیر، زیرا که تو، به آن از من شایسته تری، چرا که خدا در کتابش می فرماید: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»، پس نشستم و سر شما را گرفتم، و همچنان تا غروب خورشید در آغوشم بودید. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آیا نماز عصر را به جا آورده ای؟ عرض کردند: خیر، پس حضرت فرمودند: چرا تا کنون نمازت را نخواندی؟ عرض کردند: شما بی هوش

ص: ۳۱۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۱۷۲، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۱، ح ۴۳۸۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۷۰، ح ۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۷۳، ح ۱۷۳.

بودید، و سرتان در دامان من بود، و دوست نداشتم شما را به زحمت اندازم، و نخواستم سر شما را روی زمین بگذارم و از جا برخیزم و نماز بخوانم.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خدایا! همانا او در حال اطاعت از تو، و اطاعت از رسول تو بوده، تا این که نماز عصرش قضا شده است. خدایا! خورشید را برای او برگردان، تا بتواند نماز عصر را در وقت خود بخواند.

حضرت فرمودند: پس ناگهان خورشید طلوع کرد و هنگام عصر، روشن و شفاف در آسمان قرار گرفت، و اهل مدینه آن را می دیدند، پس حضرت علی (علیه السلام) برخاستند و نمازشان را به جا آوردند، سپس هنگامی که نمازشان تمام شد، بار دیگر خورشید غروب کرد، و مردم نماز مغرب را به جا آوردند.

۲_ فِی تَفْسِیرِ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ، عَنِ الْإِمَامِ (علیه السلام): أَثْبَتَ اللَّهُ بِهَذِهِ الْآیَةِ، وَلَا يَهْدِيهِ إِلَّا يَهْدِيهِ، وَلَا يَهْدِيهِ إِلَّا يَهْدِيهِ، لِيَأْتِيَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، لِأَنَّ عَلِيًّا (علیه السلام) كَانَ أَوْلَىٰ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مِنْ غَيْرِهِ، لِأَنَّهُ كَانَ أَخَاهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، لِأَنَّهُ حَازَ مِيرَاثَهُ وَ سِلَاحَهُ وَ مَتَاعَهُ وَ بَغْلَتَهُ الشَّهِيَاءَ وَ جَمِيعَ مَا تَرَكَ، وَ وَرِثَ كِتَابَهُ مِنْ بَعْدِهِ، قَالَهُ اللَّهُ تَعَالَى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» (۱)، وَ هُوَ الْقُرْآنُ كُلُّهُ نَزَلَ عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ سَلَّمَ (۲).

در تفسیر جابر بن یزید، از امام (علیه السلام) روایت کرده است که: خداوند، به وسیله این آیه، ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را ثابت کرده است، زیرا حضرت علی (علیه السلام) برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از دیگران، شایسته تر بودند، همانا ایشان برادر پیامبر، در دنیا و آخرت بودند، برای اینکه میراث آن حضرت و سلاحشان و متاعشان و قاطر شهباء و همه آنچه را که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جای گذاشته بود، به ایشان رسید، و پس از

ص: ۳۱۴

۱- ۳۵/۳۲

۲- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۱۷، ذیل ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۲، ح ۴۳۹۱؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۶۸.

پیامبر کتابشان را به ارث بردند، که خدای عزّ و جل می فرماید: «ثُمَّ أَوْزَنَّا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا»، و آن، همه قرآن است که بر رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شد.

۳- زید بن علی(علیهما السلام): فی قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ»، قَالَ: ذَلِكْ عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، كَانَ مُهَاجِرًا ذَا رَحِمٍ. (۱)

از زید بن علی(علیهما السلام) روایت شده است که در باره این فرمایش خدای عزّ و جل: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ» فی کِتَابِ اللَّهِ، گفت: ایشان، همان حضرت علی بن ابی طالب(علیه السلام) هستند، ایشان مهاجری بودند که رابطهٔ رحمی داشتند.

۴- عَنْ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي بَيْتِهِ، فَغَدَا عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِالْغَدَاةِ، وَكَانَ يَجِبُ أَنْ لَا يَسْبِقَهُ إِلَيْهِ أَحَدٌ، فَدَخَلَ، فَإِذَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي صَيْحِنِ الدَّارِ، وَإِذَا رَأْسُهُ فِي حَجْرٍ دَحِيهِ الْكَلْبِيِّ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ، كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَقَالَ لَهُ دَحِيهٌ: وَعَلَيْكَ السَّلَامُ، أَصْبَحَ بِخَيْرٍ، يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ!

فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ خَيْرًا، فَقَالَ لَهُ دَحِيهٌ: إِنِّي أُحِبُّكَ، وَإِنَّ لَكَ عِنْدِي مِدْحَةً أَرْفُهَا إِلَيْكَ، أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَقَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، وَأَنْتَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ، مَا خَلَا النَّبِيِّنَ وَ الْمُؤَسَّلِينَ، لَوَاءُ الْحَمْدِ بِيَدِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، تَرْفُ أَنْتَ وَ شَيْعَتُكَ مَعَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَ حِزْبِهِ إِلَى الْجَنَانِ، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَوَلَّاكَ، وَ خَسِرَ مَنْ تَخَلَّاكَ،

ص: ۳۱۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۱۷، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۲۲، ح ۳۴۹۲؛ مناقب آل ابی طالب(علیهم السلام)(لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۶۸.

مُحِبُّو مُحَمَّدٍ مُّحِبُّوكَ، وَ مُبْغِضُوهُ مُبْغِضُوكَ، لَنْ تَنَالَهُمْ شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)

أَذُنٌ مِنِّي، يَا صَيْفُوهَ اللَّهِ! وَ خُذْ رَأْسَ ابْنِ عَمِّكَ، فَأَنْتَ أَحَقُّ بِهِ مِنِّي، فَأَخَذَ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله)، فَأَنْتَبَهَ، فَقَالَ: مَا هَذِهِ الْهَمَّهُمْ؟ فَأَخْبَرَهُ الْخَبْرَ، فَقَالَ: لَمْ يَكُنْ دَحِيهَ، وَ إِنَّمَا كَانَ جَبْرَائِيلُ، سَمَّاكَ بِاسْمِ سَمَّاكَ اللَّهُ بِهِ، وَ هُوَ الَّذِي أَلْقَى مَحَبَّتَكَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ رَهَبْتِكَ فِي صُدُورِ الْكَافِرِينَ. (۱)

از جناب سعید بن جبیر نقل است که گفت: ابن عباس گفت: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در خانه خود بودند، صبحگاهان، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بر ایشان، وارد شدند، در حالیکه دوست داشتند کسی بر ایشان، پیشی بگیرد، پس داخل شدند در حالی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صحن خانه بودند، به طوری که سرشان در دامن دحیه کلبی بود، پس گفتند: سلام بر تو، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) چگونه صبح کردند؟ دحیه عرض کرد: به نیکی، ای برادر رسول خدا!

پس حضرت علی (علیه السلام) به او فرمودند: خداوند از سوی ما اهل بیت، به تو پاداش خیر دهد، دحیه به آن حضرت عرض کرد: به درستی که من شما را دوست دارم، همانا در نزد من برای شما مدحی است، که آن را برای شما می خوانم، شما امیر المؤمنین، و پیشوای رو سفیدان، هستید، شما سرور فرزندان آدم، غیر از پیامبران و رسولان، هستید، و در روز قیامت، پرچم حمد، به دست شما است، شما و شیعیانتان، با حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و طرفداران ایشان، در روز قیامت، وارد بهشت می شوید، رستگار است هر که شما مولایش باشید، و زیان کرد هر که شما را تنها

ص: ۳۱۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۲۹۵، ح ۱۲ و ج ۳۹، ص ۹۶، ح ۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۴۳؛ کشف الیقین فی فضائل امیر المؤمنین علیه السلام، ص ۲۷۱.

گذاشت، دوستداران محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) دوست داران شما هستند، و دشمنان آن حضرت، دشمنان شما، که شفاعت حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) به آنها نمی رسد.

ای برگزیده خدا! نزدیک من بیائید، و سر پسر عمویتان را در دامن بگیرید، که شما به اینکار، از من سزاوارتر هستید.

پس حضرت علی(علیه السلام)، سر رسول خدا(صلی الله علیه و آله) را گرفتند و در دامن خود گذاشتند، پس پیامبر(صلی الله علیه و آله) به هوش آمدند و فرمودند: این همه از چیست؟ پس حضرت علی(علیه السلام) جریان را به ایشان گفتند، پس آن حضرت فرمودند: او دحیه نبود، همانا او جبرئیل بود، تو را به نامی خواند، که خداوند تو را به این نام خوانده بود، پس او کسی است که محبت تو را در سینه های مؤمنان قرار داد، و ترس تو را در سینه های کافران.

ص: ۳۱۷

«وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ ۚ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ۚ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ»

و این، اعلامی است از ناحیه خدا و پیامبرش به مردم در روز حج اکبر که: خداوند و پیامبرش از مشرکان بیزارند! با این حال، اگر توبه کنید، برای شما بهتر است! و اگر سرپیچی نمایید، بدانید شما نمی توانید خدا را ناتوان سازید، و کافران را به مجازات دردناک بشارت ده!

۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ»، قَالَ: الْأَذَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): كُنْتُ أَنَا الْأَذَانُ فِي النَّاسِ. (۱)

از حکیم بن جبیر نقل است که گفت: حضرت امام زین العابدین (علیه السلام) در معنی آیه شریفه: «وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ»، فرمودند: منظور از اذان حضرت علی (علیه السلام) هستند، و در حدیث دیگر: امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمودند: من اذان در بین مردم هستم.

ص: ۳۱۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۹۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۳۲، ح ۴۴۲۰ و ۴۴۲۱؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۰۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۳، ح ۳۰ و ۳۱.

۲- عَيْنُ عَزِيدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ قَالَ أَبِي: دَفَعَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) الرَّايَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ أَوْفَقَهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، فَأَعْلَمَ النَّاسَ أَنَّهُ مَوْلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ مِنِّي وَ أَنَا مِنكَ.

وَ قَالَ لَهُ: تُقَاتِلُ عَلِيَّ التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتَ عَلِيَّ التَّنْزِيلِ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى.

وَ قَالَ لَهُ: أَنَا سَلِمٌ لِمَنْ سَأَلَمْتَ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبْتَ.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ تُبَيِّنُ لَهُمْ مَا اشْتَبَهَ عَلَيْهِمْ بَعْدِي.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ إِمَامٌ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ، وَ وَلى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ بَعْدِي.

وَ قَالَ لَهُ: أَنْتَ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ: «وَ أَدَانُ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ». (الحديث) (۱)

از عبد الرحمن بن ابی لیلی نقل است که گفت: پدر من گفت: پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) در روز خيبر، پرچم را به دست أمير المؤمنين (عليه السلام) دادند، تا حق سبحانه و تعالی، به دست آن حضرت، آن را فتح فرمود، و در روز غدیر خم آن حضرت را به مردم معرفی نمودند، که او مولای هر مؤمن و مؤمنه است، و فرمودند که: تو از منی و من از تو، و دیگر فرمودند که: تو مقاتله بر تأویل می کنی چنانچه من بر تنزیل جنگ کردم، و تو نسبت به من به منزله

ص: ۳۱۹

۱- _ الأمالی (شیخ طوسی)، ص ۳۵۱، مجلس ۱۲، ح ۶۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۴۵، ح ۸ و ج ۳۷، ص ۱۹۱، ح ۷۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۵۱، ح ۸۶۰۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۳، ح ۳۲؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۹۸؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۴۶۶.

هارونی نسبت به موسی، و دیگر من به صلح با کسی که با تو به صلح است، و من به جنگم با کسی که با تو به جنگ است، و توئی ریسمان محکم و استوار، و توئی که بیان کنی برای مردم آنچه مشتبه باشد بر ایشان بعد از من، و توئی امام هر مرد و زن مؤمن بعد از من، و توئی ولی هر مرد و زن مؤمن بعد از من، و توئی که حق تعالی در شأن تو این آیه را فرستاد که: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ».

۳- عَيْنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ النَّضِيرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، فَقَالَ: اسْمٌ نَحَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلِيًّا (عليه السلام) مِنَ السَّمَاءِ، لِأَنَّهُ هُوَ الَّذِي أَدَّى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بَرَاءَةً، وَ قَدْ كَانَ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ أَوْلًا، فَتَزَلَّ عَلَيْهِ جَبْرَائِيلُ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لَكَ: إِنَّهُ لَا يَبْلُغُ عَنْكَ، إِلَّا أَنْتَ أَوْ رَجُلٌ مِنْكَ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عِنْدَ ذَلِكَ عَلِيًّا (عليه السلام) فَلَحِقَ أَبَا بَكْرٍ وَ أَخَذَ الصَّحِيفَةَ مِنْ يَدِهِ، وَ مَضَى بِهَا إِلَى مَكَّةَ، فَسَمَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى أَذَانًا مِنَ اللَّهِ، إِنَّهُ اسْمٌ نَحَلَهُ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ لِعَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از حارث نصری نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) تفسیر آیه: «وَ أَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ»، را پرسیدم، حضرت فرمودند: این نامی است که خداوند از آسمان اختصاص به حضرت علی (عليه السلام) داده است، زیرا اوست که از جانب رسول خدا (صلى الله عليه و آله) بیزاری از مشرکین را اعلام کرد، پیامبر (صلى الله عليه و آله) نخست، آن را به ابو بکر داده بودند، جبرئیل فرود آمد و گفت: ای محمّد! خدا به تو می فرماید: «همانا هیچ کس حق ابلاغ آن را از جانب تو ندارد، جز خودت، یا مردی که

ص: ۳۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۹۲، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۳۳، ح ۴۴۲۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۳۹۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۸۴، ح ۳۵؛ معانی الأخبار، ص ۲۹۸، ح ۲.

از خودت باشد».

بعد از آن فرمان بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (علیه السلام) را فرستادند، و آن حضرت به ابو بکر رسیدند، و صحیفه را از دستش گرفته و بردند، و به دیوار کعبه نصب نمودند، از این جهت خداوند آن حضرت را اذان نامید، همانا این نامی است که خداوند از آسمان، اختصاص به حضرت علی (علیه السلام) داده است.

ص: ۳۲۱

«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَهٍ ۖ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ»

آیا گمان کردید که (به حال خود) رها می شوید در حالی که هنوز کسانی که از شما جهاد کردند، و غیر از خدا و رسولش و مؤمنان را محرم اسرار خویش انتخاب نمودند، (از دیگران) مشخص نشده اند؟! و خداوند به آنچه عمل می کنید، آگاه است!

۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَهٍ»، يَعْنِي بِالْمُؤْمِنِينَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام)، لَمْ يَتَّخِذُوا الْوَلَايَةَ مِنْ دُونِهِمْ. (۱)

از عبدالله بن عجلان نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خدای تبارک و تعالی: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَهٍ»، فرمودند: منظور او از مؤمنان، ائمه (علیهم السلام) هستند، که جز از غیر خدا و رسول و امامان محرم رازی نگرفتند.

ص: ۳۲۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۸، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۴۴۵۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۲، ح ۷۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۵، ح ۱۵؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۹، ح ۱۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۴۲۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۸۶، ح ۱۵۲۵.

۲_ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّخَعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيْفِيَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الضَّبْعِيُّ، قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ (عليه السلام)، أَسْأَلُهُ عَنِ الْوَلِيَجِهِ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً»، قُلْتُ فِي نَفْسِي: لَا فِي الْكِتَابِ مَنْ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ هَاهُنَا؟ فَرَجَعَ الْجَوَابُ: الْوَلِيَجَةُ الَّذِي يَقَامُ دُونَ وَلِيِّ الْأَمْرِ، وَحَدَّثَكَ نَفْسُكَ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ هُمْ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ فَهُمْ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ عَلَى اللَّهِ، فَيَجِيزُ أَمَانَتَهُمْ. (۱)

از اسحاق بن محمد نخعی نقل است که گفت: سفیان بن محمد ضبعی، روایت کرد برای من و گفت: به حضرت ابو محمد، امام حسن عسکری (علیه السلام) نامه ای نوشتم، و از ایشان در باره ولیجه پرسیدم، یعنی همان فرمایش خداوند متعال که می فرماید: «وَلَمْ يَتَّخِذُوا ... مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً»، و در همان وقت، با خودم گفتم، ولی در نامه نوشتم: مقصود از مؤمنین در این جا چه می تواند باشد؟

پس پاسخ آن نامه، چنین به من رسید: ولیجه (یار و همساز) کسی را گویند، که او را به جای ولی امر، نصب کنند، و این که با خود اندیشیدی، که مقصود از مؤمنین در آیه چه کسانی هستند؟ آنان ائمه (علیهم السلام) هستند، که با ضمانت الهی امان می دهند، و خداوند، امان آنها را امضاء می کند.

ص: ۳۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۵، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۴۴۶۰؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۲، ح ۷۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۵۰۸، ح ۹؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۷، ص ۵۴۶، ح ۲۵۲۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۶، ص ۱۵۴، ح ۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۵۱، ح ۱۴۶۴.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»

آیا سیراب کردن حجّاج، و آباد ساختن مسجد الحرام را، همانند (عمل) کسی قرار دادید که به خدا و روز قیامت ایمان آورده، و در راه او جهاد کرده است؟! (این دو)، نزد خدا مساوی نیستند! و خداوند گروه ظالمان را هدایت نمی کند!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَالْعَبَّاسِ وَشَيْبَةَ، قَالَ الْعَبَّاسُ: أَنَا أَفْضَلُ، لِأَنَّ سِقَايَةَ الْحَاجِّ بِيَدِي، وَقَالَ شَيْبَةُ: أَنَا أَفْضَلُ، لِأَنَّ حِجَابَهُ الْبَيْتِ بِيَدِي، وَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): أَنَا أَفْضَلُ، فَإِنِّي آمَنْتُ قَبْلَكُمْ ثُمَّ هَاجَرْتُ وَجَاهَدْتُ فَرَضُوا بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ»، إِلَى قَوْلِهِ: «إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ». (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) و عباس و شیبه نازل شده است.

عباس گفت: من بهترم، زیرا که آب رسانی به حجّاج، به دست من است، و شیبه گفت: من بهترم، زیرا کلیدداری خانه خدا، و عمارت مسجد الحرام به دست من است، و حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: من بهترم، زیرا من قبل از شما ایمان آوردم، و

ص: ۳۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۲۸۸، ح ۵۹ و ج ۳۶، ص ۳۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۸، ح ۴۴۶۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۸؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۳، ح ۷۵.

سپس هجرت و جهاد کردم، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را به عنوان داور پذیرفتند.

خدای عزّ و جل این آیه را نازل فرمود: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ، تَا این فرموده خدای عزّ و جل: إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ».

۲- فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام)، قَوْلُهُ: «كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ».

ثُمَّ وَصَفَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام)، فَقَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أَوْلَيْكَ هُمُ الْفَائِزُونَ» (۱)، ثُمَّ وَصَفَ مِمَّا لِعَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَام) عِنْدَهُ، فَقَالَ: «يَبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوَانٍ وَ جَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ»، «خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ» (۲). (۳)

در روایت ابو جارود، از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت شده است که آن حضرت فرمودند: این آیه، در شأن حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده: «كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ». سپس حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را توصیف می کند: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ هَاجَرُوا وَ جَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أَوْلَيْكَ هُمُ الْفَائِزُونَ»، و

ص: ۳۲۵

۱- ۹/۲۰.

۲- ۹/۲۱ و ۲۲.

۳- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۳۵، ذیل ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۸، ح ۴۴۶۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۸۴.

سپس بخشی از پاداش حضرت علی (علیه السلام)، که نزد خداوند است را، توصیف می کند، و می فرماید: «يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ»، «خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ».

۳- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَخْبِرْنَا بِأَفْضَلِ مَنَاقِبِكَ، قَالَ: نَعَمْ، كُنْتُ أَنَا وَعَبَّاسٌ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَالَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْخِزَانَةَ، يَعْنِي مَفَاتِيحَ الْكِعْبَةِ، وَقَالَ الْعَبَّاسُ: أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) السَّقَايَةَ، وَهِيَ زَمْزَمُ، وَلَمْ يُؤْتِكْ شَيْئًا، يَا عَلِيُّ!

قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ» (۱).

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: از امیر المؤمنین (علیه السلام) سؤال شد که بهترین مناقب و فضیلت های تان را به ما بگوئید؟ حضرت فرمودند: بله، روزی من و عباس و عثمان بن ابو شیبه، در مسجد الحرام بودیم.

عثمان بن ابو شیبه گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) خزانت، یعنی کلیدهای کعبه را به من واگذار نمودند، و عباس گفت: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) سقایت را، یعنی مسئولیت زمزم را به من واگذار نمودند، و به تو چیزی نداده اند، ای علی!

حضرت فرمودند: پس خداوند، این آیه را نازل فرمود: «أَجْعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَشْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ».

ص: ۳۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۳۶، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۴۹، ح ۴۴۶۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۸۳، ح ۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۴، ح ۸۲.

٤_ مِنْ تَفْسِيرِ الثُّغَلِيِّ، قَوْلُهُ تَعَالَى: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ»، وَ بِالْإِسْنَادِ الْمُقَدَّمِ قَالَ الثُّغَلِيُّ: قَالَ الْحَسَنُ وَ الشَّعْبِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرْظِيُّ: نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ طَلْحَةَ بْنِ شَيْبَةَ وَ ذَلِكَ أَنْهُمْ افْتَحَرُوا، فَقَالَ طَلْحَةُ: أَنَا صَاحِبُ الْبَيْتِ بِيَدِي مِفْتَاحُهُ وَ لَوْ أَشَاءَ بَتُّ فِي الْمَسْجِدِ، وَ قَالَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَام): مَا أَدْرِي مَا تَقُولَانِ، لَقَدْ صَلَّيْتُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ قَبْلَ النَّاسِ، وَ أَنَا صَاحِبُ الْجِهَادِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ آيَةَ: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» (١).

ثعلبي در تفسیر آیه شریفه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ...»، از حسن، شعبي و محمد ابن كعب قرظي روايت کرده است كه: اين آيه در باره حضرت علي (عليه السلام) و عباس بن عبد المطلب و طلحه ابن شيبه نازل شده، و داستان از اين قرار بود كه روزي اين سه نفر با يك ديگر تفاخر مي كردند، طلحه مي گفت: من تعمير كننده مسجد الحرام، و كليد دار خانه خدا هستم، و اگر بخواهم، در مسجد بيتوته مي كنم، عباس مي گفت: من صاحب منصب و مسئول سقائي حاجيانم.

حضرت علي (عليه السلام) فرمودند: من نمی دانم شما چه می گوئيد، ولي من شش ماه،

ص: ٣٢٧

١- البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٧٥٠، ح ٤٤٧٢؛ تأويل الآيات الظاهرة، ص ٢٠٦؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ٥، ص ٢٨؛ عمده عيون صحاح الأخبار في مناقب إمام الأبرار، ص ١٩٣، ح ٢٩٢؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٤، ص ٧١؛ الكشف و البيان عن تفسير القرآن (تفسير ثعلبي)، ج ٥، ص ٢٠؛ اللوامع النورانية في اسماء علي و اهل بيته القرآنيه، ص ٢٥٧، ح ٤١٧؛ مجمع البيان في تفسير القرآن، ج ٥، ص ٢٣.

قبل از مردم، نماز گزاردم، و من صاحب جهاد در راه خدا هستم، پس در این لحظه بود که خداوند متعال آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ»، را، نازل فرمود.

ص: ۳۲۸

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! هر گاه پدران و برادران شما، کفر را بر ایمان ترجیح دهند، آنها را ولی خود قرار ندهید! و کسانی از شما که آنان را ولی خود قرار دهند، ستمگرند!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ آيَةٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ...»، إِلَى قَوْلِهِ: «الْفَاسِقِينَ» (۱)، فَأَمَّا «لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، فَإِنَّ الْكُفْرَ فِي الْبَاطِنِ فِي هَذِهِ آيَةٍ، وَلَمَّا يُهْمُ الْمَأْوَلُ وَالثَّانِي، وَهُوَ كُفْرٌ، وَقَوْلُهُ: «عَلَى الْإِيمَانِ»، فَالْإِيمَانُ وَلَايَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: «وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» (۲).

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ»، تا این سخن خدای تبارک و تعالی: «الْفَاسِقِينَ»، سؤال کردم.

پس حضرت فرمودند: «لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، کفر در باطن، در این آیه، ولایت اولی و دومی است، و در این فرمایش

ص: ۳۲۹

۱- ۹/۲۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۲۳۰، ح ۹۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۵۰، ح ۴۴۷۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۲۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۸۴، ح ۳۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۲۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۹۵، ح ۸۳.

خداوند: «عَلَى الْإِيمَانِ»، ایمان، همان ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که فرمود: «وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ».

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، قَالَ: فَإِنَّ الْإِيمَانَ وَلَايَةَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام). (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ»، فرمودند: ایمان، همان ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۳۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۴۰، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۵۱، ح ۴۴۷۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۴.

«يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ ۖ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»

آنها می خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند ولی خدا جز این نمی خواهد که نور خود را کامل کند، هر چند کافران ناخشنود باشند!

عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَاسِدِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: صَيَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْمُنْتَبِرَ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ نَظْرَةً، فَاخْتَارَنِي مِنْهُمْ، ثُمَّ نَظَرَ ثَانِيَةً، فَاخْتَارَ عَلِيًّا أَخِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي وَوَصِيِّي وَخَلِيفَتِي فِي أُمَّتِي وَوَلِيَّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي، مَنْ تَوَلَّاهُ تَوَلَّى اللَّهَ، وَمَنْ عَادَاهُ عَادَى اللَّهَ، وَمَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ.

وَاللَّهُ! لَمَا يَجِبُ إِلَّا مُؤْمِنٌ، وَ لَمَا يَبْغِضُهُ إِلَّا كَافِرٌ، وَ هُوَ نُورُ الْمَارِضِ بَعْدِي وَرُكْنُهَا، وَ هُوَ كَلِمَةُ اللَّهِ التَّقْوَى، وَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، يَا أَيُّهَا النَّاسُ! لِيَبْلُغَ مَقَالَتِي هَذِهِ شَاهِدُكُمْ غَائِبُكُمْ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ عَلَيْهِمْ.

أَيُّهَا النَّاسُ! وَإِنَّ اللَّهَ نَظَرَ ثَالِثَةً، وَ اخْتَارَ بَعْدِي وَ بَعْدَ أَخِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَحَدَ عَشَرَ إِمَامًا، وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ، كُلَّمَا هَلَكَ وَاحِدٌ قَامَ وَاحِدٌ، مِثْلُهُمْ كَمِثْلِ نُجُومِ السَّمَاءِ، كُلَّمَا غَابَ نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ، هُدَاةٌ مَهْدِيُونَ، لَا يَضُرُّهُمْ كَيْدٌ مِنْ كَادِهِمْ وَ خَدَلُهُمْ، هُمْ حُجَّةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، وَ شُهَدَاؤُهُ عَلَى خَلْقِهِ، مَنْ أَطَاعَ عَلَيْهِمُ السَّلَامَ) أَطَاعَ اللَّهَ، وَ مَنْ عَصَاهُمْ عَصَى

اللَّهُ، هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنِ مَ (عليهم السلام)، لَا يَفَارِقُهُمْ وَ لَا يَفَارِقُونَهُ، حَتَّى يَرُدُّوا عَلَيَّ الْحَوْضَ. (۱)

از ابو اسحاق حارث بن عبد الله حاسدی نقل است که گفت: حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از منبر بالا رفتند، و فرمودند: خداوند به اهل زمین نگاه کرد و مرا از میان آنان برگزید، پس یک بار دیگر نگریت و علی (علیه السلام) را به عنوان برادر، وزیر، وارث، جانشین و خلیفه ی من در میان امتم، و سرپرست هر مؤمنی، پس از من، انتخاب نمود، هر کس او را دوست بدارد، خدا را دوست دارد، هر کس با او دشمن باشد، با خدا دشمن است، هر کس به او عشق بورزد، به خدا عشق ورزیده است، و هر کس دشمن او باشد، دشمن خداست.

به خدا سوگند! فقط مؤمنین او را دوست دارند، و تنها کافران با او دشمن هستند، او پس از من، نور زمین و رکن آن است، او کلمه ی تقوی، و عروه الوثقی است. سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این آیه را تلاوت فرمودند: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنَمِّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، و بعد فرمودند: ای مردم! هر کس این کلام مرا شنید، باید به غائبین برساند. پروردگارا! من تو را گواه بر آنان می گیرم.

ای مردم! خداوند، برای بار سوم نگاه کرد، و پس از من و علی بن ابی طالب (علیه السلام)، یازده امام را برگزید، آنان یکی پس از دیگری می آیند، هر گاه یکی از دنیا رفت، دیگری به جا او خواهد آمد، مانند ستاره های آسمان، که هر گاه ستاره ای پنهان می شود، ستاره ی دیگری طلوع می کند، آنان هادیان هدایت شده هستند، نیرنگ هیچ کس به آنان ضرری نمی رساند، و تلاش برای ناکام گذاشتن و خوار کردن آنان، بی نتیجه است. آنان حجت خدا در روی زمین هستند، و آنان گواهان بر خلق خدا هستند، هر کس از

ص: ۳۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۰، ح ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۶، ح ۱۰۶۹۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۶۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱۳، ص ۲۳۲.

آنان اطاعت کند، از خدا اطاعت کرده است، و هر کس از آنان سرپیچی کند، از خدا سرپیچی کرده است، آنان با قرآن هستند و قرآن با آنان است، آنان از قرآن جدا نمی شوند و قرآن هم از آنان جدا نخواهد شد، تا این که بر من، در کنار حوض، وارد شوند.

ص: ۳۳۳

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ»

تعداد ماه ها نزد خداوند در کتاب الهی، از آن روز که آسمانها و زمین را آفریده، دوازده ماه است که چهار ماه از آن، ماه حرام است، این آیین ثابت و پابرجا است! بنا بر این، در این ماه ها به خود ستم نکنید و با مشرکان، دسته جمعی پیکار کنید، همان گونه که آنها دسته جمعی با شما پیکار می کنند و بدانید خداوند با پرهیز گاران است!

عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ذَاتَ يَوْمٍ، فَلَمَّا تَفَرَّقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ، قَالَ لِي: يَا أَبَا حَمْزَةَ! مِنَ الْمُحْتَمِومِ الَّذِي لَا تَبْدِيلَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ قِيَامٌ قَائِمًا، فَمَنْ شَكَّ فِيهِمَا، أَقُولُ لِقِي اللَّهِ وَهُوَ بِهِ كَافِرٌ وَ لَهُ جَاحِدٌ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا أُمِّي! الْمُسَيِّمِيُّ بِاسْمِي، وَالْمُكَنِّيُّ بِكُنْيَتِي، السَّابِغُ مِنْ بَعْدِي، يَا أَبَا حَمْزَةَ! مَنْ أَدْرَكَهُ فَلَمْ يَسَلِّمْ لَهُ، فَمَا سَلِّمْ لِمُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، وَ مَاوَاهُ النَّارُ، وَ بئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ، وَ أَوْضَحُ مِنْ هَذَا بِحَمْدِ اللَّهِ، وَ أَنْوَرُ وَ أَبْيَنُ وَ أَزْهَرُ لِمَنْ هَدَاهُ اللَّهُ، وَ أَحْسَنَ إِلَيْهِ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ»، وَ مَعْرِفَةُ الشُّهُورِ الْمُحْرَمِ وَ صَفَرِ وَ رَيْبِغِ وَ مَا بَعْدَهُ، وَ الْحُرْمِ مِنْهَا، وَ هِيَ

جُمَادَى وَ ذُو الْقَعْدَةِ وَ ذُو الْحِجَّةِ وَ الْمُحَرَّمِ، لَا يَكُونُ دِينًا قِيَمًا، لِأَنَّ الْيَهُودَ وَ النَّصَارَى وَ الْمَجُوسَ وَ سَائِرَ الْمِلَلِ وَ النَّاسَ جَمِيعًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَ الْمُخَالِفِينَ يَعْرِفُونَ هَذِهِ الشُّهُورَ وَ يَعِدُّونَهَا بِأَسْمَائِهِمْ، وَ إِنَّمَا هُمْ الْأَيْمَةُ (عليهما السلام)، الْقَوَامُونَ بِعَدِينِ اللَّهِ، وَ الْحُرْمُ مِنْهَا، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) الَّذِي اشْتَقَّ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ اسْمًا مِنْ اسْمِهِ الْعَلِيِّ، كَمَا اشْتَقَّ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) اسْمًا مِنْ اسْمِهِ الْمُحَمَّدِ، وَ ثَلَاثَةٌ مِنْ وُلْدِهِ أَسْمَاؤُهُمْ عَلِيُّ، عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى، وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، فَصَارَ لِهَذَا الْإِسْمِ الْمُشْتَقِّ مِنَ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى حُرْمَةٌ بِهِ (١).

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: روزی نزد حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) بودم، هنگامی که حاضران از نزد آن حضرت رفتند، به من فرمودند: ای ابو حمزه! قیام قائم ما (عليه السلام) از جمله امور حتمی است، که نزد خداوند تغییر پذیر نیست. هر که در آنچه می گویم شک کند، با خدا در حالی دیدار خواهد کرد، که به او کافر و منکر است، سپس فرمودند: پدر و مادرم فدایت شوند! ای کسی که هم نام من و هم کنیه من هستی، و هفتمین (امام) پس از من هستی. پدرم فدای کسی شود که، زمین را پر از عدل و داد می کند، چنانکه پُر از ظلم و ستم شده است، سپس فرمودند: ای ابو حمزه! هر که او را درک کند، و به او تسلیم نشود، بر حضرت محمد و حضرت علی (عليهما السلام) تسلیم نشده است، و همانا خداوند بهشت را بر او حرام می کند، و جایگاه او در آتش است، که بدترین جایگاه برای ستمگران است.

سپاس خداوند را که روشن ترین و آشکارترین برهان، برای کسی که خدای تعالی

ص: ۳۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴۱، ح ۴ و ج ۵۱، ص ۱۳۹، ح ۱۳ و ج ۳۶، ص: ۳۹۳، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص: ۷۷۳، ح ۴۵۳۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۰۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۴۵۱؛ الغيبة (للنعمانی)، ص ۸۶، ح ۱۷.

او را هدایت کند، و بهترین احسان را به او نماید، گفتار اوست، که در کتاب محکمش می فرماید: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ»، و شناختن ماه ها، مثل محرم و صفر و ربیع، و پس از آن و ماه های حرام از آنها: رجب، ذی قعدة، ذی حجه و محرم، دین قیّم (ارزشمند) نمی باشند، چون یهودیان و مسیحیان و مجوس و سایر آیین ها و همه مردم از موافق و مخالف، این ماه ها را می دانند و آنها را با نام می شمارند.

در حقیقت، آنان، ائمه (علیهم السلام) هستند، ایشان بر پادارنده دین خدا هستند، و ماه های حرام از آنها، این ها است: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) که خداوند نامی را از نام های خوش (یعنی علی) اشتقاق کرده است، چنانکه برای رسولش (صلی الله علیه و آله)، از نام محمودش مشتق نموده است، و نام سه نفر از فرزندانش: علی بن حسین و علی بن موسی و علی بن محمد (علیهم السلام) است، پس این نام، گرفته شده از نام خدای عزّ و جل است، و به وسیله او دارای حرمت شد.

«وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ»

پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار، و کسانی که به نیکی از آنها پیروی کردند، خداوند از آنها خشنود گشت، و آنها (نیز) از او خشنود شدند و باغهایی از بهشت برای آنان فراهم ساخته، که نهرها از زیر درختانش جاری است جاودانه در آن خواهند ماند و این است پیروزی بزرگ!

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، قَالَ: لَمَّا أَجْمَعَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) عَلَى صُلْحِ مُعَاوِيَةَ خَرَجَ حَتَّى لَقِيَهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَا قَامَ مُعَاوِيَةُ حَطِيبًا، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَأَمَرَ الْحَسَنَ (عليه السلام) أَنْ يَقُومَ أَسْفَلَ مِنْهُ بِدَرَجِهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! هَذَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَابْنُ فَاطِمَةَ، رَأْنَا لِلْخُلَافَةِ أَهْلًا، وَ لَمْ يَرِ نَفْسِيهِ لَهَا أَهْلًا، وَقَدْ أَتَانَا لِيَبَايَعَ طَوْعًا.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ! فَقَامَ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَخَطَبَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُسْتَحْمَدِ بِالْأَلَاءِ، وَ تَتَابِعِ النَّعْمَاءِ، وَ صَارِفِ الشَّدَائِدِ وَ الْبَلَاءِ، عِنْدَ الْفُهَمَاءِ وَ غَيْرِ الْفُهَمَاءِ، الْمُدْعَيْنَ مِنْ عِبَادِهِ لِامْتِنَاعِهِ بِجَلَالِهِ وَ كِبَرِيَّاتِهِ، وَ عُلُوِّهِ عَنْ لُحُوقِ الْأَوْهَامِ بِبِقَائِهِ، الْمُرْتَفِعِ عَنْ كُنْهِ ظَنَائِهِ الْمَخْلُوقِينَ، مِنْ أَنْ تُحِيطَ بِمَكْنُونِ غَيْبِهِ رَوِيَاتُ عُقُولِ الرَّاْيِينَ، وَ أَشْهَدُ أَنْ لِمَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ فِي رُبُوبِيَّتِهِ، وَ وُجُودِهِ وَ وَحْدَانِيَّتِهِ، صَمَدًا لَا شَرِيكَ لَهُ، فُزْدًا لَا ظَهِيرَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، اصْطَفَاهُ وَ انْتَجَبَهُ وَ ارْتَضَاهُ، وَ بَعَثَهُ دَاعِيًا

إِلَى الْحَقِّ، وَ سِرَاجاً مُنِيرًا، وَ لَلْعِيَادِ مِمَّا يَخَافُونَ نَذِيرًا، وَ لِمَا يَأْمُلُونَ بَشِيرًا، فَصَبَحَ لِلْأُمَّةِ، وَ صَدَعَ بِالرَّسَالَةِ، وَ أَبَانَ لَهُمْ دَرَجَاتِ الْعَمَالَةِ، شَهَادَةً عَلَيْهَا أَمُوتُ وَ أَحْشَرُ، وَ بِهَا فِي الْأَجَلِ أَقْرَبُ وَ أَحْبَرُ.

وَ أَقُولُ مَعَشَرَ الْخَلَائِقِ! فَاسْمِعُوا، وَ لَكُمْ أَفْتِدَاهُ وَ أَسْمَاعُ فَعُوا: إِنَّا أَهْلُ بَيْتِ أَكْرَمِنَا اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ، وَ اخْتَارَنَا وَ اصْطَفَانَا وَ اجْتَبَانَا، فَأَذْهَبَ عَنَّا الرَّجْسَ وَ طَهَّرَنَا تَطْهِيرًا، وَ الرَّجْسَ هِيَ الشُّكُّ، فَلَمَّا نَشَكَكَ فِي اللَّهِ الْحَقِّ وَ دِينِهِ أَبِيدًا، وَ طَهَّرْنَا مِنْ كُلِّ أَفْنٍ وَ غَيْهِ، مُخْلِصِينَ إِلَى آدَمَ نِعْمَةً مِنْهُ، لَمْ يَفْتَرِقِ النَّاسُ قَطُّ فِرْقَتَيْنِ إِلَّا جَعَلْنَا اللَّهُ فِي خَيْرِهِمَا، فَأَدَّتِ الْأُمُورُ وَ أَفْضَتِ الدُّهُورُ إِلَى أَنْ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه و آله) لِلنَّبِيِّوهِ، وَ اخْتِيَارَهُ لِلرَّسَالَةِ، وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ كِتَابَهُ، ثُمَّ أَمَرَهُ بِالدُّعَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَكَانَ أَبِي (عليه السلام) أَوَّلَ مَنْ اسْتَجَابَ لِلَّهِ تَعَالَى، وَ لِرَسُولِهِ (صلى الله عليه و آله) وَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ وَ صَدَّقَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، وَ ...

وَ سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ»، فَهُوَ سَابِقُ جَمِيعِ السَّابِقِينَ، فَكَمَا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ السَّابِقِينَ عَلَى الْمُتَخَلِّفِينَ وَ الْمُتَأَخِّرِينَ، فَكَذَلِكَ فَضَّلَ سَابِقَ السَّابِقِينَ عَلَى السَّابِقِينَ. (الحديث) (١)

از عبد الرحمان بن كثير نقل است كه گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از جدشان علي بن حسين (عليهما السلام)، روايت است كه حضرت فرمودند: هنگامى كه حضرت امام حسن بن علي (عليهما السلام) تصميم گرفتند كه با معاويه صلح كنند، از خانه بيرون آمدند و او راديدند، وقتى كه با يكديگر اجتماع كردند، معاويه

ص: ٣٣٨

١- _ الأمالى (شيخ طوسى)، ص ٥٦١، مجلس ٢١، ح ١؛ بحار الأنوار، ج ١٠، ص ١٣٨، ح ٥ و ج ٦٩، ص ١٥١، ح ٢٩؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٢، ص ٨٢٨، ح ٤٦٦٥؛ حليه الأبرار فى أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ٢، ص ٧١، باب ٩، ح ١؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٦، ص ٢٦٥، ح ١٢.

بالای منبر رفت، و به امام حسن (علیه السلام) گفت: شما یک پله پایین تر از من بایستید، سپس معاویه شروع به سخن نمود و چنین گفت: ای مردم! همانا حسن پسر علی و فاطمه (علیهما السلام)، مرا برای خلافت شایسته دانسته، و خویش را برای آن سزاوار نمی داند، و اکنون آمده تا با من بیعت کند، سپس گفت: برخیز، ای حسن!

پس امام حسن (علیه السلام) برخاستند، و چنین فرمودند:

ستایش می کنم خداوندی را که به همه نعمت هایش ستوده شده و بندگانش همواره از آن نعمت ها برخوردار می باشند، سپاس خداوندی را سزااست که سختیها و گرفتاریها را برطرف می کند، این نعمت ها در نزد افراد دانسته و یا ندانسته معلوم می باشد، و همه در نزد بزرگی و عظمت و مقام او سر تعظیم فرود آورده اند، و اوهام و خیالات به مقام بلند نمی رسند و کسی به حقیقت کنه او نخواهد رسید، و مخلوقات از درک آن عاجز می باشند و اسرار او را در نمی یابند.

و گواهی می دهم که خداوندی جز او نیست و شریک و همتائی ندارد و در خدائی خود به کسی نیازمند نیست، او پیوسته وجود دارد و همواره یگانه می باشد، کسی به حقیقت آن دست پیدا نمی کند و نظیر و مانند ندارد، گواهی می دهم که محمد بنده و فرستاده او هست، خداوند او را برگزید و پسندید و برای خود اختیار فرمود، او را به عنوان پیامبری مبعوث فرمود و او مانند چراغ فروزانی در جامعه ظهور کرد و مردم را به طرف حق فرا خواند.

پیامبر گرامی، بندگان را به طرف خدا فرا خواند، و آنها را از عواقب اعمالشان بیم داد، و از عذاب خداوند آنان را آگاه ساخت، و به رحمت های خداوندی و نعمت های او مژده داد، او جامعه را نصیحت کرد و راه سعادت و نیک بختی را به آنان نشان داد، و برای رسانیدن پیام خدا کوشش فرمود.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) برای رسانیدن پیام خداوند به پاخواست و کوشش کرد و نتیجه کار آنها را برای آنان روشن کرد، و مقامات آنها را در آخرت به آنان نشان داد، با این عقیده از دنیا می رویم، و با این عقیده محشور می گردیم، و در آینده با همان عقیده خود را به خداوند نزدیک می کنیم و خوشحال هم می باشیم.

ای اشراف! و ای بزرگان! که در اینجا جمع شده اید، اینک توجه داشته باشید چه می گویم، اکنون دل های خود را آماده کنید، و گوش ها را فرا دارید و بنگرید چه می گویم و سخنم چیست، ما خاندانی هستیم که خداوند به وسیله اسلام ما را گرامی داشت، او ما را برگزید و اختیار فرمود:

خداوند پلیدی ها را از ما دفع کرد و ما را پاک و پاکیزه قرار داد، شک و تردید را از ما برداشت و ما هرگز در حق تردید نداریم، پروردگار، ما و فرزندان ما را از پلیدی و گمراهی و کثافت پاک گردانید، و ما، تا حضرت آدم پاک و منزّه می باشیم.

هر گاه نسل ها عوض می شد خداوند ما را در بهترین آنها قرار می داد تا آنگاه که پروردگار، محمد(صلی الله علیه و آله) را برانگیخت و او را لباس نبوت پوشانید و جامعه رسالت را در بر او نمود، و کتاب خود را برای او فرستاد و به او فرمان داد تا مردم را به اسلام دعوت کند.

پدرم(علیه السلام) نخستین کسی بودند که گفته های آن حضرت را قبول کردند و به ایشان ایمان آوردند، ...

تا آنجا که فرمودند:

در قرآن کریم آمده: «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ»، در این آیه شریفه از سابقان نخستین، که مسلمان شدند و مهاجرت کردند سخن به میان آمده، و فضیلت آنها بیان شده، و موقعیت آنها در اسلام یاد شده است.

در این جا باید توجه داشت که حضرت علی (علیه السلام) از آنها هم سابق تر است، در این جا باید توجه کرد همان گونه که خداوند متعال سابقان را بر آیندگان فضیلت و امتیاز داده است، همان گونه سابق سابقان را هم بر آنها برتری می دهد و برای او فضیلتی خاص قائل است.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، سَبَقَ النَّاسَ كُلَّهُمْ بِالْإِيْمَانِ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ، وَصَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ وَبَايَعَ الْبَيْعَيْنِ، وَهَاجَرَ الْهَجْرَتَيْنِ فِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ. (۱)

ابن عباس درباره سخن خداوند: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»، گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شده، او در ایمان به خدا و رسولش از همه مردم پیشی گرفت، و به دو قبله نماز خواند، و دو بار بیعت کرد، و دو بار هجرت نمود، و این آیه درباره او نازل شد.

۳- مِنْ تَفْسِيرِ الثَّعْلَبِيِّ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»، قَالَ الثَّعْلَبِيُّ: قَدْ اتَّفَقَتِ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بَعْدَ خَدِيجَةَ مِنَ الذُّكُورِ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَهُوَ قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، وَزَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، وَمُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، وَرَبِيعَةَ الرَّأْيِ، وَ أَبِي الْجَارُودِ الْمَدَنِيِّ. (۲)

ص: ۳۴۱

۱- شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۳۶، ح ۳۴۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۲۴۶؛ كشف الغمه في معرفة الأئمة؟، ج ۱، ص ۸۶؛ الكشف و البيان عن تفسير القرآن (تفسير ثعلبي)، ج ۵، ص ۸۳؛ كشف اليقين في فضائل أمير المؤمنين (عليه السلام)، ص ۳۶.

ثعلبی در تفسیر: «وَالسَّابِقُونَ الْأَوْلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»، می گوید: اتفاق علماء است که بعد از خدیجه (سلام الله علیها)، اول کسی که از مردان به پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان آورد، علی بن ابی طالب (علیه السلام) بود، و این قول ابن عباس، و جابر بن عبد الله انصاری، و زید بن ارقم، و محمد بن منکدر، و ربیعہ الرای و ابی الجارود المدنی است.

۴_ عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ، أَنَّهُ قَالَ: فِي مَجْلِسٍ عَظِيمٍ فِيهِ أَكْثَرُ مِنْ مِائَتِي رَجُلًا فِي زَمَانِ عَثْمَانَ، ... إِلَى أَنْ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): ثُمَّ قَالَ: أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ أَنِّي أَوَّلُ الْأُمَّةِ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ.

قَالَ: نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَضَّلَ فِي كِتَابِهِ السَّابِقَ عَلَى الْمَسْبُوقِ فِي غَيْرِ آيَةٍ، وَإِنِّي لَمْ يَسْبِقْنِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ.

قَالَ: أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ، أَتَعْلَمُونَ حَيْثُ نَزَلَتْ: «وَالسَّابِقُونَ الْأَوْلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ» «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أَوْلَىكَ الْمُقْرَبُونَ»، سُئِلَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَنْزَلَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَنْبِيَاءِ وَفِي أَوْصِيَاءِهِمْ، فَأَنَا أَفْضَلُ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَعَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَصِييَ الْأَوْصِيَاءِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (۱)

سليم بن قيس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) با حضور امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و بیش از

ص: ۳۴۲

۱- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ۲۰، ص ۲۸۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۴۱۰، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۵۵، ح ۲۸۳؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۴، ص ۱۵۲، ح ۸؛ فرائد السمطين، ج ۱، ص ۳۱۴؛ کتاب سليم بن قيس الهلالي، ج ۲، ص ۶۴۳؛ کمال الدين و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۲۵.

دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، تا آنجا که ...

سپس حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: شما را به خدا قسم می‌دهم! آیا می‌دانید که خداوند عزّ و جل در کتابش، سابق را بر مسبوق در بیش از یک آیه فضیلت داده است، و احدی از این امت از من نسبت به خدا و رسولش سبقت نگرفته است؟

گفتند: آری، به خدا قسم!

فرمودند: شما را به خدا قسم می‌دهم! آیا می‌دانید که وقتی آیه: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ»، نازل شد، در این باره از پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤال شد، حضرت فرمودند: خداوند این آیات را در مورد انبیاء و جانشینان ایشان نازل کرده است، من افضل انبیاء و رسولان خدا هستم، و علی بن ابی طالب (علیه السلام) جانشین من، افضل اولیاء است؟ گفتند: آری، به خدا قسم!

ص: ۳۴۳

«وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ»

و بگو: «عمل کنید! خداوند و فرستاده او و مؤمنان، اعمال شما را می بینند! و به زودی، به سوی دانای نهان و آشکار، بازگردانده می شوید و شما را به آنچه عمل می کردید، خبر می دهد!»

۱- عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الزِّيَّاتِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِيانٍ الزِّيَّاتِ، وَكَانَ مَكِينًا عِنْدَ الرَّضَا (عليه السلام) قَالَ: قُلْتُ لِلرَّضَا (عليه السلام) ادْعُ اللَّهَ لِي وَ لِأَهْلِ بَيْتِي، فَقَالَ: أَوْ لَسْتُ أَفْعَلُ؟ وَاللَّهِ! إِنَّ أَعْمَالَكُمْ لَتُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ، قَالَ: فَأَشَيْتَ تَعْظُمْتُ ذَلِكَ، فَقَالَ لِي: أَمَّا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُوَ، وَ اللَّهُ! عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از قاسم بن محمد زیات، از عبدالله بن ابان زیات نقل است که، او در نزد امام رضا (علیه السلام) صاحب قدر و جاه بود که گفت: به خدمت امام رضا (علیه السلام) عرض کردم که دعا کنید برای من و برای اهل خانه من، حضرت فرمودند: «آیا من چنانم که به شما دعا نکنم؟ به خدا سوگند! که اعمال شما، در هر روز و هر شب، بر من عرضه می شود». راوی می گوید: من این مطلب را بسیار بزرگ شمردم، حضرت به من فرمودند: آیا کتاب

ص: ۳۴۴

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۳۹ ح ۴۶۹۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۱۳؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۷۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۴ ح ۳۲۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۹ ح ۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۵ ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۴۵؛ وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۰۸.

خدای (عز وجل) را نمی خوانی که می فرماید: «وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»؟ فرمودند: به خدا سوگند! مؤمن، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

۲_ تفسیر العیاشی، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانِ الْكُوفِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نُصِبَ مُبْتَرٌ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مِرْقَاةً، وَيَجِيءُ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَبِيَدِهِ لَوَاءُ الْحَمْدِ، فَيُرْتَقِيهِ وَيَعْلُوهُ وَيَعْرُضُ الْخَلَائِقُ عَلَيْهِ، فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ، وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ: «قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُوَ وَاللَّهِ! أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن حسان کوفی نقل است که گفت: جناب محمد بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان، حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کردند که آن حضرت فرمودند: هر گاه روز قیامت فرا رسد، منبری در سمت راست عرش برپا می شود که بیست و چهار پله دارد، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می آیند، در حالی که پرچم حمد (ستایش) به دست ایشان است، سپس از آن بالا می روند و بر آن می نشینند و خلائق بر او عرضه می گردند، هر که او را شناخت وارد بهشت می شود و هر که او را نشناخت، وارد آتش می شود، و تفسیر این در کتاب خدا، در این آیه است: «قُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمودند: به خدا قسم! او، امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۳_ عَنْ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، فَقَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَمُوتُ وَلَا كَافِرٍ يَوْضَعُ فِي قَبْرِهِ، حَتَّى يَعْضَرَ عَمَلُهُ

ص: ۳۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۱، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۴۴، ح ۴۷۲۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۱۰، ح ۱۲۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۶۳، ح ۳۲۲.

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَلَى (عليه السلام)، فَهَلُمَّ جَزًّا إِلَى آخِرِ مَنْ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَى الْعِبَادِ. (١)

از برید بن عجلی نقل شده است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، حضرت فرمودند: هیچ مؤمنی یا کافری نمی میرد و در قبر نهاده نمی شود، مگر این که عمل او به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و همین طور تا آخرین کسی از امامان، که خداوند اطاعت آنها از را بر بندگان واجب کرده است، عرضه می شود.

٤_ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، قَالَ: هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام). (٢)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این فرموده خدای عز و جل: «وَقُلْ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: آنان، ائمه (علیهم السلام) هستند.

٥_ تفسیر العیاشی، عَنْ يَحْيَى بْنِ مُسَاوِرٍ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، قُلْتُ: حَدَّثَنِي فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) حَدِيثًا. فَقَالَ: أَشْرَحُهُ لَكَ أَمْ أَجْمَعُهُ؟ قُلْتُ: بَلِ اجْمَعُهُ، فَقَالَ: عَلِيٌّ بَابٌ

ص: ٣٤٦

١- بحار الأنوار، ج ٦، ص ١٨٣، ح ١٣ و ج ٢٣، ص ٣٥١، ح ٦٧؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٨٤١، ح ٤٧٠٨؛ بصائر الدرجات، ج ١، ص ٤٢٨؛ ح ٨؛ تفسير الصافي، ج ٢، ص ٣٧٤؛ تفسير العیاشی، ج ٢، ص ١٠٩، ح ١٢٤؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٥٣٤؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٢٦٢، ح ٣١٩؛ وسائل الشیعه، ج ١٦، ص ١١٣.

٢- بحار الأنوار، ج ٢٣، ص ٣٥٣، ح ٧٣؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٢، ص ٨٣٩، ح ٤٦٩٣؛ بصائر الدرجات في فضائل آل محمد؟ عنهم؟، ج ١، ص ٤٢٨، ح ١١؛ تأویل الآيات الظاهره في فضائل العتره الطاهره، ص ٢١٣؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٥، ص ٥٣٥؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٢٦٣، ح ٣٢٦؛ الكافي، ج ١، ص ٢١٩، ح ٢؛ الوافی، ج ٣، ص ٥٤٥، ح ١٠٨٢؛ وسائل الشیعه، ج ١٦، ص ١٠٧، ح ٢١١٠٤.

هُدًى، مَنْ تَقَدَّمَهٗ كَانَ كَافِرًا، وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ كَانَ كَافِرًا.

قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، نُصِبَ مِنْبَرٌ عَنِ يَمِينِ الْعَرْشِ، لَهُ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ مَرَقَمًا، فَيَأْتِي عَلِيٌّ (عليه السلام) وَيَبْدُوهُ اللَّوَاءُ، حَتَّى يَرْكَبَهُ وَيَعْرِضَ الْخَلْقَ عَلَيْهِ، فَمَنْ عَرَفَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ أَنْكَرَهُ دَخَلَ النَّارَ.

قُلْتُ لَهُ: تُوَجِّدُنِيهِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَمَا تَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ يَقُولُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»؟ هُوَ وَاللَّهِ! عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از يحيی بن مساور حلبی نقل است که گفت: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: در باره حضرت علی (علیه السلام)، حدیثی را به من بگویید؟ حضرت فرمودند: آیا آن را به تفصیل بگویم، یا به طور مختصر؟ عرض کردم: بلکه به طور مختصر.

حضرت فرمودند: علی (علیه السلام) در هدایت است، هر که از او پیشی گیرد، کافر است، و هر که از او عقب بماند، کافر است.

عرض کردم: بیشتر بگویید! فرمودند: هر گاه روز قیامت فرا رسد، منبری در سمت راست عرش بر پا می شود، که بیست و چهار پله دارد، حضرت علی (علیه السلام) پرچم به دست می آیند، تا این که از آن بالا روند و بر آن بنشینند، و خلائق بر او عرضه می شوند. هر که او را شناخت وارد بهشت می شود، و هر که نشناخت وارد آتش می شود.

عرض کردم: آیا در این باره، آیه ای در کتاب خدا، وجود دارد؟ حضرت فرمودند: بلی، آیا نخوانده ای این آیه را، که خدای تبارک و تعالی می فرماید: «وَقُلِّلِ اَعْمَالُكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ»، به خدا سوگند! او، همان علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۴۷

۱- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۳۰، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۴۴، ح ۴۷۲۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۰۸، ح ۱۲۱.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»

ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت فرمان) خدا بپرهیزید، و با صادقان باشید!

۱- عَنِ أَيَّانِ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، قَالَ: مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از ابان بن تغلب نقل است که حضرت ابو جعفر (علیه السلام) در باره سخن خداوند: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، فرمودند: یعنی با علی بن ابی طالب (علیه السلام) باشید.

۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، أَيْ كُونُوا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۲)

از ابن عباس نقل است که در باره فرمایش خداوند: «اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، گفت: یعنی با علی بن ابی طالب (علیه السلام) باشید.

۳- عَنْ سَلِيمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ، أَنَّهُ قَالَ: فِي

ص: ۳۴۸

-
- ۱- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۰۴، ح ۴۰۶؛ الأمالی (شيخ طوسي)، ص ۲۵۵، مجلس ۹، ح ۵۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۱۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۲، ص ۸۶۴، ح ۴۷۹۱؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۱۷۳، ح ۲۲۱؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۴۴، ح ۳۵۵.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۸ و ص: ۴۱۴؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۱۷۳؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۱۳۵؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۲.

مجلس عظیم فیہ اکثر من مائتی رجل فی زمان عثمان، ... الی ان قال (علیہ السلام): ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ (علیہ السلام): اُنشُدْكُمْ اللّٰهَ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا اَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصّٰدِقِينَ»، فَقَالَ سَلْمَانُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! عَامَّةٌ هِذِهِ اُمٌّ خَاصَّةٌ؟ فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) اُمًّا الْمَأْمُورُونَ، فَعَامَّةُ الْمُؤْمِنِينَ اُمْرًا بِذَلِكَ، وَ اُمًّا الصّٰدِقُونَ، فَخَاصَّةٌ لِأَخِي عَلِيٍّ وَ اَوْصِيَائِي مِنْ بَعْدِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالُوا: اللّٰهُمَّ نَعَمْ. (الحديث) (۱)

سليم بن قيس، در خبری طولانی، روایت کرده که در زمان حکومت عثمان در مجلسی که در مسجد پیامبر (صلى الله عليه و آله) با حضور امیر المؤمنین علی (علیه السلام) و بیش از دویست نفر از قریش و انصار تشکیل شد، تا آنجا که ...

سپس حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم! آیا می دانید که خداوند، جلّ اسمه، در کتابش چنین نازل کرده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصّٰدِقِينَ»، «ای کسانی که ایمان آورده اید، از خدا بترسید و با صادقین باشید»؟

که در آن روز سلمان پرسید: ای رسول خدا! آیا این آیه عامّ است یا خاصّ؟ پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: آنان که دستور داده شده اند عامّ اند، زیرا جمعیت مؤمنین به این دستور مأمور شده اند، ولی «صادقین»، مخصوص برادرم علی بن ابی طالب (علیه السلام) و جانشینانم بعد از او، تا روز قیامت است، گفتند: آری، به خدا قسم! ۴- عَنِ ابْنِ أَبِي نَضْرٍ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا (علیه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ:

ص: ۳۴۹

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۸۳ ح ۲۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۳۱، ص: ۴۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۶۴ ح ۴۷۹۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص: ۵۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۸۰ ح ۳۹۷؛ کتاب سلیم بن قیس الهلالی، ج ۲، ص ۶۴۷؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۷۸ ح ۲۵.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، قَالَ: الصَّادِقُونَ، هُمُ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، وَ الصَّادِقُونَ بِطَاعَتِهِمْ. (١)

از ابن ابونصر نقل است که گفت: از حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره این سخن خدای عزّ و جلّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: راستگویان، همان ائمه (علیهم السلام)، هستند، که در فرمانبرداری شان، بسیار راستگو هستند.

ص: ۳۵۰

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۷، ح ۸؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۶۳، ح ۴۷۸۹؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۵۶۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۳۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۸، ح ۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۲۱، ح ۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۰۷، ح ۵۶۳.

«... وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ»

و به کسانی که ایمان آورده اند بشارت ده که برای آنها، نزد پروردگارشان مقام و منزلتی راستین است، (اما) کافران گفتند: این، جادوگری آشکار است!

عَنْ يُونُسَ، عَمَّنْ رَفَعَهُ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ»، قَالَ: وَلِأَيِّهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از یونس نقل است که گفت: از یک راوی در حدیثی مرفوع، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده است که آن حضرت در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ»، فرمودند: مقصود، ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

ص: ۳۵۱

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۰؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۴۳، ح ۴۲ و ج ۲۴، ص ۴۰، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۸۳۷؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۲، ح ۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۰؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۵، ح ۵۰؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۳، ح ۱۵۴۵.

«إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»

آنها که ایمان به ملاقات ما (و روز رستاخیز) ندارند، و به زندگی دنیا خشنود شدند و بر آن تکیه کردند، و آنها که از آیات ما غافلند.

تفسیر القمی: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»، قَالَ: الْآيَاتِ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَالْأَيْمَةُ (عليهما السلام)، وَالدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): مَا لِلَّهِ آيَةٌ أَكْبَرُ مِنِّي. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ»، می فرماید: آیات، حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، و ائمه (علیهم السلام) هستند، و دلیل بر این مطلب، فرمایش امیر المؤمنین (علیه السلام) است، که فرمودند: برای خداوند، آیه ای بزرگتر از من نیست.

ص: ۳۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۵، ح ۴۸۴۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۸۴، ح ۴۶۵.

«وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّا بُرْءَانٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ قُلُوبُهُمْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَائِنَا نَفْسِي إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنها خوانده می شود، کسانی که ایمان به لقای ما ندارند می گویند: «قرآنی غیر از این بیاور، یا آن را تبدیل کن!» بگو: «من حق ندارم که از پیش خود آن را تغییر دهم فقط از چیزی که بر من وحی می شود، پیروی می کنم! من اگر پروردگارم را نافرمانی کنم، از مجازات روز بزرگ می ترسم!»

۱- عَنْ أَبِي السَّفَاتِجِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «إِنَّا بُرْءَانٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «قُلُوبُهُمْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَائِنَا نَفْسِي إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ» يَعْنِي فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از ابو سفاتج نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در تفسیر این آیه: «إِنَّا بُرْءَانٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدَّبُّهُ»، فرمودند: منظور، حضرت امیر المؤمنین، علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، «قُلُوبُهُمْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَائِنَا نَفْسِي إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ» یعنی: درباره علی بن ابی طالب، امیر المؤمنین (علیه السلام).

ص: ۳۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۳، ح ۹۰ و ج ۳۶، ص ۸۰، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۹، ح ۴۸۵۶؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۷.

۲_ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدِّلُكَ»، قَالَ: قَالُوا: أَوْ يَدِّلُ عَلِيًّا (عليه السلام). (۱)

از مفصل بن عمر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) معنای آیه: «أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدِّلُكَ»، را پرسیدم، حضرت فرمودند: گفتند: یا آن که شخص دیگری غیر از علی (عليه السلام) را قرار بده.

۳_ فِي تَفْسِيرِ الْعِيَاشِيِّ، عَنِ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَإِذَا تُلْتِ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدِّلُكَ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ»، قَالَ: لَوْ يُدِّلُ مَكَانَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، أَبُو بَكْرٍ أَوْ عُمَرُ اتَّبَعْنَاهُ. (۲)

در تفسیر عیاشی، از ابو حمزه ثمالی، از امام باقر (عليه السلام) روایت است که حضرت در تفسیر آیه: «وَإِذَا تُلْتِ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَنْتَ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ يَدِّلُكَ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تَلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ»، فرمودند: آنان گفتند: اگر ابو بکر یا عمر، جایگزین علی (عليه السلام) شوند، از پیامبر (صلی الله علیه وآله و سلم) تبعیت و پیروی خواهیم کرد.

ص: ۳۵۴

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۹، ح ۲۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۱۰، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۰، ح ۴۸۵۷؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۲۲۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۱۹، ح ۳۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۳۹، ح ۳۷.

۲- _ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۸، ح ۱۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۰، ح ۴۸۵۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۰، ح ۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۲۹۶، ح ۲۸؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۸۵، ح ۴۶۸.

«وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»

و خداوند به سرای صلح و سلامت دعوت می کند و هر کس را بخواهد، به راه راست هدایت می نماید.

عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، «وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ»، يَعْنِي بِهِ الْجَنَّةَ، «وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، يَعْنِي بِهِ وَوَلَايَةَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

علی بن عبد الله بن عباس، از قول پدرش، و زید، فرزند امام زین العابدین (علیه السلام) نقل نموده که در تفسیر آیه: «وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ»، فرمود: منظور از دار السَّلَام، بهشت است، و در آیه: «وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، مقصود از صراط مستقیم، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

ص: ۳۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۵ و ص ۳۷۲، ح ۱۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۴، ح ۴۸۷۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۷۸، ح ۲۲۸ و ح ۲۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۴۶، ح ۳۵۸ و ص ۳۴۷، ح ۳۵۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۷۴.

«قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ»
فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ»

بگو: «آیا هیچ یک از معبودهای شما، به سوی حق هدایت می کنند؟! بگو: «تنها خدا به حق هدایت می کند! آیا کسی که هدایت به سوی حق می کند برای پیروی شایسته تر است، یا آن کس که خود هدایت نمی شود مگر هدایتش کنند؟ شما را چه می شود، چگونه داوری می کنید؟!»

۱_ فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْقَاسِمِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) وَ ذَكَرَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سلم) ثُمَّ قَرَأَ: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ، إِلَى قَوْلِهِ: تَحْكُمُونَ»، فَقُلْنَا: مَنْ هُوَ أَضْيَلُ حَكَ اللَّهُ؟ فَقَالَ: بَلَّغْنَا أَنْ ذَلِكَ عَلِيٌّ (عليه السلام). (۱)

در تفسیر عیاشی، از عمرو بن ابو القاسم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدم که نام اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ذکر می کردند، سپس این آیه را تلاوت نمودند: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ...»، پس ما گفتیم: خدا به شما خیر و برکت دهد، شخص مورد نظر این آیه کیست؟ حضرت فرمودند: به ما این گونه رسیده که مقصود از آن، حضرت علی (عليه السلام) می باشد.

۲_ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: لَقَدْ قَضَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بِقَضِيهِ مَا

ص: ۳۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۹۹، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰، ح ۴۸۹۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۲، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۴، ح ۶۳؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۸۵، ح ۴۷۰.

قَضَى بِهَا أَحَدٌ كَانَ قَبْلَهُ، وَكَانَتْ أَوَّلَ قَضِيَّةٍ قَضَى بِهَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَذَلِكَ أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَفْضَى الْأُمْرَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ، أَتَى بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ، فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: أَشَرِبْتَ الْخَمْرَ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ: نَعَمْ، فَقَالَ: وَ لِمَ شَرِبْتَهَا وَ هِيَ مُحَرَّمَةٌ؟

فَقَالَ: إِنِّي لَمَّا أَسْلَمْتُ وَ مَنْزِلِي بَيْنَ ظَهْرَانِي قَوْمٌ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَ يَسْتَحِلُّونَهَا، وَ لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّهَا حَرَامٌ فَأَجْتَنِبُهَا، قَالَ: فَالْتَفَتَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عُمَرَ، فَقَالَ: مَا تَقُولُ يَا أَبَا حَفْصٍ فِي أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ؟! فَقَالَ: مُعْضِلَةٌ وَ أَبُو الْحَسَنِ لَهَا، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا غُلَامُ! ادْعُ لَنَا عَلِيًّا، قَالَ عُمَرُ: بَلْ يُؤْتَى الْحَكْمَ فِي مَنْزِلِهِ.

فَأَتَوْهُ وَ مَعَهُ سَيِّلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، فَأَخْبَرَهُ بِقِصَّةِ الرَّجُلِ، فَأَقْتَصَّ عَلَيْهِ قِصَّتَهُ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) لِأَبِي بَكْرٍ: ابْعَثْ مَعَهُ مَنْ يَدُورُ بِهِ عَلَى مَجَالِسِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ، فَمَنْ كَانَ تَلَا عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ، فَلْيَشْهَدْ عَلَيْهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ تَلَا عَلَيْهِ آيَةَ التَّحْرِيمِ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. فَفَعَلَ أَبُو بَكْرٍ بِالرَّجُلِ مَا قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، فَلَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهِ أَحَدٌ فَخَلَّى سَبِيلَهُ.

فَقَالَ سَيِّلْمَانُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): لَقَدْ أَرَشَدْتَهُمْ؟ فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أُجَدِّدَ تَأْكِيدَ هَذِهِ الْآيَةِ فِي وَفِيهِمْ: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يَتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ» (١).

از ابو بصير نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: امير مؤمنان علي (عليه السلام) در موردی چنانداوری نمودند كه هيچ كس پيش از ايشان چنين

ص: ٣٥٧

١- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ٣٢، ص ١٥٢؛ بحار الأنوار، ج ٤٠، ص ٢٩٩، ح ٥٦؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٢٨، ح ٤٨٨٥؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٦، ص ٥٦؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٣٠٤، ح ٦٢؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٥، ص ٢٧١، ح ٥؛ الكافي، ج ٧، ص ٢٤٩، ح ٤؛ اللوامع النورانية في اسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ٢٨٦، ح ٤٧١؛ مرآه العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ٢٣، ص ٣٨٧، ح ٤.

داوری نکرده بود، و آن، اولین قضاوتی بود که آن حضرت پس از شهادت پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله)انجام دادند، هنگامی که پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله)از دنیا رفتند و خلافت به دست ابو بکر افتاد، مردی را آوردند که شراب خورده بود، ابو بکر به او گفت: آیا شراب نوشیدی؟ گفت: آری، ابو بکر گفت: چرا شراب نوشیدی در حالی که حرام است؟

گفت: هنگامی که مسلمان شدم، خانه ام در میان گروهی بود که شراب می خوردند و آن را حلال می شمردند، اگر می دانستم شراب خواری حرام است، از آن دوری می کردم.

ابو بکر به عمر رو کرد و گفت: ای ابا حفص! درباره حکم این مرد چه می گویی؟ عمر گفت: داستان پیچیده ای است، ابو الحسن آن را می داند، ابو بکر گفت: ای غلام! علی را فرا بخوان.

عمر گفت: نه، بلکه او در خانه اش حکم خواهد نمود.(ما نزد آن حضرت می رویم)

پس آن مرد شراب خوار را، در حالی که سلمان فارسی آنان را همراهی می کرد، به خانه حضرت علی(علیه السلام) آوردند، و داستان آن مرد را برای آن حضرت بیان کردند، و خودش نیز، ماجرا را برای ایشان بیان نمود.

حضرت علی(علیه السلام) به ابو بکر فرمودند: کسی را همراه این مرد بفرست تا او را میان مهاجرین و انصار بگرداند، هر کس آیه تحریم را برای این مرد تلاوت کرده بود، علیه او شهادت دهد، و چنانچه کسی آیه تحریم را برای او نخوانده باشد، حدی به عهده این مرد نخواهد بود. ابو بکر نیز فرمان حضرت علی(علیه السلام) را اجرا نمود، اما کسی علیه آن مرد شهادت نداد، بنابراین ابو بکر او را آزاد نمود.

در این هنگام سلمان به حضرت علی(علیه السلام) عرض نمود: آن ها راراهنمایی نمودید؟!!

حضرت فرمودند: خواستم دوباره میان خودم و آنان، این آیه را تأکید نمایم که: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ».

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: اخْتَصَمَ قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَأَمَرَ بَعْضَ أَصْحَابِهِ أَنْ يَحْكَمَ بَيْنَهُمْ، فَحَكَمَ فَلَمْ يَرْضَوْا بِهِ، فَأَمَرَ عَلِيًّا (عليه السلام) (أَنْ يَحْكَمَ بَيْنَهُمْ) فَحَكَمَ بَيْنَهُمْ فَرْضُوا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ بَعْضُ الْمُنَافِقِينَ:

حَكَمَ عَلَيْكُمْ فَلَا تُرَضُّوا بِهِ، وَ حَكَمَ عَلَيْكُمْ عَلَى فَرَضٍ يُتَمُّ بِهِ، بِئْسَ الْقَوْمُ أَنْتُمْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي عَلِيٍّ (عليه السلام): «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ»، وَ ذَلِكَ أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَوْفِقُ لِحَقِيقَةِ الْقَضَاءِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَعْلَمَ. (۱)

از ابن عباس نقل شده است: در روزگار پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله و سلم) بین طایفه ای خصومت و اختلاف پیش آمد، آن جماعت به حضور رسول خدا (صلى الله عليه و آله) رسیدند تا آنکه حضرت بین آنان حکم کنند.

پیامبر (صلى الله عليه و آله) به بعضی از اصحابشان امر فرمودند تا قضاوت و حکم کنند، چون آن افراد حکم کردند، آن طایفه تسلیم دادرسی آنان نشدند، سپس پیامبر (صلى الله عليه و آله) به حضرت علی (عليه السلام) فرمودند تا بین آن جماعت به عدل حکم کند و به اختلاف آنان خاتمه دهد، چون امیر المؤمنین علی (عليه السلام) به انصاف حکم را صادر فرمودند، همگان از قضاوت آن حضرت راضی شدند. بعضی از منافقین به متخاصمین گفتند: شما چه قوم بدی هستید! فلان کس

ص: ۳۵۹

۱- _ إحقاق الحق و إزهاق الباطل، ج ۱۴، ص ۵۸۸؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۴۸، ح ۳۶۱.

حکم کرد راضی نشدید، اما به قضاوت علی (علیه السلام) تن دادید و تسلیم شدید.

خدای عزّ و جلّ برای کوبیدن منافقین و تأیید حقانیت حضرت علی (علیه السلام) در قضاوت، آیه: «أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ...» را نازل فرمود، به همین سبب است که حضرت علی (علیه السلام)، قضاوتشان همیشه مطابق واقع است، بدون این که تعلیمی در قضاوت دیده باشند.

ص: ۳۶۰

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ أَيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»

از تو می پرسند: «آیا آن حق است؟» بگو: «آری، به پروردگارم سوگند! قطعاً حق است و شما نمی توانید از آن جلوگیری کنید!»

۱- رَوَى الْحَسَيْنُ بْنُ جُبَيْرٍ فِي نَحْبِ الْمَنَاقِبِ بِإِسْنَادِهِ، عَنِ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ أَيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» (۱)

حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ أَيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»، فرمودند: ای محمد! از تو سؤال می کنند: آیا علی وصی تو است؟ بگو: آری، به خدا قسم! او وصی من است.

۲- عَنِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عليه السلام)، عَنِ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ أَيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ»، قَالَ: يَسْتَنْبِئُكَ يَا مُحَمَّدُ! أَهْلُ مَكَّةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، إِمَامٌ هُوَ؟ «قُلُّ أَيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ». (۲)

ص: ۳۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۱، ح ۶۷ و ج ۳۶، ص ۱۲۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۳۴، ح ۴۹۱۰؛ تأويل الآيات الظاهرة، ص ۲۲۱؛ اللوامع النورانية في أسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ۲۸۹، ح ۴۷۷؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۶۱.

۲- إثبات الهداه، ج ۳، ص ۷۵، ح ۳۰۸؛ الأمالي (شيخ صدوق)، مجلس ۹۶، ص ۶۷۳، ح ۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۳۳، ح ۴۹۰۹؛ تفسير العياشي، ج ۲، ص ۱۲۳، ح ۲۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۳۰۶، ح ۷۵؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۵۱، ح ۳۶۳؛ اللوامع النورانية في أسماء علي و اهل بيته القرآنية، ص ۲۸۹، ح ۴۷۶.

از یحیی بن سعید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ»، روایت کرده اند که فرمودند: ای محمد! اهالی مکه از تو راجع به علی بن ابی طالب (علیه السلام) می پرسند که آیا او امام است؟ «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ»، بگو آری، به خدا او به حق امام است.

۳- عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ الْجَوْهَرِيِّ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ»، أَى مَا تَقُولُ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» (۱).

از قاسم بن محمد جوهری، از فردی از شیعیان، از امام صادق (علیه السلام) روایت کرد که ایشان در باره آیه: «وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ»، فرمودند: یعنی نظر شما راجع به حضرت علی (علیه السلام) چیست؟ «قُلُّ إِي وَ رَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ»، یعنی آری، به پروردگارم سوگند! قطعاً او حق است، و شما نمی توانید از این فضیلت، جلوگیری کنید.

ص: ۳۶۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۱، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۳، ح ۴۹۰۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۶۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۰، ح ۸۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۲۲، ح ۸۷؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۳۹؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۹، ح ۱۶۱۴.

«قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»

بگو: «به فضل و رحمت خدا باید خوشحال شوند که این، از تمام آنچه گردآوری کرده اند، بهتر است!»

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: قُلْتُ: «بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، فَقَالَ: الْإِقْرَارُ بِنُبُوِّهِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَالْإِثْمَامُ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُ هَؤُلَاءِ فِي دُنْيَاهُمْ. (۱)

از ابو حمزه نقل است که از امام باقر (علیه السلام) پرسیدم، معنی و تفسیر آیه: «بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، چیست؟ حضرت فرمودند: اقرار به نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و اقتدا کردن به امیر المؤمنین (علیه السلام)، که این، از همه دارایی اینان در دنیا، بیشتر و بهتر است.

۲- عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام)، عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَام)، عَنْ حَيْدِهِ (عَلَيْهِ السَّلَام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَهُوَ يَمْشِي، فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! إِمَّا أَنْ تَرْكَبَ وَإِمَّا أَنْ تَنْصِرِفَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ تَرْكَبَ إِذَا رَكِبْتُ، وَتَمْشِيَ إِذَا مَشَيْتُ، وَتَجْلِسَ إِذَا

ص: ۳۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۵، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۴، ح ۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۸، ح ۸۸.

جَلَسْتُ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَيْدٌ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لَمَا بَدَّ لَكَ مِنَ الْقِيَامِ وَالْقَعُودِ فِيهِ، وَمَا أَكْرَمَنِي اللَّهُ بِكَرَامِهِ إِلَّا وَقَدْ أَكْرَمَكَ بِمِثْلِهَا، وَخَصَّنِي بِالتَّبَوُّهِ وَالرَّسَالَةِ، وَجَعَلَكَ وِلِيِّ فِي ذَلِكَ تَقُومُ فِي حُدُودِهِ، وَفِي صَعْبِ أُمُورِهِ.

وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ نَبِيًّا، مَا آمَنَ بِي مِنْ أَنْكَرِكَ وَلَا أَقْرَبِي مِنْ جَحِيدِكَ وَلَا آمَنَ بِاللَّهِ مِنْ كَفَرِكَ، وَإِنَّ فَضْلَكَ لِمَنْ فَضَلِي وَإِنَّ فَضْلِي لَكَ لَفَضْلِ اللَّهِ، وَهُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، فَفَضْلُ اللَّهِ، تَبَوُّهُ نَبِيِّكُمْ، وَرَحْمَتُهُ، وَلَمَّا يَهُ عَلِيٌّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «فَبِذَلِكَ»، قَالُوا: بِالتَّبَوُّهِ وَالْوَلَايَةِ، «فَلْيَفْرَحُوا»، يَعْنِي الشِّيْعَةَ، «هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، يَعْنِي مُخَالِفِيهِمْ مِنَ الْأَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَالِدِ فِي دَارِ الدُّنْيَا. (الحديث) (1)

از محمد بن فیض بن مختار از پدرش نقل است که گفت: حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام)، از قول پدرشان (علیه السلام)، از قول جدشان (علیه السلام)، روایت نمودند که آن حضرت فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سواره، و حضرت علی (علیه السلام) پیاده بیرون آمدند، ناگهان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای ابو الحسن! یا سوار شو یا برگرد، زیرا خداوند به من فرمان داده که هرگاه من سوار بودم، تو سوار شوی، هرگاه من پیاده بودم، تو پیاده باشی و هرگاه من نشستم تو هم نشسته باشی، مگر آن که حدی از حدود الهی باشد که تو ناچار هستی برخیزی و بنشینی.

خداوند به هیچ کرامتی مرا اکرام نکرد، جز آن که تو را هم به مثل آن، اکرام کرد، مرا به

ص: ۳۶۴

۱- _ الأمالی (شیخ صدوق)، ص ۴۹۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۳۶، ح ۳۲۱۵ و ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۸؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۲۴، ح ۲.

نبوت و رسالت اختصاص داد و در این مورد، تو را ولی من قرار داد، که حدود آن را نگه می داری و باید قیام به این کار کنی و این مأموریت دشوار را به انجام رسانی.

سوگند به آن که محمد را به حق به نبوت برگزید! کسی که تو را انکار کند، به من ایمان نیاورده است، و کسی که تو را نفی کند، به من اقرار نکرده است، و کسی که به تو کافر شود، به من ایمان نیاورده است.

فضل تو از فضل من است و فضل من از فضل خداست و این، همان سخن خداست که فرموده: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، فضل خدا، نبوت پیامبران است و رحمت او، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است. «فَبِذَلِكَ»، یعنی به نبوت و ولایت، «فَلْيَفْرَحُوا»، یعنی شیععه باید شاد باشد «هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، یعنی این اعتقاد، بهتر است از قبیله و عشیره و مال و فرزندی که مخالفین حضرت علی (علیه السلام) در دنیا بر هم انباشته می کنند.

۳- فی تفسیر القمی: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، قَالَ: الْفَضْلُ، رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَالرَّحْمَةُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، «فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا»، قَالَ: فَلْيَفْرَحْ شِيعَتُنَا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا أُعْطِيَ أَعْدَاؤُنَا مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. (۱)

علی بن ابراهیم در باره آیه: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ»، فرمود: منظور از فضل، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و مقصود از رحمت، امیر مؤمنان علی (علیه السلام) هستند، «فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا»، فرمود: یعنی این که شیعیان ما باید شادی کنند و خوشحال شوند، این بهتر از طلاها و نقره هایی است که به دشمنانمان داده شده است.

ص: ۳۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۴؛ ح ۴۹۱۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۳.

٤- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ، الْآيَةَ»، قَالَ: بِفَضْلِ اللَّهِ، النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ) وَبِرَحْمَتِهِ، عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام). (١)

ابن عباس درباره سخن خداوند: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ»، گفت: فضل خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند و رحمت او،
حضرت علی (علیه السلام) می باشند.

ص: ٣٦٦

١- _ الأُمالي (شيخ طوسي)، ص ٢٥٤، ح ٤٩؛ بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٤٢٣، ح ٢؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٣٦،
ح ٤٩٢٠؛ شواهد التنزيل، ج ١، ص ٣٥٢، ح ٣٦٥؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ٣، ص ٩٩.

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»

آگاه باشید همانا اولیای خدا، نه ترسی دارند و نه غمگین می شوند!

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمِ الْأَشْلِيِّ، عَنْ بَعْضِ الْفُقَهَاءِ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): «إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، ثُمَّ قَالَ: تَدْرُونَ مَنْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ؟ قَالُوا: مَنْ هُمْ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!؟ فَقَالَ: هُمْ نَحْنُ وَ أَتْبَاعُنَا، فَمَنْ تَبِعَنَا مِنْ بَعْدِنَا، طُوبَى لَنَا وَ طُوبَى لَهُمْ، أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا.

قَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا شَأْنُ طُوبَى لَهُمْ، أَفْضَلُ مِنْ طُوبَى لَنَا؟ أَلَسْنَا نَحْنُ وَ هُمْ عَلَيَّ أَمْرٌ؟ قَالَ: لَأ، لَأِنَّهُمْ حَمَلُوا مَا لَمْ تَحْمَلُوا عَلَيْهِ، وَ أَطَاقُوا مَا لَمْ تُطِيقُوا. (۱)

از عبد الرحمن بن سالم اشلی، از یکی از فقها روایت کرده که امیر المؤمنین (علیه السلام) این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»، و سپس فرمودند: آیا می دانید اولیای خدا چه کسانی هستند؟ گفتند: چه کسانی هستند، ای امیر مؤمنان؟! حضرت فرمودند: آنان، ما هستیم و پیروان ما، پس هر کسی که بعد از ما از ما تبعیت و پیروی کند، هم خوشا به حال ما و خوشا به سعادت آنان، البته بیشتر برای آنان مایهٔ خشنودی و سعادت است.

گفته شد: ای امیر مؤمنان! منظور شما از این که فرمودید بیشتر برای آنان مایهٔ خشنودی و سعادت است، چیست؟ مگر ما و آنان، هم عقیده نیستیم؟

ص: ۳۶۷

۱- _ بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۳۴، ح ۷۲ و ج ۶۶، ص ۲۷۷، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹، ح ۴۹۲۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۴، ح ۳۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۰۹، ح ۹۱.

حضرت فرمودند: خیر، آنها چیزهایی را تحمّل کردند که شما تحمّل نکردید و چندان بردباری نمودند که شما نداشتید.

۲_ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ مِنَ الْعِبَادِ عِبَادًا يَغْبِطُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، تَحَابُّوا بِرُوحِ اللَّهِ عَلَى غَيْرِ مَالٍ وَ لَا عَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا، وَجُوهُهُمْ نُورٌ، لَا يَخَافُونَ إِذَا خَافَ النَّاسُ، وَ لَا يَحْزَنُونَ إِذَا حَزِنُوا، أَتَدْرُونَ مَنْ هُمْ؟ قُلْنَا: لَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: هُمْ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ حَمَزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ جَعْفَرُ وَ عَقِيلٌ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (۱).

از ابو هریره نقل است که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: از بندگان خدا کسانی هستند که پیامبران به آنان غبطه می خورند، آنها بدون چشم داشت نسبت به مال و متاع دنیا، با رحمت خدا یکدیگر را دوست دارند و چهره هایشان نورانی است و زمانی که مردم می ترسند آنها نمی ترسند و زمانی که مردم اندوهگین می شوند آنها اندوهگین نمی شوند، آیا می دانید آنان چه کسانی هستند؟

گفتیم: نه، ای رسول خدا! حضرت فرمودند: آنان، علی بن ابی طالب (علیه السلام) و حمزه بن عبد المطلب و جعفر و عقیل هستند، سپس این آیه را قرائت فرمودند: «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ».

ص: ۳۶۸

«الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۖ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۖ ۶۴»

کسانی که ایمان آوردند، و پرهیز می کردند. (۶۳) در زندگی دنیا و در آخرت، شاد (و مسرور) ند وعده های الهی تخلف ناپذیر است! این است آن رستگاری بزرگ! (۶۴)

۱- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): يَا عُقْبَةُ! لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا هَذَا الْأَمْرَ، الَّذِي أَنْتُمْ عَلَيْهِ، وَ مَا بَيْنَ أَحَدِكُمْ، وَ بَيْنَ أَنْ يَرَى مَا تَقَرَّبَ بِهِ عَيْنُهُ، إِلَّا أَنْ تَبْلُغَ نَفْسُهُ إِلَى هَذِهِ، ثُمَّ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى الْوَرِيدِ، ثُمَّ اتَّكَأَ، وَ كَانَ مَعِيَ الْمُعَلَّى، فَغَمَزَنِي أَنْ أَسْأَلَهُ، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَإِذَا بَلَغَتْ نَفْسُهُ هَذِهِ، أَي شَيْءٍ يَرَى؟ فَقُلْتُ لَهُ بِضْعَ عَشْرَةَ مَرَّةً: أَي شَيْءٍ؟ فَصَالَ: فِي كُلِّهَا يَرَى، وَ لَا يَزِيدُ عَلَيْهَا، ثُمَّ جَلَسَ فِي آخِرِهَا، فَقَالَ: يَا عُقْبَةُ! فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ! وَ سَيِّدِيكَ! فَقَالَ: أَيْتَ، إِلَّا أَنْ تَعْلَمَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! إِنَّمَا دِينِي مَعَ دِينِكَ، فَإِذَا ذَهَبَ دِينِي كَانَ ذَلِكَ، كَيْفَ لِي بِكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كُلِّ سَاعَةٍ وَ بَكَيْتُ، فَفَرَّقَ لِي، فَصَالَ: يَرَاهِمَا، وَ اللَّهُ! فَقُلْتُ: بِأَبِي وَ أُمِّي! مَنْ هُمَا؟ قَالَ: ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، يَا عُقْبَةُ! لَنْ تَمُوتَ نَفْسٌ مُؤْمِنَةٌ أَبَدًا، حَتَّى تَرَاهُمَا.

قُلْتُ: فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهِمَا الْمُؤْمِنُ، أَوْ يَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا؟ فَقَالَ: لَأَ، يَمْضِي أَمَامَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِمَا مَضَى أَمَامَهُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَقُولَانِ شَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ، يَدْخُلَانِ جَمِيعًا عَلَى الْمُؤْمِنِ، فَيَجْلِسُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) عِنْدَ رِجْلَيْهِ، فَيَكُوبُ عَلَيْهِ رَسُولُ

اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَيَقُولُ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ! أَبَشِّرْ، أَنَا رَسُولُ اللَّهِ، إِنِّي خَيْرٌ لَكَ مِمَّا تَرَكْتَ مِنَ الدُّنْيَا، ثُمَّ يَنْهَضُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَيَقُومُ عَلَيَّ (عليه السلام)، حَتَّى يَكِبَّ عَلَيَّ، فَيَقُولُ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ! أَبَشِّرْ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، الَّذِي كُنْتُ تُجِبُّهُ، أَمَا لَأَنْفَعَنَّكَ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قُلْتُ: أَيْنَ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟

قَالَ: فِي يُونُسَ، قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ هَاهُنَا: «الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ»، «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا يَتَّوَدِعُونَ» (١).

از علی بن عقبه و او از پدرش روایت کرده است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به من فرمودند: ای عقبه! خداوند متعال در روز قیامت، هیچ عقیده ای را از بندگانش نمی پذیرد، مگر این باور و عقیده ای که شما بر آن هستید، و اگر کسی بخواهد چیزی را ببیند که چشمش روشن شود و شادمان گردد، فقط باید جانش به این جا برسد، و سپس به رگ گردنشان اشاره فرمودند و بعد تکیه دادند.

معلی همراه من بود، او به من علامت داد که از امام (علیه السلام) بپرسم: منظورشان چه بود؟ عرض کردم: ای فرزند رسول خدا! وقتی جان او به رگ گردن برسد، چه چیزی را می بیند؟ بیش از ده بار این سؤال را تکرار کردم، و گفتم: چه چیزی را می بیند؟ و ایشان هر بار در پاسخ من فقط می فرمودند: می بیند، و چیزی اضافه نکردند.

بالآخره امام (علیه السلام) نشستند و فرمودند: ای عقبه! عرض کردم: بله، امر بفرمایید تا اطاعت کنم، حضرت فرمودند: گویا تا پاسخت را نگیری، دست بردار نیستی!

ص: ۳۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۵، ح ۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷، ح ۴۹۲۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۲۵، ح ۳۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۷۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۱۰، ح ۹۷؛ الکافی، ج ۳، ص ۱۲۸، ح ۱؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۷۵، ح ۱۵۸؛ مدینه معجز الأئمة الإثني عشر، ج ۳، ص ۱۰۶، ح ۷۶۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۳، ص ۲۸۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۴۷، ح ۲۳۹۷۶.

عرض کردم: آری، چنین است، ای فرزند رسول خدا! من پیرو دین و آیین شما هستم، و به شما عقیده دارم، و نگران از دست رفتن دینم هستم.

ای فرزند رسول خدا! من که نمی توانم هر وقت که بخواهم خدمت شما بیایم، و سپس گریه کردم، پس دل امام(علیه السلام) به حال من سوخت، سپس فرمودند: به خدا قسم! آن دو را می بیند، گفتم: پدر و مادرم به فدایتان! آن دو نفر چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: ای عقبه! آن دو نفر، رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و حضرت علی(علیه السلام) هستند، و هیچ مؤمنی از دنیا نمی رود، مگر آن که آن دو را می بیند، پرسیدم: اگر چشم مؤمن به آن دو بزرگوار بیفتد، آیا به این دنیا برمی گردد؟

حضرت فرمودند: نه، اگر به آنها نگاه کند، دنیا از مقابل چشمانش محو می شود، پرسیدم: آیا چیزی به او می گویند؟ فرمودند: بله، هر دو بر مؤمن وارد می شوند، رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بالای سر او می نشیند، و حضرت علی(علیه السلام) در کنار پاهای او، سپس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) با صورت به روی او خم می شوند و می فرمایند: ای ولی خدا! تو را مژده و بشارت باد، که منم رسول خدا، و من برای تو از همه آن چه را که در دنیا به جای گذاشتی بهترم، سپس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جایشان بلند می شوند و حضرت علی(علیه السلام) می آیند و به سمت صورت او خم می شوند و می فرمایند: ای ولی خدا! به تو مژده می دهم که من علی بن ابی طالب هستم، همان کسی که تو او را دوست می داشتی، تردید نداشته باش که برای تو نافع خواهم بود.

سپس حضرت فرمودند: آنچه گفتم در کتاب خدای متعال وجود دارد، عرض کردم: فدایتان کردم! در چه قسمتی از کتاب الهی آمده است؟ حضرت فرمودند: در سوره یونس، در همین آیه: «الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ»، «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ».

۲_ المناقب لابن شهر آشوب، زُرَيْقُ، عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، قَالَ: هُوَ أَنْ يَبْشُرَاهُ بِالْجَنَّةِ عِنْدَ الْمَوْتِ، يَعْنِي مُحَمَّدًا وَعَلِيًّا (عليهما السلام). (۱)

ابن شهر آشوب به نقل از زُرَيْقُ، نقل نموده که حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»، فرمودند: معنایش این است که در هنگام مرگ، مژده ورود به بهشت را به او می دهند، یعنی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (عليه السلام).

ص: ۳۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۹۱، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱، ح ۴۹۳۵؛ الفصول المهمه فی أصول الأئمه (تکمله الوسائل)، ج ۱، ص ۳۱۹، ح ۳۷۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۲۳.

«فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ ۖ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ»

و اگر در آنچه بر تو نازل کرده ایم تردیدی داری، از کسانی که پیش از تو کتاب آسمانی را می خواندند پرس، به یقین، «حق» از طرف پروردگارت به تو رسیده است بنا بر این، هرگز از تردیدکنندگان مباش!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ بِنِ أَعِينٍ قَالَتْ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): آيَةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَكَّكْتَنِي، قَالَ: مَا هِيَ؟ قُلْتُ: قَوْلُهُ: «فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، أَلَا يَه، مَنِ هُوَ لِمَاءِ الَّذِينَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِسُؤَالِهِمْ؟

فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ: لَمَّا أُسْرِى بِي إِلَى السَّمَاءِ، فَصِرْتُ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، جَمَعَ اللَّهُ إِلَيَّ النَّبِيِّينَ وَ الصُّدِّيقِينَ وَ الْمَلَائِكَةَ، فَأَذَّنَ جَبْرَائِيلُ، وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ، ثُمَّ قَدَّمَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) فَصَلَّى بِهِمْ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ، قَالَ: بِمَ تَشْهَدُونَ؟

قَالُوا: نَشْهَدُ أَنْ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، وَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَهُوَ مَعْنَى قَوْلِهِ: «فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ» (۱).

از زراره بن اعین نقل است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: آیه ای در قرآن است که فکر مرا پریشان ساخته و مرا در شک انداخته است، حضرت فرمودند: کدام

ص: ۳۷۳

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۴، ح ۷۵۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۳۳۹، ح ۸۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵، ح ۴۹۷۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۸۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۸۱، ح ۲۳۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۲۴۲.

آیه؟ عرض کردم: آیه: «فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، (تا آخر آیه)، به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) امر شد که از چه کسانی سؤال کنند؟

آن حضرت پاسخ دادند: همانا رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هنگامی که مرا به آسمانها بردند، (شب معراج)، وقتی به آسمان چهارم برده شدم، خداوند همه پیامبران و صدیقان و شهیدان و فرشتگان را، به خاطر من، جمع نمود، سپس جبرئیل اذان و اقامه گفت، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) جلو رفتند و نماز را با حضور آنان، اقامه کردند، پس وقتی نماز تمام شد، گفتند: به چه چیزی شهادت می دهید؟ گفتند: گواهی می دهیم که هیچ معبودی جز خداوند وجود ندارد و شما (محمد (صلی الله علیه و آله)) رسول خدا هستید، و علی (علیه السلام)، امیر مؤمنان است، و این معنی فرمایش خدای متعال است که می فرماید: «فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ».

۲_ عَنْ ابْنِ مُسَيَّكَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ: لَمَّا أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِلَى السَّمَاءِ، وَ أُوحِيَ اللَّهُ إِلَيْهِ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، مَا أُوحِيَ مِنْ شَرَفِهِ وَ عِظَمِهِ عِنْدَ اللَّهِ، وَ رُذِّ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، وَ جَمَعَ لَهُ النَّبِيِّينَ وَ صَيَلَمُوا خَلْفَهُ، عَرَضَ فِي نَفْسِهِ مِنْ عِظَمِ مَا أُوحِيَ إِلَيْهِ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام)، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: «فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسَيَلِّ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، يَعْنِي الْأَنْبِيَاءَ فَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ فِي كُتُبِهِمْ مِنْ فَضْلِهِ مَا أَنْزَلْنَا فِي كِتَابِكَ، «لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمَرِينَ»، «وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ

كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۱)، فَقَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): فَوَاللَّهِ! مَا شَكَّ وَ لَأَسْأَلَ (۲).

از ابن مُسكان نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: وقتی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در شب معراج، به آسمان عروج کردند، خداوند جایگاه و منزلت بلند و والای علی (عليه السلام) نزد خودش را، به آن حضرت نشان داد، و وقتی به بیت المعمور برگشتند و خداوند همه پیامبران را نزد او جمع کرد، و پشت سرش نماز خواندند، در روح و جان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نسبت به منزلت و جایگاه والای علی (عليه السلام) و عظمت او، چیزی پدید آمد، پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسِئَلِ الَّذِينَ يُقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ»، یعنی از پیامبران بپرس، چرا که خداوند، هر آن چه در کتاب تو نازل کرده است، از فضل و کرم خود، برای آنان نیز نازل فرموده است، «لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ»، «وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ»، امام صادق (عليه السلام) فرمودند: به خدا قسم! آن حضرت، نه هرگز شک نمودند، و نه سؤال کردند.

ص: ۳۷۵

۱- ۱۰/۹۵.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۷، ص ۸۲، ح ۶ و ج ۳۶، ص ۹۴، ح ۲۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۳، ح ۴۹۶۸؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۱۹؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۳۴۵.

«قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»

بگو: «نگاه کنید چه چیز در آسمانها و زمین است!» اما این آیات و انذارها به حال کسانی که ایمان نمی آورند مفید نخواهد بود!

عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»، قَالَ: الْآيَاتُ هُمُ الْأَيْمَةُ (عليهما السلام)، وَالنُّذُرُ هُمُ الْأَنْبِيَاءُ (عليهما السلام). (۱)

از داود رقی نقل است که گفت: از امام صادق (علیه السلام) در باره این فرمایش خدای متعال: «وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: آیات، ائمه (علیهم السلام) هستند، و بیم دهندگان، پیامبران (علیهم السلام) می باشند.

ص: ۳۷۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷، ح ۴۹۹۰؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۲۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۳۲، ح ۱۴۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۷، ح ۱؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۴، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۲۲، ح ۱۰۳۹.

«وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَيَّئٍ وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ»

و اینکه: از پروردگار خویش آمرزش بطلبید سپس بسوی او بازگردید تا شما را تا مدت معینی، به خوبی بهره مند سازد و به هر صاحب فضیلتی، به مقدار فضیلتش بیخشد! و اگر روی گردان شوید، من بر شما از عذاب روز بزرگی بیمناکم!

۱- فی تفسیر القمی، فی روایه اَبی الحِزَارُودِ، عَنِ اَبی جَعْفَرٍ (علیه السلام): «الرِّكَاثُ اُحْكَمْتُ اَيَاتُهُ»، (۱) قَالَ: هُوَ الْقُرْآنُ، «مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ»، (۲) قَالَ: مِنْ عِنْدِ حَكِيمٍ خَبِيرٍ، «وَ اَنْ اِسْتِغْفِرُوا رَبَّكُمْ»، يَعْنِي الْمُؤْمِنِينَ، قَوْلُهُ: «وَ يُوْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، فَهُوَ عَلِيٌّ بَنُ اَبِي طَالِبٍ (علیه السلام). (۳)

در تفسیر قمی، از ابو جارود نقل است، که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در مورد آیه: «الرِّكَاثُ اُحْكَمْتُ اَيَاتُهُ»، فرمودند: منظور، قرآن است، «مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ»، فرمودند: یعنی از جانب خداوند دانا و آگاه است، «وَ اَنْ اِسْتِغْفِرُوا رَبَّكُمْ»، یعنی شما

ص: ۳۷۷

۱- ۱۱/۱.

۲- همان.

۳- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۳، ح ۹۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷، ح ۵۰۰۲؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۲۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۳۴، ح ۵؛ مناقب آل اَبی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۸.

ای مؤمنین استغفار کنید، «يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، منظور از این آیه، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۲_ فی کتابِ فَهْمِ الْقُرْآنِ، عَنِ (الْإِمَامِ) جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، قَالَ: (قَالَ) الْبَاقِرُ (عليه السلام): هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

در کتاب فهم قرآن، از امام جعفر بن محمد (علیهما السلام)، در ذیل آیه: «وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ»، فرمودند: امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: ایشان، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، هستند.

ص: ۳۷۸

۱- _ شواهد التنزیل، ج ۱، ص: ۳۵۵، ح ۳۶۷.

«فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ»

پس شاید (ابلاغ) بعضی از آیاتی را که به تو وحی می شود، ترک کنی و سینه ات از این جهت تنگ (و ناراحت) شود که می گویند: «چرا گنجی بر او نازل نشده؟! و یا چرا فرشته ای همراه او نیامده است?!» همانا تو فقط بیم دهنده ای و خداوند، نگاهبان و ناظر بر همه چیز است.

۱- عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كِتَابٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَمَّا نَزَلَ قَدِيدًا، قَالَ لِعَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): يَا عَلِيُّ! إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَالِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَاحِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيًّا، فَفَعَلَ.

فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ: وَاللَّهِ! لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنْ بَالٍ، أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، فَهَلَّا سَأَلَ رَبَّهُ مَلَكًا، يَعْضُدُهُ عَلَىٰ عَدُوِّهِ، أَوْ كِتَابًا يَسْتَعْنِي بِهِ عَنْ فَاقَتِهِ، وَاللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَىٰ حَقٍّ وَلَا بَاطِلٍ، إِلَّا أَجَابَهُ إِلَيْهِ.

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ

از عمار بن سوید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا- أَنْزَلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، پس فرمودند: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به سرزمین قدید رسیدند، به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! همانا من، از پروردگام درخواست کردم، که میان من و تو دوستی افکنند، پس او اجابت کرد، و از پروردگام خواستم که میان من و تو برادری افکنند، پس او اجابت نمود، و از پروردگام خواستم که تو را وصی و جانشین من قرار دهد، پس او چنین کرد.

در این هنگام، دو نفر از قریش گفتند: به خدا سوگند! یک صاع خرما، در یک مشک پوسیده و کهنه، نزد ما، محبوب تر است از آنچه که محمد از پروردگارش درخواست کرده است، به جا بود که او، از پروردگارش بخواهد، که یک فرشته ای به کمک او بفرستد، تا او را در برابر دشمنش یاری رساند، یا یک گنجی به او بدهد، که از این بینوائی و نداداری خود، نجات یابد و توان گر و ثروتمند شود، به خدا سوگند! که او برای هیچ حق و باطلی، به درگاه خدا، دعا نکرده، مگر اینکه خداوند او را اجابت نموده است، پس خداوند سبحان و متعال، این آیه را نازل فرمود: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، تا آخر آیه.

ص: ۳۸۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۴ و ج ۳۶، ص ۱۴۷، ح ۱۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۵، ح ۵۰۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۲، ح ۳۰؛ الکافی، ج ۸، ص ۳۷۸، ح ۵۷۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۶، ص ۵۶۷، ح ۵۷۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۳۸، ح ۱۶۳۴.

۲- عَيْنُ جَابِرِ بْنِ أَرْقَمٍ، عَيْنُ أَخِيهِ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: إِنَّ جَبْرَيْلَ، الرُّوحَ الْأَمِينَ، نَزَلَ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَشِيَّةَ عَرَفَةَ، فَضَاقَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) مَخَافَةَ تَكْذِيبِ أَهْلِ الْإِفْكِ وَ النِّفَاقِ، فَدَعَا قَوْمًا أَنَا فِيهِمْ فَاسْتَشَارَهُمْ فِي ذَلِكَ، لِيُقِيمَ بِهِ فِي الْمَوْسِمِ، فَلَمْ نَدِرْ مَا نَقُولُ لَهُ، فَبَكَى (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) فَقَالَ لَهُ جَبْرَيْلُ: يَا مُحَمَّدُ! أَجَزَعْتَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: كَلَّا يَا جَبْرَيْلُ! وَ لَكِنَّ قَدْ عَلِمَ رَبِّي مَا لَقِيتُ مِنْ قُرَيْشٍ، إِذْ لَمْ يَقْرَؤُوا لِي بِالرِّسَالَةِ، حَتَّى أَمَرَنِي بِجِهَادِهِمْ، وَ أَهْبَطَ إِلَيَّ جُنُودًا مِنَ السَّمَاءِ فَانصُرُونِي، فَكَيْفَ يَقْرَؤُونَ لِعَلِيِّ مِنْ بَعْدِي!؟

فَانصُرَفَ عَنْهُ جَبْرَيْلُ، فَنَزَلَ عَلَيْهِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ» (۱).

از جابر ارقم، از برادرش زید بن ارقم، نقل است که گفت: جبرئیل، روح الامین، در شب عرفه، خبر ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را، بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نازل ابلاغ کرد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از این خبر دل‌تنگ شدند، چون می‌ترسیدند که اهل تهمت و نفاق، او را تکذیب کنند.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گروهی که من هم در بین آنان بودم را دعوت نمودند، تا با آنان، در این باره مشورت کنند، که این خبر را در موسم حج، اعلام کنند، و ما نمی‌دانستیم به او چه بگوییم، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گریه کردند.

جبرئیل به آن حضرت عرض کرد: ای محمد! آیا برای فرمان خدا ناراحت هستی؟ حضرت فرمودند: نه، ای جبرئیل! هرگز، ولی خدای من خودش خوب می‌داند که من از قریش چه رنجها کشیده‌ام، هنگامی که به پیامبری و رسالت من

ص: ۳۸۱

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۷، ح ۵۰۳۵؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۳، ح ۳۱؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۵۶، ح ۳۶۸.

اقرار نکردند، تا اینکه خداوند مرا به مبارزه و جهاد با آنان، فرمان داد، و لشکریانی از آسمان، برای من فرستاد، تا مرا یاری رسانند، پس چطور ممکن است که آنها، پس از من، به ولایت علی (علیه السلام)، اقرار کرده، و آن را بپذیرند؟

در این هنگام، جبرئیل از نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رفت، سپس این آیه را آورد: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ».

ص: ۳۸۲

«أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ...»

آیا کسی که از طرف پروردگارش دلیلی روشن دارد، و شهادی از او، پیرو آن است، (همانند کسی است که اینچنین نباشد).

۱_ قَالَ سَلِيمُ بْنُ قَيْسٍ: قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ أَنَا أَسْمَعُ، فَقَالَ: أَخْبِرْنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَفْضَلِ مَنْقَبِهِ لِمَكَ، قَالَ: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي مِنْ كِتَابِهِ، قَالَ: وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، أَنَا الشَّاهِدُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام). (الحديث) (۱)

از سلیم بن قیس نقل است که گفت: مردی خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام) آمد و در حالی که من هم می شنیدم، عرض کرد: یا امیر المؤمنین! بالاترین منقبت خود را به من خبر بده. حضرت فرمودند: آنچه خداوند در کتابش در باره من نازل کرده است، عرض کرد: خداوند در باره شما چه نازل کرده است؟

حضرت فرمودند: کلام خداوند: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، من شاهد نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستم.

ص: ۳۸۳

۱- _ الإحتجاج علی أهل اللجاج (شیخ طبرسی)، ج ۱، ص ۱۵۹؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۸۷، ح ۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۴۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۶، ح ۴۲؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۹۰۳، ح ۶۰.

۲_ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): لَوْ كَسِرْتُ لِي وَسَادَةٌ فَفَعَدْتُ عَلَيْهَا، لَقَضَيْتُ بَيْنَ أَهْلِ التَّوْرَةِ بِتَوْرَاتِهِمْ، وَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِإِنْجِيلِهِمْ، وَ أَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ، وَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ، بِقَضَاءِ يَضِعُ عَدُوَّ إِلَى اللَّهِ يَزْهَرُ، وَ اللَّهُ مَا نَزَلَتْ آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ فِي لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ فِيمَنْ أَنْزَلْتُ، وَ لَا مِمَّنْ مَرَّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَوَاسِي مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَ قَدْ نَزَلَتْ فِيهِ، آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَسُوقُهُ إِلَى الْجَنَّةِ أَوْ إِلَى النَّارِ.

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا الْآيَةُ الَّتِي نَزَلَتْ فِيكَ؟ قَالَ لَهُ: أَمَا سَمِعْتَ اللَّهَ يَقُولُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ، وَ أَنَا شَاهِدٌ لَهُ فِيهِ وَ أَتْلُوهُ مَعَهُ. (۱)

از ابو جارود، از اصبح بن نباته نقل است که گفته است: امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: اگر من به قدرت برسم و حکم و قضاوت از آن من باشد، در میان یهودیان، براساس توراتشان، و در میان مسیحیان براساس انجیلشان، و در میان پیروان زبور با زبورشان، و در میان پیروان قرآن، با قرآن، قضاوت می کنم، به طوری که مورد قبول ذات حق بوده و واضح و روشن باشد.

به خدا قسم! که تک تک آیات قرآن را، خواه در شب یا در روز نازل شده باشد، می شناسم و می دانم درباره چه کسی نازل شده است، درباره هرکسی از قریشیان که تیغ سلمانی بر سرش کشیده شده باشد (یعنی به بلوغ رسیده باشد) در قرآن، آیه ای هست که او را به بهشت یا جهنم، سوق می دهد.

در این هنگام فردی برخاست و پرسید: ای امیر مؤمنان! چه آیه ای درباره خودتان

ص: ۳۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۸۷، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱، ح ۵۰۴۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۱۳۲، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۸۸، ح ۲۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۴۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۵، ح ۳۷؛ فرائد السمطين، ج ۱، ص ۳۳۸، ح ۲۶۱.

نازل شده است؟ حضرت فرمودند: مگر این آیه را نشنیده ای: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ؟» فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دلیل آشکار و بینه ای از جانب خدا داشتند، و من شاهد صدق ادعای او هستم و در پی او آیات را تلاوت می کنم.

۳_ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْحَلَّالِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، فَقَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الشَّاهِدُ عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ (عليهما السلام) وَرَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ. (۱)

از احمد بن عمر حلال روایت است که گفت: از امام موسی کاظم (علیه السلام) سؤال کردم از معنی فرمایش خدا (عز وجل): «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، حضرت فرمودند: امیر المؤمنین (علیه السلام)، شاهد و گواه بر رسول خداست، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از طرف پروردگار دارای بینه و دلیل آشکاری است.

۴_ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، أَنَّهُ كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ يَخُطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَقَالَ: وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأ النَّسِيمَةَ، مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي إِلَّا وَقَدْ نَزَلَتْ فِيهِ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، أَعْرِفُهَا كَمَا أَعْرِفُهُ.

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا آيَتِكَ الَّتِي نَزَلَتْ فِيكَ؟ فَقَالَ: إِذَا سَأَلْتَ فَافْهَمْ وَلَا عَلَيْكَ أَلَّا تَسْأَلَ عَنْهَا غَيْرِي، أَقْرَأْتُ سُورَةَ هُودٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ!

ص: ۳۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۷، ح ۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱، ح ۵۰۴۲؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۳۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۱۳۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۴، ح ۳۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۰، ح ۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۱، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۰۰، ح ۳.

قَالَ: فَسَيَجْعَتُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَالَّذِي عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام)، وَالَّذِي يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ، وَهُوَ الشَّاهِدُ وَهُوَ مِنْهُ، عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَ أَنَا الشَّاهِدُ، وَ أَنَا مِنْهُ (عليهما السلام). (١)

روزی امیر مؤمنان (علیه السلام) در خطبه نماز جمعه فرمودند: سوگند به کسی که دانه را شکافت و جنبدگان را آفرید، کسی از قریش نیست که بر او ستمی روا شده باشد، مگر آنکه درباره او آیه ای نازل شده است.

کسی برخاست و پرسید: ای امیر مؤمنان! آیه ای که درباره شما نازل شده، کدام است؟ حضرت فرمودند: چون پرسیدی، بفهم و اشکالی ندارد که جز از من نپرسی. آیا سوره هود را خوانده ای؟ او عرض کرد: بله، ای امیر مؤمنان! حضرت فرمودند: پس شنیده ای که خداوند (عز و جل) می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، او عرض کرد: بله، حضرت فرمودند: کسی که دلیلی روشن از جانب پروردگارش داشت، حضرت محمد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بودند، و کسی که به دنبالش شاهد او بود که گواه است و از او است، علی پسر ابوطالب است، شاهد منم و من از اویم.

٥- عَنْ عَبَادِ بْنِ عَجْدَةَ اللَّهِ، قَالَ: قَدِمَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، قَالَ: قَالَ (عليه السلام): رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الَّذِي كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ أَنَا الشَّاهِدُ لَهُ وَ مِنْهُ، وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَحَدٌ جَرَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ مِنْ كِتَابِهِ طَائِفَةً،

ص: ٣٨٦

١- _ الأمالی (شیخ طوسی)، ص ٣٧١، مجلس ١٣، ح ٥١؛ بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٣٨٦، ح ٢؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٣، ص ٩١، ح ٥٠٤٤؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٦، ص ١٤٢؛ تفسیر نور الثقلین، ج ٢، ص ٣٤٥، ح ٤٠؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ٢٩٣، ح ٤٨٧.

وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَكُونُوا يَعْلَمُونَ مَا قَضَى اللَّهُ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ هَذِهِ الرَّحْبَةِ ذَهَبًا، وَاللَّهُ مَا مَثَلْنَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا كَمَاثِلِ سَفِينَةِ نُوحٍ أَوْ كِتَابِ حِطَّةٍ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ. (۱)

از عباد بن عبد الله نقل است که گفت: مردی به حضور امیر مؤمنان علی (علیه السلام) آمد و عرض کرد: ای امیر مؤمنان! به من خبر دهید از معنی فرمایش خدای متعال که می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ».

راوی گفت: حضرت فرمودند: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) همان کسی است که از سوی خدای متعال، دلیل و برهانی آشکار داشت، و من گواه او، و از او هستم. سوگند به آن کس که جانم به دست اوست! احدی از قریش نیست که تیغ سرتراشی بر سرش کشیده باشد، جز اینکه خداوند در باره او مطلبی در کتاب خود فرو فرستاده است، و سوگند به آن کس که جانم به دست اوست! اگر آنان بدانند آنچه را که خداوند در باره ما اهل بیت بر زبان پیامبر امی خود جاری ساخته، (این دانستن آنان) نزد من محبوب تر است از اینکه به اندازه ظرفیت این صحن (صحن مسجد کوفه) برایم طلا باشد. به خدا سوگند! مثل ما در میان این امت، همچون کشتی نوح و باب حطه در بین بنی اسرائیل، است.

۶_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ

ص: ۳۸۷

۱- _ الأُمَالِي (شيخ مفيد)، مجلس ۱۸، ص ۱۴۵، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۰، ح ۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۹۲، ح ۵۰۴۶؛ تفسير فرات الكوفي، ص ۱۸۹، ح ۲۴۲؛ شرح الأخبار في فضائل الأئمة الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص: ۴۸۰، ح ۸۴۳؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۲۳، ح ۵ و ج ۴، ص ۶۸، ح ۶؛ اللوامع النورانية في اسماء على و اهل بيته القرآنية، ص ۲۹۴، ح ۴۸۹.

عَلِيَّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، قَالَ: لَمَّا أَجْمَعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) عَلَى صَلَاحِ مُعَاوِيَةَ، خَرَجَ حَتَّى لَقِيَهُ، فَلَمَّا اجْتَمَعَا، قَامَ مُعَاوِيَةُ خَطِيبًا، فَصَدَّ عِدَّ الْمُنْتَبِرِ وَ أَمَرَ الْحَسَنَ (عليه السلام) أَنْ يَقُومَ أَسْفَلَ مِنْهُ بِدَرَجِهِ، ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! هَذَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ ابْنُ فَاطِمَةَ (سلام الله عليهما)، رَأَى لِلْخِلَافَةِ أَهْلًا، وَ لَمْ يَرِ نَفْسَهُ لَهَا أَهْلًا، وَ قَدْ أَتَانَا لِيَبَايَعَ طَوْعًا.

ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا حَسَنُ! فَقَامَ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَخَطَبَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُسْتَحْمَدِ بِالْآلَاءِ، وَ تَتَابِعِ النَّعْمَاءِ، وَ صَارِفِ الشَّدَائِدِ وَ الْبُلَاءِ، عِنْدَ الْفُهْمَاءِ وَ غَيْرِ الْفُهْمَاءِ، الْمُدْعَيْنَ مِنْ عِبَادِهِ لِامْتِنَاعِهِ بِجَلَالِهِ وَ كِبْرِيَائِهِ، وَ عُلُوِّهِ عَنِ لُحُوقِ الْأَوْهَامِ بِبِقَائِهِ، الْمُرْتَفِعِ عَنِ كُنْهِ ظَنَانِهِ الْمَخْلُوقِينَ، مِنْ أَنْ تُحِيطَ بِمَكْنُونِ غَيْبِهِ رَوِيَاتُ عُقُولِ الرَّأْيَيْنِ، ... وَ سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَيْ أَنْ قَالَ:

فَأَدَّتِ الْأُمُورُ، وَ أَفْضَتِ الدُّهُورُ، إِلَيْ أَنْ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه و آله) لِلنَّبُوَّةِ، وَ اخْتَارَهُ لِلرِّسَالَةِ، وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ كِتَابَهُ، ثُمَّ أَمَرَهُ بِالذُّعَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، فَكَانَ أَبِي (عليه السلام) أَوَّلَ مَنْ اسْتَجَابَ لِلَّهِ تَعَالَى، وَ لِرَسُولِهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ وَ صَدَّقَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ، وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْمُتَنَزَّلِ عَلَى نَبِيِّهِ الْمُرْسَلِ: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، فَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) الَّذِي عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ، وَ أَبِي (عليه السلام) الَّذِي يَتْلُوهُ، وَ هُوَ شَاهِدٌ مِنْهُ. (الحديث) (١)

امام علی بن الحسین (علیهما السلام) فرمودند: موقعی که امام حسن مجتبی (علیه السلام) تصمیم گرفتند، با معاویه صلح کنند، از خانه خود خارج شدند، تا اینکه او را دیدند.

هنگامی که با هم اجتماع کردند، معاویه بپا خاست و بالای منبر رفت، و به امام حسن (علیه السلام) گفت: شما یک پله پائین تر بایستید، و شروع به سخنرانی کرد، و گفت: ای

ص: ۳۸۸

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۵۶۱، مجلس ۲۱، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۳۸، ح ۵ و ج ۶۹، ص ۱۵۱، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۸۲۸، ح ۴۶۶۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۷۱، باب ۹، ح ۱.

مردم! این حسن، پسر علی و فاطمه (علیهما السلام) است، که ما را شایستهٔ خلافت دانسته، و خود را سزاوار آن نمی داند، به همین جهت آمده است تا اختیار نه به اجبار، با ما بیعت کند، سپس گفت: ای حسن! برخیز.

امام حسن (علیه السلام) برخاستند، و شروع به سخنرانی کرده، فرمودند: سپاس خدای را سزااست، که به سبب نعمتها، و پیاپی بودن آنها، و برطرف ساختن شدائد و بلاها، نزد دانایان و غیر آنها، شایستهٔ حمد و ستایش است، بندگانی که به وجودش اعتراف دارند، به سبب آنکه، به خاطر جلالت و بزرگی اش، از توهم به دور مانده است، و از آنکه اوهام به او راه یابند، برتر می باشد، و از آنکه در افکار مخلوقاتش قرار گیرد، و عقول اندیشمندان او را احاطه نماید، اوج گرفته است.

... تا آنجا که فرمودند:

بالاخره روزها گذشت و سالها طی شد، تا حضرت خداوند محمّد (صلی الله علیه و آله) را به نبوت برگزید، و به رسالت برانگیخت، و کتاب آسمانی خود را بر او نازل کرد.

سپس دستور داد که مردم را به سوی خدا دعوت نماید، پس اولین کسی که دعوت او را پذیرفت، پدرم علی (علیه السلام) بودند. ایشان، اولین مؤمن و تصدیق کنندهٔ رسالت بودند، که خداوند در قرآن کریم می فرماید: «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ وَ يُتْلُوهُ شَاهِدًا مِنْهُ»، پس پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) کسی است که نشانه ای از جانب خداوند دارد، و پدرم، کسی است که همراهی او نموده، و گواه از جانب خدا است.

۷_ عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْ لَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ كَتْرًا أَوْ

جاء معه ملك»، فقال: إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) لَمَّا نَزَلَ قَدِيدًا، قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَالِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَاحِيَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَفَعَلَ، وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيًّا، فَفَعَلَ.

فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ: وَاللَّهِ! لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنْ بَالٍ، أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، فَهَلَّا سَأَلَ رَبُّهُ مَلَكًا، يَغْضُدُهُ عَلَى عَدُوِّهِ، أَوْ كَنْزًا يَشِي تَعْنِي بِهِ عَنْ فَاقَتِهِ، وَاللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَى حَقٍّ وَ لَا بَاطِلٍ، إِلَّا أَجَابَهُ إِلَيْهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُورَةَ بَحَانُهُ وَ تَعَالَى: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

قَالَ: وَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي آخِرِ صَلَاتِهِ، رَافِعًا بِهَا صَوْتَهُ يَسْمَعُ النَّاسَ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ هَبْ لِعَلِيٍّ الْمَوَدَّةَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ الْهَيْبَةَ وَ الْعِظَمَةَ فِي صُدُورِ الْمُنَافِقِينَ.

فَمَا نَزَلَ اللَّهُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، «فَإِنَّمَا يَسْرِنَاهُ بِلِسَانِكَ لِنُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَ تُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا» (١)، بَنَى أُمِّيَّةً، فَصَالَ: رُمِعَ وَ اللَّهُ! لَصِيَاغٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنْ بَالٍ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ، أَمْ لَمَّا سَأَلَ مَلَكًا يَغْضُدُهُ أَوْ كَنْزًا يَشِي تَطْهَرُ بِهِ عَلَى فَاقَتِهِ، فَمَا نَزَلَ اللَّهُ فِيهِ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ هُودٍ، أَوْلَاهَا: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ»، إِلَى «أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ»، وَ لَمَّا يَهُ عَلِيٍّ، «قُلْ فَاتُوا بَعْشَرَ سُورٍ مِثْلَهُ مُفْتَرِيَاتٍ»، إِلَى «فَإِلْمٌ يَشِي تَجِيئُوا لَكُمْ»، فِي وَ لِيَّهِ عَلِيٍّ، «فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَنْزَلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ»، لِعَلِيٍّ وَ لِيَّتِهِ، «مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ زِينَتَهَا»، يَعْنِي فُلَانًا وَ فُلَانًا، «نُوفٌ إِلَيْهِمْ أَعْمَالُهُمْ فِيهَا» (٢)، «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنِهِ مِنْ رَبِّهِ»، رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَ آلِهِ وَ سَلَمٍ «وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ»، أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَ رَحْمَةً»، قَالَ: كَانَ وَ لِيَّهِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي كِتَابِ مُوسَىٰ، «أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ

ص: ٣٩٠

١- ٩٧/٩٦/١٩.

٢- ١٥/١٢/١١.

مَنْ يَكْفُرُ بِهِ مِنَ الْأَخْزَابِ فَأَلْنَا رُؤُوسَهُ فَلَاحَ تَكُ فِي مِزْيِهِ مِنْهُ»، فِي وَلايِهِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَ يَقُولُ الْأَشْهَادُ» (١)، هَيْمُ الْمَأْتِمَةُ (عليهما السلام)، «هُؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ» (٢)، إِلَى قَوْلِهِ: «هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَمْ فَلَا تَذَكَّرُونَ» (٣). (٤)

از عمار بن سوید نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صِدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا- أَنْزَلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ»، پس فرمودند: هنگامی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به سرزمین قدید رسیدند، به علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! همانا من، از پروردگام درخواست کردم، که میان من و تو دوستی افکنند، پس او اجابت کرد، و از پروردگام خواستم که میان من و تو برادری افکنند، پس او اجابت نمود، و از پروردگام خواستم که تو را وصی و جانشین من قرار دهد، پس او چنین کرد.

در این هنگام، دو نفر از قریش گفتند: به خدا سوگند! یک صاع خرما، در یک مشک پوسیده و کهنه، نزد ما، محبوب تر است از آنچه که محمد از پروردگارش درخواست کرده است، به جا بود که او، از پروردگارش بخواهد، که یک فرشته ای به کمک او بفرستد، تا او را در برابر دشمنش یاری رساند، یا یک گنجی به او بدهد، که از این بینوائی و نداری خود، نجات یابد و توان گر و ثروتمند شود، به خدا سوگند! که او برای هیچ حق و باطلی، به درگاه خدا، دعا نکرده، مگر اینکه خداوند او را اجابت نموده است، پس خداوند سبحان و متعال، این آیه را نازل فرمود: «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ

ص: ۳۹۱

۱- ۱۱/۱۸.

۲- همان.

۳- ۱۱/۲۴.

۴- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۰، ح ۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶، ح ۵۰۳۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۱۴۱، ح ۱۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۳۴۴، ح ۳۲.

بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَ صَاقِقٌ بِهِ صَدْرُكَ»، تا آخر آیه.

پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در آخر نمازشان و با صدای بلند، به طوری که همه مردم آن را بشنوند، این چنین برای امیر المؤمنین (علیه السلام) دعا کردند: خداوندا! محبت علی را در دل مؤمنان، و هیبت و عظمت او را در دل منافقان، قرار ده. پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، «فَإِنَّمَا يَسَّرْنَا بِهِ لِسَانَكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا»، که منظور، بنی امیه هستند، فردی گفت: به خدا قسم! یک پیمانہ خرما در مشکی پوسیده و کهنه، برای من محبوب تر است از آن چه محمّد از پروردگارش درخواست نمود، چرا محمّد از خدا نخواست که فرشته ای را به کمک او بفرستد، تا او را یاری نماید، یا گنجی را نطلبید، تا او را از فقر برهاند!؟

پس خداوند در منزلت علی (علیه السلام)، ده آیه از سوره مبارکه هود را نازل فرمود، که با «فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ»، شروع می شود، و تا «أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ»، که منظور ولایت علی (علیه السلام) است، «قُلْ فَأَتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ»، تا «فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ»، در شأن و ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) می باشد، اما آیه: «فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ»، در مورد حضرت علی (علیه السلام) و ولایت ایشان است.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّهَا»، یعنی فلانی و فلانی، «نُوفٌ إِلَيْهِمْ أَعْمَىٰ لَهُمْ فِيهَا»، «أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِّن رَّبِّهِ» منظور، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، «وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ» منظور، امیر المؤمنین (علیه السلام) می باشند، «وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً»، اشاره به ولایت حضرت علی (علیه السلام) در کتاب حضرت موسی (علیه السلام) است.

«أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ»، که درباره ولایت علی (علیه السلام) نازل شده است، «إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ»، تا «وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ». که البته منظور، ائمه (علیهم السلام) هستند، «هُؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ» تا عبارت «و هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ».

«قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ»

بگو این راه من است که من و پیروانم با بصیرت کامل همه ی مردم را به سوی خدا دعوت می کنیم، منزله است خدا، و من از مشرکان نیستم.

۱- عَنْ عُمَرَ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: «وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام). (۱)

از عمر بن حمید نقل است که گفت: از حضرت ابا جعفر امام باقر (علیه السلام) در تفسیر آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، سؤال کردم، آن بزرگوار فرمودند: منظور از «مَنِ اتَّبَعَنِي»، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْعِيَاشِيِّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام): «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: فَقَالَ: عَلَىٰ بَنِي أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) خَاصَّةً، وَإِلَّا فَلَا أَصَابَنِي شَفَاعَةُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ). (۲)

عیاشی از اسماعیل جعفی روایت کرده است، که امام باقر (علیه السلام) در توضیح آیه: «قُلْ

ص: ۳۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۲، ح ۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۲، ح ۲۶۶؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۷۳، ح ۳۹۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۲، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۰۰، ح ۹۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۲۹۸، ح ۴۹۷.

هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، فرمودند:

مقصود به طور ویژه، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که اگر چنین نباشد، شفاعت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) شامل حال من نشود.

۳_ عَنْ عَلِي بْنِ أَشِيْبَاطٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرِ الثَّانِي (عليه السلام): يَا سَيِّدِي! إِنَّ النَّاسَ يَنْكُرُونَ عَلَيْكَ حِدَاثَةَ سَيِّدِنِكَ، قَالَ: وَمَا يَنْكُرُونَ عَلَيَّ مِنْ ذَلِكَ، فَوَاللَّهِ! لَقَدْ قَالَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، فَمَا اتَّبَعُهُ غَيْرُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَكَانَ ابْنُ تَشْعِبِ بْنِ سِنِينَ. (۱)

از علی بن اسباط نقل است که گفت: به امام جواد (علیه السلام) عرض کردم: ای آقای من! مردم به کم سن و سال بودن شما ایراد می گیرند، حضرت فرمودند: آن چه می گویند برای من اهمیتی ندارد، به خدا قسم! خداوند به پیامبرش (صلی الله علیه و آله) فرمود: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، پس جز حضرت علی (علیه السلام) که نه سال داشتند، کسی از پیامبر اطاعت نکرد، و من هم الان پسری نه ساله هستم. ۴_ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ نَجْمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، قَالَ: وَمَنِ اتَّبَعَنِي،

ص: ۳۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۱، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۵۸؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عههم؟، ج ۴، ص ۵۴۶، ح ۷. و با کمی اختلاف: البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۱۴، ح ۵۴۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۳۹۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۷۶، ح ۲۳۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۸۴، ح ۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۷، ص ۲۷۸، ح ۱۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۵۱، ح ۸.

از ثعلبه بن ميمون، از نجم نقل است كه گفت: از حضرت ابا جعفر (عليه السلام)، درباره آيه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، پرسيدم، حضرت فرمودند: منظور از « وَمَنِ اتَّبَعَنِي»، حضرت علي بن ابي طالب (عليه السلام) هستند.

ص: ۳۹۵

۱- _ تفسير فرات الكوفي، ص ۲۰۲، ح ۲۶۵؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۳۷۳، ح ۳۹۱.

«وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزُرُوعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَعَيْرٌ صِنْوَانٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفُّصٌ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»

و در روی زمین، قطعاتی در کنار هم قرار دارد که با هم متفاوتند و باغهایی از انگور و زراعت و نخلها، که گاه بر یک پایه می رویند و گاه بر دو پایه، همه آنها از یک آب سیراب می شوند! و با این حال، بعضی از آنها را از جهت میوه بر دیگری برتری می دهیم، در اینها نشانه هایی است برای گروهی که عقل خویش را به کار می گیرند!

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا عَلِيُّ! النَّاسُ مِنْ شَجَرِ شَتَّى، وَأَنَا وَ أَنْتَ مِنْ شَجَرِهِ وَاحِدٍ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام): «وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَ زُرُوعٌ وَ نَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَ عَيْرٌ صِنْوَانٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ». (۱)

از جابر عبد الله انصاری نقل است که گفت: شنیدم رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خطاب به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: ای علی! مردم از درختان پراکنده اند، ولی من و تو از یک درختیم، آن گاه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) این آیه را قرائت فرمودند: «وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَ زُرُوعٌ وَ نَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَ عَيْرٌ صِنْوَانٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ».

ص: ۳۹۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۸۰، ح ۱۷۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۵، ح ۵۴۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۳۵؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۲۰۰؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۳۹۵.

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ ۚ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»

و کسانی که کافر شدند می گویند: «چرا آیه (و معجزه ای) از پروردگارش بر او نازل نشده؟!» همانا تو فقط بیم دهنده ای! و برای هر گروهی هدایت کننده ای است.

۱- عَنْ الْمُفَضَّلِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُوْلُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) الْمُنذِرُ، وَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) الْهَادِي. (۱)

مفضل از جابر نقل کرده که امام باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز و جل): «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) منذر هستند، و حضرت علی (علیه السلام) هادی می باشند.

۲- عَنِ بُرَيْدِ الْعَجَلِيِّ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُوْلُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) الْمُنذِرُ، وَ فِي كُلِّ زَمَانٍ مِّنَّا هَادِيًا (هَادٍ) يَهْدِيهِمْ إِلَى مَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ثُمَّ الْهُدَاهُ مِنْ بَعْدِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ثُمَّ الْأَوْصِيَاءُ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ. (۲)

برید عجلی از حضرت باقر (علیه السلام) نقل کرده که حضرت در مورد تفسیر آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) منذر است و در هر زمانی یک هادی و راهنما از ما خانواده هست که آنها را به دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله) راهنمایی می کند، و

ص: ۳۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۷؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۴.

۲- إثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۱۰، ح ۷۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹، ح ۱.

هادیان بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) عبارتند از علی بن ابی طالب (علیه السلام) سپس جانشینان، یکی پس از دیگری.

۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنذِرُ وَ بَعَلَى (عليه السلام) يَهْتَدِي الْمُهْتَدُونَ. (۱)

از عبد الله بن عطاء نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که حضرت در باره آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) منذر هستند و هدایت یافتگان به وسیله علی (علیه السلام) هدایت می شوند.

۴- عَنْ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْقَصَبِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) الْمُنذِرُ وَ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْهَادِي، أَمَا وَ اللَّهُ مَا ذَهَبَتْ مِنَّا وَ مَا زَالَتْ فِينَا إِلَى السَّاعَةِ. (۲)

عبد الرحيم قصير از حضرت باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، نقل کرده که حضرت فرمودند: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) منذر هستند و حضرت علی (علیه السلام) هادی هستند، به خدا قسم! این سمت از دست ما بیرون نشده است و همواره در میان ما خواهد بود تا روز قیامت.

ص: ۳۹۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۲، ح ۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۹، ح ۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۵، ح ۲۶۹.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۹، ح ۵۴۴۸؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۸۳، ح ۲۳؛ الغیبه (للنعمانی)، ص ۱۱۰، ح ۴۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۲، ح ۴؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۴۶، ح ۴.

۵- عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَيْدٍ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): مَا نَزَلَتْ مِنَ الْقُرْآنِ آيَةٌ إِلَّا وَ قَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ نَزَلَتْ وَ فِيْمَيْنَ نَزَلَتْ وَ فِي أَيِّ شَيْءٍ نَزَلَتْ وَ فِي سَيْهَلٍ نَزَلَتْ أَوْ فِي جَبَلٍ نَزَلَتْ، قِيلَ: فَمَا نَزَلَ فِيكَ؟ فَقَالَ: لَوْ لَمَا أَنْتُمْ سَيَأْتِيْتُمُونِي مَا أَخْبَرْتُكُمْ نَزَلَتْ فِي الْآيَةِ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَرَسُولُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) الْمُنْذِرُ، وَ أَنَا الْهَادِي إِلَى مَا جَاءَ بِهِ. (۱)

عباد بن عبد الله گفت: علی (علیه السلام) فرمودند: هیچ آیه ای از قرآن نازل نشده مگر اینکه می دانم کجا نازل شده، و در باره چه کسی نازل شده، و در چه موضوعی نازل شده، در دشت است یا کوه، گفته شد: درباره شما چه چیزی نازل شده است؟

حضرت فرمودند: اگر از من نمی پرسیدید به شما خبر نمی دادم، درباره من این آیه نازل شده است: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیم دهنده است و من هدایت کننده به چیزی هستم که او آورده است.

۶- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) بِطَهْرٍ فَلَمَّا فَرَغَ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَالْزَمَهَا يَدَهُ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، ثُمَّ ضَمَّ يَدَهُ إِلَى صِدْرِهِ، قَالَ: «وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، ثُمَّ قَالَ: يَا عَلِيُّ! أَنْتَ أَصْلُ الدِّينِ، وَ مَنَارُ الْإِيمَانِ، وَ غَايَةُ الْهُدَى، وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، أَشْهَدُ لَكَ بِذَلِكَ. (۲)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که از امام باقر (علیه السلام) شنیدم که حضرت فرمودند: رسول

ص: ۳۹۹

-
- ۱- الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ)، ص ۲۷۶، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۹۵، ح ۵ و ج ۸۹، ص ۷۹، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۲۹، ح ۵۴۴۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۱۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۴۸۲، ح ۱۵.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳، ح ۲ و ج ۳۵، ص ۴۰۰، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۵۴۵۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰، ح ۸؛ تفسیر فرائد الکوفی، ص ۲۰۵، ح ۲۷۰.

خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند تا «طهور» (آب برای آرایش) بیاورند و چون از آن فارغ شدند، دست حضرت علی(علیه السلام) را گرفتند و در دست خود نهادند.

سپس فرمودند: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ»، سپس دست خود را بر سینه علی(علیه السلام) نهادند و فرمودند: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، سپس فرمودند: ای علی! تو اصل دین و مناره ایمان هستی، و غایت هدایت و سرکرده سپیدرویان تابناک هستی، من گواه تو بر این مقام هستم.

۷_ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَيْدَقَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) عَنْ أَبِيهِ عَنِ حَيْدَةَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): فِينَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ): أَنَا الْمُنذِرُ وَ أَنْتَ الْهَادِي، يَا عَلِيُّ! فَمِنَّا الْهَادِي وَ النَّجَاهُ وَ السَّعَادَةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (۱)

حضرت امیرالمؤمنین علی(علیه السلام) فرمودند: این آیه: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، درباره ما نازل شده است، پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: من هشدار دهنده و ترساننده هستم و تو هادی و راهنما هستی، ای علی! پس مقام هدایت و نجات و سعادت مردم، تا روز قیامت، در میان خاندان ما خواهد بود.

۸_ عَنْ حَكَمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسَدِيِّ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) بِالطَّهْرِ، وَ عِنْدَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) بِيَدِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بَعْدَ مَا تَطَهَّرَ، فَأَلْزَقَهَا بِصَدْرِهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ»، ثُمَّ رَدَّهَا إِلَى صَدْرِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، ثُمَّ قَالَ: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، ثُمَّ قَالَ: إِنَّكَ مَنَارَةُ الْأَنَامِ، وَ غَايَةُ الْهُدَى، وَ أَمِيرُ الْقُرَاءِ، أَشْهَدُ عَلَى ذَلِكِ أَنَّكَ

ص: ۴۰۰

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۱، ح ۵۴۵۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۰۳، ح ۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۱۴.

حکم بن جبیر از ابو برزه اسلمی نقل می کند که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در حالی که علی بن ابی طالب (علیه السلام) نزدشان بودند، برای وضو، آب خواستند، وقتی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وضو گرفتند، دست علی (علیه السلام) را گرفتند و آن را به سینه ی خویش گذاشتند و فرمودند: «إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ»، یعنی خودشان، سپس دستشان را بر روی سینه علی (علیه السلام) قرار دادند و فرمودند: «وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ»، سپس فرمودند: ای علی! همانا تو برای مردم نور هستی، و منتهای هدایت و امیر قاریان هستی، من گواهی می دهم بر اینکه تو اینچنین هستی.

ص: ۴۰۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۳۲، ح ۵۴۶۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۹۳، ح ۴۱۴.

«أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى □□ أِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ»

آیا کسی که می داند آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده حق است، همانند کسی است که نابیناست؟! تنها صاحبان اندیشه متذکر می شوند.

۱- عَنْ أَبِي الْوَرْدِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَالْمَأْعَمَى هُنَا هُوَ عَيْدُوهُ، وَأُولُو الْأَلْبَابِ شَيْعَتُهُ الْمُؤَصِّفُونَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ يُوْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ» (۱)، الْمَأْخُودَ عَلَيْهِمْ فِي الذَّرِّ بَوْلَاتِهِ وَ يَوْمِ الْغَدِيرِ. (۲)

از ابو ورد نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره این سخن خداوند عز و جل: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، فرمودند: ایشان، امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، و اعمی و کور در آیه، دشمن آن حضرت است، و اولو الالباب (خردمندان) شیعیان ایشان، هستند، که چنین توصیف شده اند: «الَّذِينَ يُوْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ»، کسانی که به عهد و پیمان خدا وفادارند، و عهد و میثاقی که در عالم ذر، و در روز غدیر، راجع به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، از آنها گرفته شد را، نمی شکنند.

ص: ۴۰۲

۱- ۱۳/۲۰.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۴۰۱، ح ۱۳۰؛ تأویل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۳۳.

٢_ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، قَالَ: عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى»، قَالَ: الْأَوَّلُ. (١)

از ابن عباس نقل است که درباره این فرموده خداوند: «أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّ أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ»، گفت: مقصود، حضرت علی (علیه السلام) هستند، «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى»، گفت: مقصود، اولی است.

ص: ٤٠٣

١- بحار الأنوار، ج ٣٨، ص ٢٦، ذیل ح ١؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٣، ص ٢٤٤، ح ٥٥١٨؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ٣، ص ٦٠.

«الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ»

آنها که به عهد الهی وفا می کنند، و پیمان را نمی شکنند.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ رَجِمَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) مُعَلَّقَةً بِالْعَرْشِ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ مَنْ وَصَلَنِي، وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي، وَهِيَ تَجْرِي فِي كُلِّ رَجْمٍ. وَنَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ فِي آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام). (۱).

و ما عاهدهم عليه، و ما أخذ عليهم من الميثاق في الذر من ولايه أمير المؤمنين و الأئمة (عليهم السلام) بعده، و هو قوله: «الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ لَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ» الآية، ثم ذكر أعداهم، فقال: «وَ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ»، (۲) يعنى فى أمير المؤمنين (عليه السلام)، و هو الذى أخذ الله عليهم فى الذر، و أخذ عليهم رسول الله (عليهما السلام) بغدير خم ثم قال: «أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» (۳). (۴)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن امام موسى بن جعفر (عليهما السلام) فرمودند: همانا رحم آل محمد (عليهم السلام) به عرش الهی آویخته است، و می گوید:

ص: ۴۰۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۵، ح ۹ و ج ۷۱، ص ۸۹، ح ۳ و ص ۹۸، ح ۳۹؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۲۴۷، ح ۵۵۳۴؛ تأویل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۸؛ تفسير العياشى، ج ۲، ص ۲۰۸، ح ۲۹؛ تفسير القمى، ج ۱، ص ۳۶۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص: ۴۳۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۴۹۵، ح ۸۹؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۵، ص ۲۳۶، ح ۱۸۱۰۴.

۲- ۱۳/۲۵.

۳- همان.

۴- البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۲۴۶، ح ۵۵۲۹؛ تفسير القمى، ج ۱، ص ۳۶۳؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۳۳؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۴۹۳، ح ۸۰.

پروردگارا! با کسی که با من پیوند کند، پیوند کن، و از کسی که پیوند من را بگسلد پیوندت قطع نما، و این در هر رحمی جاری است.

این آیه در باره آل محمّد (علیهم السلام) و عهد و میثاقی که برای آنان در عالم ذر گرفته است، نازل شده است، و میثاق آنان چنین بود که ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و امامان پس از ایشان را بپذیرند.

خداوند در این زمینه چنین می فرماید: «الَّذِينَ يوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ لَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ»، سپس دشمنان اهل بیت را ذکر کرده، می فرماید: «وَ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ»، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام)، و او همان کسی است که خداوند از بندگانش در عالم ذر برای او پیمان گرفت، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هم در غدیر خم از مردم برای او عهد و پیمان گرفت. سپس می فرماید: «أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ».

ص: ۴۰۵

«الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»

آنها کسانی هستند که ایمان آورده اند، و دل‌هایشان به یاد خدا مطمئن (و آرام) است آگاه باشید، تنها با یاد خدا دلها آرامش می یابد!

۱_ فی تفسیر علی بن ابراهیم قمی، قوله: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ»، قَالَ: «الَّذِينَ آمَنُوا»، الشَّيْعَةُ، وَ «ذِكْرُ اللَّهِ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةُ (عليهما السلام)، ثُمَّ قَالَ: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ». (۱)

علی بن ابراهیم قمی در باره آیه: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ»، گفته است: «الَّذِينَ آمَنُوا»، شیعه هستند و «ذکر الله»، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند، سپس این آیه را خواند: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ».

۲_ فُرَاتٌ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَيْدٍ مُعَنَّأً عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): تَدْرِي فِيمَنْ نَزَلَتْ؟ قَالَ: اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: فِيمَنْ صِدَّقَ بِي وَ آمَنَ بِي، وَ أَحَبَّكَ وَ عَتَرْتَكِ مِنْ بَعْدِكَ، وَ سَلَّمَ لَكَ الْأَمْرَ وَ الْأَيْمَةَ مِنْ بَعْدِكَ. (۲)

فرات کوفه از قاسم بن عبید روایت کرده که حضرت صادق (علیه السلام) در باره آیه: «الَّذِينَ

ص: ۴۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۵، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۵۵۶۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسیر قمی، ج ۱، ص ۳۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۴۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۰۲، ح ۱۱۹.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۳۱، ح ۷۹۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۶۷، ح ۳۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۷، ح ۲۷۴.

آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا - بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، فرمودند: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از علی بن ابی طالب(علیه السلام) پرسیدند: می دانی این آیه در باره چه کسی نازل شده؟

حضرت علی(علیه السلام) عرض کردند: خدا و پیامبرش داناترند! رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: در باره کسی است که مرا تصدیق کند و به من ایمان آورد، و ترا و عترتت را بعد از تو دوست بدارد، و تسلیم تو و ائمه بعد از تو باشد.

۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، أَ تَدْرِي مَنْ هُمْ يَا ابْنَ أُمَّ سَلِيمٍ؟ قُلْتُ: مَنْ هُمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ قَالَ: نَحْنُ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ شِيعَتُنَا. (۱)

از انس بن مالک نقل است که گفت: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»، سپس به من فرمودند: ای پسر اُمّ سلیم! آیا می دانی اینها چه کسانی هستند؟ عرض کردم: ای رسول خدا! چه کسانی هستند؟ حضرت فرمودند: ما اهل بیت هستیم، و شیعیان ما.

ص: ۴۰۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۴، ح ۴۷ و ج ۳۵، ص ۴۰۵، ذیل ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۳، ح ۵۵۶۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۳۹.

«الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ»

آنها که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پاکیزه ترین (زندگی) نصیبشان است و بهترین سرانجامها!

۱- عَنْ مُوسَىٰ بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنْ طُوبَى؟ قَالَ: شَجْرَةٌ أَضْيَلُهَا فِي دَارِي وَفَرْعُهَا عَلَىٰ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ سُئِلَ عَنْهَا مَرَّةً أُخْرَى، فَقَالَ: فِي دَارِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: إِنَّ دَارِي وَدَارِ عَلِيٍّ فِي الْجَنَّةِ بِمَكَانٍ وَاحِدٍ. (۱)

از حضرت موسی بن جعفر (صلی الله علیه و آله و سلم) از پدرشان، از اجدادشان (علیهم السلام) روایت است که فرمودند: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) راجع به معنی «طوبی» سؤال شد؟ حضرت فرمودند: درختی است که اصل آن در خانه من است و شاخه هایش در منزل اهل بهشت می باشد، بار دیگر از ایشان در این باره سؤال شد، فرمودند: اصل آن در خانه علی (علیه السلام) است، وقتی از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) درباره تفاوت این دو گفتار پرسیدند، فرمودند: منزل من و علی (علیه السلام) در بهشت در یکجا می باشد.

ص: ۴۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۵۵۷۴؛ تأویل الآیات، ص ۲۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۵۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۰۶، ح ۱۳۷؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۹۶، ح ۴۱۷؛ مجمع البیان، ج ۶، ص ۴۴۸؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۴.

۲_ عَنْ أَبِي بصيرٍ، قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): طُوبَى لِمَنْ تَمَسَّكَ بِأَمْرِنَا فِي غَيْبِهِ قَائِمِنَا، فَلَمْ يَزِغْ قَلْبُهُ بَعْدَ الْهِدَايَةِ، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! وَ مَا طُوبَى؟

قَالَ: شَجْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ، أَصْلُهَا فِي دَارِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، وَ لَيْسَ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ فِي دَارِهِ غُصْنٌ مِنْ أَعْصَانِهَا، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَا بٍ» (۱).

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: خوشا به حال کسی که در غیبت قائم ما به امر ما تمسک جوید و قلبش پس از هدایت منحرف نشود، عرض کردم: فدای شما شوم! طوبی چیست؟

حضرت فرمودند: درختی در بهشت است که ریشه آن در سرای علی بن ابی طالب (عليه السلام) است و هیچ مؤمنی نیست جز آنکه شاخه ای از شاخه های آن درخت در سرای اوست، و آن همان فرمایش خدای تعالی است که فرمود: «طوبی لهم و حُسن ما بٍ».

۳_ عَنْ بِلَالِ بْنِ حَمَامَةَ قَالَ: طَلَعَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (عليهما السلام) ذَاتَ يَوْمٍ، وَ وَجْهُهُ مُشْرِقٌ كَدَارِهِ الْقَمَرِ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذَا النُّورُ؟

قَالَ: بِشَارَةٌ أَتَيْتَنِي مِنْ رَبِّي فِي أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ ابْنَتِي، وَ أَنَّ اللَّهَ زَوَّجَ عَلِيًّا مِنْ فَاطِمَةَ، وَ أَمَرَ رِضْوَانَ خَازِنَ الْجِنَانِ، فَهَزَّ شَجْرَةَ طُوبَى، فَحَمَلَتْ رِقَاعًا يَعْنِي صِكَكَاً بَعْدَ مُجِئِ أَهْلِ بَيْتِي، وَ أَنْشَأَ مِنْ تَحْتِهَا مَلَائِكَةً مِنْ نُورٍ، وَ دَفَعَتْ إِلَيَّ كُلَّ مَلَكٍ صَكَكَاً.

فَإِذَا اسْتَيْتَتِ الْقِيَامَةُ بِأَهْلِهَا، نَادَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي الْخَلَائِقِ، فَلَا يَبْقَى مُحِبٌّ لِأَهْلِ الْبَيْتِ إِلَّا دَفَعَتْ إِلَيْهِ صِكَكَاً فِيهِ فَكَأَكُهُ مِنَ النَّارِ بِأَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ ابْنَتِي فَكَأَكِ رِقَابِ رِجَالٍ وَ

ص: ۴۰۹

۱- بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۱۲۳، ح ۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۲۵۴، ح ۵۵۶۶؛ تفسير الصافي، ج ۳، ص ۷۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۵۱؛ كمال الدين و تمام النعمه، ج ۲، ص ۳۵۸، ح ۵۵؛ معاني الأخبار، ص ۱۱۲، ح ۱.

از بلال بن حمامه نقل است که گفت: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بر ما ظاهر شدند در حالی که صورت مبارکشان مانند قرص ماه می درخشید، آنگاه عبد الرحمن بن عوف از جای برخاست و عرض کرد: ای رسول خدا! این چه نوری است که در صورت مبارک شما می درخشد؟

حضرت فرمودند: (این نور از) بشارتی است که پروردگارم درباره برادر و پسر عمویم و دخترم به من عنایت فرموده، همانا خداوند تعالی تزویج فرمود علی را به فاطمه، و امر کرد به رضوان، خزانه دار بهشت، که (به میمنت این ازدواج) درخت «طوبی» را تکان دهد، و آن درخت باردار شد به برگه هایی، (که آن برگه ها) به تعداد محبین اهل بیت من است، و از زیر آن درخت، فرشتگانی را از نور آفرید و به هر فرشته یکی از آن برگه ها را مرحمت فرمود.

پس چون روز قیامت فرا رسد، این فرشتگان در بین خلائق ندا کنند: ای محبین علی بن ابی طالب (علیه السلام)! پیش آید و امانت های خود را بگیرید.

آنگاه احدی از دوستان ما اهل بیت باقی نمی ماند مگر آن که ملائکه یکی از آن برگه های درخت طوبی را به او می دهند، که در آن، (حکم) آزادی اوست از آتش جهنم، و این برگه آزادی برای هر زن و مردی از محبین اهل بیت است که به عوض محبت علی بن ابی طالب (علیه السلام) و دخترم فاطمه (سلام الله علیها) و فرزندان آنهاست.

ص: ۴۱۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۱۷، ح ۹۶ و ج ۴۳، ص ۱۲۳، ذیل ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۵۹، ح ۵۵۸۸؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۵۲؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه؟ عهم؟، ص ۱۶۶، منقبت ۹۸.

«وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ۖ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ ۖ عِلْمُ الْكِتَابِ»

و آنها که کافر شدند می گویند: «تو پیامبر نیستی!» بگو: «کافی است که خداوند، و کسی که علم کتاب (و آگاهی بر قرآن) نزد اوست، میان من و شما گواه باشند!»

۱_ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) «قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: إِيَّاَنَا عَنِّي وَ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) أَوْلَانَا وَ أَفْضَلُنَا وَ خَيْرُنَا بَعْدَ النَّبِيِّ (عَلَيْهِمَا السَّلَام). (۱)

از برید بن معاویه نقل است که گفت: به امام باقر (علیه السلام) عرض کردم: مقصود از آیه: «قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، چیست؟ حضرت فرمودند: فقط ما را قصد کرده، و حضرت علی (علیه السلام) اول و افضل و بهترین ما، بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هستند.

۲_ فِي تَفْسِيرِ الْقَمِي، أَبِي عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ، عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام)، وَ سُئِلَ عَنِ «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ

ص: ۴۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۹۱، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۵۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۷؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۱، ح ۲۰۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۲۹، ح ۶.

مِنَ الْكِتَابِ»، أَغْلَمَ أَمِ «الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»؟

فَقَالَ: مَا كَانَ عِلْمُ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ عِنْدَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ إِلَّا بِقَدْرِ مَا تَأْخُذُ الْبُعُوضُ بِجَنَاحِهَا مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ وَ قَالَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أَلَا إِنَّ الْعِلْمَ الَّذِي هَبَّطَ بِهِ آدَمُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ، وَ جَمِيعَ مَا فَضَّلَتْ بِهِ النَّبِيُّونَ، إِلَى خَاتَمِ النَّبِيِّينَ
فِي عَتْرَةِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ. (١)

علی بن ابراهیم از پدرش، از ابن ابی عمیر، از عمر بن اذینه، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل کرده است که
حضرت فرمودند: آن کسی که علم کتاب نزد اوست، امیر مؤمنان (علیه السلام) هستند، از ایشان سؤال شد چه کسی دانایتر
است، کسی که بخشی از علم کتاب نزد اوست، یا کسی که همه علم کتاب نزد اوست؟

حضرت فرمودند: دانش کسی که بخشی از علم کتاب را دارد، نسبت به کسی که همه علم کتاب را می داند، چونان پشه ای
است که با بال های خود از آب دریا برگیرد، و امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: بدانید دانشی که آدم (علیه السلام) با خود از
آسمان به زمین آورد و همه علمی که پیامبران از آغاز تا خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) به آن فضیلت داده شده اند، همگی
در عترت (اهل بیت) خاتم الانبیا (صلی الله علیه و آله) وجود دارد.

۳- عَنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جِلَّ ثَنَاؤُهُ: «قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ
الْكِتَابِ»، (٢) قَالَ: ذَاكَ وَصِيَّ أَخِي سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)،

ص: ٤١٢

١- بحار الأنوار، ج ٢٦، ص ١٦٠، ح ٦؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٢٧٣، ح ٥٦٥٤؛ تفسير الصافي، ج ٣، ص ٧٧؛ تفسير
القمي، ج ١، ص ٣٦٧؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٦، ص ٤٨٢؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٥٢٣، ح ٢٠٩.

٢- ٢٧/٤٠.

فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: ذَاكَ أَخِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از ابو سعید خدری، نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره آیه: «قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از این آیه، وصی برادرم، سلیمان فرزند داود (صلی الله علیه و آله) است.

عرض کردم: ای رسول خدا! پس آیه شریفه: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، راجع به کیست؟ حضرت فرمودند: کسی که تمام علم کتاب نزد اوست، برادرم علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

٤- عَنْ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ فَذَكَرُوا سُلَيْمَانَ، وَمَا أُعْطِيَ مِنَ الْعِلْمِ، وَمَا أُوتِيَ مِنَ الْمُلْكِ، فَقَالَ لِي: وَمَا أُعْطِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، إِنَّمَا كَانَ عِنْدَهُ حَرْفٌ وَاحِدٌ مِنَ الْأَسْمِ الْأَعْظَمِ، وَصَاحِبُكُمْ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، وَكَانَ وَاللَّهِ! عِنْدَ عَلِيٍّ (عليه السلام) عِلْمُ الْكِتَابِ، فَقُلْتُ: صَدَقْتَ وَاللَّهِ! جُعِلْتُ فِدَاكَ. (٢)

از عبد الله بن بکیر نقل است که گفت: من در حضور حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) بودم، که شخصی راجع به حضرت سلیمان نبی (علیه السلام) و دانش و قدرتی که خداوند به او عطا فرموده بود، سخن به میان آورد، امام (علیه السلام) به من فرمودند: به سلیمان بن داود چه

ص: ٤١٣

١- الأُمَالِي (شيخ صدوق)، ص ٥٦٤، مجلس ٨٣، ح ٣؛ بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٤٢٩، ح ١؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٢٧٥، ح ٥٦٥١؛ وسائل الشيعه، ج ٢٧، ص ١٨٨، ح ٣٢.

٢- بحار الأنوار، ج ٢٦، ص ١٧٠، ح ٣٦؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ٣، ص ٢٧٤، ح ٥٦٤٣؛ بصائر الدرجات، ج ١، ص ٢١٢، ح ١؛ تفسير نور الثقلين، ج ٢، ص ٥٢٤، ح ٢٢٠.

چیزی عطا شد؟ وی تنها حرفی از حروف اسم اعظم پروردگار را می دانست، اما امام شما که خداوند درباره اش فرموده است: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، به خداوند قسم! علی (علیه السلام) بودند که تمام علم کتاب را می دانستند، من عرض کردم: فدایتان شوم! به خدا سوگند! راست فرمودید.

۵- عَنْ فَضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) إِنَّهُ عَالِمٌ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ النَّبِيِّ (عَلَيْهِمَا السَّلَام). (۱)

فضیل بن یسار از امام باقر (علیه السلام) روایت کرده است که در توضیح آیه: «قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: این آیه درباره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده است، که ایشان بعد از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) عالم این امت هستند.

۶- رَوَى أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) كَانَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ، إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ فَاخْتَصِمَا مِمَّا إِلَيْهِ، وَكَانَ أَحَدُهُمَا مِنَ الْخَوَارِجِ، فَتَوَجَّهَ الْحُكْمُ إِلَى الْخَارِجِيِّ، فَحَكَمَ عَلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام).

فَقَالَ لَهُ الْخَارِجِيُّ: وَاللَّهِ! مَا حَكَمْتَ بِالسَّوِيَّةِ، وَلَا عَدَلْتَ فِي الْقَضِيَّةِ، وَمَا قَضَيْتُكَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَرْضِيَّةٍ.

ص: ۴۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۵، ح ۵۶۴۹ و ص ۲۷۶، ح ۵۶۵۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱۸؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۷۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۱، ح ۷۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۶، ص ۴۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۳، ح ۲۱۴.

فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): وَ أَوْ مَا إِلَيْهِ، اخْسَأْ عَدُوَّ اللَّهِ! فَاسْتَحَالَ كَلْبًا أَسْوَدَ.

فَقَالَ: مَنْ حَضَرَهُ فَوَّ اللَّهُ! لَقَدْ رَأَيْنَا ثِيَابَهُ تَطَايُرُ عَنْهُ فِي الْهَوَاءِ، وَ جَعَلَ يَبْصِبُصُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ فِي وَجْهِهِ.

وَ رَأَيْنَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ قَدْ رَقَّ فَلَاحَظَ السَّمَاءَ وَ حَرَكَ شَفْتَيْهِ بِكَلَامٍ لَمْ نَسْمَعْهُ فَوَّ اللَّهُ! لَقَدْ رَأَيْنَاهُ وَ قَدْ عَادَ إِلَى حَالِ الْإِنْسَانِيَةِ، وَ تَرَاجَعَتْ ثِيَابُهُ مِنَ الْهَوَاءِ حَتَّى سَقَطَتْ عَلَى كَتِفَيْهِ، فَرَأَيْنَاهُ وَ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ أَنَّ رِجْلَيْهِ لَتَضْطَرِبَانِ.

فَبَهْتْنَا نَنْظُرُ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ لَنَا: مَا لَكُمْ تَنْظُرُونَ وَ تَعْجَبُونَ؟

فَقُلْنَا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! كَيْفَ لِمَا نَتَعْجَبُ وَ قَدْ صَيَّرْتَنَا مِمَّا صَيَّرْتَنَا، فَقَالَ: أَمَّا تَعْلَمُونَ أَنَّ آصَفَ بْنَ بَرْخِيَاءَ، وَصِي سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) قَدْ صَنَعَ مَا هُوَ قَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ فَقَصَّ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ قِصَّتَهُ، حَيْثُ يَقُولُ: «أَيْكُمْ يَا بَنِي بَعْرَشٍ قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ»، «قَالَ عَفْرِيْتُ مِنَ الْجَنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَ إِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِي أَمِينٌ»، قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآه مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَ أَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ»، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (١)

فَأَيُّمَا أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ نَبِيِّكُمْ أَمْ سُلَيْمَانَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالُوا: بَلْ نَبِينَا أَكْرَمُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ: فَوَصِي نَبِيِّكُمْ أَكْرَمُ مِنْ وَصِي سُلَيْمَانَ، وَ إِنَّمَا كَانَ عِنْدَ وَصِي سُلَيْمَانَ مِنَ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ حَرْفٌ وَاحِدٌ، فَسَأَلَ اللَّهُ جَلَّ اسْمُهُ، فَخَسَفَ لَهُ الْأَرْضُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ سَرِيرِ بَلْقَيْسَ، فَتَنَاوَلَهُ فِي أَقْلٍ مِنْ طَرْفِ الْعَيْنِ.

وَ عِنْدَنَا مِنَ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ اثْنَانِ وَ سَبْعُونَ حَرْفًا، وَ حَرْفٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى اسْتَأْثَرَ بِهِ دُونَ خَلْقِهِ.

ص: ٤١٥

فَقَالُوا لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! فَإِذَا كَانَ هَذَا عِنْدَكَ فَمَا حَاجَتُكَ إِلَى الْأَنْصَارِ فِي قِتَالِ مُعَاوِيَةَ وَغَيْرِهِ وَاسْتِيفَارِكَ النَّاسِ إِلَى حَزْبِهِ ثَانِيَةً؟

فَقَالَ: «يَلَّ عِبَادُ مُكْرَمُونَ»، «لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ»،^(۱) إِنَّمَّا أَدْعُو هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ إِلَى قِتَالِهِ، لِثُبُوتِ الْحُجَّةِ وَكَمَالِ الْمِحْنَةِ، وَ لَوْ أُذِنَ لِي فِي إِهْلَاكِهِ لَمَّا تَأَخَّرَ لَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَمْتَحِنُ خَلْقَهُ بِمَا شَاءَ، قَالُوا: فَهَضَمْنَا مِنْ حَوْلِهِ وَنَحْنُ نَعْظُمُ مَا أَتَى بِهِ (عليه السلام).^(۲)

روایت شده که روزی حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در مسجد نشسته بودند، ناگهان دو نفر که با هم مشاجره می کردند داخل شدند، و یکی از آنها از خوارج بود، پس حکم بر علیه مردی که از خوارج بود قرار گرفت، و حضرت بر علیه او حکم کردند، پس آن مرد گفت: به خدا سوگند! به مساوات حکم نکردی، و عدل را در این موضوع به کار نبستی، و در نزد خداوند در این باره برای خشنودی او قضاوت نکردی.

ناگهان حضرت به او فرمودند: دور شو، ای دشمن خدا! پس او به صورت سگ شد، پس آنها که حاضر بودند گفتند: به خدا سوگند! دیدیم که لباس آن مرد به هوا پرتاب شد، پس آن سگ برای حضرت اظهار عجز می نمود و دم تکان می داد و اشکهای آن سگ بر صورتش جاری شد، پس دیدم که حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر او ترخم کردند و سر به سوی آسمان بلند کردند و لبهایشان را حرکت دادند و کلامی فرمودند که ما نشنیدیم.

پس به خدا سوگند! دیدم که آن سگ به حالت انسانی خودش باز گشت و لباسش از هوا باز گشت و بر کتفش افتاد و از مسجد خارج شد درحالی کهپاهایش می لرزید.

ص: ۴۱۶

۱- ۲۷_۲۶/۲۱.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۱۹، ح ۸۰۲۳؛ خصائص الأئمة (علیهم السلام) (خصائص أمير المؤمنين (علیه السلام))، ص ۴۶؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۱، ص ۳۰۸، ح ۱۹۳.

پس ما بهت زده به حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) نگاه می کردیم، حضرت فرمودند: چه شده است شما را که این گونه نگاه می کنید و متعجب هستید؟

پس ما گفتیم: ای امیرالمؤمنین! چطور تعجب نکنیم، در حالی که این کار را از شما دیدیم.

حضرت فرمودند: آیا می دانید همانا آصف بن برخیا، وصی سلیمان بن داود (صلی الله علیه و آله) کاری کرد شبیه این کار و خداوند جلّ اسمه قصه آن را بیان می کند، پس کدام یک نزد خداوند گرامی ترند، پیامبر شما یا سلیمان؟

گفتیم: بلکه نبی ما گرامی تر هستند، ای امیرالمؤمنین!

پس حضرت فرمودند: پس وصی نبی شما گرامی تر است از وصی سلیمان است، همانا نزد وصی سلیمان از اسم اعظم خداوند یک حرف بود، پس سؤال کرد از خدای جلّ اسمه پس ما بین او و تخت بلقیس، زمین برای او شکافته شد، پس آن تخت را در کمتر از چشم به هم زدن آورد.

ولی نزد ما، از اسم اعظم خداوند هفتاد و دو حرف است، و حرفی نزد خداوند از خلقش پنهان شده است.

گفتیم: ای امیرالمؤمنین! پس حالا که این علم نزد شما است، پس چه حاجتی برای یاری در جنگ با معاویه و غیر او دارید، تا مردم دوباره به سوی جنگ آیند؟

حضرت فرمودند: همانا خواندم این مردم را برای جنگ با او تا حجت ثابت شود و امتحان کامل گردد، و اگر اذن در هلاک او بود من در این کار تأخیر نمی کردم، ولی خدای تعالی آزمایش می کند مخلوقاتش را به آنچه می خواهد پس ما از نزد آن حضرت پراکنده شدیم، و بزرگ می داشتیم آنچه را که به ایشان عطا شده بود.

۷- عَيْنُ أَبِي حَمَزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَمِنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، قَالَ: الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ، هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که در باره این آیه: «وَمِنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ»، فرمودند: آن شخصیتی که تمام علم کتاب نزد ایشان است، حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند.

ص: ۴۱۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۷۴، ح ۵۶۴۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۱۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۲۴، ح ۲۱۸.

«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ نِ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ»

اعمال کسانی که به پروردگارشان کافر شدند، همچون خاکستری است در برابر تندباد در یک روز طوفانی! آنها توانایی ندارند کمترین چیزی از آنچه را انجام داده اند، به دست آورند و این همان گمراهی دور و دراز است!

۱- قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي تَفْسِيرِهِ: وَقَوْلُهُ: «مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ»، قَالَ: مَنْ لَمْ يَقِرَّ بَوْلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) بَطَلَ عَمَلُهُ، مِثْلُ الرَّمَادِ الَّذِي تَجِيءُ الرِّيحُ فَتَحْمِلُهُ. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش، در باره این آیه: «مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ»، گفته است: هر کس اقرار به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) نداشته باشد، عملش باطل است، مانند خاکستری که بادی بر آن بوزد، و آن را از بین ببرد.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) يَقُولُ: كُلُّ مَنْ دَانَ لِلَّهِ بِعِبَادَةٍ

ص: ۴۱۹

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۱۷، ح ۹۶ و ج ۲۷، ص ۱۶۶ و ج ۳۶، ص ۷۹، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۴، ح ۵۷۰۳؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۳۳، ح ۴۵.

يَجْهَدُ فِيهَا نَفْسَهُ، وَ لَمَّا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ، فَسَيَعِيهِ غَيْرُ مَقْبُولٍ، وَ هُوَ ضَالٌّ مُتَّحِرٌّ، وَ اللَّهُ شَانِيٌّ لِأَعْمَالِهِ، وَ مَثَلُهُ كَمَثَلِ شَاهٍ ضَلَّتْ عَنْ رَاعِيهَا وَ قَطِيعِهَا، فَهَجَمَتْ ذَاهِبَةً وَ جَائِيَةً يَوْمَهَا، فَلَمَّا جَنَّهَا اللَّيْلُ بَصُرَتْ بِقَطِيعٍ مَعَ غَيْرِ رَاعِيهَا، فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَ اغْتَرَّتْ بِهَا، فَبَاتَتْ مَعَهَا فِي رَبْضِ تَيْهَا، فَلَمَّا أَنْ سَاقَ الرَّاعِي قَطِيعَهُ، أَنْكَرَتْ رَاعِيَهَا وَ قَطِيعَهَا، فَهَجَمَتْ مُتَّحِرَةً تَطْلُبُ رَاعِيَهَا وَ قَطِيعَهَا، فَبَصُرَتْ بِغَنَمٍ مَعَ رَاعِيهَا، فَحَنَّتْ إِلَيْهَا وَ اغْتَرَّتْ بِهَا، فَصَاحَ بِهَا الرَّاعِي الْحَقِي بِرَاعِيكَ وَ قَطِيعِكَ، فَإِنَّكَ تَائِهَةٌ مُتَّحِرَةٌ عَنْ رَاعِيكَ وَ قَطِيعِكَ، فَهَجَمَتْ ذِعْرَهُ مُتَّحِرَةً نَادَّةً، لَأَ رَاعِي لَهَا يَزِيدُهَا إِلَى مَرْعَاهَا أَوْ يَرُدُّهَا، فَيَبِينَا هِيَ كَذَلِكَ إِذَا اغْتَمَّ الذُّبُّ ضَيْعَتَهَا فَأَكَلَهَا.

وَ كَذَلِكَ وَ اللَّهُ! يَا مُحَمَّدُ! مَنْ أَضَيَّحَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ لَأَ إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ، ظَاهِرًا عَادِلًا أَضَيَّحَ ضَالًّا تَائِهًا، وَ إِنْ مَاتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ، مَاتَ مَيْتَةً كُفْرًا وَ نِفَاقًا، وَ اعْلَمْ يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ أَيْمَةَ الْجَوْرِ وَ أَتْبَاعَهُمُ السَّلَامِ لَمَعَزُولُونَ عَنْ دِينِ اللَّهِ، قَدْ ضَلُّوا وَ أَضَلُّوا فَأَعْمِ اللَّهُمَّ النَّبِيَّ يَعْمَلُونَهَا، «كَرَمًا اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكُ هُوَ الضَّلَالُ البُعِيدُ» (١).

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: هر کس که با عبادت خدای عز و جل سخت خود را به زحمت افکند، ولی هیچ امامی از طرف خداوند نداشته باشد، کوشش او پذیرفته نیست، او گمراه و سرگردان است و خداوند از او بیزاری می جوید.

چنین شخصی مانند گوسفندی است که چوپان و گله خود را گم کرده باشد، و

ص: ۴۲۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۸۶، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۴، ح ۵۷۰۴؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۱۲۸، ح ۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۳۷۵، ح ۲؛ المحاسن، ج ۱، ص ۹۲، ح ۴۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص ۲۱۴، ح ۲؛ الوافی، ج ۲، ص ۱۱۸، ح ۵۸۰.

تمام روز را سر در گم و بدون هدف می گذرانند و به این سو و آن سو می رود، و چون شب همه جا را فرا می گیرد، از دور گله ای را با چوپانش می بیند، بسوی آنها می شتابد و فریب می خورد و شب را در خوابگاه آنها به سر می برد، و چون بامداد چوپان گله خود را برای چرا به صحرا می برد، آن گوسفند گمشده نه چوپان را می شناسد و نه گله را، و حیران و سرگردان می دود به دنبال چوپان و گله خودش، باز گله گوسفندی را با چوپانش می بیند و بدان دل می دهد و فریب می خورد، ولی ناگهان چوپان بر سر او فریاد می زند که: به دنبال چوپان و گله خود برو! تو از چوپان و گله ات گم شده ای و سرگردانی، و او هراسان، سرگردان، می دود و چوپانی ندارد که او را به چراگاه خود راهنمایی کند و برگرداند، در این میان که او سرگردان و حیران است، گرگ از تنهای او استفاده می کند و او را می درد.

ای محمد! به خداوند سوگند! این چنین است حال کسی که از بین این امت باشد، و امامی که از سوی خداوند عز و جل منصوب شده باشد و حق را از باطل متمایز کند و عدالت بیاورد، نداشته باشد، چنین کسی گم کرده راه و سرگردان است، و اگر در این حالت بمیرد، در حال کفر و نفاق مرده است.

ای محمد! بدان که پیشوایان جور و پیروانشان از دین خدا سخت به دور هستند، آنان گمراهند و گمراه کننده. اعمال آنان مثل خاکستری است که باد سخت در یک روز طوفانی به آن می وزد و آنان نمی توانند از آنچه کسب کرده اند بهره ای ببرند، این همان گمراهی آشکار و عمیق است.

«الْم تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»

آیا ندیدی چگونه خداوند «کلمه طیبه» را به درخت پاکیزه ای تشبیه کرده که ریشه آن (در زمین) ثابت، و شاخه آن در آسمان است؟!

۱_ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»، قَالَ: فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَصْلُهَا، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَوَعَّهَا، وَ الْمَائِمَةُ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا أَغْصَانُهَا، وَ عِلْمُ الْأَيْمَةِ تَمَرْتُهَا، وَ شَيْعَتُهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَرَفَقُهَا، هَيْلٌ فِيهَا فَضْلٌ؟ قَالَ: قُلْتُ: لِمَا، وَ اللَّهُ! قَالَ: وَ اللَّهُ! إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَوْلِدُ فِتْوَرَقُ وَرَقَهُ فِيهَا، وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَمُوتُ فَتَشْقُطُ وَرَقَهُ مِنْهَا. (۱)

از عمرو بن حرث نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره آیه: «كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»، پرسیدم، پس ایشان فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) اصل و ریشه آن درخت است، و امیر مؤمنان (عليه السلام) تنه آن است و امامان از نسل علی (عليه السلام) شاخه های آن، و دانش امامان (عليهم السلام) میوه های آن، و شیعیان مؤمن برگ های آن، هستند. آیا در این درخت، زیادتی هست؟

عرض کردم: نه، به خدا! حضرت فرمودند: به خدا سوگند! که هر گاه مؤمنی به دنیا بیاید، برگی از آن درخت می روید، و چون بمیرد، برگی از آن می افتد.

ص: ۴۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۲، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۶، ح ۵۷۱۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۸، ح ۸۰؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۰۲، ح ۸۰.

۲_ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «كَشَجَرِهِ طَيِّبِهِ أَضِلُّهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا»، فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنَا أَضِلُّهَا، وَ عَلِيٌّ فَرْعُهَا، وَ اللَّائِمَةُ أَغْصَانُهَا، وَ عَلِمْنَا ثَمَرَهَا، وَ شَيْعَتَنَا وَرَقَّهَا، يَا أَبَا حَمْزَةَ! هَلْ تَرَى فِيهَا فَضْلًا؟

قَالَ: قُلْتُ: لِمَا، وَ اللَّهُ! لِمَا أَرَى فِيهَا، قَالَ: فَقَالَ: يَا أَبَا حَمْزَةَ! وَ اللَّهُ! إِنَّ الْمَوْلُودَ يُولَعُ مِنْ شَيْعَتِنَا فَتَوْرَقُ وَرَقَهُ مِنْهَا، وَ يَمُوتُ فَتَسْقُطُ وَرَقَهُ مِنْهَا. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) درباره آیه: «كَشَجَرِهِ طَيِّبِهِ أَضِلُّهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا»، پرسیدم و ایشان فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: من اصل و ریشه آن درخت هستم، و علی (علیه السلام) تنه آن، و امامان (علیهم السلام) شاخه های آن، و دانش ما میوه آن، و شیعیان ما برگ های آن، هستند. ای ابو حمزه! آیا در این درخت زیادتی می بینی؟ گفتم: خیر، به خدا سوگند! که زیادتی در آن نمی بینم، حضرت فرمودند: ای ابو حمزه! به خدا قسم! هر نوزاد مؤمنی که به دنیا می آید، برگی به آن درخت افزوده می شود و چون بمیرد، برگی از آن می افتد.

ص: ۴۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۳۸، ح ۳ و ج ۶۵، ص ۴۲، ذیل ح ۸۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۲۹۷، ح ۵۷۱۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۸، ح ۱.

«يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ»

خداوند کسانی را که ایمان آوردند، به خاطر گفتار و اعتقاد ثابتشان، استوار می دارد، هم در این جهان، و هم در سرای دیگر! و ستمگران را گمراه می سازد، خداوند هر کار را بخواهد انجام می دهد!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أُخْرِجَ مِنْ بَيْتِهِ شَيْعَتُهُ الْمَلَائِكَةُ إِلَى قَبْرِهِ، يَزِدُّ حُمُونَ عَلَيْهِ، حَتَّى إِذَا انْتَهَى بِهِ إِلَى قَبْرِهِ، قَالَتْ لَهُ الْأَرْضُ: مَرْحَبًا بِكَ! وَ أَهْلًا! أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أَحِبُّ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى مِثْلِكَ، لَتَرَيْنَ مَا أَضْيَعُ بِكَ، فَيُوسِّعُ لَهُ مَدَّ بَصِيرِهِ، وَ يَدْخُلُ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ مَلَكَا الْقَبْرِ وَ هُمَا قَعِيدَا الْقَبْرِ مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ، فَيَلْقِيَانِ فِيهِ الرُّوحَ إِلَى حَقْوِيهِ، فَيَقْعِدَانِهِ وَ يَسْأَلَانِهِ فَيَقُولَانِ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: اللَّهُ، فَيَقُولَانِ: مَا دِينُكَ؟ فَيَقُولُ: الْإِسْلَامُ، فَيَقُولَانِ: مَنْ نَبِيِّكَ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَيَقُولَانِ: وَ مَنْ إِمَامُكَ؟ فَيَقُولُ: فُلَانٌ، قَالَ: فَيَنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ صِدْقَ عَبْدِي، أَفْرُشُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ مِنَ الْجَنَّةِ، وَ افْتَحُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَ أَلْبَسُوهُ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَأْتِيَنَا، وَ مَا عِنْدَنَا خَيْرٌ لَهُ، ثُمَّ يَقَالُ لَهُ: نَمْ نَوْمَةَ الْعَرُوسِ، نَمْ نَوْمَةَ لَأ حُلْمَ فِيهَا.

قَالَ: وَ إِنْ كَانَ كَافِرًا، خَرَجَتِ الْمَلَائِكَةُ تُشَيِّعُهُ إِلَى قَبْرِهِ، يَلْعَنُونَهُ حَتَّى إِذَا انْتَهَى إِلَى قَبْرِهِ، قَالَتْ لَهُ الْأَرْضُ: لَا مَرْحَبًا بِكَ! وَ لَا أَهْلًا! أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أَبْغِضُ أَنْ يَمْشِيَ عَلَى مِثْلِكَ، لَمَّا جَرَمَ لَتَرَيْنَ مَا أَضْيَعُ بِكَ الْيَوْمَ، فَتَضَيِّقُ عَلَيْهِ حَتَّى تَلْتَقِيَ جَوَانِحُهُ، قَالَ: ثُمَّ يَدْخُلُ عَلَيْهِ مَلَكَا الْقَبْرِ وَ هُمَا قَعِيدَا الْقَبْرِ مُنْكَرٌ وَ نَكِيرٌ.

قَالَ أَبُو بَصِيرٍ: جُعِلَتْ فِدَاكَ! يَدْخُلَانِ عَلَى الْمُؤْمِنِ وَالْكَافِرِ فِي صُورِهِ وَاحِدِهِ؟

فَقَالَ: لَا، قَالَ: فَيَقْعَدَانِهِ وَيَلْقِيَانِ فِيهِ الرُّوحَ إِلَى حَقْوِيهِ، فَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَيَتَلَجَّلُجُ، وَيَقُولُ: قَدْ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ، فَيَقُولَانِ لَهُ: لِمَا دَرَيْتَ، وَيَقُولَانِ لَهُ: مَا دِينُكَ؟ فَيَتَلَجَّلُجُ، فَيَقُولَانِ لَهُ: لَا دَرَيْتَ، وَيَقُولَانِ لَهُ: مَنْ نَبِيِّكَ؟ فَيَقُولُ: قَدْ سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ، فَيَقُولَانِ لَهُ: لِمَا دَرَيْتَ، وَيَسْأَلُ مِنْ إِمَامٍ زَمَانِهِ، قَالَ: فَيَنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ كَذَبَ عَيْدِي، افْرُشُوا لَهُ فِي قَبْرِهِ مِنَ النَّارِ وَاللِّسْوَةِ مِنْ ثِيَابِ النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، حَتَّى يَأْتِينَا وَمَا عِنْدَنَا شَرٌّ لَهُ، فَيَضْرِبَانِهِ بِمِرْزَبِهِ ثَلَاثَ ضَرْبَاتٍ لَيْسَ مِنْهَا ضَرْبَةٌ، إِلَّا يَتَطَايَرُ قَبْرُهُ نَارًا، لَوْ ضُرِبَ بِتِلْكَ الْمِرْزَبَةِ جِبَالٌ تَهَامَهُ لَكَانَتْ رَمِيمًا.

وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): وَ يَسْلُطُ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي قَبْرِهِ الْحَيَاتِ، تَنْهَشُهُ نَهَشًا، وَ الشَّيْطَانُ يُعْمَهُ عَمًّا، قَالَ: وَ يَسْمَعُ عَذَابَهُ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ إِلَّا الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ، قَالَ: وَ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفَقَ نَعِ الْهِمِّ وَ نَفْضَ أَيْدِيهِمْ، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَبْتَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ وَ يَصِلُ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَ يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ» (١).

از ابو بصير نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق فرمودند: هنگامی که جنازه مؤمن از خانه اش بیرون آورده می شود، فرشتگان بسیاری او را تا قبرش تشییع می کنند، و هنگامی که او را به قبرش می رسانند، زمین به او می گوید: خوش آمدی، آفرین بر تو! به خداوند سوگند! من آنان که مثل تو بودند را دوست داشتم بر روی من راه بروند، و خواهی دید که با تو چگونه رفتار خواهیم کرد.

سپس به اندازه ای که چشم او کار می کند، قبرش فراخ می شود، در این هنگام دو

ص: ۴۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۲۶۴، ح ۱۰۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۱، ح ۵۷۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۱۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۵۸؛ الکافی، ج ۳، ص ۲۳۹، ح ۱۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۴، ص ۲۱۲، ح ۱۲؛ الوافی، ج ۲۵، ص ۶۱۹، ح ۲۴۷۶۴.

فرشته، که همان دو همنشین قبر، یعنی منکر و نکیر هستند، بر او وارد می شوند، و روح او را تا کمرش باز می گردانند، و او را می نشانند، و از او می پرسند: پروردگار تو کیست؟ می گوید: الله، می گویند: دین تو چیست؟ پاسخ می دهد: اسلام، می گویند: پیامبر تو کیست؟ می گوید: محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می گویند: امام تو کیست؟ می گوید: فلانی.

سپس منادی از آسمان ندا می دهد: بنده من راست گفت، قبر او را از فرش های بهشتی بگسترانید، و برای او دری به سوی بهشت باز نمایید، و از لباس های بهشتی بر او بپوشانید، تا آن زمان که نزد ما آید، زیرا آن چه که در نزد ماست برای او بهتر است.

سپس به او گفته می شود: بخواب! همچون خواب عروس، آن خوابی که نعمت آن پایان یافتنی نیست.

و اگر میت کافر باشد، فرشتگان بیرون می آیند و او را تا قبرش تشییع و لعن می کنند، هنگامی که به قبرش می رسانند زمین به او می گوید: خوش نیامدی که به خدا سوگند! همواره کسی که مثل تو بر روی من راه برود را دشمن می داشتم، و خواهی دید که امروز با تو چگونه رفتار خواهم کرد.

سپس آنچنان قبر را بر او تنگ می کند، که استخوان های سینه اش به یکدیگر می رسند. آن گاه دو فرشته، که همان دو همنشین قبر، یعنی منکر و نکیرند، بر او وارد می شوند.

ابو بصیر به امام (علیه السلام) عرض کرد: فدایتان شوم! آیا آن دو فرشته بر مؤمن و کافر به یک صورت وارد می شوند؟

حضرت فرمودند: نه، سپس فرمودند: آنگاه میت کافر را می نشانند و روح او را تا کمرش باز می گردانند و به او می گویند: پروردگار تو کیست؟ او به لکنت زبان می افتد و می گوید: از مردم شنیده ام که یک چیزی می گویند، به او می گویند: و تو هرگز

نخواهی دانست، از او می پرسند: دین تو چیست؟ به لکنت زبان می افتد، و به او می گویند: هرگز نخواهی دانست، از او می پرسند: پیامبر تو کیست؟ پاسخ می دهد: از مردم چیزی شنیدم که می گویند، به او می گویند: تو نخواهی دانست، و هم چنین از امام زمانش از او می پرسند.

سپس امام (علیه السلام) فرمودند: در این هنگام منادی از آسمان ندا می دهد: بنده من دروغ گفت، از آتش بر قبر او بگسترانید و از جامه های آتشین بر او بپوشانید و برای او دری به سوی جهنم بگشایید تا این که نزد ما آید و آن چه در نزد ماست برای او بدتر است.

پس با گریزی آهین سه ضربه به او می زنند، که در هر ضربه قبر او را آتش فرا می گیرد، که اگر با آن گرز، به کوه های مکه بزنند، آن را تبدیل به تلی از خاک خواهد کرد.

امام صادق (علیه السلام) در ادامه فرمودند: خداوند در قبرش مارها را بر او مسلط می کند که او را نیش می زنند، و شیطان را بر او مسلط می کند که او را سخت غمگین می سازد.

حضرت فرمودند: و صدای شکنجه شدن او را، همه آفریدگان خدا، به غیر از انسان ها و اجنه، می شنوند.

سپس امام (علیه السلام) فرمودند: به راستی که مؤمن صدای پای تشیع کنندگان و تکان دادن خاک های دستشان را می شنود، و این همان قول خداوند متعال است که می فرماید: «خداوند آن هایی را که ایمان آورده اند در دنیا و جهان آخرت به آن گفتاری را که ثابت و پابرجاست، ثابت و استوار دارد، و خداوند ستمگران را گمراه می کند، و آن چه را که می خواهد، انجام می دهد».

۲_ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَبْتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ»، قَالَ: بَوْلَايِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي

ابن عباس درباره فرمایش خداوند تعالی: «يَبْتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ»، گفت: منظور از این آیه، ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) است.

۳_ عَنْ صَيْفُوَانَ بْنِ مِهْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ لِيَأْتِي الرَّجُلَ مِنْ أَوْلِيَانِنَا عِنْدَ مَوْتِهِ، يَأْتِيهِ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ يَسَارِهِ، لِيُضِدَّهُ عَمَّا هُوَ عَلَيْهِ، فَيَأْتِي اللَّهَ لَهُ ذَلِكَ، وَ كَذَلِكَ قَالَ اللَّهُ: «يَبْتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ». (۲)

از صفوان بن مهران نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: هر گاه زمان مرگ یکی از طرفداران و شیعیان ما فرا می رسد، شیطان از سمت راست و چپ به بالین او می آید، تا او را از آنچه بدان اعتقاد دارد گمراه سازد، (یعنی از ولایت و محبت اهل بیت (علیهم السلام))، ولی خداوند عز و جل نمی خواهد که او به این هدفش برسد، و این همان فرمایش خداوند تعالی است که می فرماید: «يَبْتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ»، یعنی: خداوند سبحان آنان را که ایمان آورده اند در زندگانی دنیا و به سرای آخرت بر قول ثابت (که همان اعتقادات حقه صحیح و واقعی است) استوار و پا بر جای نگه می دارد.

ص: ۴۲۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۱، ح ۱۰۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۵، ح ۵۷۳۶؛ بشاره المصطفی لشیعیه المرتضی، ج ۲، ص ۲۴۱؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۲۱، ح ۲۹۵؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۱۰، ح ۴۳۴.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۶، ص ۱۸۸، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۳، ح ۵۷۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۱۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص: ۶۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۷۳؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۳۴، ح ۳۶۰؛ الوافی، ج ۲۴، ص ۲۵۸، ح ۲۳۹۹۶.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»

آیا ندیدی کسانی را که نعمت خدا را به کفران تبدیل کردند، و قوم خود را به سرای نیستی و نابودی کشاندند؟!

۱_ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): مَا بَالُ أَقْوَامٍ غَيَّرُوا سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَغَيَّرُوا عَنْ وَصِيَّتِهِ لَّا يَتَخَوَّفُونَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ»، ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ النُّعْمَةُ الَّتِي أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَيَّ عِبَادِهِ، وَبِنَا يَفُوزُ مَنْ فَازَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: حضرت امیر مؤمنان (علیه السلام) فرمودند: برخی از مردمان را چه شده که سیره و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را تغییر داده اند و از جانشین او روی برتافته اند؟ آیا نمی ترسند که این عذاب، بر آنان فرود آید؟ و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ»، سپس فرمودند: ما همان نعمتی هستیم که خداوند، بندگان خود را از آن برخوردار کرد و به وسیله ما است که افراد در روز قیامت به رستگاری دست می یابند.

۲_ فِي تَفْسِيرِ الْعِيَّاشِيِّ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، قَالَ: نَحْنُ نِعْمَةُ اللَّهِ الَّتِي أَنْعَمَ بِهَا عَلَيَّ

ص: ۴۲۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۶، ح ۵۷۳۸؛ تأویل الآیات، ص ۲۵۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۶۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۲، ح ۷۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۶، ح ۱.

تفسیر عیاشی از اصبع بن نباته نقل می کند که امیر مؤمنان (علیه السلام) در تفسیر این سخن پروردگار: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، فرمودند: ما همان نعمت خدایی هستیم که خداوند آن را به بندگان خود ارزانی داشته است.

۳_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا»، الْآيَةَ، قَالَ: عَنِي بِهَا قُرَيْشًا قَاطِبَةً، الَّذِينَ عَادُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَنَصَبُوا لَهُ الْحَزْبَ، وَجَحَدُوا وَصِيَّةَ وَصِيهِ. (۲)

از عبد الرحمن بن كثير نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند عز و جل: «آیا نگاه نکنی به کسانی که تبدیل کردند نعمت خدا را به کفر»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود، تمامی قریش هستند، که با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دشمنی نمودند، و به جنگ او برخاستند، و وصیت او را، در باره جانشینش انکار نمودند.

ص: ۴۳۰

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۵۵؛ ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۷، ح ۵۷۴۵؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۲۹، ح ۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۵۴۴، ح ۸۴.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۰۶، ح ۵۷۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۵۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۷، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۹، ح ۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۵۳۷، ح ۱۰۶۸.

«وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ»

(به یاد آورید) زمانی را که ابراهیم گفت: «پروردگارا! این شهر (مکه) را شهر امنی قرار ده! و من و فرزندانم را از پرستش بتها دور نگاه دار!

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنَا دَعَوُهُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَيْفَ صَدَرَتْ دَعْوَةُ أَبِيكَ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ إِبْرَاهِيمَ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (۱) فَاسْتَحْفَظَ إِبْرَاهِيمَ الْفَرْحُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ! وَمِنْ ذُرِّيَّتِي أُمَّةٌ مِثْلِي؟

فَمَا وَحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: أَنْ، يَا إِبْرَاهِيمَ! إِنِّي لَأُعْطِيكَ عَهْدًا لَأُفِي لَكَ بِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ! مَا الْعَهْدُ الَّذِي لَأُفِي لِي بِهِ؟ قَالَ: لَأُعْطِيكَ لِظَالِمٍ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ، قَالَ: يَا رَبِّ! وَمِنْ الظَّالِمِ مِنْ وُلْدِي الَّذِي لَأُفِي لَكَ بِهِ؟ قَالَ: لَأُعْطِيكَ عَهْدًا لَأُفِي لَكَ بِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ! مَا الْعَهْدُ الَّذِي لَأُفِي لِي بِهِ؟ قَالَ: لَأُعْطِيكَ عَهْدًا لَأُفِي لَكَ بِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ! وَمِنْ الظَّالِمِ مِنْ وُلْدِي الَّذِي لَأُفِي لَكَ بِهِ؟ قَالَ: لَأُعْطِيكَ عَهْدًا لَأُفِي لَكَ بِهِ، قَالَ: يَا رَبِّ! وَمِنْ الظَّالِمِ مِنْ وُلْدِي الَّذِي لَأُفِي لَكَ بِهِ؟

قَالَ: مَنْ سَجَدَ لِيَصْنَمٍ مِنْ دُونِي لَمَا أَجْعَلُهُ إِمَامًا أَبَدًا، وَ لَمَا يَضِلُّحُ أَنْ يَكُونَ إِمَامًا. قَالَ إِبْرَاهِيمُ عِنْدَهَا: «وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ»، «رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّوا كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ»، قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) فَانْتَهَتْ الدَّعْوَةُ إِلَيَّ وَ إِلَيَّ (أَخِي) عَلِيٍّ، لَمْ يَسْجُدْ أَحَدٌ مِنَّا لِصَنْمٍ قَطُّ، فَاتَّخَذَنِي اللَّهُ نَبِيًّا، وَ عَلِيًّا وَصِيًّا. (۲)

ص: ۴۳۱

۱- ۲/۱۲۴

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۰۹، ح ۴۳۰؛ الأملی (شیخ طوسی)، ص ۳۷۹، ح ۶۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۰۰، ح ۱۲ و ج ۳۸، ص ۱۴۳، ح ۱۰۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۳۲۵، ح ۶۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۷۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۱۱، ح ۴۳۵.

عبد الله بن مسعود گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: من نتیجه دعای پدرم حضرت ابراهیم (علیه السلام) هستم.

گفتیم: ای رسول خدا! شما چگونه نتیجه دعای پدرتان حضرت ابراهیم (علیه السلام) هستید؟ حضرت فرمودند: خداوند به حضرت ابراهیم (علیه السلام) وحی کرد که: «من تو را امام و پیشوا قرار می دهم»، شادی، حضرت ابراهیم (علیه السلام) را فرا گرفت و عرض کرد: پروردگارا! آیا در ذریه من هم، این امامت را قرار می دهی، همان گونه که برای من مقرر فرمودی؟ پس خداوند به او وحی کرد که: ای ابراهیم! من به تو تعهدی نمی دهم که به آن وفا نکنم.

ابراهیم (علیه السلام) عرض کرد: پروردگارا! آن تعهدی که به آن وفا نکنی چیست؟ خدای تعالی فرمود: درباره هر کسی از خاندان تو که ستمگر باشد، آن تعهد را به تو نمی دهم، او گفت: پروردگارا! کسی که از خاندان من ستمگر است و عهد تو به او نمی رسد، کیست؟ فرمود: هر کس به جای من به بتی سجده کند، هرگز او را پیشوا قرار نمی دهم، و شایسته آن نیست که امام و پیشوا باشد.

در این هنگام ابراهیم (علیه السلام) گفت: «وَ اجْنُبْنِي وَ بَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ، رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّوا كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ»، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: در نتیجه، دعای ابراهیم (علیه السلام)، به کرسی اجابت نشست، و این دعا به من و برادرم علی رسید، هیچ یک از ما هرگز به بتی سجده نکردیم، پس خدای سبحان مرا نبی، و علی (علیه السلام) را وصی قرار داد.

«رَبَّنَا إِنِّي أَسِيءْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْتِدَاءَ مِنَ النَّاسِ تَهْوَى إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ»

پروردگارا! من بعضی از فرزندانم را در سرزمین بی آب و علفی، در کنار خانه ای که حرم توست، ساکن ساختم تا نماز را برپا دارند تو دل‌های گروهی از مردم را متوجه آنها ساز و از ثمرات به آنها روزی ده شاید آنان شکر تو را بجای آورند!

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَقَدَّ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) جَاءَكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يُبْسُونَ بِنَيْسَاءَ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَأَسَتْحُ إِيمَانُهُمْ، وَمِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يَخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يَنْصُرُ خَلْفِي وَخَلْفَ وَصِيِّي، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمِسْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَكُمْ اللَّهُ بِالْإِعْتِصَامِ بِهِ فَقَالَ جَلٌّ وَعَزٌّ: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱).

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَيْنَ لَنَا مَا هَذَا الْحَبْلُ؟ فَقَالَ: هُوَ قَوْلُ اللَّهِ: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ» (۲) فَالْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُهُ، وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ وَصِيِّي.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا

ص: ۴۳۳

حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ» (١).

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا جَنْبُ اللَّهِ هَذَا؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ: «وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، هُوَ وَصِي وَالسَّبِيلُ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِي.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا أَرِنَاهُ فَقَدِ اشْتَقْنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ: هُوَ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ الْمُتَوَسِّمِينَ، فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَيْهِ نَظَرَ مَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِيِّي، كَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّي نَبِيِّكُمْ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصَيَّفُوا الوُجُوهَ، فَمَنْ أَهْوَتْ إِلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِنَّهُ هُوَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «فَاَجْعَلْ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، أَيْ إِلَيْهِ وَإِلَى ذُرِّيَّتِهِ (عليه السلام).

ثُمَّ قَالَ: فَقَامَ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ فِي الْأَشْعَرِيِّينَ، وَابْنُ عَزَّةٍ الْخَوْلَانِيُّ فِي الْخَوْلَانِيِّينَ، وَظَبْيَانُ وَعُثْمَانُ بْنُ قَيْسٍ فِي بَنِي قَيْسٍ، وَعُرْنَةُ الدَّوْسِيُّ فِي الدَّوْسِيِّينَ، وَلَاحِقُ بْنُ عَلَاقَةَ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصَفَّحُوا الوُجُوهَ، وَأَخَذُوا بِيَدِ الْأَنْزَعِ الْأَصْلَعِ الْبَطِينِ، وَقَالُوا: إِلَيْ هَذَا أَهْوَتْ أَفْئِدَتُنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) أَنْتُمْ نَجَبَةُ اللَّهِ حِينَ عَرَفْتُمْ، وَصِيِّي رَسُولِ اللَّهِ قَبِيلَ أَنْ تُعَرَّفُوهُ، فَبِمَ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ هُوَ؟ فَارْفَعُوا أَصْوَانَهُمْ يَبْكُونَ وَيَقُولُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَظَرْنَا إِلَى الْقَوْمِ فَلَمْ تَحِنَّ لَهُمْ قُلُوبُنَا وَلَمَّا رَأَيْنَاهُ رَجَعَتْ قُلُوبُنَا، ثُمَّ اطْمَأَنَّتْ نُفُوسُنَا وَانْجَاسَتْ أَكْبَادُنَا وَهَمَلَتْ أَعْيُنُنَا وَانْتَلَجَتْ صُدُورُنَا، حَتَّى كَأَنَّهُ لَنَا أَبٌ وَنَحْنُ لَهُ بَنُونَ.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) «وَمَا يَغْلَمُ تَأْوِيلُهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، (٢) أَنْتُمْ مِنْهُمْ،

ص: ٤٣٤

١- ٣٩/٥٦.

٢- ٣/٧.

بِالْمَنْزِلَةِ الَّتِي سَبَقَتْ لَكُمْ بِهَا الْحُسْنَى، وَ أَنْتُمْ عَنِ النَّارِ مُبْعِدُونَ، قَالَ: فَبَقِيَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الْمُسَدِّمُونَ حَتَّى شَهِدُوا مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الْجَمَلِ وَ صَدَّقُوا، فَقَتَلُوا بِصِدْقِهِمْ اللَّهَ، وَ كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) بِشَرِّهِمْ بِالْجَنَّةِ، وَ أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُمْ يَسْتَشْهِدُونَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (١)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اهالی یمن نزد شما آمدند در حالی که به شدت دارند تلاش می کنند، هنگامی که نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) به آنها فرمودند: قومی نازک دل و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور جزو آنهاست، با هفتاد هزار خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرشان از چرم است.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصی تو کیست؟ حضرت فرمودند: او آن کسی است که خداوند شما را به چنگ زدن به او امر کرده است، چرا که خداوند عز و جل فرموده است:

«وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا»، گفتند: ای رسول خدا! برای ما بیان کنید که این ریسمان چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن این گفته خداوند است: «إِلَّا بِحَبْلِ اللَّهِ وَ حَبْلِ مَنْ النَّاسِ»، ریسمان خدا کتاب او است، و ریسمان مردم وصی من است.

ص: ۴۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیه، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیه الی الولاية الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

آنها گفتند: ای رسول خدا! وصیّ شما کیست؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله) پاسخ دادند: او کسی است که خداوند در باره اش فرموده: «أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْبَ رَبِّي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»، سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! مراد از حضور خداوند چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن چه خداوند عزّ و جل، خود درباره اش می گوید: «يَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، منظور از این آیه وصیّ من است، که بعد از من راه رسیدن به من است.

آنها گفتند: ای رسول خدا! شما را سوگند به کسی که به حق شما را به پیامبری برگزید! آن را به ما نشان بده، چرا که ما مشتاق او گشته ایم.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: او همان کسی است که خداوند او را برای مؤمنین چهره شناس و با فراست نشانه ای قرار داده، اگر شما مانند صاحب‌دل یا ناظر آگاهی که گوش فرا می دارد، به او بنگرید، خود خواهید دانست، همان گونه که من پیامبر شما هستم و نیز وصیّ من است، حال به میان صفها بروید و چهره ها را از نظر بگذرانید، پس هر کس که دل‌های شما به جانب او گرایش پیدا کند حتماً خود اوست، چرا که خداوند در کتابش می فرماید: «فَاجْعَلْ أُمَّتَهُ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، منظور از ضمیر «هم» در این آیه، پیامبر و خاندان او هستند.

سپس راوی می گوید: در این هنگام ابو عامر اشعریّ از میان اشعریان برخاست، و ابو عَزّه خولانی از میان خولانی ها، و ظبیان و عثمان بن قیس در میان بنی قیس، و عرنه دوسی از میان دوسی ها، و لاحق بن علاقه، برخاستند و وارد صف ها شدند و چهره ها را از نظر گذرانیده و بعد دست مردی را گرفتند که دو طرف پیشانی و جلو سرش بی مو بود و شکمی بزرگ داشت، و گفتند: ای رسول خدا! دل های ما شیفته این فرد شده است.

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: حال که شما وصی رسول خدا را قبل از این که او را به شما معرفی کنم، شناختید، برگزیدگان خداوند می باشید، از کجا دانستید که آن فرد مورد نظر من، همین است؟

سپس آنها صدایشان را بلند کردند و شروع به گریه نمودند و عرض کردند: ای رسول خدا! ما به همه جمعیت نگاه کردیم، دل‌های ما به هیچ کدام از آنان تمایلی نشان نداد، ولی وقتی او را دیدیم دل‌های ما به طپش افتاد و سپس آرامشی در ما پدید آمد و کبد‌هایمان تکان خورد و اشک از دیدگانمان سرازیر شد و قلب‌هایمان آرامش یافت، تا آنجا که گوئی او پدر ما است و ما فرزندان او هستیم.

سپس پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: «وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ»، شما به حدی به این افراد (ریشه داران در علم) نزدیک هستید که به خاطر آن، نیکی و ثواب پیشاپیش برایتان می رسد، و شما از آتش دور می گردید.

راوی در ادامه گوید: گروه یاد شده همچنان در مدینه ماندند تا در رکاب امیر المؤمنین(علیه السلام) در جنگ‌های جمل و صفین حاضر شدند، و بالأخره در صفین کشته شدند، خدایشان رحمت کند. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به آنان بشارت بهشت داده و به آنان خبر داده بود که در رکاب امیر المؤمنین(علیه السلام) به شهادت می رسند.

«قال هذا صراطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»

فرمود: این راه مستقیمی است که بر عهده من است.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): «هذا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، قَالَ: هُوَ، وَاللَّهِ! عَلَيَّ (عليه السلام)، هُوَ وَاللَّهِ! الْمِيزَانُ، وَالصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) درباره تفسیر آیه: «هذا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا سوگند! منظور، حضرت علی (عليه السلام) هستند، که ایشان، میزان و صراط مستقیم هستند.

۲- عَنْ سَيِّدِ بْنِ الْمُسْتَقِيمِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَيَّ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فَقُلْتُ: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ فَإِنْ أَدْنَتْ لِي أَنْ أَسْأَلَكَ سَأَلْتُكَ، فَقَالَ: سَيَلْنِي عَمَّا شِئْتُمْ، قَالَ: قُلْتُ: أَسْأَلُكَ عَنِ الْقُرْآنِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: قُلْتُ: مَا قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ: «قال هذا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، قَالَ: صِرَاطٌ عَلَيَّ بِنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)

ص: ۴۳۸

۱- الامام علی بن ابی طالب (عليه السلام) من حبه عنوان الصحيفه، ص ۴۶۳، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۷، ح ۵۸۷۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۴، ص ۴۸۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۷۷۹، ح ۳۴۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۴۵، ح ۳؛ مختصر البصائر، ص ۲۱۲، ح ۴۴.

فَقُلْتُ: صِرَاطُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فَقَالَ: صِرَاطُ عَلِيٍّ (بْنِ أَبِي طَالِبٍ) (عليه السلام). (١)

از سلام بن مستنیر جعفری نقل است که گفت: روزی در منزل حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) به خدمت آن بزرگوار رسیدم و عرض کردم، فدایتان شوم! سؤالی دارم اگر برایتان زحمت ندارد، جواب دهید.

حضرت فرمودند: از هر چه دوست داری سؤال کن، عرض کردم: اجازه می فرمائید از مسائل قرآن بپرسم؟ حضرت فرمودند: سؤال کن!

پرسیدم معنی آیه شریفه: «قَالَ هَذَا صِرَاطُ عَلِيٍّ مُسْتَقِيمٌ»، چیست؟ حضرت فرمودند: آن صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است. پرسیدم: آیا صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است. دوباره بیان فرمودند: بلی، آن صراط، علی بن ابی طالب (عليه السلام) است.

٣- عَنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنِ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنِ آيَاتِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ: إِنَّكَ لَمَا تَزَالُ تَقُولُ لِعَلِيٍّ، أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ هَارُونَ فِي الْقُرْآنِ، وَلَمْ يَذْكُرْ عَلِيًّا، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَا أَعْرَابِي! يَا غَلِيظُ! أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: «هَذَا صِرَاطُ عَلِيٍّ مُسْتَقِيمٌ». (٢)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان (عليه السلام)، از اجدادشان (عليهما السلام)، روایت کرده اند

ص: ٤٣٩

- ١- بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٣٧٢، ح ١٨؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ٢٢٥، ح ٣٠٢؛ شواهد التنزیل، ج ١، ص ٧٨، ح ٩٢.
- ٢- بحار الأنوار، ج ٣٥، ص ٥٨؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٣، ص ٣٦٧، ح ٥٨٧٣؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ٢، ص ٥١، ح ٧٥؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ٣٢٥، ح ٥٥٢؛ مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه (ابن شاذان)، ص ١٦٠، منقبه ٨٥.

که: عمر بن خطاب، نزد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آمد و گفت: تو همیشه می گویی: ای علی! تو برای من همانند هارون نسبت به موسی هستی، حال آن که خدا نام هارون را در قرآن آورده است، امّا نام علی را در قرآن نیاورده است؟ پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای بادیه نشین! ای تندخو! آیا نشنیده ای که خداوند تعالی می فرماید: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ».

۴_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ حَدِيثِي أَخِيهِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ قَوْلِهِ: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). (۱)

از عبد الله بن ابی جعفر نقل است که گفت: حدیث کرد مرا برادرم حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند تعالی: «هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ»، فرمودند: ایشان امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند.

ص: ۴۴۰

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۶۸، ح ۵۸۷۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۴۲، ح ۱۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۵، ح ۵۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۷۹، ح ۹۶.

«وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»

هر گونه غل (حسد و کینه و عداوت و خیانت) را از سینه های آنها برمی کنیم در حالی که همه برادرند، و بر تختها روبروی یکدیگر قرار دارند.

۱- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: إِنِّي مُؤَاخٍ بَيْنَكُمْ، كَمَا يَاؤَاخِي اللَّهُ بَيْنَ الْمَلَائِكَةِ، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام): يَا أَخِي! أَنْتَ أَخِي وَرَفِيقِي، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، الْأَخِلَاءُ يُنظَرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ. (۱)

از زید بن ارقم نقل است که گفت: نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رفتم، حضرت فرمودند: آن گونه که خداوند میان ملائکه پیمان اخوت بسته، من نیز بین شما پیمان اخوت برقرار می کنم، پس به حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: تو برادر و رفیق و یاور من هستی، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، که یک دیگر را در راه خدا دوست دارند و به یک دیگر می نگرند.

۲- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَذَكَرَ قِصَّةَ مُؤَاخَاهِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) فَقَالَ: قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام): لَقَدْ ذَهَبَ رُوحِي وَانْقَطَعَ ظَهْرِي حِينَ رَأَيْتُكَ فَعَلْتَ بِأَصْحَابِكَ مَا فَعَلْتَ غَيْرِي، فَإِنْ كَانَ هَذَا مِنْ سَخَطِ عَلِيٍّ فَلَكَ الْعُتْبِيُّو الْكِرَامَةُ.

ص: ۴۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۴۴، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۵، ح ۵۸۹۷؛ كشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۸؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۳۲۶، ح ۵۵۶.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ! مَا اخْتَرْتُكَ إِلَّا لِنَفْسِي، فَأَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، وَأَنْتَ أَخِي وَوَزِيرِي وَوَارِثِي.

قَالَ: قَالَ: وَمَا أَرِثُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ قَالَ: مَا وَرَثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلِي، كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِمْ، وَأَنْتَ مَعِيَ فِي قَصِيرِي فِي الْجَنَّةِ مَعَ ابْنَتِي فَاطِمَةَ وَأَنْتَ أَخِي وَرَفِيقِي ثُمَّ تَلَمَّا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ. (١)

از زید بن ابی اوفی نقل است که گفت: روزی به محضر پیامبر (صلى الله عليه و آله) رفتم، پس آن حضرت، برای من داستان پیمان برادری را، تعریف کردند، حضرت علی (علیه السلام) به پیامبر (صلى الله عليه و آله) عرض کردند: وقتی دیدم شما با اصحاب خود به جز من چه کردید، روح از کالبدم خارج شد و کمرم شکست، اگر این امر به خاطر نارضایتی و خشم شما از من است، که خشنودی و کرامت از آن شماست.

پس رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: سوگند به آنکه مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد! تو را برای خود نگه داشته ام، پس تو برای من، همانند هارون برای موسی هستی، جز اینکه بعد از من پیامبری نیست، و تو برادر و وارث من هستی.

حضرت پرسیدند: ای رسول خدا! آیا من از شما، چیزی به ارث می برم؟ پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: آنچه را که پیامبران پیش از من به ارث گذاشتند. حضرت گفتند: پیامبران قبل از شما چه چیزی را به ارث گذاشتند؟ پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: کتاب خدا و سنت نبوت شانرا، و تو و دخترم فاطمه (سلام الله علیها) در قصرم در بهشت، همراه

ص: ۴۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۳۴۲، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۷۴، ح ۵۸۹۶؛ عمده عیون صحاح الأخبار فی مناقب إمام الأبرار، ص ۱۶۷، ح ۲۵۷ و ص ۲۳۱، ح ۳۶۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۲، ص ۳۴، ح ۴۴؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۳۲۶؛ کشف الیقین فی فضائل أمير المؤمنین (علیه السلام)، ص ۲۰۰؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۳۲۶، ح ۵۵۵.

من خواهید بود، تو برادر و دوست و یاور من هستی، سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»، کسانی که به خاطر خدا با یکدیگر دوستی می کنند و به همدیگر می نگرند.

ص: ۴۴۳

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»

همانا در آن، نشانه هایی است برای هوشیاران!

۱_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: بَيْنَا أُمَيْرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، إِذْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ تَسْتَعْدِي عَلِيَّ زَوْجَهَا، فَقُلْتُ (فَقَضَى) لِرُؤُوسِهَا عَلَيْهَا، فَعَضِبْتُ، فَقَالَتْ: وَاللَّهِ! مَا الْحَقُّ فِيمَا قَضَيْتَ، وَمَا تَقْضَى بِالسُّوِيَةِ، وَلَا تَعْدِلُ فِي الرَّعِيَةِ، وَلَا قَضَيْتُكَ عِنْدَ اللَّهِ بِالْمَرْضِيَةِ.

فَنَظَرَ إِلَيْهَا مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لَهَا: كَذَبْتَ، يَا جَرِيَّةُ! يَا يَدِيَّةُ! يَا سَيْلَسُعُ! أَيُّ الَّتِي لَا تَحْبُلُ مِنْ حَيْثُ تَحْبُلُ النِّسَاءُ! قَالَتْ: فَوَلَّتِ الْمَرْأَةُ هَارِبَةً تُؤَلُّوْلُ، وَتَقُولُ: يَا وَيْلِي! يَا وَيْلِي! يَا وَيْلِي! ثَلَاثًا، لَقَدْ هَتَكَتَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سِرًّا كَانَ مَشْتُورًا.

قَالَ: فَلَحِقَهَا عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ، فَقَالَ لَهَا: يَا أُمَّةَ اللَّهِ! لَقَدْ اسْتَقْبَلْتَ عَلِيًّا (عليه السلام) بِكَلَامٍ سَرَرْتَنِي، ثُمَّ إِنَّهُ نَزَعَكَ بِكَلِمَةٍ فَوَلَّيْتَ عَنْهُ هَارِبَةً تُؤَلُّوْلِينَ؟!

قَالَتْ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام)، وَاللَّهِ! أَخْبَرَنِي بِالْحَقِّ، وَبِمَا أَكْتُمُهُ مِنْ زَوْجِي مُنْذُ وُلِيَ عِصْمَتِي وَمِنْ أَبَوِي. فَرَجَعَ عَمْرُو إِلَى أُمَيْرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَتْ لَهُ الْمَرْأَةُ، وَقَالَ لَهُ: فِيمَا تَقُولُ مَا نَعْرِفُكَ بِالْكِهَانَةِ؟

قَالَ لَهُ: يَا عَمْرُو! وَيْلَكَ! إِنَّهَا لَيْسَتْ بِالْكِهَانَةِ شَيْءٌ، وَلَكِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْأَرْوَاحَ قَبْلَ الْأَبْدَانِ بِالْفَنَى عَامًا، فَلَمَّا رَكَبَ الْأَرْوَاحَ فِي أَبْدَانِهَا كَتَبَ بَيْنَ أَعْيُنِهِمْ مُؤْمِنٌ أَمْ كَافِرٌ، وَمَا هُمْ بِهِ مُبْتَلُونَ وَمَا هُمْ عَلَيْهِ مِنْ سَيِّئٍ مِنْ أَعْمَالِهِمْ وَحُسْنِهِ فِي قَدْرِ أُذُنِ الْفَأْرَةِ، ثُمَّ أَنْزَلَ

بِعَذْلِكَ قُرْآنًا عَلَى نَبِيِّهِ، فَقَالَ: «إِنَّ فِي ذَلِكِ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ هُوَ الْمُتَوَسِّمُ، ثُمَّ أَنَا مِنْ بَعْدِهِ وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ ذُرِّيَّتِي مِنْ بَعْدِي هُمُ الْمُتَوَسِّمُونَ، فَلَمَّا تَأَمَّلْتُهَا عَرَفْتُ مَا عَلَيْهَا بِسِيمَاهَا. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: روزی امیر المؤمنین (علیه السلام) در مسجد کوفه بودند، زنی وارد شد و از شوهر خود شکایت نمود. حضرت علی (علیه السلام) به نفع شوهر حکم کردند.

زن با خشم تمام گفت: به خدا قسم! در این قضاوت حق را رعایت نکردید و به عدالت رفتار نمودید و مساوات را در نظر نگرفتید، خدا از چنین قضاوتی راضی نیست.

حضرت علی (علیه السلام) به دقت به او نگاه کردند و فرمودند: دروغ گفתי ای زن بی حیا و بد زبان و تندخو! زنی که مانند سایر زنان باردار نمی شود.

از شنیدن این سخنان، زن با ترس و واویلا گویان، برگشت و با خود می گفت: پرده ی مرا که مستور بود گشودی، ای پسر ابو طالب!

عمرو بن حریث (که از مخالفین حضرت علی (علیه السلام) بود) به دنبال آن زن رفت و به او گفت: سخنی با علی (علیه السلام) گفתי که مرا شاد کرد، اما او در جواب ترا چنان سرزنش نمود که با واویلا برگشتی و فرار کردی!

زن گفت: به خدا قسم! حضرت علی (علیه السلام) واقع را بیان کردند و خبر از مطلبی دادند که من آن را از شوهرم، از وقتی با من ازدواج کرد، و هم از پدر و مادرم، پنهان داشته بودم.

ص: ۴۴۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۹، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۸۳، ح ۵۹۲۲؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۴، ح ۲؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۴۸، ح ۳۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۳۰، ح ۳۰۸؛ مدینه معاجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۰۶، ح ۳۵۳.

(من مانند سایر زنان حیض نمی شوم)

عمرو بن حریث، خدمت حضرت علی (علیه السلام) بازگشت و سخنان زن را نقل نمود و گفت: من سابقه کهنات از شما نداشتم.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: این کهنات نیست، خداوند ارواح را دو هزار سال قبل از بدنها آفرید، وقتی روح ها را در بدن ها ترکیب نمود، در پیشانی آنها بین دو چشم شان نوشت که مؤمن است یا کافر، و امتحانها و گرفتاریها و کارهای خوب و بدی که انجام می دهند را، در یک سطح کوچکی به اندازه گوش موش، آنگاه در این مورد، این آیه بر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نازل شد: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) متوسم بودند، و من نیز بعد از ایشان، متوسم هستم، و ائمه از فرزندان من نیز، متوسم هستند، پس وقتی من در این زن دقت کردم، از چهره و پیشانی، متوجه آنچه بود، شدم.

۲_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَإِنِّي مَعَهُ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ إِذْ صَدَّ عَنِّي جَبَلٌ، فَتَنَظَّرَ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: مَا أَكْثَرَ الضَّجِيجِ! فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ بْنُ كَثِيرٍ الرَّقِّيُّ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ يَسْتَجِيبُ اللَّهُ دُعَاءَ الْجَمْعِ الَّذِي أَرَى؟

فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا أَبَا سَلِيمَانَ! إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يَشْرَكَ بِهِ إِنَّ الْجَاهِدَ لَوْلَايَهُ عَلَيَّ (عليه السلام) كَعَابِدٍ وَتَنٍّ، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! هَلْ تَعْرِفُونَ مُحِبِّكُمْ مِنْ مُبْغِضِكُمْ؟

فَقَالَ: وَيْحَكَ يَا أَبَا سَلِيمَانَ! إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدِ يُولَعُ إِلَّا كُتِبَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَدْخُلَ إِلَيْنَا يَتَوَلَّانَا وَ يَتَبَرَّأُ مِنْ عَدُوِّنَا فَيَرَى مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُؤْمِنٌ،

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، فَخُحُّ نَعْرِفُ عَدُوَّنَا مِنْ وَلِينَا. (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: با حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به حج رفته بودم، در بین راه امام (علیه السلام) بر فراز کوهی رفتند و مردم را از نظر گذرانیدند.

ناگهان حضرت فرمودند: چه قدر سر و صدا کننده زیاد است! داود رقی عرض کرد: یا ابن رسول الله! آیا خداوند دعای این جمعیت را مستجاب می کند؟

حضرت فرمودند: وای بر تو ای ابا سلیمان! خداوند نمی آموزد کسی را که برایش شریک قرار دهد، همانا منکر ولایت علی (علیه السلام) مانند بت پرست است.

داود گفت: فدایت شوم! آیا شما دوستان و دشمنانتان را می شناسید؟

حضرت فرمودند: وای بر تو ابا سلیمان! هیچ کس متولد نمی شود، مگر اینکه در پیشانی او نوشته می شود، مؤمن است یا کافر.

هر که با ولایت ما و بیزاری از دشمنانمان، پیش ما آید، ما می بینیم در پیشانیش، مؤمن، نوشته شده است، خداوند در قرآن می فرماید: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، ما دشمنان ما را، از دوستان تشخیص می دهیم.

ص: ۴۴۷

۱- _ الإختصاص، ص ۳۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۸۲، ح ۵۹۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۵۸، ح ۱۵؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۳۰، ح ۵۶۲.

«وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»

و علاماتی قرار داد و به وسیله ی ستارگان هدایت می شوند.

۱- عَنْ أَبِي دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا دَاوُدُ الْجَصَّاصُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: «النَّجْمُ»، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ «الْعَلَامَاتُ»، هُمُ الْأَثْمَةُ (عليهما السلام). (۱)

از ابو داود مُسْتَرِقِّ نقل است که گفت: حدیث کرد ما را داود جَصَّاص و گفت: شنیدم از امام جعفر صادق (عليه السلام) که در باره آیه: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، فرمودند: این «ستاره»، رسول خدا (صلى الله عليه وآله) هستند، و این «نشانه ها»، ائمه (عليهم السلام) می باشند.

۲- عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ، عَنْ أَحَدِهِمَا (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۲)

از مفضل بن صالح نقل است که گفت: یکی از یارانم، از امام باقر (عليه السلام) یا امام

ص: ۴۴۸

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۸، ح ۵۹۸۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۶، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۲، ح ۱.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۸۱، ح ۲۳ و ج ۳۶، ص ۱۴۷، ح ۱۲۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۹، ح ۵۹۸۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵۵، ح ۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶، ح ۴۹.

صادق(علیه السلام) روایت نمود، که در باره فرمایش پروردگار متعال: «وَ عَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، فرمودند: منظور امیر المؤمنین(علیه السلام) هستند.

۳_ عَنِ الْوَشَاءِ، قَالَ: سَيَأْتِي الرِّضَا(علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَ عَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، قَالَ: نَحْنُ الْعَلَمَاتُ، وَ النَّجْمُ رَسُولُ اللَّهِ(صلی الله علیه و آله و سلم)(۱)

از وشاء نقل است که گفت: از حضرت امام رضا(علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «وَ عَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: ما «علامات» هستیم، و «نجم»، رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) هستند.

ص: ۴۴۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۰۸، ح ۵۹۸۳؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۵۷؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۲۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۵، ح ۳۹؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۰۷، ح ۳؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۱۳، ح ۳.

«الْهُكْمَ إِلَهُ وَاحِدًا ۖ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»

معبود شما خداوند یگانه است، اما کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، دل‌هایشان (حق را) انکار می کند و مستکبرند.

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ فِي قَوْلِهِ: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، يَعْنِي أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ بِالرَّجَعِ، أَنَّهَا حَقٌّ، «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، يَعْنِي أَنَّهَا كَافِرَةٌ، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، يَعْنِي أَنَّهُمْ عَنْ وِلَايَةِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مُسْتَكْبِرُونَ، «لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَسْتُرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ» (۱)، عَنْ وِلَايَةِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، وَقَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ هَكَذَا «وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ - فِي عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) - قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ» (۲).

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت از حضرت باقر (علیه السلام) شنیدم که حضرت در باره آیه: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، فرمودند: یعنی کسانی که به حقانیت رجعت ایمان ندارند، در حالیکه آن حق است، «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، یعنی آنها کافر هستند، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، یعنی از پذیرفتن ولایت حضرت علی (علیه السلام) روی گردانند، «لَا جَرَمَ أَنَّ

ص: ۴۵۰

۱- ۱۶/۲۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۱ و ج ۳۶، ص ۱۰۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۵۹۹۷؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۱۹۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۷، ح ۵۴؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۳۳۷، ح ۵۸۰.

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا يَسْتُرُونَ وَ مَا يَعْلَنُونَ إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ»، یعنی خدا آنان را که ولایت حضرت علی (علیه السلام) را نمی پذیرند، دوست ندارد، و فرمودند: در اصل آیه این چنین بوده: «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ _ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام) _ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ».

۲_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ آيَةِ: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَ هُمْ يَخْلُقُونَ»، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، (۱) قَالَ: «الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، الْأَوَّلُ وَ الثَّانِي وَ الثَّلَاثُ، كَذَبُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِقَوْلِهِ: «وَالْوَالِئَاتُ عَلَىٰ وَاتِبَعُوهُ، فَعَادُوا عَلِيًّا وَ لَمْ يُوَالُوهُ، وَ دَعَا النَّاسَ إِلَىٰ وَوَالِيهِ أَنْفُسِهِمْ، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، قَالَ: وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا»، فَإِنَّهُ يَعْنِي: لَمَّا يَعْبُدُونَ شَيْئًا، «وَ هُمْ يَخْلُقُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي وَ هُمْ يَعْبُدُونَ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ»، يَعْنِي كُفَّارٌ غَيْرُ مُؤْمِنِينَ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي إِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَنَّهُمْ يَشْرِكُونَ، «إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ»، فَإِنَّهُ كَمَا قَالَ اللَّهُ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي لَا يُؤْمِنُونَ بِالرَّجْعَةِ، أَنَّهَا حَقٌّ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي قُلُوبُهُمْ كَافِرَةٌ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَ هُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، فَإِنَّهُ يَعْنِي عَنْ وَوَالِيهِ عَلِيٍّ (علیه السلام) مُسْتَكْبِرُونَ، قَالَ اللَّهُ لِمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَعِيداً مِنْهُ: «لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَسْتُرُونَ وَ مَا يَعْلَنُونَ إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ»، (۲) عَنْ وَوَالِيهِ عَلِيٍّ (علیه السلام). (۳)

از جابر نقل است که گفت: از امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ

ص: ۴۵۱

۱- ۲۱_۱۶/۲۰.

۲- ۲۳_۱۶.

۳- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۶۰۷، ح ۶۰ و ج ۳۶، ص ۱۰۳، ح ۴۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۵۹۹۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۵۶، ح ۱۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶، ح ۵۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۱۹۴.

دُونَ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يَخْلُقُونَ»، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: «الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ»، مقصود، ابوبکر و عمر و عثمان هستند، آنان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را که فرمودند: علی (علیه السلام) را دوست بدارید و او را ولی خود قرار داده، از او پیروی نمایید، تکذیب نمودند، و با حضرت علی (علیه السلام) دشمنی کردند و دوست و یاور او نشدند، و مردم را به ولایت خودشان فراخواندند، و این تفسیر فرمایش خداوند است که می فرماید: «وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ».

امّا این بخش از آیه که می فرماید: «لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا»، یعنی آنها چیزی را عبادت نمی کنند و نمی پرستند، «وَهُمْ يَخْلُقُونَ»، یعنی آنها پرستیده می شوند، «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ»، یعنی آنها کافرند و مؤمن نیستند، «وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، یعنی آنها ایمان نمی آورند و مشرک هستند، «إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ»، یعنی: حکم، همان است که خداوند فرموده است، «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ»، یعنی آنها به رجعت و بازگشت، ایمان ندارند، در حالیکه آن حق است، «أَقْلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ»، یعنی اینکه قلبهای آنها حق را نمی پذیرد و کافر است، «وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ»، یعنی آنها ولایت حضرت علی (علیه السلام) را نمی پذیرند، به خاطر همین خداوند در تهدید آنها فرموده است: «لَا جَزْمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَسْرُرُونَ وَ مَا يَعْلَنُونَ إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ»، یعنی: خداوند، کسانی را که از ولایت حضرت علی (علیه السلام) سر پیچی نمایند، را دوست ندارد.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»

و پیش از تو، جز مردانی که به آنها وحی می کردیم، نفرستادیم! اگر نمی دانید، از آگاهان بپرسید.

۱- عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنْ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ. (۱)

اصبغ بن نباته روایت کرده از حضرت علی (علیه السلام) در باره آیه: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، که حضرت فرمودند: اهل ذکر ما هستیم.

۲- عَنْ السُّدِّيِّ عَنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: «فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ»، فَقَالَ: وَاللَّهِ! إِنَّا لَنَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ، نَحْنُ أَهْلُ الْعِلْمِ، وَنَحْنُ مَعْدِنُ التَّأْوِيلِ وَالتَّنْزِيلِ. (۲)

سُدّی از حارث نقل می کند که گفت: از حضرت علی (علیه السلام) درباره این آیه پرسیدم:

ص: ۴۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص: ۱۸۶، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۷، ح ۶۰۴۴؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۳۱۸؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۷، ص ۲۶۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹۷، (مستدرک)، ح ۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴، ح ۱۲؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۴۵۹؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۱۷۹.

« فَسَيُتْلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ »، پس حضرت فرمودند: به خدا سوگند! که ما اهل ذکر هستیم، ما اهل دانش هستیم و ما مرکز تأویل و تنزیل هستیم.

۳- إِبَانَةُ أَبِي الْعَبَّاسِ الْفَلَكِيِّ، قَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَلَا إِنَّ الذِّكْرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَحْنُ أَهْلُهُ، وَنَحْنُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ، وَنَحْنُ مَنَارُ الْهُدَى وَاعْلَامُ التَّقَى، وَلَنَا ضَرْبَتِ الْأَمْثَالِ. (۱)

ابانه ابو العباس فلکی: می نویسد حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: آگاه باشید «ذکر» پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هستند و ما اهل آن جناب هستیم، ما راسخین در علمیم، و مشعلهای هدایت و پرچمهای تقوی برای ما مثال زده شده است.

۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسَيُتْلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «الذِّكْرُ» أَنَا، وَالْأَيْمَةُ «أَهْلُ الذِّكْرِ». (۲)

عبدالله بن عجلان، از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است در باره فرمایش خدای (عز وجل): «فَسَيُتْلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، که آن حضرت فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «ذکر»، من هستم و ائمه، «اهل ذکر» هستند.

ص: ۴۵۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۴، ح ۴۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۸.
 - ۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۹، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۳۵۹، ح ۵۵؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۴۲۳، ح ۶۰۲۹ و ج ۴، ص ۸۶۷، ح ۹۶۲۲؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۵۹؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۵۵، ح ۸۹؛ الكافي، ج ۱، ص ۲۱۰، ح ۱؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص: ۴۲۷؛ وسائل الشيعة، ج ۲۷، ص ۶۳.

۵_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّ مَنْ عِنْدَنَا يَزْعُمُونَ أَنَّ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسَيَمْلَأُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، أَنَّهُمْ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى، قَالَ: إِذَنْ يَدْعُونَكُمْ إِلَى دِينِهِمْ، قَالَ: ثُمَّ أَوْمَى بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ، وَقَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ وَنَحْنُ الْمَسْتَوْلُونَ. (۱)

محمد بن مسلم، از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است که به آن حضرت عرض کردم: کسانی که نزد ما هستند، گمان می کنند که فرمایش خدای (عز وجل): «فَسَيَمْلَأُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، اهل ذکری که در آن مذکورند، یهود و نصاری هستند، حضرت فرمودند: در این صورت که مراد، ایشان باشند، شما را به سوی دین خویش می خوانند، راوی می گوید: پس حضرت با دست خویش اشاره به سینه مبارک خود کردند، و فرمودند: ماییم اهل ذکر و ماییم سؤال شدگان.

ص: ۴۵۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۰، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۴، ح ۶۰۳۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۱، ح ۱۷؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۳۱۹؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۳۷؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۰، ح ۳۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۶، ح ۹۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۱، ح ۷؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۳۰، ح ۷؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۶۳.

«وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»

و پروردگار تو به زنبور عسل الهام کرد که از کوه ها و درختان و آنچه که مردم برمی افرازند، برای خود خانه هایی برگزین!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، قَالَ: هُمُ الْأَوْصِيَاءُ، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، قَالَ: مِنْ قُرَيْشٍ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «وَمِنَ الشَّجَرِ»، قَالَ: يَعْنِي مِنَ الْعَرَبِ، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، قَالَ: يَعْنِي مِنَ الْمَوَالِي، قَالَ: قُلْتُ قَوْلُهُ: «فَأَسْئَلُكَ سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا»، قَالَ: هُوَ السَّبِيلُ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ مِنْ دِينِهِ، قُلْتُ: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، قَالَ: يَعْنِي مَا يَخْرُجُ مِنْ عِلْمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَهُوَ الشِّفَاءُ كَمَا قَالَ اللَّهُ: «شِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ». (۱) (۲)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: از حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) در باره آیه: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: منظور از نحل، ائمه (علیهم السلام) هستند، گفتم: «أَنْ اتَّخِذْ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا»، چیست؟ حضرت فرمودند: جبال، از بین قریش هستند، گفتم: «وَمِنَ الشَّجَرِ»، حضرت فرمودند: و شجر، سایر عرب هستند، عرض کردم: «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، فرمودند: عجمان و موالی اند، گفتم: «فَأَسْئَلُكَ سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا»، فرمودند: مقصود آن دین حقی است که ما بر آن هستیم، عرض کردم: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، حضرت فرمودند:

ص: ۴۵۶

۱- ۱۰/۵۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۳، ح ۷؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۳۵، ح ۳۱۸.

کتابه از علوم امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که به مردم رسیده و موجب شفای امراض جهالت و ضلالت شده است، چنانکه خدای متعال در باره قرآن فرموده است: «شِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ».

۲_ عَنْ مَسِيدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، إِلَى «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ»، فَالنَّحْلُ الْأَائِمَّةُ (عليهما السلام)، وَالْجِبَالُ الْعَرَبُ، وَالشَّجَرُ الْمَوَالِي عِتَاقَهُ، «وَمِمَّا يَعْرِشُونَ»، يَعْنِي الْأَوْلَادَ وَالْعَبِيدَ مِمَّنْ لَمْ يَعْتَقْ، وَهُوَ يَتَوَلَّى اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَالْأَائِمَّةَ (عليهما السلام)، وَالشَّرَابُ الْمُخْتَلَفُ أَلْوَانُهُ فُنُونُ الْعِلْمِ قَدْ يَعْلَمُهَا الْأَائِمَّةُ (عليهم السلام) شَيِّعَتُهُمْ، «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، يَقُولُ فِي الْعِلْمِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ، وَالشَّيْعَةُ هُمُ النَّاسُ، وَغَيْرُهُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِهِمْ مَا هُمْ.

قَالَ: وَ لَوْ كَانَ كَمَا يَزْعُمُ أَنَّهُ الْعَسَلُ الَّذِي يَأْكُلُهُ النَّاسُ، إِذَا مَا أَكَلَ مِنْهُ فَلَا يَشْرَبُ دُوْعَاهِ إِلَّا بَرَأَ لِقَوْلِ اللَّهِ «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، وَ لَا خُلْفَ لِقَوْلِ اللَّهِ، وَ إِنَّمَا الشِّفَاءُ فِي عِلْمِ الْقُرْآنِ لِقَوْلِهِ: «وَ نُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ»، (۱) فَهُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِأَهْلِهِ لَمَّا شَكَّ فِيهِ وَ لَمَّا مَرِيَهُ وَ أَهْلُهُ الْأَائِمَّةُ الْهُدَى (عليهم السلام) الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا». (۲) (۳)

ص: ۴۵۷

۱- ۱۷/۸۲.

۲- ۳۵/۳۲.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۲، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۳۵، ح ۶۰۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۴۴؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۳، ح ۴۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۵، ح ۱۳۲.

مسعده بن صدقه از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت کرده که حضرت درباره آیه: «وَ أَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِمَّنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِمَّنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ» تا «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ»، فرمودند: نحل ائمه (علیهم السلام) هستند، و جبال عرب، و شجر بردگان آزاد شده هستند، «وَ مِمَّا يَعْرِشُونَ»، اولاد و برده هائی که آزاد نشده اند، در صورتی که دوستدار خدا و رسول و ائمه (علیهم السلام) باشند.

و آشامیدنی رنگارنگ، انواع علم است که ائمه (علیهم السلام) به شیعیان خود می آموزند که «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، یعنی در علم شفا برای مردم است، که منظور از ناس شیعیان هستند، و دیگران، خدا می داند چه هستند.

اگر آن طور که خیال می کنند منظور همان عسلی باشد که مردم می خورند، باید هر بیماری که آن را می خورد، شفا یابد، چون خداوند می فرماید: «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ»، و هرگز خدا وعده خلاف نمی دهد، بلکه شفا در علم قرآن است، به دلیل این آیه: «وَ نُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»، پس قرآن شفا و رحمت است برای اهلش، که بدون شک و تردید، اهل قرآن، ائمه هدی (علیهم السلام) هستند، که در این آیه ذکر شده اند: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا».

«وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا ابْنُكُمْ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»

خداوند مثالی (دیگر) زده است: دو نفر را، که یکی از آن دو، گنگ مادرزاد است و قادر بر هیچ کاری نیست و سربار صاحبش می باشد او را در پی هر کاری بفرستد، خوب انجام نمی دهد آیا چنین انسانی، با کسی که امر به عدل و داد می کند، و بر راهی راست قرار دارد، برابر است؟!

۱- عَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ، وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. (۱)

حمزه بن عطاء روایت کرده از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) که در باره فرمایش خداوند متعال: «هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، فرمودند: ایشان امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که به عدل، امر می کنند، و راهشان صراط مستقیم است.

ص: ۴۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۰، ح ۶۱۰۲؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۴۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۰۷.

۲_ عن علی بن ابراهیم فی تفسیره: فی قوله تعالی: «وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْنُكُم لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَ هُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَ مَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، قَالَ: كَيْفَ يَسْتَوِي هَذَا؟! وَ هَذَا الَّذِي يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ، أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةَ (عليهما السلام). (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش در باره فرمایش خداوند متعال: «وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْنُكُم لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَ هُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَ مَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، فرمود: چگونه ممکن است این ها با هم مساوی باشند؟! در حالیکه منظور از آنکه به سوی عدل، امر می کند، امیر المؤمنین و ائمه (علیهم السلام) هستند.

ص: ۴۶۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۰، ح ۶۱۰۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۰، ح ۱۶۱.

«يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»

آنها نعمت خدا را می شناسند سپس آن را انکار می کنند و اکثرشان کافرند!

۱_ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيْسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، (۱) اجْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ كَفْرَنَا بِهَذِهِ الْآيَةِ نَكْفُرُ بِسَائِرِهَا، وَإِنْ آمَنَّا فَإِنَّ هَذَا ذُلٌّ حِينَ يَسْلُطُ عَلَيْنَا ابْنُ أَبِي طَالِبٍ.

فَقَالُوا: قَدْ عَلِمْنَا أَنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) صَادِقٌ فِيَمَا يَقُولُ، وَ لَكِنَّا نَتَوَلَّاهُ وَ لَا نُطِيعُ عَلَيْهِ فِيمَا أَمَرَنَا، قَالَ: فَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، يَعْرِفُونَ يَعْنِي وَلَا يَهِيَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، بِالْوَلَايَةِ. (۲)

از احمد بن عيسى نقل است که گفت: حدیث کرد مرا جعفر بن محمد (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای (عز وجل): «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا»، که حضرت ابا عبد الله الحسین (علیه السلام) فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد:

ص: ۴۶۱

۱- ۵/۵۵.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۲، ح ۴۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۳، ح ۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۷؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۴۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۲، ح ۱۶۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۷، ح ۷۷؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۵، ح ۷۷.

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»، عده ای از اصحاب رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در مسجد مدینه جمع شدند و به یکدیگر می گفتند: در باره این آیه چه می گوید؟ بعضی از آنها گفتند: اگر به این آیه کافر شویم و قبول نکنیم، لازم می آید که به سایر آیات قرآن نیز کافر شویم، و اگر ایمان آوریم و آن را قبول کنیم، همین خواری و ذلت بزرگی است، در هنگامی که پسر ابو طالب بر ما مسلط شود، و ما از او اطاعت کنیم.

بعد از آن گفتند: ما می دانیم که محمد(صلی الله علیه و آله و سلم) هر چه می گوید راست و حقیقت است، و او را دوست می داریم ولی، امر او در باره علی را اطاعت نمی کنیم، و نمی پذیریم.

حضرت فرمودند: پس، این آیه نازل شد: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكِرُونَهَا»، و فرمودند: مقصود از نعمت خدا، ولایت حضرت علی(علیه السلام) است، «وَ أَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ»، یعنی: و بیشتر آنها به ولایت حضرت علی بن ابی طالب(علیه السلام) ایمان نیاوردند و کافر شدند.

۲_ سئل الصادق(علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكِرُونَهَا»، قَالَ: يَعْرِفُونَهَا يَوْمَ الْغَدِيرِ وَ يَنْكِرُونَهَا يَوْمَ السَّقِيْفَةِ. (۱)

از حضرت امام جعفر صادق(علیه السلام) درباره ی این آیه: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكِرُونَهَا»، سؤال شد، حضرت فرمودند: در روز غدیر آن را می شناسند، و در روز سقیفه

ص: ۴۶۲

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۷۱، ح ۷۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۳۷، ص ۱۶۶، ذیل ح ۴۲؛ جامع الأخبار(شعیری)، ص ۱۱؛ سفینه البحار، ج ۶، ص ۶۰۶.

آن را انکار می کنند.

۳_ عَنْ الْبَاقِرِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ»، قَدْ عَرَفَهُمْ وَلَايَهُ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَ أَمْرَهُمْ بِوَلَايَتِهِ، ثُمَّ أَنْكَرُوا بَعْدَ وَفَاتِهِ. (۱)

ابن شهر آشوب از امام باقر (عليه السلام) روایت کرده که حضرت در ذیل آیه: «يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يَنْكُرُونَهَا»، فرمودند: مقصود این است که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) ولایت حضرت علی (عليه السلام) را به آنها شناساند، و آنها را به پذیرفتن ولایت فرمان داد، ولی آنان بعد از وفات او (پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله))، آن را انکار کردند.

۴_ تَفْسِيرُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ الْهَيْثَمِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) سُئِلَ عَنْ ...

ساق الحديث الى ان قال (عليه السلام):

فَمَا بَالُ قَوْمٍ غَيَّرُوا سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ عَدَّلُوا عَنْ وَصِيَّتِهِ؟ لَا يَخَافُونَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ؟ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «الَّذِينَ يَدَّبُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَ أَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ يَصِلُونَهَا وَ بئس القَرَارُ»، (۲) ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ وَ اللَّهُ! نِعْمَةُ اللَّهِ، الَّتِي أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَيَّ

ص: ۴۶۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۴، ذیل ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۹؛ اللوامع النورانية فی اسماء علی و اهل بيته القرآنية، ص ۳۴۳، ح ۵۹۳؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۹.

۲- ۱۴/۲۸_۲۹

از اصبع بن نباته، نقل است که گفت: از امیر مؤمنان (علیه السلام) سؤال شد، ...

تا آنجا که حضرت فرمودند: آن گروهی که سیره و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را تغییر داده و از جانشین او روی برتافته اند را چه شده است؟ آیا نمی ترسند از این که عذاب بر آنان فرود آید؟ و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَدُلُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبُورِ»، «جَهَنَّمَ يَصِیْلُونَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ»، سپس فرمودند: به خدا سوگند! ما همان نعمتی هستیم که خداوند، بندگان خود را از آن برخوردار نموده، و هر که رستگار شد به وسیله پیروی از ما رستگار شده است.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر می توانید به کُد ۱۴/۲۸ نیز، مراجعه فرمایید.

ص: ۴۶۴

۱- بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۲۱، ح ۳۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۱۸، ح ۱۳۹۲ و ج ۳، ص ۳۰۷، ح ۵۷۴۲ و ص ۴۴۲، ح ۶۱۰۸؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۸۵.

«الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ»

کسانی که کافر شدند و (مردم را) از راه خدا بازداشتند، بخاطر فسادى که مى کردند، عذابى بر عذابشان مى افزاییم!

علی بن ابراهیم فى تفسیره: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ»، قَالَ: كَفَرُوا بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَ صَدُّوا عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، «زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ». (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش ذیل آیه شریفه: «الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ»، فرمود: یعنی آنهائی که بعد از پیامبر اکرم (صلى الله عليه و آله) کافر شدند، و راه امیر المؤمنین (عليه السلام) را بستند، پس خداوند هم برای ایشان عذابى سخت قرار داد به خاطر فسادى که مرتکب شدند.

ص: ۴۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۱، ص ۵۷۸، ح ۹؛ البرهان فى تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۳، ح ۶۱۱۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۵۰؛ تفسیر القمى، ج ۱، ص ۳۸۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۳، ح ۱۷۱.

«وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ۚ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَؤُلَاءِ...»

و (به یاد آورید) روزی را که از هر امتی، گواهی از خودشان بر آنها برمی انگیزیم و تو را گواه بر آنان قرار می دهیم!

فی تفسیر القمی، «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ»، یغنی مِنَ الْأَئِمَّةِ (علیهما السلام)، ثُمَّ قَالَ لِنَبِيِّهِ (صلی الله علیه و آله) «وَجِئْنَا بِكَ»، یا مُحَمَّدُ، «شَهِيدًا عَلَىٰ هَؤُلَاءِ»، یغنی عَلَى الْأَئِمَّةِ (علیهما السلام)، فَرَسُولُ اللَّهِ (علیهما

السلام) شَهِيدٌ عَلَى الْأَئِمَّةِ (علیهما السلام)، وَ هُمْ شُهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ. (۱)

علی بن ابراهیم در تفسیرش در باره آیه: «وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ»، می گوید: روزی که بر می انگیزیم در میان هر امتی از میان خودشان گواهی، منظور ائمه (علیهم السلام) هستند، آنگاه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «وَجِئْنَا بِكَ»، یعنی تو را می آوریم ای محمد! «شَهِيدًا عَلَىٰ هَؤُلَاءِ»، تا گواه بر ائمه (علیهم السلام) باشی، پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) گواه بر ائمه (علیهم السلام) هستند، و ائمه (علیهم السلام) گواه بر مردم.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به روایات ذیل کد ۱۱/۱۷ مراجعه نمایید.

ص: ۴۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۱، ح ۱۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۳، ح ۶۱۱۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص: ۱۵۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص: ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص: ۲۵۲.

«... وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ»

و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است!

۱- عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَيُّ شَيْءٍ تَقُولُ الشَّيْخِيَّةُ فِي عَيْسَى وَ مُوسَى وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليهما السلام)؟ قُلْتُ: يَقُولُونَ إِنَّ عَيْسَى وَ مُوسَى أَفْضَلُ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). قَالَ: فَقَالَ: يَزْعُمُونَ أَنَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَدْ عَلِمَ مَا عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قُلْتُ: نَعَمْ، وَ لَكِنْ لَا يَقَدِّمُونَ عَلَيَّ أَوْلَى الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ أَحَدًا.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): فَخَاصَةٌ لَهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ: وَ فِي أَيِّ مَوْضِعٍ أُخَاصَتْ لَهُمْ؟ قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمُوسَى (عليه السلام): «وَ كَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ»، (۱) عَلِمْنَا أَنَّهُ لَمْ يَكْتُبْ لِمُوسَى كُلَّ شَيْءٍ، وَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِعَيْسَى (عليه السلام): «وَ لِأَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ»، (۲) وَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) «وَ جِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا»، (۳) «وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ»، (۴).

ص: ۴۶۷

۱- ۷/۱۴۵

۲- ۴۳/۶۳

۳- ۴/۴۱

۴- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۳۲، ح ۱۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۴۴۴، ح ۶۱۱۶؛ بصائر الدرجات في فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۲۷، ح ۱؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۵، ص ۱۸۱ و ج ۱۲، ص ۹۲؛ تفسير نور الثقلين، ج ۲، ص ۶۸، ح ۲۵۸ و ج ۴، ص ۶۱۲، ح ۷۹.

از عبد الله بن ولید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) به من فرمودند: شیعیان ما در باره عیسی، موسی و امیرالمؤمنین (علیهم السلام) چه می گویند؟ عرض کردم: می گویند: موسی و عیسی از امیر المؤمنین (علیه السلام) برتر هستند.

آیا آنها به این مطلب اعتقاد دارند که: هر چه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانستند، امیر المؤمنین (علیه السلام) هم می دانستند؟ عرض کردم: بله، ولی هیچ کس را بر پیامبران اولوالعزم مقدم نمی شمارند.

حضرت فرمودند: با استفاده از قرآن با آنها بحث کن. عرض کردم: از کجای قرآن با آنان بحث نمایم؟ حضرت فرمودند: با این آیه قرآن که خداوند متعال درباره حضرت موسی (علیه السلام) می فرماید: «وَكُنْتُمْ لَهُ فِي الْأَلْوَابِحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ»، پس معلوم می شود که خداوند سبحان همه چیز را برای موسی (علیه السلام) بیان نکرده است، و خداوند درباره عیسی (علیه السلام) نیز چنین فرموده است: «وَلَأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ»، در حالی که خداوند تبارک و تعالی برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا»، «وَوَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ».

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ: نَزَلَ جِبْرَائِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِرُمَّانَتَيْنِ مِنَ الْجَنَّةِ، فَلَقِيَهُ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَقَالَ لَهُ: مَا هَاتَانِ الرَّمَّانَتَانِ فِي يَدَيْكَ؟ قَالَ: أَمَّا هَذِهِ فَالْتَّبُوءُ، لَيْسَ لَكَ فِيهَا نَصِيبٌ، وَ أَمَّا هَذِهِ فَالْعِلْمُ، ثُمَّ فَلَقَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فَأَعْطَاهُ نِصْفَهَا، وَ أَخَذَ نِصْفَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَسَلَّمَ. ثُمَّ قَالَ: أَنْتَ شَرِيكِي فِيهِ وَ أَنَا شَرِيكُكَ فِيهِ، قَالَ: فَلَمْ يَعْلَمْ وَ اللَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) حَرْفًا مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ إِلَّا عَلَّمَهُ

عَلِيًّا (عليه السلام)، ثُمَّ انْتَهَى ذَلِكَ الْعِلْمَ إِلَيْنَا، ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِهِ. (۱)

از محمد بن مسلم نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) شنیدم که می فرمودند: جبرئیل برای حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) دو انار بهشتی آورد، حضرت علی (عليه السلام) آنحضرت را ملاقات کردند و عرض کردند: این دو انار که در دست دارید چیست؟ حضرت فرمودند: اما این یکی نبوت است، که تو از آن بهره ای نداری، و اما این یکی علم است، سپس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آن را به دو نصف تقسیم کردند، نصفش را به علی (عليه السلام) دادند، و نصف دیگر را خود برداشتند، سپس فرمودند: در این تو با من شریک هستی و من با تو.

پس امام باقر (عليه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آنچه خدایش تعلیم داد حرفی نیاموخت، جز آنکه آن را به علی (عليه السلام) تعلیم دادند، سپس آن علم به ما رسید، آنگاه دست خود را بر سینه خود گذاشتند.

ص: ۴۶۹

۱- _ الإختصاص، ص ۲۷۹؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱۷۳، ح ۴۴ و ج ۴۰، ص ۲۰۹، ح ۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۶، ح ۶۱۲۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۲۹۵، ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۱۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص ۴۴۳، ح ۵۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۶۳، ح ۳؛ الوافی، ج ۳، ص ۶۰۵، ح ۱۱۷۷.

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ»

خداوند به عدل و احسان و بخشش به نزدیکان فرمان می دهد و از فحشا و منکر و ستم، نهی می کند خداوند به شما اندرز می دهد، شاید متذکر شوید!

۱_ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، قَالَ: يَا سَعْدُ! «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ»، وَ هُوَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم) «وَالْإِحْسَانِ»، وَ هُوَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، «وَ إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، وَ هُوَ قَرَابَتُنَا أَمَرَ اللَّهُ الْعَبَادَ بِمَوَدَّتِنَا وَ إِيتَائِنَا وَ نَهَاهُمْ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ مَنْ بَعَى عَلَىٰ أَهْلِ الْبَيْتِ وَ دَعَا إِلَىٰ غَيْرِنَا. (۱)

عیاشی در تفسیرش از سعد روایت کرده که امام باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، فرمودند: ای سعد! «خداوند دستور به عدل می دهد»، یعنی حضرت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) و «احسان»، یعنی حضرت علی (علیه السلام)، «وَ إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، که همان خویشاوندی ما است. خدا مردم را مأمور به مودت و محبت و رسیدگی به ما نموده و از کارهای زشت و فحشاء بازداشته و از کسی که بر ما خانواده ستم روا دارد و مردم را دعوت به غیر ما کند.

ص: ۴۷۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۶۸، ح ۱۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۸، ح ۶۱۳۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۷، ح ۵۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۹، ح ۲۰۳.

۲_ فی تفسیر القمی، قَوْلُهُ تَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، قَالَ: «الْعَدْلُ»، شَهَادَةٌ أَنْ لَمَّا إِلهَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ «الْإِحْسَانُ»، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «الْفَحْشَاءُ وَالْمُنْكَرُ وَالْبَغْيُ»، فَلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ. (۱)

علی ابراهیم قمی در تفسیرش، در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، فرمود: «عدل»، گواهی به یکتائی خدا و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، و «احسان»، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، «و فحشاء (کار زشت) و منکر (عمل بد) و بغی (ستم)»، فلانی و فلانی و فلانی هستند.

۳_ عَنْ عَطِيهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، الْمَأْيَهُ، قَالَ: «الْعَدْلُ» شَهَادَةٌ الْإِحْلَاصِ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ «الْإِحْسَانُ» وَ لِيَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ الْإِتْيَانُ بِطَاعَتِهِمَا وَ «إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ»، الْحَسَنُ وَ الْحَسَيْنُ وَ الْمَائِمَةُ مَنِ وَ وُلْدِهِ (عليهما السلام)، وَ «يَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ»، هُوَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ قَتَلَهُمْ وَ مَنَعَ حُقُوقَهُمْ. (۲)

از عطیه بن حارث روایت است که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ»، فرمودند: «عدل» گواهی به یگانگی خداوند و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است، و «احسان» ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و پیروی از آن دو است، و

ص: ۴۷۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۸، ح ۶ و ج ۳۰، ص ۱۷۱، ح ۲۶ و ج ۳۶، ص ۱۷۹، ح ۱۷۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۷، ح ۶۱۳۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۵۱؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۷۷، ح ۱۹۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۸۸، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۹، ح ۶۱۳۸؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۵۹؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۳۴۶، ح ۶۰۴.

«إِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى» امام حسن (عليه السلام) و امام حسين (عليه السلام) و ائمه از نسل امام حسين (عليهم السلام) هستند، و «يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ»، هر کس به آنها ستم روا دارد و بکشد ایشان را و مانع رسیدن به حقوقشان شود.

۴- فُرَاتٌ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ سَعِيدٍ مُعَنَّأً، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: كُنْتُ مَعَهُ جَالِسًا، فَقَالَ لِي: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: «الْعَدْلُ» رَسُوْلُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) وَ «الْإِحْسَانُ» أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ «إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ (سلام الله عليها). (۱)

در تفسیر فرات از حسین بن سعید روایت است که گفت: من در محضر حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) نشسته بودم، که حضرت به من فرمودند: خداوند می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، «عدل» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هستند، و «احسان» امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (عليه السلام)، و «إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى» فاطمه زهرا (سلام الله عليها) هستند.

۵- فی تفسیر العیاشی، عَنْ عَامِرِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي الْعَدِيرِ، عَنْ عَطَاءِ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): فِي قَوْلِ اللَّهِ: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسَانِ وَ إِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، قَالَ: «الْعَدْلُ» شَهَادَةُ أَنْ لَمَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ «الْإِحْسَانُ» وَلَمَا يَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ «يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ» الْأَوَّلُ، وَ «الْمُنْكَرُ» الثَّانِي، وَ «الْبَغْيُ» الثَّلَاثُ. (۲) در تفسیر عیاشی، از عطاء همدانی روایت است که حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)

ص: ۴۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۰، ح ۱۲؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۳۶، ح ۳۱۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹۰، ح ۱۳ و ج ۳۱، ص ۶۰۶، ح ۵۹ و ج ۳۶، ص ۱۸۰، ح ۱۷۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۴۹، ح ۶۱۳۶؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۸، ح ۶۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۰، ح ۲۰۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۳۴۶، ح ۶۰۳.

در باره آیه: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى»، فرمودند: «عدل» شهادت به لا اله الا الله است، و «احسان» ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است، و «فحشاء» اولی است، «منکر» دوّمی، و «بغی» سوّمی.

ص: ۴۷۳

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهُمَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةِ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ ۗ إِنَّمَا يَبُلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۗ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»

همانند آن زن (سبک مغز) نباشید که پشمهای تابیده خود را، پس از استحکام، وامی تابید! در حالی که (سوگند و پیمان) خود را وسیله خیانت و فساد قرار می دهید بخاطر اینکه گروهی، جمعیتشان از گروه دیگر بیشتر است، خدا فقط شما را با این وسیله آزمایش می کند و به یقین روز قیامت، آنچه را در آن اختلاف داشتید، برای شما روشن می سازد!

۱- عَنْ زَيْدِ بْنِ الْجَهْمِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَمَّا نَزَلَتْ وَلا يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ يَمُرُّ بِمُرَّةٍ الْمُؤْمِنِينَ، فَكَانَ مِمَّا أَكَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ.

یا زید! قول رسول الله (صلی الله علیه و آله) لَهُمَا قَوْمًا فَسَلَّمَا عَلَيْهِ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَا: أَمِنَ اللَّهُ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مِنْ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، (۱) یعنی به قول رسول الله (صلی الله علیه و آله) لَهُمَا، وَقَوْلَهُمَا: أَمِنَ اللَّهُ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ؟ «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهُمَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةِ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ (أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ)»، قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! أَيْمَةٌ؟

ص: ۴۷۴

قَالَ: إِي، وَ اللَّهُ! أُنْمَهُ، قُلْتُ: فَإِنَّا نَقْرَأُ «أَرْبِي»، فَقَالَ: مَا أَرْبِي؟ وَ أَوْ مَا يَبْدِيهِ فَطَرَحَهَا، «إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ»، يَعْنِي بِعَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، «وَ لَيَبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمُ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِن يَضَلُّ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ لَتَسْتَأْتِلَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَ لَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، يَعْنِي بَعْدَ مَقَالِهِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ فِي عِلِّيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، «وَ تَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ»، يَعْنِي بِهِ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، «وَ لَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ» (١). (٢)

از زید بن جهم هلالی نقل است که گفت: شنیدم حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: وقتی امر ولایت علی بن ابی طالب (علیه السلام) نازل شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: به لقب امیر المؤمنان، به علی (علیه السلام) سلام کنید.

ای زید! از جمله تأکیداتی که خدا در آن روز بر آن دو نفر (ابو بکر و عمر) نمود، این بود که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آنها فرمودند: برخیزید و به عنوان امیر مؤمنان، به علی بن ابی طالب (علیه السلام) سلام کنید.

آن دو نفر گفتند: ای رسول خدا! این امر از جانب خدا است یا از جانب رسولش؟

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آنها فرمودند: از جانب خدا و رسولش، پس خدای عزّ و جل این آیه را نازل فرمود: «و سوگندها را، پساز محکم کردنش، که خدا را ضامن آن کرده اید، نشکنید، زیرا خدا می داند چه می کنید»، مقصود فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

ص: ۴۷۵

۱- ۹۴ و ۹۳/۱۶.

۲- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۰، ح ۶۱۳۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۲۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۱، ح ۲۰۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۹۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بینه القرآنیة، ص ۳۴۸، ح ۶۰۶؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۳، ص ۲۶۵، ح ۱.

به آنها است و گفته آنها که این امر از جانب خداست یا رسولش؟

«و مانند آن زن نباشید که رشته های خود را پس از تابیدن، پنبه می کرد و پراکنده می ساخت، شما هم سوگندهایتان را میان خودتان برای آن که (ائمه ای پاکتر از ائمه شما هستند)، وسیله نیرنگ نسازید».

زید گفت: عرض کردم: ائمه فرمودید؟

حضرت فرمودند: آری، به خدا قسم! ائمه است، عرض کردم: ما، «أربی» قرائت می کنیم، حضرت فرمودند: آربی چیست؟ و با اشاره با دست آن را دور انداختند، (یعنی رد کردند)، «فقط خدا شما را به وسیله آن آزمایش می کند»، یعنی به وسیله حضرت علی (علیه السلام)، «و برای اینکه در روز قیامت آنچه را در آن اختلاف دارید، برای شما واضح سازد»، «اگر خدا می خواست شما را یک امت کرده بود، ولی هر که را بخواهد، گمراه کند، و هر که را بخواهد، هدایت کند، و از آنچه می کرده اید، بازخواست می شوید»، «سوگندهایتان را میان خود دستاویز نیرنگ نکنید، مبادا قدمی پس از استواریش، بلغزد»، یعنی بعد از فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره حضرت علی (علیه السلام)، «و به سزای بازداشتن از راه خدا به شما بدی برسد»، مقصود از راه خدا، حضرت علی (علیه السلام) است، «و برای شما عذابی بزرگ باشد».

۲_ قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي نَفْسِهِ: حَدَّثَنِي أَبِي رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): لَمَّا نَزَلَتِ الْوَلَايَةُ، وَ كَانَ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِعَدِيرِ حُمٍّ: سَلَّمُوا عَلَيَّ عَلِيٍّ يَا مَرْءَ الْمُؤْمِنِينَ.

فَقَالَا: مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ؟ فَقَالَ لَهُمَا: نَعَمْ، حَقًّا مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، إِنَّهُ أَمِيرٌ

الْمُؤْمِنِينَ وَإِمَامَ الْمُتَّقِينَ وَفَاتِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، يَقَعِدُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الصِّرَاطِ فَيَدْخُلُ أَوْلِيَاءَهُ الْجَنَّةَ وَيَدْخُلُ أُعْيَادُهُ النَّارَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعِيدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، يَغْنِي قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مِنْ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، ثُمَّ ضَرَبَ لَهُ مَثَلًا فَقَالَ: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ».(۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: هنگامی که آیه ولایت (دستور اعلان ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)) نازل شد، رسول خدا (صلى الله عليه و آله) در غدیر خم فرمودند: به علی (علیه السلام) با عنوان «امیر المؤمنین»، سلام کنید.

آن دو نفر گفتند: این (دستور) از جانب خدا است، یا از جانب رسولش؟

حضرت آن دو فرمودند: آری، حقیقتاً آن، از جانب خدا و پیامبرش است. سپس فرمودند: همانا او (علی بن ابی طالب)، امیر مؤمنان، امام پرهیزکاران و پیشوای روسفیدان است، که خداوند در روز قیامت او را بر صراط می نشاند پس دوستانش را وارد بهشت می کند و دشمنانش را در آتش (دوزخ) می اندازد، پس خداوند (عز و جل) فرمود: «و سوگندها را پس از استواری آنها مشکنید، زیرا خدا می داند چه می کنید»، یعنی فرمایش رسول خدا (صلى الله عليه و آله و سلم) هم از جانب خداست و هم رسولش، سپس مثالی برای او آورد و فرمود: «و مانند آن زن مباشید که رشته های خود را پس از تابیدن، پنبه می کرد و پراکنده می ساخت، شما هم سوگندهایتان را میان خودتان وسیله نیرنگ مسازید».

ص: ۴۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۶۹، ح ۱۵۷ و ج ۳۷، ص ۱۲۰، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۰، ح ۶۱۴۰؛ تفسیر الصافی، ج ۲، ص ۷۰؛ تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۸۹.

٣- عَنْ زَيْدِ بْنِ الْجَهْمِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَجِئَةٌ يَقُولُ: لَمَّا سَلِمُوا عَلَيَّ (عليه السلام) بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِلأَوَّلِ: قُمْ فَسَلِّمْ عَلَيَّ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: أَمِنَ اللَّهُ أَوْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ، ثُمَّ قَالَ: يَا مَقْدَادُ! قُمْ فَسَلِّمْ عَلَيَّ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: فَلَمْ يَقُلْ مَا قَالَ صَاحِبِيَاهُ، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا بَا ذَرًّا! فَسَلِّمْ عَلَيَّ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَامَ وَ سَلِّمْ، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا سَلْمَانُ! وَ سَلِّمْ عَلَيَّ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَامَ وَ سَلِّمْ، قَالَ: حَتَّى إِذَا خَرَجَا وَ هُمَا يَقُولَانِ: لَا وَ اللَّهُ! لَمَّا نُسِئْتُمْ لَهُ مَا قَالَ أَيْدَاءُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَيَّ نَبِيَّهُ: «وَلَا تَنْفُضُوا الأِيمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَ قَدْ جَعَلْتُمْ اللَّهُ عَلَيكُمْ كَفِيلًا»، (١) بِقَوْلِكُمْ أَمِنَ اللَّهُ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ: «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، (٢) «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةِ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ»، «أَنْ تَكُونَ أَيْمَانُكُمْ هِيَ أَرْبَى مِنْ أَيْمَانِكُمْ»، قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! إِنَّمَا نَقَرُوهَا: «أَنْ تَكُونَ أَيْمَانُكُمْ هِيَ أَرْبَى مِنْ أَيْمَانِكُمْ»، فَقَالَ: وَيَحْكُ يَا زَيْدُ! وَ مَا أَرْبَى؟ أَنْ تَكُونَ أَيْمَانُكُمْ هِيَ أَرْبَى مِنْ أَيْمَانِكُمْ، «إِنَّمَا يَبْلُوكُمْ اللَّهُ بِهِ»، يَعْنِي عَلِيًّا، «وَ لَيَسِنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِنْ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ لَتَسْتَبْلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَ لَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، (٣) بَعْدَ مَا سَلِمْتُمْ عَلَيَّ بِأَمْرِهِ الْمُؤْمِنِينَ، «وَ تَدُوقُوا الشُّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، يَعْنِي عَلِيًّا، «وَ لَكُمْ عَذَابٌ

ص: ٤٧٨

١- ١٦/٩١.

٢- همان.

٣- ١٦/٩٣ و ٩٤.

از زید بن جهم نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: زمانی که به حضرت علی (علیه السلام) با عنوان امیر المؤمنین سلام می کردند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اوّلی (ابوبکر) فرمودند: برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او عرض کرد: آیا این دستور خداست یا پیامبر؟ حضرت فرمودند: بله، دستور خداست و پیامبرش.

سپس به دوستش (عمر) فرمودند: برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او گفت: این امر خداست یا پیامبر خدا؟ حضرت فرمودند: بله، امر خداست و پیامبرش.

سپس فرمودند: ای مقداد! برخیز و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، او برخاست و چنین کرد و آن سؤالی که دو نفر قبلی پرسیدند را نگفت.

سپس فرمودند: برخیز، ای ابوذر! و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس برخاست و چنین کرد، سپس فرمودند: برخیز، ای سلمان! و به علی با عنوان امیر المؤمنین سلام کن، پس او هم برخاست و امر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انجام داد.

تا اینکه آن دو نفر از آن جلسه بیرون آمدند و به هم می گفتند: نه، به خدا قسم! هیچ وقت، آنچه را گفت نمی پذیریم و تسلیم او نمی شویم، پس خداوند ای آیه را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل فرمود: «وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ

ص: ۴۷۹

۱- _ همان.

۲- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۴۴، ح ۶۰۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۴۸، ح ۱۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۵۱، ح ۶۱۴۳؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۶۸، ح ۶۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۸۰، ح ۲۰۷.

كَفِيًّا»، به خاطر این گفتارشان که: این دستور خداست یا پیامبر خدا؟ «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ»، «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَقَصَتْ غَزْلُهُا مِنْ بَعْدِ قُوَّةِ أَنْكَاشِا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخْلًا بَيْنَكُمْ»، تا ائمه ای پاک تر از امامان شما باشند، زید گفت: عرض کردم: فدایتان شوم! ولی آن را ما به این صورت می خوانیم: «أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبِي مِنْ أُمَّةٍ»، حضرت فرمودند: وای بر تو ای زید! اربی چیست؟ تا این که، به خدا قسم! پاک تر از امامان شما باشد، «إِنَّمَا يُلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ»، یعنی به وسیله علی (علیه السلام)، «وَلِيَبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِنْ يَضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَ لَتَسْتَأْتِنَنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»، «وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخْلًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، یعنی پس از آنکه به علی (علیه السلام) به عنوان امیر المؤمنین سلام کردید، «وَتَذُوقُوا الشُّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ»، یعنی پس از آنکه از علی (علیه السلام) روی برگردانید، «وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ». (حدیث ادامه دارد)

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا»

این قرآن، به راهی که استوارترین راه هاست، هدایت می کند و به مؤمنانی که اعمال صالح انجام می دهند، بشارت می دهد که برای آنها پاداش بزرگی است.

۱- عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ سَيَّابَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، قَالَ: يَهْدِي إِلَى الْإِمَامِ (۱).

از علاء بن سیابه نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدای متعال: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، فرمودند: به سوی امام، راهنمایی می کند.

۲- عَنْ الْفَضِيلِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، قَالَ:

ص: ۴۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۵، ح ۱۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۰۹، ح ۶۲۶۷؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۷۷، ح ۱۲؛ تأویل الآيات الظاهره، ص ۲۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۴۰، ح ۸۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۳۵۲، ح ۶۱۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۶، ح ۲.

از فضيل نقل است كه گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آيه: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ»، فرمودند: اين قرآن، به سوى ولايت، هدايت مى كند.

٣- معانى الاخبار: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِى، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ الْمُقْرِى الْجُرْجَانِي، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُوصِلِي بِنِعْدَادٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَاصِمِ الطَّرِيفِي، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ الْحَسَنِ الْكَحَّالُ مِيُولَى زَيْدِ بْنِ عَلِي، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِي بْنِ الْحَسَنِ (عليهما السلام) قَالَ: الْإِمَامُ مِنَّا لَا يَكُونُ إِلَّا مَعْصُومًا، وَ لَيْسَتْ الْعِصْمَةُ فِي ظَاهِرِ الْخُلُقِ، فَيَعْرِفُ بِهَا وَ لِذَلِكَ لَا يَكُونُ إِلَّا مَنْصُوصًا، فَقِيلَ لَهُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! فَمَا مَعْنَى الْمَعْصُومِ؟

فَقَالَ: هُوَ الْمُعْتَصِمُ بِحَبْلِ اللَّهِ، وَ حَبْلُ اللَّهِ هُوَ الْقُرْآنُ لَا يَفْتَرِقَانِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ الْإِمَامُ يَهْدِي إِلَى الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ يَهْدِي إِلَى الْإِمَامِ، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ» (٢).

از عباس كحال غلام زيد بن علي نقل است كه گفت: پدرم برايم گفت: حضرت

ص: ٤٨٢

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ١٤٥، ح ١٣؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٣، ص ٥١٠، ح ٦٢٧١؛ تفسير الصافى، ج ٣، ص ١٨٠؛ تفسير العياشى، ج ٢، ص ٢٨٣، ح ٢٥؛ تفسير نور الثقلين، ج ٣، ص ١٤١، ح ٩٠؛ اللوامع النورانية فى اسماء على و اهل بيته القرآنيه، ص ٣٥٤، ح ٦١٨.

٢- بحار الأنوار، ج ٢٥، ص ١٩٤، ح ٥؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٣، ص ٥٠٩، ح ٦٢٦٨؛ تفسير الصافى، ج ١، ص ٣٦٥؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٧، ص ٣٦٤؛ تفسير نور الثقلين، ج ٣، ص ١٤١، ح ٨٩؛ اللوامع النورانية فى اسماء على و اهل بيته القرآنيه، ص ٣٥٣، ح ٦١٥؛ معانى الأخبار، ص ١٣٢، ح ١.

موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، از امام سجّاد (علیه السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: از ما خاندان جز معصوم، شخص دیگری نمی تواند امام باشد، و عصمت صفتی نیست که در ظاهر بدن باشد تا با چشم دیده شود و شناخته گردد، و به همین جهت نمی توان معصوم بودن کسی را تشخیص داد، مگر اینکه خداوند به وسیله پیغمبرش آن را به صراحت بیان فرموده باشد.

شخصی عرض کرد: ای فرزند گرامی رسول خدا! معنی معصوم چیست؟ حضرت فرمودند: معصوم شخصی است که به واسطه چنگ زدنش به ریسمان الهی و جدا نشدنش از آن، هرگز به گناهی آلوده نگردد، و رشته محکم خدا قرآن است که آن دو تا روز قیامت از یک دیگر جدا نگردند، و تا رستاخیز امام هدایت می کند به قرآن، و قرآن راهنمائی می نماید به امام، و این است فرموده خدا: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ».

«... وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»

و هرگز اسراف و تبذیر مکن.

۱- عَنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، قَالَ: لَمَا تُبْذِرُوا وَلَعَايَةَ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۱)

از اسحاق بن عمار نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، فرمودند: ولایت حضرت علی (علیه السلام) را، اسراف نکنید.

۲- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ، فِي قَوْلِهِ: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، قَالَ: لَا تُبْذِرُ فِي وِلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

از اسحاق بن عمار نقل است که در باره فرمایش خداوند: «وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا»، گفت: در ولایت و دوستی حضرت علی (علیه السلام)، زیاده روی و اسراف نکن.

ص: ۴۸۴

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۸۴، ح ۳۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۲۳، ح ۶۳۳۳؛ المحاسن، ج ۱، ص ۲۵۷، ح ۲۹۸.
 - ۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۶، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۲۳، ح ۶۳۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۱۸۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۲۸۸، ح ۵۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۵۷، ح ۱۷۰.

«وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔوْلًا»

از آنچه به آن آگاهی نداری، پیروی مکن، چرا که گوش و چشم و دل، همه مسئولند.

عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَيِّدِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي الرِّضَا (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ الرِّضَا (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِي (عليهما السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ أَبَا بَكْرٍ مَنِي بِمَنْزِلِهِ السَّمْعِ، وَإِنَّ عُمَرَ مَنِي بِمَنْزِلِهِ الْبَصَرِ، وَإِنَّ عُثْمَانَ مَنِي بِمَنْزِلِهِ الْفُؤَادِ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَدِ، دَخَلْتُ إِلَيْهِ، وَعِنْدَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتِ! سَجَعْتُكَ تَقُولُ فِي أَصْحَابِكَ هَؤُلَاءِ قَوْلًا، فَمَا هُوَ؟

فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) نَعَمْ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: هُمُ السَّمْعُ وَ الْبَصَرُ وَ الْفُؤَادُ، وَ سَيَسْأَلُونَ عَنْ وَصِيي هَذَا، وَ أَشَارَ إِلَى عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا».

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله) وَ عَزَّ رَبِّي! إِنَّ جَمِيعَ أُمَّتِي لَمَوْقُوفُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَ مَسْئُولُونَ عَنْ

وَلَايَتِهِ، وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ» (۱). (۲)

از عبد العظیم بن عبد الله حسنی نقل است که گفت: آقا امیر امام هادی (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از اجدادشان (علیهما السلام)، از امام حسین (علیه السلام) روایت کردند که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا ابو بکر به منزله گوش من، و عمر به منزله چشم من، و عثمان به منزله قلب من است.

امام حسین (علیه السلام) فرمودند: روز بعد، خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسیدم، در حالی که امیر المؤمنین (علیه السلام)، ابو بکر، عمر و عثمان، در محضر آن حضرت بودند، به آن بزرگوار گفتم: ای پدر جان! دیروز در مورد این اصحابتان، مطلبی فرمودید، مقصودتان چه بود؟

پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آری! آنگاه با دست مبارکشان، به سوی آنها اشاره کردند و فرمودند: آنان گوش و چشم و دل هستند، به زودی از آنان، در باره ولایت این وصی من، سؤال خواهد شد، و بعد به سوی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) اشاره کردند، و فرمودند: به راستی خدای عز و جل می فرماید: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا»، سپس فرمودند: به عزت پروردگرم سوگند! تمامی امت من، در روز رستاخیز نگهداشته می شوند، تا از ولایت و دوستی علی (علیه السلام)، از ایشان پرسیده شود، و این همان فرموده خدای عز و جل است که می فرماید: «وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ».

ص: ۴۸۶

۱- ۳۷/۲۴.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۸۰، ح ۴۱ و ج ۳۱، ص ۶۱۷، ح ۹۴ و ج ۳۶، ص ۷۷، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۹۳، ح ۸۹۶۸؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۳۱۳، ح ۸۶؛ تفسیر کتیر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۰۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۶۴، ح ۲۰۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۸۹، ح ۱.

«انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»

بین چگونه برای تو مثلها زدند! در نتیجه گمراه شدند، و نمی توانند راه حق را پیدا کنند.

تفسیر القمی: «انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، قَالَ: إِلَىٰ وَوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

در تفسیر قمی روایت است که امام محمد باقر (عليه السلام)، در باره آیه: «انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، فرمودند: آنها دیگر نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی (عليه السلام) بیابند، و حضرت علی (عليه السلام)، همان راه هستند.

ص: ۴۸۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶۳، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴، ح ۷۷۴۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۱، ح ۳۹۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۲.

«وَاسْتَفْزَزْ مَنْ اسْتِطَعَتْ مِنْهُمْ بَصُوتَكَ وَاجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْتِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ □ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا»

هر کدام از آنها را می توانی با صدايت تحريك كن! و لشكر سواره و پياده ات را بر آنها گسيل دار! و در ثروت و فرزندانشان شركت جوى! و آنان را با وعده ها سرگرم كن! و شيطان جز به فریب و دورغ به آنان وعده نمى دهد.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كُنَّا بِمِنَى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِذْ بَصُرْنَا بِرَجُلٍ سَاجِدٍ وَ رَاكِعٍ وَ مُتَضَرِّعٍ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَحْسَنَ صَلَاتَهُ!

فَقَالَ (صلى الله عليه و آله) هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ أَبَاكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ، فَمَضَى إِلَيْهِ عَلَى (عليه السلام) غَيْرِ مُكْتَرِبٍ فَهَزَّ هَزَّةً أَذْخَلَ أَضْلَاعَهُ الْيَمْنَى فِي الْيَسْرَى وَ الْيَسْرَى فِي الْيَمْنَى، ثُمَّ قَالَ: لَأَقْتُلَنَّكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ!

فَقَالَ: لَنْ تَفْسِدَ عَلَيَّ ذَلِكَ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّي، مَا لَكَ تُرِيدُ قَتْلِي؟ فَوَ اللَّهُ! مَا أَبْغَضَكَ أَحَدٌ إِلَّا سَبَقَتْ نُطْفَتِي إِلَى رَحِمِ أُمِّهِ قَبْلَ نُطْفَةِ أَبِيهِ، وَ لَقَدْ شَارَكْتُ مُبْغِضِيكَ فِي الْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي مُحْكَمِ كِتَابِهِ: «وَ شَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَ الْأَوْلَادِ»، قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) صَدَقَ، يَا عَلِيُّ! لَا يَبْغُضُكَ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا سَفَاحِي، وَ لَا مِنْ الْأَنْصَارِ إِلَّا يَهُودِي، وَ لَمَّا مِنَ الْعَرَبِ إِلَّا دَعِي، وَ لَمَّا مِنْ سَائِرِ النَّاسِ إِلَّا شَقِي، وَ لَا مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا سَيْلَفَلْقِيَهُ، وَ هِيَ الَّتِي تَحِيضُ مِنْ دُبْرِهَا، ثُمَّ أَطْرَقَ مَلِيًّا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ! اعْرِضُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَيَّ مَحَبَّةً عَلَيَّ.

قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: فَكُنَّا نَعْرِضُ حُبَّ عَلِيٍّ (عليه السلام) عَلَى أَوْلَادِنَا، فَمَنْ أَحَبَّ عَلِيًّا

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: در خدمت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در سرزمین منا بودیم، که پیرمردی را مشاهده کردیم که در رکوع و سجده، تضرع داشت.

گفتیم: ای رسول خدا! چقدر خوب نماز می خواند! حضرت فرمودند: این همان کسی است که پدر شما را از بهشت خارج کرد.

حضرت علی (علیه السلام) بی باکانه پیش او رفتند و چنان او را تکان دادند که پهلوهایش درهم فرو رفت، سپس فرمودند: اگر خدا بخواهد ترا می کشم.

شیطان گفت: تا آن مهلتی که در نزد پروردگارم تعیین شده نمی توانی، ترا چه شده که می خواهی مرا بکشی؟! به خدا قسم! هیچ کس با تو دشمنی نمی ورزد مگر اینکه نطفه من قبل از نطفه پدرش با مادر او می آمیزد، من با دشمنان تو در اموال و اولاد مشارکت می کنم، و این آیه در قرآن اشاره به همان است: «وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ».

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! راست می گوید، از قریش کسی با تو دشمنی نمی ورزد مگر اینکه زنازاده باشد، و از انصار، مگر آنکه یهودی باشد، و از عرب، مگر آنکه پلید باشد، و از سایر مردم، مگر آنکه شقی باشد، و از زنان، مگر زنی که از مقعد حیض می بیند، بعد سرشان را به زیر انداختند، سپس سر برداشته فرمودند: ای گروه انصار! به فرزندان خود، محبت علی (علیه السلام) را عرضه بدارید.

جابر بن عبد الله انصاری گفت: ما محبت حضرت علی (علیه السلام) را بر فرزندان خود عرضه می داشتیم، هر که آن حضرت را دوست می داشت، می فهمیدیم اولاد ما است، و هر که با آن حضرت دشمنی می ورزید، او را از خود نمی دانستیم.

«يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ ۖ يَمِينَهُ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظَلَّمُونَ فِتْنًا»

(به یاد آورید) روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان می خوانیم! کسانی که نامه عملشان به دست راستشان داده شود، آن را

می خوانند و به قدر رشته شکاف هسته خرمایی به آنان ستم نمی شود!

۱- عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ أَمَرَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): بِالْمَسِيرِ إِلَى الْمَدَائِنِ مِنَ الْكُوفَةِ، فَسَرْنَا يَوْمَ الْأَحَدِ وَتَخَلَّفَ عَمْرُو بْنُ حَرْيْثٍ فِي سَبْعَةِ نَفَرٍ، فَخَرَجُوا إِلَى مَكَّانٍ بِالْحِيرَةِ يَسْمَى الْخَوَزَنَقَ، فَقَالُوا: نَتَزَّهُ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، خَرَجْنَا فَلَحِقْنَا عَلِيًّا (عليه السلام) قَبِيلَ أَنْ يَجْمَعَ، فَبَيْنَا هُمْ يَتَغَدَّوْنَ إِذْ خَرَجَ عَلَيْهِمْ ضَبٌّ فَصَادُوهُ، فَأَخَذَهُ عَمْرُو بْنُ حَرْيْثٍ، فَنَضَبَ كَفَّهُ، فَقَالَ: بَايَعُوا، هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَبَايَعَهُ السَّبْعَةُ وَ عَمَرُو ثَمَانِيَهُمْ، وَ ارْتَحَلُوا لَيْلَةَ الْأَرْبَعَاءِ، فَصَدِمُوا الْمَدَائِنَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَخْطُبُ، وَ لَمْ يَفَارِقْ بَعْضُهُمْ بَعْضًا كَانُوا جَمِيعًا، حَتَّى نَزَلُوا عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، فَلَمَّا دَخَلُوا نَظَرَ إِلَيْهِمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَسَرَّ إِلَيَّ أَلْفَ حَدِيثٍ، فِي كُلِّ حَدِيثٍ أَلْفُ بَابٍ، لِكُلِّ بَابٍ أَلْفُ مِفْتَاحٍ، وَ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، وَ إِنِّي أَقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ! لَيَبْعَثَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَمَانِيَةَ نَفَرٍ بِإِمَامِهِمْ، وَ هُوَ ضَبٌّ، وَ لَوْ شِئْتُ أَنْ أَسْمِيَهُمْ فَعَلْتُ، قَالَ: فَلَوْ رَأَيْتَ عَمْرُو بْنَ حَرْيْثٍ سَقَطَ كَمَا تَسْقُطُ

از اصبع بن نباته روایت است، که حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) به ما امر فرمودند از کوفه به مدائن برویم، یک روز راه رفتیم، عمرو بن حرث همراه هفت نفر عقب ماندند، و به جایی در حیره به نام خورنق رفتند و گفتند: این جا گردش می کنیم.

روز چهارشنبه ما به علی (علیه السلام) ملحق شدیم قبل از آن که آنها برسند، صبحگاهان آنها سوسماری را دیدند و آن را کشتند، عمرو بن حرث دست سوسمار را گرفت و بالا آورد و گفت: بیعت کنید، این امیر المؤمنین است، آن هفت نفر با آن سوسمار، بیعت کردند، و عمرو هشتمین نفر بود، شب چهارشنبه به راه افتادند و روز جمعه به مدائن رسیدند، در حالی که امیر المؤمنین (علیه السلام) در مسجد خطبه می خواندند، آنها از همدیگر جدا نشدند و همگی به در مسجد آمدند، وقتی وارد مسجد شدند، امیر المؤمنین (علیه السلام) به آنها نگاهی کردند و فرمودند:

ای مردم! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هزار راز به من گفتند که در هر یک از آنها هزار درب و در هر درب، هزار کلید وجود دارد، و من شنیدم خداوند تبارک و تعالی فرمود: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، و من برای شما، به خدا سوگند می خورم! که روز قیامت هشت نفر از میان شما مبعوث می شوند، در حالی که امامشان سوسمار است، و اگر می خواستم، نام آنها را برایتان می گفتم.

ابن نباته گفت: باید چهره عمرو بن حرث را می دیدی، که چگونه از ترس به خود می لرزید.

ص: ۴۹۱

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۵۶، ح ۷۷؛ الإختصاص، ص ۲۸۳؛ بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۴۰۴، ح ۶۲۵ و ج ۴۱، ص: ۲۸۶، ح ۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۵۶، ح ۶۴۷۳؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۰۶، ح ۱۵؛ الخرائج و الجرائح، ج ۲، ص ۷۴۶، ح ۶۴؛ الخصال، ج ۲، ص ۶۴۴، ح ۲۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۹۰، ح ۳۲۷.

۲_ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا أُنزِلَتْ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، قَالَ الْمُسْلِمُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَسْتَ إِمَامَ النَّاسِ كُلِّهِمْ أَجْمَعِينَ؟

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَى النَّاسِ أَجْمَعِينَ، وَ لَكِنْ سَيَكُونُ بَعْدِي أئِمَّةٌ عَلَى النَّاسِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مِنَ اللَّهِ، يَقُومُونَ فِي النَّاسِ فَيَكْذِبُونَهُمْ وَ يظْلِمُونَهُمْ أئِمَّةُ الْكُفْرِ وَ الضَّلَالِ وَ أَشْيَا (عليهم السلام).

أَلَا فَمَنْ وَالَاهُمْ وَ اتَّبَعُوا (عليهم السلام) وَ صَدَّقَهُمْ، فَهُوَ مِنِّي وَ مَعِيَ وَ سَيَلْقَانِي، أَلَا وَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ أَعْرَانَ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَ كَذَّبَهُمْ، فَلَيْسَ مِنِّي وَ لَا مَعِيَ وَ أَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ. (۱)

از جابر جعفی روایت است که امام باقر (علیه السلام) فرمودند: وقتی آیه: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، نازل شد، مسلمانان گفتند: ای رسول خدا! مگر شما امام همه مردم نیستید؟

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمودند: من پیامبر و فرستاده خدا به سوی همه مردم هستم، ولی بعد از من امامهائی از اهل بیتم برای مردم خواهند بود، از جانب خدا، که در میان مردم بیا می خیزند، اما آنها را تکذیب می کنند، و پیشوایان کفر و گمراهی و پیروانشان به آنها ستم روا می دارند.

هر کس با آنها دوستی کند و ولایت آنها را بپذیرد و پیرو آنها باشد، او از من است، همراه من خواهد بود و مرا ملاقات خواهد کرد، اما هر کس به آنها ظلم کند و آنها را تکذیب نماید، از من و همراه من نخواهد بود و من از او بیزارم.

ص: ۴۹۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۲، ص ۹، ح ۱۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۶۵، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص: ۵۵۱، ح ۶۴۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۳۳، ح ۱؛ تأویل الآيات الظاهرة، ص ۲۷۶؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۰۶؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۱۳۶، ح ۲۳؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۵، ح ۱؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۵۵، ح ۸۴.

۳- عَنْ بَشِيرِ الدَّهَّانِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: أَنْتُمْ، وَاللَّهِ! عَلَى دِينِ اللَّهِ، ثُمَّ تَلَا: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، ثُمَّ قَالَ: عَلَى (عليه السلام) إِمَامُنَا، وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) إِمَامُنَا، كَمْ مِنْ إِمَامٍ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَلْعَنُ أَصْحَابَهُ وَيَلْعَنُونَهُ، وَنَحْنُ ذُرِّيَةُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله) وَ أُمَّنَا فَاطِمَةَ (سلام الله عليها). (۱)

از بشير دهان نقل است كه گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: به خدا سوگند! شما بر دين خدا هستيد، سپس اين آيه را تلاوت فرمودند: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، سپس فرمودند: حضرت علي (عليه السلام)، امام ماست، و رسول خدا (صلى الله عليه و آله) هم امام ما هستند، چه بسيار پيشوايان و رهبراني كه روز قيامت به صحراى محشر مى آيند و ياران خود را نفرين مى كنند و آنها هم به ايشان لعنت و نفرين مى گويند، ما نسل حضرت محمد (صلى الله عليه و آله) هستيم، و حضرت فاطمه (سلام الله عليها) مادر ما هستند.

۴- عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ»، قَالَ: يَدْعَى كُلُّ قَوْمٍ بِإِمَامٍ زَمَانِهِمْ وَ كِتَابِ رَبِّهِمْ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِمْ. (۲)

ص: ۴۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۳، ح ۱۲؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۵۴، ح ۶۴۶۱؛ تفسير العياشى، ج ۲، ص ۳۰۳، ح ۱۲۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۶۰؛ غايه المرام و حجه الخصام فى تعيين الامام، ج ۳، ص ۱۳۴، ح ۱۴؛ ينابيع الموده لذوى القربى، ج ۳، ص ۳۷۲، ح ۲.

۲- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۲۶۸؛ بحار الأنوار، ج ۸، ص ۱۰، ح ۲ و ج ۲۴، ص ۲۶۴، ح ۲۴؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۵۲، ح ۶۴۵۲؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۵۵؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۱۹۰، ح ۳۲۶؛ عيون أخبار الرضا (عليه السلام)، ج ۲، ص ۳۳، ح ۶۱؛ كشف الغمه فى معرفه الأئمه، ج ۲، ص ۲۶۹.

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باره فرمایش پروردگار عزّ و جلّ: «یَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ»، فرمودند: هر گروهی با امام زمانشان، و کتاب پروردگارشان، و سنت پیامبرشان فرا خوانده می شوند.

ص: ۴۹۴

«وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذَا لَاتَخَذُوكَ خَلِيلًا»

نزدیک بود آنها تو را (با وسوسه های خود) از آنچه بر تو وحی کرده ایم بفریبند، تا غیر آن را به ما نسبت دهی و در آن صورت، تو را به دوستی خود برمی گزینند!

۱- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ»، فِي عِلِّيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام). (۱)

ابو حمزه از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است که حضرت فرمودند: آیه: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ»، درباره حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، نازل شده است.

۲- عَنْ عِيْسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَام)، قَالَ: كَانَ الْقَوْمُ قَدْ أَرَادُوا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لِيَرِيْبُوا رَأْيَهُ فِي عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام)، وَ لِيَمْسِكَ عَنْهُ بَعْضَ الْأُمْسَاكِ، حَتَّىٰ إِنْ بَعْضَ نِسَائِهِ أَلَمَّ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ، فَكَادَ يَرْكُنُ إِلَيْهِمْ بَعْضَ الرُّكُونِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ - فِي عَلِيٍّ - لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذَا لَاتَخَذُوكَ خَلِيلًا»، «وَلَوْ لَا أَنْ تَبْتَنَّاكَ لَقَدْ كُنْتَ تَرْكُنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا

ص: ۴۹۵

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۶۱، ح ۶۴۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۷۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۴۶۸؛ اللوامع النورانيه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنيه، ص ۳۵۷، ح ۶۲۵.

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام) روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: قریش می خواستند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در رأی و نظرشان نسبت به حضرت علی (علیه السلام)، دچار تردید و شک کنند، تا پیامبر (صلی الله علیه و آله) دست از حضرت علی (علیه السلام) بردارند، و او را رها کنند، حتی برخی از زنان حضرت، در این باره بسیار بر آن حضرت، اصرار ورزیدند، و نزدیک بود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنها اعتماد کنند، که خداوند این آیه را نازل کرد: «وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ _ دَرَبَارَةً عَلِي (علیه السلام) _ لَتَفْتَرِي عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذَا لَاتَتَّخَذُوكَ خَلِيلًا»، «وَلَوْ لَا أَنْ تَبْتَئَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَوَكَّنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا».

توضیح: محمّد بن عباس گفته است: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) معصوم هستند، و این آیه هشدار و تحذیری برای مؤمنان است، تا مبدا هیچگاه مؤمنی به مشرکی اعتماد کند.

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۶۱، ح ۶۴۸۶؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۷۸؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیه، ص ۳۵۷، ح ۶۲۶.

«وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِيْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»

و بگو: «پروردگارا! مرا (در هر کار،) با صداقت وارد کن، و با صداقت خارج ساز! و از سوی خود، حجتی یاری کننده برایم قرار ده!»

عَنْ عَمْرِو بْنِ دِيْنَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَ عَطَاءٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِيْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَ اللَّهُ! لَقَدْ اسْتَجَابَ اللَّهُ لِنَبِيِّنَا دُعَاءَهُ، فَأَعْطَاهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سُلْطٰنًا يَنْصُرُهُ عَلَيَّ اَعْدَائِهِ. (۱)

از ابن عباس نقل است که درباره آیه: «وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِيْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا»، گفت: به خدا سوگند! خداوند دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مستجاب کرد، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را به او عطا نمود، که حجتی بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در برابر دشمنانش، یاری می کرد.

ص: ۴۹۷

«وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا»

و بگو: «حق آمد، و باطل نابود شد یقیناً باطل نابود شدنی است!»

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ لِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دَخَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) مَكَّةَ وَ فِي الْحَبِيبِ وَ حَوْلَهُ ثَلَاثَةٌ مِائَةٌ وَ سِتُّونَ صَنَمًا، فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَأُلْقِيَتْ كُلُّهَا لُجُوجًا، وَ كَانَ عَلَى الْبَيْتِ صَيْنَمٌ طَوِيلٌ، يُقَالُ لَهُ: «هُبْلٌ»، فَظَنَرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) إِلَيَّ (عليه السلام)، وَ قَالَ لَهُ: يَا عَلِيُّ! تَزَكَّبَ عَلَيَّ أَوْ أَرْكَبُ عَلَيْكَ لِأُلْقِيَ هُبْلٌ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَةِ؟

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَلْ تَزَكَّبَنِي فَلَمَّا جَلَسَ عَلَيَّ ظَهَرِي لَمْ أَسْتَطِعْ حَمْلَهُ لِثِقَلِ الرَّسَالَةِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بَلْ أَرْكَبُكَ، فَضَحِكَ وَ نَزَلَ وَ طَاطَأَ لِي ظَهْرَهُ، وَ اسْتَوَيْتُ عَلَيْهِ، فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسِيمَةَ! لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُمْسِكَ السَّمَاءَ لَأُمْسَكْتُهَا بِيَدِي، فَأُلْقِيَتْ هُبْلٌ عَنْ ظَهْرِ الْكَعْبَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» (۱).

ابو هریره گفت: جابر بن عبد الله انصاری به من گفت: به همراه پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) وارد مکه شدیم در حالیکه در بیت خدا و اطراف آن سیصد و شصت بُت بود که به جای خدا آنها را عبادت می کردند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور دادند و من همه آنها را سرنگون کردم، و روی کعبه بُت درازی بود که «هبل» نام داشت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نگاه کردند و به او گفتند: یا علی! یا تو بر دوش من سوار شو یا من بر

ص: ۴۹۸

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۷۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۷۸؛ ح ۶۵۲۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۵۳، ح ۴۸۰؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۳۵.

دوش تو سوار شوم، تا هُبَل را از کعبه برداریم؟

(علی علیه السلام) می گوید) به ایشان گفتم: یا رسول الله! شما سوار شوید، و چون پیامبر بر پشت من نشستند به خاطر سنگینی رسالت نتوانستم ایشان را حمل کنم و گفتم: یا رسول الله! بگذارید من سوار شوم، پیامبر (صلی الله علیه و آله) خندیدند و پایین آمدند و پشت خود را به طرف من کردند و من بر آن قرار گرفتم، سوگند به کسی که دانه را شکافت و انسان را آفرید! اگر می خواستم آسمان را با دستانم لمس کنم می توانستم، پس هُبَل را از پشت کعبه انداختم و خداوند این آیه را نازل کرد: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا».

ص: ۴۹۹

«وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»

ما در این قرآن، برای مردم از هر چیز نمونه ای آوردیم، اما بیشتر مردم (در برابر آن، از هر کاری) جز انکار، ابا داشتند!

۱- عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - بَوْلَايَةِ عَلِيٍّ - إِلَّا كُفُورًا». (۱)

از ابو حمزه نقل است که: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را این چنین آورد: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ بَوْلَايَةِ عَلِيٍّ إِلَّا كُفُورًا»، یعنی بیشتر مردم نسبت به ولایت حضرت علی (علیه السلام) کفر ورزیدند.

۲- عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام). (۲)

ص: ۵۰۰

-
- ۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۸۵، ح ۶۵۵۶؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۴، ح ۶۴؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۳۱.
- ۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۱، ح ۷۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۵۸۵، ح ۶۵۵۷؛ تأويل الآيات الظاهرة، ص ۲۸۴.

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، فرمودند: این آیه در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام)، نازل شده است.

۳- عَنِ أَبِي حَمَزَةَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، قَالَ: بَوْلَايِهِ عَلِيٍّ (عليه السلام) يَوْمَ أَقَامَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱).

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین (علیهما السلام)، درباره این سخن خدای متعال: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»، فرمودند: یعنی به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، در آن روزی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را بلند کردند.

ص: ۵۰۱

«... وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»

و نمازت را زیاد بلند، یا خیلی آهسته نخوان و در میان آن دو، راهی (معتدل) انتخاب کن!

۱- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ فِي قَوْلِ اللَّهِ: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، قَالَ: لَا تَجْهَرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام)، فَهُوَ الصَّلَاةُ، وَلَا بِمَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، حَتَّى أَمُرَكَ بِهِ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ»، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، فَإِنَّهُ يَقُولُ: وَلَا تَكْتُمُ ذَلِكَ عَلِيًّا، يَقُولُ: أَعْلِمُهُ مَا أَكْرَمْتَهُ بِهِ، فَأَمَّا قَوْلُهُ: «وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، يَقُولُ: تَسْأَلُنِي أَنْ آدَنَ لَكَ أَنْ تَجْهَرَ بِأَمْرِ عَلِيٍّ بِوَلَايَتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ بِإِظْهَارِ ذَلِكَ يَوْمَ غَدِيرِ حُجْمٍ، فَهُوَ قَوْلُهُ يَوْمَئِذٍ: اللَّهُمَّ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از تفسیر این آیه در فرمایش خدای تعالی: «وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: تفسیرش این است که ولایت حضرت علی (علیه السلام) را آشکار نکن، و این همان نماز است، و نیز آنچه که ما به حضرت علی (علیه السلام) اکرام کرده ایم، را آشکار نکن، تا زمانی که تو را به آن، امر نمایم، و این معنی کلام خدا

ص: ۵۰۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۵، ح ۵۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۰۱، ح ۶۵۹۵؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۲۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۱۹، ح ۱۸۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۷، ص ۵۳۷، تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۳۵، ح ۴۸۹.

است که می فرماید: «وَلَا تُجْهَرُ بِصَلَاتِكَ».

اما این که می فرماید: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، یعنی این ولایت را از حضرت علی (علیه السلام) پوشیده مدار، و این اکرامی که ما به او کرده ایم را به او اعلام کن، و امّا مقصود از: «وَأَبْتِغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، این است که از من بخواه تا به تو اجازه دهم که امر ولایت حضرت علی (علیه السلام) را آشکار نمایی، که در روز غدیر خم خداوند این اجازه را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داد، و آن حضرت در آن روز به خداوند عرضه داشتند: خدایا! هر کس که من مولای او هستم، پس این علی مولای اوست، خدایا! هر کس که او را دوست بدارد، دوست بدار، و با دشمن او دشمنی نما.

۲_ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: سَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَلَا تُجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتِغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، قَالَ: تَفْسِيرُهَا وَ لَا تُجْهَرُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ لَا بِمَا أُكْرِمْتَهُ بِهِ، حَتَّى نَأْمُرَكَ بِذَلِكَ، «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، يَعْنِي وَ لَا تَكْتُمُهَا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) وَ أَعْلِمُهُ، وَ مَا أُكْرِمْتَهُ بِهِ، وَ أَمَّا قَوْلُهُ: «وَأَبْتِغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، فَإِنَّهُ يَعْنِي اطْلُبْ إِلَيَّ، وَ سَلْنِي أَنْ آذِنَ لَكَ أَنْ تُجْهَرَ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ، وَ ادْعُ النَّاسَ إِلَيْهَا، فَأَذِنَ لَهُ يَوْمَ غَدِيرِ حُجْمٍ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای تعالی: «وَلَا تُجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتِغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: تفسیرش این است که ولایت علی (علیه السلام) را آشکار مکن، و آنچه که ما به علی (علیه السلام) اکرام کرده ایم، را نیز آشکار مکن، تا زمانی که تو را به اعلام آن، امر کنیم، و مقصود از: «وَلَا تُخَافُ بِهَا»، این است که این ولایت را از علی (علیه السلام)

ص: ۵۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷۱، ح ۱۵۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۹، ح ۸.

پوشیده مدار، و این اکرامی که ما به او کرده ایم را به او اعلام کن، و اما مقصود از: «وَ ابْتِغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا»، این است که از من بخواه و سؤال کن، تا به تو اجازه دهم که ولایت علی (علیه السلام) را آشکار نمایی، و مردم را به سوی او بخوانی، و حق تعالی این اجازه را به پیامبرش، در روز غدیر خم صادر فرمود.

ص: ۵۰۴

شماره: ۱۶۶ - كد آيه: ۱۸/۲ - اسم آيه: نگهبانی استوار

«فَيَّمَا لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا»

كتابی استوار كه از سوی او عقوبتی سخت را هشدار دهد، و مؤمنانی را كه كارهای شایسته انجام می دهند، بشارت دهد كه پاداش نیکویی برای آنهاست.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام): «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ»، قَالَ: الْبَأْسُ الشَّدِيدُ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ لَدُنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قَاتَلَ مَعَهُ عَدُوَّهُ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ». (۱)

از ابوبصير نقل است كه گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آيه: «لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْهُ»، فرمودند: «البأس الشديد»، حضرت علي (عليه السلام) هستند، كه نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) و همراه آن حضرت، با دشمن ایشان، می جنگید.

ص: ۵۰۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۲۱، ح ۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۱۲، ح ۶۶۱۰؛ تفسير العياشي، ج ۲، ص ۳۲۱، ح ۲؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۲۴۲، ح ۱۰.

«وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِنْ يَسْتَيْغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا»

بگو: «این حق است از سوی پروردگارتان! هر کس می خواهد ایمان بیاورد، و هر کس می خواهد کافر گردد!» ما برای ستمگران آتشی آماده کردیم که سراپرده اش آنان را از هر سو احاطه کرده است! و اگر تقاضای آب کنند، آبی برای آنان می آورند که همچون فلز گداخته صورتها را بریان می کند! چه بد نوشیدنی، و چه بد محل اجتماعی است!

۱- عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ»، فِي وَلَمَّا يَهُ عَلِي (عليه السلام)، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، قَالَ: وَ قَرَأَ إِلَى قَوْلِهِ: «أَحْسَنَ عَمَلًا»، (۱) ثُمَّ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) «فَاضِدَعُ بِمَا تُؤْمَرُ»، (۲) فِي أَمْرِ عَلِي (عليه السلام) فَإِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، فَجَعَلَ اللَّهُ تَرْكَهُ مَعْصِيَةً وَ كُفْرًا، قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ: «إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ - لآلِ مُحَمَّدٍ - نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا»، ثُمَّ قَرَأَ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا»، يَعْنِي بِهِمْ آلَ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام). (۳)

ص: ۵۰۶

۱- ۱۸/۳۰.

۲- ۱۵/۹۴.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۱، ح ۷۲؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۳۱، ح ۶۶۶۲؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۶؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۷۳.

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام) از پدرشان حضرت صادق (علیه السلام) روایت کردند که آن حضرت در باره آیه: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ»، فرمودند: در باره ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، «فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ»، و خواندند آیه را تا رسیدند به این قسمت: «أَحْسَنَ عَمَلًا»، آنگاه بیان نمودند که خداوند به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «فَأُصِدِّعُ بِمَا تُؤْمَرُ»، آشکارا بیان کن مسأله ولایت علی (علیه السلام) را، این است حق از جانب خدا، هر که می خواهد، بپذیرد، و هر که مایل نیست، نپذیرد.

خداوند ترک ولایت حضرت علی (علیه السلام) را، معصیت و کفر قرار داده، بعد خواندند: «إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ»، ما آماده کرده ایم برای ستمگران آل محمد (علیهما السلام)، «نَارًا أَحَاطَ بِهَيْمِ سِيرَادِهَا»، سپس خواندند: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا»، منظور آل محمد (علیهما السلام)، هستند.

۲- عَيْنُ أَبِي حَمَزَةَ، عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرَائِيلُ بِهَيْدِهِ الْبَايَةَ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرَ النَّاسِ - بَوْلَايِهِ عَلِي - إِلَّا كُفُورًا»، (۱) قَالَ: وَ نَزَلَ جِبْرَائِيلُ (علیه السلام) بِهَيْدِهِ الْبَايَةَ هَكَذَا: «وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ - فِي وِلَايَةِ عَلِي - فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ - آلَ مُحَمَّدٍ - نَارًا». (۲)

ص: ۵۰۷

۱- ۲۵/۵۰.

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۲۱، ح ۶۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۳۱، ح ۶۶۶۰؛ تفسير الصافي، ج ۳، ص ۲۴۱؛ تفسير القمي، ج ۲، ص ۳۵؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۶۹؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۲۵۸، ح ۷۰؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۵، ح ۶۴؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۱۶۱۰.

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را اینچنین فرود آورد که: «پس بیشتر مردم _ از ولایت علی (علیه السلام) _ سرباز زدند و نخواستند، مگر ناسپاسی کردن را که آن انکار حق است»، و همچنین جبرئیل (علیه السلام) این آیه را هم، این چنین آورده: «و بگو حق از جانب پروردگار شما است، در باره علی (علیه السلام)، هر که مایل است ایمان آورد، و هر که می خواهد انکار کند و کافر شود، که ما برای ستمگران در حق آل محمد، آتشی آماده کرده ایم».

ص: ۵۰۸

«قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّيَكَ رَجُلًا»

دوست (با ایمان) وی- در حالی که با او گفتگو می کرد- گفت: «آیا به خدایی که تو را از خاک، و سپس از نطفه آفرید، و پس از آن تو را مرد کاملی قرار داد، کافر شدی؟!»

۱- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: لَمَّا اشْتِخَلَ أَبُو بَكْرٍ، أَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فَقَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدْ اشْتِخَلَ؟ قَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): فَمَنْ جَعَلَهُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: الْمُسْلِمُونَ رَضُوا بِذَلِكَ، فَقَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): وَاللَّهِ! لَأَشِيرَ مَا خَالَفُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَنَقَضُوا عَهْدَهُ وَ لَقَدْ سَمَّوْهُ بِغَيْرِ اسْمِهِ، وَاللَّهِ! مَا اشْتِخَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) فَقَالَ عُمَرُ: كَذَبْتَ فَعَلَ اللَّهُ بِكَ وَ فَعَلَ.

فَقَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ): إِنَّ شِئْتَ أَنْ أُرِيكَ بُرْهَانًا عَلَى ذَلِكَ فَعَلْتُ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مَا تَزَالُ تَكْذِبُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ) فَقَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ): انْطَلِقْ بِنَا لِنَعْلَمَ أَيُّنَا الْكَذَّابُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِ؟

فَانْطَلَقَ مَعَهُ حَتَّى أَتَى إِلَى الْقَبْرِ، فَاذًا كَفَّ فِيهَا مَكْتُوبٌ: أَكَفَرْتَ يَا عُمَرُ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا؟ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَرْضِيَتْ وَاللَّهِ لَقَدْ جَحَدْتَ اللَّهُ فِي حَيَاتِهِ وَ بَعْدَ وَفَاتِهِ. (۱)

ص: ۵۰۹

۱- _ الإختصاص، ص ۲۷۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۲۰، ح ۱۱ و ج ۴۱، ص ۲۲۹، ح ۳۹؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۳۳، ح ۶۶۷۱؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۷۵، ح ۶؛ مدينة معجز الأئمة الإثني عشر، ج ۲، ص ۲۸۰، ح ۵۴۸.

از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که فرمودند: وقتی که ابوبکر به خلافت رسید، عمر با حضرت علی (علیه السلام) برخورد کرد و گفت: ای علی! آیا خبر دارید که ابوبکر به خلافت رسید؟ حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: چه کسی او را به خلافت رساند؟

عمر گفت: مسلمانان او را انتخاب کردند.

حضرت فرمودند: چه قدر زود با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مخالفت پرداختند، و پیمانی که با او بسته بودند را نقض کردند، و عنوانی غیر عنوان خودش را به او دادند، به خدا قسم! او خلیفه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیست.

عمر گفت: تو دروغ می گویی، خدا جزای تو را بدهد.

حضرت فرمودند: اگر بخواهی به تو دلیلی نشان دهم که ثابت شود حکومت ابوبکر، منفور پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؟

عمر گفت: تو همیشه در زمان حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایشان دروغ می بستی، هم اکنون هم بعد از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به وی تهمت می زنی.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: بیا برویم تا به تو ثابت شود که کدام یک از ما به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در حیات و بعد از وفاتش، دروغ بسته است؟

حضرت او را کنار قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آوردند، ناگهان عمر مشاهده کرد روی قبر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دستی ظاهر شده که بر کف آن دست نوشته بود: ای عمر! آیا کافر شدی به خدایی که تو را از خاک آفرید، سپس از نطفه به وجودت آورد و پس از آن، تو را به صورت مردی ساخت؟

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: به خدا قسم! تو کسی هستی که در زمان حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) منکر نبوت او بودی، تا چه رسد به بعد از وفات آن حضرت.

۲_ مَنَاقِبُ إِسْحَاقَ الْعَدْلِ: أَنَّهُ كَانَ فِي خِلَافِهِ هِشَامٌ، خَطِيبٌ يَلْعَنُ عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَى الْمِنْبَرِ، قَالَ: فَخَرَجْتُ كَفُّ مِنْ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَرَى الْكَفُّ وَ لَمَّا يَرَى الدَّرَاعَ عَاقِدَةً عَلَى ثَلَاثِ وَ سِتِّينَ، وَ إِذَا كَلَعَامٌ مِنْ قَبْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) وَ يَلْسِكُ مِنْ أُمُوِي أَ كَفَرَتْ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَاكَ رَجُلًا، وَ أَلْقَتْ مَا فِيهَا، وَ إِذَا دُخَانٌ أَرْزَقُ، قَالَ: فَمَا نَزَلَ عَنْ مِئْبَرِهِ إِلَّا وَ هُوَ أَعْمَى يَقَادُ، قَالَ: وَ مَا مَضَتْ لَهُ ثَلَاثَةُ أَيَامٍ حَتَّى مَاتَ. (۱)

از اسحاق عدل نقل شده که گوید: در زمان حکومت هشام بن عبدالملک خطیبی بود که همیشه بر بالای منبر، حضرت علی (علیه السلام) را لعن می کرد. پس روزی چون آن حضرت را لعن نمود، دستی از قبر رسول خدا (صلى الله عليه وآله) بیرون آمد که بازویش معلوم نبود، دستی که مشخص بود متعلق به فردی شصت و سه ساله است.

پس صدایی از قبر مطهر به گوش رسید، که به آن خطیب می گفت: وای بر تو! ای اموی! آیا به خدایی که تو را از خاک آفرید و از نطفه ای تو را به انسانی تبدیل نمود، کافر شدی؟ و سپس دود سیاهی از آن دست به آن خطیب فرستاده شد، و او از منبر پایین نیامد، جز آن که نایبنا شد، و پس از سه روز به هلاکت رسید.

۳_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ بَعْلِي (عليه السلام) مُلَبَّبًا، وَقَفَ عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آلِهِ قَالَ: يَا «ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَوْا عَفُونِي وَ كَادُوا يَقْتُلُونِي»، (۲) قَالَ: فَخَرَجْتُ مِنْ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ وَ آلِهِ يَعْرِفُونَ أَنَّهَا يَدُهُ وَ صَوْتُ يَعْرِفُونَ أَنَّهَا صَوْتُهُ

ص: ۵۱۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۳۱۹، ذیل ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۶، ح ۶۶۷۹؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۷۸، ح ۵۴۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۳۴۴.
 ۲- ۷/۱۵۰.

نَحْوَ أَبِي بَكْرٍ: «أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا» (۱).

از عبد الله بن سلیمان نقل است که حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: آن زمانی که گریبان حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و برای بیعت با ابوبکر از خانه خارج کردند، آن حضرت کنار قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ایستادند و گفتند: ای پسر عمو! همانا این قوم مرا ضعیف گردانیدند، و نزدیک بود که مرا به قتل برسانند.

پس در این هنگام دستی از قبر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیرون آمد، که همه شاهدان دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) را شناختند، و با صدایی که همه دانستند صدای آن حضرت است ابوبکر را مخاطب قرار داده فرمودند: آیا کافر شدی به آن خداوندی که تو را از خاک خلق کرده است، سپس از نطفه، پس تو را مردی گردانیده است.

ص: ۵۱۲

۱- _ إثبات الهداه، ج ۳، ص ۴۶۸، ح ۱۰۸؛ الإختصاص، ص ۲۷۵؛ بحار الأنوار، ج ۲۸، ص ۲۲۰، ح ۱۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۳، ح ۶۶۷۰؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۲۷۵، ح ۵؛ مدینه معجز الأئمة الإثنی عشر، ج ۲، ص ۲۷۹، ح ۵۴۷؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۲۴۸.

«هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ ۖ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا»

در آنجا ثابت شد که ولایت از آن خداوند بر حق است! اوست که برترین ثواب، و بهترین عاقبت را (برای مطیعان) دارد!

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، قَالَ: وَوَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمان بن کثیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، سؤال کردم، حضرت فرمودند: مقصود از آن، ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) است.

۲_ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، قَالَ: تِلْكَ وَوَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، الَّتِي لَمْ يَبْعَثْ نَبِيٌّ قَطُّ إِلَّا بِهَا. (۲)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: حضرت ابو جعفر محمد بن علی (عليهما السلام) در

ص: ۵۱۳

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۲، ح ۷۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۸، ح ۶۶۸۲؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۹؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۹۱؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۲؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۶۷، ح ۵۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۸۹۰، ح ۲۶.

۲- _ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۶۱، ح ۴۸۷.

تفسیر و شرح آیه شریفه: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»، فرمودند: منظور از ولایت در این آیه شریفه، ولایت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) است، و هیچ پیامبری مبعوث نشد، مگر به ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام).

۳- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا»، قَالَ: هِيَ وَ لَهَايَةُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، هِيَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: مقصود از آیه: «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا»، چیست؟ حضرت فرمودند: آن، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، که بهترین پاداش و بهترین عاقبت را دارد.

ص: ۵۱۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۳۸، ح ۶۶۸۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۸۹.

«... وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا»

و اعمال صالح که (تا قیامت) باقی است، نزد پروردگارت از جهت پاداش بهتر، و از لحاظ امید داشتن به آنها نیکوتر است.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَ عَمِّي الْحُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَسَأَلْتُهُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَ أَدْنَاهُ، وَ قَالَ: ابْنُ مَنْ هَذَا مَعَكَ؟ قَالَ: ابْنُ أَخِي إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ، وَ تَجَاوَزَ عَنْ سَيِّئِ عَمَلِهِ، كَيْفَ مُخَلَّفُوهُ؟ قَالَ: نَحْنُ جَمِيعًا بِخَيْرٍ، مَا أَبْقَى اللَّهُ لَنَا مَوَدَّتْكُمْ، قَالَ: يَا حُصَيْنُ! لَا تَشْتِزِي غِرَّ مَوَدَّتِنَا، فَإِنَّهَا مِنَ الْبَاقِيَاتِ الصَّالِحَاتِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! مَا أَسْتِزِي غِرَّهَا، وَ لَكِنْ أَحْمَدُ اللَّهُ عَلَيْهَا، لِقَوْلِهِمْ (عليهما السلام): مَنْ حَمِدَ فَلْيُقَلِّ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى أَوَّلِ النَّعْمِ، قِيلَ: وَ مَا أَوَّلُ النَّعْمِ؟ قَالَ: وَ لَا يَتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از محمد بن اسماعیل بن عبد الرحمن جعفی نقل است که گفت: من و عموم حصین بن عبد الرحمن خدمت حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) رسیدیم، پس عمومیم به امام سلام کرد، و امام (علیه السلام) جوابش را دادند، و او را نزدیک خود نشانند، و فرمودند: این کسی که همراه تو است، پسر کیست؟

او گفت: این پسر برادرم، اسماعیل است، حضرت فرمودند: خداوند اسماعیل را

ص: ۵۱۵

۱- _ الإختصاص، ص ۸۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۰۴، ح ۱۶ و ج ۲۷، ص ۷۵، ح ۳ و ج ۴۷، ص ۳۴۰، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۴۰، ح ۶۶۹۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۲۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۸۷.

رحمت کند، و از کردار بدش درگذرد، حال بازماندگانش چطور است؟

عمویم گفت: ما همه حالمان خوب است، تا وقتی که خداوند مودّت و ولایت شما را برای ما نگه دارد، حضرت فرمودند: ای حصین! مودّت و محبّت ما را کوچک مشمار، که آن از باقیات الصالحات است.

عرض کرد: ای پسر رسول خدا! من آن را کوچک نمی شمارم، بلکه خداوند را بر این نعمت سپاسگزارم، چون از پدران شما نقل شده است: هر که بخواهد شکر خدا را به جای آورد و او را سپاس گوید، پس باید بگوید: سپاس خدای عزّ و جلّ را به خاطر اوّلین نعمت ها، گفته شد: اوّلین نعمت ها چیست؟ فرمودند: ولایت ما اهل بیت (علیهم السلام) است.

ص: ۵۱۶

«وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ نِ الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ ۖ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا»

و اما هر که ایمان آورده و کار شایسته انجام داده است، پس بهترین پاداش برای اوست، و ما هم از سوی خود تکلیفی آسان به او خواهیم داد.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ هَيْثَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَوْلَى عَلِيٍّ بْنِ مُوسَى (عليهما السلام)، عَنْ آيَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَتَانِي جِبْرِئِيلُ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ هُوَ يَقُولُ: رَبِّي يَقْرُئُكَ السَّلَامَ، وَ يَقُولُ لَكَ: يَا مُحَمَّدُ! بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ، الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ، وَ يُؤْمِنُونَ بِكَ وَ بِأَهْلِ بَيْتِكَ، بِالْجَنَّةِ، وَ لَهُمْ عِنْدِي جَزَاءُ الْحُسْنَى، يَدْخُلُونَ (۱) الْجَنَّةَ. (۲)

محمد بن عباس، از حسن بن علی بن عاصم، از هیثم بن عبد الله روایت نموده که او گفت: مولایم امام رضا (علیه السلام) از پدر بزرگوارشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیها السلام)، از امیر المؤمنین (علیه السلام) روایت نموده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند:

جبرئیل (علیه السلام) از سوی خداوند نزد من آمد و گفت: خداوند تو را سلام می رساند و می فرماید: ای محمد! مؤمنان را به بهشت بشارت بده، کسانی که کار نیک انجام

ص: ۵۱۷

۱- در بعضی از نسخ «سَيَدْخُلُونَ» ثبت شده است.

۲- بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۳۶۷، ح ۵ و ج ۲۴، ص ۲۶۹، ح ۳۹ و ج ۶۵، ص ۱۹، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷۴، ح ۶۷۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۴۹؛ جامع الأخبار (للشعیری)، ص ۸۵؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۲، ص ۳۳، ح ۶۴.

می دهند و به تو و اهل بیت تو ایمان آورده اند، به درستی که برای ایشان در نزد من پاداش نیکویی است، و به زودی وارد بهشت می شوند.

نکته: البته در بعضی از کتب، به این حدیث عبارت زیر اضافه شده است:

أى: جزاء الحسنی، و هی ولایه أهل البیت (علیهم السلام) دخول الجنّة و الخلود فیها فی جوارهم صلوات الله علیهم. (۱)

یعنی: پاداش نیک همان ولایت اهل بیت صلوات الله علیهم اجمعین، و ورود به بهشت و ماندن در جوارشان برای همیشه است.

ص: ۵۱۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۷۴، ح ۶۷۸۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۰.

«الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا»

همان کسانی که چشمان (بصیرت) شان از یاد من در پرده بود، و توانایی شنیدن (حق) نداشتند.

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ»، (۱) قَالَ: يَعْنِي فِي الْخَلْقِ أَنَّهُ مِثْلُهُمْ مَخْلُوقٌ، «يُوحَىٰ إِلَيَّ - إِلَى قَوْلِهِ - بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، (۲) قَالَ: لَا يَتَّخِذُ مَعَ وَلَا يَهِيَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) وَلَا يَهِيَ غَيْرِهِمْ، وَلَا يَتَّبِعُهُمُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ، فَمَنْ أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ، فَقَدْ أَشْرَكَ بِوَلَايَتِنَا وَكَفَرَ بِهَا، وَجَحَدَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَقَّهُ وَوَلَايَتَهُ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي»، قَالَ: يَعْنِي بِالذِّكْرِ وَالْمَايَةِ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ قَوْلُهُ: «ذِكْرِي»، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا»، قَالَ: كَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ إِذَا ذُكِرَ عَلَيَّ (عليه السلام) عِنْدَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا ذِكْرَهُ، لِشِدَّةِ بُغْضِ لَهُ، وَعَدَاوَةِ مِنْهُمْ لَهُ، وَ لِأَهْلِ بَيْتِهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزْلًا»، (۳) قَالَ (عليه السلام): يَعْنِيهِمَا وَأَشْيَا (عليهم السلام)، الَّذِينَ اتَّخَذُوهُمَا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ، وَ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ بِحُبِّهِمَا إِبَاهُمَا، أَنَّهُمَا يَنْجِيَانِهِمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، وَ كَانُوا بِحُبِّهِمَا كَافِرِينَ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزْلًا»، أَي مَنزِلًا فَهِيَ لَهُمَا وَ لِأَشْيَا (عليهم السلام)، عَتِيدَةٌ عِنْدَ اللَّهِ، قُلْتُ: قَوْلُهُ: «نُزْلًا»، قَالَ: مَا أَوْى وَ مَنزِلًا. (۴)

ص: ۵۱۹

۱- ۱۸/۱۱۰.

۲- همان.

۳- ۱۸/۱۰۲.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۷، ح ۱۰۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۸۵، ح ۶۸۰۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۷.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، فرمودند: یعنی من از جهت خلق و آفرینش مثل شما هستم، «يُوحَىٰ إِلَىٰ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، یعنی با ولایت آل محمد (علیهم السلام) ولایت دیگری را نپذیرید، ولایت این خاندان عمل صالح است، هر کس شریک برای عبادت خدا بگیرد، شریک برای ولایت ما گرفته، و کافر شده، و منکر حق امیر المؤمنین (علیه السلام) و ولایت اوست.

گفتم: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي»، فرمودند: منظور از «ذکر»، ولایت حضرت علی (علیه السلام) است، گفتم: «لَا يَشِيءُ تَطِيعُونَ سَمْعًا»، فرمودند: وقتی در نزد آنها، سخن از حضرت علی (علیه السلام) به میان می آمد، تاب شنیدن آن را نداشتند، به خاطر شدت کینه و دشمنی با او و خاندانش.

گفتم: «أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا»، فرمودند: منظور از این آیه، آن دو نفر و پیروان آنها است، کسانی که به جای سرپرستی خداوند، سرپرستی آن دو را در قبول کردند، و گمان می کردند که دوست داشتن آن دو، سبب نجاتشان می شود، در حالی که دوستی آنان نسبت به آن دو نفر، موجب کفرشان شده است.

گفتم: «إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا»، فرمودند: یعنی جهنم را منزلگاه آن دو نفر و پیروانشان، قرار دادیم، پرسیدم «نزلا»، یعنی چه؟ حضرت فرمودند: منزل و جایگاه.

۲_ عَنْ أَبِي الصَّلْتِ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ، قَالَ: سَأَلَ الْمَأْمُونُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرَّضَا (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ...

سَأَلَ الْحَدِيثَ إِلَىٰ أَنْ قَالَ:

فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْمَعُونَ سَمْعًا»، فَقَالَ (عليه السلام): إِنَّ غِطَاءَ الْعَيْنِ لَمَا يَمْنَعُ مِنَ الذُّكْرِ، وَالذُّكْرُ لَمَا يَرَى بِالْعَيْنِ، وَ لَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ شَبَّهَ الْكَافِرِينَ بِوَلَمَايَه عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بِالْعُمَيَّانِ، لِأَنََّّهُمْ كَانُوا يَسْتَتِقِلُونَ قَوْلَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه و آله) فِيهِ، فَلَا يَسْمَعُونَ لَهُ سَمْعًا، فَقَالَ الْمُؤْمِنُ: فَرَجَّتْ عَنِّي فَجَّ اللَّهُ عَنكَ. (۱)

از ابا صلت، عبد السلام بن صالح هروی نقل است که گفت: مأمون از حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در باره آیاتی از قرآن کریم سؤالاتی نمود ...

تا اینکه به این قسمت رسید:

مأمون گفت: حال در باره این آیه برایم بگوئید: «الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَ كَانُوا لَا يَسْمَعُونَ سَمْعًا»، (کسانی که چشمهایشان از (دیدن) یاد من در پرده و پوشش بود (و از یاد من غافل بودند) و توانایی شنیدن هم نداشتند.

پس حضرت فرمودند: پرده (مقابل چشم) از یاد و توجه قلبی ممانعت نمی کند، و یاد و توجه با چشم دیده نمی شود، و لیکن خداوند، کسانی که ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را قبول ندارند، به افراد نابینا تشبیه نموده است، چون گفتار پیامبر (صلى الله عليه و آله و سلم) برای آنها سنگین و دشوار می آمد و نمی توانستند به آن سخنان گوش فرا دهند. مأمون گفت: خاطر من را آسوده نمودی، خداوند آسوده خاطر شما را نماید!

ص: ۵۲۱

۱- _ الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۵، ص ۴۰، ح ۶۲ و ج ۱۰، ص ۳۴۳، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۸۵، ح ۶۸۰۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۱۰، ح ۲۴۳؛ التوحید (للصدوق)، ص ۳۵۳، ح ۲۵؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۱۳۶، ح ۳۳.

«قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»

بگو: «من فقط بشری هستم مثل شما (امتیازم این است که) به من وحی می شود که تنها معبودتان معبود یگانه است پس هر که به لقای پروردگارش امید دارد، باید کاری شایسته انجام دهد، و هیچ کس را در عبادت پروردگارش شریک نکند!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، يَعْنِي فِي الْخَلْقِ أَنَّهُ مِثْلُهُمْ مَخْلُوقٌ، «يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، قَالَ: لَا يَتَّخِذُ مَعَ وَلَا يَهِيَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) غَيْرَهُمْ، وَلَا يَأْتِيَهُمُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ، فَمَن أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ بِوَلَايَتِنَا، وَكَفَرَ بِهَا، وَجَحَدَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَقَّهُ وَوَلَايَتَهُ. (الحدِيث) (۱)

از ابی بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خدای متعال: «قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ»، فرمودند: یعنی در خلقت مثل شماست، و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مثل شما خلق شده اند، «يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، فرمودند: با ولایت

ص: ۵۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۷، ح ۱۰۴ و ج ۸۱ ص ۳۴۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۹۰، ح ۶۸۲۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۷۹.

خاندان حضرت محمّد (صلی الله علیه و آله و سلم) ولایت غیر ایشان را شریک نکنید، و عمل صالح، همان ولایت خاندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است، هر کس در عبادت خداوند، کسی را شریک قرار دهد، به ولایت ما، شرک ورزیده، و به ولایت ما کافر شده، و به امیرالمؤمنین (علیه السلام) جفا نموده، و به ولایتش کافر گشته است.

۲_ عَنْ سَيِّمَاعَةَ بِنِ مِهْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، قَالَ: الْعَمَلُ الصَّالِحُ، الْمَعْرِفَةُ بِالْأَيْمَةِ (عليهما السلام)، «وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، التَّسْلِيمُ لِعَلِي (عليه السلام)، لَا يُشْرِكْ مَعَهُ فِي الْخِلَافَةِ مَنْ لَيْسَ لَهُ ذَلِكَ وَلَا هُوَ مِنْ أَهْلِهِ. (۱)

از سماعه بن مهران نقل است که گفت: از امام جعفر صادق (علیه السلام) در مورد آیه: «فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از عمل صالح، شناخت ائمه (علیهم السلام) است، «وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا»، یعنی تسلیم شدن به ولایت حضرت علی (علیه السلام)، و این که در خلافت، شخصی را که شایسته خلافت نیست، با آن حضرت شریک نگرداند.

ص: ۵۲۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۰۶، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۶۹۱، ح ۶۸۲۸؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ تفسیر العیاشی، ج ۲، ص ۳۵۳، ح ۹۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۸۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۱۷، ح ۲۷۹.

«وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا»

و من از بستگانم، پس از خودم، بیمناکم و (از طرفی) همسرم نازا و عقیم است، تو از نزد خود جانشینی به من ببخش.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي يَوْمًا قَاعِدًا حَتَّى أَتَى رَجُلٌ، فَوَقَفَ بِهِ، قَالَ: أَلَيْكُمْ بَاقِرُ الْعِلْمِ وَرَيْسُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام)؟ قِيلَ لَهُ: نَعَمْ، فَجَلَسَ طَوِيلًا، ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فِي قِصَّةِ زَكَرِيَّا: «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا»، قَالَ: نِعْمَ الْمَوَالِي بَنُو الْعِزِّمْ، وَ أَحَبُّ اللَّهِ أَنْ يَهَبَ لَهُ وَلِيًّا مِنْ صِلْبِهِ، وَ ذَلِكَ أَنَّهُ فِيمَا كَانَ عَلِمَ مِنْ فَضْلِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه و آله و سلم) قَالَ: يَا رَبِّ! أَمَعَ مَا شَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَ كَرَّمْتَهُ وَ رَفَعْتَ ذِكْرَهُ، حَتَّى قَرْنْتَهُ بِذِكْرِكَ، فَمَا يَمْنَعُكَ يَا سَيِّدِي أَنْ تَهَبَ لَهُ ذُرِّيَّةً مِنْ صِلْبِهِ فَيَكُونَ فِيهَا التُّبَّوُّهُ؟ قَالَ: يَا زَكَرِيَّا! قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ بِمُحَمَّدٍ وَ لَا تُبَوِّهَ بَعِيدَهُ وَ هُوَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ لَكِنَّ الْأِمَامَةَ لِابْنِ عَمِّهِ وَ أَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ بَعْدِهِ، وَ أَخْرَجْتُ الذُّرِّيَّةَ مِنْ صِلْبِ عَلِيٍّ إِلَى بَطْنِ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ، وَ صَيَّرْتُ بَعْضَهَا مِنْ بَعْضٍ، فَخَرَجْتُ مِنْهُ السَّائِمَةَ حُجَجِي عَلَى خَلْقِي، وَ إِنِّي مُخْرِجٌ مِنْ صِلْبِكَ وَلَسَدًا يَرْتُكُ وَ يَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ، فَوَهَبَ اللَّهُ لَهُ يَحْيَى (عليه السلام). (۱)

ص: ۵۲۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۷۳، ح ۱۰۱؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۶۹۹، ح ۶۸۳۷؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۲۹۴؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۱۹۶.

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: روزی خدمت پدرم نشسته بودم، تا اینکه مردی وارد شد، ایستاد و گفت: آیا شکافنده علم که زعیمش محمد بن علی (علیهما السلام) است در بین شما است؟

یک نفر به او گفت: آری، پس او مدتی طولانی نشست، سپس برخاست و عرض کرد: ای پسر رسول خدا! این آیه که در باره جناب زکریا است را برای من توضیح دهید: «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِي مِنْ وِرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا»، حضرت فرمودند: منظور از موالی پسر عموها هستند.

خداوند می خواست به او از نژاد و صلبش، فرزندی عنایت کند، و چون زکریا از مقام و منزلت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) اطلاع داشت، گفت: خدایا! با این مقام و شرافتی که به حضرت محمد عنایت فرموده ای، و نام او را قرین و ردیف نام خود قرار داده ای، چه شد که به او فرزندی از نهاد و صلب خودش ندادی، که نبوت به او برسد.

خداوند فرمود: ای زکریا! چنین کاری نیز در باره محمد انجام داده ام، که پس از او پیامبری نیست، و او آخرین پیامبر است، ولی امامت متعلق به پسر عمو و برادرش، علی بن ابی طالب است، که ذریه را از صلب علی به رحم فاطمه دختر محمد منتقل ساختم، و آنها را از یکدیگر به وجود آوردم، و از همین نژاد، امام ها و حجّت های خود را برگزیدم، من می خواهم از صلب تو نیز فرزندی خارج کنم، که وارث تو و آل یعقوب باشد، پس خداوند به او یحیی (علیه السلام) را عنایت فرمود.

«وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»

و به آنان از رحمت خویش بخشیدیم، و برای آنان نامی نیک و ستایشی و الامرتبه قرار دادیم.

۱_ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عليه السلام): إِنَّ قَوْمًا طَالَبُونِي بِاسْمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَقُلْتُ لَهُمْ: مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، فَقَالَ: صَدَقْتَ، هُوَ هَكَذَا. (۱)

از یونس بن عبد الرحمان نقل است که گفت: به حضرت ابا الحسن الرضا (عليه السلام) عرض کردم: همانا گروهی از من، اسم امیرالمؤمنین (عليه السلام) را، در کتاب خداوند عز و جل، درخواست نمودند، پس من به ایشان گفتم: از جمله ی آن آیات، این آیه است: «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، پس آن حضرت فرمودند: درست گفتمی، همین طور است.

۲_ فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْقُمِيِّ: «فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ» (۲)، يَعْنِي إِبْرَاهِيمَ، «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا»، يَعْنِي لِإِبْرَاهِيمَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ، «مِنْ رَحْمَتِنَا»، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). حَدَّثَنِي بِذَلِكَ

ص: ۵۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۵۷، ح ۳؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۷۱۷، ح ۶۸۹۳؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الظاهرة، ص: ۲۹۷؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۳۱؛ اللوامع النورانية في اسماء على و اهل بيته القرآنية، ص ۳۷۳، ح ۶۵۹.

۲- ۱۸/۴۹.

أَبِي، عَنِ الْإِمَامِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ (عليه السلام). (١)

در تفسیر علی بن ابراهیم قمی آمده: «فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ»، یعنی حضرت ابراهیم (علیه السلام)، از آنان دوری کرد، «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا»، یعنی برای ابراهیم و اسحاق و یعقوب (علیهم السلام)، است، و منظور از: «مِنْ رَحْمَتِنَا»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، «وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»، و منظور از این آیه، امیرالمؤمنین (علیه السلام) هستند.

جناب علی بن ابراهیم گفت: این حدیث را پدرم، از حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام)، برایم روایت کرده است.

٣- عَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آيَاتِهِ (عليهما السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) لَيْلَةَ عُرْجِ بَيْ إِلَى السَّمَاءِ، حَمَلَنِي جَبْرَائِيلُ عَلَى جَنَاحِهِ الْأَيْمَنِ، فَقِيلَ لِي: مَنْ اسْتَخْلَفْتَهُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ؟

فَقُلْتُ: خَيْرَ أَهْلِهَا لَهَا أَهْلًا، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَخِي، وَ حَبِيبِي، وَ صِهْرِي، يَعْنِي ابْنَ عَمِّي، فَقِيلَ لِي: يَا مُحَمَّدُ! أَ تُحِبُّهُ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ!

فَقَالَ لِي: أَحِبَّهُ، وَ مَزُ أُمَّتِكَ بِحُبِّهِ، فَإِنِّي أَنَا الْعَلِيُّ الْأَعْلَى اسْتَفَقْتُ لَهُ مِنْ أَسْمَائِي اسْمًا، فَسَمَّيْتُهُ عَلِيًّا، فَهَبَطَ جَبْرَائِيلُ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَ يَقُولُ لَكَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: وَ مَا أَقْرَأُ؟ قَالَ: «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَ جَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا». (٢) از حضرت امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از

اجدادشان (علیهم السلام)، از

ص: ۵۲۷

۱- بحار الأنوار، ج ۱۲، ص ۹۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۱۷، ح ۶۸۹۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۵۱، تفسیر

کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۳۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۳۹، ح ۸۷.

۲- شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۶۳، ح ۴۸۸.

امیر المؤمنین (علیه السلام) روایت فرمودند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: آن شب که مرا به معراج بردند، جبرئیل مرا بر بال راست خود قرار داده بود و می برد، پس به من گفته شد: چه کسی را جانشین خود، برای اهل زمین قرار دادی؟

گفتم: بهترین اهل زمین، علی بن ابی طالب را، که برادر، و دوست، و داماد، و پسر عموی من است.

پس خطاب شد: ای محمد! آیا او را دوست داری؟ گفتم: آری، ای پروردگار جهانیان! آنگاه فرمود: او را دوست بدار، و امت خود را به دوست داشتن او، امر کن، همانا من علیّ اعلی هستم، و از نام خود، نام او را برگرفتم، و او را علی نام نهادم.

سپس جبرئیل فرود آمد و گفت: خداوند بر تو سلام می رساند، و به تو می گوید: بخوان، گفتم: چه بخوانم؟ گفت: «وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا».

ص: ۵۲۸

«وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنان خوانده می شود، کافران به مؤمنان می گویند: «کدام یک از دو گروه (ما و شما) جایگاهش بهتر، و جلسات انس و مشورتش زیباتر، و بخشش او بیشتر است؟!»

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) دَعَا قُرَيْشًا إِلَىٰ وَلايَتِنَا، فَفَرُّوا وَانْكَرُوا، فَقَالَ: «الَّذِينَ كَفَرُوا»، مِنْ قُرَيْشٍ، «لِلَّذِينَ ءَامَنُوا»، الَّذِينَ أَقْرَبُوا لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، «أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»، تَغْيِيرًا مِنْهُمْ فَقَالَ اللَّهُ رَدًّا عَلَيْهِمْ، «وَ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ»، مِنْ الْأُمَّمِ السَّالِفَةِ، «هُمْ أَحْسَنُ أَثَانًا وَرِيًّا» (۱).

قُلْتُ: قَوْلُهُ: «مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلَيْمَ دُدُّ لَهُ الرَّحْمَنُ مِدًّا» (۲)، قَالَ: كُلُّهُمْ كَانُوا فِي الضَّلَالَةِ لَا يُؤْمِنُونَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ لَمَّا بَوَلَّيْتِنَا، فَكَانُوا ضَالِّينَ مُضَلِّينَ فِيمَا دُدُّ لَهُمْ فِي ضَلَالَتِهِمْ وَ طُغْيَانِهِمْ حَتَّىٰ يَمُوتُوا، فَيَصِيرُهُمُ اللَّهُ شَرًّا مَكَانًا وَ أَوْعَفَ جُنْدًا. (۳)

ص: ۵۲۹

۱- ۱۹/۷۴.

۲- ۱۹/۷۵.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۲، ح ۵۸؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۷۲۷، ح ۶۹۲۴؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۰؛ تفسير الصافي، ج ۳، ص ۲۹۱؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۱، ح ۹۰؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص: ۱۲۵، ح ۹۰؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۱۲، ح ۱۰.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره قول خدای (عز و جل): «وَ إِذَا تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَ أَحْسَنُ نَدِيًّا»، فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) قریش را به ولایت ما دعوت نمودند، اما آنان نپذیرفتند و منکر شدند، «قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا»، کسانی که از قریش کافر شدند، «لِلَّذِينَ آمَنُوا»، به کسانی که به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و ما اهل بیت، اقرار کرده بودند، گفتند: «أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَ أَحْسَنُ نَدِيًّا»، کدام یک از ما دو گروه بهتر و خوش بزم تریم، و این بیان حال ایشان است پس خداوند هم در جواب ایشان فرمود: «كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَوْمٍ»، یعنی: چقدر هلاک کرده ایم پیش از آنها از امت های گذشته، «هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَ رِيًّا»، که آنها به مراتب دارای لوازمی بهتر و ظاهری آراسته تر بودند.

عرض کردم: مقصود از این آیه: «مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا»، چیست؟ حضرت فرمودند: همه آنها در ضلالت و گمراهی بودند، و به ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) و به ولایت ما، ایمان نمی آوردند، و به این سبب، هم گمراه بودند و هم گمراه کننده، و خدا نیز آنان را در این گمراهی و طغیانی که دارند، وامی گذارد تا بمیرند، پس آنان را بدون یار و یاور، در بدترین جایگاه قرار می دهد.

«إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»

مسلماً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، خداوند رحمان محبتی برای آنان در دلها قرار می دهد!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) ...

... قَالَ: قُلْتُ لَهُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، قَالَ: وَلَيَأْتِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) هِيَ الْوُدُّ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (۱).

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیاتی سؤال کردم ... تا اینکه گفتم: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، حضرت فرمودند: ولایت امیر المؤمنین (عليه السلام) همان ودّ و محبتی است که خدای تعالی در این آیه بیان فرموده است.

۲- فِي تَفْسِيرِ الْقَمِي، قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): كَانَ سَبَبَ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَةِ، أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ جَالِسًا بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ لَهُ: قُلْ يَا عَلِيُّ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وُدًّا، فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ

ص: ۵۳۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۳، ح ۴۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۲، ح ۵۸ و ج ۳۵، ص ۳۵۳، ح ۱؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۷۲۷، ح ۶۹۲۴ و ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۱؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۳۶۳، ح ۱۶۳؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۳۱، ح ۹۰.

الْمُؤْمِنِينَ وَذًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وَذًا» (۱).

در تفسیر قمی، از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که، آن حضرت فرمودند: سبب نزول این آیه این است که روزی امیر المؤمنین (علیه السلام) نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نشستند پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! بگو: «خداوند! برای من، در دلهای مؤمنین دوستی و محبت قرار بده»، پس امیر المؤمنین (علیه السلام) گفتند، و این دعا مستجاب شد، و خداوند این آیه را فرو فرستاد.

۳- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، وَالْغُرَيْرِيِّ السَّجِسْتَانِيِّ فِي غَرِيبِ الْقُرْآنِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وَذًا»، فَقَالَ: نَزَلَ فِي عَلِيٍّ (علیه السلام) لِأَنَّهُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ إِلَّا وَ لِعَلِيٍّ فِي قَلْبِهِ مَحَبَّةٌ (۲).

از ابن عباس راجع به این آیه شریفه: «سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وَذًا»، سؤال شد، او پاسخ داد: این آیه در باره حضرت علی (علیه السلام) نازل شده، پس همانا هیچ مسلمان حقیقی نیست، جز اینکه در دل او محبت حضرت علی (علیه السلام) وجود دارد. ۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَدَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) وَ صَلَّى

ص: ۵۳۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۵ و ج ۳۵، ص ۳۵۴، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۲۹۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۵۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۴، ح ۱۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۸، ح ۶۹۴۹؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۳.

أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ، فَلَمَّا سَلَّمَ رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ سَأَلْتُكَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ أَنْ تَشْرَحَ لَهُ صِدْرَهُ وَتُيسِّرَ أَمْرَهُ وَتَحُلَّ عُقْدَهُ مِنْ لِسَانِهِ يَفْقَهُوا قَوْلَهُ وَتَجْعَلَ لَهُ وَزيراً مِنْ أَهْلِهِ تُشَدُّ بِهِ أَرْزُهُ، وَأَنَا مُحَمَّدٌ أَسْأَلُكَ أَنْ تَشْرَحَ لِي صَدْرِي وَتُيسِّرَ لِي أَمْرِي وَتَحُلَّ عُقْدَهُ مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي وَتَجْعَلَ لِي وَزيراً مِنْ أَهْلِي تُشَدُّ بِهِ أَرْزِي.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَمِعْتُ مُنَادِيًا يَنَادِي مِنَ السَّمَاءِ: يَا مُحَمَّدُ! «قَدْ أُوتِيَتْ سُؤْلُكَ»، (1) فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) ادْعُ يَا أَبَا الْحَسَنِ! اذْفَعْ يَدَكَ إِلَى السَّمَاءِ، وَقُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي عِنْدَكَ عَهْداً وَاجْعَلْ لِي عِنْدَكَ وُدًّا، فَلَمَّا دَعَا، نَزَلَ جِبْرَائِيلُ وَقَالَ: اقْرَأْ يَا مُحَمَّدُ! «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، فَتَلَاهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ سِرِّعِهِ الْبَاحِيَةِ، فَقَالَ: ااعْلَمُوا أَنَّ الْقُرْآنَ أَرْبَعُهُ أَرْبَاعٌ رُبْعٌ فِيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ، وَرُبْعٌ قِصَصٌ وَ أَمْثَالٌ، وَرُبْعٌ فَضَائِلٌ وَ إِنْذَارٌ، وَرُبْعٌ أَحْكَامٌ، وَ اللَّهُ أَنْزَلَ فِي عَلِيٍّ كَرَامَتِ الْقُرْآنِ. (2)

از ابن عباس نقل است که: روزی پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) بعد از سلام نماز چهار رکعتی، دست علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، دستان خود را به سوی آسمان بلند کردند و دعا کردند و فرمودند: خدایا موسی بن عمران از تو درخواست کرد که شرح صدر به او دهی و امورش را آسان کنی و گره از زبانش بگشایی تا کلامش را بفهمند و از اهل خودش وزیری قرار دهی تا قدرت برای او شود، و من محمد (صلى الله عليه وآله) از تو درخواست می کنم: شرح صدر به من دهی و امورم را آسان کنی و گره از زبانی بگشایی تا کلامم را بفهمند و

ص: ۵۳۳

۱- ۲۰/۳۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۵، ح ۶؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۴۸، ح ۳۳۶؛ الدر النظیم فی مناقب الأئمه اللہامیم، ص ۳۱۰؛ الروضه فی فضائل أمير المؤمنين علی بن أبی طالب علیهما السلام (لابن شاذان القمی)، ص ۱۰۰، ح ۸۸؛ الفضائل (لابن شاذان القمی)، ص ۱۲۴.

وزیری از اهل‌م قرار دهی که با آن قدرت پیدا کنم.

ابن عباس می گوید: شنیدم منادی از آسمان ندا داد: یا محمد! به تحقیق به سؤال و درخواستت، جواب دادیم.

سپس پیامبر(صلی الله علیه و آله) به علی(علیه السلام) فرمودند: ای ابالحسن! دعا کن، دستانت را به آسمان بلند کن و بگو: خدایا! برای من نزد خودت پیمانی قرار بده و برای من نزد خودت محبتی قرار بده.

وقتی حضرت علی(علیه السلام) دعا کردند، جبرئیل نازل شد و گفت: ای محمد! بخوان: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، پیامبر(صلی الله علیه و آله) تلاوت کردند.

مردم همگی از سرعت اجابت دعای پیامبر(صلی الله علیه و آله) تعجب کردند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: بدانید قرآن چهار قسمت است، یک چهارم دربارهٔ ما اهل بیت، و یک چهارم قصه‌ها و مثل‌های قرآنی، و یک چهارم فضائل و پندها، و یک چهارم احکام حلال و حرام. به خدا قسم! خداوند برگزیدهٔ قرآن را دربارهٔ علی(علیه السلام)، نازل کرده است.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكْرِيَا، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ، عَنْ أَبِيهِ: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، فَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ حُبٌّ لِعَلِيِّ (علیه السلام). (۱)

ص: ۵۳۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۵۷، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۳۷، ح ۶۹۴۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۳؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۲۷۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۳، ح ۱۶۵.

محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و ایشان را از سخن آن مرد، با خبر نمودم، حضرت فرمودند: شاید تو به او نیکی نموده ای، گفتم: به خدا سوگند! که من در حق او نیکی نکرده ام، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ستایش خدایی را که دل‌های مؤمنین را، مشتاق مودت و محبت تو ساخته است، پس این آیه نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا».

تذکر: روایت زیر، که البته به صورت مختصر بیان شده، شاهد آیه فوق نسیت، بلکه به خاطر محتوای آن، مبنی بر اشتیاق مودت و محبت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، در دل‌های مؤمنین، آورده شده است، که شما می توانید برای مشاهده متن کامل آن، به حدیث ذیل کد آیه ۱۴/۳۷ نیز مراجعه فرمایید.

۸- عَنِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَفَدَّ عَلِيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَهْلُ الْيَمَنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) جِيَاءَكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ يُبْسُونَ بَسِيئًا، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلِمَ) قَالَ: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَأْسِيخٌ إِيْمَانُهُمْ، وَ مِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يُخْرَجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يَنْصُرُ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّ، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمِسْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي أَمَرَكُمْ اللَّهُ بِالْإِعْتِصَامِ بِهِ فَقَالَ جَلٌّ وَعَزٌّ: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (۱).

... ساقِ الْحَدِيثِ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! بِالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا أَرِنَاهُ فَقَدِ اشْتَقْنَا إِلَيْهِ، فَقَالَ: هُوَ الَّذِي جَعَلَهُ اللَّهُ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ الْمُتَوَسِّمِينَ، فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَيْهِ نَظَرَ مَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

ص: ۵۳۶

وَهُوَ شَهِيدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِيٌّ، كَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّي نَبِيُّكُمْ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَتَصَيَّفُوا الْوُجُوهَ، فَمَنْ أَهْوَتْ إِلَيْهِ قُلُوبُكُمْ، فَإِنَّهُ هُوَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: «فَاجْعَلْ أَفْتِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، أَي إِلَيْهِ وَإِلَى ذُرِّيَّتِهِ (عليه السلام).

ثُمَّ قَالَ: فَقَامَ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ فِي الْأَشْعَرِيِّينَ، وَ أَبُو عَزَّةَ الْخَوْلَانِيُّ فِي الْخَوْلَانِيِّينَ، وَ ظَبْيَانَ وَ عُثْمَانَ بْنَ قَيْسٍ فِي بَنِي قَيْسٍ، وَ عَرَنَةَ الدَّوْسِيَّ فِي الدَّوْسِيِّينَ، وَ لَاحِقُ بْنُ عَلَاقَةَ، فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَ تَصَيَّفُوا الْوُجُوهَ، وَ أَخَذُوا بِيَدِ الْأَنْزَعِ الْأَصْلَعِ الْبَطِينِ، وَ قَالُوا: إِلَى هَذَا أَهْوَتْ أَفْتِدَتُنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ!

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) أَنْتُمْ نَجَبُهُ اللَّهُ حِينَ عَرَفْتُمْ، وَصِيٌّ رَسُولِ اللَّهِ قَبِيلَ أَنْ تُعَرَّفُوهُ، فَبِمَ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ هُوَ؟ فَارْفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ يَبْكُونَ وَ يَقُولُونَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَظَرْنَا إِلَى الْقَوْمِ فَلَمْ تَحِنَّ لَهُمْ قُلُوبُنَا وَ لَمَّا رَأَيْنَاهُ رَجَفَتْ قُلُوبُنَا، ثُمَّ اطْمَأَنَّتْ نُفُوسُنَا وَ انْجَاشَتْ أَكْبَادُنَا وَ هَمَلَتْ أَعْيُنُنَا وَ انْتَلَجَتْ صُدُورُنَا، حَتَّى كَأَنَّهُ لَنَا أَبٌ وَ نَحْنُ لَهُ بَنُونَ. (١)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اهالی یمن نزد شما آمدند در حالی که به شدت دارند تلاش می کنند، هنگامی که نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) به آنها فرمودند: قومی نازک دل و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور جزو آنهاست، با هفتاد هزار خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرشان از چرم است.

ص: ۵۳۷

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸۰؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایة القرآنیة الی الولاية الامامیة، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصیّ شما کیست؟ حضرت فرمودند: او آن کسی است که خداوند شما را به چنگ زدن به او امر کرده است، چرا که خداوند عزّ و جل فرموده است:

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»، گفتند: ای رسول خدا! برای ما بیان کنید که این ریسمان چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن این گفته خداوند است: «إِلَّا بِحَبْلِ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ»، ریسمان خدا کتاب او است، و ریسمان مردم وصیّ من است.

... تا اینکه روایت به اینجا رسید:

آنها گفتند: ای رسول خدا! شما را سوگند به کسی که به حق شما را به پیامبری برگزید! آن را به ما نشان بده، چرا که ما مشتاق او گشته ایم.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: او همان کسی است که خداوند او را برای مؤمنین چهره شناس و با فراست نشانه ای قرار داده، اگر شما مانند صاحب‌دل، یا ناظر آگاهی که گوش فرا می‌دارد، به او بنگرید، خودتان خواهید دانست، همان گونه که من پیامبر شما هستم، او نیز وصیّ من است، حال به میان صفها بروید و چهره‌ها را از نظر بگذرانید، پس هر کس که دل‌های شما به جانب او گرایش پیدا کند، حتماً خود اوست، چرا که خداوند در کتابش می‌فرماید: «فَأَجْعَلُ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ»، منظور از ضمیر «هم» در این آیه، پیامبر و خاندان او هستند.

سپس راوی می‌گوید: در این هنگام ابو عامر اشعریّ از میان اشعریان برخاست، و ابو غزّه خولانی از میان خولانی‌ها، و ظبیان و عثمان بن قیس در میان بنی قیس، و عرنه دوسی از میان دوسی‌ها، و لاحق بن علاقه، برخاستند و وارد صف‌ها شدند و چهره‌ها

را از نظر گذرانیده و بعد دست مردی را گرفتند که دو طرف پیشانی و جلو سرش، مو نداشت، و شکمی بزرگ داشت، و گفتند: ای رسول خدا! دل های ما شیفته این مرد شده است.

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمودند: حال که شما وصی رسول خدا را قبل از این که او را به شما معرفی کنم، شناختید، برگزیدگان خداوند می باشید، از کجا دانستید که آن فرد مورد نظر من، همین است؟

پس آنها صدایشان را به گریه بلند کردند و عرض کردند: ای رسول خدا! ما به همه جمعیت نگاه کردیم، دل های ما به هیچ کدام از آنان تمایلی نشان نداد، ولی وقتی او را دیدیم، دل های ما به طیش افتاد، و سپس آرامشی در ما پدید آمد، و کبدهایمان تکان خورد، و اشک از دیدگانمان سرازیر شد، و قلبهایمان آرامش یافت، تا آنجا که گوئی او پدر ما است، و ما فرزندان او هستیم.

ص: ۵۳۹

«قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۲۵ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۲۶ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ۲۷ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۲۸ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ۲۹ هَارُونَ أَخِي ۳۰ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ۳۱ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ۳۲»

(موسی (علیه السلام)) گفت: پروردگارا! سینه ام را گشاده کن (۲۵) و کارم را برایم آسان گردان! (۲۶) و گره از زبانم بگشای (۲۷) تا سخنان مرا بفهمند! (۲۸) و وزیری از خاندانم برای من قرار ده (۲۹) برادرم هارون را! (۳۰) با او پشتم را محکم کن (۳۱) و او را در کارم شریک ساز (۳۲)

۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ بِيَدِي، وَ نَحْنُ بِمَكَّةَ، وَ صَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ نَبِيكَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ سَأَلُكَ، فَقَالَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي»، «الْآيَةَ، وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِيكَ أَسْأَلُكَ: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي»، «وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِي»، «وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي»، «يَفْقَهُوا قَوْلِي»، «وَ اجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي»، «عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَخِي»، «اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي»، «وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي»، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَسَجَعْتُ مُنَادِيًا يَنَادِي: يَا أَحْمَدُ! قَدْ أُوتِيَتْ مَا سَأَلْتَ. (۱)

ص: ۵۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶، ذیل ح ۶۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۲، ح ۷۰۰۸؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۰۷، دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۴۰۹.

از ابن عباس نقل است که گفت: روزی پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) دست من و دست علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، در حالی که ما، در مکه بودیم، آنگاه چند رکعت نماز خواندند، سپس دستانشان را به سوی آسمان بلند کردند و گفتند: خدایا! موسی بن عمران (علیه السلام) از تو درخواست کرد، و من محمّد، پیامبر تو نیز از تو می خواهم که: سینه مرا فراخ کنی، و کار مرا آسان سازی، و گره از زبان من بگشایی، تا سخن مرا درک کنند، و برای من وزیری از خاندانم قرار بده، علی بن ابی طالب (علیه السلام) برادرم را، و به وسیله او پشت مرا محکم کن، و او را در کار من شریک گردان.

ابن عباس می گوید: ناگهان شنیدم منادی ندا داد: ای احمد! آنچه را که خواستی به تو داده شد.

۲_ عَنْ أُسْمَاءِ بِنْتِ عُمَيْسٍ، قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِإِزَاءِ ثَبِيرٍ، وَهُوَ يَقُولُ: أَشْرِقْ ثَبِيرٌ، أَشْرِقْ ثَبِيرٌ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا سَأَلَكَ بِهِ أَخِي مُوسَى، أَنْ تَشْرَحَ لِي صِدْرِي وَ أَنْ تُيسِّرَ لِي مِنْ أَمْرِي، وَ أَنْ تُحَلِّلَ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي، يَفْقَهُوا قَوْلِي، وَ أَنْ تَجْعَلَ لِي وَزيراً مِنْ أَهْلِي، عَلِيّاً أَخِي، «أَشْدُدْ بِهِ أَزْرِي»، «وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي»، «كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثيراً»، «وَ نَذْكُرَكَ كَثيراً»، «إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيراً». (۱)

از اسماء بنت عمیس نقل است که گفت: روزی، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را، در کنار ثبیر (کوهی در مکه مکرمه) دیدم، که می فرمودند: روشن باد ثبیر، روشن باد ثبیر، سپس

ص: ۵۴۱

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۶، ح ۶۷ و ج ۳۸، ص ۱۴۳، ح ۱۰۶ و ص ۳۲۸، ح ۴۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۲، ح ۷۰۰۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۰۵؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۵۶، ح ۳۴۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۰۷؛ دلائل الصدق لنهج الحق، ج ۵، ص ۴۰۸.

پروردگارا! من از تو همان تقاضایی را دارم، که برادرم موسی (علیه السلام) تقاضا کرد، از تو می خواهم سینه ام را گشاده کنی، و کارها را بر من آسان گردانی، گره از زبانم بگشائی، تا سخنانم را درک کنند، برای من وزیری از خاندانم قرار دهی، برادرم علی (علیه السلام) را، خداوندا! به وسیله او پشتم را محکم کن، و او را در کار من شریک گردان، تا تو را بسیار تسبیح گوئیم، و تو را بسیار یاد کنیم، که تو به حال ما بصیر و بینائی.

۳_ عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ، قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، فَقَالَ: أُبَشِّرُ وَ أُبَشِّرُ، إِنَّ مُوسَى دَعَا رَبَّهُ أَنْ يَجْعَلَ لَهُ وَزيراً مِنْ أَهْلِهِ هَارُونَ، وَإِنِّي أَدْعُو رَبِّي أَنْ يَجْعَلَ لِي، «وَزيراً مِنْ أَهْلِي»، عَلِيّاً أَخِي، «أَشْدُدُ بِهِ ظَهْرِي»، وَ أَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي». (۱)

حذیفه بن اسید گفت: پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) دست حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را گرفتند، و گفتند: مژده باد! و مژده باد! موسی (علیه السلام) از خداوند خواست که از خاندانش، هارون را وزیر او قرار دهد، و من از پروردگرم می خواهم که از خاندانم، علی (علیه السلام) را وزیر من قرار بدهد، (خدایا) به وسیله او پشت مرا محکم کن، و او را در رسالت من شریک گردان.

۴_ عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فِي نَخِيلِ الْمَدِينَةِ، وَ هُوَ يَطْلُبُ عَلِيّاً (عليه السلام)، إِذَا انْتَهَى إِلَى حَائِطٍ فَسَاطِعَ فِيهِ فَنَظَرَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ هُوَ يَعْجَلُ فِي الْأَرْضِ وَ قَدِ اعْتَبَرَ، فَقَالَ: مَا أَلْوَمُ النَّاسِ إِنْ يَكُونُكَ أَبَا تُرَابٍ، فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلِيّاً (عليه السلام) تَمَعَّرَ

ص: ۵۴۲

وَجْهَهُ وَتَغْيِرَ لَوْنَهُ وَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ.

فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَلَا أُرْضِيكَ يَا عَلِيُّ! قَالَ: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ: أَنْتَ أَخِي وَوَزِيرِي وَخَلِيفَتِي فِي أَهْلِي، تَقْضِي دِينِي، وَتُبْرِئُ ذِمَّتِي، مَنْ أَحَبَّكَ فِي حَيَاةٍ مَنِي فَقَدْ قُضِيَ لَهُ بِالْجَنَّةِ، وَمَنْ أَحَبَّكَ فِي حَيَاةٍ مِنْكَ بَعْدِي خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَمَنْ أَحَبَّكَ بَعْدَكَ وَلَمْ يَرَكَ خَتَمَ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَآمَنَهُ يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ، وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ يَبْغِضُكَ يَا عَلِيُّ! مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً، يَحَاسِبُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِمَا عَمِلَ فِي الْإِسْلَامِ. (١)

از عبدالله بن عمر روایت شده که گفت: در حالی که من در میان نخلستان مدینه، همراه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بودم و ایشان به دنبال حضرت علی (علیه السلام) می گشتند، تا اینکه به یک چهار دیواری رسیدند و به آن چشم انداختند و حضرت علی (علیه السلام) را مشاهده فرمودند که روی بر زمین کار می کردند، و سر و روی آن حضرت را، گرد و غبار پوشانده بود، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: مردم را سرزنش نمی کنم که تو را «ابوتراب» لقب داده اند، پس حضرت علی (علیه السلام) را مشاهده کردم که چهره اش افروخته شد و رنگش تغییر کرد و این سخن بر او، گران آمد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای علی! آیا تو را خشنود سازم؟ حضرت علی (علیه السلام) عرض کردند: آری، ای پیامبر خدا!

پس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دست حضرت علی (علیه السلام) را گرفتند و خطاب به او فرمودند: تو برادر و وزیر و جانشین من در میان خاندانم هستی، قرض مرا ادا می کنی و ذمیه مرا بری می سازی، هر کس تو را دوست بدارد در زمان حیات من، بی گمان اهل بهشت خواهد بود، و هر کس بعد از من، در زمان حیات تو، تو را دوست بدارد، خدای متعال کار او را به امتیّت و ایمان به پایان می رساند، و هر کس تو را بعد از تو، دوست بدارد، در

ص: ۵۴۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۹، ح ۲؛ علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۵۷، باب ۱۲۵، ح ۳؛ غایه المرام، ج ۱، ص ۶۰، باب ۷.

حالی که تو را ندیده است، خدای متعال کار او را به امتیت و ایمان، پایان دهد و او را از وحشت بزرگ (روز قیامت)، امانش بخشد.

ای علی! هر کس بمیرد در حالی که را تو دشمن بدارد، به مرگ جاهلیت از دنیا می رود، و خدای عزیز و گرامی، او را به آنچه در اسلام، بدان عمل می شود، حسابرسی می فرماید.

۵_ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اضْطَفَانِي وَاخْتَارَنِي وَجَعَلَنِي رَسُولًا، وَأَنْزَلَ عَلَيَّ سَيِّدَ الْكُتُبِ، فَقُلْتُ: إِلَهِي وَسَيِّدِي! إِنَّكَ أَرْسَلْتَ مُوسَى إِلَى فِرْعَوْنَ، فَسَأَلَكَ أَنْ تَجْعَلَ مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا، تَشُدُّ بِهِ عَضُدَهُ، وَتُصَدِّقُ بِهِ قَوْلَهُ، وَإِنِّي أَسْأَلُكَ يَا سَيِّدِي وَإِلَهِي! أَنْ تَجْعَلَ لِي مِنْ أَهْلِي وَزِيرًا، تَشُدُّ بِهِ عَضُدِي، فَجَعَلَ اللَّهُ لِي عَلِيًّا وَزِيرًا وَأَخًا، وَجَعَلَ الشَّجَاعَةَ فِي قَلْبِي، وَالْأَسْبَسَةَ الْهَيْبَةَ عَلَيَّ عِدُوهُ، وَهُوَ أَوْلُ مَنْ آمَنَ بِي وَصَدَّقَنِي، وَأَوْلُ مَنْ وَحَدَّ اللَّهُ مَعِي، وَإِنِّي سَأَلْتُ ذَلِكَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فَأَعْطَانِيهِ، فَهُوَ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ، اللَّحُوقُ بِهِ سَعَادَةٌ، وَالْمَوْتُ فِي طَاعَتِهِ شَهَادَةٌ، وَاسْمُهُ فِي التَّوْرَةِ مَقْرُونٌ إِلَى اسْمِي، وَزَوْجَتُهُ الصَّديقَةُ الْكُبْرَى ابْنَتِي، وَابْنَاهُ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ ابْنَائِي، وَهُوَ وَهُمَا وَالْأَيْمَةُ بَعْدَهُمْ حُجَّجُ اللَّهِ عَلَى خَلْفِهِ بَعْدَ النَّبِيِّينَ، وَهُمْ أَبْوَابُ الْعِلْمِ فِي أُمَّتِي، مَنْ تَبَّ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ نَجَا مِنَ النَّارِ، وَمَنْ افْتَدَى بِهِمْ، «هُدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، (۱) لَمْ يَهَبِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَحَبَّتَهُمْ لِعَبْدٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ. (۲)

ص: ۵۴۴

۱- ۳/۱۰۱

۲- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۲، ص ۱۰۰، ح ۲۸۱؛ الأملی (للسدوق)، ص ۲۱، مجلس ۶، ح ۵؛ بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۹۲، ح ۶؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۳۶، ح ۵ و ص: ۴۳۹، ح ۴.

از جابر عبد الله انصاری نقل است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: به راستی خداوند تبارک و تعالی مرا برگزید و اختیار کرد و رسول گردانید، و سید کتابها را به من نازل کرد، و عرض کردم: سیدا و معبودا! تو موسی را به سوی فرعون فرستادی، و او از تو خواست که برادرش هارون را با او همراه کنی و وزیرش گردانی، تا قوت بازویش گردد و گفتارش را تصدیق کند.

ای آقا و معبودم! من هم، از تو خواهش دارم، از بین خاندانم، وزیری برایم مقرر داری، که قوت بازویم شود، خداوند متعال، حضرت علی (علیه السلام) را وزیر و برادرم قرار داد، و او را دلدار کرد، و هیبت او را به دل دشمنانش انداخت، و او اول کسی است که به من ایمان آورد و مرا تصدیق کرد، و اول کسی است که به همراه من یگانه پرستی کرد، من او را از خدا خواستم، و خداوند او را به من عطا کرد، او سید اوصیا است، و رسیدن به او سعادت، و مرگ در طاعتش شهادت است، نامش در تورات کنار نام من است، و همسرش صدیقه کبری، دختر من است، و دو پسرش دو آقای اهل بهشت اند و دو پسر من اند، و او و آنها و امامان پس از آنها حجت‌های خداوند بر خلقش، پس از پیامبران هستند، و آنان دریای علم اند در امتم، هر که پیروی آنها کند از دوزخ نجات یافته، و هر که به آنها اقتدا کند به صراط مستقیم راه برده، خداوند عزّ و جل دوستی آنها را به بنده ای عطا نکرده است، جز آنکه او را داخل بهشت گرداند.

«كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»

هم خودتان بخورید و هم چهارپایانتان را در آن به چرا برید! مسلماً در اینها نشانه های روشنی برای خردمندان است!

عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِئَابٍ، عَنْ مَرْوَانَ (۱)، عَنْ أَبِي عَبِيدٍ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، قَالَ: نَحْنُ وَاللَّهِ! أَوْلُوا النُّهَى، فَقُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! وَمَا مَعْنَى أُولَى النُّهَى؟

قَالَ: مَا أَخْبَرَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ مِمَّا يَكُونُ بَعْدَهُ، مِنْ ادِّعَاءِ أَبِي فَلَانٍ الْخِلَافَةَ وَالْقِيَامَ بِهَا، وَالْآخِرِ مِنْ بَعْدِهِ، وَالثَّلَاثِ مِنْ بَعْدِهِمَا، وَبَنِي أُمِيَّةَ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَكَانَ ذَلِكَ كَمَا أَخْبَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ، وَكََمَا أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَيْهِ (عليه السلام)، وَكَمَا انْتَهَى إِلَيْنَا مِنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِيمَا يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ، مِنَ الْمُلْكِ فِي بَنِي أُمِيَّةَ وَغَيْرِهِمْ، فَهَذِهِ الْآيَةُ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ فِي الْكِتَابِ: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولَى النُّهَى»، الَّتِي انْتَهَى إِلَيْنَا عَلْمٌ هَذَا كُلُّهُ، فَصَبَرْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ فَنَحْنُ قَوْمٌ اللَّهُ عَلَيَّ خَلَقَهُ، وَخُرَّانُهُ عَلَيَّ دِينَهُ، نَحْزَنُهُ وَنَسْتُرُهُ، وَنَكْتُمُ بِهِ مِنْ عِدُوِّنَا، كَمَا اِكْتَتَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى أَذِنَ اللَّهُ لَهُ فِي الْهَجْرَةِ، وَجَاهِدَ الْمُشْرِكِينَ فَنَحْنُ عَلَيَّ مِنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَنَا فِي إِظْهَارِ دِينِهِ بِالسَّيْفِ وَنَدْعُو النَّاسَ إِلَيْهِ، فَضَرَبْتُهُمْ عَلَيْهِ عَوْدًا، كَمَا ضَرَبْتُهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَدَأَ. (۲)

ص: ۵۴۶

۱- در بعضی از کتب «عمار بن مروان» ثبت شده است.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۱۸، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۶۵، ح ۷۰۱۵؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۵۱۸، ح ۵۱؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۶۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۸۲، ح ۷۵.

از علی بن رئاب، از مروان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «إِنَّ فِي ذَلِكِ لآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خدا قسم! ما «اولی النهی» هستیم، عرض کردم: فدایتان شوم! معنی «اولی النهی» چیست؟

حضرت فرمودند: یعنی همان مطالبی که خدا به پیامبرش اطلاع داد که پس از در گذشت آن حضرت، چه کسی ادعای خلافت می کند، اولی و بعد دوّمی و بعد از آنها سوّمی و سپس بنی امیه.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) این جریانها را، به حضرت علی (علیه السلام) خبر دادند و تمام آنها مطابق اخبار خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و آنچه حضرت علی (علیه السلام) به ما فرموده بودند، واقع شد، که خلافت را بعد از ایشان، چه کسی از بنی امیه و دیگران می گیرند.

این است تفسیر این آیه که در قرآن کریم ذکر شده: «إِنَّ فِي ذَلِكِ لآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، ما اولی النهی هستیم، که علم این جریان ها به ما منتهی شده، به واسطه دستور خدا صبر کردیم، ما ارکان خدا در میان مردم، و نگهبانان دین او هستیم، که حفظ می کنیم و پنهان می نماییم از دشمنان خود، چنانچه پیامبر (صلی الله علیه و آله) پنهان بودند تا اینکه اجازه هجرت به ایشان داده شد، و با مشرکین جهاد کردند، ما نیز پیرو راه پیامبریم، تا خدا اجازه دهد به اظهار دین، با شمشیر، مردم را دعوت به دین می کنیم، و در این راه شمشیر به کار می بریم، چنانچه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در ابتدای اسلام، به کار بردند.

«وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»

و من هر که را توبه کند، و ایمان آورد، و عمل صالح انجام دهد، سپس هدایت شود، می آمرزم!

۱- عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنِ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ذَاتَ يَوْمٍ، وَهُوَ رَاكِبٌ، وَخَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) وَهُوَ يَمْشِي، ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَاللَّهِ! يَا عَلِيُّ! مَا خُلِفْتَ إِلَّا لِتَعْبِيدِ رَبِّكَ، وَلِيَعْرِفَ بِكَ مَعَالِمَ الدِّينِ، وَيُضِلَّ بِكَ دَارِسُ السَّبِيلِ، وَلَقَدْ ضَلَّ مَنْ ضَلَّ عَنْكَ، وَ لَنْ يَهْدِيَ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ لَمْ يَهْتَدِ إِلَيْكَ وَ إِلَيَّ وَ لَأَيَّتِكَ، وَ هُوَ قَوْلُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، يَعْنِي إِلَيَّ وَ لَأَيَّتِكَ. (الحديث) (۱)

محمد بن فیض بن مختار از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از پدرشان، از جدشان نقل کرده که حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از

ص: ۵۴۸

۱- _ الأمالی شیخ صدوق، ص ۴۹۴، مجلس ۷۴، ح ۱۳؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۴، ح ۵۰ و ج ۳۸، ص ۱۰۵، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۳۵، ح ۳۲۱۵ و ج ۳، ص ۳۵، ح ۴۹۱۸ و ص ۷۷۰، ح ۷۰۲۷؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۱۷۹؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۲۲۲؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۱۰.

منزلشان، سواره، خارج شدند و علی (علیه السلام) نیز به همراه ایشان پیاده راه می رفتند، ...

تا آنجا که فرمودند:

یا علی! به خدا قسم! تو آفریده نشدی مگر برای آنکه خدا پرستیده شود، و به وسیله تو معالم دین شناخته شود، و راه کهنه اصلاح گردد، گمراه کسی است که از تو گمراه گردد، و هر که راهی به تو و ولایت ندارد، راهی به خدا ندارد، و اینست گفتار پروردگار عز و جل: «به راستی من بسیار آمرزنده ام کسی را که باز گردد و ایمان آورد و کار شایسته انجام دهد و به راه آید»، یعنی به ولایت تو.

۲_ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَيْضِ، عَنِ أَبِيهِ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْقَائِمِ (عليه السلام)، عَنِ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ جَدِّهِ (عليه السلام)، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام): إِلَيَّ وَوَلَايَتِكَ. (۱)

حضرت ابو جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام) از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام) روایت کردند که حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بیرون آمدند و فرمودند: همانا خداوند می فرماید: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، سپس به علی بن ابی طالب (علیه السلام) گفتند: به ولایت تو (هدایت می شود).

ص: ۵۴۹

۳- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، قَالَ: إِلَىٰ وَوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). (۱)

از جابر جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، فرمودند: یعنی به وسیله ولایت حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، هدایت پیدا کند.

توضیح: یعنی هر کس به سبب ولایت حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هدایت شود، مورد غفران و عفو الهی قرار می گیرد.

۴- عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا»، قَالَ: وَاللَّهِ! لَوْ أَنَّهُ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا، وَلَمْ يَهْتَدِ إِلَىٰ وَوَلَايَتِنَا وَمَوَدَّتِنَا وَمَعْرِفَةِ فَضْلِنَا، مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ ذَلِكَ شَيْئًا. (۲)

از ابو سعید همدانی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا»، فرمودند: به خدا سوگند! اگر کسی توبه کند و ایمان آورد و عمل صالحی انجام دهد، ولی به سوی ولایت و محبت ما، و شناخت فضائل ما، هدایت نشده باشد، توبه و ایمان و عمل صالح او برایش، هیچ سودی نخواهد داشت.

ص: ۵۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۸، ح ۲۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۰.

۲- الأمالی (للطوسی)، ص ۲۵۹، المجلس العاشر، ح ۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۸۱، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۲.

۵_ عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ! قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، فَمَا هَذَا الْهُدَى بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْإِيمَانِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ؟ قَالَ: فَقَالَ: مَعْرِفَةُ الْأَنْمَةِ، وَاللَّهُ! إِمَامٌ بَعْدَ إِمَامٍ. (۱)

از داود بن کثیر رقی نقل است که گفت: بر حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) وارد شدم، و به آن حضرت عرض کردم: فدایتان شوم! در آیه شریفه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، منظور از هدایت، بعد از توبه و ایمان و عمل صالح، چیست؟ حضرت فرمودند: به خدا سوگند! معرفت و شناخت انمه هدی است، امامی، پس از امام دیگر.

۶_ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ، قَالَ: وَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، قَالَ: وَ مَنْ تَابَ مِنْ ظُلْمٍ، وَ آمَنَ مِنْ كُفْرٍ، وَ عَمِلَ صَالِحًا، ثُمَّ اهْتَدَى إِلَى وَ لَائِنَا، وَ أَوْمِيًا بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ. (۲)

از یعقوب بن شعیب نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این آیه: «وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى»، پرسیدم، آن حضرت فرمودند: منظور، کسی است که از ظلم توبه کند، و از کفر بازگشته، و ایمان آورد، و عمل صالح انجام دهد، و سپس به سوی ولایت ما، هدایت شود، و با دستشان به

ص: ۵۵۱

- ۱- _ إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۱، ص ۱۵۰، ح ۱۹۴؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۹۸، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۲، ح ۷۰۳۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۰؛ فضائل الشيعه، ص ۲۷، ح ۲۲.
- ۲- _ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۷۶، ح ۲۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۰، ح ۷۰۲۶؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۷۸، ح ۶.

سینه خودشان اشاره فرمودند.

۷_ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (عليه السلام): «تَمَّ اهْتِدَى»، إِلَى وَلايَتِنَا أَهْلِ الْبَيْتِ، فَوَاللَّهِ! لَوْ أَنَّ رَجُلًا عَبَدَ اللَّهَ عُمُرَهُ مِثْلَ مَا بَيْنَ الرُّكْنِ وَ الْمَقَامِ، ثُمَّ مَاتَ وَ لَمْ يَجِئْ بِوَلايَتِنَا، لَأَكْبَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. (۱)

حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) فرمودند: «تَمَّ اهْتِدَى»، یعنی به ولایت ما اهل بیت هدایت شود، به خدا قسم! اگر مردی تمام عمرش، در بین «رکن» و «مقام»، خدا را عبادت کند، و در حالی بمیرد، که ولایت ما را نداشته باشد، خداوند او را با صورت به آتش بیاندازد.

ص: ۵۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۹، ذیل ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۱، ح ۷۰۳۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۱۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۳۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۸۷، ح ۹۵.

«يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لا عِوَجَ لَهُ ^{كَمِئَاتٍ} وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلا تَسْمَعُ إِلا هَمْسًا»

در آن روز، همه از دعوت کننده الهی پیروی نموده، و قدرت بر مخالفت او نخواهند داشت و همه صداها در برابر خداوند رحمان، خاضع می شود و جز صدای آهسته چیزی نمی شنوی!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لا عِوَجَ لَهُ»، قَالَ: الدَّاعِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام) روایت کردند، که آن حضرت فرمودند: از پدر بزرگوارم، در باره آیه: «يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از «داعی»، حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

ص: ۵۵۳

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۷، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۷۷، ح ۷۰۴۷؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۵۱.

«وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»

و هر کس از یاد من روی گردان شود، زندگی (سخت و) تنگی خواهد داشت و روز قیامت، او را نابینا محسور می کنیم!

۱- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»، قَالَ: يَعْنِي بِهِ وَلَايَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قُلْتُ: «وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، قَالَ: يَعْنِي أَعْمَى الْبَصْرِ فِي الْآخِرَةِ، أَعْمَى الْقَلْبِ فِي الدُّنْيَا، عَنْ وَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام).

قَالَ: وَ هُوَ مُتَّحِرٌ فِي الْقِيَامَةِ يَقُولُ: «لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَ قَدْ كُنْتُ بَصِيرًا»، «قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسَيْتَهَا» (۱)، قَالَ: الْآيَاتُ الْمَأْتِمَةُ (عليهما السلام)، «فَنَسَيْتَهَا وَ كَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى»، يَعْنِي تَرَكْتَهَا وَ كَذَلِكَ الْيَوْمَ تُتْرَكُ فِي النَّارِ كَمَا تَرَكْتَ الْأَيْمَةَ (عليهم السلام) فَلَمْ تُطِيعْ أَمْرَهُمْ وَ لَمْ تَسْمَعْ قَوْلَهُمْ، قُلْتُ: «وَ كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَ لَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَ لَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَ أَبْقَى» (۲)، قَالَ: يَعْنِي مَنْ أَشْرَكَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) غَيْرَهُ وَ لَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَ تَرَكَ الْمَأْتِمَةَ مُعَانِدَةً فَلَمْ يَتَّبِعْ آثَارَهُمْ وَ لَمْ يَتَوَلَّهُمْ. (الحديث) (۳)

ص: ۵۵۴

۱- ۲۰/۱۲۵ و ۱۲۶.

۲- ۲۰/۱۲۷.

۳- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۴۸، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۴، ح ۷۰۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۰؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۳۵، ح ۹۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۱۵۷، ح ۹۲؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۱۹، ح ۱۲.

از ابو بصیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا»، فرمودند: منظور از «ذکر»، ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) است.

عرض کردم: «وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»؟ حضرت فرمودند: یعنی: چشمش در آخرت کور است، و در دنیا، از درک ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام)، کور دل است.

سپس فرمودند: آن کس در روز قیامت سرگردان است، می گوید: «لَمْ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا»، «قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيَتْهَا»؟ حضرت فرمودند: «آیات»، ائمه (علیهم السلام) هستند.

«فَنَسِيَتْهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى»، یعنی: پس چون فراموش کردی آن آیات را، اینچنین امروز وا گذاشته می شوی در آتش دوزخ، چنانچه ائمه (علیهم السلام) را وا گذاشتی، پس فرمان ایشان را اطاعت نکردی و سخن ایشان را نشنیدی.

عرض کردم: «وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى»؟ حضرت فرمودند: یعنی: کسی که شریک گرداند با ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) غیر او را و ایمان نیارود به آیات پروردگار خویش و ائمه را از روی عناد ترک کند، و آثار ایشان را پیروی ننماید، و ایشان را دوست ندارد.

۲_ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (علیهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (علیه السلام)، عَنْ عَلِيِّ (علیه السلام)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ: أَحِبُّوا عَلِيًّا لِحُبِّي، وَ أَكْرِمُوهُ لِكِرَامَتِي، وَاللَّهِ! مَا قُلْتُ لَكُمْ هَذَا مِنْ قَبْلِي، وَ لَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَنِي بِذَلِكَ، وَ يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ! مَنْ أَبْغَضَ عَلِيًّا مِنْ بَعْدِي، حَشَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى، لَيْسَ لَهُ حُجَّةٌ. (۱)

ص: ۵۵۵

از ابان بن تغلب نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، از حضرت سجاد (علیه السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از جدشان (علیه السلام)، روایت کردند که حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به مهاجرین و انصار فرمودند: علی را به خاطر محبت من، دوست داشته باشید، و به خاطر گرامی داشت من، گرامی بدارید.

به خدا سوگند! این سخن را از خودم نمی گویم، بلکه خداوند مرا به آن مأمور کرده است، و ای گروه عرب! هر کس پس از من علی را دشمن بدارد، خداوند او را در روز قیامت کور محشور می کند و حجتی برای او نیست.

۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، أَيْ مَنْ تَرَكَ وِلَايَةَ عَلِيٍّ (علیه السلام)، أَعْمَاهُ اللَّهُ وَ أَصَمَّهُ عَنِ الْهُدَى. (۱)

از ابن عباس نقل است که در باره آیه: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، گفت: یعنی، هر کس ولایت حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) را ترک کند، و آن را نپذیرد، خداوند او را از درک هدایت، کور و کر، خواهد کرد.

۴- عَنْ عِيْسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنِ أَبِي الْحَسَنِ، مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، أَنَّهُ سَأَلَ أَبَاهُ (علیه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى»، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَا أَيُّهَا النَّاسُ! اتَّبِعُوا هُدَايَ اللَّهُ تَهْتَدُوا وَ تَرْتَدُّوا، وَ هُوَ هُدَايَ، وَ هُدَايَ، هُدَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام)، فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي، فَقَدْ اتَّبَعَ هُدَايَ، وَ مَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ، فَقَدْ اتَّبَعَ هُدَى اللَّهِ، وَ مَنْ اتَّبَعَ هُدَى اللَّهِ، فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى، قَالَ: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى:

ص: ۵۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۰۳، ح ۱۹ و ج ۳۶، ص ۱۰۱، ذیل ح ۴۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۵، ح ۷۰۷۰؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۶۱، ح ۳۵۶؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۷.

«وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ» (۱)، فِي عِدَاوَةِ آلِ مُحَمَّدٍ، «وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى» (۲)، ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى» (۳)، وَ هُمْ الْأَثَمَةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ مَا كَانَ فِي الْقُرْآنِ مِثْلَهَا. (۴)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابا الحسن، موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: از پدرشان در باره این آیه سؤال نمودند: «فَمَنْ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى»، پدرشان (یعنی حضرت صادق (علیه السلام)) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ای مردم! پیرو هدایت خدا باشید، تا هدایت شوید و رشد یابید، و آن، هدایت من است، که همان هدایت علی ابن ابی طالب (علیه السلام) است، پس هر کس، در حیات من و بعد از وفاتم، پیرو حضرت علی (علیه السلام) باشد، بدون شک، از هدایت من پیروی نموده، و هر کس از هدایت من پیروی نماید، از هدایت خداوند پیروی کرده، و هر کس پیرو خدا باشد، گمراه و بدبخت نخواهد شد، خداوند متعال می فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى»، تا «وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ»، هر که در عداوت و دشمنی نسبت به آل محمد (علیهما السلام)، اسراف و زیاده روی کند، «وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى»، سپس خداوند فرموده: «أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى»، ایشان ائمه (علیهم السلام) هستند، و هر چه که مانند آن در قرآن وجود دارد.

ص: ۵۵۷

۱- ۲۰/۱۲۷.

۲- همان.

۳- ۲۰/۱۲۸.

۴- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۴۹، ح ۳۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۸۴، ح ۷۰۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۱.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْ- لَكَ رِزْقًا نَحْنُ نَزُّقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى»

خانواده خود را به نماز فرمان ده و بر انجام آن شکیبا باش! از تو روزی نمی خواهیم (بلکه) ما به تو روزی می دهیم و عاقبت نیک برای تقواست!

۱- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ (عليهما السلام)، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَأْتِي بَابَ فَاطِمَةَ كُلَّ سُحْرَةٍ، فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، الصَّلَاةُ يَرْحُمُكُمُ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا». (۱) (۲)

از زراره نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدرشان روایت کردند که آن حضرت در باره این فرمایش خداوند عز و جل: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، فرمودند: این آیه درباره حضرت علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) نازل شده است، چرا که رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) هر روز سحرگاهان به در خانه حضرت فاطمه (سلام الله علیها)، می آمدند و می فرمودند: سلام و رحمت خداوند بر شما اهل البيت باد،

ص: ۵۵۸

۱- ۳۳/۳۳.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۲۲۰، ح ۱۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۹۰، ح ۷۰۸۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۶.

برای نماز آماده شوید، خداوند شما را رحمت کند، این اراده الهی است که می خواهد پلیدیها و ناشایستگیها را از شما خانواده دور کند، و شما را پاک و پاکیزه گرداند.

۲_ فی تفسیر القمی: «وَأْمُرُ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، ... فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ آيَةَ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) يَجِيءُ كُلَّ يَوْمٍ عِنْدَ صَيْلَمَةَ الْفَجْرِ، حَتَّى يَأْتِيَ بَابَ عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالحَسَنَ وَالحُسَيْنَ (عليهما السلام)، فيقول: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، فيقول عَلِيُّ وَفَاطِمَةُ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ (عليهما السلام): وَعَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، ثُمَّ يَأْخُذُ بَعْضَ آدَتِي الْبَابِ وَيَقُولُ: الصَّلَاةَ الصَّلَاةَ، يَزْحَمُكُمْ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، فَلَمْ يَزَلْ يَفْعَلُ ذَلِكَ كُلَّ يَوْمٍ إِذَا شَهِدَ الْمَدِينَةَ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا، وَقَالَ أَبُو الْحَمْرَاءِ، خَادِمُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) أَنَا شَهِدْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ. (۱)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر آیه: «وَأْمُرُ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»، (یعنی خانواده خود را به نماز امر کن و بر آن پایدار و صبور باش) نقل کرده که: وقتی که این آیه نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هر روز هنگام صبح در خانه حضرات علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، می آمدند و می گفتند: السلام علیکم و رحمه الله و برکاته، و ایشان جواب می دادند: و علیک السلام، یا رسول الله، و رحمه الله و برکاته، پس آنگاه دستگیره در را می گرفتند و می گفتند: نماز! نماز! رحمت خدا بر شما باد، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، و این کار را پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هر روز تا آخر عمرشان، در مدینه انجام می دادند، و این مطلب را ابو الحمراء، خادم پیامبر شهادت داده است.

ص: ۵۵۹

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۲۰۷، ح ۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۹۱، ح ۷۰۸۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۷۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۰۹، ح ۱۸۸.

۳- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ»، كَانَ يَجِيءُ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَى بَابِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، صِيْلَاءَ الْغَدَاةِ ثَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ، ثُمَّ يَقُولُ: الصَّلَاةُ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ، «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا». (۱)

از ابو سعید خدری نقل است که گفت: هنگامی که آیه شریفه: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ»، نازل شد، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مدت هشت ماه در سحرگاهان به در خانه حضرت علی (علیه السلام)، می آمدند و می فرمودند: «الصَّلَاةُ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ» ای اهل بیت مصطفی! هنگام نماز است، خدایتان رحمت کند.

سپس آیه شریفه: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يَطَهِّرَكُمُ تَطْهِيرًا»، را با صدای بلند قرائت می کردند، تا همگان بشنوند.

ص: ۵۶۰

«قُلْ كُلُّ مَتَرَبِّصٍّ فَتَرَبِّصُوا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»

بگو: «همه در انتظاریم! حال که چنین است، انتظار بکشید! اما بزودی می دانید چه کسی از اصحاب صراط مستقیم، و چه کسی هدایت یافته است!

۱_ عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»، قَالَ: عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، صَاحِبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ، وَ «مَنِ اهْتَدَى»، أَي، إِلَيَّ وَلَايِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى»، فرمودند: حضرت علی (علیه السلام)، صاحب صراط مستقیم است، و «مَنِ اهْتَدَى»، یعنی به سوی ولایت ما اهل بیت، هدایت می شود.

۲_ عَنْ الْمُفَضَّلِ، عَنْ سَيِّدَانِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَكْتُبُ بِهَذِهِ الْخُطْبَةِ إِلَى أَكْبَرِ أَصْحَابِهِ، وَ فِيهَا كَلَامٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آله) ... سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَيَّ أَنْ قَالَ:

قِيلَ: فَمَنْ الْوَلِيُّ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ: وَلِيكُمْ فِي هَذَا الزَّمَانِ أَنَا، وَ مِنْ بَعْدِي وَصِيِّي، وَ مِنْ بَعْدِ وَصِيِّي لِكُلِّ زَمَانٍ حُجَّجُ اللَّهِ، كَيْمَا تَقُولُوا كَمَا قَالَ الضُّلَّالُ قَبْلَكُمْ حَيْثُ

ص: ۵۶۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۰، ح ۳۳؛ تأویل الآيات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۸۱.

فَارَقَهُمْ نَبِيُّهُمْ: «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى»، (۱) وَ إِنَّمَا كَانَ تَمَامٌ ضَلَّالَتِهِمْ جَهَالَتَهُمْ بِالْآيَاتِ وَ هُمْ الْأَوْصِيَاءُ فَأَجَابَهُمُ اللَّهُ: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَّعَلَّمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، وَ إِنَّمَا كَانَ تَرَبُّصُهُمْ أَنْ قَالُوا: نَحْنُ فِي سَعَةِ عَنْ مَعْرِفَةِ الْأَوْصِيَاءِ، حَتَّى يَغْلِنَ إِمَامٌ عِلْمَهُ، فَالْأَوْصِيَاءُ قُورَاءٌ عَلَيْكُمْ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ، لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ عَرَفَهُمْ وَ عَرَفُوهُ، وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرَهُمْ وَ أَنْكَرُوهُ. (الحديث) (۲)

از مفضل، از سنان بن طریف نقل است که گفت: حضرت امام جعفر الصادق (علیه السلام) فرمودند: حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام)، این خطبه را برای بعضی از بزرگان اصحاب خود، نوشتند، که در آن کلماتی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است: ...

تا آنجا که یک نفر از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کرد: ای رسول خدا! ولی و امام کیست؟ حضرت فرمودند: ولی شما در این زمان من هستم، و بعد از من وصی من (علی (علیه السلام)) است، و بعد از او برای هر زمانی حجتهای خدا هستند، تا اینکه شما نگوئید، آنچه را گمراهان قبل از جدا شدن از انبیاشان گفتند: «رَبَّنَا لَوْ لَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَتَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى»، (یعنی پروردگار ما، چرا نفرستادی به سوی ما رسولی پس پیروی کنیم آیتهای ترا پیش از آنکه خوار شویم و رسوا گردیم؟) و جز این نیست که تمام ضلالت و گمراهی ایشان برای جهل به آیات الهی و نشناختن اوصیاء بوده، پس خداوند جواب آنان را داده و فرموده است: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَيَتَّعَلَّمُونَ مِنْ أَصْحَابِ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، (یعنی بگو: همه منتظرند پس

ص: ۵۶۲

۱- ۲۰/۱۳۴

۲- بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۳۷، ح ۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۸۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۱۱، ح ۱۹۶؛ کشف المحججه لثمره المهجه، ص ۲۷۰.

از زر بن حبیش نقل است که گفت: از حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: وقتی که انسان را در قبر می گذارند، دو فرشته به نام منکر و نکیر نزد او می آیند، و اولین سؤال که از او می پرسند دربارهٔ پروردگارش است، سپس از پیامبرش، و پس از آن از کسی که ولایت او را پذیرفته است. اگر درست جواب داد، نجات می یابد، و اگر در جواب دادن سرگردان شود، او را عذاب می کنند.

شخصی پرسید: حال کسی که پروردگار و پیامبرش را بشناسد ولی ولی اش را نشناسد چگونه است؟

حضرت فرمودند: چنین شخصی وضعیت پریشانی دارد، نه از این گروه است و نه از آن گروه، (هر که را خداوند در گمراهی اش وانهد، هرگز راهی برای هدایتش نخواهی یافت)، و این چنین هیچ راهی برای او وجود ندارد.

از پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ای رسول خدا! ولی ما کیست؟ پس پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: ولی شما در این زمان علی (علیه السلام) است، و پس از او وصی او می باشد، و در هر دوره ای عالمی وجود دارد که خداوند به وسیلهٔ او اتمام حجت می کند، تا دیگر کسی مانند افراد گمراه امتهای گذشته، هنگام رحلت پیامبرشان، این چنین نگوید: «رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى»، و علت گمراهی آنان، جهالتشان نسبت به آیات خداوند بود، که همان اوصای او می باشند.

سپس خداوند (عز وجل) اینچنین پاسخ آنان را داده، می فرماید: «قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنْ اهْتَدَى»، انتظار کشیدن آنان این بود که می گفتند: ما خودمان می توانیم اوصیا را بشناسیم و امام را تشخیص دهیم. پس خداوند با این جمله، آنان را ملامت می کند.

«وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ ۖ فَسِئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»

ما پیش از تو، جز مردانی که به آنان وحی می کردیم، نفرستادیم! (همه انسان بودند، و از جنس بشر!) اگر نمی دانید، از آگاهان بپرسید.

عَنْ ابْنِ نُيَّاتِهِ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَسِئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، قَالَ: نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ. (۱)

از اصبح بن نباته نقل است که گفت: حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در باره آیه: «فَسِئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فرمودند: «اهل ذکر»، ما هستیم.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کد ۱۶/۴۳ مراجعه فرمایید.

ص: ۵۶۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص: ۱۸۶، ح ۵۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۴۲۷، ح ۶۰۴۴؛ تأویل الآیات الظاهره، ص ۳۱۸؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۷، ص ۲۶۹.

«لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»

ما بر شما کتابی نازل کردیم که وسیله تذکر شما در آن است! آیا نمی فهمید؟!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»، قَالَ: الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ، بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) (۱).

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، در مورد آیه: «لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ»، فرمودند: منظور از آن، اطاعت از امام، پس از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

توضیح: شاید منظور این است که ذکری که قرآن بر آن مشتمل است، وجوب اطاعت امام است، که نتیجه ی آن سعادت و عزت دنیا و آخرت می شود.

ص: ۵۶۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۸۶، ح ۵۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۰۳، ح ۷۱۰۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۱۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۳۹۰.

«أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۚ هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ ۚ فَهُمْ مُعْرِضُونَ»

آیا آنها معبودانی جز خدا برگزیدند؟! بگو: «دلالتان را بیاورید! این سخن کسانی است که با من هستند، و سخن کسانی است که پیش از من بودند!» اما بیشتر آنها حق را نمی دانند و به همین دلیل روی گردانند.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، قَالَ: ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ عَلِيٌّ (عليه السلام)، «وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، ذِكْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْصِيَاءِ. (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، در باره این سخن خداوند عز و جل: «هذا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَ ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، فرمودند: منظور از «ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ»، حضرت علی (علیه السلام) می باشند، و منظور از «ذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي»، انبیاء و اوصیای پیشین هستند.

ص: ۵۶۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۱۹۷، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۱۱ ح ۷۱۲۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۰۲.

«وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ»

و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما، (مردم را) هدایت می کردند و انجام کارهای نیک و برپاداشتن نماز و ادای زکات را به آنها وحی کردیم و تنها ما را عبادت می کردند.

۱- عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: إِنَّ الْأُمَّةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِمَامَانِ، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، لَا بِأَمْرِ النَّاسِ، يَقْدُمُونَ أَمْرَ اللَّهِ قَبْلَ أَمْرِهِمْ، وَحُكْمَ اللَّهِ قَبْلَ حُكْمِهِمْ، قَالَ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ» (۱)، يَقْدُمُونَ أَمْرَهُمْ قَبْلَ أَمْرِ اللَّهِ، وَحُكْمَهُمْ قَبْلَ حُكْمِ اللَّهِ، وَيَأْخُذُونَ بِأَهْوَائِهِمْ خِلَافَ مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (۲)

از طلحه بن زید نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام)، فرمودند: امامان در کتاب خدای (عز وجل) دو دسته اند: خدای تبارک و تعالی فرموده است: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، یعنی: هدایت کردن ایشان به امر ما است، نه به امر

ص: ۵۶۸

۱- ۲۸/۴۱.

۲- الإختصاص، ص ۲۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۶، ح ۱۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۲۹، ح ۷۱۷۰ و ج ۴، ص ۲۶۷، ح ۸۱۲۷ و ص ۴۰۲، ح ۸۵۰۷؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۳۲، ح ۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۴۷؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۷۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۴۲ و ج ۱۰، ص ۷۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۴۱، ح ۱۰۸ و ج ۴، ص ۱۳۰، ح ۷۵؛ الکافی، ج ۱، ص ۲۱۶، ح ۲؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۴۴۳، ح ۲.

مردم، و امر خدا را بر امر مردم، مقدم می دارند، و حکم خدا را پیش از حکم مردم، می دانند، و فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ»، یعنی: و آنها را امامانی قرار دادیم که مردم را به سوی آتش دوزخ بخوانند، و ایشان امر مردم را بر امر خدا، مقدم می دارند، و حکم مردم را پیش از حکم خدا می دانند، و بر خلاف آنچه در کتاب خدای عزّ و جلّ است، طبق هوی و هوس خویش رفتار می کنند.

۲_ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ، قَالَ: كُنَّا فِي أَيَّامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَام) بِمَرْوَةَ، فَاجْتَمَعْنَا فِي الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَدْءِ مَقْدَمِنَا، فَأَدَارُوا أَمْرَ الْإِمَامَةِ، وَ ذَكَرُوا كَثْرَةَ اخْتِلَافِ النَّاسِ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِي (عَلَيْهِ السَّلَام)، فَأَعْلَمْتُهُ خَوْضَ انِّ النَّاسِ، فَتَبَسَّمَ (عَلَيْهِ السَّلَام) ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ! جَهْلُ الْقَوْمِ وَ خُدَعُوا عَنْ أَدْيَانِهِمْ، ...

... إِلَى أَنْ قَالَ: إِنَّ الْإِمَامَةَ حَصَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ (عَلَيْهِ السَّلَام) بَعْدَ النَّبِيِّ وَ الْخَلِيفَةَ مَرْتَبَةً ثَالِثَةً وَ فَضِيْلَهُ شَرَفَهُ بِهَا وَ أَشَادَ بِهَا ذِكْرَهُ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا»، (۱) فَقَالَ الْخَلِيلُ (عَلَيْهِ السَّلَام): «سُرُورًا بِهَا، وَ مِنْ ذُرِّيَّتِي»، (۲) قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ». (۳)

فَأَبْطَلَتْ هَذِهِ أَلْمَايَةَ إِمَامَةَ كُلِّ ظَالِمٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ صَارَتْ فِي الصَّفْوَةِ ثُمَّ أَكْرَمَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ جَعَلَهَا فِي ذُرِّيَّتِهِ أَهْلَ الصَّفْوَةِ وَ الطَّهَارَةِ.

فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ نَافِلَةً وَ كَلَّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ»، وَ

ص: ۵۶۹

۱- ۲/۱۲۴

۲- ۲/۱۲۴

۳- همان.

جَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ».

فَلَمْ يَزَلْ فِي ذُرِّيَّتِهِ يَرِثُهَا بَعْضٌ عَنْ بَعْضٍ، قَرْنَا فَقَرْنَا، حَتَّى وَرِثَهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ» (١).

فَكَانَتْ لَهُ خَاصَّةً فَقَلَّدَهَا (صلى الله عليه وآله وسلم) عَلَيْهِ السَّلَامُ بِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، عَلَى رَسْمِ مَا فَرَضَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَصَارَتْ فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَضْيَاءُ الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ، لِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبُعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبُعْثِ وَ لَكِنَّا كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، فَهِيَ فِي وُلْدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) خَاصَّةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، إِذْ لَمَّا نَبِيٌّ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) فَمِنْ أَيْنَ يَخْتَارُ هَؤُلَاءِ الْجُهَّالُ؟ (٢).

از عبد العزيز بن مسلم نقل است که گفت: ما، در روزگار امامت حضرت رضا (علیه السلام) در شهر مرو بودیم، و در نخستین روز ورودمان، در مسجد جامع گرد آمدیم، و حاضران مجلس از مسأله امامت و کثرت اختلاف مردم در این باب سخن می گفتند، من بر مولایم حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) وارد شدم، و ایشان را از گفتگوهای مردم با خبر ساختم، آن حضرت تبسمی کرده و فرمودند:

ص: ۵۷۰

۱- ۳/۶۸.

۲- الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)، ج ۲، ص ۴۳۳؛ الأمالی (للصدوق)، ص ۶۷۴، مجلس ۹۷، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۱۲۰، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۸۲، ح ۸۱۸۲؛ عیون أخبار الرضا (علیه السلام)، ج ۱، ص ۲۱۶، باب ۲۰، ح ۱؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۳۲؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۸، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۷۶، ح ۱؛ الوافی، ج ۳، ص ۴۸۰، باب ۵۴، ح ۱.

ای عبد العزیز! این مردم آگاهی ندارند و فریب عقائد خود را خورده اند، ...

تا آنجا که فرمودند:

بی شک امامت منزلتی است که خداوند، ابراهیم خلیل (علیه السلام) را پس از نبوت و مقام خلیل اللّهی، در مرتبه سوّم به آن مخصوص ساخته، و فضیلتی است که بدان مشرف فرموده، و نامش را بلند آوازه ساخته، پس خداوند فرمود: «و (بیاد آور) آنگاه که ابراهیم را پروردگارش به اموری چند بیازمود و او آنها را به انجام رسانید (خدای) گفت: تو را برای مردم، امام برگزیدم»، ابراهیم از روی شادمانی به این مقام گفت: «و از فرزندان من نیز؟ گفت: پیمان و عهد من به ستمکاران نرسد»، در نتیجه این آیه، امامت و پیشوایی هر ظالم و ستمکاری را تا روز قیامت باطل ساخته، و امامت در افراد برگزیده قرار گرفت و مختص ایشان شد.

سپس خداوند با قرار دادن امامت در نسل برگزیدگان و پاکان آن را گرامی داشته و فرمود: «و او را (پسری چون) اسحاق بخشیدیم و (فرزندزاده ای چون) یعقوب را به فرونی دادیم، و همه را نیکوکاران و شایستگان گردانیدیم. و ایشان را امامانی قرار دادیم که به فرمان و دستور ما راه نمایند، و به آنان کارهای نیک کردن و برپا داشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم، و آنان نیز به عبادت ما پرداختند»، پس پیوسته امامت به همین ترتیب در نسل و فرزندان او بود، و یکی پس از دیگری، قرن به قرن به ارث می بردند تا اینکه سرانجام پیامبر اسلام (علیهما السلام) آن را به ارث برد، و خداوند فرمود: «به راستی نزدیکترین مردم به ابراهیم آنانند که او را پیروی کردند و این پیامبر و آنان که (به این پیامبر) ایمان آورده اند و خداوند ولیّ و سرپرست اهل ایمان است».

پس امامت تنها اختصاص به او یافت و او آن را به فرمان خدا به روشی که خود واجب کرده است بر عهده علی (علیه السلام) نهاد، و از آن پس امامت در فرزندان برگزیده اش،

ص: ۵۷۱

آنان که خداوند علم و ایمانشان بخشید قرار گرفت، و این همان فرمایش الهی است که فرمود: «و کسانی که ایشان را دانش و ایمان داده اند به آنان گویند: هر آینه در نوشته خدای تا روز رستاخیز درنگ کرده اید»، به همان شیوه ای که خدا آن را در اولاد او تا روز قیامت جاری ساخته و مقرر داشت، زیرا هیچ پیامبری پس از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) نیست، پس از کجا این جماعت نادان با رأی و نظر خود، می خواهند امام را اختیار و انتخاب کنند؟!!

۳- عَنْ أَبِي بَصِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ الدُّنْيَا لَا تَكُونُ إِلَّا وَفِيهَا إِمَامَانِ، بَرٌّ وَفَاجِرٌ، فَالْبُرُّ الَّذِي قَالَ اللَّهُ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، وَ أَمَّا الْفَاجِرُ فَالَّذِي قَالَ اللَّهُ: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْصُرُونَ». (۱)

از ابو بصیر نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: همانا در دنیا پیوسته دو امام وجود دارد، نیکوکار و تبهکار. پس امام نیکوکار کسی است که خداوند در باره ی او فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا»، امّا پیشوای تبهکار کسی است که خداوند در باره ی او فرموده: «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْصُرُونَ».

ص: ۵۷۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۵۷، ح ۱۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم، ج ۱، ص ۳۲، ح ۳.

«إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ»

کسانی که از قبل، از سوی ما وعده نیک به آنان داده اند، از آن (دوزخ)، دور نگه داشته می شوند.

۱- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَىٰ مِنْبَرِهِ: يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهَبَ لَكَ حُبَّ الْمَسَاكِينِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ، فَرَضِيَتْ بِهِمْ إِخْوَانًا، وَرَضُوا بِكَ إِمَامًا، فَطُوبَىٰ لِمَنْ أَحَبَّكَ وَصَدَّقَ عَلَيْكَ، وَوَيْلٌ لِمَنْ أَبْغَضَكَ وَكَذَّبَ عَلَيْكَ، ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَىٰ أَنْ قَالَ:

يَا عَلِيُّ! أَنْتَ وَشَيْعَتُكَ عَلَىٰ الْحَوْضِ تُشِيقُونَ مِنِّي مَنْ أَحَبَّبْتُمْ، وَتَمْنَعُونَ مِنِّي مَنْ كَرِهْتُمْ، وَأَنْتُمْ الْأَمْنُونَ يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ، يَفْرَعُ النَّاسُ وَلَمَّا تَفْرَعُونَ، وَيَحْزَنُ النَّاسُ وَلَمَّا تَحْزَنُونَ، فَيَكُمُ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ». (الحديث) (۱)

حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از اجداد طيبين و طاهرينشان (عليهما السلام)، روايت فرموده اند که حضرت امير المؤمنين علي (عليه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلى الله عليه وآله) بر فراز منبر به من فرمودند: اي علي! خدای عز و جل حب مساکين و مستضعفين زمین را به تو داده، و تو به برادری آنها خشنودی و آنها به امامت تو خشنودند، خوشا به حال کسی که تو را دوست دارد و در باره تو به راستی سخن گوید و تو را تصدیق کند، و وای به حال کسی

ص: ۵۷۳

۱- _ الأمالی (للسدوق)، مجلس ۸۳، ص ۵۶۱، ح ۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۳۰۶، ح ۱۲۴ و ج ۶۵، ص ۴۵، ح ۹۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۶، ح ۷۲۱۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶۰، ح ۱۷۵.

که تو را دشمن دارد و بر تو دروغ ببندد، ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

ای علی! تو و شیعیانت بر سر حوض هستید، هر که را بخواهید آب دهید و هر که را نخواهید دریغ دارید، شمائید که در روز ترس بزرگ، در زیر سایه عرش خدای رحمان خواهید بود، و مردم در هراس و اندوهند و شما هیچ غم و اندوهی ندارید، این آیه، در باره شما نازل شده است: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ».

۲_ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: كُنَّا ذَاتَ لَيْلَةٍ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) سُمَارًا إِذْ قَرَأَ هَذِهِ آيَةَ: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ»، فَقَالَ: أَنَا مِنْهُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَوَثَبَ وَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، وَهُوَ يَقُولُ: «لَا يَسْمَعُونَ حَسِيْسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ»، ثُمَّ كَبَّرَ لِلصَّلَاةِ. (۱)

از نعمان بن بشیر نقل است که گفت: شبی حضرت علی (علیه السلام) آیه: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ»، را تلاوت کردند، سپس آن حضرت فرمودند: من از آنها هستم، پس هنگامی که زمان اقامه نماز شد، برخاستند و داخل مسجد شدند در حالیکه می گفتند: «لَا يَسْمَعُونَ حَسِيْسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ»، و سپس به نماز ایستادند.

ص: ۵۷۴

۱- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۲۷، ح ۶۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۱، ح ۷۲۰۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۷۴.

«لَا يَخْرُجُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقِّيهِمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ»

وحشت بزرگ، آنها را اندوهگین نمی کند و فرشتگان به استقبالشان می آیند، (و می گویند): این همان روزی است که به شما وعده داده می شد!

۱- عَنْ عُمَرَ بْنِ رُشَيْدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، أَنَّهُ قَالَ: فِي حَدِيثٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا وَشِيعَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، عَلَى كُتُبِ الْأَذْفَرِ، يَفْرَعُ النَّاسُ وَ لَا يَفْرَعُونَ، وَ يَخْرُنُ النَّاسُ وَ لَا يَخْرُنُونَ، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لَا يَخْرُجُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاَهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ». (۱)

از عمر بن رشید نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: در حدیثی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: همانا علی و شیعیانش، در روز قیامت، بر روی تپه هایی از مشک ناب، قرار می گیرند، مردم همه اندوهگین و در وحشت اند، اما آنها دچار هیچ وحشت و اندوهی نمی شوند، و این معنای فرمایش خداوند (عز و جل) است که می فرماید: «لَا يَخْرُجُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاَهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ».

۲- عَنْ عُمَرَ بْنِ شَيْبَةَ، قَالَ: ... قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ! إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَيْنَ يَكُونُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ شِيعَتُهُ؟

ص: ۵۷۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۰، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۶، ح ۷۲۱۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۲۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۸، ص ۴۷۷.

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَلِيٌّ (عليه السلام) وَشَيْعَتُهُ، عَلَى كُتْبَانٍ مِنَ الْمِسْكِ الْأَذْفَرِ، عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ، يَخْزَنُ النَّاسُ وَ لَمَّا يَخْزَنُونَ، وَيَفْزَعُ النَّاسُ وَ لَمَّا يَفْزَعُونَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةَ: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ» (١)، فَالْحَسَنَةُ، وَاللَّهُ! وَ لِيَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: «لَا يَخْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمَئِذٍ هَذَا يَوْمَئِذٍ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» (٢).

از عمرو بن شیبہ نقل است که گفت: ... به حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: خداوند مرا فدای شما گرداند! هنگامی که روز قیامت بر پا شود، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) و شیعیان ایشان، کجا هستند؟

پس ایشان فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) و شیعیانشان، بر روی تپه هایی از مشک ناب، بر روی منبرهایی از نور، قرار دارند، و در این هنگام مردم اندوهگین و مضطرب می گردند، امیرا آنان دچار هیچ اندوه و اضطرابی نمی شوند، و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَ هُمْ مِنْ فَرْعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ»، پس، به خدا قسم! منظور از حسنه در این آیه، ولایت حضرت علی (علیه السلام) می باشد، سپس گفتند: «لَمَّا يَخْزَنُهُمُ الْفَرْعُ الْأَكْبَرُ وَ تَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمَئِذٍ هَذَا يَوْمَئِذٍ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ».

ص: ۵۷۶

۱- ۲۷/۸۹.

۲- بحار الأنوار، ج ۷، ص ۱۷۵، ح ۶ و ج ۶۵، ص ۱۲، ح ۱۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۴۵، ح ۷۲۰۹ و ج ۴، ص ۲۳۵، ح ۸۰۷۵ و ج ۵، ص ۲۳۸، ح ۱۰۳۲۹؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۷۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۶۱، ح ۱۷۸.

شماره: ۱۹۱ - کد آیه: ۲۲/۱۵ - اسم آیه: خشم کفار از یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

«مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيُقَطِّعْ فَمَا لِيَنْظُرَ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ ۖ مَا يَغِيبُ»

هر کس گمان می کند که خدا پیامبرش را در دنیا و آخرت یاری نخواهد کرد، ریسمانی به سقف خانه خود ببندد، و خود را حلق آویز کند و نفس خود را قطع کند، پس ببیند آیا این کار خشم او را فرو می نشاند؟!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: قَالَ الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام): حَدَّثَنِي أَبِي (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ذَاتَ يَوْمٍ إِنَّ رَبِّي وَعَيْدَنِي نُصِيرَتُهُ، وَأَنْ يَمْدُنِي بِمَا نَكَيْتِهِ، وَأَنَّهُ نَاصِرُنِي بِهِمْ وَبِعَلِي أَخِي خَاصَّهُ مِنْ بَيْنِ أَهْلِي، فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيَّ الْقَوْمُ أَنْ حَصَّ عَلَيَّ (عليه السلام) بِالنُّصَيْرَةِ، وَأَغَاطَهُمْ ذَلِكَ، فَانزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ - مُحَمَّدًا بَعَلِي - فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيُقَطِّعْ فَمَا لِيَنْظُرَ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيبُ»، قَالَ: يَضَعُ حَبْلًا فِي عُنُقِهِ إِلَى سَمَاءِ بَيْتِهِ يَمْدُهُ، حَتَّى يَحْتَقَ فَيَمُوتُ، فَيَنْظُرُ هَلْ يَذْهَبُ كَيْدُهُ مَا يَغِيبُ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت امام موسی بن جعفر (علیهما السلام)

السلام)، روایت کردند از قول پدرشان، که حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: روزی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: خداوند به من وعده یاری داده، که مرا به وسیله ملائکه یاری کند،

ص: ۵۷۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۵۹، ح ۸۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۵۹، ح ۷۲۴۲؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل

العترة الطاهره، ص ۳۲۹؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۵۶.

پس به وسیله ملائکه، و از بین خاندانم، فقط به وسیله علی (علیه السلام)، مرا نصرت فرمود.

این سخن پیامبر، بر قریش گران آمد، و خشمگین شدند، که چرا نصرت را اختصاص به حضرت علی (علیه السلام) دادند، پس خداوند (عز وجل) این آیه را نازل فرمود: «مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ - مُحَمَّدًا بَعْلَى - فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبِ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يَذْهَبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ»، حضرت فرمودند: یعنی هر کس خیال می کند خداوند، پیامبر را به وسیله حضرت علی (علیه السلام) نصرت نداده، ریسمانی از سقف خانه خود بیاویزد، و خود را به آن ریسمان حلق آویز کند، آنگاه بنگرد که آیا حيله او موجب از بین رفتن خشمش می شود یا نه؟

ص: ۵۷۸

«هَذَا خِضْمَانٍ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۚ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ»

اینان دو گروهند که درباره پروردگارشان به مخاصمه و جدال پرداختند کسانی که کافر شدند، لباسهایی از آتش برای آنها بریده شده، و مایع سوزان و جوشان بر سرشان ریخته می شود.

۱- عَيْنُ أَبِي حَمْزَةَ، عَيْنُ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «هَذَا خِضْمَانٍ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا»، بَوْلَمَايِهِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، «قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ». (۱)

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (عليه السلام) در باره آیه: «هَذَا خِضْمَانٍ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا»، فرمودند: یعنی کسانی که به ولایت حضرت علی (عليه السلام)، کافر شوند، «قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ»، جامه ای از آتش بر پیکر آنها پوشیده می شود.

۲- عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ عَبَّادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)، يَقُولُ: أَنَا

ص: ۵۷۹

۱- _ إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۰، ح ۳۲؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۴ و ج ۳۹، ص ۲۵۰؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۸۶۱، ح ۷۲۴۶؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۳۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۰؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۴۷۶، ح ۲۹؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۲، ح ۵۱؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۲۳۸.

أَوَّلُ مَنْ يَجْتُو بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِلْخُصُومَةِ. (۱)

از قیس بن سعد بن عبادہ نقل است کہ گفت: از حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) شنیدم کہ می فرمودند: من اولین کسی هستم کہ در روز قیامت، برای دادخواهی به پیشگاه خداوند (عز وجل)، حاضر می شوم.

ص: ۵۸۰

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۸۵، المجلس الثالث، ح ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۲۳۴، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۲، ح ۷۲۴۹؛ بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، ج ۲، ص ۲۶۳.

«وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»

و آنها به سوی سخنان پاکیزه هدایت می شوند، و به راه پسندیده، هدایت می گردند.

۱_ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، قَالَ: ذَاكَ حَمَزُهُ وَجَعْفَرُ وَعَبِيدُهُ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمُقَدَّادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ عَمَّارٌ، هُدُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، فرمودند: آنها حمزه و جعفر و عبیده و سلمان و ابو ذر و مقداد بن اسود و عمار هستند، که به سوی حضرت امیر المؤمنین (علیه السلام) هدایت یافتند.

۲_ عَنْ ضُرَيْسِ الْكِنَاسِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ: «وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، فَقَالَ: هُوَ، وَاللَّهِ! هَذَا الْأَمْرُ، الَّذِي أَنْتُمْ

ص: ۵۸۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۲، ص ۱۲۵، ح ۹۶ و ج ۲۳، ص ۳۸۰، ح ۶۷؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۸۶۶، ح ۷۲۵۸؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۳۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۴۸۰، ح ۳۸؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۶، ح ۷۱؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۹۶.

از ضریس کناسی نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: به خداوند سوگند! آن، همین عقیده ای است که شما دارید، و آن، ولایت آل محمد (علیهم السلام)، است.

ص: ۵۸۲

۱- بحار الأنوار، ج ۶۴، ص ۴۰ و ج ۶۵، ص ۹۲، ح ۳۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۶ ح ۷۲۵۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۶۶؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۸۰، ح ۳۷؛ المحاسن، ج ۱، ص ۱۶۹، باب ۳۵، ح ۱۳۳.

«... وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُدِقَهُ مِنْ عَذَابِ آلِيمٍ»

و هر کس بخواهد در این سرزمین از راه حق منحرف گردد و دست به ستم زند، ما از عذابی دردناک به او می چشانیم!

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِيهِمْ حَيْثُ دَخَلُوا الْكُعْبَةَ، فَتَعَاهَدُوا وَتَعَاهَدُوا عَلَى كُفْرِهِمْ وَجُجِرُوا بِهِمْ بِمَا نَزَلَ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَأَلْحِدُوا فِي الْبَيْتِ بِظُلْمِهِمُ الرَّسُولَ وَوَلِيَّهُ، «فَبُعِدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» (۱). (۲)

از عبد الرحمن بن کثیر نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره فرمایش خداوند (عز و جل): «وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ»، فرمودند: این آیه در باره کسانی نازل شده است، که وقتی وارد کعبه شدند، در آنجا پیمان بستند و قرار گذاشتند که، به آنچه که در باره حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نازل شده، کافر شوند و انکار ورزند، پس در خانه خدا، به خاطر ظلمی که به پیامبر و جانشینش روا داشتند، دچار الحاد و کجروی شدند، «فَبُعِدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ».

ص: ۵۸۳

۱ - ۲۳/۴۱.

۲ - إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۸، ح ۲۰؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۶، ح ۵۹ و ج ۳۰، ص ۲۶۵، ح ۱۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۶۹، ح ۷۲۷۳؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۱؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۷۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۷۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۴۸۳، ح ۵۴؛ الکافی، ج ۱، ص ۴۲۱، ح ۴۴؛ الوافی، ج ۳، ص ۹۲۵، ح ۱۶۰۲.

«الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ...»

همان کسانی که از سرزمینشان به ناحق، بلکه از آن روی که می گفتند خداوند پروردگار ماست، بیرون رانده شدند.

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلْتُ مَوْلَى أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قُلْتُ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَحَمْزَةَ وَجَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، ثُمَّ جَرَتْ فِي الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). (۱)

از محمد بن زید، غلام امام محمد باقر (علیه السلام)، از قول پدرش نقل است که گفت: از مولایم، حضرت ابو جعفر محمد بن علی (علیهما السلام)، پرسیدم، که معنای این سخن خداوند (عز وجل): «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ»، چیست؟ حضرت فرمودند: این آیه درباره حضرت علی و حمزه و جعفر (علیهما السلام)، نازل شده، و سپس درباره امام حسین (علیه السلام) نیز، محقق گشته است.

۲- عَنْ عِيْسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَوْلَانَا مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) عَنْ أَبِيهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِيْنَا

ص: ۵۸۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۷، ح ۲۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۷۳۵۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۰۳؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۲۱، ح ۵۵۲.

خَاصَّةً فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ ذُرِّيَّتِهِ، وَ مَا ارْتَكَبَ مِنْ أَمْرِ فَاطِمَةَ (سلام الله عليها). (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: مولای ما حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، برای ما روایت فرمودند: که پدرشان حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خداوند (عز وجل): «الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ»، فرمودند: این آیه مخصوصاً در باره ما و در باره امیر المؤمنین (علیه السلام) و فرزندان آن حضرت، نازل شده، و نیز در مورد آنچه که در باره حضرت فاطمه (سلام الله علیها) مرتکب شده اند، نازل شده است.

ص: ۵۸۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲۶، ح ۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۸۸، ح ۷۳۵۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۰۴.

«الَّذِينَ إِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»

کسانی که اگر در زمین به آنها قدرت دهیم، نماز را بر پا می دارند و زکات را می پردازند و به کار پسندیده فرمان می دهند و از کار ناپسند باز می دارند، و سرانجام همه کارها، از آن خدا است.

۱- عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، عَنْ أُمِّهِ (سلام الله عليها)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ إِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ»، قَالَ: هَيْدِهِ نَزَلَتْ فِيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. (۱)

از عمرو بن ثابت نقل است که گفت: حضرت ابا عبد الله الحسين (عليه السلام)، از قول مادرشان (سلام الله عليها)، از حضرت امیر المؤمنین علی (عليه السلام)، روایت کرده اند که آن حضرت در باره ی این سخن خداوند عز و جل: «الَّذِينَ إِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ»، فرمودند: این آیه در باره ی ما اهل بیت، نازل شده است.

۲- عَنْ عِيْسَى بْنِ دَاوُدَ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي (عليه السلام)، يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ، إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ، فَوَقَفَ أَمَامَهُ، وَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! أَعِيْتُ عَلَى آيَةٍ فِي

ص: ۵۸۶

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۲، ح ۷۳۶۵؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۳۸؛ تفسیر کتر الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۱؛ فضائل امیر المؤمنین (عليه السلام)، ص ۱۹۸، ح ۲۰۱.

كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، سَأَلْتُ عَنْهَا جَابِرَ بْنَ يَزِيدَ، فَأَرْشَدَنِي إِلَيْكَ.

فَقَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ إِذَا مَكَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ»، الْآيَةَ، فَقَالَ: نَعَمْ، فِينَا نَزَلَتْ، وَذَلِكَ أَنَّ فُلَانًا وَفُلَانًا وَطَائِفَهُمْ (عَلَيْهِمُ السَّلَام) وَسَيَّمَاهُمْ، اجْتَمَعُوا إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِلَى مَنْ يَصِيرُ هَذَا الْأَمْرُ بَعْدَكَ؟ فَوَاللَّهِ! لئن صَارَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ، إِنَّا لَنَخَافُهُمْ عَلَى أَنْفُسِنَا، وَلو صَارَ إِلَى غَيْرِهِمْ لَعَلَّ غَيْرَهُمْ أَقْرَبُ وَارْحَمُ بِنَا مِنْهُمْ.

فَعَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) مِنْ ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: أَمَا وَاللَّهِ! لو آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ مَا أَبْغَضْتُمُوهُمْ، لِأَنَّ بَعْضَهُمْ بَعْضِي، وَبَعْضِي هُوَ الْكُفْرُ بِاللَّهِ، ثُمَّ نَعَيْتُمْ إِلَيَّ نَفْسِي، فَوَاللَّهِ! لئن مَكَتَهُمُ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ، لَيَقِيمُوا الصَّلَاةَ لَوْ قَتَبَتْهَا وَلَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ لِمَحَلِّهَا، وَلَيَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَيَنْهَيْنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، إِنَّمَا يَزْعُمُ اللَّهُ أَنْوَافَ رِجَالٍ يَبْغِضُونَنِي، وَيَبْغِضُونَ أَهْلَ بَيْتِي وَذُرِّيَّتِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «الَّذِينَ إِذَا مَكَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، فَلَمْ يَقْبَلِ الْقَوْمُ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: «وَ إِنْ يَكْفُرْ بِكُفْرَانٍ لَعَنَّا لَكُفْرَانِهِمْ فَعَدَدَ الْكُفْرَانِ» وَ «وَ قَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَ قَوْمُ لُوطٍ»، وَ أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَ كَذَّبَ مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ» (١). (٢)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) فرمودند: روزی در مسجد خدمت پدرم بودم، که مردی آمد و در مقابل ایشان ایستاد و گفت: ای فرزند رسول خدا! یک آیه در قرآن مرا عاجز نموده، تفسیر آن را از جابر بن یزید پرسیدم، او مرا خدمت شما فرستاده است.

پدرم فرمودند: کدام آیه؟ عرض کرد: «الَّذِينَ إِذَا مَكَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ

ص: ۵۸۷

۱- ۴۴-۲۲/۴۲.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۵، ح ۸ و ج ۳۱، ص ۶۵۱، ح ۱۹۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۲، ح ۳۷۶۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۱.

آتُوا الزَّكَاةَ وَ أَمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، پدرم فرمودند: آری، این آیه در باره ما نازل شده است، و جریان چنین است که فلانی و فلانی و گروهی که با آنها بودند _ و پدرم نام آنها را ذکر کردند _ خدمت پیامبر(صلی الله علیه و آله) آمدند و پرسیدند: خلافت پس از شما به چه کسی خواهد رسید؟ به خدا سوگند! اگر به یکی از خویشاوندان شما برسد، ما بر جان خود بیمناکیم، و اگر به دیگری برسد، شاید او، از آنها به ما مهربان تر باشد.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله و سلم) از شنیدن این سخن بسیار ناراحت شدند و فرمودند: به خدا قسم! اگر به خدا و پیامبر، ایمان داشته باشید، هرگز با خویشاوندان من، دشمنی نمی کنید، زیرا دشمنی با آنها، دشمنی با من است، و دشمنی با من، کفر به خداوند است، آنگاه شما از مرگم، به من خبر می دهید!

به خدا سوگند! اگر خداوند به آنها در زمین قدرت دهد، نماز را در وقت آن به پای می دارند، و زکات می پردازند، و امر به معروف و نهی از منکر می نمایند.

خداوند، دماغ کسانی را که با من و خاندانم دشمنی کنند، به خاک می مالد، در این هنگام بود که خداوند این آیه را نازل نمود: «الَّذِينَ إِِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ»، تا آنجا که می فرماید: «وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»، ولی مردم آن را نپذیرفتند، پس خداوند این آیات را نازل نمود: «وَ إِنْ يَكْذِبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَ عَادٌ وَ ثَمُودٌ»، «وَ قَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَ قَوْمُ لُوطٍ»، «وَ أَصْحَابُ مَدْيَنَ وَ كَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ».

۳_ عَنْ الْحُصَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْإِمَامِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «الَّذِينَ إِِنْ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ

وَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، قَالَ: نَحْنُ هُمْ. (۱)

از حصین بن مخارق نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان (علیه السلام)، از پدرانشان (علیهما السلام)، روایت کرده اند که در باره ی این سخن خدای عز و جلّ: «الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ»، فرمودند: آنها، ما هستیم.

ص: ۵۸۹

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۶۴، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۱۹۱، ح ۷۳۶۴؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۳۷؛ فضائل امیر المؤمنین (علیه السلام)، ص ۱۹۸، ح ۲۰۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۴، ص ۴۲۱.

«فَكَأَيُّ مَن قَزِيهِ أَهْلَكُنَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِى خَاوِيَةِ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَبُرُّ مُعْطَلَهُ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ»

چه بسیار شهرها و آبادیهایی که آنها را نابود و هلاک کردیم در حالی که (مردمش) ستمگر بودند، بگونه ای که بر سقفهای خود فروریخت! و چه بسیار چاه پر آب که متروک مانده و چه بسیار قصرهای محکم و مرتفع! که بی صاحب مانده اند.

۱- عَنْ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِى تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَيَبُرُّ مُعْطَلَهُ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ»، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ) الْقَصْرُ الْمَشِيدُ، وَ الْبُئْرُ الْمُعْطَلُ، عَلَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ). (۱)

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره این سخن خدا متعال: «وَيَبُرُّ مُعْطَلَهُ وَقَصْرٌ مَشِيدٌ»، فرمودند: قصر مشید، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، و بئر معطله، حضرت علی (علیه السلام) می باشند.

۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صِدْقَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ سَلْمَانَ الْفَارِسِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! مَا مَعْرِفَةُ الْأَمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِالتَّوْرَانِيهِ؟

ص: ۵۹۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۳، ح ۱۰؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ۳، ص ۸۹۵، ح ۸؛ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۰؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۱۵؛ مرآه العقول فى شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۳؛ مناقب آل أبى طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۸۸.

قَالَ: يَا جُنْدَبُ! فَاْمُضْ بِنَا حَتَّى نَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ. قَالَ: فَأْتَيْنَاهُ فَلَمْ نَجِدْهُ، قَالَ: فَانْتَظَرْنَاهُ حَتَّى جَاءَ، قَالَ صَيِّمُ اللَّيْلِ عَلَيْهِ: مَا جَاءَ بِكُمْ؟

قَالَ: جِئْنَاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! نَسْأَلُكَ عَنْ مَعْرِفَتِكَ بِالنُّورَانِيَةِ؟

قَالَ صَيِّمُ اللَّيْلِ عَلَيْهِ: مَرْحَبًا بِكُمْ! مِنْ وَلِيِّنِ مُتَعَاهِدِينَ لِدِينِهِ، لَسْتُمَا بِمُقَصِّرِينَ لَعَمْرِي إِنَّ ذَلِكَ الْوَاجِبَ (وَاجِبٌ) عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ ...

سَاقِ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي مَوْضِعٍ آخَرَ، فِي كِتَابِهِ الْعَزِيزِ، فِي نُبُوِّ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَفِي وَلايَتِي، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: «وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَ قَصِيرٍ مَشِيدٍ»، فَالْقَصِيرُ، مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَمٌ) وَ الْبِئْرُ الْمُعَطَّلَةُ، وَلايَتِي، عَطَّلُوهَا وَ جَحَدُوهَا، وَ مَنْ لَمْ يَقِرَّ بِوَلايَتِي لَمْ يَنْفَعَهُ الْإِقْرَارُ بِنُبُوِّ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِلَّا أَنْهَمًا مَقْرُونًا، وَ ذَلِكَ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَ هُوَ إِمَامُ الْخَلْقِ، وَ عَلَى مَنْ بَعْدَهُ إِمَامُ الْخَلْقِ وَ وَصِيَّ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَمٌ) كَمَا قَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي. (الحديث) (١)

از محمّد بن صدقه نقل است که گفت: ابو ذر غفاری از سلمان فارسی رضوان الله علیهما پرسید: معرفت امام امیر المؤمنین علی (علیه السلام) به نورانیت، چگونه است؟

سلمان گفت: با هم برویم از خود مولا سؤال کنیم، آمدیم خدمت امیر المؤمنین (علیه السلام)، ولی ایشان را نیافتیم.

مدّتی منتظر شدیم تا آن حضرت آمدند. تا ما را دیدند سؤال فرمودند: برای چه آمده اید؟

ص: ۵۹۱

۱- _ إلزام الناصب فی إثبات الحجة الغائب عجل الله تعالی فرجه الشریف، ج ۱، ص ۳۷؛ بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۱، ح ۱؛ المناقب (للعلوی) / الكتاب العتیق، ص ۶۷، ح ۱۱.

گفتیم: آمده ایم بپرسیم که معرفت شما به نورانیت چگونه است؟

حضرت فرمودند: مرحبا به شما دو دوست متعهد! که در راه دین کوتاهی ندارید. به جان خود سوگند یاد می‌کنم! که این مطلب بر هر مرد و زن مؤمنی واجب است آنگاه فرمودند: ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

در جای دیگر قرآن، در باره ی نبوت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و ولایت من می‌فرماید: «وَ بِنُرِّ مُعَظَّلِهِ وَ قَصْرِ مَشِيدِهِ»، قصر، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، و «بِنُرِّ مُعَظَّلِهِ»، و چاهی که ترک شده، ولایت من است، که آن را رها کرده اند و منکر شده اند، هر که اقرار به ولایت من نداشته باشد، اقرار به نبوت پیامبر برای او سودی نخواهد داشت، و این دو با هم، قرین و همراه هستند، زیرا پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نبی مرسل و امام مردم است، علی، پس از آن حضرت، امام مردم و وصی حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) است، چنان که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «تو نسبت به من مانند هارون نسبت به موسی هستی، مگر اینکه پس از من دیگر پیامبری نخواهد بود».

۳_ عَنْ صَالِحِ بْنِ سَهْلٍ، أَنَّهُ قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) هُوَ الْقَصِيرُ الْمَشِيدُ، وَالْحَبْرُ الْمُعَظَّلُ فَاطِمَةُ وَ وُلْدُهَا، مُعْطَلِينَ مِنَ الْمُلْكِ.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي خَالِدٍ الْأَشْعَرِيُّ الْمَلَقَبُ بِشَبْوَلَةَ:

بِنُرِّ مُعَظَّلِهِ وَ قَصْرِ مُشْرِفٍ * مَثَلُ لَالٍ مُحَمَّدٍ مُسْتَطْرَفٍ

ص: ۵۹۲

فَالنَّاطِقُ الْقَصْرُ الْمَشِيدُ مِنْهُمْ* وَالصَّامِتُ الْبَيْتُ الَّتِي لَا تُتَرَفُّ (۱)

از صالح بن سهل نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: مقصود از کاخ استوار و سر به فلک کشیده، امیر المؤمنین (علیه السلام) هستند، و منظور از چاه معطل مانده، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و فرزندان ایشان (علیهم السلام) هستند، که از رسیدن به زمامداری مسلمین به دور مانده اند.

و محمد بن حسن بن خالد اشعری، ملقب به شنبوله، در این باره، چنین سروده است:

چاهی فروگذارده شده، و کاخی استوار و آسمان خراش، مثل زینده ای است برای آل محمد (علیهم السلام).

قصر، عزت و بزرگواری آنان است، که هیچ کس به آن دست نیابد، و چاه، دانش آنان می باشد، که هرگز پایان ندارد.

ص: ۵۹۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۰۲، ح ۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۴، ح ۷۳۷۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۸۳؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۹۳؛ معانی الأخبار، ص ۱۱۱، ح ۳.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ»
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»

هیچ پیامبری را پیش از تو نفرستادیم مگر اینکه هر گاه آرزو می کرد، شیطان القائاتی در آن می کرد، اما خداوند القائات شیطان را از میان می برد، سپس آیات خود را استحکام می بخشید و خداوند علیم و حکیم است.

۱- عَنْ الْحَكَمِ بْنِ عُيَيْنَةَ، قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام): يَا حَكَمُ! هَلْ تَدْرِي مَا كَانَتْ الْآيَةُ الَّتِي كَانَ يَعْرِفُ بِهَا عَلِيٌّ (عليه السلام)، صِيَّاحِبَ قَتْلِهِ، وَيَعْرِفُ بِهَا الْأُمُورَ الْعِظَامَ الَّتِي كَانَ يَحِدِّثُ بِهَا النَّاسَ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا، وَاللَّهِ! فَأَخْبَرَنِي بِهَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ!

قَالَ: هِيَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، وَلَا مُحَدَّثٍ، قُلْتُ: فَكَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدَّثًا؟ قَالَ: نَعَمْ، وَكُلُّ إِمَامٍ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ مُحَدَّثٌ. (۱)

از حکم بن عیینة نقل است که گفت: حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام)، به من فرمودند: ای حکم! آیا می دانی آیه ای که علی بن ابی طالب (علیه السلام) به وسیله آن قاتل خود را شناخت و از کارهای بزرگی، که به مردم اطلاع می داد، شناخت کافی داشت، چه آیه ای است؟ حکم گفت: عرض کردم: نه، به خدا سوگند! ای فرزند رسول خدا! آن آیه را برایم بفرمائید.

حضرت فرمودند: آن آیه، این سخن خداوند (عز وجل) است که می فرماید: «وَمَا أَرْسَلْنَا

ص: ۵۹۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۸۱ ح ۴۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۸ ح ۷۳۸۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۱۹ ح ۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۱.

مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، «و لا محدث».

گفتم: پس حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) محدث بود؟ حضرت فرمودند: آری، هر امامی از ما اهل بیت، محدث است.

۲_ عَنْ حَمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ عِلْمَ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فِي آيَةِ مِنَ الْقُرْآنِ، قَالَ: وَ كَتَمْنَا الْمَايَةَ، قَالَ: فَكُنَّا نَجْتَمِعُ فَتَتَدَارَسُ الْقُرْآنَ، فَلَا نَعْرِفُ الْآيَةَ، قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَيَّ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ الْحَكَمَ بْنَ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَالَ: عِلْمُ عَلِيٍّ (عليه السلام)، فِي آيَةِ مِنَ الْقُرْآنِ، وَ كَتَمْنَا الْمَايَةَ، قَالَ: أَفَرَأَى يَا حَمْرَانُ! فَقَرَأْتُ: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، قَالَ: فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا مُحَدِّثٍ»، قُلْتُ: وَ كَانَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدِّثًا؟ قَالَ: نَعَمْ، فَجِئْتُ إِلَى أَصْحَابِنَا، فَقُلْتُ: قَدْ أَصَبْتُ الَّذِي كَانَ الْحَكَمُ يَكْتُمُنَا، قَالَ: قُلْتُ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام) كَانَ يَقُولُ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُحَدِّثٌ، فَقَالُوا لِي: مَا صَنَعْتَ شَيْئًا أَلَّا سَأَلْتَهُ مَنْ يَحَدِّثُهُ؟ قَالَ: فَبَعَدَ ذَلِكَ إِنِّي أَتَيْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: أَلَيْسَ حَدَّثْتَنِي أَنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ مُحَدِّثًا؟ قَالَ: بَلَى، قُلْتُ: مَنْ يَحَدِّثُهُ؟ قَالَ: مَلِكٌ يَحَدِّثُهُ، قَالَ: قُلْتُ: أَقُولُ إِنَّهُ نَبِيٌّ أَوْ رَسُولٌ؟ قَالَ: لَأَ، قَالَ: بَلْ مِثْلُهُ مِثْلُ صَاحِبِ سُلَيْمَانَ، وَ مِثْلُ صَاحِبِ مُوسَى، وَ مِثْلُهُ مِثْلُ ذِي الْقُرَيْنِ. (۱)

از حمران بن اعین، نقل است که گفت: حکم بن عیینة از حضرت علی بن الحسین (علیهما السلام) روایت کرده است که حضرت فرمودند: همانا علم حضرت علی (علیه السلام) در یک آیه از قرآن است. حکم گفت: اما امام آن آیه را از ما مخفی نگه داشتند، حمران

ص: ۵۹۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۶۸، ح ۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۹، ح ۷۳۸۹؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۱۱۰ و ۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۸؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۴، ح ۲۰۱.

گوید: ما با هم نشستیم و در قرآن تحقیق کردیم، اما آن آیه را پیدا نکردیم.

تا اینکه خدمت امام باقر(علیه السلام) رسیدم، و عرض کردم: حکم بن عینه از حضرت علی بن الحسین(علیهما السلام) نقل می کرد که آن حضرت فرموده اند: علم حضرت علی(علیه السلام)، در یک آیه از قرآن است، ولی آن آیه را پنهان کرده اند، امام محمّد باقر(علیه السلام) فرمودند: ای حمران! بخوان، پس خواندم: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ»، حمران گفت: حضرت باقر(علیه السلام) فرمودند: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا مَحْدَثٌ».

عرض کردم: آیا حضرت علی(علیه السلام) محدث(یعنی کسی که ملائکه با او سخن می گویند) بوده اند؟ حضرت فرمودند: آری.

پس من نزد دوستان آمدم، و گفتم: آنچه را که حکم از ما پنهان می کرد پیدا کردم، امام باقر(علیه السلام) به من فرمودند: حضرت علی(علیه السلام)، کسی هستند که ملائکه با ایشان سخن می گفته اند، و ایشان محدث هستند.

یاران به من گفتند: کاری مهمی نکرده ای، چرا نپرسیدی که، چه کسی با او سخن می گفته است، پس من خدمت امام باقر(علیه السلام) برگشتم، و عرض کردم: آیا شما نفرمودید که حضرت علی(علیه السلام)، محدث هستند؟ حضرت فرمودند: آری، پس گفتم: چه کسی به ایشان مطالب را می گفت؟ حضرت فرمودند: فرشته ای. عرض کردم: پس من می گویم که ایشان نبی یا رسول بوده اند؟ حضرت فرمودند: نه بلکه بگو: مثل او مانند آصف بن برخیا، جانشین سلیمان، هارون، وزیر موسی، و مانند ذوالقرنین است.

۳_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَغْفُورٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنَّا نَقُولُ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) لَيَنْكَتُ فِي قَلْبِهِ أَوْ يَنْقَرُ فِي صَدْرِهِ وَ أَدْنَاهُ؟ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ مُحَدَّثًا، قَالَ: فَلَمَّا أَكْثَرْتُ عَلَيْهِ، قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَوْمَ بَيْتِ قُرَيْظَةَ وَ بَيْتِ النَّضِيرِ، كَانَ جَبْرَائِيلُ عَنْ

از عبد الله بن يعفور نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) پرسیدم: آیا سخن ملائکه، در قلب حضرت علی (علیه السلام) فرو می رفت، و یا در سینه و گوش آن حضرت نقش می بست؟ حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) کسی بودند که ملائکه با ایشان سخن می گفتند، عبد الله گفت: وقتی که اصرار کردم، حضرت فرمودند: حضرت علی (علیه السلام) کسی هستند، که در روز بنی قریظه و بنی نضیر، جبرئیل در سمت راستشان و میکائیل در سمت چپشان بودند، و با آن حضرت سخن می گفتند.

۴_ عَنْ زُرَّارَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ كَانَ رَسُولًا نَبِيًّا» (۲)، مَرَّ الرَّسُولُ وَ مَرَّ النَّبِيُّ؟ قَالَ: النَّبِيُّ، الَّذِي يَرَى فِي مَنَامِهِ وَ يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَ لَمَّا يَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، وَ الرَّسُولُ، الَّذِي يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَ يَرَى فِي الْمَنَامِ وَ يَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، قُلْتُ: الْإِمَامُ مَرَّ مَنَزِلَتُهُ؟ قَالَ: يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَ لَمَّا يَرَى وَ لَا يَعْيَايُنُ الْمَلَكُ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِيٍّ - وَ لَا مُحَدِّثٍ» (۳)

از زراره نقل است که گفت: از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره فرمایش خدای (عز وجل): «وَ كَانَ رَسُولًا نَبِيًّا»، پرسیدم که رسول کیست و نبی کیست؟ حضرت

ص: ۵۹۷

۱- بحار الأنوار، ج ۲۶، ص ۷۱، ح ۱۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۸۹۹، ح ۷۳۸۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۲۱، ح ۲.

۲- ۱۹/۵۴.

۳- الإختصاص، ص ۳۲۸؛ بحار الأنوار، ج ۱۱، ص ۴۱، ح ۴۱ و ج ۲۶، ص ۷۴، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۷۲۱، ح ۶۹۰۴ و ص ۹۰۰، ح ۷۳۹۵؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عهم؟، ج ۱، ص ۳۶۸، ح ۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۲۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۰، ح ۱۸۷؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۷۶، ح ۱؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۲۸۷، ح ۱.

فرمودند: نبی، کسی است که در خواب می بیند و صدا را می شنود، ولی فرشته را نمی بیند، و رسول، کسی است که صدا را می شنود و در خواب می بیند و ملک را هم مشاهده می کند.

پرسیدم: مقام امام چگونه است؟ حضرت فرمودند: امام، صدا را می شنود، ولی فرشته را نه در خواب می بیند و نه در بیداری، سپس این آیه را قرائت فرمودند: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ وَلَا مَحْدَّثٍ».

ص: ۵۹۸

«وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ»

و کسانی که کافر شدند و آیات ما را تکذیب کردند، عذاب خوارکننده ای برای آنهاست!

فی تفسیر القمی: «فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ»، (۱) «وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا»، قَالَ: وَ لَمْ يُؤْمِنُوا بِوَلَايَةِ
أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَ الْأَيْمَةِ (عليهما السلام)، «فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ». (۲)

علی بن ابراهیم قمی در تفسیر آیه: «وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا»، فرموده: آنها کسانی هستند که به ولایت امیر
المؤمنین (علیه السلام) و امامان پس از او، ایمان نیاورده اند، «فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ».

ص: ۵۹۹

۱- ۲۲/۵۶.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۲۰۶، ح ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۵، ح ۷۴۱۲؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۳۸۷؛
تفسیر القمی، ج ۲، ص ۸۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۳۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۱۷، ذیل ح ۲۰۶.

﴿ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُؤٌ غَفُورٌ»

مطلب چنین است، و هر کس به همان مقدار که به او ستم شده، مجازات کند، سپس مورد تعدی قرار گیرد، خداوند او را یاری خواهد کرد، مسلماً خداوند بسیار بخشنده و آمرزنده است.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، كَثِيرًا مَا يَرُدُّ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ»، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ! جَعَلْتُ فِدَاكَ! أَحْسَبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَاصَّةً، قَالَ: نَعَمْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از پدرشان روایت کرده اند که آن حضرت فرمودند: از پدرم، امام محمد باقر (علیه السلام) پیوسته می شنیدم، که این آیه را، زیاد تلاوت می کردند: «وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ»، عرض کردم: ای پدر جان! فدایتان شوم! گمان می کنم که این آیه مخصوصاً در باره امیر المؤمنین (علیه السلام) نازل شده است؟ پدرم فرمودند: آری.

ص: ۶۰۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۱، ح ۸۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۶، ح ۷۴۱۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۳۶.

«لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَازِعُونَكَ فِي الْأَمْرِ ۖ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ»

برای هر امتی عبادتی ویژه قرار داده ایم، که آن را انجام می دهند، پس نباید در این امر با تو ستیز و نزاع کنند! و به سوی پروردگارت دعوت کن، که همانا تو، بر راهی راست قرار داری.

عَنْ عِيسَىٰ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ»، جَمَّ (عليهم السلام) رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ»، وَ الْمَنْسَكُ هُوَ الْإِمَامُ لِكُلِّ أُمَّةٍ بَعْدَ نَبِيِّهَا، حَتَّى يَدْرِكَهُ نَبِيٌّ، أَلَا وَ إِنَّ لِرُؤُومِ الْإِمَامِ وَ طَاعَتِهِ هُوَ الدِّينُ، وَ هُوَ الْمَنْسَكُ، وَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) إِمَامُكُمْ بَعْدِي، فَإِنِّي أَدْعُوكُمْ إِلَىٰ هُدَاةٍ، فَإِنَّهُ عَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ.

فَقَامَ الْقَوْمُ يَتَعَجَّبُونَ مِنْ ذَلِكَ، وَ يَقُولُونَ: وَ اللَّهُ! إِذَا لَنَازَعَنَّ الْأَمْرَ، وَ لَا نَرْضَىٰ طَاعَتَهُ أَبَدًا، وَ إِنَّ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) آله) الْمَفْتُونَ بِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «ادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ»، «وَ إِنَّ جَادِلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ»، «اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ يَسِيرٌ» (۱). (۲)

ص: ۶۰۱

۱- ۷۰-۲۲/۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۷؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۳، ص ۹۰۶، ح ۷۴۱۷؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۵؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۴۰.

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت موسی بن جعفر (صلی الله علیه و آله) از پدر بزرگوارشان نقل فرمودند: وقتی که این آیه نازل شد: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسِيًّا كَأَ هُمْ نَاسِيَةِ كُوهٍ»، رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مردم را جمع نموده، و فرمودند: ای گروه مهاجرین و انصار! خداوند متعال می فرماید: «لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسِيًّا كَأَ هُمْ نَاسِيَةِ كُوهٍ»، منسک، همان امام است، که برای هر امتی پس از پیامبرشان، تا آمدن پیامبر دیگر، هست، باید توجه داشته باشید که اطاعت از امام و پیروی از او، همان دین است، و منسک همان است، آن امام، علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که رهبر و امام شما بعد از من است. من شما را به پیروی از او فرا می خوانم، که او رهبری درست و در راه مستقیم است.

مردم از شنیدن سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شگفت شدند، و از جای خود حرکت کرده، می گفتند: به خدا قسم! به خاطر این امر، با او پیکار می کنیم، و هرگز به فرمانروائی او، تن در نمی دهیم، هر چند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شیفته او است.

در این هنگام خداوند متعال این آیات را نازل نمود: «ادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ»، «وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ»، «اللَّهُ يَخْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ»، «أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ».

«وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا...»

و هنگامی که آیات روشن ما بر آنان خوانده می شود، در چهره کافران آثار انکار مشاهده می کنی، آن چنان که نزدیک است برخیزند و با مشت به کسانی که آیات ما را بر آنها می خوانند، حمله کنند!

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا»، الْآيَةَ، قَالَ: كَانَ الْقَوْمُ إِذَا نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ (عليه السلام) آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ، فِيهَا فَرَضٌ طَاعَةٍ، أَوْ فَضِيلَةٌ فِيهِ، أَوْ فِي أَهْلِهِ، سَيَخْطُوا ذَلِكَ وَكَرَهُوا، حَتَّى هَمُّوا بِهِ وَارَادُوا بِهِ الْغَيْظَ، وَارَادُوا بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَيْضاً لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ غَيْضاً وَغَضَباً وَحَسِداً، حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ. (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت امام کاظم (علیه السلام)، از پدر بزرگوارشان، امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل فرمودند که آن حضرت در باره آیه: «وَإِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا...»، فرمودند: هر وقت آیه ای از قرآن، در باره امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نازل می شد، که در آن آیه، اطاعت آن حضرت را، واجب نموده بود، یا فضیلتی برای آن حضرت، یا

ص: ۶۰۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۰۷، ح ۷۴۱۸؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۴۱.

خانواده ی ایشان را بیان کرده بود، بعضی از مردم به شدت خشمگین و ناراحت می شدند، به طوری که گاهی تصمیم های خطرناک می گرفتند. در باره خود رسول خدا(صلی الله علیه و آله) نیز، در شب عقبه، شدت خشم و کینه و حسادت خود را به کار بردند، تا این که این آیه نازل شد.

ص: ۶۰۴

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا مَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ ۗ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۗ ۷۷ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۗ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۗ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۗ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۗ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۗ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ۗ ۷۸»

ای کسانی که ایمان آورده اید! رکوع کنید، و سجود بجا آورید، و پروردگارتان را عبادت کنید، و کار نیک انجام دهید، شاید رستگار شوید! (۷۷) و در راه خدا جهاد کنید، و حق جهادش را ادا نمایید! او شما را برگزید، و در دین کار سنگین و سختی بر شما قرار نداد، از آیین پدرتان ابراهیم پیروی کنید، خداوند شما را در کتابهای پیشین و در این کتاب آسمانی «مسلمان» نامید، تا پیامبر گواه بر شما باشد، و شما گواهان بر مردم! پس نماز را برپا دارید، و زکات را بدهید، و به خدا تمسک جوید، که او مولا و سرپرست شماست! چه مولای خوب، و چه یاور شایسته ای! (۷۸)

۱- عَنْ عَيْسَى بْنِ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْإِمَامُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا مَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ»، إِلَى آخِرِهَا، أَمَرَهُمْ بِالزُّكُوعِ وَ السُّجُودِ وَ عِبَادَةِ اللَّهِ، وَ قَدْ افْتَرَضَهَا اللَّهُ عَلَيْهِمْ، وَ أَمَّا فِعْلُ الْخَيْرِ، فَهُوَ طَاعَةُ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) «وَ جَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ»، يَا شَيْعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، «وَ مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»، قَالَ: مِنْ ضَيْقِي، «مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَ فِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ

شَهِيداً عَلَيْكُمْ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ! يَا مَنْ قَدْ اسْتَوْدَعَكُمْ الْمُسْلِمِينَ وَافْتَرَضَ طَاعَتَكُمْ عَلَيْهِمْ، «وَتَكُونُوا»، أَنْتُمْ «شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، بِمَا قَطَعُوا مِنْ رَحِمِكُمْ، وَضَيَعُوا مِنْ حَقِّكُمْ، وَمَزَقُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، وَغَدَلُوا حُكْمَ غَيْرِكُمْ بِكُمْ، فَالزُّمُوا الْأَرْضَ، «فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ»، يَا آلَ مُحَمَّدٍ وَاهْلَ بَيْتِهِ! «هُوَ مَوْلَاكُمْ»، أَنْتُمْ وَشِيعَتُكُمْ، «فِنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ». (۱)

از عیسی بن داود نقل است که گفت: حضرت امام کاظم (علیه السلام) از پدر بزرگوارشان، امام جعفر صادق (علیه السلام) نقل فرمودند که آن حضرت در باره آیه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا»، فرمودند: در این آیه خداوند شما را به رکوع و سجود و عبادتش دستور داده، و آن را بر شما واجب نموده، اما مقصود از کار نیک، اطاعت از امام امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است.

«وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ»، ای شیعیان آل محمد (علیهما السلام)، «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»، یعنی برای شما تنگنایی و سختی، در دین قرار نداده، «مَلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ»، ای خاندان محمد! ای کسانی که خداوند، مسلمانان را به شما سپرده، و اطاعت شما را بر آنها واجب نمود، «وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ»، و شما گواه بر مردم باشید، در مورد اینکه با شما قطع رابطه نمودند، و حقوق شما را نابود ساختند، و به کتاب خدا بی احترامی نمودند، و حکومت دیگران را با حکومت شما برابر قرار دادند، صبر کنید و پایدار باشید، «فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ»، ای خاندان محمد و اهل بیت او! «هُوَ مَوْلَاكُمْ»، خداوند مولای شما و شیعیان شما است، «فِنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ».

ص: ۶۰۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۶۲، ح ۸۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۲۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۴۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۱۵۳.

۲- سلیم بن قیس فی کتابه، عن امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، فی حدیث طویل، قال: ... ساق الحدیث إلی ان قال:

أَنْشُدُكُمْ اللَّهَ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ فِي سُورَةِ الْحَجِّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ»، إِلَى آخِرِ السُّورَةِ، فَصَامَ سِلْمَانُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَنْتَ عَلَيْهِمْ شَهِيدٌ، وَهُمْ شُهَدَاءُ عَلَى النَّاسِ، الَّذِينَ اجْتَبَاهُمُ اللَّهُ، وَ مَا جَعَلَ عَلَيْهِمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ، مَلَّةَ أَبِيهِمْ إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: عَنِّي بِذَلِكَ ثَلَاثَةٌ عَشَرَ إِنْسَانًا، أَنَا وَ أَخِي، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (علیه السلام) وَ أَحَدٌ عَشَرَ مِنْ وُلْدِي، قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. (۱)

از سلیم بن قیس در کتابش نقل است که گفت: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) در حدیثی طولانی فرمودند: ...

تا اینکه حدیث به این قسمت رسید:

حضرت فرمودند: شما را به خدا قسم می دهم، آیا می دانید که خداوند در سوره حج، این آیات را نازل فرموده: «یا ایها الذین آمنوا ارکعوا و اسجدوا و اعبدوا ربکم و افعلوا الخیر لعلکم تفلحون»، «و جاهدوا فی الله حق جهاده، هو اجتباکم و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله ابيکم ابراهیم هیو سیماکم المسلمین من قبل و فی هذا لیکون الرسول شهیداً علیکم و تكونوا شهداء علی الناس، فأقیموا الصلاة و اتوا الزکاة و اعتصموا بالله هو مولاکم فنعمة المولی و نعمة النصیر»، پس از نزول این آیات، سلمان برخاست و پرسید: ای رسول خدا! آنها چه کسانی هستند، که شما بر آنان شاهی، و آنان بر مردم شاهدند، و خداوند آنان را برگزیده، و در دین بر آنان سختی قرار نداده،

ص: ۶۰۷

۱- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ۲، ص ۲۴۶، ذیل ح ۸۵۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۱۵۰، ذیل ح ۴۲۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۳۲؛ کتاب سلیم بن قیس الهمالی، ج ۲، ص ۷۶۲، ذیل ح ۲۵.

همان ها که بر آئین پدرشان ابراهیم (علیه السلام) هستند؟

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: اینها فقط سیزده نفر هستند، من و برادرم علی (علیه السلام)، و یازده نفر از فرزندان علی (علیه السلام). حاضرین در مجلس گفتند: آری! خداوندا! این مطلب را از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدیم.

۳_ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ، عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ طَهَّرَنَا، وَ عَصَمَنَا، وَ جَعَلَنَا شُهَدَاءَ عَلِيٍّ خَلْقِهِ، وَ حُجَّتَهُ فِي أَرْضِهِ، وَ جَعَلَنَا مَعَ الْقُرْآنِ، وَ جَعَلَ الْقُرْآنَ مَعَنَا، لَا نُفَارِقُهُ وَ لَا يَفَارِقُنَا. (۱)

از سلیم بن قیس هلالی نقل است که گفت: امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: به درستی که خدای تبارک و تعالی ما را پاک گردانده، و از پلیدی ها بازداشته، و ما را گواه بر بندگانش، و حجّت خود در زمینش، قرار داده است، او ما را با قرآن قرار داده و قرآن را با ما، به طوری که ما از قرآن جدا نمی شویم، و قرآن هم، از ما جدا نخواهد شود.

ص: ۶۰۸

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۴۳، ح ۲۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۱۱، ح ۷۴۲۸؛ بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد؟ عههم؟، ج ۱، ص ۸۳، ح ۶؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۹۱، ح ۵؛ کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۴۰، ح ۶۳؛ وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۷۸، ح ۳۳۵۳۵.

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ»

به تحقیق مؤمنان رستگار شدند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، عَنْ آبَائِهِ (عليهما السلام)، قَالَ: كَانَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ يَزِيدُ بْنُ قَعْنَبٍ جَالِسَيْنِ مِا بَيْنَ فَرِيقِ بَنِي هَاشِمٍ إِلَى فَرِيقِ عَبْدِ الْعُزَّى بِإِزَاءِ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، إِذْ أَتَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمٍ أُمَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، وَ كَانَتْ حَامِلَةً بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) لِتِسْعَةِ أَشْهُرٍ، وَ كَانَ يَوْمَ التَّمَامِ، قَالَ: فَوَقَفْتُ بِإِزَاءِ الْبَيْتِ الْحَرَامِ، وَ قَدْ أَخَذَهَا الطَّلُوقُ، فَرَمْتُ بِطَرْفِهَا نَحْوَ السَّمَاءِ.

وَ قَالَتْ: أَى رَبِّ، إِنِّى مُؤْمِنَةٌ بِكَ، وَ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِكَ الرَّسُولُ، وَ بِكُلِّ نَبِىٍّ مِنْ أَنْبِيَائِكَ، وَ بِكُلِّ كِتَابٍ أَنْزَلْتَهُ، وَ إِنِّى مُصَدِّقَةٌ بِكَلَامِ حَيْدَى إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ، وَ إِنَّهُ بَنَى بَيْتَكَ الْعَتِيقَ، فَأَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْبَيْتِ وَ مَنْ بَنَاهُ، وَ بِهَذَا الْمَوْلُودِ الَّذِى فِى أَحْشَائِى الَّذِى يَكَلِّمُنِى وَ يُرْسِنِى بِحَدِيثِهِ، وَ أَنَا مُوقِنَةٌ أَنَّهُ إِحْدَى آيَاتِكَ وَ دَلَالِئِكَ لَمَّا يَسْرَتْ عَلَى وِلَادَتِى.

قَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ يَزِيدُ بْنُ قَعْنَبٍ: لَمَّا تَكَلَّمَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ وَ دَعَتْ بِهَذَا الدُّعَاءِ، رَأَيْنَا الْبَيْتَ قَدْ انْفَتَحَ مِنْ ظَهْرِهِ، وَ دَخَلَتْ فَاطِمَةُ فِيهِ، وَ غَابَتْ عَنْ أَبْصَارِنَا، ثُمَّ عَادَتْ الْفَتْحَةُ وَ التَّرَقُّتْ بِإِذْنِ اللَّهِ (تَعَالَى)، فَرَمْنَا أَنْ نَفْتَحَ الْبَابَ لِيَصِلَ إِلَيْهَا بَعْضُ نِسَائِنَا، فَلَمْ يَنْفَتِحِ الْبَابُ، فَعَلِمْنَا أَنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَ بَقِيَتْ فَاطِمَةُ فِي الْبَيْتِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. قَالَ: وَ أَهْلُ مَكَّةَ يَتَحَدَّثُونَ بِذَلِكَ فِي أَقْوَاهِ السَّكَّكَ، وَ

تَتَحَدَّثُ الْمُخَدَّرَاتُ فِي خُدُورِهِنَّ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ انْفَتَحَ الْبَيْتُ مِنَ الْمَوْضِعِ الَّذِي كَانَتْ دَخَلَتْ فِيهِ، فَخَرَجَتْ فَاطِمَةُ وَعَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَلَى يَدَيْهَا، ثُمَّ قَالَتْ: مَعَاشِرَ النَّاسِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ اخْتَارَنِي مِنْ خَلْقِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى الْمُخْتَارَاتِ مِمَّنْ مَضَى قَبْلِي، وَقَدِ اخْتَارَ اللَّهُ آسِيَةَ بِنْتَ مُزَاحِمٍ فَإِنَّهَا عَيَّدَتِ اللَّهَ سِرًّا فِي مَوْضِعٍ لَا يَحِبُّ أَنْ يَعْبُدَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا اضْطِرَّارًا، وَمَزِيمَ بِنْتَ عِمْرَانَ حَيْثُ اخْتَارَهَا اللَّهُ، وَيَسَّرَ عَلَيْهَا وَلِدَةَ عَيْسَى، فَهَزَّتِ الْجِدْعَ الْيَابِسَ مِنَ النَّخْلَةِ فِي فَلَاهِ مِنَ الْأَرْضِ حَتَّى تَسَاقَطَ عَلَيْهَا رُطْبًا جَنِيًّا، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَنِي وَفَضَّلَنِي عَلَيْهِمَا، وَعَلَى كُلِّ مَنْ مَضَى قَبْلِي مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، لِأَنِّي وَلِدْتُ فِي بَيْتِهِ الْعَتِيقِ، وَبَقِيْتُ فِيهِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَكُلُ مِنْ ثَمَارِ الْجَنَّةِ وَأُورَاقِهَا، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أُخْرَجَ وَوَلِدِي عَلَى يَدِي هَتَفَ بِي هَاتِفٌ وَقَالَ: يَا فَاطِمَةُ! سَمِّيه عَلِيًّا، فَأَنَا الْعَلِيُّ الْأَعْلَى، وَإِنِّي خَلَقْتُهُ مِنْ قُدْرَتِي، وَعِزِّ جَلَالِي، وَقِسْطِ عَدْلِي، وَاشْتَقَقْتُ اسْمَهُ مِنْ اسْمِي، وَأَدَّبْتُهُ بِأَدْبِي، وَفَوَّضْتُ إِلَيْهِ أَمْرِي، وَوَقَفْتُهُ عَلَى غَامِضِ عِلْمِي، وَوُلِدَ فِي بَيْتِي، وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ يُوَدُّنُ فَوْقَ بَيْتِي، وَيَكْسِرُ الْأَصْنَامَ وَيُرْمِيهَا عَلَى وَجْهِهَا، وَيَعْظُمُنِي وَيَمَجِّدُنِي وَيَهْلِلُنِي، وَهُوَ الْإِمَامُ بَعْدَ حَبِيبِي وَنَبِيِّ وَخَيْرَتِي مِنْ خَلْقِي، مُحَمَّدٌ رَسُولِي، وَوَصِييُهُ، فَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّهُ وَنَصَرَهُ، وَالْوَيْلُ لِمَنْ عَصَاهُ وَخَذَلَهُ وَجَحَدَ حَقَّهُ.

قَالَ: فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو طَالِبٍ سَرَّهُ وَقَالَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أُمَّتِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا دَخَلَ اهْتَزَّ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَضَجَّكَ فِي وَجْهِهِ، وَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

قَالَ: ثُمَّ تَنَحَّحَ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى، وَقَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ، الَّذِينَ هُمْ فِي صِلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ»، إِلَى آخِرِ الْآيَاتِ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَفْلَحُوا بِكُمْ، وَقَرَأَ تَمَامَ الْآيَاتِ إِلَى قَوْلِهِ: «أَوْلَيْكَ هُمْ

الْوَارِثُونَ، الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَنْتَ وَاللَّهِ أَمِيرُهُمْ، تَمِيرُهُمْ مِنْ عُلُومِكَ فَيَمْتَارُونَ، وَأَنْتَ وَاللَّهِ ذَلِيلُهُمْ وَبِكَ يَهْتَدُونَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِفَاطِمَةَ: اذْهَبِي إِلَى عَمِّهِ حَمْرَةَ فَبَشِّرِيهِ بِهِ.

فَقَالَتْ: فَإِذَا خَرَجْتُ أَنَا، فَمَنْ يَرُؤِيهِ؟ قَالَ: أَنَا أَرُؤِيهِ. فَقَالَتْ فَاطِمَةُ: أَنْتَ تُرُؤِيهِ؟! قَالَ: نَعَمْ، فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) لِسَانَهُ فِي فِيهِ، فَأَنْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشْرَةَ عَيْنًا، قَالَ: فَسُمِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ التَّزْوِيهِ، فَلَمَّا أَنْ رَجَعَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ رَأَتْ نُورًا قَدْ اِرْتَفَعَ مِنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) إِلَى عَنَانِ السَّمَاءِ.

قَالَ: ثُمَّ شَدَّتْهُ وَقَمَطَتْهُ بِقِمَاطِ فَبَتَّرَ الْقِمَاطَ، قَالَ: فَأَخَذَتْ فَاطِمَةُ قِمَاطًا جِيدًا فَشَدَّتْهُ بِهِ فَبَتَّرَ الْقِمَاطَ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي قِمَاطَيْنِ فَبَتَّرَهُمَا، فَجَعَلَتْهُ ثَلَاثَةَ فَبَتَّرَهَا، فَجَعَلَتْهُ أَرْبَعَةَ أَقْمِطَةٍ مِنْ رَقٍّ مَصِيرٍ لَصِيٍّ لَمَا يَبْتَرُهَا، فَجَعَلَتْهُ خَمْسَةَ أَقْمِطَةٍ دِيْبَاحٍ لَصَلَاتِيهِ فَبَتَّرَهَا كُلَّهَا، فَجَعَلَتْهُ سِتَّةَ مِنْ دِيْبَاحٍ وَوَاحِدًا مِنَ الْمَادِمِ فَتَمَطَّى فِيهَا فَقَطَعَهَا كُلَّهَا بِإِذْنِ اللَّهِ، ثُمَّ قَالَ بَعِيدَ ذَلِكَ: يَا أُمَّهُ لَا تَشُدِّي يَدِي، فَإِنِّي أَحْتَاجُ إِلَى أَنْ أَبْصِبَ لِرَبِّي بِأُصْبِعِي.

قَالَ: فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ عِنْدَ ذَلِكَ: إِنَّهُ سَيَكُونُ لَهُ شَأْنٌ وَنَبَأٌ.

قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنْ غَدٍ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَلَيَّ فَاطِمَةَ، فَلَمَّا بَصُرَ عَلِيٍّ (عليه السلام) بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) سَلَّمَ عَلَيْهِ، وَضَحَكَ فِي وَجْهِهِ، وَأَشَارَ إِلَيْهِ أَنْ خُذْنِي إِلَيْكَ وَاسْتَقِنِي مِمَّا سَقَيْتَنِي بِالْأَمْسِ. قَالَ: فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَلَيْهِ وَآلَهُ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ: عَرَفَهُ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ. قَالَ: فَلِكَلَامِ فَاطِمَةَ، سُمِّيَ ذَلِكَ الْيَوْمَ يَوْمَ عَرَفَهُ، يَعْنِي أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) عَرَفَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَآلَهُ وَسَلَّمَ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الثَّلَاثُ، وَكَانَ الْعَاشِرَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، أَذَّنَ أَبُو طَالِبٍ فِي النَّاسِ أَذَانًا جَامِعًا، وَقَالَ: هَلُمُّوا إِلَيَّ وَلِيْمَهُ ابْنِي عَلِيٍّ. قَالَ: وَنَحَرَ ثَلَاثَ مَائَةٍ مِنَ الْإِبِلِ وَالْأَلْفَ رَأْسَ مِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ، وَاتَّخَذَ وَلِيْمَهُ عَظِيمَةً، وَقَالَ: مَعَاشِرَ النَّاسِ، أَلَا مَنْ أَرَادَ مِنْ طَعَامِ عَلِيٍّ وَوَلَدِي فَهَلُمُّوا وَطُوفُوا بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَادْخُلُوا وَسَلَّمُوا عَلَيَّ وَوَلَدِي عَلَيَّ فَإِنَّ

اللَّهُ شَرَّفَهُ، وَ لِفِعْلِ أَبِي طَالِبٍ شُرْفَ يَوْمِ النَّحْرِ. (۱)

حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) از قول اجداد طاهرنشان (علیهم السلام) می فرمایند: عباس بن عبدالمطلب و یزید بن قعنب، در میان طایفه ای از بنی هاشم و طایفه ای از بنی عبدالعزی، در مقابل خانه خدا، کعبه معظمه، نشسته بودند، ناگاه فاطمه بنت اسد بن هاشم، مادر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام)، در زمانی که حمل او به نه ماه تمام رسیده بود، و درد زایمان او را فرا گرفته بود، به کنار کعبه آمد و پرده خانه خدا را گرفت، و نظر کرد به سوی آسمان و گفت: ای پروردگار من! به درستی که من، به تو و به آنچه که از جانب تو، رسالت بیاورد، ایمان دارم، و به هر پیامبری از پیغمبران تو و، به هر کتابی که تو آن را نازل نموده ای، مؤمنه هستم، و به درستی که من تصدیق می کنم کلام جدّم ابراهیم خلیل را، و به درستی که او بنا کرد خانه قدیم تو را، پس سؤال می کنم از تو به حق این خانه، و به حق آن کسی که آن را بنا کرد، و به حق این فرزندی که در شکم دارم، که با من سخن می گوید و با گفتار خود انیس من است، و من یقین دارم که او یکی از آیات و نشانه های تو است، که زاییدن را بر من آسان نمایی.

عباس بن عبدالمطلب و یزید بن قعنب گفتند: وقتی فاطمه بنت اسد، اینگونه خداوند را خواند و دعا نمود، دیدیم که خانه کعبه از پشت شکافته شد، و فاطمه داخل شد، و از چشمان ما مخفی گشت، پس آن موضعی که شکافته شده بود، به حالت اول برگشت، و به اذن خداوند، دیوار کعبه به هم متصل شد.

پس هر چه خواستیم در خانه را بکشاییم، تا بعضی از زن ها نزد او بروند، نتوانستیم، پس دانستیم که این امری است از جانب خدای تعالی.

ص: ۶۱۲

۱- _ الأمالی (للطوسی)، ص ۷۰۶، مجلس ۴۲، ح ۱؛ بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۳۶، ح ۳۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲، ح ۷۴۴۵؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۲، ص ۲۰، ح ۲.

و فاطمه، سه روز درون کعبه باقی ماند، و اهل مکه در باره او در کوچه و بازار، با یکدیگر سخن می گفتند، و زن های مکه، در خانه هایشان، از این امر عجیب، با هم گفتگو می کردند.

عباس گفت: پس از سه روز، همان موضعی که، از پشت کعبه، گشوده شده بود، دوباره گشوده شد، پس فاطمه در حالی که، علی (علیه السلام) بر روی دو دست او بود، بیرون آمد، پس گفت: «ای گروه مردم! به درستی که خدای (عز وجل) مرا از بین خلق خود برگزید، و مرا بر همه برگزیدگان خود، از زن های گذشته، فضیلت داد، و به تحقیق که برگزید آسیه بنت مزاحم را، پس به درستی که او عبادت می کرد خدا را در پنهان در موضعی که عبادت کردن در آن محبوب نبود، مگر در حال اضطرار، و به درستی که مریم دختر عمران ترسید و خدا آسان کرد بر او تولد عیسی را، پس تنه نخل خشکیده را در بیابان تکان داد تا آنکه رطب تازه از آن ریخت، و به درستی که خدای تعالی مرا برگزید و مرا فضیلت داد بر ایشان و بر هر زنی که گذشته است از زن های عالمین، چرا که در میان بیت عتیق خداوند زایمان کردم، و تا سه روز در آنجا بودم، و خوردم از میوه ها و رزق های بهشتی. پس چون خواستم از خانه کعبه بیرون آیم و فرزندم بر روی دو دستم بود، هاتفی صدا زد مرا و گفت: ای فاطمه! فرزند خود را «علی» بنام، پس من علی اعلی هستم، و به درستی که من او را، از قدرت و عزت جلال و قسط عدل خود، خلق کرده ام، و اسم او را، از اسم خودم اشتقاق کرده ام، و او را به ادب خودم تأدیب کرده ام، و او است اول کسی که بر بام خانه من، اذان گوید، و بت ها را بشکند و سرنگون کند، و مرا تعظیم و تهلیل کند، و او است امام بعد از حبیب من و نبی من و برگزیده من از میان خلق من، محمد رسول من و وصی او است. پس خوشا به حال کسی که او را دوست بدارد و یاور او باشد، و وای به حال کسی که او را عصیان کند و وا گذارد، و حق او را انکار کند.

پس چون ابو طالب او را دید، مسرور شد، و علی(علیه السلام) گفتند: سلام بر تو ای پدر، و رحمت و برکات خداوند، بر تو باد.

پس چون رسول خدا(صلی الله علیه و آله) داخل شدند، امیرالمؤمنین(علیه السلام) به حرکت در آمدند، و بر روی ایشان خندیدند، و گفتند: السلام علیک یا رسول الله و رحمه الله و برکاته. پس به اذن خدای تعالی، سینه را صاف نمودند، و گفتند: «بسم الله الرحمن الرحیم»، «قد افلح المومنون»، «الذین هم فی صلوتهم خاشعون»، الی آخر. پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: مؤمنان به وسیله تو رستگار می شوند.

و حضرت امیر(علیه السلام) تمام آیه را خواندند تا: «یرثون الفردوس هم فیها خالدون»، پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمودند: به خدا قسم! تو امیر آنها هستی، از علوم خود به مؤمنان توشه می دهی، و آنان استفاده می برند، به خدا قسم! تو راهنمای مؤمنان هستی، که به وسیله تو هدایت می شوند.

پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به فاطمه بنت اسد فرمودند: به سوی عموی او حمزه برو، و او را به تولد فرزندت بشارت بده. پس فاطمه عرض کرد: اگر من بروم چه کسی او را شیر می دهد؟ حضرت فرمودند: من او را سیراب می کنم.

فاطمه عرض کرد: شما او را سیراب می کنید؟! حضرت فرمودند: بلی! پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) زبان مبارکش را در دهان حضرت علی(علیه السلام) نهادند، و از آن دوازده چشمه جوشید، پس آن روز، روز ترویج (روز سیراب کردن) نامیده شد. پس چون فاطمه بنت اسد برگشت، نوری را مشاهده نمود، که از حضرت علی(علیه السلام)، به طرف آسمان بالا می رفت.

پس از آن فاطمه، علی(علیه السلام) را محکم بست، و در پارچه مخصوص قنطاق نمود، ولی امیرالمؤمنین(علیه السلام) آنرا پاره نمودند، دوباره فاطمه قنطاق بهتری مهیا نمود، و حضرت را بست، باز حضرت آنرا هم پاره نمودند، آنگاه فاطمه در دو قنطاق حضرت

را قرار داد، و حضرت هر دو را پاره کردند، به همین ترتیب سومی و چهارمی را که از پوست آهوی مصری بود، پاره نمودند، و پنجمی و ششمی را هم که از جنس دیباج و حریر و چرم بود، همه را به اذن خداوند پاره نمودند، پس از آن به مادرشان فرمودند: ای مادر! دو دست مرا (به وسیله قنطاق) میند، زیرا که من نیازمندم به اینکه با انگشتم به سوی پروردگارم، اشاره داشته باشم.

پس ابو طالب وقتی این امور عجیبه را دید، گفت: به زودی شأن و مقام او ظاهر خواهد شد.

پس چون روز دهم رسید، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر فاطمه وارد شدند، و چون حضرت امیر (علیه السلام)، آن حضرت را دیدند، بر آن حضرت سلام کردند و خندید و اشاره کردند که مرا در بغل بگیرید، و از آن آبی که در روز گذشته سیرابم کردید، بنوشانید، پس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) او را برداشتند، پس فاطمه گفت: سوگند به پروردگار کعبه! که علی (علیه السلام)، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را شناخت، «عرفه»، به همین دلیل آن روز، روز عرفه نامیده شد، یعنی امیر المؤمنین (علیه السلام)، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را شناختند.

و زمانی که روز سوم فرا رسید، مصادف بود با دهم ذی حجه، ابو طالب در میان مردم رفت و آنها را با خبر نمود و گفت: بشتابید به سوی ولیمه فرزندانم علی، و سیصد شتر نحر کرد، و هزار رأس گاو و گوسفند، قربانی نمود، و ولیمه بزرگی تشکیل داد، و گفت: ای گروه مردم! آگاه باشید! هر کدامتان از غذای فرزندانم علی، میل دارید، پیش بیایید، و هر هفت مرتبه، که طواف خانه را بنمائید، داخل شوید، و بر فرزندانم علی، سلام کنید، پس همانا خداوند علی را شرافت بخشیده است، و آن روز، به خاطر کار ابو طالب، به یوم النحر، یعنی روز قربانی (عید قربان)، شرافت پیدا کرد.

«وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ»

و آنهایی که همه آنچه را که باید ادا کنند، ادا می کنند و با این حال، هنوز دل‌هایشان هراسناک است، از اینکه سرانجام بسوی پروردگارشان باز می گردند.

عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، قَالَ: قَالَ إِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ لَمَّا تُعْرِفُوا، فَافْعَلُوا، وَمَا عَلَيْكَ إِنْ لَمْ يَشِئِ النَّاسُ عَلَيْكَ، وَمَا عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مَذْمُومًا عِنْدَ النَّاسِ، إِذَا كُنْتَ مَحْمُودًا عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى.

إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ يَقُولُ: لَا خَيْرَ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِأَخِيهِ رَجُلَيْنِ، رَجُلٍ يَزِدَادُ فِيهَا كُلَّ يَوْمٍ إِحْسَانًا، وَرَجُلٍ يَتَدَارَكُ مَنِيَّتَهُ بِالتَّوْبَةِ، وَ أَنَّى لَهُ بِالتَّوْبَةِ؟ فَوَاللَّهِ! أَنْ لَوْ سَجَدَ حَتَّىٰ يَنْقَطِعَ عُنُقُهُ، مَا قَبِلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ عَمَلًا، إِلَّا بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ.

أَلَمَّا! وَمَنْ عَرَفَ حَقَّنَا، أَوْ رَجَا الثَّوَابَ بِنَا، وَ رَضِيَ بِقُوَّتِهِ نِصْفَ مُدِّ كُلِّ يَوْمٍ، وَمَا يَشْتُرُ بِهِ عَوْرَتَهُ، وَمَا أَكَنَ بِهِ رَأْسَهُ، وَ هُمْ مَعَ ذَلِكَ وَ اللَّهُ! خَائِفُونَ وَجُلُونَ وَدُّوا أَنَّهُ حَظُّهُمْ مِنَ الدُّنْيَا، وَ كَذَلِكَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَيْثُ يَقُولُ: «وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ»، مَا الَّذِي آتَوْا بِهِ آتَوْا، وَ اللَّهُ! بِالطَّاعَةِ مَعَ الْمَحَبَّةِ وَ الْوَلَايَةِ، وَ هُمْ فِي ذَلِكَ خَائِفُونَ أَنْ لَا يَقْبَلَ مِنْهُمْ، وَ لَيْسَ، وَ اللَّهُ! خَوْفُهُمْ خَوْفَ شَكٍّ فِيمَا هُمْ فِيهِ مِنْ إِصَابَةِ الدِّينِ، وَ لَكِنَّهُمْ خَافُوا أَنْ يَكُونُوا مُقْصِرِينَ فِي مَحَبَّتِنَا وَ طَاعَتِنَا.

ثُمَّ قَالَ: إِنْ قَدَرْتَ أَنْ لَا تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِكَ، فَافْعَلْ، فَإِنَّ عَلَيْكَ فِي خُرُوجِكَ أَنْ لَا

تَغْتَابَ، وَلَا تَكْذِبَ، وَلَا تَحْسُدَ، وَلَا تُرَائِي، وَلَا تَتَّصِنَعْ، وَلَا تُدَاهِنَ.

ثُمَّ قَالَ: نِعْمَ صَوْمَعَهُ الْمُسْلِمِ بَيْتُهُ، يَكْفُ فِيهِ بَصِيرَةٌ وَ لِسَانُهُ وَ نَفْسُهُ وَ فَرْجُهُ، إِنَّ مَنْ عَرَفَ نِعْمَةَ اللَّهِ بِقَلْبِهِ، اسْتَوْجَبَ الْمَزِيدَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، قَبْلَ أَنْ يَظْهَرَ شُكْرُهَا عَلَى لِسَانِهِ، وَ مَنْ ذَهَبَ يَرَى أَنَّ لَهُ عَلَى الْآخِرِ فَضْلًا، فَهُوَ مِنَ الْمُسْتَكْبِرِينَ.

فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّمَا يَرَى أَنَّ لَهُ عَلَيْهِ فَضْلًا بِالْعَافِيهِ إِذَا رَأَاهُ مُرْتَكِبًا لِلْمَعَاصِي، فَقَالَ: هَيْهَاتَ! هَيْهَاتَ! فَلَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا أَتَى وَ أَنْتَ مَوْقُوفٌ مُحِاسِبٌ، أَمْ يَا تَلْحُوتَ قِصَّةَ سَيِّحِرِهِ مُوسَى (عليه السلام)، ثُمَّ قَالَ: كَمْ مِنْ مَعْرُورٍ بِمَا قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَ كَمْ مِنْ مُسْتَدْرِجٍ بِسُتْرِ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَ كَمْ مِنْ مَفْتُونٍ بِثَنَاءِ النَّاسِ عَلَيْهِ.

ثُمَّ قَالَ: إِنِّي لَأَرْجُو النَّجَاهَ لِمَنْ عَرَفَ حَقَّنَا مِنْ هَيْدِهِ الْأُمَّةِ، إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةٍ، صَاحِبِ سُلْطَانٍ جَائِرٍ، وَ صَاحِبِ هَوَى، وَ الْفَاسِقِ الْمُغْلَبِ، ثُمَّ تَلَا: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ» (١).

ثُمَّ قَالَ: يَا حَفْصُ! الْحُبُّ أَفْضَلُ مِنَ الْخَوْفِ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ! مَا أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا وَ وَالِي غَيْرِنَا، وَ مَنْ عَرَفَ حَقَّنَا وَ أَحَبَّنَا، فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى، فَبَكَى رَجُلٌ، فَقَالَ: أَ تَبْكِي؟ لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ كُلَّهُمْ اجْتَمَعُوا يَتَضَرَّعُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يَنْجِيكَ مِنَ النَّارِ وَ يَدْخِلَكَ الْجَنَّةَ، لَمْ يَشْفَعُوا فِيكَ.

ثُمَّ قَالَ لَهُ: يَا حَفْصُ! كُنْ ذَنْبًا وَ لَا تَكُنْ رَأْسًا، يَا حَفْصُ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَنْ خَافَ اللَّهَ كَلَّ لِسَانُهُ.

ثُمَّ قَالَ: بَيْنَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ (عليه السلام) يَعْظُ أَصْحَابَهُ، إِذْ قَامَ رَجُلٌ، فَشَقَّ قَمِيصَهُ، فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِ: يَا مُوسَى! قُلْ لَهُ: لَا تَشُقَّ قَمِيصَكَ، وَ لَكِنْ اشْرَحْ لِي عَنْ قَلْبِكَ.

ص: ٦١٧

ثُمَّ قَالَ: مَرَّ مُوسَىٰ بِنِ عَمْرَانَ (عليه السلام) بِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَانصَرَفَ مِنْ حَاجَتِهِ وَهُوَ سَاجِدٌ عَلَىٰ حَالِهِ، فَقَالَ لَهُ مُوسَىٰ (عليه السلام): لَوْ كَانَتْ حَاجَتُكَ بِيَدِي لَقَضَيْتُهَا لَكَ، فَأَوْحَىٰ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: يَا مُوسَىٰ! لَوْ سَجَدَ حَتَّىٰ يَنْقَطِعَ عُنُقُهُ، مَا قَبِلْتُهُ، حَتَّىٰ يَتَحَوَّلَ عَمَّا أَكْرَهُ إِلَىٰ مَا أُحِبُّ. (۱)

از حفص بن غياث نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: تا می توانید ناشناخته باقی بمانید، اگر مردم تو را ستایش نکنند، چه ضرری به تو می رسد، و حال آنکه تو در پیشگاه خداوند سرافراز و ستوده ای؟ و همچنین اگر مردم تو را نکوهش کنند، چه زیانی به حال تو دارد؟ همانا امیر المؤمنین علی (عليه السلام) فرمودند: از خیر دنیا بهرمنند نشوند، مگر دو کس: اول، کسی است که، هر روز، یک کردار نیک، بر اعمالش بیافزاید، و دوم، کسی که عمل زشت خود را با توبه جبران نماید، و چه موقع توبه او پذیرفته می شود؟ به خدا سوگند! اگر آن قدر سجده کند، که گردنش قطع گردد، خداوند عز و جل توبه او را نمی پذیرد، مگر اینکه به ولایت ما اهل بیت، قائل باشد.

آگاه باش! کسانی که حق ما را بشناسند، و امید پاداش به وسیله ما را دارند، و به اندک غذای روزانه، و به لباسی که عورت آنها را بپوشاند، و سقفی که سایانشان باشد، اکتفا کرده و خشنودند، با این حال، ترسان و هراسان هستند، و دوست دارند که بهره آنها از دنیا همین باشد، و خداوند (عز وجل) هم، ایشان را، در قرآن خود، چنین توصیف می کند: «وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ»، منظور از آنچه که آورده اند، در این آیه، چیست؟

اطاعت کردن از خداوند، همراه با ولایت و محبت اهل بیت (علیهم السلام)، با این حال آنها

ص: ۶۱۸

۱- بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۲۲۵، ح ۹۵؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۵، ح ۷۴۸۹؛ الکافی، ج ۸، ص ۱۲۸، ح ۹۸؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۳۰۶، ح ۹۸؛ الوافی، ج ۲۶، ص ۲۶۵، ح ۲۵۴۰۹.

از این که طاعاتشان پذیرفته نشود، می ترسند.

و به خدا سوگند! که ترس آنها، ناشی از شک و تردید در عقیده و مذهبی که دارند، نیست، بلکه از آن هراس دارند، که مبادا در دوستی و طاعت ما کوتاهی کرده باشند.

سپس فرمودند: اگر می توانی، از خانه ات برون نرو، و اگر از خانه بیرون رفتی، مراقب باش غیبت نکنی، دروغ نگوئی، حسد نوری، خودنمایی و ریا نکنی، و در امر دین، به خود سستی راه ندهی.

سپس فرمودند: خانهٔ مسلمان، برای او، چه خوب عبادتگاهی است، که در آنجا می تواند چشم و زبان و روح و پاکدانی خود را حفظ نماید. همانا هر که نعمت خدا را، در دل احساس کرد، قبل از آنکه زبان به شکر گشاید، از سوی خداوند عزّ و جلّ سزاوار فزونی نعمت می گردد، و هر کس بیندارد که از دیگران برتر است، چنین شخصی دچار کبر و غرور شده است.

من به ایشان عرض کردم: چنین شخصی وقتی ببیند کسی گناهکار است، احساس می کند که به خاطر بی گناهی، بر او برتری دارد؟

امام(علیه السلام) فرمودند: هیهات! هیهات! چه بسا خداوند گناهان او را ببخشد، و حساب تو را سخت گیرد. آیا داستان موسی(علیه السلام) و جادوگران را، نخوانده ای؟

سپس فرمودند: چه بسیارند کسانی که، به نعمتهای خداوند مغرور شده اند، و انسانهایی که خداوند با پرده پوشی، سنت استدراج را در مورد آنها پیاده می کند، و کسانی که به ستایش های دیگران در حق خودشان، فریفته می شوند.

سپس فرمودند: همانا من، برای آن کسی که، از این امت، حق ما را بشناسد و معرفت پیدا کند، امید نجات دارم، مگر برای سه نفر: حاکم ستمگر، پیرو هوی و

هوس، و آنکه آشکارا، به فسق می پردازد، و سپس این آیه را تلاوت فرمودند: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ»، (بگو: اگر خدا را دوست می دارید، از من پیروی کنید، تا خدا هم شما را دوست بدارد)

بعد فرمودند: ای حفص! دوستی و محبت، از ترس، بهتر است، و سپس فرمودند: به خدا سوگند! هر کس دنیا را دوست بدارد، و به کسی غیر از ما، دوستی ورزد، (ولایت غیر از ما را بپذیرد) خداوند، او را دوست نمی دارد، و هر که حق ما را شناخت، و ما را دوست داشت، خداوند تبارک و تعالی را دوست داشته است.

در این هنگام مردی گریست، و امام (علیه السلام) فرمودند: آیا گریه می کنی؟ اگر اهل آسمانها و زمین، همگی جمع شوند، و ملتمسانه از خداوند بخواهند، تا تو را از آتش جهنم نجات دهد و به بهشت درآورد، شفاعتشان در حق تو، هیچ فایده ای نخواهد داشت، سپس فرمودند: ای حفص! دُم باش (یعنی پیرو باش) ولی سر نباش، ای حفص! رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمودند: هر کس که خداترس باشد، کم سخن می گوید، سپس فرمودند: روزی موسی بن عمران (علیه السلام)، در حال موعظه یارانش بود، که ناگاه مردی برخاست و پیراهن خود را پاره کرد، در این هنگام خداوند عزّ و جلّ به موسی وحی کرد که: ای موسی! به او بگو پیراهن خود را چاک مده، بلکه به جای آن، قلبت را برایم بگشای.

سپس فرمودند: موسی بن عمران (علیه السلام) از کنار یکی از یاران خود که در حال سجده بود گذشت، در راه بازگشت، دو باره او را در حال سجده دید، پس موسی (علیه السلام) به او گفت: اگر حاجتت به دست من بود، آن را برمی آوردم.

پس خداوند متعال به او وحی کرد: ای موسی! اگر او، آن قدر سجده کند، که گردنش قطع شود، توبه اش را نمی پذیرم، مگر اینکه، از آنچه که من کراهت دارم، دست بکشد، و به سراغ آنچه که من دوست می دارم، برود.

«أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»

(آری) چنین کسانی در خیرات سریع اند و از دیگران پیشی می گیرند.

۱- عَنْ أَبِي الْجَارُودِ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»، يَقُولُ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) لَمْ يَسْبِقْهُ أَحَدٌ. (۱)

از ابو جارود نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) در باره آیه: «أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ»، فرمودند: ایشان علی بن ابی طالب (علیه السلام) هستند، که هیچ کس، بر ایشان، پیشی نگرفت.

۲- عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ أَبِيهِ، مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، عَنْ أَبِيهِ، جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، عَنْ أَبِيهِ، عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)

يَا عَلِيُّ! أَنْتَ الْمَظْلُومُ مِنْ بَعْدِي، فَوَيْلٌ لِمَنْ ظَلَمَكَ وَاعْتَدَى عَلَيْكَ، وَطُوبَى لِمَنْ تَبِعَكَ وَ لَمْ يَخْتَرْ عَلَيْكَ.

ص: ۶۲۱

۱- بحار الأنوار، ج ۹، ص ۲۲۵، ح ۱۱۳ و ج ۳۵، ص ۳۳۲، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۲۴، ح ۷۴۸۴؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۰۳؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۷۷، ح ۳۷۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۹۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۴۷، ح ۹۰.

يا على! أنت المقاتل بعدي، فويل لمن قاتلك، و طوبى لمن قاتل معك.

يا على! أنت الذي تنطق بكلامي و تتكلم بلساني بعدي، فويل لمن رد عليك،

و طوبى لمن قبل كلامك.

يا على! أنت سيد هذه الأمة بعدي، و أنت إمامها، و خليفتي عليها، من فارقك فارقتي يوم القيامة، و من كان معك كان معي يوم القيامة.

يا على! أنت أول من آمن بي و صدقني، و أنت أول من أعانني على أمري و جاهد معي عدوي، و أنت أول من صلي معي و الناس يؤمنون في غفلة الجهالة.

يا على! أنت أول من تشق عنه الأرض معي، و أنت أول من يجوز الصراط معي، و إن ربي عز و جل أقسم بعزته أنه لما يجوز عقبه الصراط، إلا من معه براءة بولايتك و ولايه الأئمة من ولدك، و أنت أول من يرد حوضي تسقي منه أولياءك و تدود عنه أعدائك، و أنت صاحبني إذا قمت المقام المحمود تشفع لمجئنا فتشفع فيهم، و أنت أول من يدخل الجنة، و بيدك لوائي و هو لواء الحميد و هو سبوعون شقة الشقة منه أوسع من الشمس و القمر، و أنت صاحب شجرة طوبى في الجنة، أصلها في دارك و أغصانها في دور شيعتك و محبيك. (الحديث) (1)

از ابراهيم بن ابى محمود نقل است كه گفت: حضرت امام رضا(عليه السلام)، از پدران بزرگوارشان(عليهما السلام)، از حضرت امام حسين(عليه السلام) روايت فرمودند كه:

رسول خدا(صلى الله عليه و آله)فرمودند:

ای علی! تویی مظلوم بعد از من، وای بر کسی که به تو ظلم و تعدی کند، و خوشا

ص: ۶۲۲

۱- بحار الأنوار، ج ۳۸، ص ۱۳۹، ح ۱۰۱ و ج ۳۹، ص ۲۱۱، ح ۲؛ بشاره المصطفى لشيعة المرتضى، ج ۲، ص ۲۲۰؛ عيون أخبار الرضا(عليه السلام)، ج ۱، ص ۳۰۳، ح ۶۳.

به حال کسی که، از تو پیروی کند، و هیچ کس را، به تو ترجیح ندهد.

ای علی! تو کسی هستی که بعد از من، دیگران با او می جنگند، وای بر کسی که با تو بجنگد! و خوشا به حال کسی که، در رکاب تو جنگ کند.

ای علی! تو کسی هستی که، بعد از من با کلام من سخن می گویی، و با زبان من تکلم می کنی، وای بر کسی که سخنان تو را رد کند! و خوشا به حال کسی که گفتارت را بپذیرد.

ای علی! تو بعد از من سرور این امت هستی، تو امام آنان، و خلیفه من برای آنها هستی، هر کس از تو جدا شود، در قیامت از من جدا خواهد بود، و هر کس با تو همراه باشد، در قیامت با من همراه خواهد بود.

ای علی! تو اولین کسی هستی که به من ایمان آورد و مرا تصدیق کرد، و تو اولین کسی هستی که در کارم مرا یاری کرد، و به همراهم با دشمنانم جهاد نمود، و تو اولین کسی هستی که با من نماز خواند، در حالی که مردم در آن روزگار در غفلت و جهالت بودند.

یا علی! تو اولین کسی هستی که به همراه من در قیامت سر از خاک بر خواهی داشت، و تو اولین کسی هستی که به همراه من از صراط عبور خواهی نمود، پروردگارم به عزت خود قسم خورده است که هیچ کس از صراط نخواهد گذشت، جز کسی که با ولایت تو و ولایت امامان از نسل تو، برات نجات از آتش در دست داشته باشد.

و تو اولین کسی هستی که بر حوض من وارد خواهی شد، و دوستانت را از آن سیراب کرده، دشمنانت را از آن دور می کنی.

تو همراه من خواهی بود، زمانی که در مقام محمود قرار گیرم، و برای دوستان ما شفاعت می کنی، و شفاعتت در مورد آنان مورد قبول واقع می شود.

و تو اولین کسی هستی که به بهشت وارد می شوی در حالی که پرچم به دست داری، که آن پرچم حمد است، و هفتاد تگه دارد، و هر تگه آن از ماه و خورشید وسیع تر است، تو صاحب درخت طوبی در بهشت هستی، که ریشه آن در خانه تو، و شاخه و برگهایش در خانه شیعیان و دوستان است.

ص: ۶۲۴

«وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّا كِبُونَ»

اما کسانی که به آخرت ایمان ندارند از این راه منحرفند!

۱- عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّا كِبُونَ»، قَالَ: عَنْ وَلائِنَّا. (۱)

از اصبع بن نباته نقل است که گفت: حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) در باره آیه: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّا كِبُونَ»، فرمودند: یعنی کسانی که از ولایت ما، روی گردان هستند.

۲- عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ مُقَرَّنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: جَاءَ ابْنُ الْكَوَّاءِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

قال (عليه السلام): إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَوْ شَاءَ لَعَرَّفَ الْعِبَادَ نَفْسَهُ، وَلَكِنْ جَعَلْنَا أَبْوَابَهُ وَصِرَاطَهُ وَسَبِيلَهُ وَالْوَجْهَ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ، فَمَنْ عَدَلَ عَنْ وَلائِنَّا أَوْ فَضَّلَ عَلَيْنَا غَيْرَنَا، فَإِنَّهُمْ «عَنِ الصَّراطِ لَنَّا كِبُونَ»، فَلَا سِوَاءَ مَنْ اعْتَصَمَ النَّاسُ بِهِ، وَلا سِوَاءَ حَيْثُ ذَهَبَ

ص: ۶۲۵

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۲، ح ۴۴؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۳۱، ح ۷۵۰۶؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۲؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۲۰۴؛ شواهد التنزيل، ج ۱، ص ۵۲۴، ح ۵۵۷.

النَّاسُ إِلَى عُيُونٍ كَدِرَهُ يَفْرَعُ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ، وَ ذَهَبَ مَنْ ذَهَبَ إِلَيْنَا إِلَى عُيُونٍ صَافِيَةٍ تَجْرِي بِأَمْرِ رَبِّهَا، لَا نَفَادَ لَهَا وَ لَا انْقِطَاعَ. (۱)

از هيثم بن واقد، از مقرون، نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) شنیدم که فرمودند: ابن کواء نزد حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) آمد و عرض کرد: ای امیر مؤمنان! ...

تا اینکه به این قسمت حدیث رسید:

حضرت فرمودند: به درستی که، اگر خدای تبارک و تعالی بخواهد، می تواند خود را به مردم معرفی کند، تا او را بشناسند، و به در خانه اش بیایند، ولی او، ما را ابواب و راه و گذرگاه، به در خانه خود قرار داده، که از آن درب و گذرگاه باید بیایند، هر که، از ولایت ما منحرف شود، و یا دیگران را بر ما ترجیح دهد، همانا او از صراط و راه راست، منحرف شده است، کسانی که مردم به آنان پناه بردند، یکسان نیستند، و نیز یکسان نیست این که مردم به سوی چشمه های گل آلود که همدیگر را خالی و تهی می کنند، بروند یا این که به سوی ما بیایند. کسی که به سوی ما بیاید به سوی چشمه های صاف و زلالی رفته است که به امر پروردگار جاری است، چشمه هایی که هیچ گاه پایان پذیر نیست و همواره جاری است.

۳_ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ الْأَهْوَازِيُّ، عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ غُلَامِ الْخَلِيلِ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ مُوسَى (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدٍ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ

ص: ۶۲۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۵۳، ح ۱۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۵۴۷، ح ۳۸۹۴؛ بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۸؛ الکافی، ج ۱، ص ۱۸۴، ح ۹؛ مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲، ص ۳۱۶، ح ۹.

الْحُسَيْنِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، قَالَ: عَنْ وَلَائِنَا أَهْلِ الْبَيْتِ. (١)

محمد بن عباس رحمت الله عليه از احمد بن فضيل اهوازی از بكر بن محمد بن ابراهيم نقل است كه گفت: زيد بن موسى از پدرش حضرت موسى بن جعفر (عليهما السلام)، از پدرشان حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام)، از پدرشان حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، از پدرشان حضرت امام على بن حسين (عليهما السلام)، از پدرشان حضرت امام حسين (عليه السلام)، روایت کرده كه حضرت امام على بن ابى طالب (عليه السلام)، در تفسیر فرمایش خداى عز و جل: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، فرمودند: يعنى از ولايت ما اهل بيت، روى گردان هستند.

٤- وَمِنْ طَرِيقِ الْمُخَالَفِينَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، يَعْنِي، صِرَاطِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ (عليهما السلام). (٢)

از طريق مخالفين (اهل سنت)، نيز روايت شده، كه مقصود از صراط، در آيه: «وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصَّراطِ لَنَّاَكِبُونَ»، يعنى راه و روش حضرت محمد (صلى الله عليه و آله) و خاندان ايشان (عليهما السلام).

ص: ٦٢٧

١- بحار الأنوار، ج ٢٤، ص ٢٢، ح ٤٣؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٤، ص ٣١، ح ٧٥٠٥؛ تأويل الآيات الظاهره فى فضائل العتره الطاهره، ص ٣٥٢؛ تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٩، ص ٢٠٣.

٢- إثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، ج ٢، ص ٢٧٣، ذيل ح ٦٢؛ بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ١١٦، ذيل ح ٦٤؛ البرهان فى تفسير القرآن، ج ٤، ص ٣١، ح ٧٥٠٨؛ غايه المرام و حجه الخصام، ج ٣، ص ١٠٢، ح ٣؛ كشف الغمه فى معرفه الأئمه، ج ١، ص ٣١٣.

«قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرَبِّنِي مَا يُوعَدُونَ ۹۳ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۹۴ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ۹۵»

بگو: «پروردگارا! اگر عذابهایی را که به آنان وعده داده می شود به من نشان دهی (۹۳) پروردگارا! مرا با گروه ستمگران قرار مده!» (۹۴) و به راستی که ما قادریم آنچه را که به آنها وعده داده ایم به تو نشان دهیم! (۹۵)

۱_ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، قَالَ جَابِرٌ: إِنِّي كُنْتُ لَأَذْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) قَالَ: سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) وَ هُوَ فِي حِجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِنَى، يَقُولُ: لَأَعْرِفَنَّكُمْ بَعْدِي تَزْجَعُونَ كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، وَ لَمَّا يَمُّ اللَّهُ لَيْسَ فَعَلْتُمُوها، لَتَعْرِفَنِي فِي كَتِيبِهِ يَضَارِبُونَكُمْ، قَالَ: ثُمَّ التَفَّتْ خَلْفَهُ، ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ، وَ قَالَ: أَوْ عَلَىٰ أَوْ عَلَىٰ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَّ جَبْرَيْلَ عَمَزَهُ، وَ قَالَ: مَرَّةً أُخْرَى، فَزَيْنًا أَنَّ جَبْرَيْلَ قَالَ لَهُ، قَالَ: فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَاتُ: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرَبِّنِي مَا يُوعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَ إِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ». (۱)

از عبد الله بن عباس و جابر بن عبد الله نقل است، که جابر گفت: من نزدیکترین صحابه به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بودم، زمانی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حجه الوداع، در منا بودند، از ایشان شنیدم که می فرمودند: همانا می دانم که شما پس از من کافر خواهید شد، به طوری که، بعضی از شما، گردن یکدیگر را می زنید، و به خدا سوگند! کهاگر

ص: ۶۲۸

چنین کنید، مرا در لشکری خواهید دید، که با شما می جنگد، ناگهان حضرت به پشت سر خود نگاه کردند، و سپس صورتشان را به سمت ما نمودند و فرمودند: یا، علی را، یا، علی را.

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به ما فرمودند: که جبرئیل به ایشان اشاره کرده است، و بار دیگر این عبارت را بیان فرمودند، و دیدیم که جبرئیل به ایشان گفته است، و سپس این آیات نازل شد: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيئِي مَا يُوْعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لِقَادِرُونَ».

۲_ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: إِنِّي لَأَدْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فِي حِجَّةِ الْوُدَاعِ بِمِنَى، فَقَالَ: لَمَّا عَرَفْنَاكُمْ تَزَجُّعُونَ بَعِيدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، وَ أَيْمُ اللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُمُوهُيَا، لَتَعْرِفُنِي فِي الْكِتَابِ الَّتِي تَضَارِبُكُمْ، ثُمَّ التَفَتَ إِلَى خَلْفِهِ، فَقَالَ: أَوْ عَلَى أَوْ عَلَى، ثَلَاثًا، فَرَأَيْنَا أَنَّ جِبْرِيْلَ (عليه السلام) عَمَرَهُ، وَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ» (۱)، بَعَلِي، «أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ» (۲)، ثُمَّ نَزَلَتْ: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيئِي مَا يُوْعَدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَى أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لِقَادِرُونَ»، «اذْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»، ثُمَّ نَزَلَتْ: «فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ» (۳)، مِنْ أَمْرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، «إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (۴)، وَ إِنَّ عَلِيًّا لَعَلِمٌ لِلسَّاعَةِ وَ لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ

ص: ۶۲۹

۱- ۴۳/۴۱

۲- ۴۳/۴۲

۳- ۴۳/۴۳

۴- همان.

از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، روایت است که فرمودند: جابر بن عبد الله انصاری گفت: در سرزمین منا، در آخرین حج رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) من از همه ی مردم به ایشان نزدیک تر بودم، که فرمودند: آن طور که من شما را می شناسم، گمان کنم که شما پس از من مرتد شده و کافر می شوید، و بعضی از شما گردن بعضی دیگر را می زنید. به خدا قسم! اگر چنین کنید مرا در لشکری خواهید دید که با شما می جنگد.

ناگهان آن حضرت به پشت سرشان برگشتند و سه مرتبه فرمودند: یا علی را خواهید دید. و ما شاهد بودیم که جبرئیل (عليه السلام) به ایشان اشاره کرد، و سپس خداوند عزّ وجلّ، این چنین آیات را نازل فرمود: «فَإِنَّمَا نَذَهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ»، به وسیله ی حضرت علی (عليه السلام)، «أَوْ نُرِيَنَّكَ الذِّبْيَ وَعِيدَنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ»، سپس این آیه نازل شد: «قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيئِي مَيًّا يُوْعِدُونَ»، «رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»، «وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُرِيكَ مَا نَعِدُهُمْ لِقَادِرُونَ»، «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»، و بعد این آیه نازل شد: «فَاسْتَيْسَسْكَ بِالذِّبْيِ أَوْ حَىٰ إِلَيْكَ»، یعنی: آنچه در باره ی حضرت علی (عليه السلام) است، «إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»، یعنی: حضرت علی (عليه السلام) نشانه ای برای قیامت هستند، «لَكَ وَ لِقَوْمِكَ وَ سَوْفَ تُسَلُّونَ»، یعنی: و از همه ی شما در باره ی محبت حضرت علی بن ابی طالب (عليه السلام)، سؤال خواهد شد.

ص: ۶۳۰

۱- ۴۳/۴۴.

۲- الأمالی (للطوسی)، ص ۳۶۳، مجلس ۱۳، ح ۱۴؛ بحار الأنوار، ج ۳۲، ص ۲۹۱، ح ۲۴۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۶۴، ح ۹۶۱۳؛ شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۱۶، ح ۸۵۱؛ الطرائف فی معرفه مذاهب الطوائف، ج ۱، ص: ۱۴۳، ح ۲۱۷؛ نوادر الأخبار فیما يتعلق بأصول الدین (للفیض)، ص ۱۶۱، ح ۱۸.

ابو ایوب انصاری گفت: آفرین بر شما، خوش آمدید، من قسم می خورم! برای شما که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همین خانه بودند، که الان شما دو نفر در آن نشسته اید، و در خانه، به غیر از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام)، کسی نبود، حضرت علی (علیه السلام) هم در سمت راست پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند، من سمت چپ، و آنس هم پیش روی ایشان ایستاده بود، که ناگهان در کوبیده شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند: آنس! نگاه کن ببین کیست که در می زند؟ آنس نگاه کرد، و برگشت، و گفت: عمار است.

ابو ایوب گفت: شنیدم از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که فرمودند: ای آنس! در را به روی عمار، که طیب و طاهر است، بگشای تا داخل شود.

عمار داخل شد، و بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سلام کرد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) جواب سلام او را دادند و به او خوش آمد گفتند، و فرمودند: ای عمار! به زودی بعد از من در میان امت من اختلاف و کشمکش به وجود می آید، تا جایی که، مردم به روی هم شمشیر می کشند، و حتی بعضی از آنها، بعضی دیگر را می کشند، و بعضی از بعضی دیگر، بیزاری می جویند، آنگاه که این وضع را دیدی، از این مردی که طرف راست من نشسته، دست بردار، یعنی حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام)، پس اگر تمام مردم به راهی رفتند، ولی علی (علیه السلام) تنها به راه دیگری رفت، تو همان راهی را برو، که علی (علیه السلام) در آن است، و مردم را ترک کن.

سپس فرمودند: ای عمار! علی (علیه السلام)، پیوسته در هدایت است، ای عمار! پیروی و اطاعت از علی (علیه السلام)، پیروی و اطاعت از من است، و اطاعت از من، اطاعت از خدا است.

«إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ»

ولی من امروز آنها را بخاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم آنها پیروز و رستگارند!

۱- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا»، يَعْنِي صَبَرَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ بْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، فِي الدُّنْيَا عَلَى الطَّاعَاتِ، وَ عَلَى الْجُوعِ، وَ عَلَى الْفَقْرِ، وَ صَبَرُوا عَلَى الْبَلَاءِ لِلَّهِ فِي الدُّنْيَا، «أَنََّّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ». (۱)

عبد الله بن مسعود درباره سخن خداوند متعال: «إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا»، گفت: یعنی امروز بهشت را به آنان پاداش دادم، به سبب صبر حضرت علی بن ابی طالب و حضرت فاطمه و حضرت حسن و حضرت حسین (علیهمما السلام)، به خاطر صبر بر اطاعت خداوند در دنیا، و صبر بر گرسنگی و فقر، و صبرشان بر امتحانات الهی در دنیا، «أَنََّّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ»، آنان، همان رستگاران هستند.

۲- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: إِنَّ عَلِيًّا وَشِيعَتَهُ هُمُ الْفَائِزُونَ

ص: ۶۳۳

۱- بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۴۰، ح ۷۵۴۲؛ مناقب آل ابی طالب (علیهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۲، ص ۱۲۰.

از ام سلمه نقل است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم، که می فرمودند: همانا علی (علیه السلام) و شیعیانش، در روز قیامت، رستگارند.

ص: ۶۳۴

۱- _ الإرشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۱، ص ۴۱؛ بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۱۴۳، ح ۱۵۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۲۳۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۵۶۶، ح ۱۶۳؛ کشف الغمه فی معرفه الأئمه، ج ۱، ص ۵۳.

شماره: ۲۱۰- کد آیه: ۲۴/۱۰- اسم آیه: رحمت خدا

«وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ □ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ»

و اگر فضل و رحمت خدا شامل حال شما نبود، و اینکه او توبه پذیر و حکیم است (بسیاری از شما گرفتار مجازات سخت الهی می شدید)!

۱- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ: «وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، قَالَ: الْفَضْلُ، رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَرَحْمَتُهُ، أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام). (۱)

از محمد بن فضیل نقل است که گفت: حضرت امام رضا (علیه السلام) در باره آیه: «وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ»، فرمودند: فضل، رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) و رحمتش، امیر المؤمنین علی (علیه السلام) هستند.

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أَنَا سَيْفُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِ، وَرَحْمَتُهُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ. (۲)

حضرت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: من شمشیر خداوند، بر دشمنانش، و رحمت او، برای دوستانش هستم.

ص: ۶۳۵

۱- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۴۲۳، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۶۹؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۱، ح ۲۰۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۳۵، ص ۶۱، مائه منقبه من مناقب أمير المؤمنين و الأئمه، ص ۵۹، منقبت ۳۸؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۱۳.

۳- عَنْ زُرَّارَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، وَ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «لَوْ لَا فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَتُهُ»، قَالَ: فَضَّلَ اللَّهُ، رَسُولَهُ، وَ رَحْمَتُهُ، وَ لَأَيُّهُ الْأَيْمَةُ (عليهما السلام). (۱)

زراره از حضرت امام محمد باقر (عليه السلام)، و حمران از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) روایت کرده اند که آن حضرات در باره آیه: «لَوْ لَا فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَتُهُ»، فرمودند: فضل خدا، رسول اوست، و رحمتش، ولایت ائمه (عليهم السلام) می باشد.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر، می توانید به کدهای ۴/۸۳ و ۱۰/۵۸ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۳۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۶۰، ح ۴۰ و ص ۶۲، ح ۴۷؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۵۲، ح ۷۵۶۸؛ تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۲۶۰، ح ۲۰۷؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۵۲۳، ح ۴۳۱.

«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكُوهِ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۚ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجٍ ۚ نِارُ الزُّجَاجِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُورٌ عَلَى نُورٍ ۚ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

خداوند نور آسمانها و زمین است مثل نور خداوند همانند چراغدانی است که در آن چراغی (پر فروغ) باشد، آن چراغ در حبابی قرار گیرد، حبابی شفاف و درخشنده همچون یک ستاره فروزان، این چراغ با روغنی افروخته می شود که از درخت پربرکت زیتونی گرفته شده که نه شرقی است و نه غربی (روغنش آن چنان صاف و خالص است که) نزدیک است بدون تماس با آتش شعله ور شود، نوری است بر فراز نوری و خدا هر کس را بخواهد به نور خود هدایت می کند، و خداوند به هر چیزی داناست.

۱- روی عن جابر بن عبد الله الأنصاری، قال: دخلتُ إلى مسجدِ الكوفة، و أمير المؤمنين (عليه السلام) يكتب بإصبعه و يتبسم، فقلتُ له: يا أمير المؤمنين! ما الذي يضحكك؟ فقال: «عجبتُ لمن يقرأ هذه الآية و لم يعرفها حق معرفتها».

فقلتُ له: أي آية، يا أمير المؤمنين!؟

فقال: قوله تعالى: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ»، المشكاة، محمدٌ (صلى الله عليه و آله و سلم) «فيها مصباحٌ»، أنا المصباح، «في زجاجه» الزجاجه، الحسن و

الحسين (عليهما السلام)، «كَانَهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ»، وَهُوَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «يُوقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكِهِ»، مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «زَيْتُونَهُ»، جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «لَا شَرْقِيَّهِ»، مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «وَلَا غَرْبِيَّهِ»، عَلِيُّ بْنُ مُوسَى (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ»، مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «وَلَوْ لَمْ تَمَسَّ شُهُ نَارًا»، عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ»، الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ؟ عَج؟، «وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» (١).

جابر بن عبدالله انصاری گوید: وارد مسجد کوفه شدم، دیدم امیرالمؤمنین (علیه السلام) با انگشت مبارکش، چیزی بر روی زمین می نویسد و تبسم می کنند، عرض کردم: یا امیرالمؤمنین! چه چیزی موجبات تبسم شما را فراهم کرده است؟ حضرت فرمودند: تعجب می کنم از کسی که این آیه را می خواند ولی شناخت کامل به آن ندارد، گفتیم: کدام آیه، ای امیرمؤمنان!؟

حضرت فرمودند: فرمایش خدای متعال: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمَشْكُوهِ فِيهَا مُصْبِحٌ، الْمُصْبِحُ فِي زَجَاغِهِ، الزَّجَاغُ كَمَا كَانَتْ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكِهِ زَيْتُونَهُ لَا شَرْقِيَّهِ وَلَا غَرْبِيَّهِ يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَ لَوْ لَمْ تَمَسَّ شُهُ نَارًا، نُورٌ عَلَى نُورٍ، يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ، وَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ، وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»، مشکات (چراغ دان) در این آیه شریفه، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، مصباح (چراغ) من هستم، دو زجاجه (شیشه) این آیه، حسن و حسین (علیهما السلام) هستند، کوكب

ص: ۶۳۸

۱- _ إلزام الناصب فی إثبات الحجج الغائب عَج؟، ج ۱، ص ۷۷، آیه ی ۶۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۲، ح ۷۶۴۳؛ عوالم العلوم و المعارف و الأحوال، الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام)، ص ۲۱، ح ۱۳؛ غایه المرام، ج ۳، ص ۲۶۴، ح ۱۵؛ اللوامع النورانیة فی اسماء علی و اهل بیته القرآنیة، ص ۴۳۱، ح ۷۷۲؛ الهدایه القرآنیة الی الولا یه الامامیه، ج ۱، ص ۴۶۳، ح ۶۶۰.

دَرِّی (ستاره روشن) علی بن الحسین (علیهما السلام) است، یوقد من شجره مبارکه، (آن فروزان از درخت مبارک) محمّد بن علی (علیهما السلام) است، زیتونه، (آن درخت زیتون پرخیز و برکت) جعفر بن محمد (علیهما السلام) است، لاشرقیه، موسی بن جعفر (علیهما السلام)، ولاغریه، علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، یکاد زیتها یضیی، محمد بن علی (علیهما السلام) است، و لو لم تمسه نار، علی بن محمّد (علیهما السلام) است، نور علی نور، حسن بن علی (علیهما السلام) است، یهدی الله لنوره من یشاء، (خدا رهنمون می شود هر کس را که بخواهد به نورش)، قیام کننده، یعنی حضرت مهدی؟ عج؟ هستند.

۲- عَنْ عِيسَى بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام)، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «كَمِشْكَاهٍ فِيهَا مِضِيْبَاخٌ»، قَالَ: الْمِشْكَاهُ، نُورُ الْعِلْمِ فِي صَدْرِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) «الْمِضِيْبَاخُ فِي زُجَاجِهِ»، الزُّجَاجُ، صَدْرُ عَلِي (عليه السلام)، صَارَ عِلْمُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) إِلَى صَدْرِ عَلِي (عليه السلام)، «الزُّجَاجُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دَرِي يوقد من شجره مبارک»، قَالَ: نُورٌ، «لا- شَرْقِيهِ وَلا- غَرْبِيهِ»، قَالَ: لَمَّا يَهُودِيهِ وَ لَمَّا نَصِيرَانِيهِ، «يَكادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسِسْهُ نَارٌ»، قَالَ: يَكادُ الْعَالَمُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، يَتَكَلَّمُ بِالْعِلْمِ قَبِيلَ أَنْ يَسْأَلَ، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، يَعْنِي إِمَاماً مُؤَيِّداً بِنُورِ الْعِلْمِ وَ الْحِكْمَةِ، فِي إِثْرِ إِمَامٍ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام)، وَ ذَلِكَ مِنْ لَدُنْ آدَمَ، إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ. (۱)

از عیسی بن راشد نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، درباره فرمایش خدای (عز وجل): «کَمِشْكَاهٍ فِيهَا مِضِيْبَاخٌ»، فرمودند: چراغدان، نور علم، در سینه نبی اکرم (صلی الله علیه وآله) است، «الْمِضِيْبَاخُ فِي زُجَاجِهِ»، شیشه، سینه حضرت علی (علیه السلام)

ص: ۶۳۹

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸، ح ۷۶۳۱؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۶؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۰۵؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۰۴، ح ۱۷۴؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۵۸، ح ۴.

است، که علم نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به سینه حضرت علی (علیه السلام) وارد شده، «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيُّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ»، منظور نور علم است، «لَا شَرْقِيَّةَ وَلَا غَرْبِيَّةَ»، یعنی نه یهودی است و نه مسیحی، «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، یعنی، نزدیک است، که عالم آل محمد (علیهما السلام)، قبل از اینکه از او سؤال شود، زبان به علم گشاید، «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، یعنی، امامی بعد از امام دیگر، از خاندان محمد (علیهما السلام)، که از نور علم و حکمت برخوردار است، و این از زمان حضرت آدم، تا قیامت استمرار دارد.

۳_ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، قَالَ: كَذَلِكَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ، قَالَ: قُلْتُ: «مَثَلُ نُورِهِ»، قَالَ لِي: مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) قُلْتُ: «كَمِشْكَاهٍ»، قَالَ: صَدْرُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) قُلْتُ: «فِيهَا مِضْبَاحٌ»، قَالَ: فِيهِ نُورُ الْعِلْمِ، يَعْنِي النَّبَوَةَ، قُلْتُ: «الْمِضْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ»، قَالَ: عِلْمُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ) صَدَرَ إِلَى قَلْبِ عَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قُلْتُ: «كَأَنَّهَا»، قَالَ: لِأَيِّ شَيْءٍ تَقْرَأُ «كَأَنَّهَا»؟

قُلْتُ: وَ كَيْفَ أَقْرَأُ، جُعِلَتْ فِدَاكَ!؟ قَالَ: كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيُّ، قُلْتُ: «يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةَ وَلَا غَرْبِيَّةَ»، قَالَ: ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، لَا يَهُودِيَّ وَلَا نَصْرَانِيَّ، قُلْتُ: «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، قَالَ: يَكَادُ الْعِلْمُ يَخْرُجُ مِنْ فَمِ الْعَالِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ)، مِنْ قَبْلِ أَنْ يَنْطِقَ بِهِ، قُلْتُ: «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، قَالَ: الْإِيمَانُ عَلَى أَثَرِ الْإِيمَانِ. (۱) از فضیل بن یسار نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) عرض

ص: ۶۴۰

۱- بحار الأنوار، ج ۴، ص ۱۵، ح ۴ و ج ۱۶، ص ۳۵۵، ح ۴۲ و ج ۲۳، ص ۳۰۶، ح ۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۶۸، ح ۷۶۳۰؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۳۵؛ التوحید (للصدوق)، ص ۱۵۷، ح ۳؛ معانی الأخبار، ص ۱۵، ح ۷.

کردم: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، حضرت فرمودند: خداوند این چنین است، گفتم: «مَثَلُ نُورِهِ»، فرمودند: مقصود حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) هستند، که مثل نور خدا می باشند، پرسیدم: «کَمِشْكَاهٍ»، فرمودند: سینه حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) است، گفتم: «فِيهَا مِضِيْبَاحٌ»، حضرت فرمودند: در آن نور علم است، یعنی همان نبوت، گفتم: «الْمِضِيْبَاحُ فِي زُجَاجِهِ»، فرمودند: علم رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است، که به قلب حضرت علی (علیه السلام) جاری شد، گفتم: «كَأَنَّهَا»، حضرت فرمودند: چرا «كَأَنَّهَا»، می خوانی؟ پرسیدم: پس چگونه بخوانم، جانم فدایتان!؟

حضرت فرمودند: «كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ».

گفتم: «يُوقَدُ مِنْ شَجَرِهِ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ»، فرمودند: آن امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) است، که نه یهودی است و نه نصرانی، گفتم: «يَكَادُ زَيْتُهَا يَضِيءُ ۗ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ»، فرمودند: نزدیک است که علم از دهان عالم آل محمد (علیهم السلام) خارج شود، قبل از آنکه در باره آن زبان بگشاید، گفتم: «نُورٌ عَلَى نُورٍ»، فرمودند: امامی پس از امام دیگر.

«فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ ۖ يُسَبِّحُ لَهُ ۖ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ»

(این چراغ پرفروغ) در خانه هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده دیوارهای آن را بالا برند، خانه هایی که نام خدا در آنها برده می شود، و صبح و شام در آنها تسبیح او می گویند.

۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَعَنْ بُرَيْدَةَ، قَالَا: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) هَذِهِ الْآيَةَ: «فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ»، إِلَى قَوْلِهِ: «وَالْأَبْصَارُ»، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: أَيُّ بُيُوتِ هَذِهِ، يَا رَسُولَ اللَّهِ!؟ فَقَالَ: بُيُوتُ الْأَنْبِيَاءِ (عليهما السلام)، فَقَامَ إِلَيْهِ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا الْبَيْتُ مِنْهَا لِبَيْتِ عَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ (عليهما السلام) قَالَ: نَعَمْ مِنْ أَفْضَلِهَا. (۱)

انس بن مالک و بریده گفتند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این آیه را قرائت کردند: «فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ»، تا: «وَالْأَبْصَارُ»، در این هنگام مردی برخاست و عرض کرد: ای رسول خدا! اینها کدام خانه ها هستند؟

حضرت فرمودند: خانه های پیامبران (علیهم السلام)، سپس ابو بکر برخاست و به سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد و گفت: ای رسول خدا! آیا خانه علی و فاطمه (علیهم السلام) هم از آنها است؟ حضرت فرمودند: آری! از بهترین آنهاست.

ص: ۶۴۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۵، ح ۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۶، ح ۷۶۵۱؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۵۹؛ شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۵۳۳، ح ۵۶۷.

۲- عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَرَ فِيهَا اسْمُهُ»، قَالَ: هِيَ بُيُوتُ الْأَنْبِيَاءِ، وَ بَيْتُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مِنْهَا. (۱)

از جابر نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام)، در باره فرمایش خدای متعال: «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَرَ فِيهَا اسْمُهُ»، فرمودند: این خانه ها، خانه های پیامبران است، که خانه حضرت علی (علیه السلام) نیز، یکی از آنها است.

ص: ۶۴۳

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۷، ح ۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۳، ح ۷۶۴۵؛ تفسیر الصافی، ج ۳، ص ۴۳۶؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۰۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۱۳؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۶۰۷، ح ۱۸۱.

«أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّي يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكِدْ يَرِيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»

یا همچون ظلماتی در یک دریای عمیق و پهناور که موج آن را پوشانده، و بر فراز آن موج دیگری، و بر فراز آن ابری تاریک است ظلمتهایی است یکی بر فراز دیگری، آن گونه که هر گاه دست خود را خارج کند ممکن نیست آن را ببیند! و کسی که خدا نوری برای او قرار نداده، نوری برای او نیست!

عَنِ الْحَكَمِ بْنِ حُمْرَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: «أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّي»، قَالَ: فُلَانٌ وَ فُلَانٌ، «يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ»، قَالَ: أَصْحَابُ الْجَمَلِ وَ صِفِّينَ وَ النَّهْرَوَانَ، «مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ»، قَالَ: بَنُو أُمِّيَّةَ، «إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ»، يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي ظُلُمَاتِهِمْ، «لَمْ يَكِدْ يَرَاهَا»، أَيْ إِذَا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ بَيْنَهُمْ، لَمْ يَقْبَلْهَا مِنْهُ أَحَدٌ، إِلَّا مَنْ أَقْرَبَ بَوْلَامِيَّتِهِ ثُمَّ بِإِمَامَتِهِ، «وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»، أَيْ مَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ إِمَامًا فِي الدُّنْيَا، فَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نُورٍ إِمَامٍ، يَرْشِدُهُ وَ يَتَّبِعُهُ إِلَى الْجَنَّةِ. (۱)

از حکم بن حمران نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه شریفه: «أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّي»، پرسیدم، حضرت فرمودند: مقصود از آن،

ص: ۶۴۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۲۴، ح ۴۲؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۹، ح ۷۶۶۵؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۲۲.

فلاّنی و فلاّنی هستند، و «یغشاهُ مَوْجٍ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ»، آنها اصحاب جنک جمل و صفین و نهروان هستند، «مِنْ فَوْقِهِ سَيِّحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ»، حضرت فرمودند: مراد، بنی امیه هستند، «إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ»، یعنی امیر المؤمنین علی (علیه السلام)، که در زمان ظلمت و تاریکی های بنی امیه، طوری مظلوم واقع شدند، «لَمْ يَكُنْ يراها»، که وقتی سخنان حکمت آمیز می گفتند، هیچکس آنها را نمی پذیرفت، مگر کسانی که ولایت و امامت آن حضرت را پذیرفته باشند، «وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»، یعنی، کسی که خداوند متعال، در دنیا برای او امامی، قرار نداده باشد، در آخرت نوری ندارد، یعنی در آخرت، امامی نیست که او را راهنمایی کند، تا به تبعیت از او به بهشت راه یابد.

«قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»

بگو: خدا را اطاعت کنید و این پیامبر را نیز اطاعت کنید؛ پس اگر روی بگردانید، بر او فقط آن است که بر عهده اش نهاده شده، و بر شما هم آن

است که بر عهده ی شما نهاده شده است. و اگر او را اطاعت کنید هدایت می یابید، و بر عهده ی این پیامبر چیزی جز رساندن آشکار نیست.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، عَنِ الْإِمَامِ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام)، عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ»، مِنْ السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَالْأَمْرَانِ وَالصَّبْرِ، «وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ»، مِنَ الْعُهُودِ الَّتِي أَخَذَهَا اللَّهُ عَلَيْكُمْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَمَا بَيْنَ لَكُمْ فِي الْقُرْآنِ مِنْ فَرْضِ طَاعَتِهِ، وَقَوْلُهُ: «وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا»، أَيْ وَإِنْ تُطِيعُوا عَلِيًّا (عليه السلام) تَهْتَدُوا، «وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ»، هَكَذَا نَزَلَتْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: حضرت ابو الحسن موسی بن جعفر (علیهما السلام)، از قول پدرشان روایت فرمودند: که آن حضرت در باره آیه: «قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ»، فرمودند: آن چه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آن

ص: ۶۴۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۰۳، ح ۶۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۸، ح ۷۶۹۳؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۴؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۳۵.

تکلیف شده، شنیدن، اطاعت، امانتداری و صبر است، و در باره: «وَ عَلَیْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ»، فرموده اند: آن چه بر عهده شما است، پیمانهای است که خداوند متعال در مورد حضرت علی (علیه السلام)، از شما گرفته است، و آنچه در قرآن، برای شما بیان نموده، لزوم فرمانبرداری از اوست، و مقصود از: «وَ إِن تَطِيعُوهُ تَهْتَدُوا»، این است که، اگر از حضرت علی (علیه السلام) اطاعت و پیروی کنید، هدایت می یابید، «وَ مَا عَلَی الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ»، و این چنین نازل شد.

ص: ۶۴۷

«وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسَّيَّرْنَا لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا ۚ يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ»

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند وعده می دهد که قطعاً آنان را حکمران روی زمین خواهد کرد، همان گونه که به پیشینیان آنها خلافت روی زمین را بخشید و دین و آیینی را که برای آنان پسندیده، پابرجا و ریشه دار خواهد ساخت و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل می کند، آن چنان که تنها مرا می پرستند و چیزی را شریک من نخواهند ساخت. و کسانی که پس از آن کافر شوند، آنها فاسقانند.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسَّيَّرْنَا لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْ قَبْلِهِمْ»، قَالَ: نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ وَوَلَدِهِ (عليهما السلام)، «وَلَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لَيَبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا»، قَالَ: عَنِّي بِهِ ظُهُورُ الْقَائِمِ (عليه السلام). (۱)

از عبد الله بن سنان نقل است که گفت: از حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) در باره آیه: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسِّرَنَّ لَهُمْ دِينَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا

ص: ۶۴۸

۱- البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۹۰، ح ۷۶۹۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۵؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۳۹؛ حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار؟ عهم؟، ج ۶، ص ۲۷۵، باب ۲۶، ح ۱؛ غرر الأخبار، ص ۱۶۴، ح ۷۹.

اشي تَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ»، پرسیدم، حضرت فرمودند: این آیه در باره حضرت امیر المؤمنین، علی (علیه السلام) و ائمه از فرزندان ایشان، نازل شده است، و مقصود از آیه: «وَ لِيَمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لِيَدْلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا»، ظهور حضرت قائم (علیه السلام) است.

ص: ۶۴۹

«أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۗ ۱۸ ۚ أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۙ»

یا گنجی برای او فرستاده شود، یا باغی داشته باشد که از (میوه) آن بخورد (و امرار معاش کند)؟! و ستمگران گفتند: «شما تنها از مردی مجنون پیروی می کنید!» (۸) بین چگونه برای تو مثلها زدند و گمراه شدند، آن گونه که، قدرت پیدا کردن راه را ندارند! (۹)

۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ، قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام): نَزَلَ جَبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ - لِأَلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ - إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا»، «أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا»، قَالَ: إِلَى وُلَايَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام)، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

از جابر بن یزید جعفی نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام)، این آیه را، بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این چنین نازل کرد: آنان که در حق آل محمد (علیهم السلام) ستم کرده بودند، گفتند:

ص: ۶۵۰

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۰، ح ۳۶؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴، ح ۷۷۴۸؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۹۱، ح ۳۹۳؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۱؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۲.

شما پیرو مرد دیوانه ای هستید (نعوذ بالله)، و در باره آیه: «انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَبِيحُونَ سَبِيلًا»، فرمودند: آنها دیگر نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی (علیه السلام) بیابند، و حضرت علی (علیه السلام) همان سبیل است.

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثَّمَالِيِّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام)، أَنَّهُ قَرَأَ: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ - لِأَلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ - إِنَّ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا»، يَغْنُونَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله وسلم) فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ لِرَسُولِهِ: «انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَبِيحُونَ»، إِلَى وَلِيَّهِ عَلِيٍّ (عليه السلام) سَبِيلًا، وَ عَلِيٍّ (عليه السلام) هُوَ السَّبِيلُ. (۱)

از ابو حمزه ثمالی نقل است که گفت: همانا حضرت ابا جعفر، امام محمد باقر (علیه السلام)، این آیه را اینچنین قرائت کردند: «وَقَالَ الظَّالِمُونَ - لِأَلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ - إِنَّ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا»، که مقصود از «رَجُلًا مَسْحُورًا»، حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) بوده است، و خداوند متعال به رسولش می فرماید: «انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَبِيحُونَ»، یعنی آنها نمی توانند راهی به ولایت حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) بیابند، چون حضرت علی (علیه السلام)، همان راه هستند.

تذکر: البته برای آگاهی بیشتر می توانید به کد ۱۷/۴۸ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۵۱

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۴، ح ۵۳؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۴، ح ۷۷۴۹؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۷؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۰.

«بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»

بلکه آنان قیامت را تکذیب کرده اند و ما برای کسی که قیامت را تکذیب کند، آتشی شعله ور و سوزان فراهم کرده ایم!

۱- عَنْ أَبِي الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): إِنَّ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَإِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَشْرَفُ سَاعَةٍ مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: «بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا». (۱)

از ابی صامت نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) فرمودند: شب دوازده ساعت است و روز دوازده ساعت است، و حضرت علی بن ابی طالب (علیه السلام) بهترین ساعت از دوازده ساعت است، و همین است گفتار خدای تعالی که می فرماید: «بلکه ساعت را تکذیب کردند و ما عذابی سوزان را برای هر که ساعت را تکذیب کند آماده کردیم».

۲- عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): مَا مَعْنَى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»؟ قَالَ لِي: إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّنَةَ اثْنَيْ عَشَرَ شَهْرًا، وَجَعَلَ اللَّيْلَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَجَعَلَ النَّهَارَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَ

ص: ۶۵۲

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۳۳۰، ح ۵۴؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۵، ح ۷۷۵۲؛ تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۱۲؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۲؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۷، ح ۲۴.

مِنَا اثْنَيْ عَشَرَ مُحَدَّثًا، وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مِنْ تِلْكَ السَّاعَاتِ. (١)

از مفضل بن عمر نقل است که گفت: به حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) عرض کردم: معنی این فرمایش خداوند عز و جل: «بلکه ساعت را تکذیب کردند و ما عذابی سوزان را برای هر که ساعت را تکذیب کند آماده کردیم»، چیست؟ آن حضرت به من فرمودند: همانا، خداوند سال را دوازده ماه قرار داد، و شب را دوازده ساعت، و روز را دوازده ساعت، و از ما است دوازده نفر محدث (که ملائکه با آنان حدیث می کنند) و حضرت امیر المؤمنین (عليه السلام) ساعتی از آن (دوازده) ساعات است.

٣- عَنْ أَبِي السَّائِبِ، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام): اللَّيْلُ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَالنَّهَارُ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً، وَالشُّهُورُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، وَالْأَيُّمُ اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا، وَالنُّقَبَاءُ اثْنَا عَشَرَ نَقِيبًا، وَإِنَّ عَلِيًّا سَاعَةً مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَاعَةً، وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «وَ أَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا». (٢)

از ابی سائب نقل است که گفت: حضرت امام جعفر صادق (عليه السلام) فرمودند: شب، دوازده ساعت است، و روز نیز، دوازده ساعت می باشد، و ماه ها نیز، دوازده ماه هستند، و ائمه نیز، دوازده امام هستند، و نقباء نیز، دوازده نقیب اند، و حضرت علی (عليه السلام) نیز، خود ساعتی از آن دوازده ساعت است، و منظور از «ساعه»، در این گفتار خداوند عز و جل که می فرماید: «وَ أَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا»، همان حضرت علی (عليه السلام)، می باشند.

ص: ٦٥٣

١- بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ٣٩٨، ح ٦؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ١١٥، ح ٧٧٥١؛ الغيبة (للنعمانی)، ص ٨٤، ح ١٣؛ اللوامع النورانية فی أسماء علی و أهل بيته القرآنية، ص ٤٤٤، ح ٧٨٩.

٢- بحار الأنوار، ج ٣٦، ص ٣٩٩، ح ٨؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ٤، ص ١١٥، ح ٧٧٥٠؛ الغيبة (للنعمانی)، ص ٨٥، ح ١٥.

«... وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا»

... و بعضی از شما را وسیله امتحان بعضی دیگر قرار دادیم، آیا صبر و شکیبایی می کنید؟! و پروردگار تو همواره بصیر و بینا بوده است.

عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ النَّجَّارِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَوْلَايَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) عَنْ أَبِيهِ (عليه السلام)، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَفَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ (عليهما السلام)، وَ أَعْلَقَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ الْيَابِ، وَ قَالَ: يَا أَهْلِي وَ أَهْلَ اللَّهِ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ، وَ هَذَا جِبْرَائِيلُ مَعَكُمْ فِي الْبَيْتِ، وَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: إِنَّي قَدْ جَعَلْتُ عِدْوَكُمْ لَكُمْ فِتْنَةً، فَمَا تَقُولُونَ؟

قَالُوا: نَصْبِرُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِأَمْرِ اللَّهِ، وَ مَا نَزَلَ مِنْ قَضَائِهِ، حَتَّى نُقَدِّمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ نَسْتَكْمِلَ جَزِيلَ ثَوَابِهِ، فَقَدْ سَمِعْنَاكَ يَعْدُ الصَّابِرِينَ الْخَيْرَ كُلَّهُ، فَبَكَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) حَتَّى سَمِعَ نَحِيئَهُ مِنْ خَارِجِ الْبَيْتِ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَ جَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَ تَصْبِرُونَ وَ كَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا»، أَنَّهُمْ سَيَصْبِرُونَ، أَى سَيَصْبِرُونَ كَمَا قَالُوا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ. (۱)

از عیسی بن داود نجار نقل است که گفت: مولایم حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام)،

ص: ۶۵۴

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۲۱۹، ح ۱۶ و ج ۲۸، ص ۸۱ ح ۴۱؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۱۷، ح ۷۷۶۰؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۶۸؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۷۸.

از قول پدرشان، حدیثی برایم بیان فرمودند، از قول حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) که ایشان فرمودند: روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام)، را جمع کردند، و درب را بر آنان بستند، و فرمودند:

ای اهل من! و ای اهل خداوند! همانا خداوند (عز و جل) بر شما سلام می فرستد، و اکنون جبرئیل (علیه السلام)، با شما در خانه است، و از قول خداوند می گوید: من دشمنان شما را موجب آزمایش شما قرار داده ام، حال شما چه می گوئید؟

آنها گفتند: ای فرستاده خدا! ما در برابر فرمان خدا، و حکمی که نازل کرده، صبر می کنیم، تا زمانی که به پیشگاه مقدّسش برویم، و ثواب فراوانش را، کاملاً به دست آوریم، و شنیده ام که او به صابران وعده بسیار خوبی داده است.

در این هنگام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به گریه افتادند، به طوری که صدای گریه ایشان، از بیرون خانه، شنیده می شد، تا اینکه این آیه نازل گردید: «وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَ كَانَ رَبُّكَ بِصِرِّكُمْ عَلِيمًا»، یعنی پروردگارت بیناست بر اینکه آنان صبر می کنند، یعنی همانطور که خود اهل بیت (علیهم السلام)، فرمودند، صبر خواهند کرد.

«وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ۲۷ يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ۲۸ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۚ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ۲۹ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ۳۰»

و (به خاطر آور) روزی را که ستمکار دست خود را به دندان می گزد و می گوید: «ای کاش با رسول (خدا) راهی برگزیده بودم!» (۲۷) ای وای بر من، کاش فلانی را دوست خود انتخاب نکرده بودم! (۲۸) او مرا از یادآوری (حق) گمراه ساخت بعد از آنکه (یاد حق) به سراغ من آمده بود! و شیطان همیشه خوارکنند انسان بوده است! (۲۹) و پیامبر عرضه داشت: «پروردگارا! قوم من قرآن را رها کردند». (۳۰)

۱- عَنْ حَرِيْزٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام)، أَنَّهُ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام). (۱)

از حرزیز نقل است که گفت: همانا حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) در باره آیه: «يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، فرمودند: منظور، حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) هستند.

البته شبیه این روایت، از ابو حمزه ثمالی، از قول حضرت باقر العلوم (علیه السلام) نیز، نقل

ص: ۶۵۶

۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷، ح ۲۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۴، ح ۷۷۷۶؛ تأویل الآیات الظاهره فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۸۷.

۲- عَنِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: وَفَدَّ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) أَهْلَ الْيَمَنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه و آله) حَيَاءُكُمْ أَهْلَ الْيَمَنِ يَبْسُونَ بَسِيئًا، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) قَالُوا: قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ، رَأْسُ حُجِّ إِيْمَانِهِمْ، وَ مِنْهُمْ الْمَنْصُورُ، يَخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا، يُنْصَرُ خَلْفِي وَ خَلْفَ وَصِيِّ، حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمَشْكُ.

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ وَصِيكَ؟ ...

سَأَقُ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا جَنَّبَ اللَّهُ هَذَا؟ فَقَالَ: هُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ: «وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، هُوَ وَصِيِّ وَ السَّبِيلُ إِلَى مِنْ بَعْدِي. (۲)

از جابر بن عبد الله انصاری نقل است که گفت: اهالی یمن نزد رسول خدا (صلى الله عليه و آله) شرفیاب شدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اهالی یمن با شتاب بسیار و روی خوش، به سوی شما می آیند، هنگامی که آنها نزد آن حضرت آمدند، پیامبر (صلى الله عليه و آله) فرمودند: اینها، قومی نازک دل، و با ایمانی استوار هستند که فردی به نام منصور، جزو آنهاست،

ص: ۶۵۷

- ۱- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۷، ح ۲۹؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۴، ح ۷۷۷؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۰؛ تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۹، ص ۳۸۷.
- ۲- بحار الأنوار، ج ۳۶، ص ۱۷، ح ۶ و ص ۱۱۲، ح ۶۰؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۵، ح ۷۷۸؛ غایه المرام و حجه الخصام، ج ۳، ص ۳۱، ح ۴۱؛ الغیبه (نعمانی)، ص ۳۹، باب ۲، ح ۱؛ اللوامع النورانیه فی اسماء علی و اهل بيته القرآنیه، ص ۱۴۱، ح ۱۸۶؛ الهدایه القرآنیه الی الولاية الامامیه، ج ۲، ص ۱۶۳، ح ۹۶۲.

که با هفتاد هزار نفر خارج می شوند، و جانشین من و جانشین وصی مرا، یاری می رسانند، در حالی که بند شمشیرهای شان از چرم است.

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! وصی شما کیست؟ ...

تا اینکه روایت به این قسمت رسید:

سپس آنها گفتند: ای رسول خدا! مراد از جانب خداوند چیست؟

آن حضرت فرمودند: آن چه خداوند عز و جل، خود درباره اش می فرماید: «يَوْمَ يَعْزُزُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، منظور از این آیه وصی من است، که بعد از من راه رسیدن به من است.

۳_ عَيْنُ جَابِرٍ بَيْنَ يَدَيْهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَدْ أَرَمَضَ نِي اخْتِلَافُ الشُّعْبَةِ فِي مَذَاهِبِهَا، فَقَالَ: يَا جَابِرُ! أَلَمْ أَقْفِكَ عَلَى مَعْنَى اخْتِلَافِهِمْ مِنْ أَيْنَ اخْتَلَفُوا وَمِنْ أَيِّ جِهَةٍ تَفَرَّقُوا؟

قُلْتُ: بَلَى، يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَالَ: فَلَا تَخْتَلِفْ إِذَا اخْتَلَفُوا، يَا جَابِرُ! إِنَّ الْجَا حِدَ لِصَاحِبِ الزَّمَانِ، كَالْجَا حِدِ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي أَيَّامِهِ، يَا جَابِرُ! اسْمِعْ وَعِ، قُلْتُ: إِذَا شِئْتُمْ؟ قَالَ: اسْمِعْ وَعِ وَبَلِّغْ حَيْثُ انْتَهَتْ بِكَ رَا حِلَّتْكَ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَطَبَ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ سَبْعَةِ أَيَّامٍ مِنْ وِفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَذَلِكَ حِينَ فَرَّغَ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ وَتَأْلِيفِهِ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَعَ الْأَوْهَامَ أَنْ تَنَالَ إِلَّا وَجُودَهُ و ...

سَاقَ الْخُطْبَةَ إِلَى أَنْ قَالَ:

وَلَيْنُ تَقَمَّصَهَا دُونِي الْأَشْقِيَانِ، وَنَا زَعَانِي فِيمَا لَيْسَ لَهُمَا بِحَقٌّ، وَرَكِبَا هَا ضَلَالَةً، وَاعْتَقَدَا هَا جَهَالََةً، فَلَبِئْسَ مَا عَلَيْهِ وَرَدَا، وَ لَبِئْسَ مَا لَأَنْفُسِهِمَا مَهْدًا، يَتَلَا عَنَانٍ فِي

ص: ۶۵۸

دُورِهِمَا، وَ يَتَّبِرُ أَكْلٌ وَاحِدٌ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ، يَقُولُ لِقَرِينِهِ إِذَا التَّقِيَا: «يَا لَيْتَ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ بُعَدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَيَنْسُ الْقَرِينُ» (١)، فَيَجِيبُهُ الْأَشَقَى عَلَى رُثُوثِهِ: يَا لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْكَ خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَلْتَنِي، «عَنِ الذُّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَ كَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا»، فَأَنَا الذُّكْرُ الَّذِي عَنْهُ ضَلَّ، وَ السَّبِيلُ الَّذِي عَنْهُ مَالَ. (الحديث) (٢)

از جابر بن یزید نقل است که گفت: من خدمت حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) شرفیاب شدم و به آن حضرت عرض کردم: ای پسر رسول خدا! به راستی که این اختلاف شیعه در مذهب شان درون مرا می سوزاند! حضرت فرمودند: ای جابر! آیا تو را آگاه نسازم بر حقیقت اختلاف آنها، که این اختلاف از کجا سرچشمه گرفته و چرا بین آنها تفرقه و جدائی پیدا شد؟

عرض کردم: بله، ای پسر رسول خدا! حضرت فرمودند: پس هر گاه آنان اختلاف کردند، تو راه اختلاف را پیش مگیر، همانا هر که منکر امام زمانش گردد، مانند کسی است که منکر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در زمان حیات آن حضرت شده است.

ای جابر! گوش کن و به خاطر بسپار، جابر گوید: گفتم: اگر بخواهید، بفرمائید، تا گوش کنم! حضرت فرمودند: گوش کن و به خاطر بسپار، و تا آنجا که مرکب می رود، این خبر را به دیگران برسان.

همانا، امیر مؤمنان (علیه السلام) پس از اینکه هفت روز از وفات رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گذشت،

ص: ۶۵۹

۱- ۴۳/۳۸.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۴، ص ۱۹، ح ۳۳ و ج ۳۱، ص ۶۰۹، ح ۶۸؛ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۱۲۶، ح ۷۷۸۱ و ص ۸۶۲، ح ۹۶۰۴؛ تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العتره الطاهره، ص ۳۷۱؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۴، ص ۱۲، ح ۴۱؛ الکافی، ج ۸، ص ۲۷، ح ۴؛ مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۲۵، ص ۶۱، ح ۴؛ الوافی، ج ۲۶، ص ۲۶، ح ۱.

برای مردم مدینه خطبه ای ایراد فرمودند، و این خطبه زمانی بود که آن حضرت، از جمع آوری قرآن و گردآوردن آن، فراغت پیدا کرده بودند، و در آن خطبه چنین فرمودند:

ستایش خدائی را است که پندارها را جلوگیری کرد، از اینکه به کنه او برسند، جز به همین مقدار که او وجود دارد و هست،
...

تا اینکه به این قسمت خطبه رسیدند:

و اگر آن دو بدبخت، حق مرا از خلافت غصب کرده، و با من در باره ی آن چه حق آنها نبود، نزاع کردند، و از جهالت و گمراهی بر آن مسند سوار شدند، و به علت نادانی، آن را برای یکدیگر قرار دادند، پس همانا به بد جایگاهی درآمدند، و سرنوشت بدی را برای خود رقم زدند.

آنها در خانه هایشان (در عالم برزخ و قیامت) به یکدیگر نفرین و لعنت کنند، و هر کدام آنها، از دیگری بیزاری جوید، و چون به رفیق خود برخورد کند به او گوید: «ای کاش فاصله ی میان من و تو فاصله ی مشرق و مغرب بود، که تو چه بد همنشینی بودی»، و آن بدبخت دیگر با فلاکت و رنجوری به او پاسخ دهد: «ای کاش من تو را دوست نمی گرفتم که به راستی از ذکری که برایم آمده بود گمراهم ساختی، و شیطان خوارکننده ی انسانی است».

و مقصود از ذکری که (آن بدبخت) از آن گمراه شد، و آن راهی که از آن منحرف گشت، من هستم.

«وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيهِمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا»

ما این آیات را به صورتهای گوناگون در میان آنها قرار دادیم تا متذکر شوند، ولی بیشتر مردم جز انکار و کفر کاری نکردند.

۱- عَنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا» (۱).

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را اینچنین فرود آورد: «یعنی بیشتر مردم از امت تو، نسبت به ولایت علی (علیه السلام)، جز کفر و ناسپاسی نخواستند».

۲- عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ: نَزَلَ جِبْرِئِيلُ (عليه السلام) عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا: «فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ - مِنْ أُمَّتِكَ بَوْلَايِهِ عَلَيَّ - إِلَّا كُفُورًا» (۲).

ص: ۶۶۱

۱- إثبات الهداه بالنصوص والمعجزات، ج ۳، ص ۱۱، ح ۳۶؛ بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۷۹، ح ۶۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص: ۱۳۹، ح ۷۷۹۹؛ تفسير الصافي، ج ۳، ص ۲۱۶؛ تفسير العياشي، ج ۲، ص ۳۱۷، ح ۱۶۶؛ تفسير نور الثقلين، ج ۳، ص ۲۲۱، ح ۴۴۵؛ الكافي، ج ۱، ص ۴۲۴، ح ۶۴؛ مرآة العقول في شرح أخبار آل الرسول، ج ۵، ص ۸۰، ح ۶۴؛ مناقب آل أبي طالب (عليهم السلام) (لابن شهر آشوب)، ج ۳، ص ۱۰۶؛ الوافي، ج ۳، ص ۹۲۷، ح ۳۱.

۲- بحار الأنوار، ج ۲۳، ص ۳۸۲، ح ۷۶؛ البرهان في تفسير القرآن، ج ۴، ص ۱۳۹، ح ۷۷۹۹؛ تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة، ص ۳۷۲.

از ابو حمزه نقل است که گفت: حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: جبرئیل (علیه السلام) این آیه را بر حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) اینچنین فرود آورد که: پس بیشترین مردم، از امت تو، از قبول ولایت حضرت علی (علیه السلام)، ابا کردند، و کافر شدند.

تذکر: البته برای مطالعه بیشتر می توانید به کُد ۱۷/۸۹ نیز مراجعه فرمایید.

ص: ۶۶۲

جدول فهرست سوره های قرآن کریم

شماره - نام سوره

۱ - فاتحه

۲ - بقره

۳ - آل عمران

۴ - نساء

۵ - مائده

۶ - انعام

۷ - اعراف

۸ - انفال

۹ - توبه

۱۰ - یونس

۱۱ - هود

۱۲ - یوسف

۱۳ - رعد

۱۴ - ابراهیم

۱۵ - حجر

۱۶ - نحل

۱۷ - اسراء

۱۸ - كهف

١٩ - مریم

٢٠ - طه

٢١ - انبیاء

٢٢ - حج

٢٣ - مؤمنون

٢٤ - نور

٢٥ - فرقان

٢٦ - شعراء

٢٧ - نمل

٢٨ - قصص

٢٩ - عنكبوت

٣٠ - روم

٣١ - لقمان

٣٢ - سجده

٣٣ - احزاب

٣٤ - سبأ

٣٥ - فاطر

٣٦ - یس

٣٧ - صافات

٣٨ - ص

٣٩ - زمر

٤٠ - غافر

٤١ - فصلت

٤٢ - شوري

٤٣ - زخرف

٤٤ - دخان

٤٥ - جاثيه

٤٦ - احقاف

٤٧ - محمد

٤٨ - فتح

٤٩ - حجرات

٥٠ - ق

٥١ - ذاريات

٥٢ - طور

٥٣ - نجم

٥٤ - قمر

٥٥ - الرحمن

٥٦ - واقعه

٥٧ - حديد

٥٨ - مجادله

۵۹ - حشر

۶۰ - ممتحنه

ص: ۶۶۳

٦١ - صف

٦٢ - جمعه

٦٣ - منافقون

٦٤ - تغابن

٦٥ - طلاق

٦٦ - تحريم

٦٧ - ملك

٦٨ - قلم

٦٩ - حاقه

٧٠ - معارج

٧١ - نوح

٧٢ - جن

٧٣ - مزمل

٧٤ - مدثر

٧٥ - قيامه

٧٦ - انسان

٧٧ - مرسلات

٧٨ - نبأ

٧٩ - نازعات

٨٠ - عبس

٨١ - تكوير

٨٢ - انفطار

٨٣ - مطففين

٨٤ - انشقاق

٨٥ - بروج

٨٦ - طارق

٨٧ - اعلى

٨٨ - غاشيه

٨٩ - فجر

٩٠ - بلد

٩١ - شمس

٩٢ - ليل

٩٣ - ضحى

٩٤ - شرح

٩٥ - تين

٩٦ - علق

٩٧ - قدر

٩٨ - بينه

٩٩ - زلزله

١٠٠ - عاديات

١٠١ - قارعه

١٠٢ - تكاثر

١٠٣ - عصر

١٠٤ - همزه

١٠٥ - فيل

١٠٦ - قريش

١٠٧ - ماعون

١٠٨ - كوثر

١٠٩ - كافرون

١١٠ - نصر

١١١ - مسد

١١٢ - اخلاص

١١٣ - فلق

١١٤ - ناس

ص: ٦٦٤

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

